A.A.R.

S. II
T. 25
1902-1903
M.S.
Literare

ANALELE

ACADEMIEI ROMANE

SERIA II. — TOMUL XXV.

1902 — 1903.

MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE.

BUCURESCI

INSTIT. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL" S-sor ION ST. RASIDESCU

16, STRADA DÓMNEĬ, 16

1903. 9066

CUPRINSUL

MEGLENO-ROMÂNIĬ

STUDIŬ ETNOGRAFICO-FILOLOGIC

DE

PERICLE N. PAPAHAGI.

PARTEA I.

Şedinţa de la 24 Maiŭ 1902.

ÎNTRODUCERE.

Autoriĭ carĭ s'aŭ ocupat de Româniĭ din Meglenia şi cunoscuţĭ de noĭ sunt:

Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen* (eine ethnographisch-philologische Untersuchung), Leipzig 1892, pag. XXXVI+78. Lucrarea este împărţită în treĭ părţĭ: **Partea I:** *Ţéră şi Locuitorĭ* (Land und Leute), pag. IX—XXVII, în care autorul îşĭ descrie călĕtoria la Româniĭ din Meglenia şi óre-carĭ relaţiunĭ despre viéţa lor, în cap. Locuitoriĭ [Die Bewohner], pag. XXVIII—XXXVI. **Partea II:** *Raportul dialectuluĭ MgR cu DR, MR şi IR.* [Das Verhältniss des Meglen zum Daco-, Makedo- und Istro-Romanischen] (p. 1—56.) Autorul studiéză acì dialectul MgR în raport cu cele-lalte dialecte române, din punct de vedere fonetic, morfologic şi lexical. **Partea III:** *Texte* (p. 57—78), în care ni se daŭ 5 basme şi o descriere despre érnă.

Conclusiunile la carĭ ajunge W. sunt a se vedé la p. 52—56, în opul citat maĭ sus.

Deşì cunoscuţĭ istoricesce Româniĭ din Meglenia, precise cunoscinţe despre dînşiĭ, despre limba lor, nu am avut decât după călĕtoria întreprinsă de W. şi după publicarea lucrăriĭ de maĭ sus. Tot ce se scià până atuncĭ, după cum maĭ jos se va vedé, despre MgR erà vag. Maĭ ales despre limba lor se scià atât, că vorbesc un idiom, care se apropie de cel DR. Luĭ W. îĭ revine decĭ meritul de a fi atras atenţiunea asupra lor şi de a le fi făcut cunoscută limba.

Weigand, *Beitrag zur Kenntniss des Meglen,* este un discurs pronunţat de d-l Guşu Gaga, cu ocasiunea deschiderii şcólei române în Oşanĭ şi reprodus de W. în «V-ter Jahresbericht des Inst. für Rum. Sprache,» Leipzig 1898.

P. Papahagi, *Românii din Meglenia* (texte şi glosar), Buc., 1900, p. 72. Lucrarea fiind alcătuită la Salonic, buna nóstră credinţă a fost une-orĭ surprinsă în transcrierea fidelă a *unor sunete.* Când ocasiunea ni se va presintà, vom îndreptà tóte acele scăpărĭ din vedere. Lucrarea acésta cuprinde 10 ghicitorĭ, 8 frânturĭ de limbă, 10 ḑicĕtorĭ, 5 basme, 2 cântece de şcólă (p. 1—29) şi un glosar (p. 30—72).

Idem, în lucrarea: *Din literatura poporană a Aromânilor,* Bucuresci 1900, pag. 8, 9, 13, 34, 35, 712, 713, 728, 729, două cântece de légăn, diverse, formulete, despre colinde şi paparude.

Aceste sunt scrierile apărute până acuma cu probe de dialectul MgR, fórte puţine, după cum se vede. Sperăm ca lucrarea de faţă să umple golul şi să îmboldéscă şi pe alţiĭ a contribuì cu nouĕ materialurĭ

Relaţiunĭ despre Româniĭ Megleniţĭ găsim în:

N. Popilian, *Românii din Peninsula Balcanică,* Buc., 1885, p. 20: «Şi pentru că pomenim acì de grupurile de Românĭ din Peninsula Balcanică, putem cità şi pe Româniĭ turciţĭ, aşezaţĭ în maĭ multe comune pe pólele şi la picióréle munteluĭ din Caragiova, un şir care trece pe la oraşul Vodena şi se cobóră spre Seres. Nu se cunósce epoca trecerii acestor Românĭ la mahomedanism, nicĭ împrejurările ce aŭ contribuit la acésta. Tradiţiunea spune că un episcop grec din acéstă eparchie, condus de scopurĭ meschine, a îmbrăţişat mahomedanismul şi că populaţiunea l-a imitat (!) Maĭ lesne este însă de creḑut, că nevoile aŭ fost causa care ĭ-a constrîns la schimbarea religieĭ. De aminterĭ vorbesc românesce, şi şĭ-aŭ conservat dialectul maĭ apropiat de cel din Dacia. Se ocupă cu meseriĭ şi maĭ ales cu agricultura; ca oraşe maĭ însemnate sunt: Nănta, Oşanĭ, şi altele.» Acésta este tot ce se spune despre MgR în Popilian.

Apostol Mărgărit, în *Convorbirĭ literare,* VIII, 1874, p. 207, cu privire la MgR ne spune: «La o depărtare de 12 ore de la Salonic (spre apus), în ţinutul Meglenieĭ saŭ Caragioveĭ sunt cincĭ comune curat române, avênd fie-care peste 400 familiĭ, *dară s'aŭ turcit* (!) pe la mijlocul secoluluĭ XVIII, din causa archiereuluĭ fanariot, care erà conrupt până în măduvă, dar vorbesc românesce şi bărbaţiĭ şi femeile, carĭ nu sciŭ vre-o vorbă turcéscă . . . Limba acestor Românĭ turciţĭ de cult este cu mult maĭ aprópe de dialectul român din Dacia decât dialectul ce

se vorbesce în alte comune române din Macedonia, Epir, etc. Aceste turcescĭ comune se află între Bitule şi Salonic, în munţiĭ situaţĭ între oraşele bulgare Vodena şi Ioniţă. Numele comunelor sunt: 1) *Megleni* (1); 2) *Nănta*. Cele-lalte două comune nu le cunosc numele.

«Tot la Caragiova sunt şi alte treĭ comune române creştine: Lupniţa [! probabil: Lĭumniţa], cu 300 familiĭ; locuitoriĭ eĭ cultivă mătasea şi anul trecut numaĭ ḑeciuéla de *cucule* (gogoşĭ de mătase) a acesteĭ comune a fost 30.000 ocale. *Rîma* [probabil: Huma] comună bulgară-română cu 150 familiĭ. *Sermeili* (! probabil *Serminin*) cu 120 familiĭ.»

I. **Neniţescu**, în *De la Româniĭ din Turcia Europeană*, Buc., 1895, vorbesce pe larg despre MgR, în cap. XIV, p. 379—400, şi maĭ în cunoscinţă de causă decât Popilian, Mărgărit, reproduşĭ maĭ sus, polemisând cu părerile expuse de W. în op. citat. El ne dă şi o statistică a MgR., pe care o reproducem în p. II a lucrăriĭ de faţă.

B. Nicolaïdes, în *Les Turcs et la Turquie contemporaine*, Paris 1859, tom. I şi II, la pag. 295, cap. *Commune de Moglena:* «În districtul Vodena se cuprinde o parte de comuna moglenéscă [Caradjova], care ocupă nordul fluviuluĭ Axius şi conţine cincĭ-ḑecĭ de sate pe versanturile munteluĭ. Locuitoriĭ sunt creştinĭ, Bulgarĭ şi Românĭ carĭ, pentru a scăpà de tirania turcéscă, aŭ îmbrăţişat islamismul de maĭ bine de două secole.»

Hahn. Cel maĭ bine informat se pare a fi I. G. von Hahn, după relaţiunile date luĭ de către Aromânul Naum Sidis (2) în Vodena, care a trebuit să cunóscă bine pe Megleniţĭ. Opera luĭ *Hahn* este intitulată: *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar*, p. 261: «Treĭ rase osebite locuesc ţinutul. Dintre acestea cea bulgară este cea maĭ numerósă, care póte fi privită ca pămînténă. Cea maĭ mare parte a acesteia este mahomedană. După bulgarĭ urméză Juruciĭ, emigraţĭ din Asia, carĭ se osebesc în Fatichanĭ, Jurucĭ şi Conjarĭ. A treia rasă este cea română; satul cel maĭ mare românesc din localitate este Notje [adecă: Nănta], aĭ căruĭ locuitorĭ aŭ trecut la islamism. Idiomul Bulgarilor Megleniţĭ are o pronunţare particulară, şi indigeniĭ sunt mândri de acésta, pentru că li se pare cu osebire bărbătesc; el sună însă pentru străinĭ aşà de comic, în cât le este cu neputinţă să nu rîḑă, auḑind vorbind pe Megleniţĭ. Nu pot hotărî întocmaĭ timpul când aceştĭ Vlachĭ (3) aŭ trecut la islamism.

(1) Nu există un oraş cu acest nume.
(2) Cu numele de *Sid* există şi aḑĭ familiĭ în Vlaho-Clisura.
(3) Socotesc, că acĭ este o eróre în text, în loc de *Bulgarĭ*; căcĭ de Românĭ, vorbind maĭ jos, ḑice, că trecerea la islamism a lor se urcă la 150 anĭ.

Cred însă că nu trece peste 300—350 de anĭ, de óre-ce în acest timp emigrară Conjariĭ. Eĭ fură colonisaţĭ în diferite regiunĭ ale Macedonieĭ şi în urma căruĭ fapt pămînteniĭ, ca să se apere de eĭ, trecură la islamism.

«Muhamedaniĭ Valachĭ, carĭ locuesc numaĭ în Notje şi satele valache creştine din Moglena, vorbesc un dialect, care se deosebesce fórte mult, atât în accent cât şi în partea lexicală, de limba celor-lalţĭ Valachĭ macedonenĭ şi presintă maĭ multă asemĕnare cu dialectul vorbit la nordul Dunăreĭ. Aceştia se ocupă maĭ cu sémă cu olăritul şi se rĕspândesc în tótă Macedonia [chiar în Prisrend întâlnirăm olarĭ Valachĭ].

«Trecerea la islamism a Notjanilor s'o fi întîmplat cu 150 anĭ înainte şi cu prilejul archiepiscopuluĭ însuşĭ, care-şĭ aveà atuncĭ reşedinţa acolo şi care se convertì în acelaşĭ timp cu turma sa. Eĭ sunt acuma ceĭ maĭ fanaticĭ Muhamedanĭ din tot ţinutul.

«Satele creştine sunt situate tóte pe munţĭ saŭ la pólele lor. Tótă câmpia se află în stăpânirea Muhamedanilor.»

Alţĭ doĭ scriitorĭ carĭ se ocupă de Meglenіţĭ sunt:

Gopčević, în *Makedonien und Alt-Serbien*, p. 157, care însă n'a călĕtorit la faţa loculuĭ şi s'a mulţumit numaĭ să reproducă pasagiile de maĭ sus şi altele după *Hahn*, prefăcute după planul întregeĭ sale lucrărĭ, lipsite de orĭ-ce însemnătate sciinţifică.

V. Kančev, în *Makedonien*, Sofia, 1900, vorbesce maĭ mult saŭ maĭ puţin în cunoscinţă de causă, în urma uneĭ călĕtoriĭ întreprinse în Macedonia pentru a visità şcolile bulgare şi ale căreĭ resultate aŭ fost publicate întâiŭ anonim, în revista periodică a Ministeruluĭ Cultelor din Sofia «Sbornik». Totuşĭ informaţiunile sale despre Megleniţĭ sunt culese în Ghevgheli şi pentru rest utiliséză lucrarea sus menţionată a luĭ Weigand.

Detaliĭ preţióse despre MgR găsim în:

I. C. Jireček, în *Archiv für slavische Philologie*, XV, Über die Wlachen von Moglena.»

Jireček vorbesce despre Româniĭ din Meglenia cu ocasiunea uneĭ dărĭ de sémă ce face lucrăriĭ citate maĭ sus a luĭ Weigand. Darea de sémă este fórte amănunţită. Indică pe autoriĭ carĭ s'aŭ ocupat de MgR, Ami Boué, Nicolaïdes, Hahn, Margarit, şi după acésta arată cuprinsul opuluĭ luĭ Weigand, discută unele etimologiĭ şi părerea luĭ Weigand, că Româniĭ din Meglenia ar fi «der bedeutendste Rest der Bulgaro-Walachen», carĭ în sec. XII ar fi făcut sub conducerea Românilor un imperiŭ Bulgaro-Român, şi conchide că ar fi descendenţiĭ Pecenegilor,

aşezaţĭ acì după învingerea lor de către Împĕratul Alexios Commenos, prin ajutorul Cumanilor.

Reproducem paginele 96, 97, ca fórte interesante pentru partea istorică a Meglenieĭ şi pentru a da o idee deplină despre modul cum îşĭ susţine părerea C. Ios. Jireček, că Megleniţiĭ ar fi Pecenegĭ:

«Şi totuşĭ Moglena nu este o provincie fără istorie. Numele eĭ este des scris de Bizantinĭ, τὰ Μόγλενα, Μόγλαινα; o pentru ъ este aşà dar vechiŭ, şi dejà Vita sf. Ilarion are pe lângă епископъ Могленоу şi Могленіане de asemenea e pentru ѣ, Мегленьскый [Starine I, 66, 68 jos, 69]. Un exemplu cu ъ îl oferă un Codex din Athos: Мъгленскаго [Dmitriev-Petkovič, Обзоръ Аѳонскихъ Древностей, pag. 35].

«Dejà în secolul X se aflà acì un episcopat al Patriarhatuluĭ bulgăresc din Ohrida; după documentele Împĕratuluĭ Basilios II, din Maiŭ 1020 (6528), publicate de Golubinski [Краткій очеркъ исторій Православ. Церквійetc., p. 259], eraŭ subt ἐπίσκοπος Μογλαίνων localităţile τὰ Μόγλαινα, cetăţuia Prosêk la Vardar, maĭ târḑiŭ menţionată des, regiunea Morihovo în josul Ţerneĭ, cetăţuia Ostrov, Σετίνη şi Ζαόδρυα. Pe timpul răsbóielor bulgare ale luĭ Basilios II, căpetenia Bulgarilor Ἠλίτζας, ὁ ἄρχων Μογλένων, opuse împĕratuluĭ o resistenţă vitejéscă şi cetatea luĭ [Tomaschek în Abh. despre Idrisi, Sitzungsber. der Kais. Akad. Bd. 113, SA. p. 75, o transferă la actualul sat Kastro în Moglena] fu constrînsă să se predeà prin abaterea rîuluĭ şi prin dărîmarea zidurilor. Prisonieriĭ fură trimişĭ în Asprakania la lacul Wan. Atuncĭ fu prefăcută în cenuşă şi cetatea Ἐνώπια, de sigur Notje de astăzĭ [Kedrenos ed. Bonn. II, 462). Boemund renoì în 1082 o cetate ruinată de mult în Τὰ Μόγλενα şi aşeză într'însa o garnizonă normană, care însă în curând fu biruită de armata bizantină a mareluĭ domestic Pakurianos (Anna Komnena ed. Reifferscheid, Teubner I, 168]. După marea luptă decisivă a Împĕratuluĭ Alexios Komnenos cu Pecenegiĭ la Choironoi şi Levunion 1091, prisonieriĭ biruituluĭ popor nomad turc fură colonisaţĭ ca ereditarĭ coloniştĭ militarĭ în diferite provinciĭ, dintre aceştia însă o puternică mulţime a lor, împreună cu femeile şi copiiĭ lor, fură aşezaţĭ în provincia Moglena, unde mult timp durară corpul «Megleniţilor pecenegĭ.» Zonaras l. XVIII, cap. 23, ed. Dindorf, scrie despre acésta cu deamănuntul: ὁ δ'αὐτοκράτωρ πλῆθος ἀπολεξάμενος σφριγώντων καὶ ῥωμαλέων Σκυθῶν εἰς τὸ τῶν Μογλενῶν θέμα τούτους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις κατῴκισε καὶ τάγμα τούτους κατέστησεν ἰδιαίτατον, οἵ καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο κατὰ διαδοχὰς διαμένουσι, εἰς ἐπίθετον ἔχοντες τὸν τόπον, ἐν ᾧ κατῳκίσθησαν, καὶ Πατζινάκοι Μογλενῖται καλούμενοι. Prin acésta se explică indestulător fizionomia necaucasică şi ciudată pentru d-l Weigand a Românilor din Moglena; eĭ sunt

urmaşiĭ romanisaţĭ aĭ coloniei pecenege din Moglena. Tot aşà s'aŭ slavisat alţĭ coloniştĭ pecenegĭ în Sofia, dar chipul lor tradéză încă astăḑĭ originea lor (cfr. Sitzungsber. der böhm. Gesellchaft der Wiss., 1889, p. 7). Interesante amănunte din timpul împĕratuluĭ Manuel Komnenos (1147—1180) ne oferă Vita st. Ilarion, Episcop al Moglenieĭ, compusă de Euthymij, patriarchul bulgar din Tîrnova, în al XVI secol şi publicată după un codice din anul 1469 de Daničić [Starine der Agramer Akad., I 65, sq., 1869). . . . .

«Nu mult după aceea transportă Împĕratul bulgar (!) Kalojan (1196-1207 osemintele sf. Ilarion, printre alte trofee, de la Moglena în reşedinţa sa Tîrnova; acésta se întîmplă puţin după anul 1199, când Moglena se menţionéză lângă Prilep şi Pelagonia în privilegiul, aşà de bogat în nume de localităţĭ, al Împĕratuluĭ Alexios III către Veneţienĭ. [Tafel und Thomas, Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig I, 263.— Fontes rerum austr. Bd. XII].

«Dară nu ne propunem de loc a scrie acì o istorie despre Moglena şi menţionăm numaĭ încă, că episcopatul de acolo, unit în urmă cu acela din Moleschos, dură până în ultimul timp al autocefalieĭ bisericescĭ din Ohrida. În protocólele 1668—1714 ale acesteĭ bisericĭ, imprimate în vol VI din Sbornikul ministeruluĭ cultelor şi de instrucţiune publică (din Sofia), se numesc câţĭ-và Episcopĭ Μογλενῶν.»

La părerea luĭ Jirećek, că Megleniţiĭ ar fi urmaşiĭ Pecenegilor, după cum s'a vĕḑut maĭ sus, Weigand revine în *Aromunen* I, p. 249 şi rĕspunde următórele:

«Ceea ce am stabilit la pag. 53 a lucrăriĭ Vlacho-Meglen, ca resultat al cercetăriĭ mele despre acest poporaş demn de observat, căruia pentru a avé un termen propriŭ, ĭ-am dat numele de meglenit, după localitate, n'a găsit nicĭ o contraḑicere din partea criticeĭ; dar a găsit presupunerea citată la pag. 55, că eĭ ar fi urmaşiĭ Bulgaro-Valachilor carĭ, în sec. 12 şi 13, făcură să se vorbéscă despre dînşiĭ şi carĭ, după lupta din Câmpia-mierleĭ, s'ar fi refugiat (retras) în munţiĭ Caragiova. Jirečеk şĭ-a exprimat părerea în amănunţita sa critică din vol. XV al «Archiv für slavische Philologie», că eĭ ar fi urmaşiĭ uneĭ cete de Pecenegĭ, statorniciţĭ în provincia Meglena de Împĕratul Alexios, după lupta de la Chironoi şi Levunion în anul 1091.

«Mĕ bucur, că prin acésta se explică isbitorul tip al multora din Megleniţĭ. Dar ceea ce am ḑis despre Bulgaro-Valachĭ, se întăresce prin acésta, căcĭ singura obiecţiune, ce s'ar fi putut aduce, anume tipul străin al unuĭ popor, prin acésta se înlătură. Dacă Pecenegiĭ într'adevĕr se întinseră acolo şi nu maĭ cu sémă în şes, unde se află

Bulgaro-Meglenia, numaĭ atuncĭ ar fi putut acceptà o limba romanică, când s'ar fi amestecat cu un popor, care să fie cel puţin tot aşà de numeros ca şi eĭ, şi într'adevĕr aşà eraŭ Valachiĭ, carĭ maĭ târḑiŭ, când veniseră acolo şi se aşezară nu numaĭ în regiunea de acum numită Meglen, ci şi pe versantul rĕsăritén al munţilor şi se amestecară apoĭ cu locuitoriĭ ce se găsiaŭ de maĭ nainte, şi cu atât este maĭ probabil, că Româniĭ eraŭ numeroşĭ, cu cât şi limba este cu totul romanică, saŭ maĭ bine ḑis pórtă pecetea [Gepräge] românéscă şi afară de acestea, am ḑis formal la pag. 56, că «nicĭ măcar *jumătate* nu înfăţişéză tipul necaucasic.»

În ce privesce invocarea argumentuluĭ cu tipul necaucasic al uneĭ părţĭ («Und ausserdem haben ja auch nicht alle denselben Typus, nicht einmal die Hälfte» Weig., Vlacho-Meglen, pag. 56) dintre Meglenіţĭ, credem că nu póte fi decisiv. Ómenĭ cu trăsurile caracteristice ale uneĭ părţĭ dintre Megleniţĭ, aşà cum le descrie Weigand, se găsesc, după cum am avut ocasiunea a ne convinge, şi în Oltenia, în Gorj, şi în judeţul Tecuciŭ şi fórte cu putinţă să se găséscă prin tótă Moldova.

Nu împărtăşim de asemenea părerea luĭ Weigand, că ar fi descendenţĭ aĭ Bulgaro-Românilor, carĭ formaseră imperiul Româno-Bulgar, în sec. XII şi XIII. Credem, că MgR. sunt urmaşĭ aĭ Pacinaţilor, despre carĭ Jannes Zonaras, în citatul de maĭ sus, adus de Const. Jos. Jireček, spune, că aŭ fost aşezaţĭ în locurile, unde trăesc şi aḑĭ, dar că aceştĭ Pacinaţĭ în acest timp eraŭ Românĭ şi că aŭ fost aşezaţĭ în Meglen tot ca Românĭ. Confusiunea vine de acolo, că în trecut Româniĭ aŭ fost numiţĭ şi Pacinaţĭ în loc de Valachĭ. «Ante Cinnamum vero Blachos dictos fuisse Patzinacas» ḑice Lucius în de Regno Dalmatiae, L. 6, cap. 5. Şi aşà trebue să înţelegem şi glosa din Suidas, Littera D., pag. 637: Δακες οἱ νῦν Πατζιναχῖται λεγόμενοι.. Daces qui nunc Patzinacitae vocantur.»

Tot aşà mărturisesce şi Georgius Pachymer lib. I de Andronico Seniore, cap. 37, când spune, că Sciţiĭ [Pacinaţiĭ] de lângă Dunăre sunt un ném cu Vlachiĭ ceĭ de la Visia: «că Vlachiĭ [saŭ Româniĭ] carĭ lo«cuiaŭ de la aşteazele Ţarigraduluĭ până la cetatea Bizia şi maĭ în«colo ἐπὶ τὴν ἐξωτέρω τῆς Βιζύης καὶ πορρω eraŭ tot de un nărav şi dóră «şi de un neam cu Scythele (Pacinaţiĭ) peste Dunăre» [Şincaĭ: Chronica, I, Anul 1186; 1264].

Că Româniĭ din Meglenia, la aşezarea lor în aceste părţĭ, vor fi găsit fraţĭ Românĭ, posibilitatea nu este exclusă câtuşĭ de puţin, căcĭ poporul român în aceste timpurĭ a trebuit să fie întins peste tótă Pe-

ninsula balcanică. Numai dacă admitem o poporaţiune română întinsă şi compactă, ne putem explicà, cum aŭ fost eĭ în stare, ca după căderea vechiuluĭ imperiŭ bulgar, care cuprindeà tótă Peninsula balcanică, să deà nascere la formare de domniĭ românescĭ, precum sunt: imperiul româno-bulgar al Asanescilor (eĭ înşişĭ Românĭ), care se întindeà peste tótă Peninsula balcanică de méză-nópte şi ţĕrile românescĭ [Onciul: Principatele Române, passim]; Μεγάλη Βλαχία, care cuprindeà tótă Tesalia; Μικρὰ Βλαχία în Pind; Ἄνω-Βλαχία peste Epirul de Nord; Flachia, lângă Salonic [Rösler, Rumänische Stud., p. 105; Onciul, op. cit., p. 28]; ducatul luĭ Cruş (Chrys), care se întindeà la părţile meridionale ale Bulgarieĭ de vest şi ale Sîrbieĭ de adĭ (Jireček, Gesch. d. Bulg., pag. 231, 232, 240, 243 la Onciul op. cit. pag. 35 (1).

Credem că nu greşim susţinênd că Meglenițiĭ pe timpul imperiuluĭ Româno-Bulgar aŭ trebuit să facă parte din acest ducat din urmă, a căruĭ capitală erà Prosac şi care probabil cuprindeà ţinutul Pizreneĭ şi al Scopieĭ de adĭ [o preţiósă menţionare despre Româniĭ din împrejurul Prizrenuluĭ găsim în documentul luĭ Ştefan Duşan (1348), împĕratul Serbilor, în care se vorbesce despre o mulţime de sate, cătune şi metóşe românescĭ. Vedĭ: *Şafarik*, Pamatky, pag. 103, despre chrisovul luĭ Duşan; *Hasdeŭ*, în «Archiva istorică a Românieĭ», tom. III, 1867, Buc., p. 85—96], se întindeà peste Veles, Iştip, Strumiţa, ţinutul Meglenieĭ până la Serres. [Nicetas Choniates vorbesce pe larg despre acest Chrys, de ném valach, nepot al luĭ Ioniţă, în de Imp. Alexio Angelo, lib. II, cap. 3; lib. III, cap. 1, 2 şi 7; vedĭ Şincaĭ, Chron. I, Aniĭ 1197—1199].

Se scie pe de altă parte, că dintre tóte domniile române, numĕrate

(1) *Şincai*, Chron. I, A. 1015. Chiar în Moglen aflăm un duce român, ἄρχων Μογλενῶν, pe Iliţă, Ἠλίτζας care se luptà la 1015 cu Împĕratul Vasilios II. Jireček îl consideră în pasagiul de maĭ sus de Bulgar; slaviştiĭ, uniĭ nu vor să recunóscă nicĭ românitatea dovedită a Asanescilor, cu tóte mărturiile aduse în *Onciul* op. cit. p. 26, Nota 34 şi 36; *Höfler:* die Walachen als Begründer des zweiten Reiches der Asaniden, pag. 1186—1257. Sitzungsb. d. k. Ak. d. Wiss., Wien, 1879, Ph.-h. cl. XCV, 299 squ.; şi: *Al. Xenopol*: Istoria Rom., cap. IV, p. 568—619]. [Mărturiĭ altele despre întinderea Românilor din acest timp în Peninsula balcanică, sunt a se vedé în: *Tomaschek*: Zur Kunde des Hämus; Notiz über die Wlachen auf Chaldike, in Sitzungsb. d. k. Ak., vol. 99. — *V. Grigorović*, turist rus în: Očerk putečestwija po Turcii, Kasan, 1848, pag. 107.—*Uspenskii* Porf.: Istoria Athona, Kjev, 1877, p. 350.— *Kekaumenos* (ed. Wasiliewski), Gernstedt. — *C. Jos. Jireček:* Archäol. epigr, Mitth. X, 51; Fürst. d. Bulg., 123, unde se atrage atenţiunea asupra numeróselor nume de loc. române, ce se găsesc în V. Bulgarieĭ, în Sredna, Gora, Trn..

maĭ sus, numaĭ ducatul luĭ Chrys făceà parte din imperiul luĭ Ioniţă [Onciul, op. cit. p. 35].

Acéstă constatare este de mare importanţă. Ea explică şi causa firéscă pentru care, după desfacerea luĭ Ioan Asan II (1218—1241) de biserica romană, la care Ioniţă trecuse cu tot imperiul sĕŭ (1204) [Onciul, op. cit. pag. 40, 41], prin întroducerea din noŭ a ortodoxieĭ în imperiul româno-bulgar, Româniĭ din Meglenia, ca toţĭ locuitoriĭ acestuĭ imperiŭ, recunosc şi se supun supremaţieĭ bisericeĭ bulgare, introducênd, fără îndoială, limba slavă în biserica lor, şi care neapĕrat duréză câte-và secole de-arîndul. Acésta ne învederéză şi numĕrul cel mare al elementelor slave din dialectul MgRomân. Póte că cu mult înainte să se fi alipit MgR. de biserica bulgară, căcĭ încă din sec. X existà în ţinutul Meglenieĭ un episcopat, dependent de patriarhatul bulgar din Ohrida, după cum se póte vedé din cele reproduse maĭ sus după Jireček.

Cu stingerea dinastieĭ Asanescilor (1257) trebue, după părerea nóstră, să încépă momentul însemnat, când desvoltarea limbiĭ române se face la Daco-Românĭ şi Macedo-Românĭ în mod separat. La Daco-Românĭ, carĭ adoptaseră în biserică limba slavă, limba se desvoltă sub exercitarea acesteĭ influenţe. Tot acelaşĭ lucru a trebuit să se întîmple şi cu Megleno-Româniĭ. La Macedo-Românĭ însă, carĭ introduseseră limba grécă în biserică, limba încércă acéstă influenţă maĭ mult saŭ maĭ puţin.

Dar despre acésta, ultimul cuvînt îl va avé, credem, studiul aprofundat şi amănunţit al dialectelor române. Noĭ am fi mulţumiţĭ, dacă am scì că prin materialul de faţă, contribuim la grăbirea deslegăriĭ acesteĭ prea importante cestiunĭ.

Alfabetul nostru.

Alfabetul întrebuinţat în lucrarea de faţă pentru transcrierea dialectuluĭ român din Meglenia este cel românesc, cu întroducerea numaĭ a câtor-va semne pentru sunetele particulare acestuĭ dialect. Acest alfabet diferă puţin de cel întrebuinţat de noĭ în lucrările : *Româniĭ din Meglenia* şi *Din Literatura Poporană a Aromânilor*, Buc. 1900. Pentru ca cetitoriĭ să-şĭ facă o idee deplină, dăm acest alfabet maĭ jos precum şi cel întrebuinţat de noĭ în lucrările sus ḑise (P.=prescurtarea aceluĭ alfabet) în faţă cu cel întrebuinţat de d-l Gustav Weigand (Wg.) în opul sĕŭ, *Vlacho-Meglen*, Leipzig, 1892:

a P.-Wg. idem
ă P. idem; Wg. ǫ

b, P.-W. idem.
c+a, o, u, ă, î, cons.: cap, cọĭni, cuc, că, cruți. P. idem; Wg.: k: kap, kuk kọịni, krutsi, etc.
c+e, i, ĭ ficĭòr, (1) cĭaşă, cèştină, P.: cĭ: ficĭór, cĭaşă, cĭèştină. Wg.: tš: fitšór, tšašọ, tšèštinọ.
ch, P.: chĭ, Wg.: kị :chĭor, P.: chĭor, Wg: kịor; chĭept, prochĭ; P.: chĭept, prochĭ; Wg.: kịept, prokị.
d, P.—Wg. idem.
ḍ, P. idem; Wg.: dz.: P.: frọnḍĭ, Wg.: frọndzị.
e, P.—Wg. idem
ẹ, » » »
f, » » »
g+a, o, u, ă, î, cons. P.—Wg. idem:
gàură, gol, guşă, gras etc. P. :idem; Wg.: gàurọ, gol, gušọ, gras,
g+e, i, ĭ:
ge, gi, gĭ, P.: gĭ, Wg.: dž:
gep, gĭavaìr; P.: gĭep, gĭavaìr; Wg.: džep, džavaìr.
gh=ghĭ; P.: ghĭ, Wg.: gị:
ghiață, ghĭarmi; P.: ghĭiață, ghĭarmi; Wg.: gịiatsọ, gịarmi, gịiŭ (viŭ).
h, P. idem.
i (ĭ), P. » , Wg.: i (ị)
î, P. idem; Wg.: ụ.
j, P. idem: juni; Wg.: ž: žuni.
l, P.—Wg. idem.
ḷ (ĭ), P.: lĭ, Wg.: lị: gălină, uḷit, ăḷĭ; P.: gălĭină, ulĭit, ălĭ; Wg: gọlịínọ, ulịit, ọlị
m, P.: idem Wg.: idem
m̃ (ĭ), P.: nĭ, Wg.: nị: m̃ĭel; P.: nĭel; Wg.: nịel.
n, P.—Wg. idem
ñ (ĭ), P.: nĭ, Wg.: nị
o, P.—Wg. idem
ọ, » » »
p, » » »
r, » » »
s, » » »
ş, P.: ş; Wg.: š
t, » » idem
ț, P. ț; Wg.: ts

(1) Se pronunță ca în limba română literară.

u (ŭ) P. idem, Wg. u, (u̯.)
v P.—Wg. idem
ṽ (ĭ) P. v^{i}; Wg. : j.
x » idem
z P.—Wg. idem.

PARTEA I.

CĂLĔTORIE; DESCRIEREA SATELOR VISITATE.

A. Călĕtorie prin Meglenia.

Volumul de faţă va cuprinde tot ce am putut culege în scurta călĕtorie întreprinsă pe la Româniĭ din Meglenia şi care a durat de la 13 Iunie până la 23 ale aceleiaşĭ lunĭ inclusiv.

Sosit în séra de 12 Iunie la Ghevgheli şi găzduit de amabilul meŭ amic Gh. Ciohagi, ḑiua următóre am petrecut-o făcênd cunoscinţa diferiţilor Românĭ stabiliţĭ acì, visitându-ĭ pe la prăvăliĭ şi acasă şi rĕmânênd pe deplin satisfăcut, că sub raportul economic staŭ destul de bine. Casele cele maĭ frumóse, aşezate cele maĭ multe de-alungul străḑiĭ principale, care duce la gară, sunt maĭ mult ale lor. Maĭ tóte sunt nouĕ, cu douĕ caturĭ, încăpĕtóre şi cu grădinĭ frumóse în faţă saŭ în dosul lor, în carĭ se cultivă tot felul de legume trebuinciόse gospodărieĭ şi jur împrejur câte unul saŭ maĭ multe şirurĭ de duḑĭ. Curăţenia, acéstă notă caracteristică a Aromânuluĭ, domnesce în tóte casele şi se datoresce femeiĭ române. Dacă femeia română merită tótă admiraţiunea în partea ce iea la susţinerea caseĭ, nu maĭ puţin este de admirat bărbatul, care exceléză prin moralitatea sa în afacerile comerciale. «Românul preferă maĭ puţină *fudulie*, dar onestitate extremă în afacerĭ» îmĭ spuneà d-l Ciohagi. În adevĕr, timp de doĭ anĭ cât am stat la Salonic n'am auḑit ca un comersant român să înceteze plăţile, deşì eĭ forméză majoritatea dintre comersanţiĭ creştinĭ. Se pomenesce ca raritate casul d-luĭ Nicolae Băhcivanu, care fiind nevoit a face concordat cu creditoriĭ sĕĭ, acum 6—7 anĭ, şi a le plătì 30%, după doĭ anĭ, începênd a-ĭ merge bine negoţul, a plătit şi restul de 70% la toţĭ. Asemenea casurĭ de virtute, într'o ţéră, unde tineriĭ nu se pot însurà, dacă n'aŭ dat douĕ falimente, cu drept cuvînt merită tótă admiraţiunea. Şi Aromânul este acelaşĭ în Ghevgheli ca şi în Salonic.

Apoĭ în ḑiua de 14 Iunie m'am presintat d-luĭ Caimacam, un Albanes bey din Coniţa (Epir), absolvent al şcóleĭ «Galata-Seraĭ» din Constantinopole, căruia ĭ-am făcut cunoscut scopul călĕtorieĭ mele şi l-am rugat să binevoéscă a-mĭ pune la disposiţiune un suvariŭ, ceea ce mĭ-a acordat cu fórte multă amabilitate, pentru care-ĭ sunt recunoscĕtor şi îĭ aduc acì mulţumirile mele; fără acésta, călĕtoria la Româniĭ din Meglenia ar fi fost cu neputinţă.

Însoţit de Mustafa-onbaş, de un cavas tocmit şi de doĭ chirigiĭ din Huma, am pornit după amiaḑí din Ghevgheli spre Huma. Călĕtoria a fost cât se póte de frumósă până am ajuns la Ghiupca, străbătĕnd rîul Ghevgheli [«valea-Ghivgheliă»], care isvoresce din muntele Cajac [din ramura: «Dọŭ urecli»] şi care, după ce primesce apa maĭ multor rîuşóre micĭ, străbate drumul spre Huma lângă localitatea «Coasta-mari» şi merge de se varsă în Vardar, adăpând în trecere-ĭ maĭ multe grădinĭ şi liveḑĭ, aparţinĕnd oraşuluĭ Ghevgheli.

La «Coasta-mari» am întâlnit treĭ beĭ (notabilĭ) din Nănta, înarmaţĭ până în dinţĭ şi călărĭ, ce se coboraŭ în Ghevgheli, ca să fie în ḑiua următóre la tîrgul ce se ţine odată pe sĕptămână. Mustafa-onbaş, un turc blajin şi fórte fin, atrăgĕndu-mĭ atenţiunea asupra lor, a ḑis: «Ian te uită la vulturiĭ aceştia! Eí vorbesc limba vóstră şi eraŭ altă dată creştinĭ. Ce păcat aŭ făcut strămoşiĭ noştri, de nu v'aŭ constrîns pe toţĭ atuncĭ să îmbrăţişaţĭ islamismul, astăḑĭ n'am fi avut bătăĭ de cap, ba cu Bulgariĭ, ba cu Greciĭ, ba cu nu sciŭ cine!»

După o mică întreţinere cu aceştĭ Românĭ turciţĭ, ne-am despărţit dorindu-ne reciproc drum bun şi revedere bună. Apoĭ ne-am continuat drumul timp de douĕ césurĭ, până am ajuns la localitatea *Ciaprán* împodobită cu arbuştĭ de tótă frumuseţea şi care aparţine satuluĭ turcesc Surmièt şi se vinde crescĕtorilor de capre. Cumpĕrătoriĭ sunt Românĭ din Ghevgheli, Liveḑĭ, Lĭumniţa saŭ Oşanĭ; acésta depinde de an. Ce-và maĭ încolo la *Sadanàc*, care servesce de hotar între Huma şi Surmièt, ne-am oprit un moment pentru ca să ne desfătăm, ascultând melodia ce curgeà din fluerul unuĭ căprar din apropiere. Entusiasmat Mustafa-onbaş n'a putut să nu exclame: *Soĭlè capè cĭoban soĭlè! senîndîr bu duñĭa!* (Ḑi-ĭ-o, fericit cioban, ḑi-ĭ-o! a ta este lumea! adică: tu domnescĭ în lume!) Vroind să-l cheme la noĭ şi sciind cât de mult păstoriĭ evită a da ochĭ cu ómeniĭ autorităţilor, m'am opus să-ĭ turbure voia bună. Puţin după acésta, străbătĕnd localităţile *Bunàr*, *Ghĭurla*, *Pisti-Grip*, *Valea-di-Cota*, aşezate în drépta şi stânga drumuluĭ, am ajuns la *Ghĭupca*, loc de popas pentru ceĭ carĭ merg în tîrg la Ghevgheli saŭ vin de acolo. Maĭ este cunoscută acéstă localitate prin aceea,

că acì se află mormîntul vestituluĭ Albanes Hasan din Corcea, care a fost împuşcat de un tînĕr român, din causa neomeniilor făptuite de acest vestit rĕŭ-făcĕtor în Huma şi Coniţa.

Timpul dintr'odată s'a schimbat acì şi nisce norĭ negri, împinşĭ din spre muntele Zîna de un vînt rece, aŭ întunecat sórele, dejà spre asfinţit; a început să fulgere şi să bubue straşnic. În scurtul drum ce a maĭ rĕmas până la Huma, am întâlnit maĭ multe caravane de Nănteni, carĭ se coboraŭ la Ghevgheli cu catâriĭ încărcaţĭ cu óle, cereale şi piper.

Pe la asfinţitul sóreluĭ am intrat în Huma, séra; găzduit în casa primaruluĭ Trăian, am petrecut destul de bine în societatea institutoruluĭ, a părinteluĭ Popa-Atanas, şi a câtor-và fruntaşĭ, cu carĭ ne-am întreţinut până târḑiŭ de tot.

A doua ḑi asemenea am petrecut-o bine şi cu spor. Spre séră am părăsit satul pentru Lunḑinĭ. Distanţa dintre aceste două sate nu este maĭ mare decât două césurĭ.

După ce suì spre SV. câte-và minute, începĭ să coborĭ mereŭ până la Lunḑinĭ, străbătênd frumósa pajişte: *Pulĭana-lungă,* cunoscută ca loc de popas «limeri» a haiducilor, când sunt prigoniţĭ fie din munţiĭ Vodeneĭ, fie din munţiĭ Mirihoveĭ.

Puţin maĭ jos se află cişméua *Cuseli*, unde la trecerea mea nisce Nănteni olarĭ se odihniaŭ la umbra unuĭ majestos brad. Eĭ mĭ-aŭ istorisit, că vin din *Lăngăza*, sat în apropiere de Salonic, unde aŭ petrecut aprópe tótă érna. Împrietinindu-ne, discuţiunile obicĭnuite aŭ curs asupra diferitelor evenimente la ordinea ḑileĭ, ca asasinate, mişcarea bulgară, ce vor creştiniĭ, ce vor face Turciĭ etc. Maĭ ales treceriĭ consululuĭ austriac din Bitolia, d-l Kral, prin ţinutul meglenesc i se atribuiaŭ fel de fel de scopurĭ. După ce am discutat maĭ bine de o jumătate de oră, vĕḑênd că Năntenii aŭ de gând să petrécă nóptea acolo, mĭ-am luat adio şi am pornit în salvele de împuşcăturĭ ale Năntenilor, după vechiul obiceiŭ românesc, practicat şi aḑĭ în Pind.

Iată în ce consistă acest obiceiŭ.

Când plécă un sătén în străinătate, rudele şi amiciĭ îl petrec până la o distanţă óre-care. În tot timpul acesta, prieteniĭ luĭ şi tineriĭ cari-l însoţesc descarcă într'una puscile în vînt, cântă diferite cântece de ocasiune şi golesc în acelaşĭ timp ploscile cu vin. Apoĭ după ce se sărută şi se despart, încep din noŭ a descărcà puscile şi pistólele până când dispare din vedere cel care se înstrăinéză.

Cam acelaşĭ lucru se face când se întórce înstrăinatul în sat. Îndată ce înstrăinatul zăresce satul «troară ţe da cap», descarcă arma, odată

saŭ de maĭ multe orĭ. Ceĭ din sat rĕspund la salutul înstrăinatuluĭ tot prin împuşcăturĭ şi acéstă splendidă convorbire duréză până când înstrăinatul intră în sat, unde este aşteptat cu mare căldură de rude şi cunoscuţĭ.

Ajungênd în Lunḑini, 15 Iunie, cu tóte insistenţele logofĕtuluĭ Husein-Aza şi a institutoruluĭ Hrista Noe de a trage la eĭ acasă, am preferit să mă mulţumesc cu camera, ce d-l Stavre mĭ-a pus la disposiţiune, sciind că prin modul acesta voiŭ fi mult maĭ la largul meŭ de a venì în contact cu Româniĭ, ceea ce s'a şi întîmplat.

Acì m'am oprit până la 20 Iunie şi mulţămită prietenilor Rizu Peana, Hr. Noe, D. Gioga şi N. Marcu, institutorĭ în satele acestea, am putut munci cu folos în continuŭ în aceste ḑile, fie în Lunḑinĭ, fie în Birislaŭ, în casa d-luĭ Rizu Peana, mulţumită atât luĭ, cât şi familieĭ sale. Nu maĭ puţin le mulţumesc beilor Nănteni pentru frumósa petrecere câmpenéscă ce mĭ-aŭ oferit, cu care ocasiune s'a distins un Albanes voinic, anume Ḑeliu-aga Orman Memur, păzitor al pădurilor statuluĭ, care a excelat în tot timpul prin cântecele şì entusiasmul sĕŭ. Aflând că sunt din Epir, mĭ-a povestit cu de-amănuntul lupta Albanesilor de sub comanda luĭ Taulah-beĭ, din corpul luĭ Sejar Cumandar-Căimacam Mustafa-Bey, cu vitézul revoluţionar român *căpitan Garelĭa* din Bréza, unde el a servit ca *baĭaractar* (stegar), luptă care s'a terminat cu înfrângerea totală a lor. În câte-và cuvinte iată cum stă afacerea: Revoluţionariĭ românĭ din 1872—1881, la îndemnul unuĭ institutor român, aŭ decis să depue armele şi să se supue «*să si-nclină*», ca să întrebuinţăm termenul consacrat al acestuĭ act, *Taulah-Bey*, nevroind să ţie sémă de acéstă dorinţă a haiducilor, a pornit în contra lor. Haiduciĭ aŭ primit desfiderea. Albanesiĭ aŭ fost bătuţĭ şi ceĭ maĭ mulţĭ aŭ rĕmas pe câmpul de luptă. Lupta s'a dat la Bréza.

«Mare şi neertată greşélă a făptuit comandantul nostru, urmă Memur Orman Ḑelĭu-aga; fără acésta, alta ar fi fost astăḑĭ póte faţa Epiruluĭ. Voiniciĭ Românĭ, închişĭ maĭ târḑiŭ la Ianina, unde zac şi aḑĭ (1) în închisóre, uniţĭ cu fraţiĭ lor Albanesiĭ, ar fi putut oprì anexarea Tesalieĭ, care a adus ruina beilor albanesĭ, a stagnat întréga viéţă comercială a Epiruluĭ şi a nimicit celnicatele române. Ce păcat că Albanesiĭ nu se înţeleg cu Româniĭ! Uniţĭ ar fi un zid în contra năzuinţelor duşmanilor comunĭ aĭ raseĭ româno-albanese. Păcat că n'avem

(1) În urma intervenirii Excelenţeĭ sale Alexandru Ghica-Brigadier, fost ministru al Românieĭ la Constantinopole, pe lângă M. S. Sultanul, toţĭ haiduciĭ închişĭ în 1881 aŭ fost graţiaţĭ anul trecut. Acì e locul a spune, că consulul şi archiereul grec din Ianina aŭ exploatat graţierea haiducilor românĭ ca datorită intervenţiuniĭ lor.

ómenĭ, carĭ să se pună în fruntea uneĭ înfrăţirĭ Albano-Române!
— Fără Turcĭ? am obiectat.
— Când ar fi şi eĭ, puterea acesteĭ treimĭ ar pune gróza în întréga lume, a rĕspuns în simplitatea sa bătrânul Albanes, sintetisând ast-fel basa cea maĭ solidă pe care trebue să se razeme imperiul turcesc, pentru a-şĭ asigurà o existenţă durabilă, idee susţinută cu elocinţă documentată de autorul broşuriĭ: *Les Grecs, les Valaques, les Albanais et l'empire Ottoman*, în cap. XI, pag. 164 squ.

În ḑiua de 20 Iunie, am plecat însoţit de sus-ḑişiĭ institutorĭ şi de câţĭ-và Românĭ la Oşanĭ. În trecere ne-am oprit cu toţiĭ şi am visitat mânăstirea din Oşanĭ. Restul ḑilelor de 21 şi 22 Iunie le-am petrecut în Oşanĭ, unde am rĕmas pe deplin mulţumit de iubirea nemăsurată ce mi s'a arătat de Românĭ. În special exprim mulţumirile mele părinteluĭ Papa-Emanoil, în casa căruia trăsesem. În séra de 20 ale aceleĭ lunĭ, am pornit la Cupa, unde celnicul Văcea ne-a aşteptat fórte bine. A doua ḑi, în 23 Iunie, după ce am cules tot ce am creḑut necesar şi ce s'a putut, de óre-ce suvariul Mustafa-Onbaş primise ordin să se întórcă în Ghevgheli, nevoind a rĕmâné fără păzitor din partea autorităţilor, ceea ce m'ar fi expus cine scie la ce neajunsurĭ, m'am hotărît să pun capĕt călĕtorieĭ şi să mĕ întorc în Ghevgheli. Drumul mĭ-a fost prin Lĭumniţa, unde m'am oprit câte-và césurĭ, dar aprópe fără nicĭ un folos, de óre-ce satul erà cu totul pustiŭ de bărbaţĭ, carĭ se coborîseră în Ghevgheli, ca să presinte socotélă şi să-şĭ priméscă plata pentru gogoşiĭ de mătase predaţĭ caseĭ «Isaia» şi celor-lalţĭ comercianţĭ maĭ micĭ. În séra de 23 Iunie am intrat din noŭ în Ghevgheli, unde d-l Cĭohagi m'a aşteptat cu aceeaşĭ amabilitate ca şi în primul rînd; am regretat însă că mĭ-a scăpat ocasiunea de a visità şi satele Baroviţa şi Ţărnareca, după cum îmĭ propusesem. De alt-fel şi mijlócele materiale mi se epuisaseră, fiind nevoit a întreţiné 5—6 persóne pe socotéla mea, plus bacşişurile, fără de carĭ nu poţĭ face nimic cu folos în părţile loculuĭ. Din acéstă causă am renunţat de la călĕtorie şi a doua ḑi, după ce am mulţumit Ex. Sale Caimacamuluĭ pentru bunavoinţă vĕdită, m'am întors cu trenul la Salonic.

B. Descrierea satelor şi oraşuluĭ Ghevgheli.

1. **Ghevgheli.** Acest oraş este aşezat la pólele munteluĭ Cajac, pe malul drept al fluviuluĭ Vardar (Axius), la o distanţă de cel mult un chilometru. Poporaţiunea oraşuluĭ este formată de Muhametanĭ [Turcĭ

şi Cerchesĭ], Slavĭ [Bulgarĭ şi Sîrbĭ], Românĭ şi câte-và familiĭ ţigănescĭ.

Româniĭ aflătorĭ acì sunt veniţĭ din satele române din Meglenia, saŭ din Cruşova şi Părleap. Eĭ sunt în numĕr de 60—70 de familiĭ, formând o poporaţiune de 450—500 de suflete.

Ocupaţiunea locuitorilor din Ghevgheli este agricultura, comerciul şi mica industrie.

Româniĭ stabiliţĭ acì se ocupă cu comerciul, mulţĭ sunt croitorĭ, argintarĭ, şi câţĭ-và se ocupă cu fabricarea vaselor de aramă, cu care articol alimentéză întréga cazà, colindând satele şi orăşelele din târg în tîrg, iar câte-và familiĭ se ocupă cu crescerea vitelor, precum sunt celniciĭ Bele al Dină şi Nicola-Chihaĭa.

Cultura gândacilor de mătase în óraşul Ghevgheli se practică de Slavĭ şi Turcĭ. Numaĭ de curând aŭ început şi Româniĭ să se dedeà acesteĭ ocupaţiunĭ.

Tutunul se cultivă maĭ mult de poporaţiunea muhametană şi concuréză în calitate cu tutunul din câmpia Seresuluĭ.

Brânzeturile, al treilea articol maĭ important al oraşuluĭ, este reservat exclusiv Românilor, fie din oraş, fie din împrejurimĭ.

Şcolĭ în oraş sunt: 1) Douĕ şcolĭ turcescĭ, una de băeţĭ şi alta de fete, cu cincĭ institutorĭ şi douĕ institutóre. Institutoriĭ sunt absolvenţĭ aĭ şcólelor superióre turcescĭ din Salonic saŭ Constantinopole. 2) Şcóle bulgare treĭ, douĕ de băeţĭ şi una de fete, cu un corp didactic de 7 profesorĭ şi douĕ institutóre. Aceştia aŭ biserica lor şi un archimandrit. 3) Douĕ şcóle sîrbescĭ, una de băeţĭ şi cea-laltă de fete, cu un corp didactic de 3 institutorĭ şi douĕ institutóre. 4) O şcólă grecéscă de băeţĭ cu şése institutorĭ şi una de fete cu douĕ institutóre. 5) Anul acesta s'a fondat şi şcóla română.

Clima oraşuluĭ, în timpul veriĭ, este excelentă. Căldurile sunt temperate de vîntul care suflă din spre muntele Cajac [Cojuc] şi Zîna [Zọna] şi duréză puţin. Érna este aspră. Vînturile suflă des şi turbat. Din causa acésta producţiunea agricolă a câmpieĭ Ghevgheli este cu 10°/₀ maĭ puţin decât ar trebuì.

Rîuleţul care curge la marginea oraşuluĭ se revarsă une-orĭ şi produce pagube marĭ în semĕnăturĭ. Un avînt maĭ mare va luà oraşul, când se va sfîrşì podul ce se lucréză peste Vardar şi care va stabilì o legătură maĭ strînsă între Ghevgheli şi satele de pe malul stâng al fluviuluĭ.

Altă dată oraşul Ghevgheli erà un simplu sătuleţ turco-slav. A luat desvoltarea actuală, de când a devenit reşedinţă de «căimăcămie».

Acì staţionéză şi un regiment în permanenţă. Casarmele sunt afară din oraş.

Între satele «*Mărḑèḻĭ*», (bulg. *Mărḑenţi)* şi *Negoţi* se află nisce băĭ termale, devenite proprietatea unuĭ Bey din Ghevgheli, care şĭ-a făcut acì o vilă şi nisce instalaţiunĭ, ce lasă însă mult de dorit. Băile acestea aŭ trebuit să existe şi în vechime, şi Beyul, după cum am fost asigurat, n'a făcut decât să restaureze basinul dejà existent. În interior s'ar vedé chiar până aḑĭ plăcile marĭ de pétră, cam de un metru, cu inscripţiunĭ. De óre ce însumĭ nu le-am vizitat, nu pot asigurà nimic în acéstă privinţă.

2. **Huma** [«Uma»].

Posiţiunea acestuĭ sat este alésă, avênd forma uneĭ citadele şi fiind împresurată jur împrejur de pădurĭ frumóse de fag, pin şi carpen. Sătuleţul se împarte în şése mahalale, represintând cincĭ némurĭ, după numele unuĭ fruntaş: 1) *Maala-lu-Pardu*; 2) *Maala-lu-Părgìc*, fondatorul «cătunuluĭ», după cum se spune prin tradiţiune; 3) *Maala di-di-supră*, care este prima mahala, unde s'ar fi stabilit pe vremurĭ «Părgìc» cu némul luĭ; 4). *Maala-lu-Bicĭàc*, aĭ căreĭ locuitorĭ s'ar trage de la Bicĭàc care, după trecerea Năntenilor la Islamizm, nevroind să facă acelaşĭ lucru, şi-a găsit acì refugiŭ. Aceştia sunt ceĭ maĭ de curând veniţĭ în sat; 5) *Maala-lu-Ristu*; 6) *Maala-lu-Stepàn* saŭ: *Maala-di la-Cişma-lu-Stepán.*

În sat se află două biserică: 1) *sfeti-Tanàs*, părăsită de mult şi aprópe în ruine; 2) *Stăvinerì* saŭ *Mala-Bogoròdiţa*, în care se oficiéză numaĭ românesce de preotul Papa-Atanas; hramul bisericiĭ se face în 22 Iulie. Observ că atât S-ta. Vinerĭ cât şi Sta. Marie se serbéză cu mare pompă de Românii din Meglenia, precum şi de toţĭ Românii din Pind, în cât s'ar puté ḑice, că aceste două sĕrbătorĭ sunt, în Peninsula Balcanică, considerate ca naţionale de Românĭ. Acesta pare a fi şi motivul pentru care nu se face hramul bisericiĭ acesteia în ḑiua de 8 Sept., după cum ar trebuì.

Zugrăvirea, saŭ maĭ bine ḑis rezugrăvirea icónelor este făcută de către zugravul cruşovén Anastas (Taşcu) Cuvecĭ şi fiiĭ. Tot acestora se datoresce zugrăvirea bisericilor din Lunḑinĭ, Birislaŭ, mânăstirea din Oşanĭ, Oşanĭ, Cupa şi parte din icónele din Lĭumniţa. Pe pereţiĭ din afară aĭ bisericiĭ a umblat şi mâna unuĭ zugraf bulgar, după cum resultă din felul scenelor [iad şi paradis] zugrăvite şi din inscripţiunile pe limba bulgară şi carĭ scene sunt identice cu cele ce găsim la cea maĭ mare parte din bisericile bulgăresci din Macedonia, aşà cum se vede şi la biserica *Sfeti-Nedeli* din Bitolia.

Există numaĭ şcólă română, cu localul sĕŭ clădit de curând, ca să servéscă anume de şcólă românéscă. Sunt doĭ institutorĭ. Elevĭ la trecerea mea aŭ fost 43. Locuitoriĭ fiind aprópe cu toţiĭ agricultorĭ, cea maĭ mare parte dintre elevĭ se retrag, ca să se ocupe cu lucrarea pămîntuluĭ, încă de la Pascĭ.

În sat sunt şépte cişmele, ale căror nume sunt a se vedé în capitolul despre «Nomenclatura localităţilor».

La trecerea mea prin sat, în 14 şi 15 Iunie, tóte casele eraŭ ocupate cu «chioşcurile» gândacilor de mătase.

Poporaţiunea satuluĭ este: 90 case, 140 de familiĭ cu 980 de suflete.

Istoricul. După cum se spune, satul altă dată ar fi fost în localitatea numită «Cătùnişti», în valea dintre Coniţa şi Huma, unde încă până adĭ se vĕd ruine de case şi se găsesc monede vechĭ. Locuitoriĭ ar fi părăsit satul, fiind-că preà erà expus în drumul trecĕtorilor turcĭ.

Până acum doĭ treĭ anĭ, erà ciflicul unuĭ Bey turc, stabilit în Salonic. La îndemnul institutoruluĭ român, al preotuluĭ şi altor câtor-và fruntaşĭ, săteniĭ aŭ rĕscumpĕrat jumătate din moşie, plătind jumătate din cost şi rĕmâind să maĭ plătéscă şi restul în 3—4 rate. Hotarul dintre ciflic şi partea rĕscumpĕrată îl forméză rîuleţul, care împarte satul în douĕ. Săteniĭ carĭ aŭ contribuit la rĕscumpĕrare şi carĭ din întîmplare îşĭ aŭ casele pe partea rĕmasă ciflic, şi le părăsesc şi vin de-şĭ clădesc altele noĭ pe pămîntul ce le aparţine. Nouĕle case se fac de pétră, în abundenţă acì, şi toţĭ săteniĭ contribuie la clădirea lor, fie-care ajutând cu ce póte, ca şi la clădirea uneĭ bisericĭ saŭ şcóle.

3. **Lundiñi.**

Lundiñi [saŭ: Lugunţa] este aşezat pe cósta munteluĭ Zona [=Zîna] şi este străbătut de rîuleţul «Valea-mari», formând patru mahalale: 1) *maala di sus*, 2.∾*di jòs*, 3.∾ *di cĭopre* şi 4. *maala di pristi vali* [mahalaua de peste rîŭ].

Se află douĕ bisericĭ în sat, una la marginea satuluĭ şi cea-laltă în sat. Prima: «*Sfeti-Vracĭ*» saŭ: «*dijoàsa băserică*», cu hramul «Sfinţiĭ-fără-de-Arginţĭ: Cosma şi Damian», este clădită jumătate în pămînt şi pare a fi fórte veche. Acì se oficiéză românesce şi tóte numirile de pe icóne sunt prefăcute în românesce, ca: «Muma Domnuluĭ», «S-tul Atanasiu din Alexandria», «Ioan Botezătorul» etc.

La 1 Noemvrie, când se serbéză hramul bisericiĭ, vine lume din tóte satele vecine, se face horă după oficiere şi se petrece mult. Tineriĭ, după horă, jócă sărind «an treĭ», se luptă= si amburos», un fel de luptă obicĭnuită de atleţĭ, şi când se sfîrşesce cu acésta, se ospĕtéză în Lun-

ḑinĭ prin familiĭ; ceĭ din satele vecine pléčă de obiceiŭ a doua ḑi în satele lor.

A doua biserică este: *Sfeti-Nicola*; este mare şi frumósă. În ea se slujesce grecesce. Cu tótă lupta aprigă a Românilor carĭ, pe lângă închisorĭ, şĭ-aŭ vĕrsat şi sângele, n'aŭ putut să o ieà din mâna adversarilor. Causa este că stăpânul moşieĭ chiar le face oposiţiune.

Numele cişmelelor şi ale morilor sunt a se vedé în cap. despre «Nomenclatura localităţilor.»

Poporaţiunea satuluĭ este 130 de case, 200 de familiĭ cu 1.400 de locuitorĭ.

Acest sat este în mare parte ciflic, afară de 20—30 de case. Astăḑĭ aparţine milionaruluĭ evreŭ Saul din Salonic, care l-a cumpĕrat de la Rifat-Bey pentru 4.000 de lire turcescĭ (90—91.000 leĭ).

Arendaşul luĭ Saul se numesce Asan-Cusar şi este un Năntean român, care administrézá moşia în mod cam neomenos de 7 anĭ de ḑile. El umblă să o cumpere de la Saul, căruia îĭ este cu neputinţă să o administreze singur.

Despre originea satuluĭ iată ce spune tradiţiunea:

În timpurile de demult «Cătunu» erà aşezat maĭ sus ce-và, unde se află aḑĭ «Cişma Şăroată» şi unde încă până aḑĭ se vĕd ruine de case. Satul se compuneà din treĭ părţĭ: 1) *Losceva*, *Lètniţa* şi *Lunḑiñĭ* (pe bulgăresce şi turcesce: *Lugunţa*). Capu (şeful) Românilor de atuncĭ aveà treĭ fiĭ carĭ, după ce s'aŭ însurat şi îmmulţit, aŭ căpĕtat fie-care câte una din aceste treĭ părţĭ.

Cel care căpĕtă «Lètniţa», nu se scie din ce pricină, o vîndù la Năntenĭ, pe când aceştia nu eraŭ încă turciţĭ. Cel care căpĕtă «Lunḑiñĭ» o dăruì bisericeĭ «Sfeti-Vracĭ», de la care, luând-o în arendă Rifat-Bey timp îndelungat de anĭ, şĭ-o însuşì şi pe urmă o vîndù luĭ Saul, milionarul evreŭ din Salonic. Ceea ce l-ar fi făcut pe Rifat-Bey, ca să vînḑă satul «Lunḑiñĭ», ar fi fost şi frica, ca nu cum-và locuitoriĭ să se ridice într'o ḑi şi să protesteze, că deţine pe nedrept satul ca moşie. Locuitoriĭ susţin, că satul Lunḑiñĭ nu-ĭ trecut în registrele de imobile ale Statuluĭ ca moşia luĭ Rifat-Bey, ci ca aparţinênd bisericiĭ «Sfeti-Vracĭ».

Cel care căpĕtă «Losceva», o păstră şi o lăsă urmaşilor sĕĭ carĭ, după părăsirea satuluĭ, se mutară şi se aşezară în Lunḑiñĭ, continuând a-şĭ stăpânì ogórele şi pămîntul până în ḑiua de astăḑĭ.

4. **Birislaŭ** este depărtare de 15—20 minute de Lunḑinĭ. Cătunul este ciflic (moşie) şi aparţine la opt stăpânĭ. Din causa purtăriĭ tiranice a diferiţilor *subaşĭ* (un fel de logofeţĭ saŭ administratorĭ), o parte din

locuitorĭ, 15 familiĭ, aŭ emigrat la Gumenge, fapt ce a atras atenţiunea autorităţilor de a lua óre-carĭ măsurĭ în contra lipitorilor satuluĭ.

Ast-fel căimăcamul din Ghevghele a impus celor opt proprietarĭ un administrator comun, recomandat de autoritate, şi a hotărît că orĭ ce afacere dintre sătenĭ şi proprietarĭ să se facă în faţa acestuĭ administrator. A interḑis cămătarilor Bey de a se duce în persónă în casa ómenilor, ca să pretindă sumele împrumutate. Până atuncĭ ceĭ opt proprietarĭ eraŭ representaţĭ de opt *subaşĭ*, carĭ avênd câte un ajutor, făceà 16, plus caiĭ şi amiciĭ lor şi toţĭ aceştia trebuiaŭ să fie întreţinuţĭ pe socotéla bieţilor sătenĭ, aşà cum se face în cea maĭ mare parte din satele moşiĭ bulgaro-grecescĭ din Macedonia.

Despre originea satuluĭ se scie numaĭ că, înainte, pe vremurĭ, erà pe platoul numit *Gradişte [Zagrad şi ţitati]*, care este de-asupra satuluĭ Birislaŭ, la o distanţă maximă de 10 minute suind. În adevĕr, acì sunt ruine de castre şi s'aŭ găsit monede vechĭ grece-romane şi statue numite *idolĭ*, carĭ însă s'aŭ prăpădit. La clădirea şcóleĭ române se vĕd urmele a douĕ statuĭ, una aşezată în zid, de-asupra uşiĭ şcóleĭ şi alta servind de treaptă la scară. Celeĭ din zid îĭ lipsesce capul, mânile şi picіórele, avênd numaĭ gâtul şi trunchiul corpuluĭ.

Se află numaì o singură biserică «Stăvinerĭ», S-ta. Vinerĭ, în care se slujesce românesce; ea pare a fi nouă.

Există numaĭ şcólă română cu local propriŭ.

Populaţiunea satuluĭ este: 55 case, fără a socotì pe cele emigrate în Gumenge, formând 80 de familiĭ cu 560 de suflete.

Notă. Am zis, că bisericile acestea sunt rezugrăvite în cea maĭ mare parte din către Cruşoveanul Anastas şi fiiĭ [: Const. şi Evanghele]. Adăugăm, că zugrăvéla s'a făcut între aniĭ 1854 – 1866. Numele contribuitorilor la clădirea bisericiĭ saŭ la zugrăvirea eĭ sunt însemnate în altar pe pereţiĭ bisericeĭ, la «'Αποκάθιλσις τοῦ χρήστοῦ». Iată un specimen copiat din biserica S-ta. Vinerĭ din Birislaŭ, zugrăvită de Anastas şi costând 50 de lire turcescĭ, o mie de leĭ şi ce-và. Păstrăm ortografia autoruluĭ: ἡπὲρ ὑγίας καὶ σωτηρίας, ἡπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου μιλετίου I, νικολάου ἰερέος, ἀναστασίου ἰερέως, νανε, μητρε, κοϊου, ἰωβάν. νανε. σταβρε. ἰωβαν. Τασιο στοϊαν. κοϊο. Δημητρίου. βαλτζιο. γουτζια. σεμπο· τοσιο. μποζζην. σεμπο. ζοιο. ζωϊαν. ἰωβάν. δήμω. κοιο ριζε. νανο. μητρε. πετκο. τοσιο. νανο. πετκο. σεταν τάντζιε (1) μητρε. πειο. ρηζα. γοδο. ἀγγελ. πετρε. τασιο. πετρε. τοσσε (toşe). ρηξω. ἰωανου. νανε. αναστασίου. κωνσταντινο τωνυ πρεσβητέρα, πενιο. μενο, γροσο. διὰ χειρός 'Αναστασίου μὲ τὸν ὑιόν Κωνστανδηνου. ἔτει 1862. În traducere: Pentru sănătate şi mân-

(1) Despre Sătean Tance se ḑice, că ar fi fundatorul bisericiĭ.

tuire, pentru arhiepiscopul Miletiŭ I, Nicolaŭ preotul, Anastasiŭ preotul, Nane. Mitre. Koĭu. Iovan. Nane. Stavre. Iovan. Taşĭo-Stoĭan. Koio. Dimitriu. Vălcĭo. Gucia. Şebo. Toşĭo. Bojin. Şebo. Zoĭo. Zoĭan (Joĭan). Iovan. Dimo. Coio-Rize. Nano. Mitre. Petco. Toşĭo. Nano. Petco. Sătean Tancĭe. Mitre. Peĭo. Riza. Godo. Anghel. Petre. Taşĭo. Petre. Toşe. Rizo. Ioan.Nane. Anastasiŭ. Constantin. Toni. preotésa. Penio. Meno Groso. De mâna luĭ Anastasiŭ cu fiul sĕŭ Constantin. Anul 1862.

5. **Nănta.** [Nọnta] este aşezat la pólele munteluĭ Zìna. Poporaţiunea orăşeluluĭ se ridică la 5.500 de suflete, avênd 550 de case, plus un numĕr de câte-va case ţigănescĭ. Locuitoriĭ sunt de origine română, trecuţĭ de mult la islamism. Casele sunt frumóse şi starea economică a locuitorilor superióră creştinilor din satele vecine.

De óre-ce mĭ-a fost cu neputinţă, cu tótă ardĕtórea mea dorinţă, de a visità acest orăşel istoric, tot ce spun acì, se datoresce logofătuluĭ [subaş] Husein-Aza, român din Nănta. Tot luĭ se datoresce, în parte, şi nomenclatura localităţilor din Nănta.

În sat se află maĭ multe moschee şi o şcólă primară turcéscă de băeţĭ care, mulţumită zeluluĭ depus de către d-l Reşid-Bey, directorul consiliuluĭ instrucţiuniĭ publice din Vilaetul Salonic, merge destul de bine. În trecut instrucţiunea se făceà de către hogea (preotul moscheleĭ), care predà numaĭ noţiunĭ de cetit, scris şi socotit, în modul cel maĭ rudimentar. Acesta este şi motivul pentru care maĭ toţĭ Beyĭ de acì nu sciŭ nicĭ scrie, nicĭ socotì.

Pe cât este poporul de pacĭnic şi muncitor, pe atâta nobiliĭ lor, din nenorocire prea mulţĭ, sunt leneşĭ şi fanaticĭ, în cât aŭ ajuns a fi pentru satele din vecinătate, române şi bulgare, nisce adevĕraţĭ asupritorĭ.

Se dice că, într'una din moschele, s'ar păstrà încă neatinse hainele archiereuluĭ, care ĭ-a îndemnat să trécă la islamism, şi tóte cărţile religióse, îmbrăcate scump în aur şi argint.

6. **Mănăstirea din Oşanĭ** este aşezată între satele Lundini, Birislaŭ Oşanĭ şi Lĭumniţa şi are o posiţiune fórte frumósă, în mijlocul pădurii. Biserica este închinată archangheluluĭ Michail şi este renumită în miracule. Din acéstă causă porţile bisericiĭ nu se închid nicĭ odată, căcĭ cine ar cutezà să o devasteze? Odată nisce rĕŭ-făcĕtorĭ, prădând mânăstirea şi vrênd să fugă, porţile s'aŭ închis de la sine şi nu s'aŭ deschis decât după ce tâlhariĭ aŭ întors tot ce luaseră bisericiĭ. Faima acésta se transmite din om în om.

Altă dată venind un Bey turc şi tăind un pom din grădină, în con-

tra sfatuluĭ călugărilor, de a nu-l atinge, i s'a paralisat mâna. S'a vindecat apoĭ, după ce a promis şi a dăruit lucrurĭ preţióse bisericiĭ.

Acestea şi alte o mulţime de miracule, care maĭ de care exagerate maí mult, ţi se povestesc de pravoslavniciĭ călugărĭ de la mânăstire.

Stareţul mânăstiriĭ este un călugăr din Lunḑinĭ; ajutórele sale sunt alţĭ treĭ călugărĭ şi vre-o 6 maicĭ.

Mânăstirea stă sub autoritatea religiósă a archiereuluĭ grecesc din Florina, ca şi cele-lalte biserici din satele române, cu excepţiunea Baroviţeĭ şi a Sirmininuluĭ.

Odată pe an, la 6 Sept., se serbéză hramul bisericiĭ. Atuncĭ vine lume din tóte satele vecine române şi bulgare, chiar şi din cele turcescĭ, aducênd darurĭ preţióse la mânăstire, pentru ca să le fie de ajutor. Darurile consistă în obiecte de argint, banĭ, vite, cereale şi altele.

Fie-care îşĭ maĭ aduce de ale mâncăriĭ, dar şi din partea mânăstiriĭ se servesc douĕ treĭ felurĭ de bucate şi se sacrifică în acéstă ḑi 10—15 vacĭ şi tot atâtea vite micĭ pentru ospĕtarea musafirilor. Vinul şi rachiul curge în abundenţă din beciurile mânăstiriĭ. După ce se mănâncă, se bea şi se jócă până târḑiŭ de tot, şi după ce femeile îşĭ pun în evidenţă costumele lor şi maĭ ales podóbele, spre séră parte din ceĭ veniţĭ pornesc spre satele de unde aŭ venit, iar ceĭ maĭ mulţĭ se duc în Oşanĭ, unde se maĭ petrece şi rĕmân să plece a doua ḑi după amiaḑĭ.

Mânăstirea face parte din moşia Oşanĭ, pe care a încercat să o cumpere altă dată schitul românesc din Sântul Munte. Nu este locul a arătà acì marea însemnătate ce ar fi resultat pentru desvoltarea Românismuluĭ, dacă ar fi reuşit acésta. Dar momentul nu este perdut şi procedând înţelepţesce, se póte face aḑĭ ce nu s'a făcut atuncĭ.

7. **Oşanĭ** [Hoşanĭ, Oşin], dintre tóte satele vĕḑute de noĭ are posiţiunea cea maĭ frumósă şi clima cea maĭ dulce, atât în timpul veriĭ cât şi în timpul erniĭ. Are ape în belşug şi fórte bune de bĕut. Acesteĭ cause se atribue frumuseţea femeilor de acì şi deşteptăciunea locuitorilor.

Satul este moşia unuĭ Bey din Salonic. După afirmarea locuitorilor ar fi aparţinut altă dată satul mânăstiriĭ Ivir (!?) din muntele Atos, de unde luându-l în arendă tatăl Beyuluĭ actual, a devenit încetul cu încetul stăpân în mod arbitrar. Mânăstirea întreţineà şi întreţine şi aḑĭ încă un *metoh* cu un singur călugăr, cu reşedinţa în Oşanĭ.

La trecerea mea prin sat, călugărul metohuluĭ nu se aflà acolo şi săteniĭ nicĭ numele nu-ĭ cunosceaŭ, numindu-l gr. Gheronda, adică

bătrânul. Venitul anual al acesteĭ marĭ moşiĭ variéză între 600 şi 1.000 de lire turcescĭ.

Despre originea satuluĭ se spune, că pe vremurĭ eraŭ 5 cătune, formând un sat fórte lung, dar aşà cum eraŭ depărtate nu se puteaŭ ajutà la nevoe şi apĕrà în contra asupririlor. Vĕḑênd strămoşiĭ că aşà nu este bine, aŭ hotărît să facă un singur sat şi aşà s'aŭ strîns şi aŭ făcut satul actual Oşanĭ, care n'ar însemnà alt-cevà decât «unire» de la cuvîntul turcesc «hoş» unire. Apoĭ făcură «blestem» preoţiĭ ca nimenĭ să nu părăséscă satul şi că cine-l va părăsì, să fie blestemat persecutat de noroc, ca tot în sat să se întórcă. De atuncĭ satul cresce, mereŭ.

Poporaţiunea satuluĭ este: 250 case, 300 de familiĭ cu 2.100 de locuitorĭ.

În sat sunt douĕ bisericĭ: *a*) *Adormirea mumeĭ Domnuluĭ*, numită *Precista*, care serbéză hramul la 15 August. Se oficiéză românesce. Evanghelia veche cu o relaţiune istorică despre satele acestea şi despre trecerea la mahomedanism a Năntenilor etc., a fost luată de învĕţătorul Teodor din Nevesca (!) şi trimisă prin consulatul grec din Salonic la Atena, după cum îşĭ aduc aminte preoţiĭ. Mi se pare însă, că acest învĕţător a fost vre-unul din ceĭ mulţĭ **anticagiĭ** din Macedonia, carĭ fac un comerţ mare cu lucrurile antice. Icónele sunt scrise românesce.

b) Biserica **Sfeti-Nicola** e alăturĭ de cea de maĭ sus. Este mare şi frumósă. Se oficiéză grecesce în biserică. Localul şcóleĭ este fórte frumos. Zugrăvirea icónelor este datorită tot familieĭ Cruşoveanuluĭ Anastas şi fiiĭ. Coloritul icónelor este maĭ îngrijit acì. Un roşu fórte plăcut predomină cele maĭ multe dintre icóne.

Preoţiĭ românĭ sunt patru: Papa-Emanoil Econom, Papa-Dionisie Anastas, Papa-Crista Bujin şi Papa-Gheorghe Christa, numit şi Papa-Gona, un gigant. La trecerea mea prin Oşanĭ acesta zăceà greŭ bolnav, în urma unor zguduirĭ puternice morale şi materiale, suferite pentru causa românéscă locală împreună cu distinsul patriot Guşu Gaga, din partea nelegiuituluĭ Archiereŭ grec din Florina, care de douĕ orĭ a plătit pe nisce asasinĭ, ca să-l împusce, pe el şi pe d-l Gaga.

«La Bulgarĭ asasiniĭ sunt ómenĭ ordinarĭ, îmĭ ḑicea colosul preot, când l'am vĕḑut. La Grecĭ însă înşişĭ ceĭ carĭ ţin în mână religiunea şi carĭ ar trebuì să ne îndemne, ca să ne învĕţăm limba, sunt criminalĭ şi asasinĭ. De douĕ orĭ am scăpat de asasinĭ, dar am rĕcit într'una din ḑile, pe când mĕ ascundeam de asasinĭ, şi nu sciŭ dacă voiŭ maĭ trăì mult. Dar trăéscă naţiunea şi copiiĭ, că tot erà să mor odată.»

Acest modest patriot, care în agonie nu uità că némul luĭ este maĭ

pre sus de viéţă-ĭ, şĭ-a dat obştescul sfîrşit în luna Ianuarie 1902, regretat de toţĭ Româniĭ din Meglenia. Fie-ĭ neperitóre memoria!

Şcóla română din Oşanĭ merge fórte bine, sub conducerea d-lor Nicolae Marcu şi Pamporĭ, doĭ harnicĭ institutorĭ.

8. **Cupa** are o posiţiune cam prăpăstiósă. Altă dată a fost moşia luĭ Acî-Bey, de la care aŭ cumpĕrat-o săteniĭ cu 30 de anĭ înainte şi în 1901 aŭ plătit ultima rată, devenind stăpânĭ absoluţĭ pe sat. Pămîntul Cupeĭ este fórte întins şi mare parte servesce pentru păşunatul caprelor maĭ ales. Pot pasce între 15—20.000 de capre anual.

În singura biserică «Stămăria» (S-ta Maria) se slujesce românesce, deşì nu există şcólă română. Pentru acésta eĭ aŭ fost siliţĭ să se lepede de autoritatea religiósă a patriarchuluĭ, care în ruptul capuluĭ nu le permite să cetéscă românesce, şi aŭ trecut sub supremaţia Exarchatuluĭ bulgăresc! Românesce cetesce octogenarul Papa-Gheorghe, poreclit şi Zarcada care, deşì bătrân, pentru marea iubire ce a avut de limbă, s'a pus şi a învĕţat să pótă face doxologia şi cetì evangelia pe românesce.

Acì se păstréză şi o evangelie îmbrăcată în argint de către argintarul român din Nevésta: Mihail Staică (Μιχαλι σταϊκα εκ Νεβεσκα, εἰς χωραν λιουμνιτζα), stabilit în Liumniţa, după cum resultă din însăşĭ iscălitura argintaruluĭ, reprodusă acì cu ortografia sa.

În biserică, în altar, se păstréză registre regulate de nascerĭ, morţì şi de căsătoriĭ.

Satul se împarte în douĕ mahalale: *maala di jos* şi *di sus*. Numele cişmelelor, morilor, etc. se vor vedé la «Nomenclatura localităţilor.»

Poporaţiunea satuluĭ este compusă din 90 case, 135 de familiĭ cu aprópe 1.000 de suflete.

Despre originea satuluĭ tradiţiunea spune, că altă dată satul se aflà în localitatea numită *Cupa-vẹclĭă* = Cupa vechĭe care, judecând după ruinele şi cişmelele aflătóre, a trebuit să fie întins. Acì se găsesc o mulţime de monede vechĭ romane şi bizantine. Monede vechĭ se maĭ găsesc în Huma, în localitatea numită «Ţitati», în «Nănta», în Lĭumniţa la «Coroana» şi «Ştur» şi pe la «Tumbă».

(A se vedé numele tuturor satelor române din Meglenia în cap.: «Statistica Românilor din Meglenia», pag. 41—44.)

PARTEA II

PRODUCŢIUNEA PĂMÎNTULUI ŞI OCUPAŢIUNEA LOCUITORILOR; HRANĂ; PORT; POPULAŢIUNE.

A. Producţiunea pămîntuluĭ şi ocupaţiunea locuitorilor.

Pămîntul Meglenieĭ-române este fórte mănos, deşì nu tocmaĭ ca cel din şes, din aşà ḑisa: Meglenie-bulgară. (1) Numaĭ partea estică a munteluĭ Caragiova face óre-cum abatere, anume teritoriul aparţinênd Lĭumniţeĭ, care este, în parte, calcaros şi petros. Dar şi acì se află păşunat pentru capre fórte bun.

Tóte aceste sate abundă în ape, isvóre şi fântânĭ, carĭ daŭ nascere la maĭ multe rîuleţe (2). Din causa acésta prin părţile acestea nicĭ nu se pomenesce de secetă. Iar când este secetă, săteniĭ se strîng grupurĭ de câte 30—50 de persóne şi abat cursul apelor, aḑĭ pentru ogórele din cutare parte, mâne pentru cele din cea-laltă parte, până când se adapă totul.

Numaĭ Lunḑinĭ şi Birislaŭ suferă perderĭ, dar de vîntul *boarea* din Zîna, când suflă în timpul seceriştuluĭ.

Ocupaţiunea principală a locuitorilor este agricultura.

Se cultivă grâŭ [*grǫn*] de treĭ calităţĭ: «grǫn şutàrc», «grǫn ciclăzàt», = acoperit cu un fel de puf, şi «grǫn-usatcă» = cam negru; secară *(sicară)*, orz *(ŭorz)*, ovĕz *(uvèz)*, porumb *(gărnişòr, misur)* de două felurĭ: *alb* şi *galbin* (galben), care se preferă, ca fiind maĭ bun; meiŭ *(meļĭŭ)*, *meļĭŭ răpèsc* = un soiŭ de meiŭ arăbesc, *bărnic*, *rǫv* [Arom., arov], *linte* (linte) de fórte bună calitate, *baclă* (fasole), renumită prin cantitate, dar maĭ ales prin calitate în Cupa şi Oşanĭ, *pătatı* (cartofi), *piperchi* (ardeĭ), în fórte mare cantitate şi excelentă calitate.

Se exportă boià de ardeĭ în marĭ cantităţĭ în Sîrbia, Bulgaria, România şi Ungaria, după ce se alimentéză tótă Turcia.

---

(1) **Hahn**, *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar* p. 260: «Pămîntul Moglenieĭ este dintre cele maĭ fructifere din întréga Macedonie şi prin acésta se explică, că pe un spaţiŭ aşà de mic pot existà 54 de sate şi comune. Pămîntul acolo este îndoit şi chiar întreit maĭ scump decât în întréga vecinătate, şi multe ogóre oferă treĭ seceriştiurĭ pe an».

(2) Idem, loc. cit., p. 260: «Clima este fórte sănătósă şi isvórele, carĭ ţîşnesc pe tóte căile, de o rară bunătate [Das Klima ist sehr gesund und das Quellwasser, welches aller Wege hervorsprudelt, von seltener Güte»]... Afară de sus numitele treĭ maĭ marĭ rîurĭ, are provincia miĭ de alte rîuleţe micĭ şi isvóre, carĭ se utiliséză cu sârguinţă de locuitorĭ pentru adăpatul ogórelor lor.

«Dintre produsele celor două districte din Moglenia, — dice I. G. von Hahn încă în 1863, cel maĭ bine informat despre acéstă provincie, — ocupă piperul roşu (Paprica) primul loc, căcĭ acéstă aromă plăcută numaĭ acì se cultivă pentru export. În anul trecut se exportă o mare parte în Ungaria prin Sîrbia. Moglena îndestuléză de asemenea, în mod exclusiv, întréga peninsulă cu acéstă aromă şi cantităţĭ considerabile se trimit şi în Francia şi în Egipt. Totuşĭ, articolul acesta nicĭ odată nu este curat dat în comerţ, ci se amesteсă cu făină de mazĕre şi cu pămînt roşu. După însemnarea perceptorilor (Zehentpächter) se produse în anul curent 1863 în Caragiova-de-Sus (Ober-Caradschova) 185.000 ocale, în Caragiova-de-jos, 80.000 ocale de piper». (1)

Mazĕrea din Oşanĭ şi Cupa de asemenea este fórte bună.

Altă dată Humeniĭ cultivaŭ şi orez, după cum se atestă şi din numele localităţiĭ «Dingu» un fel de vâltóre pentru curăţitul orezuluĭ, care se află acì.

2. **Cultura mătaseĭ** se face în tóte satele române din Meglenia şi dacă întréga provincie produce 400.000 — 600.000 ocale de gogoşĭ de mătase, o jumătate parte se produce în satele române. «Das zweite Haupterzeugniss bilden die Seiden-Cocons, deren Ernte jedoch im vorigen Jahre spärlicher als in anderen Jahren ausfiel, da sich nun auch in Makedonien die Würmerkrankheit zeigt, von welcher es bis dahin verschont geblieben war. In Jahre 1863 aber erzeugte Ober-Karadschova 380.000 Okka Cocons und der Untere Bezirk 30.000 Okka.» (2)

Gândaciĭ de mătase se numesc: *bubi*. Sĕmînţa de gândacĭ şĭ-o cumpĕră saŭ şĭ-o capĕtă din gândaciĭ lor şi se păstréză într'un loc rece şi după ce se produce frunza de dud, se pune în nisce *ubèḷĭ* = petece de pânză, frumos spălate; după ce *dorm* odată, gândaciĭ ce se desvoltă pe aceste «ubeḷĭ» se *ruĭès* = se răresc, şi după ce se satură bine de mâncare, se pun printre frunze de dud, ramurĭ de pin saŭ de copac, printre carĭ încep gândaciĭ să-şĭ facă gogoşĭ = *cujurèţĭ* (Arom. *cucùḷĭŭ*). Vîndarea gogoşilor de gândacĭ se face, de obiceiŭ, în sat, unde maĭ mulţĭ negustoraşĭ românĭ saŭ emisarĭ aĭ diferitelor case marĭ din Salonic şi Ghevgheli vin şi le cumpĕră.

Cuţitul cu case se taie frunza de dud se numesce *sănstràcĭŭ*. *Cup* se dice o grămadă de gândacĭ resfiraţĭ pe o întindere de 2—3 metri. Fiecare casă, după frunza de care dispune, face între 6—20 de *cupĭ*.

---

(1) I. G. von **Hahn**, *Reise durch die Gebiete des Drin und Wardar*, p. 262, Wien 1863.

(2) Loc. cit., p. 262 (1863).

3. **Crescerea vitelor** nu este neglijată şi afară de Aromânii din Livèḑĭ, se ocupă Nănteniĭ, unde se află celnicĭ saŭ chehaiale cu 5.000 de oĭ şi capre; Cupeniĭ, între carĭ fraţiĭ Vocea şi Petru, posedă între 3.000 până la 4.000 de capre şi 1.000 de oĭ, o avere destul de mare, maĭ ales în acele părţĭ; puţin maĭ bogat este acì octogenarul Papa-Gheorghe, supranumit şi Zarcada, după numele unuĭ haiduc român cu acelaşĭ nume; Tanas-chehaia cu 2.000 de capre, 400—500 de oĭ; Iofa Diĭa, frate cu cel de maĭ sus, cu avere de 1.500 de capre; Toma-Chehaia= toţĭ treĭ din Oşanĭ, şi alţiĭ din Lĭumniţa, Baroviţa şi Ţernareca. Nu exagerăm de loc spunênd, că întrégа şiră a munţilor Caragiova, de la un capĕt până la cel-lalt, servesce de păşune pentru vitele Românilor Neîndestulând de multe orĭ acest pămînt, Româniĭ cumpĕră «munţĭ»= pămînt de păşunat, în Dorian saŭ Murihova.

Une-orĭ, unele din târle vînd laptele la negustoriĭ de caşcaval.

Brânzeturile se desfac în satele şi orăşelele din apropiere, iar prisosul se aduce la Salonic, unde se vinde angrosiştilor, carĭ îl exportă saŭ îl vînd pe pieţile din Constantinopole şi Smirna.

Vite marĭ nu se cresc decât pentru trebuinţele casnice, după obiceiŭ câte una saŭ douĕ vacĭ de casă şi maĭ fie-care familie are câte o pereche de boĭ pentru arat.

4. **Albinăritul** încă este în mare desvoltare în tóte aceste sate. Nu există aprópe casă care să n'aibă stupărie. Coşurile ce servesc ca stupĭ se fac de sătenĭ. Ceĭ maĭ meşterĭ sunt Birislăŭeniĭ, carĭ fac negoţ cu ele şi în satele vecine.

Coşu se face de lemn de «salcă» = salcie, de «curpăn», şi de «lun»= alun. Apoĭ se unge cu balegă de vacă. De asupra «coşuluĭ» se pune un «capàc de palĭă» = coş de pae, ca să ţie de cald érna.

Regina albinelor se numesce *ampiratiţă* = împĕrătésă, *mumă* = mamă, saŭ *matcă*, Albinele carĭ nu muncesc *albìnili ţi nu sirbès* se numesc : *bùmbar* = trântor.

Albinele produc mĭerea *m̃ĭari, luminari* = céră ; fagurele de miere se ḑice: *pită di m̃ĭari*, celulele se numesc: *găurì*.

Mierea şi céra se desfac la Ianiţa (Jenigè) saŭ la Ghevgheli. Dacă nu se dă preţ bun, se aduce şi la Salonic. De câţĭ-và anĭ vin negustoriĭ de miere de o cumpĕră din sate şi apoĭ o transportă la Salonic, de unde se exportă în Hamburg, Belgia şi Olanda, etc.

5. **Pescuitul** nu se face decât în proporţiune absolut neglijabilă. Prin diferitele rîuleţe de munte se pescuĭesc douĕ felurĭ de pescĭ, fórte gustoşĭ, *peştĭ di rọŭ* = pescĭ de rîŭ, pescişorĭ roşĭ şi *mrenchi* = pescĭ maĭ mărişorĭ până la 50—100 dramurĭ.

6. **Viĭ** *(viñĭurĭ)* sunt maĭ în tóte satele. Cele din partea Cumengeĭ produc vin bun şi reputat supt numele de *vin de Gumenge.*

Vinul se vinde şi din drojdie se face rachiŭ, din care se păstréză o parte pentru ḑile marĭ şi pentru musafirĭ. Maĭ fie care familie păstréză câte maĭ multe ocale de strugurĭ pentru trebuinţa caseĭ, păstraţĭ în apă, în vin dulce saŭ uscaţĭ. Vasele de păstrat vinul sunt: *grîblă* (Arom. grîblă) se face de lemn, la fund maĭ subţire decât la gură; **cĭaliră** se numesce obiectul de lemn, cu care se *zdrùmină* (Arom idem) = se stîlcesc struguriĭ şi la care unul din capete este făcut cu un fel de dinţĭ de lemn, ca să se înfigă maĭ bine în strugurĭ şi să zdrobéscă bóbele maĭ bine; **putină**, este tot un fel de *grîblă*, dar maĭ mare; diferite felurĭ de butóe; *còşniţă*, în care se cară struguriĭ.

Fie-care butoiŭ este prevĕḑut cu *ţavă* saŭ *cĭọmp* (cep). **Ţava** este o trestie ce servesce de cep şi se astupă saŭ se destupă cu ajutorul unuĭ ţepuş înfăşurat în bumbac saŭ in şi numit: *drugă.*

7. **Pomĭ** se produc de tot felul şi în abundenţă. Aşà cireşĭ şi vişinĭ, merĭ, perĭ, cornĭ, gutuĭ *[gătùñĭ]*, zarzerĭ [ḑarḑaliñĭ], pĭersicĭ *[chĭarsiţĭ]*, *muşmurĭ* =(?), duḑĭ, smochinĭ [în şes], numiţĭ: *zmoc* în Lunḑini, *ic* în Huma şi Lĭumniţa, Oş., nucĭ şi castanĭ, în mare abundenţă, în cât servesc şi la făcut cărbunĭ! merĭ sĕlbatecĭ *[lisnìţĭ]*, «*sirţĭ*» [Arom. ţinḑifĭ] şi «*gòrniţĭ*» [Arom. gorţu] = perĭ tomnatecĭ, de munte.

Din lemnul de castan şi nuc se fac diferite obiecte, copăĭ, dóge de butóie, lopeţĭ, «croable», furcĭ etc., etc.

8. **Arborĭ** pe munţĭ şi la pólele lor sunt: pin, brad, fag, «*zmărẹc*» = juniper, «*cupàcĭŭ*» = copac, «*şumă*» = un fel de arbust, maĭ scurt decât copacul, servesce de nutreţ caprelor, carpen, *jugastru* [Ln.: brẹst], «frasin» frasen, care servesce şi la vopsitul abaleĭ = *şaĭaculuĭ*, «lipă» = teiŭ, din flórea căruia se face ceaiŭ bun în contra tuseĭ.

9. **Mine** se găsesc: de aur, argint şi aramă pe pămîntul Cupeĭ. În «valea» = rîul dintre Ln şi monastirea Oşanĭ am vĕḑut bucăţĭ de cărbunĭ de pămînt şi un mineral, ce n'aş sci cum să-l determin.

10. **Locuitoriĭ se ocupă şi cu meseriile micĭ.**

În Birislau, după cum am spus, se fac coşurĭ de albine şi de tot felul, pentru pâne, póme, strugurĭ, cereale, pentru căratul paelor, coşurĭ de gunóie, pescĭ, coşurĭ numite *tablă*, pl.: *table* [arom. *cînestră*], de tótă frumuseţea, şi carĭ se vînd în ḑilele de bâlciŭ prin diferitele sate şi oraşele dimprejur.

În Oşanĭ m'a surprins multiplicitatea meseriilor. Acì nu există un bărbat care să nu cunóscă cel puţin o meserie. Par'că tot satul, în ḑilele când nu sunt ocupaţĭ locuitoriĭ cu munca câmpuluĭ, este trans-

format într'un vast atelier, unde se lucréză tot felul de meşteşugurĭ. Aşà sunt «*răzintàrĭ*», saŭ «arzintàrĭ» = argintarĭ treĭ, [câteşĭ treiĭ aŭ învĕţat meşteşugul în Lĭumniţa, la un argintar aromân], *ŭolàrĭ* saŭ *cĭoulàrĭ* cum se maĭ numesc, potcovarĭ, fiind Oşaniĭ drumul pe unde trec tóte caravanele, carĭ se duc din câmpia Meglenieĭ în cea a Ghevgheliĭ; potcovariĭ fac cuie şi potcóve, precum şi potcovesc în acelaşĭ timp [*ştiŭ si fericā şi ĭeli* = se pricep şi să potcovéscă]; ceĭ carĭ fac numaĭ cuie, ci nu şi potcóve se numesc *clinciàrĭ* = cuierĭ, cum ar fi; lucrătorĭ de plugurĭ: *cuvàcĭ*, carĭ vînd în tóte satele, *butàrĭ* fórte meşterĭ carĭ dispun şi de lemn bun în Oşanĭ, *ĭeràrĭ* = fĭerarĭ, *samargìĭ* (=meşterĭ de şele, numite samare]; *tufeccìĭ* [armurierĭ]; *tirzìĭ* [croitorĭ], carĭ se duc prin case, ca să lucreze, tocmiţĭ şi cu de ale mâncăriĭ, precum se face şi la Aromânĭ; *lupătàrĭ*, cea maĭ rĕspândită meserie, cu care se nutresc maĭ multe familiĭ (1).

Locuitoriĭ îşĭ fac singurĭ casele, ajutându-se unul pe altul. Institutorul Stoĭa Pamporĭ şi-a zidit singur casa, fără să recurgă la ajutorul nimĕnuĭ. Olăritul este practicat maĭ cu sémă în Nănta. Nănteniĭ olarĭ transportă apoĭ ólele lor în tóte colţurile Turcieĭ, în vil. Salonic, Monastir, Tracia şi până în Asia-mică. Această instrăinare a Năntenilor din orăşelul lor durează aprópe tótă érna şi în primăvară se întorc, ca să ieà parte la cultura pămîntuluĭ. «Diese (Nănteniĭ) treiben vorzugsweise das Töpferhandwerk [Auch in Prisrend trafen wir wlachische Töpfer] und sind über die Grenze von Makedonien ausgebreitet». (2)

Locuitoriĭ se maĭ ocupă cu fabricarea cărbunilor din lemne de fag, pin, carpen, castan şi juniper.

Tóte lucrurile trebuincióse pentru casă, plapome, haine de purtat, rufărie, etc. se lucréză de femeĭ în casă şi maĭ în fie-care familie răsboiul este nelipsit.

Femeile maĭ sunt meştere în brodăria cămăşilor şi în a ciorapilor, precum şi în lucrarea pămîntuluĭ, unde întrec pe bărbaţĭ.

Din tîrg se cumpĕră ce-và stofă pentru femeĭ, din carĭ îşĭ fac rochiĭ, saŭ ce-và basmale şi atâta tot.

Obiecte de meseriĭ.

Lăsăm să urmeze acì diferite obiecte, aparţinênd meseriilor de maĭ sus.

---

(1) Numaĭ césornicarĭ nu se găsesc la noĭ, îţĭ declară cu mândrie oşăneniĭ, dar argintarul St. Arzintaru se pricepe puţin în acest meşteşug, învĕţând singur.

(2) Hahn, op. cit., p. 261.

Obiecte de argint.

Iată câte-va numirĭ de obiecte de argint ce se lucréză în Meglenia:

Tas, obiect în formă de farfurióră pentru céşca de cafea şi care se pórtă la cap.

Copcĭe cu chĭustecurĭ, carĭ servesc a prinde sub sîn haĭna dintr'o parte şi alta.

Chĭustèc di soĭcă, lanţ pentru bricég.

Minghĭuşarnic, un lanţ care servesce să lege cerceiĭ din cele două urechĭ, pe după cap.

Ac, care se înfăşóră după *tas*.

Ninęli, inele.

Burghìc, tot obiect aninat de *tas*.

Plocĭ, două marĭ plăcĭ de argint a câte ½ oca una, care se pórtă la cingătóre;

Tucòĭ, saŭ topĭ au ţins, un fel de *tasurĭ* maĭ mărunte, şi carĭ altă dată se purtaŭ şi de Aromânĭ şi la carĭ se numesc (Arom.) *haĭmalì*.

Chĭusteca *[pătrată]*, care se pórtă la pept. Se purtă şi de către Aromânĭ altă dată. Haĭduciĭ din 1877—84 toţĭ purtaŭ. Sunt unele fórte artistic lucrate.

Instrumente cu carĭ se lucréză.

Foali=fóle; Este de două felurĭ: ∾*di suflari* (cu care se suflă) şi: ∾*di răstupiri răzintu* (de topit argintul).

Di-fàţiri-lăgară, adică de curăţit argintul de aramă. Cuvîntul *lăgară* este împrumutat de la Arom., de unde aŭ învĕţat şi argintăria argintariĭ megleniţĭ.

Cuvalnă, [nicovală, arom. *amone*, şi bulg. tot *amòn]*.

Cĭucàn, ciocan.

Zelĭe, un ciocan maĭ mărunt, pentru lucrurĭ maĭ delicate.

Cĭocu-ngurguĭàt, ciocan rotunjor.

Cĭucutìr, ciocănaş.

Gĭăş; (?)

Zimbide, cleşte mărunt.

Chĭesme, cleşte al căruĭ cap sémĕnă cu botul raţeĭ.

Foarfiţĭ, fórfecĭ.

Hit = [gr.: Χίτα].

Călǫpurĭ, calupurĭ, tiparurĭ.

Cĭeşt [di tràziri teĭiŭ], cleşte de tras firul; cleşte cu care se subţiéză firul de argint, aur.

Sirtur, cu care se trage firul, dar este cu găurĭ.

Şilă, instrument cu care se înţépă, se pătrunde.

Sulă, sulă, ţepuş.

Tranguşulă, o sulă maĭ măruntă; Arom. *ţăngărsulă*.

Pilă, pilă.

Zǫmbi di şărǫri = dinţĭ pentru brodat; pentru scris pe metal.

Zift, instrument pe care se aşéză argintul şi apoĭ de acolo cu *zǫmbili*, brodezĭ pe diferite obiecte.

Măteàp, instrument de găurire (*pruvuliri*).

Ghĭupcă, cleşte maĭ greoiŭ.

Fiŭ, un instrument cu care suflăm, ca să lipim cevà.

Obiecte făcute de butar şi lupătar.

Curită, butoiŭ mare, în care se pun strugurĭ.

Pùtină, putină, de 400—500 oc. încăpĕtóre.

Grăbli, fel de putină maĭ mică, de 50—60 oc.
Buțèlĭ, butoiŭ de 50—60 oc. Se pune rachiŭ, vin saŭ oțet.
Croablă, fel de putină de 20—30 oc. și chiar maĭ mare.
Buti, un fel de putină în care se bate laptele.
Butin, butoiaș.
Găleță, [Arom: găleată] vasul în care se mulg oile la târlă. Maĭ tóte găleţile aŭ aceeași capacitate, în cât servesc și drept măsură.
Buclìc, [Arom. *buclă* și *buclință*], un vas de lemn, făcut diferit, în care se pune apă. Se obicĭnuesce printre Aromânĭ maĭ mult. Ține apa rece. = Când e făcut de lemn de brad, mirósă apa plăcut.
Făràș, [Arom.: frașe, fărase], este făcut tot de lemn cu una saŭ doue încăperĭ. Cel cu una servesce la strâns gunoiŭ într'însul; cel cu doue, la pus lingurile într'una din încăperĭ și furculițele în cea-laltă.
Căpistèr, căpistere, în care se frământă pânea.
Ambàr, hambar.
Sindúchĭŭ, ladă.
Găvane, obiect de lemn în care se pune sare, mâncare etc.
Cloșnic, (?)
Cĭurilă, [Arom.: *sfirlìcĭŭ*], cu carĭ bat bagiĭ laptele, ca să-l facă brânză.
Cupọñĭ, cupăĭ în care se spală rufele, saŭ se dă de bĕut vitelor, saŭ se pun de desuptul cișmelelor.
Lupată (pl. *lupọți*), lupată, fel de fel. *lupọți furnofți*=lupețĭ de cuptor.
Pănăcòțĭ, [Arom. *pănacutò*], o scândură grósă, de vr'o doĭ metri lungă și scobită în formă de cuvată; servesce în a se pune bucățile de aluat, în fie-care scobitură unde apoĭ se lasă a se dospì și se aduce la cuptor.
Cămàțĭ, lemne lungĭ, carĭ servesc la prinsul pescilor.
Cupiă, fel de obiecte pentru plutit.
Lingurĭ, și **furculiță** de lemn.
Furțĭ, furcĭ, fel de fel; etc., etc.

Obiecte și instrumente de samargilîc.

Tablă, tripiedul de care se servesce și cismarul.
Samàr, samar, se face de lemn de fag, frasin etc.
Teslă, teslă; *teslă strimtă*, fel de teslă.
Trăoñĭ, ferestrăŭ.
Cĭop, un instrument cu care se fac găurĭ la samar.
Sfărdil, sfredel [Arom. sfreàdine).
Glĭată, un instrument cu care se găuresce maĭ gros și peste care lovim cu:
Cĭamuga, cĭocan de lemn.
Andreŭă, undrea, cu care se cóse samarul, șéua.
Pilă di lemn,
Strug, cu care se lustruesc—*măznès*—scândurile de la samar.
Cuscùn, [Arom. *cuscune*], curele carĭ vin sub códa caluluĭ.
Prăștillă, scară de funie saŭ de curea.
Căpestru, căpăstru.
Macĭchi, scările carĭ se trec pe sub piciórele dinainte a cailor, ca calul să nu tórne samarul, când este încărcat cu povară.

Pârţile råsboĭuluĭ.

(Pọrţili di războĭŭ).

Războĭu=răsboiŭ. Răsboiul se compune din:
4 **picĭoari** = 4 picióre;
2 **dẹmi**=două *deme* (=legăturĭ), carĭ servesc a legà piciórele;
2 **scọndurĭ** = 2 scândurĭ, pe carĭ stă ţĕsătórea;
1 **tuĭàg** = un băţ.
2 **casi ili clisnicĭoarchi**=2 obiecte în care sunt puşĭ scripeţiĭ.
4 **cărluşi** (Bw) = 4 scripeţĭ; la Ln. se zice (sing.): scripẹţă.
4 **ḷiţă** = 4 iţe;
4 **piduriţă** = 4 piciorușe.
4 **picĭoari-di-fuñĭă**=patru picióre de funie.
2 **bărdiḷĭ**=2 bărde (Arom., *bărde*) şi **bărdi**, art. *bårdili.*
1 **spată** = 1 spată. *Spata* e de 9, 8, 7, saŭ 6 dinţĭ. (Aşa-ĭ şi la Arom.)
2 **suli** = 2 sulurĭ, unul înainte pe care se strînge pânza, altul îndărăt, după iţe.
1 **pruvăzalnic** = 1 (?)
(2) **pruvărtăḷĭcă** saŭ la Ln.: **privărtaḷĭcă**, pl. **privărtăḷĭchi** = (2) obiecte carĭ servesc la sulul de dinapoĭ.
1 **suvaḷĭcă** = 1 suveică.
1 **tindecḷĭă** = 1 obiect de fer, care servesce a ţiné pânza întinsă de o potrivă, ca să nu se adune şi să nu se strîmteze saŭ lărgéscă într'o parte maĭ mult şi în alta maĭ puţin.
Teteva = córdă. *Tetèva* se face de maţe de óïe.
Lăgudu = obiectul cu care se bate arcul, ca să scarmene bumbacul «*La şimidọùli càpiti-ĭ dăràt ca còlidă*» = la ambele capete este făcut ca băţul cu care copiiĭ colindă, adică lung cât o palmă şi ½ şi la fel peste tot în grosime.
Tentinizari = se ḍice despre o singură bătaïe din lăgud cu arcul în bumbac: acţiunea de a scărmănà bumbacul.
Furcă = furcă (se fixéză în încingĕtóre saŭ în subţióră). Se face de *trăscă*, (trestie), *frasin* etc. Cu ea se torc *tălùpili* (caĭerul).
Fus = fus.
Prăşlenu = arom. *prìsine.*
Cair=caier. Din caier se face **Tort.**
Tortu = e de douĕ felurĭ:
Ustură = urzéla, care e subţire şi sănătósă, şi
Tramă = bătătură, care e maĭ grósă şi maĭ puţin sănătósă.
Mutuvilă = răşchitor pe care se (*dẹpină*) dépĕnă, atât ustura cât şi trama; *mutuvila* e lungă de 11 palme.
Tortu, de pe răşchitor se împarte în 8, 7, 6, 5 saŭ 4 *jirẹghĭă.*
Jirẹghĭa-ĭ de 20 *gràĭurĭ;*
Graĭu-ĭ ăn treĭ *iri=graĭu* este în treĭ fire.
Ustura, de pe răschitor se adună la cicric (*rudàñĭŭ*) pe călọmĭ.
Rudàñĭŭ = cicric.
Călami, pl. *călọmĭ*, sunt nisce trestiĭ maĭ măricele, pe care se adună apoĭ ustură.
Ţavă, pl. *ţọvi*, Arom. ţaïe, care se face din trestie maĭ subţire decât *călọñĭli* şi pe care se depune *tramă.*
Rost = se ḍice deschĭeḍătura prin care trece suveica, când se ţese.
2 **fuşţĭ** = 2 beţişóre, vergele ce se pun în tort.

1 mandal = 1 opritóre (servesce a fixà sulul dinainte). Arom.: *ză-nòs*, (Avela), *zunòs*, (Samarina).
1 vẹrgă=Arom. *virḑeàŭă*, o vergeà, ce se pune după iţe, ca să nu se încurce firele.

La brâne (*brọni*, *chimẹri*) se ţese nu cu *bardile cu spată*, ci numaĭ cu mecĭŭ, ịară la jartiere (*bẹti*) cu spătẹză.

Altele.

Bumbàc = bumbac.
Tălupi = bucăţĭ de caier de bumbac. Arom.: *scămanghi*.
Arc = arcul cu care se fac *tălùpili* cu ajutorul instrumentuluĭ numit şi la Aromânĭ lăgudu [drîndu]. Las să urmeze acì descrierea arculuĭ şi a moduluĭ cum se fac *tălupile*, aşa cum mĭ-a notat-o d-l R. Peana, în dialectul lor:
«Arcu-ĭ un tuĭàg di lemn di fra-«sim ili di zilimcă; la una di parti «(la cap) ăĭ maĭ zacrìv şi si lẹgă tè-«teva, ară la lantă parti-ḻĭ si puni «lupată (ună sc'ọndură mică), di ĭun' «si strinḑi şi si stignẹşti tèteva. Din-«tru s-nu fugă şi s-nu si trudẹscă «bumbacu la tentinizari, ăḻĭ ămproa-«stă ăn zăcrìv un, dọŭ ruguzìñĭ, la «pun bumbacu ăn mejluc (pri pi-«mìnt), aţi la lẹŭ ăn dirẹpta mọnă «arcu şi cu ună vẹrgă mică şi lic-«şoară, ară-n lantă mọnă lăgudu. Ca «s-la rascàrmină bun bumbacu, ţe, «la ună tentinizari si poată ărdicari «tot cu tèteva, tunţea la dară tă-«lupi» (1).

Căḻọñĭli întâĭ se urḑăsc (*urḑ'ọs*) apoĭ se năviès (adună) pe *sul; ţọvĭli* cu *trama* se pun în suveĭcă şi se ţes în răsboiŭ.
Pọnḑă = pânză.
Cair = caer (la lână de oae; iară la lână de capră, se zice: *căprină*).
Plasti = fel de caier.
Chĭapţiñĭ= pieptenii cu care se trage lâna;
Virḑèḻĭ (pl.) = vergelele carĭ servesc la urzire *(urḑọri)*.
Parĭ (pl.) = pariĭ cu carĭ se urzesce.
Volb = aparatul cu care se *năviẹşti* (arom. se *năvădeaşti*).
Măgarcă = lemnul făcụt anume la volb şi pe care se pun greutăţĭ ca *năvirea* (arom. năvădirea, saŭ *mvulbarea*) să se facă încetul cu încetul, ca firele de ustură să se adune strîns pe sul.
Dişcḻitór (Ln) = răschitor; (vedĭ *mu-tăvilă*).
Bătañĭă = văltóre (!), unde se aduc lucrurile de lână, după ce sunt ţesute, ca să capete consistenţă. (Arom. idem).

(1) Arcul e un bĕţ de lemn de frasin saŭ de iederă (arom. pixare); la una din părţĭ (la capĕt) este maĭ strîmb (curbat) şi i se légă *teteva* (córdă), iară la cea-laltă parte i se pune o lupăţică (o scândură mică), de unde se strînge şi se adună córda. Pentru ca să nu fugă şi să nu se împrăscie bumbacul la făcut, se pune spre partea curbă (a arculuĭ) una saŭ doué rogojinĭ, apoĭ se pune bumbacul în mijloc (pe pămînt=jos), apoĭ se iea în mâna dréptă arcul şi o vergeà mică şi uşóră, iară în cea-laltă mână *lăgudul*. După ce se va scărmĕnà bine bumbacul, în cât la o singură *tentinizare* să pótă fi ridicat tot cu córda, atuncea se face *tălupe*.

Văļăviță = dârstă, vîltóre (Arom. *drîștă, drîșteală*).
Dipinari (Ind. pres.: *dẹpin*) = a depĕna;
Torc = torc.
Tort=Arom. idem, tort.
Lọna=lâna. Lâna maĭ întâĭ (*diprima*) se *scàrmină*, apoĭ se *trupẹști* (se bucățesce), apoĭ se *vlăčiaști* (se face: *pale*, Arom., = caier), și apoĭ si *plăstẹști* (se așéză pentru a fi trasă) la *bucĭum*.
Bucĭum = este aparatul cu care se trage lâna. Arom.: *scamnu*. El are *palam`ọrțĭ*.
Palam`ọrțĭ = se numesc pĭeptenii cu carĭ se trage lâna.
Când este lână de *ustură* se tórce cu furca cu două *cĭ`ọpiti*, ér când este *tramă* se face *plasti* și se tórce.
Apoĭ se procedéză ca la bumbac, cu deosebirea că *trama* se dépĕnă pe *răș`ọn*, (saŭ: *arș`ọn*), iar ustura pe *mutăvilă*.
**Răș`ọn** = este răschitor lung de treĭ palme, se ḑice și *arș`ọn*.
Lĩnu = inul se trece la *idanàc* (aparat cu care se lucréză inul) și apoĭ se face *fulĭoară* (fuióre) și se tórce pe furcă cu cincĭ *cĭ`ọpiti*.
Cĭọp, pl. *cĭ`ọpiti* = dințĭ de furcă. *Furca* este cu două saŭ maĭ multe *cĭ`ọpiti*..
Bărdilicu = (Arom. *cĭun*) = un lemn lung servind la răsboiŭ.

Felurĭ de brodăriĭ la cămășĭ.

(Sunt tóte culese de la d-l R. Peană și soția d-sale precum și dela alte câte-va femeĭ, carĭ veniaŭ acĭ).

Turnată = brodată.
Numirĭ de brodăriĭ:
Șăminaļĭă = (A Șămineĭ, în felul Șămineĭ);
Mușmula; fel de brodărie (?)
Spicu = spicul;
Sùltăļĭă = (a Sulteĭ);
Dócăļĭă = (a Docăĭ); ∾ *cu dirẹți* = ∾ cu stâlpĭ; ∾ *roși*, ∾ *vinita* = ∾ roșie, ∾ vînĕta;
Trăcolu = cercul;
Verḑiļĭ, pl. = vergel, ∾ *runc*=fel de brodărie. (?)
Biba = rața;
Cĭopca = în felul dinților; în felul plisculuĭ paserilor.
Rudàñĭŭ = cicric;
Cirẹșca = ca cerésa;
Cu ugràdiță = cu ogradă;
Nànaļĭă = (A Naneĭ);
Budimẹnca = (după flórea cu același nume);
Bopca = (! ?)
Șiștațiļĭ = în felul banilor turcescĭ de 10 parale; ∾ *cu ĭeripĭ* = ∾ cu aripĭ; ∾ *cu trupurĭ* = ∾ cu trupurĭ; ∾ *cu runcă* = ∾ cu (?), ∾ *cu un curm* = cu un curmeiŭ; ∾ *cu dẹsa* ∾ = cu deasa.
Pẹna=pana; ∾ *mică*, ∾ *mari*=pana mică, pana mare.
Cĭarcu-cu-runc= (?); ∾ *cu un ùrdini* = ∾ cu un rînd; ∾ *cu doĭ ùrdiñĭ*= ∾ cu două rîndurĭ; ∾ *șăr`ọt* = ∾ pestriț.
Lĩumnicinescu (saŭ: *ļĭumnicescu* prescurtat) = Lĭumnecenesc (în felul Lĭumnițeĭ, cum se pórtă la Lĭumnița); ∾ stupàt = ∾ stupat.
Miĭlicẹsca = După nume de sat.

Mânecĭ de cămeşĭ.

Broderiile carĭ se fac la mânecile cămeşilor, se numesc:

Cĭarcu, = (?); ∾ *runc,* ∾ *stupàt;*
Rudañĭu = cicricul;
Urdñiĭ = (rîndurĭ);
Stẹli = stele;
Cir'ẹşchili = (cereşele, diminutiv.)
Şisọrţli. = (?)
Bliznacu = arămiŭ;
Şiştacu = banul (ban turcesc de 10 parale);
Curu-găļinăļĭă = cursul găineĭ.

Trapni.

(Fel de perucĭ ce se pórtă de femeĭ în cap).

Iripàtă = aripată; ∾ *cu pẹni* = ∾ cu pene;

Cu mẹri = cu mere;
Cu măcĭ'ọţĭ = cu măciucĭ;
Cu **ştîpcă** (pl.: cu *ştîpchi*) = ∾ *nturnati* (întórse, brodate);
Lĭumnicèsc = lĭumnicesc.

Ciorapĭ.

Cĭar'ọpĭ = ciorapĭ.

Nume de brodăriĭ de cĭorapĭ:

Broască = bróscă;
Vinit = vînĕt;
Cusoru = cosorul;
Ca **vẹĭca** = ca vergeaua;
Cu **chĭoşurĭ** = cu colţurí;
Vlăşescu = românesc;
Vărdărescu = vărdăresc;
Ŭocļĭu-pùļĭcăļĭă = ochiul puĭcăĭ.
Ŭocļĭu-mari = ochiŭ mare;
Pişa-boŭ = ... a bouluĭ;
Mẹra = mĕr (fruct);
Filia = felie;
Măcĭocu = măciucă;
Chĭàptinu = pieptene;
Priscurnicu = în felul prescureĭ;
Cu-pragurĭ = ca pragurĭ.
Cu-crivuļĭcă=cu curbe, liniĭ strîmbe.

B. Portul.

Portul Românilor din Meglenia, fără a fi curat românesc, ca cel purtat de Aromânĭ în Peninsula Balcanică, nu este nicĭ bulgăresc. Cel femeesc sémĕnă în cămaşă cu portul obicĭnut de Româniĭ ţĕranĭ din Hăşĭ, (Grebena) şi în unele privinţe cu al Mălăcăşanelor din Aspropotam. Ca şi Românceele din Mălăcaşĭ pórtă şi acì =, în ḑile de sĕrbătorĭ, = *trapne,* un fel de perucĭ, pentru carĭ pun câte 10—15 ḑile până să le facă. Cel bărbătesc este asĕmĕnător cu portul obicĭnuit de diferitele naţionalităţĭ din Meglenia. Aşà pórtă în parte şi Turciĭ şi Greciĭ de pe malul drept al rîuluĭ Karasu-Ienige şi tot aşà pórtă în parte şi Bulgariĭ din cazaua Ghevgheli.

Într'un cuvînt am puté ḑice, că portul Românilor din Meglenia este românesc, infiuențat de cel bulgăresc, de felul ocupațiunii lor și de climă. Iată în ce consistă:

Port femeesc.

1. **Cămeșă** (cămașă), se pórtă pe corp. Cămeșile sunt felurit *[turnate]* = brodate.
2. **Antirie mică**, vine peste cămașă.
3. **Zăbùn** [*dirèpt;* ∾ *cu bobchì*=drept; cu nasturĭ etc.), se îmbracă peste «antirie.»
4. **Chimèr** (chimir) saŭ
5. **Brọu** (brâŭ), cu carĭ se încing. Cu chimirul se încing în ḑile de sërbătóre și Duminicele. Altă dată chimirurile eraŭ împodobite cu nasturĭ marĭ [Arom. *haĭmalàțĭ*](1) de argint, așà cum obicĭnuiaŭ și Aromâniĭ și cum obicĭnuiesc încă până aḑĭ haĭduciĭ, mare parte, carĭ voesc să strălucéscă prin «*asimicalele*» = obiecte de argint. Brâul se pórtă în ḑile de lucru.
6. **Prigàcĭŭ** [Hma.: *poală*] este șorțul ce se pune peste cămașă, înainte.
7. **Cojòc** (cojoc) se obicĭnuesce érna, când este frig.
8. **Șcurt** și «**șcurtă**», [Arom., «*șcurtu*», Daco-R., scurteică] se pórtă în ḑile marĭ în locul «zăbunuluĭ» și în ḑile ordinare, dar vechĭ scurteicĭ.
9. **Sighiă** [saŭ: *săghiă*], haină maĭ lungă, cam până la glesne și e brodată felurit: ∾ *vizită*= ∾ brodată; ∾ *vinită* = ∾ de culóre vînëtă.
10. **Zmẹni**=ismene, nu se obicĭnuesc de femeĭ.
11. **Șalc roși**, un fel de rochie, ce obicĭnuesc a îmbrăcà miresele.
12. **Tipil'ọc**, un fel de «tas» fărșirotesc, obicĭnuit a se purtà pe cap în ḑile de sërbătorĭ.
13. **Șimiă**, basma cumpĕrată din tîrg cu care își înfășóră capul la Oșanĭ, unde nu se maĭ pórtă de loc trapne; batiste de buzunar.
14. **Chiluvèt**, un fel de podóbă, ce se poartă de cele carĭ obicĭnuĭesc încă trapnele. Se face din fire și din pĕr. «*Chivuletă*» obicĭnuesc și albanesóicele din Epir (2).
15. **Trapnă**, un fel de perucă, pentru gătitul căreia femeile fac câte două sĕptĕmânĭ. Se pórtă peste *chiluvetă*. E felurit *șărọtă* (pestriță).
16. **Baĭer** = lanț, șir cu mărgele. Se pórtă la gât, la cap, la pept.
17. **Măs'ọr**, fel de împletitură a pĕruluĭ făcută cu 9 ațe, în mod fórte artistic.
18. **Pirușàn**, lanț de monede vechĭ, de aur saŭ argint; periĭ de pe frunte, peptenațĭ frumos și rotunjițĭ, ca să acopere jumătate din frunte. Acest mod de podóbă a frunțiĭ este plăcut locuitorilor, deși răpesce din frumusețea femeiĭ (3).
19. **Pulĭŭ**, (puiŭ) un obiect de argint

(1) Fel de clopoțeĭ, cum obicĭnuĭesc a purtà călușeriĭ în țéră.

(2) «*Va ți-u daŭ piste chiluvetă*» în Gramoște, însémnă: o să-țĭ daŭ la cap. C. Pișota (Gramoște).

(3) În poesia popul. aromână, întâlnim adesea expresiunea: «*pirușană laĭe*» «fă cu pĕrul negru . Probabĭl, că a existat și la Arom. acest fel de podóbă.

care se anină la capĕtul codiĭ, care apoĭ, înfăşurând códa peste cap, este prevĕdut cu un fel de accârlig, ce se înfige în pĕr, ca să ţie códa fixată. El represintă un fel de vultur, de unde cred că-ĭ vine şi numele de *pulĭŭ* (pasĕre).

20. **Tucaĭe**, tot obiect de argint.
21. **Bulĭcă**, un fel de peschir alb obicĭnuit de femeile bătrâne. Arom. «*balţu*». Dar nu se maĭ obicĭnuesce mult, ca şi balţul la Aromânĭ.
22. **Ronză** [şi ronsă], haină femeéscă.
23. **Cĭar'opĭ**, cĭorapĭ, de tot felul.

Portul bărbătesc.

Bărbaţiĭ pórtă ca şi femeile: cămaşă, ismene, cojoc, apoĭ:

24. **Abă**, flanelă, de lână saŭ de bumbac.
25. **Gibădàn** [Arom. *gimăndane]*, un fel de haină ce se pórtă peste cămaşă. Se pórtă brodat: *vizít*.
26. **Sucardi**, sarică, se pórtă în timp de frig maĭ mult.
27. **Cupăràn**, un fel de dulamă de lână.
28. Poturĭ numite: **bărnăvèc**, pl., «bărnăvèţĭ» (Oş.) şi «bruvinèc» (Brw.); **becĭfi**, fel de poturĭ.
29. **Difri**, (cióreciĭ) cu saŭ fără **călcĭ'oc** (Arom. «căpăchĭ»).
30. **Beti**, un fel de jartiere; ∾ *chitcusiti* = jartiere înflorite.
31. **Păngĭòc** = manta de pĕr de capră [Arom. *tămpare*, *capă]*.

Pe lângă acésta, se obicĭnuesce a-şĭ împodobì capul cu fel de fel de florĭ, în tocmaĭ ca şi la Aromânĭ, cum fac de pildă femeile la Vlacho-Clisura. — Obiecte de argint asemenea se pórtă mult.

C. Hrana.

Locuitoriĭ obicĭnuesc a mâncà pâne de păpuşoiŭ, de secară, de secară amestecată cu meiŭ şi fórte rare sunt familiile, carĭ obicĭnuesc a consumà pâne de grâŭ. Acelaşĭ lucru se petrece şi în Nănta, care este un orăşel. Acest lux şi-l permit câte-và familiĭ de celnicĭ numaĭ. Pânea de secară se servesce, după cum mămăliguţa în ţéră, maĭ tot-deauna caldă, ceea ce face rĕŭ chiar unor ómenĭ cu stomacul tare.

În mare cantitate se consumă ouĕ şi *lăpturĭ*, adecă: lapte curat, plăcinte de lapte numite: «tecùş», lapte bătut, închegat şi tot felul de brânzeturĭ. Maĭ fie-care casă cresce, după cum am maĭ spus, câte una saŭ două vacĭ pentru trebuinţa caseĭ.

Asemenea se consumă legume în cantităţĭ prodigióse. Fie-care casă cultivă în grădină legume, cât îĭ este necesar pentru ca să-ĭ ajungă cât duréză érna, până când es din noŭ legumele.

Spiritul de economie şi de gospodărie este în obiceiul loculuĭ. Fórte sobri, neexistând nicĭ o cârciumă, decât în satele maĭ marĭ, cum este Lĭumniţa, şi acolo servind vin şi rachiŭ pentru trebuinţe imperióse, locuitoriĭ se îngrijesc la timp, ca să se aprovizioneze cu tot ce le trebue pentru tot timpul cât duréză érna. Iată, în termen mediŭ, cu ce şi în ce cantitate se aprovisionéză o familie, compusă de 7—10 membri cât timp duréză érna. Trebue să aibă:

1. De la 200—300 poverĭ («tarĭ», (1) Arom.: furtiĭ) de lemne, după cum familia este maì mult saŭ maĭ puţin numerósă.

2. Unǎ «croablă» (vas de pămînt saŭ de lemn, pentru păstrat lapte, ardeĭ etc.) de ardeĭ puşĭ în oţet saŭ salamură (prisòlĭŭ) între 25—35 ocale. Se pun ardeiĭ opăriţĭ, fierţĭ saŭ verḑĭ, cu coḑĭ saŭ fără coḑĭ, când vrem să nu absórbă şi coḑile oţet.

3. 20—35 capete de varză («cucĭàu»).

4. Fie-care familie se aprovisionéză cu 30—100 ocale de cépă, iar cea de prisos se vinde; o cantitate maĭ mică de usturoiŭ *(alĭŭ)*, care se împletesce şi se usucă aşà.

5. O cantitate identică de praz, care se păstréză chiar în grădină, ca să fie verde la gătit şi să nu se strice.

6. «Verḑă uscati» (legume uscate), precum: «ştir», «lobodă», «urzìţĭ» (urzicĭ), frunze de varză uscate, «macìţŭ», de carĭ se fac plăcinte numite «pite» saŭ «piti di codru-verḑi»; apoĭ prune uscate, córne, pere, mere păstrate în pae, pere păstrate în apă, uă n-apu (strugurĭ în apă) carĭ, prin modul acesta, capĕtă un gust acru; frunze de cépă şi tot felul de verdeţurĭ, a câte $^1/_2$, 1 saŭ 2 ocale, după putinţă.

7. Fasole («baclă» şi «boabi»), linte şi mazĕre, după puterile omuluĭ şi dacă are loc unde să le cultive, saŭ dacă are cu cine să facă schimb.

8. «Trahana» (traana) se face între 3—10 saŭ şi 15 ocale în familiile numeróse, după starea economică a fie căruia, dar toţĭ fac. Se face tot aşa ca şi la Aromânĭ, cu făină de grâŭ, bine cernută, cu lapte şi cu ouĕ.

9. **Brânḑeturĭ.** Se cumpĕră de la târlă = [«băcĭolĭă»] câte 30—40 de ocale de brânză şi cam tot atâtea ocale de «urdă» [Arom.: «ghiză»] Untul şi-l prepară de lapte de vacă şi-l gustă próspĕt, saŭ păstrat topit în óle de pămînt saŭ tinichele de petroliŭ, după ce se spală bine, aşà cum am observat la multe familiĭ şi în Salonic.

10. Nu există casă, care să nu hrănéscă cel puţin câte un porc, unele

(1) O tară, Arom. furtie, se socotesce cât póte duce un catâr, un măgar saŭ un cal pe spinare. O «tară mare» cântăreşte 100 ocale.

doĭ, treĭ şi maĭ mulţĭ, pe carĭ iĭ vînd. Porciĭ se taie în *Ignat*, [la sf. Ignatie] saŭ la Crăciun şi se face pastramă din carnea luĭ, după ce i se scóte «**slănina**», care se topesce şi se preface ast-fel în «**untură**.»

Când se taie porciĭ, ca şi la Româniĭ din Epir, se afumă cu tămâe, ca să fugă draciĭ ce ar fi întrînşiĭ, după credinţă.

Acestea sunt principalele lucrurĭ de carĭ trebuesce să îngrijéscă un bun gospodar, orĭ cât de modestă stare economică ar avé, după ce îşĭ asigură făina necesară, papuşoiŭ etc., şi după ce îngrijesce de nutreţul necesar vitelor cât durézâ érna.

Carne de oĭ saŭ vite marĭ se taie numaĭ la ḑile de sĕrbătorĭ şi Duminicele. Numaĭ în satele maĭ măricele, cum este Lĭumniţa, Oşanĭ şi Nănta se maĭ taie şi în ḑile de lucru. În aceste din urmă se taie între 3—4 vite pe sĕptĕmână, ceea-ce însémnă un nimica mare pe lângă numĕrul locuitorilor.

Găinĭ, raţe şi puĭ de tot felul se consumă în schimb în mare cantitate.

D. Clima.

Clima Meglenieĭ-române este excelentă, după cum observă şi generalconsulul Hahn, în locul citat maĭ sus «Das Klima ist sehr gesund und «das Quellwasser, velches aller Wege hervorsprudelt, von seltener «Güte.» Apoĭ maĭ departe, loc. cit., p. 261 continuă: Der Boden ist den «grössten Theil des Jahres durch grün; die die Ebene abschlissenden «Berge wetteifern an Schönheit mit dieser und scheinen die Wächter «solcher Anmuth zu sein.»

Epidemiĭ nu se pomenesc. Bolile obicĭnuite sunt frigurile, provenite de rĕcélă, după muncă, când se lasă cine-và neîngrijit. Singurul léc al lor, singurul doctor sunt: *baba* cu tradiţionala sa sciinţă şi Dumneḑeŭ! «*Ţi sa zică Domnu!* = (Ce o ḑice Dumneḑeŭ!), «*Cọn va Domnu să ti cl̦ĭamă, să ti vicăĭẹscă, tot nu jută!* = (Când o vreà, când i-o plăcea luĭ Dumnaḑeŭ să te cheme, să te strige, nimic nu-ţĭ ajută). [Huma].

Există bătrânĭ mulţĭ în Lunḑinĭ, Cupa, Oşanĭ, Nănta, cu tótă munca ostenitóre în tot cursul vieţiĭ lor şi cu tóte că se căsătoresc la vîrstă de 15—20 de anĭ băeţiĭ şi fetele.

Despre femeile din Lĭumniţa merge vorba, că nu trăesc mult. Oşăneniĭ din causa acésta mărită cu greutate fetele lor la Lĭumniţenĭ, ca să nu le móră fetele. Eĭ atribue acésta faptuluĭ, că femeile din acéstă comună nu muncesc şi nu se trudesc cu munca aşà mult. Cred însă că principala causă sunt căldurile veriĭ, care ard satul în tot timpul ḑileĭ, de când apare până apune sórele. Din care causă săteniĭ de acì

derivă numele satuluĭ «*Lĭumniţa*» de la «Luminiţa» = adică luminată mereŭ de sóre (!).

Érna este ce-và maĭ aspră clima, maĭ ales în Ln. În Coniţa şi Serminìn [Sirminìn, Serminină şi Sermenina, se maĭ ḑice] este fórte dulce.

În Lunḑini chiar vara, când suflă vîntul «**boarca**» din spre muntele Zîna, este ce-và înspăimântător: desrădăcinéză arborĭ şi ridică une orĭ plăcile cu carĭ sunt acoperite casele, le strică recoltele şi dacă se întîmplă să fi secerat, ridică snopiĭ şi-ĭ duce césurĭ departe, aşa de turbat este. Asta face pe locuitorĭ a ḑice, că «**ampiratul bòrilor**» = împĕratul vînturilor, se află la Ln şi Brw. Oşanĭ orĭ cât de apropiat se află de Ln, nu suferă niciĭ odată de asprimea Zîneĭ,. Acésta face, ca productele în Ln să fie cu $^1/_4$ şi une orĭ cu $^1/_2$ maĭ puţin decât ar trebuì.

Un alt vînt care suflă este «**Vărdăreţu**» numit aşà, fiind-că suflă din spre rîul Vardar.

Zăpadă, şi dacă cade, nu duréză aşà de mult.

Apa de bĕut este fórte bună, afară de cea din Lĭumniţa, unde după cum mi s'a spus, ar fi calcarósă. Aşa, pe când maĭ în tóte satele acestea ómeniĭ sunt roşiĭ la faţă, numaĭ în Lĭumniţa găsim paliḑĭ.

E. Cătunul şi casa cu părţile sale.

Cătunu (satul) se compune din maĭ multe **maali** (mahalale); fie-care **maala** are maĭ multe case.

Casele sunt construite în mare parte din pétră, afară de Lĭumniţa şi Baroviţa, unde parte sunt făcute de pămînt. Sunt acoperite cu plăcĭ marĭ de pétră în cele maĭ multe sate. În Lunḑini acésta se face în vederea vîntuluĭ neprasnic ce suflă din Zîna, ca să nu ridice acoperişurile. De alt-fel plăcile şi petrele sunt în abundenţă acì.

În faţa fie-căreĭ case se află câte o curte, în mijlocul căreia se află câte o «**trĭuşă**» (Hma, **arvĭă**) arie, în mijlocul căreia se află un «**strejuri**», în jurul căruia se întorc vitele când treeră.

Întrarea în casă se face prin «**trem**» (Arom. hăiate) şi apoĭ urméză casa făcută din: 1) «**Cl̦ieti**», cămăruţa unde se păstréză haine, lăḑĭ etc.; 2) an «**părmàţĭ**», camera unde se dórme (Vlaho-Clisura: casă); 3) «**fund**», unde se ţin vitele érna, cât duréză frigul, spre a fi păzite de a nu îngheţà. În curte maĭ într'o parte se află 4) «**uboru**, o îngrădire servind de grajd la vite, în timp de primăvară, vară şi tómnă cât timp nu e frig. Acì se află şi 5) «**cuteţu**» (coteţul), numit şi 6) «**còcină**» precum şi 7) «**coşurile**» (stupurile) de albine. Pe timpul gândacilor de

mătase, ómeniĭ dorm afară saŭ în «trem» şi atât grajdurile cât şi casele le transformă în chioşcurĭ pentru gândacĭ de mătase.

La fie-care casă se află câte unul saŭ maĭ mulţĭ cânĭ de pază. Abundă şi în pasĕrĭ: găinĭ, raţe, gâsce şi curcanĭ.

Argaţĭ, adecă ómeniĭ tocmiţĭ ca să lucreze cuĭ-và, capĕtă: femeile o diurnă de 0,50 banĭ (100 parale) până la 0,80 b., maximum 1 leŭ şi mâncare, ér bărbaţiĭ de la 0,80 b. până la 1,20, 1,40 şi mâncare.

Sunt tocmiţĭ ca să lucreze de când rĕsare şi până apune sórele. Când se lucréză la «**urdiñĭ di viñĭurĭ**»—brazde de viĭ, se plătesce ce-và maĭ mult.

Ţĕraniĭ de pe moşiĭ de multe orĭ sunt constrînşĭ a lucrà de clacă («**angărie**») pentru boer. Acésta se face de obiceiŭ în ḑile de Duminecă şi sunt plătiţĭ a câte 0,20 saŭ 0,30 de banĭ de persónă pe ḑi şi mâncarea.

Camăta. Unul din neajunsurile cele marĭ ale sătenilor, maĭ ales din Brw şi Ln este camăta, ce sunt nevoiţĭ să plătésca aşà ḑişilor Bey din Nănta. Aceştia opresc, sub ameninţarea cu mórte, pe creştinĭ a da banĭ cu împrumut şi a li se face concurenţă prin modul acesta. Înscrisurĭ nu se fac, dar cine cutéză să nu rĕspunḑă suma împrumutată cu uzura impusă?

Autorităţile. Un alt neajuns, împovărător pentru sătenĭ, sunt ómeniĭ autorităţilor carĭ, orĭ de câte orĭ sunt trimişĭ în sate cu o misiune óre-care, pretind să fie întreţinuţĭ pe socotéla săténuluĭ. Aceştia sunt fórte pretenţioşĭ şi tiranĭ tot de odată. Pretind mâncare copiósă pentru dînşiĭ şi întreţinerea cailor lor.

F. Statistica Românilor din Meglenia.

Tot ce este maĭ greŭ de făcut în Turcia, este o numĕrătóre justă a locuitorilor, indiferent de naţionalitate saŭ religiune.

Scopul meŭ fiind urmărirea adevĕruluĭ, desbrăcat de orĭ-ce simţimînt rĕŭ înţeles de patriotism, am căutat să aflu adevĕrul şi numaĭ adevĕrul asupra numĕruluĭ Românilor din Meglenia. Îmĭ pare rĕŭ numaĭ, că în puţinele ḑile petrecute printre eĭ, nu am putut pune în practică sistemul de a face numĕrătórea lor în modul următor: câte-và persóne, institutorĭ, elevĭ şi locuitorĭ, cunoscĕtorĭ de carte, în aceeaşĭ ḑi, pornind din diferite părţĭ ale satuluĭ, să umble din casă în casă şi să noteze, rînd pe rînd, numele caseĭ, numĕrul şi numele membrilor familieĭ saŭ familiilor din acea casă, pe foiţe volante, o foiţă pentru fie-care casă, care apoĭ, strînse şi controlate, ar fi putut da numĕrul exact al locuitorilor.

Am fost deturnat de la acésta numaĭ în urma sfaturilor prietenilor din Meglenia, carĭ mĭ-aŭ pus în vedere, că faptul acesta ar fi dat de bănuit şi póte mi-ar fi atras ce-và neajunsurĭ din partea autorităţilor. Nevoit sunt decĭ a da următórea statistică, după indicaţiunile primarilor şi a preoţilor din sate. Alăturez tot de odată statistica dată de Weigand, Neniţescu şi Kancev, fostul ministru al instrucţiuniĭ bulgare, asasinat acum în urmă la Sofia, care făcuse o călĕtorie în Macedonia şi ale căreĭ resultate le-a publicat în întâiŭ *Sbornik* şi apoĭ în lucrarea sa МАКЕДОНИЯ, Sofia, 1900.

1. Numĕrătórea Românilor din Meglenia.

Weigand G., în opul sĕŭ: *Die Vlacho-Meglen*, p. XXVI, dă următórea statistică, § 23:

... Satele române sunt un-spre-ḑece la numĕr. În Vlacho-Meglen se află:

1. Nonte (1) (Notje), 450 case, 3.900 de Românĭ mahomedanĭ. Cele-lalte sate sunt creştine.
2. Borislaf (Borislaftse), 45 case, 450 locuitorĭ, ciflic din Nonte.
3. Lunsi (Lugunsi), 120 case, 900 locuitorĭ. Ciflic.
4. Oschin, 230 case, 1.500 locuitorĭ, ciflic din Salonic.

Pe partea Estică a Caragioveĭ se află:

5. Ljumnitsa, 350 case, 3.000 locuitorĭ.
6. Huma, 70 case, 700 locuitorĭ, ciflic din Salonic.
7. Sirminina, 60 case, 500 locuitorĭ.
8. Coinsko (Konitsa), 100 case, 850 locuitorĭ, începe a se bulgarisà.
9. Cupa, 80 case, 800 locuitorĭ.
10. Tsernareca, 80 case, 800 locuitorĭ.
11. Barovitsa, 130 case, 1.000 locuitorĭ, aprópe bulgarisată.

Aceste un-spre-ḑece sate numĕră 1645 case, cu cifra rotundă de 14.000 locuitorĭ, după spusa Cogiabaşilor, carĭ sunt maĭ bine informaţĭ despre acésta. Satul aromân de vară Livadhi numĕră 400 de case cu 2.000 de locuitorĭ.

Un total de 16.000 Românĭ în Caragiova după Wgd.

2. Numĕrătórea luĭ V. Kančev.

V. *Kančev*, ne dă următórea statistică a Românilor din Maglenia, în lucrarea sa: МАКЕДОНИЯ, Sofia, 1900, p. 146:

(1) Numele satelor sunt date acì cu ortografia autoruluĭ. Megleniţiĭ nu pronunţă *Nonte, Borislaf* etc., ci aşà cum scriem noĭ, pag. 44, lucr. de faţă.

1. Ghevgheli, 120;
2. Sermenina, 480;
3. Koinsko, 560;
4. Huma, 490;
5. Lĭumniţa, 2600;
6. Kupa, 600;
7. Lunḑini, 700;
8. Oşin, 1.500;
9. Nănte, 3.500, Românĭ mahomedanĭ şi 600 ţiganĭ.
10. Birislaŭ, 380:
11. Livadia, 2100;
12. Ţernareca, 400 (considerată bulgăréscă de autor);
13. Baroviţa, 750.

În total 14.080 de Românĭ.

3. Numĕrătórea luĭ Ioan Neniţescu.

I. Neniţescu, în opul sĕŭ: De la Românii din Turcia Europénă, Bucurescĭ, 1895, p. 389, dă următórea statistică:

1) Nănta (nu Nonte saŭ Notje) este singura comună meglenă, care s'a mahometanisat şi are 10.400 de locuitorĭ.

2) Borislav (nu Borislaf saŭ Borislafce) are 600 de locuitorĭ.

3) Lunguţi, cu 900 locuitorĭ.

4) Oşiani (nu Oşiu), acum înzestrat, cum arătaĭ, cu o şcólă de băeţĭ şi cu o biserică armânéscă, are 2.150 de locuitorĭ.

5) Lumniţa, iar nu Lĭumniţa saŭ Lubniţa, cum zic ceĭ carĭ ar voì să derive cuvîntul din «lubeniţa», căcĭ numele acesta este însuşĭ diminutivul «luminiţa» şi prescurtat se pronunţă «Lumniţa», din care causă ar trebuì să se scrie *Lum'niţa*, precum îl scriŭ Armâniĭ. Comuna acésta are astăḑĭ o şcólă de băeţĭ, ce nu există pe când a trecut d-l Dr. D. Weigand prin Meglenia, şi 3.000 locuitorĭ.

6) Huma, cu 700 locuitorĭ.

7) Sirminina, cu 500 locuitorĭ.

8) Cosca (nu Koinsko, nicĭ Konitza), comună armânéscă, cevà ameninţaţă de a fi slavisată, cu 850 de locuitorĭ.

9) Cupa, cu 800 locuitorĭ.

10) Ţernareca, cu 800 locuitorĭ.

11) Baroviţa, comună iarăşĭ cam ameninţată de slavisare, dacă se va maĭ întârḑià cu şcoala armânéscă, ce se cere aicĭ, are 1.000 de locuitorĭ.

În total 21.760. Apoĭ maĭ socoteşte Româniĭ, ce găsesce în Ghevghelì 550, Giumgè[cit. Gumenge] 250, Ianiţa şi vecinătăţĭ 400. În satele Isvor, Fuştanĭ, Căpingiani, Slatina-Castro, Căzluciani, Seraevu, Rudena, Papaschioi, Paleocastru şi Orman, cu o poporaţiune de 2.900 de Românĭ megleniţĭ; apoĭ în Gurbeş, Celticu, Boemiţa şi Gorgop saŭ Gorgopic, pe aromânesce: Gorgari, găsesce 500 de suflete. Pe stânga Var-

daruluĭ, în Casanov şĭ Carasuli etc. 300, face un total de 26.660 de Românĭ Meglenițĭ.

4). Numĕrătórea Megleno-Românilor făcută de noĭ.

1. **Nănta** [«Nănti», la Huma; «Nonti», ceĭ-lalțĭ] 550 case Românĭ, 5.500 locuitorĭ, 30—40 de familiĭ țigănescĭ, dintre carĭ o parte nestabile în orăşel cu o populațiune de 300—400 locuitorĭ.

2. **Birislăŭ** [pe bulg.: «Birislafțĭ»] din 70 de case [15 familiĭ stabilite în Gumenge de curând, vedĭ: pag. 19, 20], 55 acuma, cu 80 de familiĭ, locuitorĭ 560.

3. **Lundiñĭ** [pe tk., bulg.: «Lugunța»] 130 case, 200 de familiĭ, 1.400 locuitorĭ.

4. **Oşanĭ** [«Oşin», pe bulg.] 250 case, 300 familiĭ, 2.100 de locuitorĭ.

5. **Liumnița** [pe tk., bulg., «Lumnița», «Lùbnița»] 350 case, 435 familiĭ, 3.045 de locuitorĭ.

6- **Huma** [pronunță: «Uma»] 90 case, 140 de familiĭ, 980 de locuitorĭ.

7. **Sirminina** (Le maĭ dice: *Serminìn* etc., v. p. 40). 75 case, 100 familiĭ, 700 de locuitorĭ.

8. **Consțca** [Cònița] 110 case, 150 familiĭ, 1.050 locuitorĭ.

9. **Cupa,** 90 case, 135 familiĭ, 945 de locuitorĭ.

10. **Țărnareca,** 100 case, cu 1.070 de locuitorĭ.

11. **Barovița,** 130 case, 1.400 de locuitorĭ.

12. **Ghevgheli,** 500 de locuitorĭ.

13. **Leascova,** 650 de locuitorĭ, aprópe bulgarisațĭ.

14. **Livedĭ,** [Aromânĭ grămustenĭ] 2.500—3.000 de suflete.

15. **Gumenge,** 300 de locuitorĭ românĭ, carĭ merg spre bulgarisare.

În total avem cifra rotundă de 23.000 de Românĭ în munțiĭ Caragiova, dintre carĭ 20.000 Românĭ meglenițĭ, ceĭ-lalțĭ Aromânĭ. MgRomânĭ maĭ sunt rĕspândițĭ în satele: Fuştanĭ, Tuşim, Dragomanțĭ, Isvor, în ciflicul «Mărdèțĭ» [pe bulg.: Mărdenți] şi altele, căcĭ anual emigrézā din satele meglenite câte una saŭ douĕ familiĭ, carĭ se perd prin satele bulgare vecine, unde se stabilesc. Românĭ Meglenițĭ sunt şi 10 familiĭ stabilite în satul ciflic ‹Bañĭa›, dintre Neaguşte, depărtare 2—3 ore, şi Vărtecop, unde încă din 1889 s'aŭ descoperit urmele unor băĭ antice, presupuse a fi ale regilor macedonenĭ. Pe aceştĭ Românĭ am avut ocasiunea a-ĭ cunósce în 1890 cu ocasiunea uneĭ călĕtoriĭ făcute din Bitolia la Veria. Eĭ sunt amestecațĭ cu Bulgariĭ.

PARTEA III.

TEXTE; OBICEIURI; etc., etc.

I. Diverse formulete copilărescĭ.

1. Cọn cọntă cucotu.

1. Când cântă cocoșul.

(Copiiĭ, când aud că un cocoș cântă, îĭ adreséză formuleta următóre):

Cucuricu, ricu!
baba-ŭ doari buricu!

[Șomo Toma].

Cucurigu, rigu,
pe baba o doare inima! [buricul].

[Oșanĭ].

2. La mọnḍ.

Cucu mata!
cu cumata n-vali,
mọnḍu suzi,
ĭẹpa fuzi,
ĭẹpa fuzi cọtru vali.

[Șomo Toma].

2. La mânz.

Cucu-mata! (?)
cu bucata-n vale,
mînzul suge,
épa fuge,
épa fuge către rîŭ, vale.

[Oșanĭ].

3. Cọn plọnḍi vrin ficĭòr.

Urli urli, lupu,
pristi Bila-lungă, (1)
ţe-ñĭ măncàșĭ luţọlu,
di nu-ñĭ măncàșĭ căţọlu.

[Nușu Toma].

3. Când plânge vre un băét.

Urli (zbierĭ), urli, lupule,
peste stînca lungă,
ce-mĭ mâncașĭ aloatul,
de nu-mĭ mâncașĭ căţelul.

[Oșanĭ].

4. Cọn ved di prima lăstoviţă.

4. Când se vede pentru prima dată rândunică.

(Copiiĭ, când văd o rândunică, se cere să fi mâncat, căcĭ dacă îĭ apucă flămînḍĭ, le va merge rĕŭ în acel an. Tot așà și la Aromânĭ).

Cicir, picir,
cicir, picir!
craţ! (2) nọŭă cămẹșă!
(si rógă, si taḷĭă lăstoviţa cu coada
unâ cămẹșă, cọn aŭ ancḷidi și-ŭ
dișcḷidi ca foarfiţĭ.)

[Nușu Toma].

Cicir, picir,
cicir, picir!
craţĭ! nouă cămașe!
(se rógă, să taie rândunica cu códa
o cămașe, când o închide și o deschide ca fórfecĭ).

[Oșanĭ].

---

(1) Bilă—prăjină. Acì este nume de localitate.
(2) Imitéză sunetul fórfecilor, când tăem ce-và.

5. **La cuc.**

Cucu, cucu!
s-ti mancă lupu!
si-ţĭ pică mucu!

[N. Marcu].

5. **La cuc.**

Cucule, cucule!
să te mănânce lupul!
să-ţĭ pice mucul!

[Lunḑini].

6. **La ficĭòr la carĭ ari numea Piti.**

Piti—pituliţă (1),
paşti poarca prin Lĭumniţă
c'un cumàt di pǫĭni di bărniţă,
tupĭa, tupĭa, curişniţă!

[Nuşu Toma].

6. **La băétul care are numele Piti.**

Pite—ţigăiţă,
paşte pórca prin Lĭumniţă,
cu o bucată de pâne de bărniţă (?)
topesce, topesce, găinaţĭ.

[Oşanĭ].

7. **La gugufcu.**

Gùgufcù,
isufcù,
ţe porţĭ an guşă?
— Un cap di cătuşă.
— La carĭ aḑĭ la duţĭ?
— La maĭ micu frati.

[Nuşu Toma].

7. **La turtureà.**

Turturea,
isufcu (?),
ce porţĭ în gît?
— Un cap de pisică.
— La cine-l ducĭ?
— La maĭ micul frate.

[Oşanĭ].

8. **La curcubèĭ (2).**

Curcubèĭ, beĭ,
pǫn s-ti pleţĭ si beĭ
unà pică di apu,
meŭ per pǫnă-n pimìnt.

Se ḑice că să le crésca pĕrul la fete.

(Şomo Toma].

8. **La curcubeŭ.**

Curcubeule, beule,
până să te plecĭ să beĭ
o picătură de apă,
al meŭ păr pînă la pămînt.

[Oşanĭ].

9. **La tinţigàr.**

Tinţi, tinţi, tinţigár, (3).
tinţi, tinţi, tinţigár,
t'ǫmpiñĭli bat la Vardàr,
Duma zaţi ca măgàr.

[Nuşu Toma].

9. **La stiglete.**

Tinţi, tinţi, tinţigàr, (3)
tinţi tinţi tinţigàr,
tobele bat la Vardar,
Duma zace ca măgar!

[Oşanĭ].

---

(1) Arom., pl., «tigăñĭ» cu unt-de-lemn saŭ fără unt-de-lemn. Aci póte fi o simplă formaţiune după Piti. În Veles se ḑice tot *pitulice*.

(2) Variantă veḑĭ: P. Papahagi, *Din Literatura Popor. a Aromânilor*, Bucurescĭ 1900, p. 189.

(3) Cuvinte imitând cântecul stigleteluĭ.

10. La cĭufingă [Brv: *cĭfincă*] = piţigoiŭ
(care cântă când se schimbă vremea).

Zuŭa mari,
turta mică,
coş am,
ghipt nu am,
ghipt am,
coş nu am,
strinḑi cur, strinḑi cur!

[Nuşu Toma].

Ḑiua (e) mare,
turta mică,
coş am,
(vipt) cereale nu am,
cereale am,
coş nu am,
strînge curu, strînge curu!

[Oşanĭ].

11. (1) Cọn mẹrzi ploaĭe cu soari, p. 190.

si nsoară ghĭupţilĭ.

[Lunḑinĭ].

11. Când plouă şi e sóre.

se însóră ţiganiĭ

[Hrista Stavre].

12. Cọn lu scoati micu dìntili di prima, op. cit., p. 190.

Cĭọru, bọru,
dọ-ñĭ un di blizna,
na-ţĭ un di os

Când schimbă copilul un dinte pentru prima dată.

Cĭor, bor,
dă-mĭ unul de fer,
na-ţĭ unul de os.

Variantă.

Cíoară-boară,
na-ţĭ un dinti di os,
dọ-ñi un dinti di ĭer.

[Iufu Petru].

Cior-bor,
na-ţĭ un dinte de os,
dă-mĭ un dinte de fer.

[Oşanĭ].

13. La fum (p. 193).

La tini alb, la mini negru.

13. La fum
(ca să mérgă drept prin coş, ca să nu maĭ afume pe cine-và).

La tine alb, la mine negru.

14. La cañĭa (p. 193).

«Canĭa»,
mañĭa,
tini lẹni,
mini scoc.

[Noe Dumitru]

14. La barza albă [peste tot].

barză,
manĭe (?),
tu lene,
eŭ joc.

[Lunḑini].

(1) No. 11—16 sunt reproduse din lucrarea «Din Literatura Poporană a Arom.» de P. Papahagi, cu indicaţiunea pag. la fie-care, de óre-ce acolo pronunţia nu este fi-delă, ci reproduse cum aŭ fost comunicate.

15. La „teta-todu“ saŭ „sticupèĭ“ (p. 196).

Sticupèĭu! peĭu!
dǫ-ñĭ dichĭèḷĭu,
să-ñĭ sap viñĭa,
să-ñĭ da uă.
— Ţe-ŭ (aŭ) verĭ c-ùa?

— sa-ñĭ da rachia.
— ţe-ŭ verĭ cu răchia?
— si fac nuntă.
— ţe-ŭ (aŭ) verĭ cu nunta?
— si lęŭ nivęstă.
— ţe-ŭ verĭ cu nivęsta?
— si facă ficĭòrĭ.
— ţe-ḷĭ verĭ cu ficĭoriḷĭ?
— Cǫn sa lunzęscă, si-ḷĭ bat.
[Lunḑinĭ].

15. La grangure.

Grangure! grangure!
dă-mĭ sapa,
să-mĭ sap viia,
să-mĭ deà strugurĭ.
— Ce-ĭ vreĭ [ce o să facĭ cu] strugurii?
— să-mĭ deà rachiŭ.
— ce-l vreĭ [ce o să facŭ cu] rachiul?
— să fac nuntă.
— ce o vreĭ nunta?
— să ieaŭ nevastă.
— ce o vreĭ nevasta?
— să facă feciorĭ (băeţi).
— ce-ĭ vreĭ fęciorii?
— când nu s-or purta bine, să-ĭ bat.

16. La pălgĭòc (p. 198).

Pălgĭòc, palgĭòc
scoati coàrnili si scoc.

16. La melc.

Melc, melc,
scoate coarnele să joc.

II. Ghicitorile.

Ghicitorile la Româniĭ din Meglenia se numesc *mincĭùnĭ*.

Când cine-và propune o ghicitóre, pe care copiiĭ nu o pot deslegà, eĭ se rógă de propunĕtor să le spue «ce este?» ḑicêndu-ĭ că-l vor încărcà cu tóte bunătăţile.

S-ti ncarc'ǫm cu staìḑĭ, cu năùt, cu şichĭèr şi cu toati bùnili.

(O să te încărcăm cu stafide, cu năut, cu zahar şi cu tóte bunătăţile).

Apoĭ ca şi la ceĭ-lalţĭ Aromânĭ (1), propunĕtorul nemulţumindu-se cu atâta numaĭ, după ce i se oferă un oraş cu tóte lucrurile frumóse dintr'însul, le explică ghicitórea.

Ghicitorile carĭ urméză aŭ fost culese în cea maĭ mare parte la Birislaŭ şi Oşanĭ, unde m'am oprit maĭ mult. Ceì carĭ se îndeletnicesc cu ele sunt copiiĭ, de la carĭ le-am şi cules.

Ghicitorile publicate în broşura nóstră «*Româniĭ din Meglenia*», p. 9—11, în numĕr de 18, nu sunt reproduse acì.

(1) P. Papahagi, *Din Literatură Poporană a Aromânilor*, p. 344–345.

1. Bărbàt.

Un àrburi cu còriñiḽĭ an sus.
[Iufu Petru].

1. Bărbat.

Un arbore cu rădăcinele în sus.
[Oşanĭ].

2. Bricĭu.

Şutu porcu pristi zẹnă paşti
[St. Arzintaru].

2. Briciul.

Ciutul porc peste deal pasce.
[Oşanĭ].

Variantă.

Am uu birbìḽĭ, cari sari toată zùŭa di pri un munti pri ţela lant.
[Iufu Petru].

Am o privighetóre, care sare tótă ḑiua — mereu — de pe un munte pe cela-lalt.
[Oşanĭ].

3. Burẹti.

Am̃ĭ am ună bisẹrică, pri un dirèc sta.
[August Riza].

3. Ciupercă.

Îmĭ am o biserică, pe un stîlp stă.
[Birislaŭ].

4. Casa (1).

Ună ĭẹpă moartă, saldi màţăli aḽĭ sa ghiĭ.
[Şuna Toma

4. Casa.

O épă mórtă, numaĭ maţele îĭ sunt viĭ.
[Oşanĭ].

5. Călinca.

Ună cutie plină di mirgĭàñĭ roşi.
[St. Arzintaru].

5. Rodia.

O cutie plină de rubinĭ roşiĭ.
[Oşanĭ].

6. Variantă la No. 5.

Am̃ĭ am un pecĭŭ (!) plin di mărzẹli roşi.
[Riza August].

Îmĭ am un *peciu* (!), plin de mărgele roşiĭ.
[Birislaŭ].

7. Chĭàptinu.

Am un puiḽĭŭ, tucu dipri rid, rid amnă.
[Rizu Leşu].

7. Pieptenele.

Am o pasere, dară din deal în deal umblă.
[Oşanĭ].

8. Cĭubucu.

Am un pom, ăn vrău luĭ ună oală ĭarbi.
[Rizu Leşu].

8. Ciubucul.

Am un pom, în vîrful luĭ o oală fierbe.
[Oşanĭ].

(1) Veḑĭ **P. Papahagi**, Rom. din Meglenia, p. 9, No. 2, *variantă*.

9. Cusoru.

Un dẹdu m̃ĭ-am c-un dinti dupu cap.
[August Riza].

9. Cosorul.

Mĭ-am un moş cu un dinte după cap.
[Birislaŭ].

10. Dinţĭ şi limbă.

Am̃ĭ am ună pl̯ìàmniţă plină di cal̯ĭ al̯ĭbĭ, saldi un roşi an mejluc ari (1).
[Stanca Peana].

10. Dinţĭ şi limbă.

Am o fînărie plină de caĭ albĭ, numaĭ unul roşu în mijloc are.
[Birislaŭ].

11. Focu.

Am̃ĭ am un boŭ, ĭundi si culcă, ĭarbă vẹrdi nu cucnẹşti.
[August Riza].

11. Focul.

Am un boŭ, unde se culcă, érbă verde nu cresce, [nu rĕsare].
[Birislaŭ].

12. Focu (2).

Am un boŭ, ĭundi zaţi,
ĭarbă vẹrdi nu cucnẹşti.
[Rizu Leşu].

12. Focul.

Am un boŭ, unde zace,
érbă verde nu cresce.
[Oşanĭ].

13. Foarfiţĭ.

Am̃ĭ sătăr,
gañĭ sătăr,
călcati pẹti,
mañĭ sătăr
[August Riza].

13. Fórfecĭ.

Notă. Aprópe tóte cuvintele din acéstă ghicitóre n'aŭ sens, ci imitéză maĭ mult sgomotul ce-l fac fórfecele, cînd tăiem ce-và, *călcati*, însémnă: *călcate*, de la «calc», *pẹti* = petece.
[Birislaŭ].

14. Fumu.

Todur nalt, făr di coasti.
[August Riza].

14. Fumul.

Toader înalt, fără de cóste.
[Birislaŭ].

15. Variantă la fum.

Pọnă sa si rudẹscă tatu, il̯ĭu-ĭ an ţer.
[Iufu Petru].

15. Variantă la fum.

Până să se nască tatăl, fiul este în cer.
[Oşanĭ].

16. Fumu.

Scanda-màndala, din pimìnt pọnă la Domnu.
[R. Leşu].

16. Fumul.

Scanda-mandala, din pămînt până la Dumneḑeŭ, = până la cer.
[Oşanĭ]

---

(1) P. Papahagi, Rom. din Meglenia, p. 9, No. 5, veḑĭ variantă.
(2) Veḑĭ variantă, în op. cit., p. 10, No. 9.

17. Găḽină.

Ună ghĭupcă părtăloasă, ăntru ampiratu ĭẹsi; cọn suflă boarea, curu aḽĭ si vẹdi.

[August Riza].

17. Găină.

O ţigăncuşe pestriţă, în faţa împĕratuluĭ ese; când suflă vîntul, curul i se vede.

[Birislaŭ].

18. Variantă.

Am ună cucoană părtăloasă, părtăloasă, cọn za suflă boarea, curu aḽĭ si vẹdi.

[Rizu Leşu].

18. Variantă.

Am o cocónă pestriţă, pestriţă, când suflă vîntul, curul i se vede.

[Oşanĭ].

19. Ghĭarmi.

Ună ghiaţă, di cọñĭ nu ḽĭ-ăĭ frică, di găḽìñĭ aḽĭ ăĭ frică.

[Stanca Peana].

19. Verme.

O vieţuitóre, de cânĭ nu-ĭ este frică, de găinĭ iĭ este frică.

[Birislaŭ].

20. Jugu (Palişnicu).

Un dẹd, zùŭa-ĭ pri sup pimìnt, noaptea-ĭ dupu uşă.

[Şuna Tonă].

20. Jugul.

Un moş, ḑiua-ĭ pre supt pămînt, nóptea-ĭ după uşe.

[Oşanĭ].

21. Lambă.

Ună babă, tucu foc ăn rost aḽĭ prind şi limba nu-ḽĭ si ardi.

[St. Arzintaru].

21. Lampă.

O babă, deşì foc în gură i se aprinde şi limba nu i se arde.

[Oşanĭ].

22. Lìngura (1).

Am un boŭ, tot antră an casă, coada nu-ḽĭ antră.

[Rizu Leşu].

22. Lingura.

Am un boŭ, tot intră în casă, códa nu-ĭ intră.

[Oşanĭ].

23. Lostur.

Un dẹd moş, zùŭa ăĭ ancḽìs, noaptea-ĭ dişcḽìs.

[Nuşu lu Toma].

23. Verigă de lemn.

(Cu care se închid porţile şi uşile caseĭ).

Un moş bătrân, ḑiua-ĭ închis, nóptea-ĭ deschis.

[Oşanĭ].

24. Luminari.

(Căndìlĭ di gaz),

Un dẹd c-ună stẹŭă-n cap.

24. Un fel de lampă.

Un moş cu o stea în cap.

[Oşanĭ].

---

(1) Veḑĭ *variantă*, op. cit., p. 9, No. 3.

25. Moara (1).

Cọn am apu, vin bẹŭ, cọn nu am apu, apu bẹŭ.

[R. Leşu].

25. Móra.

Când am apă, vin beaŭ, când n'am apă, apă beaŭ.

[Oşanĭ].

26. Nasu.

Am̃ĭ am un noatin pricufurìt.

[Stanca Peana].

26. Nasul.

Am un nóten cufurit.

[Birislaŭ].

27. Palişnìc.

Am̃ĭ am un gulùb, pri sup pimìnt amnă.

[August Riza].

27. Plugul.

Am un porumbel, pe sub pămînt umblă.

[Birislaŭ].

28. Păngĭòc (2).

Samàr ari, cal nu-ĭ, coarni ari, boŭ nu-ĭ, ca buba lăzẹşti şi bubă nu-ĭ.

[St. Arzintaru].

28. Melc.

Samar are, cal nu-ĭ, coarne are, boŭ nu-ĭ, ca vermele de mătase boleşte şi verme de mătase nu-ĭ.

[Oşanĭ].

29. Pẹra.

Am̃ĭ am un boŭ, tot antră ăn pḷĭàmniţă, saldi coada nu-ḷĭ antră.

[August Riza].

29. Para.

Am un boŭ, tot intră în fìnărie, (adică: în gură) numaĭ códa nu-ĭ intră.

[Birlslaŭ].

30. Plăţinta.

Am ună ghĭupcă părtăloasă, părtăloasă, antru ampiratu ĭẹsi.

30. Plăcinta.

Am o ţigăncuşe pestriţă-pestriţă, (bălţată), în faţa împĕratuluĭ ese.

[Birislaŭ].

31. Pocĭŭ di gaz.

Am un dẹd c-ună chitcă an cap.

[R. Leşu].

31. Un fel de lampă.

Am un moş cu o flóre în cap.

[Oşanĭ].

32. Prazu.

Am̃ĭ am un dẹd moş cu ună barbă lungă pọnă-n pimìnt.

[August Riza].

32. Prazul.

Am un moş bătrân cu o barbă lungă până în pămînt.

[Birislaŭ].

---

(1) Veḑĭ op. cit., p. 11, No. 15, *variantă*.
(2) La Lĭumniţa, Lunḑiñĭ, se ḑice: *pălgĭòc*.

33. **Rudàñĭŭ.**

Şarpi bucĭaşti (saŭ: sfirẹşti), calamaria (!) scoacă.

[Stanca Peana]

33. **Cicric.**

Şérpe flueră, *calamaria* (!) jócă.

[Birislaŭ]

34. **Rudiri.**

Ună tàmbură,
an bucĭ'ǫ, (sfirì),
şi cmo si uz'ǫ.

[Str. Arzintaru].

34. **Nascerea.**

O tambură,
anul (trecut) cântă,
şi acuma se auzì.

[Oşanĭ].

35. **Scand** (cu treĭ picióre).

Am̃ĭ am un dẹdu moş cu treĭ perĭ an cur.

[August Riza].

35. **Scaun.**

Am un moş bătrân cu treĭ perĭ în cur.

[Bir'slaŭ].

36. **S'ǫmburli di luşnàc** (1)

Am patru fraţĭ an ună cămẹşă staŭ.

[R. Leşu].

36. **Sîmburiĭ de nucă.**

Am patru fraţĭ într'o cămaşe staŭ.

[Oşanĭ].

37. **Stumnicĭca.**

Am ună nivẹstă, toţĭ aŭ caţă di mǫnă, la rost aŭ sărută.

[Rizu Leşu].

37. **Ulciorul.**

Am o nevastă, toţĭ o prind de mână, la gură o sărută.

[Oşanĭ].

38. **Şarpi.**

Ună curaŭă şărǫtă, pristi pimìnt amnă.

[August Riza].

38. **Şérpe.**

O curea vărgată, pe pămînt umblă.

[Birislaŭ].

39. **T'ǫmpiuă** (cu ŭoru, şi cu f'ẹtili).

Un ihtibăròs lucrụ iş'ǫ,
glasu alĭ si uz'ǫ,
uzǫră lisìţăli,
li naprăcìǫră coàdili.

[St. Arzintaru].

39. **Tobă** (cu hora şi cu fetele).

Un măreţ lucru eşì, (toba)
glasul i se auḑì, (sunetul)
auḑiră vulpile (fetele),
îşĭ rĕsfăţară coḑile (făcură horă.)

[Oşanĭ].

40. **Ŭocli** (2).

Am̃ĭ am doĭ fraţĭ, tucu ţer să si vẹdă, ma un munti lĭa dispărţaşti.

[August Riza].

40. **Ochĭ.**

Am doĭ fraţĭ, doresc (cer) să se vadă, dar un munte îĭ desparte.

[Birislaŭ].

---

(1) Idem, veḑĭ *variantă*, p. 11, No. 16.
(2) Veḑĭ *variantă*, op. cit, pag. 10, No. 12.

41. Ŭoŭ.

Ghiŭ, ghiuléț,
an grămadă șadi,
ghie carni trazi.

[A. Stoiu].

41. Oŭ.

Viŭ, viuleț,
în grămadă șéde,
vie carne trage [pórtă].

[Oșanĭ].

42. Ŭoŭ.

Zid, zidusìt,
cu var vărusìt,
carĭ nu-șĭ ari ni gàură, ni prizorcă.

[St. Arzintaru].

42. Oŭ.

Zid întărit,
cu var văruit,
care nu-șĭ are nicĭ gaură nicĭ scăunel.

[Oșanĭ].

43. Varianta la ŭoŭ.

Am una buțeŭă, jimitati rom, jimitati rachiă.

[Rizu Leșu].

43. Variantă la oŭ.

Am un butoiaș, jumătate rom, jumătate rachiŭ.

[Oșanĭ].

44. Altă variantă.

Una buti, jimitati di răchiă-ĭ, jimitati vinu-ĭ.

[August Riza].

44. Altă variantă.

Un butoiŭ, jumătate cu rachiu-ĭ, jumătate cu vinu-ĭ.

[Birislaŭ].

45. Ureclĭă.

Jimitati di misùr lipìt di zid.

[Jufu Petru].

45. Ureche.

Jumătate de farfurie lipită de zid.

[Oșanĭ].

46. Vìrteșli di la rudáñĭŭ.

Añĭ am patru suròrĭ,
tucu si putirès, nu pot si cățari (si jungă, saŭ: si jùndiri).

[August Riza].

46. (Cele patru membre de lemn, în formă de cruce, de la cicric).

Am patru surorĭ,
tot se gonesc, dar nu pot să se prindă (să se ajungă).

[Birislaŭ].

III. Salutărĭ, Mulțumirĭ, Urărĭ.

Ca și la ceĭ-lalțĭ Românĭ din Macedonia, Românul din Meglenia întrebuințéză aprópe aceleașĭ expresiunĭ în salutărĭ, mulțumirĭ și urărĭ.

Când intră în casa cuĭ-và, salutul obicĭnuit este:

1. **Bună dimineță!** (Bună diminéță);
2. **Bună ziuă!** (Bună diuă!], dacă este pe la prânz;
3. **Bună seră!** (Bună seară!), dacă este pe la tocate, când începe sórele să încline spre apus; saŭ simpul:

4. **Bini va-flọm!** (Bine vĕ găsirăm! Bine vĕ aflarăm!)
5. **Iriţĭ ghiĭ!** (Să fiţĭ sănătoşĭ—viĭ!), saluturĭ ce se întrebuinţéză în ori-ce timp.

Rĕspunsul la aceste salutărĭ este pentru No. 1, 2, 3 repetarea acelorașĭ expresiunĭ, saŭ:

6. **Bini vinìşĭ** (Bine aĭ venit!)
7. **Bini vinìţĭ, oaspiţĭ!** (Bine aţĭ venit, amicilor!); saŭ:
8. **Să da Domnu!** (să deà Dumneḑeŭ!)
9. **Casmèt şi birichìèt!** (Noroc şi cu belşug!)
10. **S-ti udă Domnu!** (Să te auḑă Dumneḑeŭ!)
11. **Şa să iă!** (Aşà să fie!)

În glumă:

12. **Di la rostu tọŭ şi la urẹclĭa lu Domnu!** (De la gura ta şi în urechea luĭ Dumneḑeŭ!)
13. **Şa da-ui ver iri!** (Aşà să dea Dumneḑeŭ să fiă! Dare-ar să fie aşa!) (1)

După ce óspeţiĭ se aşéză în casă, fie-care din membriĭ aceleĭ case pe rînd le doresce bun sosit: *Bini vinìţĭ oaspiţĭ!* (Bine venirăţĭ óspeţilor!)

Şi oaspeţiĭ rĕspund:

14. **Bini vă flọm.** (Bine vĕ găsirăm, aflarăm.)

Când plécă óspeţiĭ, ḑic:

15. **Rămănèţĭ cu Domnu!** (Rĕmâneţĭ cu Domnul!); saŭ:
16. **Cu sînătati!** (Rĕmâneţĭ cu sănătate.)
17. **Iri ghiŭ!** (să fiĭ sănătos!); **iriţĭ ghiĭ!** (să fiţĭ sănătoşĭ!); **să iţĭ ghiĭ!** (să fiţĭ sănătoşĭ!)
18. **Bună priviḑeri**= (La revedere bună.) [Salut fórte obicĭnuit]. Wgd.

Româniĭ turciţĭ din Nănta, la plecare, nu uséză de salutul 10, de óre-ce sub Domn înţeleg eĭ nu numaĭ pe Dumneḑeŭ, ci şi pe Christ. Tot aşà nu salută, nicĭ mulţumesc vre-odată, întrebuinţând cuvîntul Domn, pe care-l suplinesc prin vorba *tot.* Aşa: *Tot di bun,* în loc: *Domnu di bun·*

Când sunt cinstiţĭ cu bĕuturĭ, rachiŭ vin saŭ cafea, se uréză:

Domnu di bun! (Dumneḑeŭ cu bine!), Năntenii înlocuesc cuvîntul **Domnu**, prin *tot.* **Tot di bun!** (Tot cu bine.)

19. **Domnu di bun, duşmàn niţi un!** (Domnul cu bine şi duşman nicĭ unul să nu fie printre noĭ.)

În glumă se uréză la Oşanĭ:

20. **Domnu di bun, răchiă-n rost să pun!** (Domnul cu bine şi rachiul în gură să-l pun.)

---

(1) Exprimă o dorinţă!

Rĕspunsul este:

21 **Amin!** saŭ: **Di bun Domnu!** Nănta: **Tot di bun!** Saŭ: **Domnu s-ti ndă!** (Domnul să te audă!)

Urarea ce se face la lucru:

22. **Bnu şi spor la lucru!** (Cu bine şi cu spor la lucru!)
23. **Airlia să-ţĭ iă!** (Să-ţĭ fie cu noroc!)

Când se mănâncă pentru prima dată, în acel an, vre un fruct noŭ, precum cireşe, prune, pere, etc., se dice:

24. **Zdrav şi-n timp cu sinătati!** (Sănătos şi la anul cu sănătate!)

Alte urărĭ obicĭnuite sunt:

25. **Maĭ bun!** (Maĭ bine, adecă: să-ţĭ ajute!)
26. **Tari bun buric aĭ!** (Aĭ inimă fórte buná!)

Când se nasce un băét într'o casă, ceĭ carĭ vin să vadă pe lehuză şi pe noul născut uréză:

27. **Să iă ghiŭ micu!** (Să fie sănătos micul!)
28. **Domnu cu vec s-la facă!** (Dumnedeŭ să-l facă de un secol!)
29. **Să iă ghiŭ tata, muma!** (Să fie sănătóşĭ tatăl, mama!)

Dacă noul născut este fată, se dice:

30. **S-va si toarnă, ţi va va (ţeri) buricu!** (Să vi se întórcă ce vĕ doresce, cere inima!) Adică: băét!
31. **Şi ficĭòr din timp!** (La anul cu băét!)

Zărind pe prunc, fie-care, care se uită la el, se uită blând, scuipă niţel, ca să nu-l deóche şi dice:

32. **Màşala! s-nu iă di ŭocli!** (Maşala! să nu-ĭ fie de deochiŭ!)
33. **Airliă!** (cu noroc!)
34. **Si crescă! si prucupsescă! si mbitrănescă!** (Să crésca! să se procopsésca! să îmbătrânésca!)

Rĕspunsul la tóte aceste urărĭ este:

35. **Şi la voĭ!** (Şi la voĭ.)
36. **Şi la voi să va si toarnă!** (Şi vouĕ să vi se întórcă!)
37. **Amin!**

La botez se întrebuinţéză maĭ aceleaşĭ urărĭ. Naşeĭ — *mùmùşăliă* i se uréză:

38. **Cistită-va noŭă numi!** (Să vĕ fie cu cinste numele noŭ!)

La însurătóre se uréză:

39. **Să iă ghiĭ tinirilĭ!** (Să fie sănătoşĭ, să trăéscă tineriĭ!)

40. **Să pracupsęscă!** (Să se pricopsésçă!)
41. **Să miluĭască!** (Să se iubéscă!)
42. **Curùñĭ buni!** (Cununiĭ bune!)
43. **Ună maală di ĭeḽĭ!** (O mahala de eĭ!) Să se înmulţéscă cât un cartier întreg!
44. **Să iă ghiĭ şi-n timp cu ficĭòr!** (Să trăéscă şi la anul cu băét!)
45. **Şi la maĭ minùţĭ s-na bucur'ǫm!** (Să ne bucurăm şi la maĭ micĭ!)
46. **Cistită-va bucuriḽĭă!** (Cinstită să vě fie bucuria!)

Rĕspunsul la aceste urărĭ este:

47. **Pri ĭundi trubuĭaşti, si toarnă!** (Pe unde trebue, să se întórcă— asemenea bucuriĭ!)
48. **Amin!**

La mórte:

49. **Voĭ să iţĭ ghiĭ!** (Voĭ să trăiţı!)
50. **Iri ghiĭ lañĭţiḽĭ!** (Trăéscă ceĭ-lalţĭ!)
51. **Dom-ḽĭartă!** (Értă-l Dómne!) Arom. *Dum-ḽĭartă-l!*
52. **Domnu s-la ḽĭartă!** (Dumneḑeŭ să-l erte!)
53. **Ţe sa zică Domnu!** (Ce o ḑice Dumneḑeŭ!) Mângâere ce-şĭ fac ómeniĭ, după mórtea cuĭ-và, saŭ când sunt bolnavĭ, adică: cum o vreà Dumneḑeŭ.
54. **Cǫn va Domnu sa ti cḽĭamă [saŭ: sa ti vicăĭęscă], tot nu jută.** (Când o vrea, când ĭ-o plăcé luĭ Dumneḑeŭ, ca să te cheme, nimic [lit. tot] nu ajută.)
55. **Ţi sa faţĭ, oamiñĭ im, si murìm.** (Ce să-ĭ facĭ, ómenĭ suntem, vom murì.)
56. **Toţĭ să moară!** (Toţĭ vor murì!—toţı o să móră!)
57. **De bra! nu ti spari! iri ghiĭ maĭ minuţiḽĭ.** (De mĕĭ! nu te descurajà!—lit. nu te sperià!—Să trăéscă ceĭ maĭ micĭ.)
58. **Iri ghiŭ cupilaşu! un, amă un faţi un cătùn.** (Să-ţĭ trăéscă flăcăul! un, dară un făce cât un cătun — adecă dintr'unul se pot înmulţì şi devenì cât un sat de mulţĭ.)

IV. Jurăminte.

1. **Jur!** (jur!)
2. **pri (1) treiḽĭ sǫmţĭ!** (Pe ceĭ treĭ sfinţĭ.) În deridere însémnă: vorbă să fie!
3 **Ĭa mor! ĭa ti udirèg!** (Saŭ mor saŭ te dreg!) Adecă: jur că-mĭ voiŭ rĕs-bună pe tine!
4. **Pri ţea pǫĭui!** (Pe cea pâne!) *Pristi ţea — ţęstă—pǫıni!* (Pe cea—acésta — pâne!)
5. **Numea si-ŭ mǫncă lupiḽĭ** (c'ǫĭnili!) (Numele să-l mănânce lupiĭ, cânele!)

Se jură cine-và, aşà să i se întîmple, în casul când nu se va ţiné de cuvînt.

---

(1) La Lunḑiñĭ *pri* este înlocuită cu prepoziţiunea bulgărească: *jimi.*

Când cine-và îşĭ perde credinţa, şi se jură că se va ţiné de cuvînt, i se ḑice:

6. **Di oà ncola, ăn foc să antrişĭ** (să calţĭ) **şi nu ti viruĭès.** (De acì încolo şi în foc să intri (să calcĭ) şi tot nu te cred.)
8. **Ăn foc antru!** (În foc intru!)
9. **Mer acu mor, di 'cu-ŭ las ţesta napòĭ.** (Numaĭ dacă mor, aşĭ lăsà acésta în urmă.) Numaĭ dacă aşĭ murì, nu mí-aşĭ rĕsbunà.
10. **Pri Domnu!** (Pe Dumneḑeŭ!)
11. **Pri un Domnu!** (Pe un Dumneḑeŭ!)
12. **Pri ţista Domn!** (Pe acest Dumneḑeŭ!)
13. **Cu Domn, cu suflit!** (Cu Dumneḑeŭ, cu suflet!)
14. **Pri zùŭa di as!** (Pe ḑiua de astăḑĭ!).
15. **Pri ţestă miluĭcă di poĭni!** (Pe acéstă iubită pâne!)
16. **Pri ţestă miluĭcă di apu!** (Pe acéstă iubită de apă!)
17. **Paştu s-nu mi află!** (Paştĭ să nu mĕ afle!)
18. **Cărcĭunu s-nu mi află!** (Crăcĭunul să nu mĕ afle!)
19. **Zùŭa di as s-nu mi află!** (Ḑiua de aḑĭ să nu mĕ afle!) Adică: să nu trăesc nicĭ o sĕptămână de aḑĭ!
20. **S-mi mpedică zùŭa di as!** (să mă împedice — omóre — ḑiua de aḑĭ!) Jurămîntul acesta se face Duminica saŭ în ḑile de sĕrbătorĭ.
21. **S-mi mpedică poĭna (?)**
22. **Zuŭa di moĭni s-nu mi pruvedă!** (Ḑiua de mâne să nu mĕ vaḑă!)
23. **Să urbès!** (Să orbesc!)
24. **Pri un suflit!** (Pe un suflet!)
25. **Jur, s-nu iŭ!** (Jur, să nu fiŭ!)
26. **Ăn turţesca veri s-nu mor!** (În credinţa turcéscă să nu mor!) Jurămînt ce-l fac Românii turciţĭ din Nănta.
27. **Criştìn să nu mor!** (Să nu mor creştin!)
28. **Hasàn să-mĭ vicăiţĭ!** (Hasan — nume turcesc — să mă numiţĭ.)
29. Năntenii jură din contra:
 Ghĭorghi să-mĭ vicăiţĭ! (Gheorghe să mĕ numiţĭ.)
30. **Porc să iŭ!** (Porc să fiŭ!)

V. Blesteme.

1. **Di guşă s-la porţĭ.** (De gât să-l porţĭ.) Când ni se fură vre-un lucru şi furul nu vrea să ni-l înapoieze: Dare-ar Dumneḑeŭ să-l porţĭ de gât în cea-laltă lume!
2. **Catràn amĭ ĭeşĭ!** (Catran, păcură îmĭ eştĭ!) Când cine-và ne devine de nesuferit. Tot aşà se aplică şi cele douĕ următóre (3, 4).
3. **Negru amĭ ĭeşĭ!** (Negru îmĭ eştĭ!)
4. **Foali di catràn amĭ ĭeşĭ!** (Fóle de păcură îmĭ eştĭ!)

5. **Cǫt praŭ pri t'ǫmpină şi tu alr să vezĭ (aĭ)**! (Cât praf pe tobă, şi tu (atâta) noroc să veḑĭ — să aĭ!) Adecă: absolut de loc!
6. **S-nu za-mvărtèşĭ fămęlĭă**! (Dare-ar Dumneḑeŭ să nu aĭ copiĭ!—să nu înfaşĭ, să nu învelescĭ copiiĭ!)
7. **Cǫt salca plod şi tu cǫta fămęlĭă**! (Cât rod salcia şi tu atâta familie — atâţia copiĭ — să aĭ.) Adecă: de loc, nicı unul!
8. **Di fămęlĭă să nu ti za-bucurĭ**! (Să nu te bucurĭ de copiı.) Adecă: să nu aĭ copiĭ şi dacă aĭ, să nu te bucurĭ de eĭ, să nu-ţĭ trăéscă!
9. **Vrin foc s-ti ardă, da-ni-mĭ ti àrdiri**! (Vre-un foc să te arḑă, dare-ar să te arḑă!) Adecă: arde-te-ar focul şi pârjóla!
10. **Cĭănuşă s-nu rămǫnă di tini**! (Cenuşe să nu rĕmâe de tine!)
11. **Ţe al ti flǫ?** (Ce hal te află?) Ce te maĭ apuca? Saŭ: ce nenorocire ţĭ-a venit peste cap?
12. **Ĭoc ti fǫ di oà**! (Nimic fă-te de acì!) Disparĭ de acì!
13. **Lĭùtnicu sup tini**! (Céfa sub tine!) Rupe-ţì gâtul! Dă-te dracului!
14. **Lĭùtnicu ăn doĭ**! (Céfa în două!) Adecă: murire-aĭ!
15. **Frǫnḑi-ţĭ lĭùtnicu**! (Rupe-ţĭ céfa!) (Veḑĭ No. 13 şi 14).
16. **Guşa sup tini**! (Gâtul sub tine!) Cfr. No. 13.
17. **Frǫnḑi-ţĭ guşa di oà**! (Rupe-ţĭ gâtul de acì!) Şterge-o de acì! Du-te dracului de acì!
18. **Strela s-ti cură**! (Curăţi-te-ar fulgerul!)
19. **Şi apu s-ti bată**! (Bate-te-ar apa!) Înecà-te-ar apa! Prăpădì-te-ar apa!
20. **Cĭuma s-ti bată**! (Bate-te-ar ciuma!)
21. **Vampirilĭ s-ti bată**! (Vampiriĭ bate-te-ar!)
22. **Răghia s-ti bată**! (Bate-te-ar rugina!)
23. **Dalacu s-ti bată**! (Dalacul—bólă—să te bată!) Prăpădì-te-ar dalacul!
24. **Di mrăşă să-ţĭ iă milu şi domnu, oo**! (Fie-ţĭ de cadavru îndrăgitul şi Dumneḑeŭ.) Îndrăgi-s'ar mórtea de tine.
25. **Culera s-ti bată**! (Colera bate-te-ar!)
26. **Rǫu s-ti află**! (Aflà-te-ar rĕul!) Dare-ar Dumneḑeŭ să-ţĭ deà tóte relele!
27. **Di Domnu s-afli**! (Să-ţĭ afli — pedépsa de la Dumneḑeŭ.) Adică: Dumneḑeŭ să te pedepséscă!
28. **Gărnuţu-n grătlău**! (Buba în gâtlej!) Dare-ar bóla, numită: *gărnùţ*, buba rea (1) în gâtlej, ca să nu maĭ scapĭ!
29. **Catina (cratina!) s-ti lę**! (Luà-te-ar dracul!)
30. **Gnoĭ pri perniţă**! (Gunoiŭ pe pernă.)
31. **Să chĭoruvèşĭ, da ni-ĭ chĭoruviri**! (Chiorire-aĭ, să chiorescĭ!)
32. **Să ti bată ustrălu** (Bată-te trăsnetul!)
33. **Sup tini să faţĭ**! (Facere-aĭ sub tine.) Dare-ar să nu te poţĭ mişca! Ologire-aĭ!
34. **Rǫpă s-ti faţĭ**! (Pétră să te facĭ!)

---

(1) *Aromânesce*, prin eufemism, se numesce *gărnuţlu bun* (buba bună).

35. **Nu voĭ, ni s-ti ved, ni s-ti ud!** (Nu vréŭ nicĭ să te vĕd, nicĭ să aud̦ de tine!)
36. **Mută-ti di oà!** (Mişcă-te de acì!) Adecă: cară-te de acì!
37. **Mută-mĭ-ti dintru ŭocl̦i!** (Perĭ din faţa ochilor!) Perĭ din ochiĭ meĭ, ca să nu te maĭ vĕd!
38. **Cură-ti di oà!** (Curăţă-te de aicĭ!) Cară-te de aicĭ!
39. **Răghia s-ti cură!** (Rugina să te curăţe!)
40. **Muşţli s-ti scupă!** (Muscele să te scuipe!) Adecă: să ajungĭ în aşà trist hal, în cât muscele să te scuipe.
41. **Nu pişĭ, s-ti neţĭ!** (Nu pişĭ, să te înecĭ!) Eştĭ aşà de murdar, necinstit, în cât merițĭ să te înecĭ în p..., nu în apă.
42. **S-nu vinĭ!** (De n'aĭ maĭ venì!) Adecă: să morĭ acolo unde te ducĭ, ca să nu maĭ viĭ înapoĭ.
43. **Dosta lătráşĭ!** (Destul lătraşĭ!) Destul aĭ tot bîrfit!
44. **Taţĭ, nu dărdărĕà!** (Tacĭ, nu bîrfì!)
45. **Taţĭ! dosta dăngărìşĭ!** (Tacĭ! destul aĭ drăngănit!)
46. **E, de! e, de! ti uz'ọm, dosta vichĭ!** (Eĭ, de! eĭ, de! te aud̦irăm, destul în sfîrşit!) Când cine-và ne rupe urechile cu strigăturile luĭ.
47. **Da-ni va da Dom' di abèrurli să-ţĭ vină!** (Dare-ar Domnul, ca scirile — de mórte — să-ţĭ vie!) Adecă: să deà Dumned̦eŭ, ca în curând să soséscă scirea morţiĭ tale. Aromâneşte: *s-ţ-avd̦'im hăbărli.* (Să-ţĭ auzim vestea morţiĭ.)
48. **Ĭoc s-ti faţĭ, da-mĭ ti fàţiri!** (Nimic să te facĭ, dare-ar să mi te facĭ!)

Când ne lovesce cine-và, i se aplică blestemul:

49. **S-ţi uscă mọna!** (să ţi se usuce mâna!) Secà-ţĭ-ar mâna! saŭ:
50. **Să-ţĭ pică mọna!** (Picà-ţĭ-ar mâna!) saŭ:
51. **Ciungă să-ŭ porţĭ!** (Ciungă să o porţĭ!) saŭ:
52. **Di guşă să-ŭ porţĭ!** (De gât — legată — să o porţĭ!).

Când un copil cere mereŭ de mâncare:

53. **Năstupă-ti!** (Astupă-te! îndópă-te!) saŭ:
54. **Năcrẹpă-ti!** (plesnesce! crapă!) adică: mănâncă până să crapĭ! saŭ
55. **Năsatur-ti!** (Că satură-te odată!)
56. **Işalah! s-nu ti torñĭ!** (Dare-ar Dumned̦eŭ să nu te întorcĭ! — ci să morĭ unde te ducĭ.)
57. **Ŭoştĭ cọĭni! nu mănancă bọlizĭ!** (Oştĭ câne! nu mâncà balegĭ!) Adecă: nu mâncà rahat! (Este un fel de ameninţare pe care o facem cuĭ-và care se obrăznicesce la vorbă.)
58. **Un aĭ şi ĭel s-nu la aĭ!** (Un — copil — aĭ şi pe el să nu-l aĭ!)
59. **Paştu s-nu la află!** (Să nu-l afle Pascĭ!) Adecă: să nu trăéscă până la Pascĭ.
60. **Di mrăşă-l̦ĭ ăĭ!** (De stîrv, de cadavru îĭ este!) Să-ĭ fie de cap! Murire-ar să móră!

61. **Ştiva s-nu-ţĭ si ştiă!** (Să nu ţi se scie de urmă!)
62. **Bea ca vrin vampìr.** (Bea ca un vampir!)
63. **Pusta!** (Pustia!) Se adreséză la vite, când nu umblă, când ne necăjesc.
64. **Domnu biļĭàŭa să-aţĭ da!** (Dumnedeŭ să-ţĭ deà beleà!)
65. **Urùtuli!** (Urâtule!)
66. **S-ti bată moartea!** (Bate-te-ar mórtea!) Dare-ar mórtea în tine.
67. **Ŭom răzìutuli!** (Obraznicule!)
68. **Taţĭ bre blăstimàtuli!** dosta plonsişĭ! (Tacĭ bre! blestematule! destul aĭ plâns.) Către copiĭ când plâng.
69. **Di dracu să afli!** (De drac să-ţĭ găsescĭ rĕŭ.) Adecă: Pedepsì-te-ar dracul!
70. **U! mrăznìtuli!** (Of! ticălosule!)
71. **Las nu ti torñi Nonti!** (Dare-ar să nu te întorcĭ la Nănte.) Se adreséză Românilor turciţĭ din Nănte, carĭ vin prin satele românescĭ din Meglenia.
72. **Astrèt să ĭeşĭ di fămeļĭă!** (Sterp să fiĭ de copiĭ!)
73. **Lup monca-la!** (Măncà-l-ar lupul!)
Notă. Lup-monca-la! însémnă şi: drac.
74. **Ăncuntinàtuli!** (Încătinatule!)
75. **Nidăràtuli!!** saŭ: **nidudăràtuli!** (Neînplinitule, nefăcutule!) om de nimica.
76. **Spurcàtuli!** (Spurcatule!)
77. **Turc spurcàt.** (Turc spurcat!)
78. **Oàculi** (Prostule!)
79. **Nisăràtuli!** (Nesăratule!)
80. **Art'ìc pună oà!** (În sfîrşit până acì!) Adecă: destul, ajunge! Nu mĕ scóte din răbdărĭ.
81. **Cari ari doŭ càpiti?..** (Cine are douĕ capete?) Adecă: dacă îndrăsnesce... Amenințare ce o facem cuĭ-và.

VI. Proverbe şi Dicĕtorĭ.

Sunt culese în satele Lundini, Birislaŭ maĭ ales, şi Oşanĭ; parte sunt comunicate de institutoriĭ R. Peana, N. Marcu, Pamporĭ şi Chr. Noe, eĭ înşişĭ Românĭ din Meglenia din satele numite.

1. **Cot vrîŭ di ac.** (Cât vîrful aculuĭ.) Adecă, o cantitate cât de mică, fórte mică. Arom.: *Cit chìpita di ac (acluĭ).*
2. **Ţe-ĭ acru! ca puscă!** (Ce-ĭ acru! ca oţetul!); A face pe mândrul, pe fudulul: a se umflà în pene. Se aplică îngâmfaţilor.
3. **Ţe-ŭ pus-aĭ, di să afli?** (Ce aĭ pus, ca să afli?) Când cine-và pretinde căştig, fără sacrificiĭ.
4. **Aft'orĭ, coţĭ am lat di mănàr!** (Atarĭ, câţĭ am luat de măner!) Adecă: Nu-mĭ pasă de al de tine; câţĭ am vĕdut aşà ca tine!
5. **Alb ca [gļieţ, neŭă, gluscă.]** (Alb ca—ghiaţă, nea, cirésă albă când este necóptă.)

6. Tu ancă coti ambară [și: *amb'ori*] să diș'orți! (Tu încă câte hambare veĭ deșertà!) Adecă, îțĭ trebue mult timp încă, îțĭ trebue să mănâncĭ mult, până să te facĭ cu minte, până să-țĭ vie mintea la cap.
7. Mult si amflă! (Mult se umflă.) Oș. A se umflà în pene, a fi mândru.
8. Si pugudì la amin. (Se nimerì la amin): la timp, pe neașteptate; tocmaĭ!
9. La angliș'om lucru. (Îl închegarăm lucrul.) Am pus la cale tréba, am reușit să-ĭ dăm de rost! Aromânesce: *lu-ngligăm lùcrulu.*
10. Antala-pàntala; («Antala-pantala», m'am înțeles.) Adecă: ciat pat, m'am înțeles.
11. Ugolĭ di an antrib'om. (Mereŭ de anul trecut întrebăm.) Timpul din trecut ni se pare tot de-auna, că a fost maĭ bun. Ngr. Πάσα πέρσι καλήτερα.
12. Antribari ugolĭ, nu grișèș[t]ĭ. (Întrebând mereŭ, nu greșescĭ.) Se aplică copiilor carĭ, fiind trimișĭ unde-và, uită pentru ce aŭ fost trimișĭ, pe când, dacă întrébă de maĭ multe-orĭ înainte de a plecà, nu greșesc, nu uită.
13. Anurmă—ti dupu ĭel! (Ține-te după dînsul!) A urmărì pe cine-và; a sondà, a cercetà pe cine-và, ca să-ĭ afli gândul.
14. Apu nu-țĭ da să beĭ! (Apă nu-țĭ dă să beĭ.) A nu-țĭ permite de loc răgaz; a nu-țĭ da un moment răgaz.
15. Păn (pon) sĕ beĭ apu! (Până să beĭ apă!) Adecă: la moment, îndată.
16. Să peră aspra! (Va perì banul!) Adecă: că doar nu va perì cine scie ce lucru mare! Doar nu s'o face cine scie ce mare pagubă!
17. Di at'or ŭomu și frisă gălină mănancă! (De hatîr, ca să facă pe plac, omul și găină friptă mănâncă!) Se întrebuințéză între amicĭ ironic, căcĭ cine n'ar mâncà o găină friptă, pentru a nu stricà cheful cuĭ-và?
18. Ațala-màțala= Expresiunea se întrebuințéză și la Arom. și însémnă cam: cu mațele târîte pe jos.

Se aplică acelor, carĭ umblă fórte neîngrijițĭ, descinșĭ și fără nicĭ o ordine în purtarea hainelor; femeilor fără ordine în casă.

19. Axenu lucru cald nu țoni. (Străinul lucru cald nu ține!) Numaĭ ce este al tĕŭ te încăldesce și-țĭ este de folos.
20. La pișară bàbili. (Îl urinară babele.) Se dice despre ceĭ carĭ se îmbolnăvesc saŭ despre ceĭ carĭ sunt bolnăvicioșĭ.
21. Tu la batizĭ, ĭel lăzești. (Tu îl botezí, el bolesce.) Când, vrênd să facĭ bine cuĭ-và, el fuge de bine.
22. Cari ț-u băbaĭcă, moscu?— Atu mĭ-ăı daĭă. (Cine țĭ-e tată, catârule?— Armăsarul îmĭ este unchiŭ.) Se aplică acelor, carĭ se rușinéză de părințiĭ lor.
23. Di porc băcĭolĭă [bacĭolă) nu si fați. (De porcĭ târlă nu se face.)
24. La dărari băcĭolĭă, coñilĭ si necă, ară la spàrdiri, lumi, duñĭa. (La facerea târleĭ, cânii se omóră, se ceartă, iară la stricare, ómeniĭ, lumea.) Se aplică acelora carĭ se întrec să strice o operă frumósă, de bine.
25. Ñĭ turești bălăntiĭ. (Aruncă, varsă bucăţı de glonțe.) A vorbì flécurĭ, palavre.
26. Bea, ca nivizùt di bĭuturĭă. (Bea, de parcă n'a maĭ vĕdut bĕutură.) Adecă: par'că de mult n'a bĕut; a beà ca un însetat.

27. Peştĭ di la **Beşic**. (Pescĭ din Beşic=lac lângă Langaza.) Adecă : Braşóve!
28. **Bişori** cu rudiri nu-ĭ ună. (Beşire cu nascere nu-ĭ una.) A b... este una şi alta este a nasce. Se aplică acelora carĭ caută să scuseze o faptă necinstită printr'una onestă.
29. **Blăst'emili** lu fachìru, pri uscàt nu cad. (Blestemele celuĭ sărac în sec nu cad.) Adecă: Când un sărac te blestemă, prind blestemele.
30. Mĭ-tureşti **blońĭ**. (Îmĭ aruncă bolovanĭ.) A vorbì mitocăniĭ, vorbe grosolane.
31. **Borgĭu-ĭ** mitìlĭ la ŭom. (Datoria-ĭ gălbază la om.) Adecă: bólă mortală, care nu cruţă.
32. Ălĭ si fit'o **bou**! (Îĭ născù boul.) A se bucurà pentru un lucru de nimic. Se aplică acelora, carĭ se bucură fără nicĭ un motiv. Boul nu nasce.
33. Ştetă la reti să-lĭ cadă **boàşili**. (Aştéptă la berbece neîntors — să-ĭ cadă c...) A aştepta ce-và zadarnic, ce-và peste putinţă. Vulpea credênd că c... berbeceluĭ sunt strugurĭ, se ţineà de urma luĭ, că doar or cădeà, să le mănânce.
34. Alĭ dedi **boàşili**. (Îĭ dede c...) = Adecă: nimic.
35. Sta ca **brăs'oghĭer**. (A stà ca un prost, ca un netot.)
36. **Broasca** n-uscàt nu scrăcăĭaşti. (Brósca pe uscat nu cărcăesce.) Fie-care lucru în elementul sĕŭ este puternic.
37. Sta [vedi] cot **bruma** ăntru soari. (Stă — se vede, duréză — cât bruma în faţa sóreluĭ.) Adecă: fórte puţin. Ceĭ micĭ şi neputincioşĭ se eclipséză în faţa celor marĭ şi puternicĭ.
38. Ca **buba** moartă. (Ca un verme de mătase mort.) Adecă: galben de mórte.
39. Iel ăĭ jimitati di **budala**. (El este jumătate de prost.) Oş. A fi un prost şi jumătate; lit. a nu avé minte nicĭ cât un prost.
40. Di **buf** socol, din socol buf. (Din bufniţă se nasce vultur, din vultur bufniţă.) Din părinţĭ rĕĭ es copiĭ bunĭ, precum şi din părinţĭ bunĭ es copiĭ rĕĭ.
41. Tu la trazĭ an **bumbàc**, ĭel fuzi an capină. (Tu îl tragĭ, îl mânĭ în bumbac, el fuge în spinĭ.) Tu te încercĭ să-ĭ face bine, să-l facĭ să trăéscă bine, şi luĭ totuşĭ îĭ place rĕul. Se aplică celor încăpăţinaţĭ.
42. Fo **bun**, afli nibùn. (Fă bine, afli rĕŭ.) Se aplică celor nerecunoscĕtorĭ.
43. La lo **bura**. (Îl apucă, îl tărî—luă—torentul!) Când pe nedrept cine-và este târît spre ruină, din causa vre-uneĭ acusaţiunĭ generale.
44. Amĭ fuzì **buricu**. (Îmĭ fugì inima) A se sperià straşnic, a suferì ó spaimă.
45. Ţe ţ-ăĭ? **bùtură**?! (Ce ţĭ e? *bùtură?* = adecă: ce-ţĭ e? Ce-mĭ tot mârâĭ?) Se aplică copiilor, carĭ tot plâng fără motiv, saŭ se tânguesc, fără motiv, de ce-và. Tot aşa: Nu-lĭ-ăĭ **bùtură**. (N'are nimic.) Petre Ufu. Oş.
46. Ţe ti **buz'oşĭ** şa! (Ce te-aĭ buzat aşà?) Ce mi te îngâmfĭ aşà?
47. **Cabaĭatliă** scapă maĭ curon di nicabaĭatlia, că unu da şi ţista nu da. (Cel vinovat scapă maĭ curând, decât cel nevinovat, fiind-că unul dă şi acesta nu dă.) În Turcia, unde dreptatea se face pe banĭ, maĭ lesne o capĕtă cel

vinovat, care simţindu-se cu musca pe căcinlă, dă banĭ, după gravitatea faptuluĭ, decât cel nevinovat care, simţindu-se că nimic n'are pe consciinţă, crede că-l póte scăpà legea.

48. Pri putrid ĭel nu calcă. (Pe putred — lemn — el nu calcă.) Se aplică celor chibzuiţĭ, carĭ nu merg decât la signr.

49. Càḷiḷĭ cọn si cluţăĭès, măgariḷi-ŭ davăĭès. (Când caiĭ se bat cu piciórele, măgariĭ suferă.) Certurile celor marĭ se sparg în capul celor micĭ.

50. Nu morĭ, càluli, că ĭa-o (iş'ọ) ĭarba vẹrdi! (Nu morĭ, calule, căcĭ iacă (eşì) érba verde.) Cfr. Aştéptă, murgule, érbă verde.

51. Dirèp cap şi căcĭuŭă (Drept cap şi căciulă.)

52. Cari nu frọnḑi at'ọr, capu şi la frọnḑi. (Cine nu strică chef — plăcerea altuia — , capul şi-l strică.) Cine umblă să facă pe placul altora, îşĭ strică interesele.

53. Sfaca di cap ş-faţi. (Fie-care îşí face de cap.) Adecă: ce facĭ, de cap îţĭ facĭ: dacă facĭ bine, îţĭ facĭ bine; şi dacă facĭ rěŭ, îţĭ facĭ rěŭ.

54. La nţînsiră cu capină. (Îl încinseră cu spiuĭ.) A aduce pe cine-và la sapă de lemn; a sărăcì pe cine-và.

55. Ca şĭ-lọ capu n-mọñĭ, vezĭ-la, s-la vezĭ ancă ună oară? (Dacă şĭ-a apucat capul cu mânile, veḑi-l, să-l veḑĭ încă o dată!) De ruşine, saŭ de disperare: a-şĭ lnà lumea în cap.

56. La amplĭară capu. (Îĭ umplură capul.) A convinge pe cine-và; a înduplecà pe cine-và.

57. M̃i si dẹdi di cap. (Mi se dede de cap.) = Îmĭ trăsnì prin cap; a-şĭ aduce aminte.

58. Cọti m̃ĭ-aŭ tricùt pristi cap! (Câte mĭ-aŭ trecut peste cap.) Adecă: câte am maĭ vĕḑut, câte am suferit!

59. Capu faţi, capu trazi. (Capul face, capul trage.)

60. Dọŭ mọñĭ di un cap. (Donĕ mânĭ — lucréză — pentru un cap.) Pentru ceĭ marĭ mulţĭ lucréză.

61. Di cap ḷĭ-ăĭ! (De cap îĭ este!) Îşĭ face de cap!

62. Ièftina carni cọñiḷi-ŭ mănancă. (Ieftina carne câniĭ o mănâncă.)

63. Di ţară mi fọ, doamni, tucu cu căsmèt să iŭ. (Fa mě, Dómne, din pămînt, dar cu noroc să fiŭ.) Cfr. Germ. Ein Glückskind darfst du auch auf den Mist werfen. Cfr. Decât multă minte, maĭ bine un dram de noroc.

64. Acu sam din gnoĭ, sam cu casmèt (căsmèt). (Dacă — deşì — sunt din gunoĭ, sunt cu noroc.) Cfr. No. 63.

65. Şi la gnnì casmetu. (Îşĭ gonì norocul.) Când cine và îĭ dă cu piciorul noroculuĭ; când nu scie să se foloséscă de noroc.

66. Cnm s-la caţĭ, şa s-ti cată. (Cum o să-l cauţĭ, aşà o să te caute.) Cnm veĭ îngrijì de un lucru, aşà te va recompensà.

67. Dupu ploàĭă căcĭuă. (După plóe şi căcĭulă.) Când cine-và se îngrijesce de un lucru atuncı, când nu-ĭ maĭ trebue, când nu-ĭ este folositor.

68. Aţĭ purtàĭ càldaru la bătijuni. (Îţĭ purtaĭ căldarul la botez.) Adecă : tu eştĭ maĭ mic, trebuie să ascultĭ de mine, nu să mĕ înveţĭ tu pe mine.
69. Cămila din uręclĭă nu crivęşti. (Cămila de ureche nu schiópătă.) Se aplică acelora, carĭ învócă un pretext nefundat, pentru a se scusà.
70. Cămila una aspră-ŭ fost, amă că nu vę pari? (Cămila un bau a fost, dar dacă nu aveà parale?) Povestea: Fiul cuĭ-và auḑind, că cine-và vinde cămila pe un bau, a dat fuga la tată-sĕŭ să-ĭ spună, ca să o cumpere. Tatăl sĕŭ îĭ zice, că este scumpă un ban. Altă dată preţul cămilelor suindu-se la 100 de lire turceştĭ, acelaşi tată cumpără o cămilă. Fiul curios îl întrebă cum se face acésta, când erà un ban să nu o cumpere şi acuma să o cumpere pe un preţ aşà de mare? «Atuncĭ, fiule, erà scumpă, rĕspunse tatăl, fiind-că eram sărac lipit, pe când acuma este prea eftină, fiind-că sunt prea bogat.»
71. Ĭa cămilă, ĭa cămilàr. (Saŭ cămilă, saŭ cămilar.) Adecă : orĭ una, orĭ alta eştĭ: stăpân saŭ servitor; sărac saŭ bogat, etc.
72. Ălĭ (îlĭ) la strìnsiră căpestru. (Îĭ strînseră căpĕstrul.) A ţiné de scurt pe cine-và; a înfrânà pe cine-và.
73. La căţ'ǫ cărcĭunu. (Îl apucă Crăciunul.) A da nenorocirea peste cine-và.
74. Cǫn să (si) męrgă cărnáţĭ. (Când o să plouă cârnaţĭ.) Adecă : nicĭ odată, la calendele grecescĭ. Se aplică acelora, carĭ viséză timpurĭ fericite. DR. de când plouă cârnaţĭ. (Plinius, Hist. natur. L. II, C. LVI—VII, vorbesce despre credinţa Romanilor în plóie de lapte, carne, etc.)
75. Uscàt ca [că] cărnàt. (Uscat ca un cărnat.)
76. Migĭu-migĭŭ pǫn [păn] la Cărñĭàr, napcum? [= !?]
77. Ţe cătàm! (Tocma ce doriam' şi eŭ!)
78. Căţaŭa pǫn nu-şĭ za-micĭcă coada c'ǫĭnili nu-ŭ za-dinęşti. (Până când căţeaua nu mîşcă — nu bate — din códă, cânele nu o atinge.)
79. Căţaŭa di ţe ŭorbĭ lĭa scoati căţ'ǫlilĭ? — dĭ angunisilĭă. (Căţeaua de ce-ĭ scóte orbĭ căţeiĭ? — de grabă.) Cfr. Graba strică tréba.
80. Zer añĭ arsi cerga di tini. (Par'că mi se arse plapoma pentru tine.) Ce mĭ-e mie pentru tine?
81. Un'ęc ñĭ-arsişĭ cerga zer! (Par'că puţin îmĭ arseşĭ plapoma!) adecă: Dór puţin m'aĭ făcut să sufer?
82. Ălĭ (îlĭ) si frǫnsi chĭefu. (I se strică — lit. frânse — cheful, placul.) A strică disposĭţiunea cuĭ-và.
83. Capu ţi la frǫng, chĭefu nu! (Capul ţi-l stric, cheful nu!) Arată amiciţia mare.
84. Tu la aĭ du-păscùt cĭairu. (Tu aĭ păscut livadea.) Cfr. Ţĭ-aĭ trăit traiul, ţĭ-aĭ mâncat mălaiul.
85. Pudviìt ca cĭarvină. (Îmbrăcat ca un strigoiŭ.)
86. La cimililĭ. Adecă: l-am înşelat; ĭ-am spus o glumă.
87. Cǫt cĭuma n- lęc. (Cât ciuma în léc.) Adecă fórte puţin; o cătăţime cât se póte de mică.

88. **Cl̦inèţil̦ĭ l̦i jăl̦eşti, ploacĭa'cu pęrdi.** (Jeleşte cuiele, dacă perde potcóva.) Numaĭ când sufere o perdere, atuncĭ îĭ pare rĕŭ de ce n'a sacrificat ce-và, ca să nu fi suferit acea perdere.
89. **Al̦ĭ l̦ĭ-o (ŭ) rùpsiră coada.** (Îĭ rupseră códa.) A păgubì pe cine-và; a da de beleà pe cine-và, ca să plătésca amendă.
90. **Ţ-ampl̦ĭ'ǫ coca?** (Ţi se umplu capul?) adecă: Aĭ înţeles? Aĭ priceput bine? *Notă. Coсă*, met. pentru *cap*.
91. **Tu ancă la nuţĭ la ziţĭ cocă.** (Tu încă nucilor le ḑicĭ *cocă.) Notă.* Numaĭ copiiĭ ḑic pentru orĭ-ce fruct *cocă*, fără deosebire. Se aplică celor carĭ sunt cu mintea necóptă, ca nisce copiĭ.
92. **M̃ĭ-turęşti cojĭ di mecĭcă.** (Îmĭ aruncă cojĭ de urs.) (?)
93. **An cornu di boŭ să si scundă şi ară s-la aflu (aflum.)** (În cornul boului să se ascunză şi tot îl voiŭ aflà.) Cfr. Te voiŭ găsì, de te veĭ duce chiar la mama draculuĭ.
94. **La pişară cǫñil̦ĭ.** (Îl pişară câniĭ.) A se fi îmbolnăvit; a fi bolnăvicios.
95. **C'ǫĭnili moari, ĭel ghiĭaşti.** (Cânele móre, el înviéză, el trăesce.) Se aplică acelor carĭ sunt fórte răbdătorĭ, carĭ pot suferì mult: Cânele, animalul care póte suferì mult, póte murì de mizeriĭ, dar el nu!
96. **Amnă cǫt un cǫĭni.** (Umblă cât un câne.) A umblà mult şi fără a cărtì, fără a se plânge.
97. **Cǫĭnili la uşă şi tu di ĭel zbur'ǫşĭ.** (Cânele la uşe şi tu de el vorbescĭ.) cfr: Vorbim de lup şi lupul la uşe!
98. **Zer cǫñil̦ĭ l̦ĭa scup'ęĭ.** (Dór nu scuĭpaĭ cânĭ.) Adecă: nu-s prost; dór nu taiŭ frunză la cânĭ.
99. **Zer cǫñil̦ĭ m̃i l̦ĭa scut'ęĭ angăr'ǫĭă?** (Par'că îmĭ scoteaĭ câniĭ la clacă.) Se aplică celor proştĭ, carĭ se ocupă cu lucrurĭ netrebnice, ce nu aduc nicĭ un folos.
100. **C'ǫĭnili nu la ngrăjà, s-nu ti mucĭcă.** (Nu aţîţà cânele, ca să nu te musce.) Lasă pe duşman în pace, dacă dorescĭ să nu-ţĭ facă rĕŭ.
101. **Misleà cǫĭui, lę tuĭág.** (Pomenind de câne, iea ciomag.) Cfr. Vorbim de lup şi lupul la uşe.
102. **Rănĭă cǫĭni, s-ti latră.** (Hrănesce câne, să te latre.)
103. **C'ǫĭnili scoţĭ angăr'ǫĭă.** (Scoţĭ pe câne la clacă!) Se aplică celor carĭ staŭ în trândăvie, fără nicĭ o ocupaţiune. (Veḑĭ No. 99.)
104. **Cǫñĭ am̃ĭ joacă [scoacă] an foali.** (Cânĭ îmĭ jócă în burtă.) Cfr. A se bate lupiĭ la gura cuĭ-và. A avé foame îngrozitóre.
105. **M̃ĭ-àrsiră c'ǫrţili (di sęti).** (Mi se arseră cărţile de sete.) A avé sete mare, a murì de sete. Notă. *Cărţile* de ficaţĭ, de plămânĭ.
106. **Cărli-mărli.** = cfr. ceat-pat: ce-o fi, şi ce nu o fi; De icĭ şi de colo!
107. **— Cǫ-ţi? — Că şa zisi dędu Goţi.** (— De ce? — Căcĭ aşă ḑise moş Goţe. Rĕspuns ce se dă acelora carĭ îşĭ permit să cerceteze pe superiorĭ de şi pentru ce.

108. Sînătoasă ca cr'ẹmini. (Sănătósă ca un cremene.)
109. Criv să şădèm, dirèpt să zbur'ọm. (Strîmb să şedem, drept să vorbim.)
110. Di criv şi di ŭorb dọ şi fuĭ! (De strîmb şi de orb dă şi fugĭ.) Oameniĭ cu semn: schiopĭ, orbĭ, ciungĭ etc. sunt consideraţĭ ca periculoşĭ.
111. Cruţi ş-faţi, la gĭamiă si nclină. (Cruce îşĭ face, la moscheà se închină.) Se aplică celor prefăcuţĭ, carĭ cu vorba se pórtă creştinesce, iar cu fapta turcesce.
112. Sfacă cucòt pri luĭ gnoĭ ş-cọntă. (Fie-care cocoş pe gunoiul luĭ îşĭ cântă.) Fr. Chien sur son fumier est hardi.
113. Să vină cọn cucu. (Va venì când cucul), adecă: nicĭ odată.
114. Alĭ cọntă cucoşu! (Îĭ cântă cocoşul!) Cupa. Adecă: Este tare, e puternic, nu-ĭ pasă! Arom. *ilĭ gĭoàcă calu.*
115. Alí si fit'ọ cucu. (Par'că-ĭ fătă cucul.) Când cine-và se bucură pentru lucrurĭ de nimic; fără motiv.
116. Ţe ti cucur'ọşĭ şa? (Ce te fudulescĭ aşà?) Adecă: ce mi te răţoescĭ aşà?
117. Alĭ si mut'ọ cupañĭa. (I se rădică cupaia.) Adecă: s'a dus pomana ce scià; s'a sfîrşit cu ḑilele frumoase de traiŭ fără nicĭ o muncă, ci de-a gata avênd totul.
118. Tu pri gol cur ancàliţĭ. (Tu încalecĭ pe corp gol.): A nu călcà pe lemn verde, ci pe lemn putred: A nu avé fond solid; a nu merge la sigur.
119. Si nviĭaşti ca curañă. (Se încolăcesce ca o cureà.)
120. Uzĭ, cùruli! (Auḑĭ, c..!) Adecă: nu-mĭ pasă, de giaba vorbescĭ, căcĭ nu te pot ascultà.
121. Iundi-ĭ cus, ară cus. (Unde-ĭ scurt, tot scurt.) Adecă: Unde-ĭ sărăcie, tot sărăcie vine; unde nu-ĭ noroc, nu vine decât nenorocire.
122. Că si cusù di ĭel. (Par'că se cusù de el.) A fi strîns legat de cine-và; a se ţiné ca scaiul de cine-và.
123. Ca si cusù dupu ìel. (Veḑĭ No. precedent) Oş.
124. Şa si cuţăraşti. (Aşà se fudulesce!) Aşà se răţoesce.
125. Nu-ĭ dată, să (si) iă! (Nu-ĭ dat să fie!) Când nu-ĭ merg afacerile cuĭ-và; când merg prost treburile cuĭ-và.
126. Nu la dăruĭèşĭ? (Nu-l dăruescĭ?) Adecă: nu-l baţĭ? nu-l frecĭ?
127. Tot la depinară. (Depănară totul.) A şterpeli totul; a furà totul. A mânca totul.
128. Tot la depirară. (Aŭ smuls de pĕr totul.): A furà totul.
129. Cọt poati si d'ẹpiră. (Cât póte să smulgă.) Să fure cât o puté.
130. Dinţĭ crăţăĭaşti pri tini. (Dinţĭ scrâşnesce asupra-ţĭ.) A ameninţà pe cine-và, a purtà necaz mare cuĭ-và.
131. Sînătòs ş-anţăp'ọ dinţilĭ. (Sănătos, tare îşĭ înţepă, înfipse dinţiĭ.) A-şĭ regulà bine posiţiunea, a se ţiné bine de un post.
132. Lĭa tucĭ'ọĭ (zatucĭ'ọĭ) diuţilĭ. (Îĭ tociĭ dinţiĭ.) Se ḑice, când mănâncă, în post, de dulce.

133. Nu da n-ţea diră. (Nu da în cea urmă). Nu spune lucru prost făcut!
134. Acu lẹĭ an dirèpt (drept) să zăbăvèşĭ, din zùr maĭ cur`ọn să-ţĭ viñĭ? (Dacă apucĭ drept veĭ zăbovì, ocolind — în jur — maĭ curînd veĭ venì?) Cfr. Drumul cel drept este cel maĭ scurt.
135. Crivu faţi, direptosu trazi. (Cel strîmb face, cel drept trage.) Când ceĭ drepţĭ sufere de pe urma celor nedrepţĭ.
136. Dirẹpta vrină ŏară nu grişaşti. (Drépta nicĭ odată nu greşesce.)
137. Aţĭ ţọni dinăpòĭ. (Îţĭ ţine înapoĭ?) Aĭ curaj? Cutezĭ? Eştĭ voinic?
138. An doĭ aţĭ mẹrzi. (În doĭ îţĭ merge). A avé frică. A nu cuteză.
139. Nalt cọt pọnă (până) la Domnu. (Înalt cât până la Dumneḑeŭ=adecă: până la cer.) Despre cine este fórte înalt.
140. Vrednic ăĭ (îĭ) Domnu. (Puternic este Dumneḑeŭ.) Mare este Dumneḑeŭ! Există un Dumneḑeŭ rĕsbunător! Speranţa şi credinţa celor slabĭ există în consolarĕa unuĭ Dumneḑeŭ rĕsbunător.
141. Mari-ĭ Domnu! (Mare este Dumneḑeŭ!) Există un Dumneḑeŭ! Bun e Domnul Dumneḑeŭ!
142. Ghiu-ĭ Domnu. (Viŭ este Dumneḑeŭ.) Există un Dumneḑeŭ, există o speranţă; totul nu-ĭ perdut.
143. U vrut-aŭ Domn di mini! (A vrut Dumneḑeŭ de mine!) Se sperăm în Dumneḑeŭ. Acésta-ĭ formula de consolare a cuĭ-và, când îĭ móre un iubit.
144. Nu-ĭ di Domn să iă! (Nu-ĭ de la Dumneḑeŭ, să fie!) Nu e dat să fie!
145. Domnu s-ti udă. (Dumneḑeŭ să te auḑă!) Când cine-và vorbesce fórte încet, încât nu-l putem auḑì de loc, ce ḑice, i se ḑice: aşà cum vorbescĭ, Dumneḑeŭ să te auḑă ce spuĭ! Este şi urare care însemnéză: Facă Dumneḑeŭ, ca să fie aşà cum dorescĭ, cum ḑicĭ tu!
146. Vrină oară, cọn ra Domnu pri pimìnt. (Vre-odată când erà Dumneḑeŭ pre pămînt.) Adecă: De mult; maĭ de demult.
147. Iel ăĭ bubaḷĭca lu Domnu. (El este gărgăriţa luĭ Dumneḑeŭ.) A fi blând, inofensiv; a fi óea luĭ Dumneḑeŭ.
148. Iel ş-ăĭ (îĭ) ŭomu Dòmnuluĭ. (El este omul luĭ Dumneḑeŭ.) Adecă: om bun, drept, creştin adevĕrat.
149. S-nă ḷĭartă Domnu! (Să ne erte Dumneḑeŭ!) Ḑicĕtóre ce întrebuinţăm, vrênd să arătăm: *departe de noĭ păcatul.*
150. Domnu jungḷĭă, ĭeḷĭ (noĭ) mănancă. (Dumneḑeŭ taie, eĭ (noĭ) mânâncă.) Murind cine-và, este obiceiul, ca ceĭ cari-l însoţesc la cimitir, după îmmormîntare să se întórcă la casa mortuluĭ şi să fie serviţĭ cu pâne, anume preparată, cu colivă şi cu mâncărĭ de post şi vin. Acì se întrebuinţéză ḑicĕtórea, ca să arăte, că aşà e lumea: unul móre, altul trăesce şi petrece.
151. Ghiŭ ăĭ Domnu, tucu aĭdi! (Viŭ e Dumneḑeŭ, dar haide!) Consolare a celor slabĭ şi nenorociţĭ. Ameninţare ce se face cuĭ-và, că va venì şi rîndul nostru, ca să ne rĕsbunăm în contra luĭ. Cel care ameninţă, se lovesce în acelaşĭ timp cu pumul în pept.
152. Cọn va Domnu, nu ti ntrẹbă lu cruĭ ficĭŏr ĭeşĭ. (Când vrea Dumneḑeŭ,

nu te întrébă al cuĭ fecior eştĭ.) Adecă: Mórtea nu face deosibire de sărac şi avut, ci pe toţĭ îĭ are de o potrivă.
153. Dǫ şi fuĭ di.... (Dă şi fugĭ de...), când este vorba de treburĭ necurate. Adecă: nu te băgă în afacerĭ periculóse.
154. Dǫ-ḷĭ, dǫ-ḷĭ, vintu suflă tot. (Dă-ĭ, dă-ĭ, vîntul suflă totul.) Adecă: muncescĭ, muncescĭ, ca alţiĭ să profite de munca ta, ca hrăpitoriĭ să-ţĭ răpéscă totul.
155. Dǫ-ñĭ an ţęstă duñĭa uuă oară, an ţea duñĭa dǫŭ ŭorĭ s-aţĭ daŭ. (Dă-mĭ în acéstă lume odată, în cea-laltă lume de două orĭ să-ţĭ daŭ.)
156. Lucru dràculuĭ ăĭ ţista. (Lucrul draculuĭ este acesta.) Oş. Adecă încurcat, nu se scie ce are să ésă.
157. Dracu ni ară, ni sapă. (Dracul nicĭ ară, nicĭ sapă.)
158. Tu ancă drubìt srăcăĭèşĭ. (1) (Tu încă dumicat mănâncĭ.) Adecă: încă eştĭ copil, încă minte copilăréscă aĭ.
159. La dărară drujdęḷĭă. (Îl făcură piuă.) (?) A snopì în bătăĭ pe cine-và.
160. Oà-ĭ drumu! (P'acì ţĭ-e drumul!) Cu acelaşĭ sens ca şi în expres. DR.
161. Şa la batùĭ drumu; saŭ: Cǫt la batù drumu. (Aşa-l bătuĭ (cât bătù) drumul.) Adică m'am dus în deşert, în zadar, fără să fac ce-và.
162. Aḷĭ căzù drum. (Îĭ căḑù drum.) Îl duse drumul, ĭ-a fost în drum.
163. Ra dus! nu! (Erà dus! aşa e!) S'a dus, s'a sfîrşit, s'a terminat!
164. Ăşĭ si dusi şi ancă si duţi. (Se duse şi încă se duce.) S'a dus, s'a sfîrşit. S'a dus fără speranţă de a maĭ revenì.
(Când se perde un lucru, saŭ despre o persónă care plécă fără gând de a maĭ revenì.)
165. Apa doarmi (Brs. za-doarmi), duşmanu nu doarmi. (Apa dórme, duşmanul nu dórme.)
166. Brăĭ! dusèşĭ-ti, duşmànuli! (Maĭ! te-aĭ dus—te duseşĭ—duşmanule!) Adecă: Bagă de sémă, fiĭ cu luare aminte, că te aĭ dus, te aĭ nenorocit.
Acì *duşmàn* este întrebuinţat în sens de desmierdare maĭ mult. Tot în sens desmierdător se adreséză părinţiĭ copiilor lor:
167. Năpoĭ-ţi că dusèşĭ-ti, duşmànuli! (Înapoiază-te — retrage-te —, că te-aĭ dus, drăguţule!) saŭ:
168. Fuĭ, duşmànuli! (Fugĭ, duşmanule!) Fugĭ, scapă, drăguţule.
169. Maĭ bun si (să) aĭ un duşmàn crielàt, dic'ǫt un priatilĭ budàlă. (Maĭ bine să aĭ un duşman cu minte, decât un prietin netot, prostuţ.)
170. Sfaca di luĭ fămęḷĭă. (Fie-care de a luĭ familie) subinţ. îngrijeşte.
171. Carĭ ţe faţi, ş-află). (Cine ce face, — aceea — află.)
172. F'ęmina cǫn si rudęşti şi streşiḷĭ ău ză-plǫns-aŭ. (Femina — fata — când se nasce şi ceĭ sgârciţĭ aŭ plâns-o = plâng, îĭ plâng de milă.) Arată cât de puţin este dorită nascerea uneĭ fete.
173. Ficĭoriḷĭ mănancă pruni, la tăt'ǫñĭ la str'ępijă dinţiḷĭ. (Feciorii mânâncă

(1) *Srăcaĭès*, mânânc, îndop.

prune, părinţilor li se strepezesc dinţii.) Faptele rele ale copiilor se sparg în capul părinţilor lor.

174. Sînătòs ti firicară. (Sănătos—tare, bine,—te-aŭ ferecat, potcovit.) Adecă: Bine te-aŭ lucrat; frumos te-aŭ săpat. Când te sapă cine-và, calomniindu-te.

175. Alĭ la marsìşĭ foàlili? (Îĭ spurcaşĭ — cu mâncărĭ de dulce — burta?) Adecă: L-aĭ îndopat bine cu mâncare, l-aĭ săturat? L-aĭ înfruptat, că-şĭ iea nas apoĭ şi maĭ vine să céră.

176. La dărară foali. (Îl făcură fóle.) A bate rĕŭ pe cine-và. *Foali* însémnă fóle, burtă, pântece.

177. Ălĭ la anmuliàşĭ foàlili? (Îĭ înmuiaşĭ burta?) Adecă: L'aĭ frecat, l'aĭ bătut niţel, ca să simtă?

178. Ălĭ (îlĭ) spărsèşĭ foàlili? (Îĭ stricaşĭ burta?) Ironic, când îndopĭ pe cine-và cu de-ale mâncăriĭ.

179. Îlĭ àrsişĭ foàlili? (Îĭ arseşĭ burta?) Adecă: L-aĭ îndopat bine cu de ale mâncăriĭ? L-aĭ săturat bine? Aĭ regulat bine afacerea, posiţiunea cuĭ-và?

180. Frica vegliă viñia. (Frica păzesce viea.)

181. La carĭ nu-lĭ ăĭ frică, cur'ọn moari. (Cuĭ nu-ĭ este frică, curând móre.) Cel curagios móre maĭ de grabă decât cel fricos, care nu se expune pericolelor.

182. Nă za frọnsim un'ẹc. (Ne frânserăm niţel.) Adecă ne-am certat niţel; ne-am cam răfuit.

183. Ti ari pisăìt an frunḑa di zmărẹcă. (Te a scris — însemnat — în frunza de juniper.) Îţĭ pórtă sâmbetele; umblă să-ţĭ facă rĕŭ; umblă după rĕsbunare.

184. Alòr la fumàŭ! (Le fumaŭ lor!) Adecă: A le fi frică, a nu cutezà.

185. Cọt poartă furniga. (Cât pórtă furnica.) Puţin de tot; o lécă.

186. Di furĭ cătùn ieşĭ vizùt. (De furĭ sat— cătun— vĕḑut-aĭ?) Adecă cu ómenĭ rĕĭ, brânză nu poţĭ face; de câştig pe necinste, lucru mare nu se face.

187. Furu fọră calaùz nu poati sirbiri. (Fur fără gazdă — fără spion — nu póte lucrà.) Fără tovarăşĭ de felul tĕŭ, nimic nu poţĭ face.

188. La furu toţĭ ălĭ im borgilìĭ. (Furuluĭ toţĭ îĭ suntem datorĭ.) Pentru că hoţul pretinde de la toţĭ.

189. Mi dărăĭ gaĭdă. (Mĕ făcuĭ cimpoiŭ.) Adecă m'am săturat bine de tot.

190. Galbin ca furlină. (Galben ca galbenul: monedă.)

191. Nu si trazi ghiaţa. (Nu se sufere viéţa.) A fi de nesuferit viaţa.

192. Di la ghĭupca luţ'ọl (De la ţigancă — cerĭ — aloat?) A cere ce-và de la un calic, de la cine nicĭ odată nu are aşà ce-và.

193. gĭàvara-gĭùvara. (Ceat-pat!)

194. Amĭ căzù an glesni. (Îmĭ căḑù în glesne.) A-ţĭ cădé cu tronc la inimă ce-và. A iubì pe cine-và saŭ ce-và mult. — *Cọn morĭ dintru ţivà* (când morĭ după ce-và.)

195. Si flọ că pri gol glĭeţ. (Se găsì ca pe ghiaţă curată.) A înşelà pe cine-và

a-l minţì fără să pricépă, care luând de monedă bună tot ce i s'a spus, când se deştéptă, vede că a fost curată înşelăciune.
196. Di lu Gogu. (De ale luĭ Gogu!) Adecă: Flécurĭ! Mofturĭ. Aromâneşte, la fel
197. Grănciaru cu granciŭ bea apu. (Olarul cu hărbul bea apă.) Se aplică acelor carĭ fac pentru alţiĭ şi eĭ suferă din ce fac, din ce lucréză.
198. Greu la ardică licşoru. (Greul ridică uşorul — dor, durere.) O întristare mare ridică pe una mică. Aĭ perdut un cal, eştĭ trist, dacă după aceea ţi se îmbolnăvesce copilul de mórte, uiţĭ durerea pricinuită de cal şi te uiţĭ la grija ce-ţĭ inspiră starea copiluluĭ.
199. Nalt cọt pọnă, [pănă, păn] di grindi. (Înalt —cât— până la grindă.)
200. Să mẹrgă grìndini pristi tini. (Va plouà grindine peste tine.) Adecă: veĭ fi bătut! Ameninţarea acésta se adreséză copiilor.
201. An gros toarţi. (În gros toarce.) Lucréză prost; vorbesce mitocănesce.
202. Grọnu di ţe-ŭ cripàt di meļiŭ? — di jaļiŭ. (Grâul de ce crăpat-a din pricina meiuluĭ? — de necaz, de durere.) Câte odată celor oneştĭ şi bunĭ le vine să plesnéscă de necaz, când sunt supĕraţĭ de ómenĭ rĕĭ şi micĭ la suflet.
Notă. Meiul apucându-se la cértă cu grâul, susţineà, că el este maĭ frumos şi maĭ trebuincios omuluĭ, pe când grâul susţineà contrariul. Scos grâul din răbdărĭ a plesnit de necaz. Acesta-ĭ motivul pentru care şi aḑĭ e crăpat de alungul.
203. Slojnic ca gugă. (Scurt ca un puiŭ (1)=Arom. *fij*, *ficiŭ* etc.) A fi scurt de tot. Se ḑice de cei groşĭ şi îndesaţĭ.
204. Păn la guşă-mĭ si dunọ [za-dunọ]. (Până la gât mi se adună, îmĭ venì.) Mĭ-a venit până la gât: s'a umplut paharul, m'a scos din răbdărĭ.
205. Ari ĭarbă si za paştim? (Este érbă să pascem?) Adecă: Există nutriment? Avem din ale mâncăriĭ noĭ sĕraciĭ?
206. Bătùĭ păn di ĭel. (Bătuĭ până la dînsul: m'am dus până la dînsul.) Cfr. M'am abătut pe la dînsul.
207. U fost şi ĭel. (A fost şi el.) Când móre cine-và, când se perde ce-và fără speranţă de regăsire.
208. Anţilẹzi cọt ţela di la ĭẹsli. (Înţălege cât acela de la iesle, ad.: cât măgarul.) A nu pricepe de loc, saŭ a pricepe cât măgarul.
209. An Ignàt si taļiă porţiļĭ. (În sf. Ignat se taie porciĭ.) Adecă: Nu în orĭ ce timp, ci la timpul sĕŭ.
210. Îţĭ (ăţĭ, aţĭ) scăpară ìrili. (Îţĭ scăpară firele.) Adecă: A nu merge pe calea dréptă.
211. Li zmintìşĭ ìrili. (Le amestecaşĭ firele.) A încurcà iţele; a încurcà o afacere.
212. Ancă de iru di per ra să si ducă? (Încă de firul de pĕr erà să se ducă?) Adecă: Încă puţin a lipsit să se ducă pe copcă.

---

(1) Obiectul de pétră cu care se jócă copiiĭ.

213. Sta ca **izdrail̦iŭ**. (Sta ca un înger.) Adecă graţios.
214. Vẹ di işọri. (Aveà de eşire.) Erà să se prăpădéscă.
215. Si cĭudẹşti ca **iŭbăr**. (Se miră ca un prost.)
216. Ca vrină **Iudă**. (Ca un Iuda), saŭ:
217. Ca **Iuda** lu Ristós. (Ca Iuda luĭ Christos), adecă ca un trădător. Se aplică creştinilor, carĭ devin trădătorĭ aĭ fraţilor lor pe lângă Turcĭ.
218. **Iundi** cufărèşĭ, să şterzĭ. (Unde te c.., să ştergĭ.) Adecă: Drege ce aĭ stricat; repară-ţĭ singur murdăria.
219. Dintru un pùriţi **ĭurganu** ş-la ardi. (Pentru un purece îşĭ arde plapoma.) Cfr. Arde móra, ca să scape de şórecĭ.
220. Tindi-ti cọt ăţĭ junḑi **ĭurganu**. (Întinde-te cât îţĭ ajunge plapoma.)
221. Cọt jaru-n mọnă. (Cât cărbunele aprins în mână.) Adecă nicĭ măcar un moment.
222. Aŭ lăpnìşĭ **lăcărdia?** (O măcinaşĭ vorba?) Aĭ inţeles; te-aĭ gândìt, ţĭ-aĭ frământat mintea, ca să pricepĭ de ce este vorba?
223. Nu lẹĭ din **lăcărdie**. (Nu iaĭ, nu prinḑĭ de vorbă), adecă nu pricepĭ, eştĭ greŭ de cap. — Tot aşà: Nu lẹĭ din zis. (Nu iaĭ de ḑis, de ce se vorbesce.) Saŭ: Nu caţĭ din *zis*. (Nu prinḑĭ din ḑis.)
224. **Lafu** laf dişcl̦idi. (Vorba vorbă deschide), adecă, vorbind, o vorbă aduce alta.
225. **Làptili** cọt-aĭ dulţi, cọt-aĭ măròs. (Laptele pe cât este de dulce, pe atâta este de amar.) Cu privire la greutăţile ce se cer pentru crescerea oilor, etc., carĭ produc laptele. Adecă, ca să guştĭ de o mulţumire, se cere să te trudescĭ până să o câştigĭ.
226. Pringă uscatu (**lemn**), ardi şi v'ẹrdili. (Pe lângă uscatul lemn, arde şi cel verde.)
227. Nu **licĭaşti**. (Nu-ĭ prinde.)
228. Ñi si prucurară **lighĭăli**. (Îmĭ curseră balele.) A curge balele cuĭ-và după ce-và plăcut; a-ţĭ lăsà gura apă: a dorì mult ce-và.
229. Ñĭ-vinì pri **limbă**. (Îmĭ venì pe limbă.) A fi gata de spus ce-và.
230. Perĭ añĭ fẹsi (căţ'ọ) **limba** di zìţiri. (Perĭ îmĭ făcù (prinse) limba de vorbire.) Când cine-và vorbesce mult, ca să fie ascultat şi priceput; când vorbesce, cu disperare, cu supărare, că nu este ascultat, că nu se convinge acela saŭ aceĭ către carĭ se adreséză.
231. Şĭ-lọ **limñĭa** di oà! Adecă: S'a dus dracului de acì. S'a dus de acì!
232. Niţi **limòñĭ** nu va. (Nicĭ lămâe nu-ĭ trebuie.) A fi fără nicĭ un defect, a nu-ĭ lipsì nimic.
233. Iundi-ĭ cĭorbă, ĭel **lingură**. (Unde-ĭ ciorbă, el lingură — se face.) A fi gata la masă pregătită de alţiĭ; a fi supĕrător, fără obraz.
234. Ca si **lipì** di ĭel... (Ca se lipì de el...) Când se ţine cine-và de noĭ ca scaiul.
235. **Lisiţa**, că-ĭ crielată, cu dọŭli picĭoari si caţă an păidă. (Vulpea, că este

înţeléptă, cu amîndouĕ piciórele se prinde în cursă.) Adecă cel viclén, şiret, deştept o păţesce une-orĭ maĭ rĕŭ decât unul care dă în gropĭ.
236. Darĭ ca lisiţa cu coada. (Facĭ ca vulpea cu códa.) (Vulpea fiind pusă să măture, se servià de códă.) Se aplică acelora, carĭ pun pe alţiĭ să îndeplinéscă serviciul, ce s'ar cădé să-l facă eĭ.
237. Ca vrină lisiţă din gàură. (Ca o vulpe din gaură = vizuină.) Adecă cu prevedere, cu şiretenie mare.
238. Di noĭ vichĭ nu rămasi loc. (De noĭ în fine nu rĕmase loc—de trăit.) Adecă: Nu maĭ e de trăit, nu se maĭ sufere aşà viéţă plină de necazurĭ.
239. Loc nu la ncapi di mọncă. (Pămîntul nu-l încape muncind.) Adecă: Este fórte muncitor, fórte vrednic.
240. Şi la gunì lovu. (Îşĭ gonì, alungă — depărtă — vînatul.) A-şĭ depărtà norocul, a nu sci să profite de ocasiune favorabilă, când i se presintă.
241. Locu mi ngḷit'ọ. (Mĕ înghiţì pămîntul.) De ruşine.
242. La uḷĭudìşĭ lucru. (Îl stricaşĭ lucrul.) A o face bócănă.
243. Şa rămasi lucru spinḑuràt. (Aşà rĕmase lucrul atârnat, spânḑurat.) Când o trébă nu este definitiv tranşată, ci rĕmâne în suspensiune.
244. Ludu dat-aŭ, modru lat-aŭ! (Prostul a dat, cel cu minte a luat.) Ceĭ deşteptĭ profită în lumea acésta.
245. Tivichìèḷĭ nu-ĭ zisu: ludu şi-ŭ fuzìt-aŭ di bẹtu. (În deşert nu e ḑis — nu s'a ḑis: prostul, nebunul fugit-a de cel bét.) Bétul este maĭ periculos decât un nebun chiar.
246. Ca cọn s-ti mănancă lumea. (Par'că, ca şi când o să te mănânce lumea.) Se aplică acelora, carĭ nu sunt deprinşĭ să trăéscă în lume, carĭ sunt de fire sfiiciósă; maĭ mult copiilor.
247. În ţea lumi si ducă şi si-l aflu (aflum). (În cea-laltă lume de s'ar duce şi — totuşĭ — o să-l aflu!) Arată o hotărîre straşnică, nestrămutată.
248. În ţea lumi. (În cea-laltă lume.) Adecă: Fórte departe.
249. Nu-ĭ pristi lumi di? (Nu este oare în lume?)
250. Doarmi ca dupri lantă lumi. (Dórme ca pe lumea cea-laltă.) A dormì mult şi adînc.
251. Ubavă ca luna. (Frumósă ca luna.)
252. Ca lup prifr'ọnt. (Ca lup prefăcut — lit. prefrînt.) Adecă prefăcut, ipocrit.
253. Cọn să si facă lupu căţ'ọl. (Când s'o face lupul căţel). Adecă nicĭ-odată; saŭ: poţĭ aşteptà mult şi bine. *Să vină, cọn să si facă lupu căţ'ọl*: Va venì când s'o face lupul căţel; va venì nicĭ-odată.
254. Zbur'ọşĭ di lup şi ĭel la uşă. (Vorbescĭ de lup şi el la uşă.)
255. Cọn si pască lupu cu oaĭa ăn un loc. (Când o să pască lupul cu óea într'un loc.) Adecă, nicĭ-odată.
256. Lupu di diparti pọati cunoàştiri c'ọĭnili, cari-ḷĭ da, ili nu-ḷĭ da oaĭe din biḷĭùc. (Lupul de departe póte cunósce cânele, care îĭ dă saŭ nu-ĭ dă óe din turmă.) Se aplică acelora, carĭ de departe saŭ de la prima vedere îşĭ

pot cunósce ómeniĭ cu carĭ aŭ a face. Funcţionariĭ turcĭ de pildă cunosc pe çine trebue să jupóie şi pe cine nu. Tot aşà şi hoţiĭ.

257. **Lupu** tucu ghiŭ mănancă şi ancă maĭ juni-ĭ. (Lupul deşì viŭ — carne de animale viĭ — mânâncá, totuşĭ încă maĭ voinic este.) Când ni se spune să fim drepţĭ, să nu nedreptăţim pe ómenĭ, că-ĭ păcat, că ne va pedepsì Dumneḑeŭ.

258. Carĭ s-la pună picuràr? — **Lupu**! (Pe cine să pună păstor? — Pe lup.) A pune pe lup păstor la oĭ!

259. **Lupu** n-mọglă vẹdi. (Lupul în negură vede.) Ceĭ rĕĭ, nedrẹpţĭ nu iubesc lumina, ci le place întunerecul, că să pótă pescuì în apă turbure.

260. **Lupu**, fachiru, lẹ, nu lẹ, ăḻĭ, zìs-aŭ, că ĭel fură. (Lupul, săracul, iea, nu iea, i s'a ḑis, că el fură.) Cu greŭ se desbară cine-và de numele rĕŭ, odată çăpătat.

261. Di mort **lup** ari la vrin, să-ḻĭ iă frică? (De mort lup este cine-và, ca să-ĭ fie frică?) — De ceĭ morţĭ nu ne pasă: de ceĭ carĭ nu maĭ aŭ putere, nu ne temem.

262. Cọaja lu **ḻĭepur** treĭ añĭ pruvòĭŭ ŭo trăìt. (Pielea epureluĭ treĭ anĭ dură *pruvòĭŭ*.) Cât e de subţire pielea de epure şi totuşĭ, după ḑicătórea populară, a durat treĭ anĭ ca *pruvòĭŭ*, dar mi-te omul! Se întrebuinţéză ca încurajare şi ca mâugâere.

Pruvòĭŭ (Pruvoiŭ) este cureaua care servesce la înjugatul boilor sub jug şi care de obiceiŭ se face de piele argăsită de boŭ, ca să pótă durà mult timp.

263. **Lĭépuru** di ţe-ŭ stătụt la jeḻĭcă? — Di zort. (Epurele de ce a stat la bróscă? — De nevoe). Cfr. jócă ursu de beleà Nγρ. γάμα γγαχιλώνα. Poveste: Epurele fiind urmărit de un vultur, s'a refugiat într'un mărăcine, locuinţa uneĭ brósce ţestóse, care a abuzat de posiţia critică a luĭ, spre a-şĭ satisface pasiunea. Se aplică acelor carĭ caută să tragă folóse din greaua posiţiune, în care ne aflăm.

264. Cọn să-m̃ĭ la ved ĭo **ḻĭutinicu**. (Când o să-mĭ vĕd eŭ ceafa.) Adecă nicĭ-odată.

265. Delmi **maĭstur** să-m̃ĭ zică lumea [duñía]? (Din moment ce meşter îmĭ va ḑice lumea?) Se aplică ambiţioşilor nepricepuţĭ.

266. În·**màrḑinea** di lumi. (La marginea lumiĭ.) Adecă la capĕtul pămîntuluĭ. *În [ăn] màrḑinea di lumi si ducă şi s-la aflu.* La marginea lumeĭ de s'ar duce şi-l voiŭ aflà, găsì.)

267. Nu ti spẹlă niţi **mari**. (Nu te spală nicĭ marea.) Se aplică acelora, carĭ s'aŭ făcut vinovaţĭ de mare păcat, pe carĭ nimic nu-ĭ spală.

268. Păn aĭ **maşa**, cọ-ţi să-ţĭ arḑĭ mọna? (Până când te poţĭ servì de cleşte, de ce să-ţĭ arḑĭ mîna?)

269. Aḻĭ si fit'ọ **maţa**, (Îĭ fătă pisica, îĭ născù — puĭ — pisica.) Se aplică acelor carĭ se bucură pentru lucrurĭ de nimic.

270. Ca **maţa** cu şoàricu. (Ca pisica cu şórecele.) Adecă vecĭnic în prigonire, în duşmănie.

271. Ghïoïa maţa nu va pęşti? (Óre pisica nu vreâ pesce?] La ceï prefăcuţï, că nu le plac lucruri bune.
272. M̃i se puturnară màţăli. (Mi s'aŭ întors maţele.) Adecă mi s'a scărbit— de ce văd, aud saŭ gust.
273. Păn să răcnęscă un măgàr. (Până să răcnéscă să sbiere — un măgar.) Adecă: îndată, la moment. *Să viï păn să răcnęscă un măgàr:* Să viï îndată, la moment. Se crede, că nimic nu-ï maï uşor decât să auḑï pe un măgar sbierând.
274. Si upăręşti di zort ca măgaru la bręg. (Se trudesce, se căznesce de nevoe ca măgarul la suiş.) Măgariï cu greŭ suie.
275. Măgarilï cu ùrdini ricăès. (Măgariï cu rîndul sbiéră.) După ce sbiéră un măgar, auḑind cei-alţï, încep şi eï să sbiere. Se aplică ómenilor neruşinaţï.
276. Mănancă ca nivizùt di măncătură. (Mânâncă, de par'că n'a maï văḑut mâncare.) A mâncà straşnic, a se bate lupiï la gura cuï-và; a fi fórte lacom.
277. Mănancă ca lup. (Mânâncă ca un lup.) A mâncà mult.
278. Tot ţi prăïaşti nu si mănancă. (Tot ce sbóră nu se mânâncă.)
279. Cum să-ţï drubèşï, şa să-ţï mănànţï. (Cum îţï veï dumicà, aşà veï mâncà.) Cfr. Cum îţï veï aşterne, aşà veï dormì.
280. La măncari la toţï na vini di mǫnă. (La mâncare la toţï ne place.) Adecă: A lucrà este greŭ, dar a mâncà de-a gata este uşor şi plăcut lucru.
281. La melïuţară. (Îl lucrară cu meliţa.) A snopì în bătăï pe cine-vą.
282. Fǫră mirt. (Fără mirt!) Adecă fără haz, fără şic. Ln.
283. La mitirìm. (Îl nimicirăm!) A snopì în bătăı pe cine-và.
284. La mitiriră cǫti-va ŭorï. (Îl croiră, îl arseră de câte-va orï.)
285. Multi lăcărdìï la moară si fac. (Multă vorbă se face la móră.)
286. La dărară, ţe şi pri la morţï ari să pricăjęscă. (Îl făcură, ce şi pe la morţï — pe lumea cea-laltă — are să vorbéscă.) A bate rĕŭ pe cine-và, ca să-şï aducă aminte mult timp de bătaie.
287. La f'ęsiră ni mort, ni ghiŭ. (Îl făcură nicï mort, nicï vïŭ.) A bate pe cine-và până la mórte; a reduce pe cine-và într'o stare de plâns, de compătimit.
288. Iş'ǫţï, morţï, si antr'ǫm ghìilï! (Eşiţï, morţilor, să intrăm noï ce viï!) Se întrebuinţéză, ca să arătăm cât de mult s'a stricat lumea, că ar merità să ésă ceï morţï din mormînt şi să intre ceï viï. Acésta când cine-và minte, când tăgăduesce ce-và fără ruşine, etc. Cam: s'a întors lumea pe dos.
289. Fără (făr, fǫr) mǫncă, ţìva nu ari. (Fără muncă, nimic nu are.) Nimic nu se póte face fără a muncì.
290. Na vini di mǫnă. (Ne vine de mână.) Adecă ne convine, ne place; ne vine la îndemână.
291. Nu da mǫnă. (Nu dă mână.) A se ţiné mare, a face pe fudulul; a nu da rînd altuia; a nu întinde mâna.
292. Şa-lï vini di mǫnă. (Aşà-ï vine de mână: aşà-ï convine.)

293. Şa-ļĭ da di mǫnă. (Aşà-ĭ da de mână.) Adecă: Aşà îl aranjază, aşà-ĭ convine.
294. Di mǫnă ļĭ-ăĭ. (Îĭ este de mână.) Adecă: A se pricepe, a înţelege bine ce-và.
295. Ş-ampļĭ'ǫ mǫñĭli. (Îşĭ împlu mânile.) A luà cu belşug ce-và.
296. Dǫ cu mǫñĭli, ubideà cu picĭoarli. (Dă cu mânile şi cere cu picióréle.) A împrumutà nu este bine, căcĭ daĭ cu mânile şi alergĭ cu picióréle mult până să ieaĭ ce aĭ dat.
297. Ăļĭ si căţară mǫñĭli. (I se prinseră mânile.) Adecă: A fi cu mânile legate, a nu puté face nimic într'o afacere óre-care.
298. Ţǫnĭ-ti di lu moarḑa cmo! (Ţine-te acuma de a luĭ *«moarḑă»!*) Când laşĭ să-ţĭ scape o trébă sigură, când laşĭ un post sigur şi rĕmâĭ apoĭ fără nicĭ o ocupaţiune.
299. Aţĭ scăpară m'ǫrḑiñĭli. (Îţĭ scăpară marginile — de la pânza de ţĕsut.) Adecă: Ţi s'a încurcat afacerea. Cfr. S'aŭ amestecat iţele. Arom. *Se amisticară ļiţăli.*
300. Ļĭ-ăĭ (iĭ) vinită moartea. (Îĭ este venită — ĭ-a venit — mórtea.) Ĭ-a venit perḑanĭa.
301. Ăļĭ-u f'ęsiră moartea. (Îĭ făcură mórtea.) A omorî, prăpădì pe cine-và; a ruina pe cine-và.
302. Mǫsca-ĭ lu dracu fămęļĭă. (Catîrul e copilul draculuĭ.) Arată încăpăţînarea catîruluĭ. *Aromâneşte: cap di mulă* (=cap de catîr, cap încăpăţînat.)
303. Mari mncĭcată ngļită, mari lăcărdiă nu zi! (Mare îmbucătură înghite, mare vorbă nu ḑi!) Arom.: *Mîşcătură mari mîcă, zbor mari nu ḑi.* (Îmbucătură mare mânâncă, vorbă mare nu ḑi.) Adecă: Să nu te lauḑĭ, căcĭ nu se scie cum reuşescĭ, în cât poţĭ să te alegĭ numaĭ cu lauda.
304. Mult añĭ si ncărc'ǫ. (Mult mi se îngreuie.) Adecă: Mult mĕ rugă, mult se ţinù de mine. Arom. la fel.
305. Muļĭari-n cusiţă gunęşti. (Femeia în cosiţe grăbesce.) Adecă: Caută să aibă pĕr lung, dar nu şi minte multă! Cfr. Códe lungĭ şi minte scurtă. Arom.: Poale lunḑi ş-minte şcurtă.
306. Muļĭarea nu-ĭ di viruiri. (Muierea nu-ĭ de creḑut.) Nu trebue să ne încredem muieriĭ.
307. Muļĭari cu st'ęŭă. (Muiere cu steà.) Adecă fórte frumósă, renumită.
308. Dinti muļĭari. (Dinte — muiere.) Adecă muşcătóre, nu cu totul supusă bărbatuluĭ; care nu tace la orĭ-ce-ĭ vorbesce bărbatul.
309. Muļĭari şi jimitati. (Muiere şi jumătate.) Adecă: Muiere cum trebue, capabilă.
310. Bărbàt muļĭari. (Bărbat muiere.) Adecă vrednică, voinică şi harnică ca un bărbat.
311. Lu fugatu mumă alb purtat-aŭ. (A fugituluĭ mumă alb purtat-a.) Adecă: Mama voiniculuĭ, care a fugit şi nu a stat să lupte, n'a purtat doliŭ, pe când mama voiniculuĭ curagios a purtat doliŭ, fiind-că ceĭ curagioşĭ sunt

maĭ amenințațĭ să-șĭ pérḑă viéța, ca uniĭ carĭ se expun. Brv.; iar la Oșanĭ mi s'a dat explicația următóre: Când te cerțĭ cu un Turc, dacă n'apucĭ drumul codrilor saŭ dacă nu plecĭ din sat, eștĭ amenințat să fiĭ omorît.
312. Bun ăĭ, gĭanăm, nu s-lu scoatim ăntru mumușu, di! (Bun e, frate, căcĭ de! nu-l vom scóte—alege, face—naș!) Adecă: Este potrivit, merge. Numaĭ de naș se cere să alegĭ persónă cu minte, în ce privesce alte treburĭ, precum să sape, să are, să servéscă, merge, este bun.
313. Ca cǫn mùntili căzù pristi mini. (Par'că — ca și când — muntele căḑù peste mine.) Când îțĭ vine greŭ de ce-và,— de supărare; rușine etc. A se simțì vinovat.
314. Tați ca muntur. (1) (Tace ca un taciturn.) A tăcé, a nu ḑice pîs!
315. Muraru di apu-ŭ murìt. (Morarul de apă a murit.) Adecă de lipsă de apă. Se aplică celor trândavĭ.
316. Îḷĭ (ăḷĭ) si frǫnsi muțca. (I se frânse botul.) Adecă a da peste bot cuĭ-và.
317. Iel niți musca nu-ŭ calcă. (El nicĭ muscă nu calcă.) Adecă: Este așà de bun, că nu este în stare să facă rĕŭ nicĭ la o muscă.
318. Și-ŭ ari musca pri căcĭuŭă. (Îșĭ are musca pe căciulă.) A fi cu pricina.
319. Di ca să burvèșĭ ună mĭari cum ăĭ [îĭ], di-ĭ să-țĭ za linḑĭ z'ẹĭzitli. (Dacă o să amestecĭ miere cum este, o să-țĭ lingĭ degetele.) Adecă: Dacă veĭ amestecă mierea cu degetul, ca să veḑĭ cum e, dacă-ĭ dulce, etc., aĭ să-țĭ lingĭ degetul. Se aplică acelora, carĭ profită din trebile în carĭ se amestecă.
320. Croàtnicu mĭel la nǫŭ mum'ǫñĭ ŭo supt-aŭ. (Mielul blând de la nouĕ mame a supt.)
321. Pitum ca mĭel. (Blând ca miel.)
322. Naĭcă-tăĭ! (În móșe-ta!)
323. În (an) sus nalt, în jos zlambòc. (În sus nalt, în jos adînc.) Când te găsescĭ în împrejurare fórte critică, în cât nu sciĭ ce să facĭ: A te găsì între Scila și Caribda.
324. Ăḷĭ si frǫnsi nasu. (I se frânse nasul.) Adecă i s'a dat peste nas, i s'a tăiat nasul.
325. Aḷĭ vini la nas vichĭ! (Îĭ venì la nas în sfîrșit!) A se face de nesuferit.
326. Cǫt negru sup ungḷĭă. (Cât negrul supt unghie.) (Cu acelașĭ sens ca în DR.)
327. Negru-cătràn. (Negru ca păcura.)
328. Cĭancon negru. (Negru ca lemn ars=arom. *bucĭum arsu*=buștean ars.) Se aplică și călugărilor.
329. Negru ca maslincă. (Negru ca o maslină.)
330. Ti voĭ cǫt nẹŭa n-sin. (Te iubesc cât zapada în sîn.) Adecă de fel, de loc.
331. Si dusi ca nẹŭa di an. (Se duse ca neaua din anul trecut.) Adecă, a dispărut de a-binele.
332. Ca di niiri. (Ca de nefire.) Ca ce-và neobicĭnuit; ca cé-và nefiresc.
333. Nimăsticati li zițĭ. (Neamestecate le ḑicĭ.) Adecă, vorbescĭ pe negândite, fără să-țĭ daĭ sémă.

(1) Arom. *mutuleagă.*

334. Ca nìmini n-lumi (duñìa). (Ca nimenĭ în lume.) A fi rĕŭ saŭ bun cum nu este nimenĭ în lume.
335. Si faţi ca ninţilès. (Se face ca nepriceput, că nu pricepe.) A se face *neznaĭ.*
336. Si faţi ca niştiùt. (Se face ca neştiut), că nu pricepe, se face neznaĭ. Arom. *Ti faţĭ: niştiùt, nivi̧dùt* = te facĭ neznaĭ.
337. Niţĭ voĭ s-ti ved! (Nu vreaŭ nicĭ să te vĕḑ!)
338. Niţi voĭ s-ti cunòsc! (Nu vreaŭ nicĭ să te cunosc!)
339. Niţi voĭ s-ti ud. (Nu vreaŭ nicĭ să te auḑ, să auḑ de tine!)
340. Niţi voĭ s-ti ştiŭ carĭ ĭeşĭ! (Nicĭ nu vreaŭ să sciŭ cine eştĭ!)
341. Niţi voĭ s-ti ştiŭ di ĭundi-şĭ nu! (Nu vreaŭ nicĭ să sciŭ de unde şi nu!) No. 337—341 arată, că nu vrem să ne interesăm câtuşĭ de puţin de cine-và.
342. Si faţi ca niuz'ǫt. (Se face ca *neauḑit* = că nu aude.)
343. Tucu s-mi facă domnu 'ncă ună ŏară nivẹstă, ştiŭ cum s-mi nclin. (Dacă m-o face Dumneḑeŭ încă o dată nevastă, sciŭ cum să mĕ închin.) Gr. ὁ παθῆς εἶναι μαθῆς; ὁ παθὸς 'εἶναι γιατρὸς.
344. Si faţi ca nivizùt. (Se face că nu vede.) A face pe nu vede, pe n'aude.
345. Si faţi ca nivizùt, ca niuz'ǫt. (Se face că nu vede, că n'aude.) A face pe indeferentul.
346. Nizìs tu, nu si faţi. (Neḑis tu, — dacă tu nu ḑicĭ, — nu se face.) Adecă: Fără ca tu să vorbescĭ, fără ca tu să te amestecĭ, nu se póte. — Se aplică celor, carĭ se bagă în tóte nechemaţĭ.
347. Lĭ-u pusiţĭ numea. (Îĭ puserăţĭ numele.) Când cine-và nu-şĭ aduce aminte de ce-và, atuncĭ, apelând la ajutorul interlocutoruluĭ sĕŭ, îĭ ḑice ḑicĕtórea de maĭ sus. Ce-và a: ḑi-ĭ tu, ḑi-ĭ pe nume! Arom. *Pi limbă lo-am şi nu pot si-l ḑìc*=pe limbă mĭ-e şi nu pot să-l pronunţ (cuvîntul).
348. Maĭ bun ăĭ ŭoc̦l̦i̦l̦ĭ să-ţĭ ĭẹsă, tucu numea-ta. (Maĭ bine este ochiĭ să-ţĭ ésă decât nume rĕŭ.)
349. Cǫn să mẹrgă oaŭă. (Când o plouà ouĕ.) Adecă nicĭ-odată.
350. Oàea ĭundi paşti, cola-şĭ lasă lǫna. (Óea unde pasce acolo îşĭ lasă lâna.)
351. O! O! — «O» şi la măgaru! «Ţe» nu ştiĭ si ziţĭ? (O! O! — «O» şi la măgar se ḑice! «Ce» nu şciĭ să rĕspunḑĭ?)
Notă. Se consideră ca lipsă de respect, când în loc de «ţe» (ce, poftim, aud), se rĕspunde chemăriĭ prin *o!*
352. Para-ĭ ca ruspia. (Paraua, banul este ca curva.) Adecă nestatornic, necredincios, care dintr'o mână trece într-alta.
353. Albi pari di negri zǫli. (Albĭ banĭ pentru negre ḑile.)
354. La ari lat ăn parti. (L-a luat în parte.) A fi cam într'o ureche, cam într'o parte, cam nebun.
355. Ierĭ zùŭă paştù nŭ-ari (saŭ: E-za Paştĭ nŭ-ari Ln.)=(Fie-care ḑi nu este Pascĭ.) Adecă: Nu e în tóte ḑilele sĕrbătóre; favóre nu póte fi în fie-care ḑi.
356. Al̦ĭ la dărară Paştu. (Îĭ făcură Pascile.) Adecă: Îl omorîră, îl ucisiră.
357. La căţ'ǫ Paştu. (Apucă Pascĭ.) A dat peste noroc.

358. Păzarea ŭòrbilor. (Târgul orbilor.) Adecă în sens metaforic: păduchios cap.
359. La păzari mănilĭă nŭ-ari. (Când te târguescĭ nu-ĭ cu supĕrare.)
360. Din per-fòrtumă. (Din pĕr—face—funie.) Cfr. Din ţânţar armăsar.
361. Lĭ-ăĭ cripată pèrdea. (Ĭ-a crăpat perdeaua — de pe obraz.) Adecă: Nu maĭ are ruşine, este uu obraznic, un neruşinat.
362. Să nu ţivà să perĭ! (Ca nu cum-và să perĭ!) Adecă: Cine scie ce pómă o să péră, chiar dacă aĭ perì?
363. Ămĭ si năjoră perilĭ. (Mi se sburliră periĭ.) A se sburlì pĕrul cuĭ-và de frică, de spaimă, de revoltă pentru ce-va.
364. La vor cot peru n-lapti. (Îl iubesc cât pĕrul în lapte.) Adecă de loc, de fel.
365. Pera sup per cadi. (Para supt pĕr cade.)
366. Ca p'eştili n-apu. (Ca pescele în apă.) A fi nestatornic în vorbă; a fi mobil, perpetuŭ, fără statornicie în ce dicĭ şi în ce promiţĭ; fără punct de razĕm.
367. P'eştili di ĭun si mputi?—din cap. (Pescele de unde se împute?—de la cap.)
368. Pastritu peşti, maţa nu la mănancă. (Pesce păstrat bine, ascuns bine, pisica nu-l mânâncă.)
369. Nu da picĭòr. (Nu da picior.) Să nu care cum-và să facĭ vre-o mărturisire în contra voinţeĭ tale; să nu care cum-và să-ţĭ scape, fără voe, vre-un cuvînt.—Arom. *Mĭel laĭŭ*=miel negru. Când îndemnăm pe cine-và să nege cu stăruinţă ce-và.
370. Alĭ si căţară picĭoàrili. (I se prinseră piciórele), de frică, de bólă, în cât nu maĭ póte merge.
371. Si pusi ţela cu un picĭòr pri ĭel. (Se puse acela cu un picior pe el.) Adecă: diavolul. Se aplică acelor îndârjiţĭ, cu neputinţă de a puté fi împăcaţĭ; când se încăpăţinéză rĕŭ cine-và.
372. Ăşĭ zăvlăcĭ'o picĭoru. (Îşĭ rupse piciorul.) Adecă, a murit; a fugit; s'a dus draculuĭ.
373. Pusi picĭòr. (A pus picior.) Adecă: A prins temeiŭ; a devenit stăpân peste ce-và; a stăruì.
374. Sfaca di luĭ picĭòr si spìndură. (Fie-care de al sĕŭ picior atârnă.) Fie-care pe propriele sale forţe se bizue; fie-care cum îşĭ face, află.
375. Scundiţĭ picĭoàrili. (Ascundeţĭ piciórele.) Adecă: Nu spuneţĭ adevĕrul! Negaţĭ! Arom. *mĭel laĭŭ*, = miel negru.
376. Scàpiră pimintu. (Scapără pămîntul.) Adecă: Fuge de rupe pămîntul.
377. Negru pimínt maĭ mult rod da. (Pămîntul negru maĭ mult rod dă.) Când cine-và rîde de unul negru, ócheş, acesta-ĭ rĕspunde prin dicĕtórea de maĭ sus, adecă, nu se cere frumuseţe, ci minte şi vrednicie.
378. Tocmu cu pimìntu. (Tocmaĭ cu pămîntul.) Adecă scurt de tot; scurt până la pămînt.
379. Nu prucască pimintu să ti nglită! (Nu cască — nu se deschide — pămîntul ca să te înghiţă!) Se aplică acelora carĭ jură falş, saŭ carĭ înjură, vorbesc mitocăniĭ saŭ blestemă.

380. Cum la caţĭ, şa la pisăĭà. (Cum îl veḑĭ, aşà îl descrià.) Adecă: Fórte exact.
381. Îḷí si frọnsi pisca. (I se frânse pliscul.) A da peste bot cuĭ-và; a-ĭ da peste nas: a-ĭ reduce din puterĭ.
382. Plẹcă-ḷĭ-u! (Plécă! şterge-o!)
383. Mi scoasi din pọră. P. Iufu, Oş. (Mĕ scóse din?) Mĕ scóse din răbdărĭ.
384. Grasă poarcă. (Grasă ca scrófa.) A fi fórte grasă.
385. Anviţàt poĭp la ĭert bob. (Popă obicĭnuit la bob fert). Arom. Si nviţă ca cânele la hăsăpniţă = Se învĕţă, se obicĭnuì ca cânele la măcelărie; când se învaţă rĕŭ cine-và.
386. Iel an cătùn nu la vor; ară di lu popa casă ntrẹbă. (Pe el în cătun nu-l vor, şi de casa popiĭ întrébă.)
387. Popa cari-ĭ anviţàt la bişọri şi-n altàr aḷĭ scapă. (Popa care este obicĭnuit a beşi şi în altar îĭ scapă.)
388. La popiră. (Îl popiră.) A bate tare, a snopì în bătăĭ pe cine-và. Arom. *îl feàţiră preftu* (Îl făcură popă.) Adecă, îl bătură.
389. Zer popă s-mi fac? (Par'că o să mĕ fac popă?) Că doar nu m'oiŭ face popă, ca să staŭ să învĕţ aşà de mult.
390. Div ca porc. (Sĕlbatec ca un porc.)
391. Ca porcu n-cucĭană. (Ca porcul în coteţ.) Arom., *ca porcul tru còcină.* A trăì murdar, fără nicĭ o regulă.
392. Ca porcu la bọrĭ!) (Ca porcul în mocirle.) Adecă: Nelipsit de unde-và; a fi gata a face ce-và; presinte la orĭ-ce.
393. La dărară pọnḑă. (Îl făcură pânză.) A bate rĕŭ, a snopì în bătăĭ.
394. Cọt prau pri t'ọmpină. (Cât praful pe tobă.) Adecă de fel, de loc.
395. Cọţĭ priatiḷĭ aĭ, cọti càpiti. (Câţĭ prietinĭ aĭ, atâtea capete.)
396. În ună sută di priatiḷĭ, un duşmán să aĭ, la toţĭ ḷĭa poati nvìnḑiri. (Într'o sută de prietenĭ, un duşman să aĭ, pe toţĭ îĭ póte învinge.) Dacă veĭ avé între prietenĭ un singur duşman, îţĭ póte face atâta rĕŭ, în cât nicĭ unul din prietenĭ nu-ţĭ póte fi de folos. Se aplică să arătăm, că amiciĭ falşĭ sunt fórte periculoşĭ.
397. Veclĭu priatil, duşmàn nu si faţi. (Vechiŭ prieten, duşman nu se face.)
398. Priatiḷĭl'ọc, priatiḷĭl'ọc, isapu duşmănẹşti. (Prietenie, prietenie, dar socotéla duşmănesce — să o facem.)
399. Priĭoali-ti! (Prea-fălesce-te!) Adecă: Umflă-te în pene. Saŭ: Tacĭ! Nicĭ o vorbă, că aĭ furat! Nu te da de gol.
400. Ţista-ĭ prufalitu! (Acesta-ĭ prea fălitul, prea îngâmfatul!) Când se dă de ruşine cine-và, care înainte se lăudà, că póte să îndeplinéscă ce-và.
401. Ñi si pruputricù vichĭ. (Mi s'a prea trecut dejà.) Adecă: mi s'a făcut de nesuferit; A se supĕrà, a se necăjì rĕŭ cine-và.
402. Ñĭ-si pruvum'ọ. (Mi s'a borît), de scîrbă, de neplăcere.
403. Niţi ti pucàt bil'ẹ, (Nicĭ nu mĕ uit chip la tine.) A nu vré să veḑĭ pe cine-và în ochĭ.

404. Si tulęşti ca pulĭu di iribită (iripită) = (Se ascunde ca puiul de potârniche.) A se pitulà bine.
405. La toţĭ pulilĭ carnea nu si mănancă. (De la tóte paserile nu se mânâncă carnea.) Cfr. Nu tot ce sbóră se mânâncă.
406. Ca pulilĭ dupu cfacĭcă. (Ca puiĭ după cloşcă.) A se ţiné după unul puternic; a căutà să fim sub protecţiunea cuĭ-vá; se aplică şi celor carĭ nu caută să se susţie prin vrednicia lor, ci se ţin mereŭ de pulpana părinţilor lor.
407. Ţ'ǫpă ca pulĭu an ŭoŭ. (Ţipă ca puiul în oŭ.) A ţipá tare, cu disperare.
408. Pulĭu di ca să-ţĭ prăĭnęscă din mǫñĭ, nu la poţĭ pricăţari vichĭ. (Paserea dacă-ţĭ sbóră din mânĭ, nu o maĭ poţĭ prinde.) Pázesce-ţĭ averea până o aĭ în casă, căcĭ cu greŭ o maĭ poţĭ strînge odată risipită.
409. Si angunisęşti ca pupădia n-plĭàmniţă. (Se grăbesce ca preotésa în fînărie.) A nu fi curat, a fi cam necinstit. A se grăbì să facă un fapt neonest.
410. Ăşĭ la ari pùriţlli-n coasti. (Îşĭ are purecele în cóste.) A fi neliniştit; a fi cu consciinţa turburată ; a fi cu musca pe căciulă.
411. Pusca lĭută la sǫdu luĭ ziàn. (Oţetul iute la vasul sĕŭ este păgubitor.) Se aplică celor iuţĭ, carĭ lor îşĭ fac maĭ mult rĕŭ.
412. An loc ţi sa ziţĭ «puscă», zi «mĭari». (În loc ca să ḑicĭ «oţet», ḑi «miere».) Adecă: în loc de a ḑice o vorbă rea, ḑi maĭ bine o vorbă dulce.
413. Li săldisìşĭ răbùşăli. (Le perduşi răbójele.) Adecă: aĭ perdut socotéla; se aplică acelora, cărora le merge rĕŭ, în cât nu maĭ pot face faţă plăţilor şi umblă apoĭ cu cârpelĭ, înşelăciunĭ etc.
414. Li pirdùşĭ răbùşăli. (Le perduşĭ răbójele), idem, cu sensul, ce-l are No. 412.
415. Rachia an şiş cum sta, an foali nu sta. (Rachiul în sticlă cum stă, în pântece nu stă.) Se aplică acelor beţivanĭ, după ce s-aŭ limpeḑit.
416. Lĭa-trasi una raţi. (Îĭ trase una rece.) Adecă: ĭ-a tras o minciună.
417. Carĭ si pupăręşti di răşniţă, suflă şi la mătăniţă. (Cine se opăresce în terciŭ, suflă şi în lapte acru), cfr. Arom. *Carĭ se-arde tu lapte, suflă ş-tu mărcàt.*
Răşniţă, arom. *psirùḑi*, este făină de grîŭ făcută cocă, apoĭ lăsată să se usuce şi se face în ḑile de post un fel de supă caldă dintr'însa.
418. La ampuţ'ǫ răsolu. (Împuţì varza.) Adecă: s'a dat de ruşine; o făcù cât de mare, bócănă.
419. Nu-ĭ ni n-rid, ni n-vali. (Nu e nicĭ în deal, nici în vale.) Adecă: nehotărît; a fi în doĭ perĭ; a stà la îndoélă; a nu se învoì nicĭ într'un fel.
420. Alĭ si stup'ǫ rostu. (I se astupă gura.) Adecă: i s'a închis gura, că nu maĭ póte ḑice nimic.
421. Guzòv-roşi. (Roşu ca trandafirul.)
422. Roşi călincă. (Roşu ca rodia.)
423. Rǫŭ ca ghĭaspi. (Rĕŭ ca vespea.)
424. Dupu r'ǫḑiri şi pl'ǫnḑiri. (După rîs şi plâns—lit., după rîdere şi plângere.) Adecă: după bucurie, întristare; şi vice-versa se întrebuinţéză.

425. **Ropa** n-loc angrecă. (Piétra peste locul sĕŭ apasă.) Adecă: Fie-care are trecere în ţéra sa, în satul sĕŭ, la vatra sa.
426. Cu ta **ropă** pristi toŭ cap. (Cu piétra ta — daĭ, lovescĭ — peste capul tĕŭ.) Se aplică acelora carĭ îşĭ fac rĕŭ sie-şĭ.
427. Ia **ropa**, ìa capu. (Saŭ piétra, saŭ capul.) Adecă: saŭ mórte — piétră pe mormînt —, saŭ viéţă ca ómeniĭ, ca lumea.
428. Tricù ună **ropă** dulţi prin mini. (Trecu o piétră dulce prin mine)?
429. Din **ropă**, din lemn si afli. (Din piétră, din lemn să afli.) Adecă: Din pămînt, de unde veĭ sci, numaĭ să-mĭ găsescĭ. Aromâneşte: *Di chĭatră, di bărţire, s-afli!* (Din piétră, din bolovan, să afli!)
430. Iun' si **rupă**, cola si-ŭ leg. (Unde se va rupe, acolo o voiŭ legà.) Adecă: Voiŭ derege, voiŭ repara, und s-o strică, ca s-o duc de aḑĭ pe mâne.
431. Sfacă **saàt** nu-ĭ una. (Orĭ-ce cés nu-ĭ la fel.) Adecă: nu-ĭ în tot-deauna ce sciĭ; nu-ĭ în orĭ-ce timp acelaşĭ lucru.
432. Ca **sac** fără cur. (Ca sac fără fund.) A fi sac fără fund, însémnă: a fi fórte sărac, lipit pămîntuluĭ, în cât orĭ cât câştigĭ tot nu se ajunge a îndestulà nevoile casnice; a fi fórte cheltuitor.
433. Larg ca **sacu**. (Larg ca sacul.)
434. La dărară **sac** di palĭă. (Îl făcură sac de paie.) Adecă: îl bătură rĕŭ.
435. Cot **salungùr**. (Ce maĭ lung! — diformat în lungime.) Când cine-và este nalt în mod disproporţionat. Arom.: *xilàngur*; *leangă*.
436. La turì **samaru** dĭpri ĭel. (Îl aruncă samarul de pe el.) Adecă: s'a revoltat; s'a încăpăţinat; A fi cu nărav; Arom. la fel: *lu-arcă sumarlu.*
437. I la ampliară **samaru**. (Îĭ umplură samarul.) Adecă: îl bătură.
438. **Sătùlu** nu viruĭaşti flămundu. (Cel sătul nu crede pe cel flămând.)
439. Să-ŭ beĭ an **scafă** (Să o beĭ în pahar.) Când se vorbesce de o persónă, care este fórte frumósă.
440. Ţ-ăĭ cusă **sc'ondura**. (Îţĭ este scurtă scândura.) A fi cu treĭ dóge; a nu fi echilibrat la creer.
441. Păn să **scup**. (Până să scuip.) Adecă: îndată, la moment.
442. Iundi **scupĭ**, nu linḑĭ! (Unde scuipĭ, nu lingĭ.) Se ḑice de ómeniĭ cu caracter, de ómeniĭ de cuvînt.
443. Trec ca **Secĭca** cu Marta. (Trec, se împacă ca Fevruarie cu Martie.) Adecă: rĕŭ.
444. Acu **semiñĭ**, si seţirĭ. (Dacă samenĭ, o să secerĭ.) Dacă veĭ sĕmĕnà, veĭ culege.
445. Sfacă di cutru ĭel si **scàrţină**. (Fie-care de către sine se scarpină.) Adecă: Fie-care pentru sine îngrijesce maĭ mult.
446. **Sfacă** di cutru ĭel trazi. (Fie-care trage spre sine.) Fie-care ingrijesce de sine maĭ mult.
447. Di ca iş'o drăjaŭa (mănuşa Oş.) din lemn, **sicuri** anvinsi la lemn. (Dacă apărù códa de topor, securea învinse lemnele.) Morala e cea cunoscută, când din noĭ ne facem códă de topor la duşmanĭ.

448. Nalt ca silviă. (Înalt ca chiparosul.) Adecă : frumos, bine făcut.
449. Sintină-ti ! (Tacĭ ! să nu spuĭ la nimenĭ ! să amuţescĭ.) Nγρ. μούλουξε.
450. Siruma şi cu jimitati trẹţi. (Săracul trece şi cu jumătate — din ce-ĭ trebuie.) Adecă: trăesce şi cu mai puţin.
451. Iundi-ĭ slab, cola si rupi. (Unde-ì subţire, acolo se rupe.) Cfr. Aţa se rupe, unde-ĭ maĭ subţire.
452. Slabă ca sc'ọndură. (Slabă ca scândura.) A fi slab-uscat; lipit de slab.
453. Slab ca paļĭŭ. (Slab ca paiul.)
454. Slab ca lipăridă. (Slab, supţire ca pescele *lipăridă.*) A fi slab ca un ţîr.
455. Smoàcĭcă-ti ! (Mişcă-te!) Adecă: maĭ mişcă-te loculuĭ, maĭ alérgă după lucru; maĭ muncesce şi tu !
456. Nu im soari să vidèm ùrdina. (Nu suntem sóre să vedem — să luminăm — pretutindenĭ.) Adecă : Numaĭ sórele póte împărtăşì tuturor lumina sa, omul însă nu póte ajută pe toţĭ, ci numaĭ pe unul doĭ, cât îl ajută puterile sale.
457. Soţlucu să na iă soţlùc, amă urda cu pari. (Prieteşugul să ne fie prieteşug, dar urda pe parale.)
458. S'ọnḑili apu nu si faţi. (Sângele apă nu se face.)
459. Cu bumbàc la bẹ s'ọnḑili. (Cu bumbac bea sângele.) Adecă, este aşà de şiret, în cât îţĭ sórbe sângele, fără să te simţĭ : te lucréză subţire.
460. Tini focu (valea, fuga) ti spẹlă (Pe tine focul — valea, fuga — te spală.) Se aplică acelora mustraţĭ de consciinţă; acelora, carĭ sunt culpabilĭ, vinovaţĭ.
461. Nu lẹĭ din spus, (Nu ieaĭ — nu prinḑĭ — din spus, din vorbă.) Adecă: nu pricepĭ uşor; eştĭ greŭ de cap. — Tot aşà: *nu lẹĭ din lacărdiă.*
462. Nu caţĭ din zis saŭ nu lẹĭ din zis. (Veḑĭ No. precedent.)
463. Stẹli si vezĭ zuŭa la mĭazĭ ! (Stele o să veḑĭ ḑiua n'amiaḑĭ !) Adecă: când ţĭ-oiŭ cârpì o palmă, aĭ să veḑĭ stele verḑĭ pe pereţĭ. Se întrebuinţéză, când ameninţăm pe cine-và cu bătaia.
464. An stẹli cată. (Cată la stele.) A se uità după flécurĭ, după lucrurĭ, carĭ nu se pot împlinì.
465. An stẹli turẹşti. (În stele aruncă.) A cercà norocul în stele.
466. Zer să nu ti stirpèşĭ ! (Că doar nu te stîrpescì !) Că doar nu te veĭ prăpădì !

Observare. Se scie, că femeile însărcinate poftesc şi dacă nu li se dă din lucrul poftit, li se întîmplă rĕŭ. Se aplică acelora, carĭ stăruesc să aibă ce-và numaĭ decât, asemenea femeilor însărcinate.

467. Na za stric'ọm un'ẹc. (Ne stricarăm o leacă.) Adecă : nu maĭ suntem în bune raporturĭ.
468. Survă aļĭ la f'ẹsiră capu. (Sorcova îĭ făcură capul.) Adecă, îl asurḑiră.
469. An patru suti. (În patru sute.) Adecă: a fi cu mintea întrégă.
470. Aĭ an treĭ (saŭ: dọŭă) suti. (E în treĭ — două — sute.) Adecă, nu-ĭ cu mintea întrégă.
471. Nu ĭeşĭ, ni şa, ni şa. (Nu eştĭ nicĭ aşà, nicĭ aşà.) Adecă: nedecis, în doĭ perĭ. A nu fi nicĭ într'un fel.

472. Şa ḷĭ-u fost-aŭ naranci'ọt [sau: pus, zis]. (Aşà ĭ-a fost menit—pus, zis: de sórte—.) Aşà ĭ-a fost să fie.
473. Şa-m̃ĭ fu dùţiri. (Aşà îmĭ fu ducerea), adecă: M'am dus în deşert.
474. Şa ḷĭ-u fost-aŭ pisăìt di la Domnu! (Aşà ĭ-a fost scris de la Dumneḑeŭ!)
475. Iii! ţe şarpi negru! (I! ce şérpe negru!) Expresiune de mirare şi spaimă. De pildă: când un băeţel din nebăgare de sémă se aproprie de foc, mamă-sa sărind să-l scape, îşĭ exprimă spaima prin ḑicĕtórea de maĭ sus.
476. Ca şarpi prifrọnt. (Ca şérpe prefăcut.) A fi şiret, viclean.
477. Si nviĭaşti ca şarpi. (Se svîrcolesce ca un şérpe.)
478. La voĭ cọt şàrpili-n sin. (Îl iubesc cât şérpele în sîn.) De loc.
479. La şarpi pọnă (pănă, păn) nu-ḷĭ calʲţĭ pri coadă, nu-ţĭ si-antoarnă. (Pe şérpe până nu-l calcĭ pe códă, nu ţi se întórce.) Adecă: Până când nu daĭ motiv duşmanuluĭ, nu-ţĭ face rĕŭ.
480. Şàrpili lângă gàură maĭ mult mucĭcă. (Şérpele lângă gaura luĭ maĭ mult muşcă), fiind-că crede, că vine cine-và să-ĭ omóre puiĭ. Sensul este: duşmanul este maĭ periculos, maĭ furios în patria luĭ.
481. La şarpi n-rost aḷĭ scupì. (Şérpeluĭ în gură îĭ scuipă.) Se aplică femeilor, carĭ aŭ limbă rea şi vorbesc ca şi cu limbĭ de şérpe.
482. Şuñĭ-muñĭ. Se întrebuinţéză pentru a exprimà o vorbire secretă dintre douĕ persóne şi care vorbire se face încet, la ureche, ca să nu auḑă alţiĭ. De pildă, când douĕ femeĭ vorbesc încet, la ureche, cam misterios, o a treia persónă se adreséză lor şi le ḑice: *ţe şuñĭ-muñĭ!* ce tot vorbiţĭ, ce tot complotaţĭ!
483. Şar'ọt (şăr'ọt) ţărţarcă. (Pestriţ, bălţat ca un pepene.)
Notă: *Ţărţarcă* este un soiŭ de pepene galben, mic, fórte mirositor şi colorat diferit.
484. Taĭâ-ti! Adecă: Fă-te nevĕḑut! Ascunde-te!
Notă: mi tăĭès = mĕ ascund de frică.
485. Multu-m̃ĭ si fẹsi tar. (Mult mi se făcù povară.) Adecă: mult mĕ rugă.
486. Pri lu tatca umùt, maĭca stẹrpă-ŭ rămàs. (Pe nădejdea tătiţeĭ, mama rĕmas-a stérpă.)
487. Cusă ca tăpugă. (Scurtă ca o minge.)
488. Acu tăxìşĭ, si daĭ. (Dacă promiseşĭ, o să daĭ.) Maĭ ales, când aĭ a face cu Turcĭ.
489. Cu tăxiri nu si sparzi casa. (Cu promitere nu se strică casa.)
490. Din timp! (La anul!) Adecă: maĭ aştéptă! maĭ pune-ţĭ pofta 'n-cuiŭ!
491. Timp la timp nu umizẹşti. (Timp cu timp nu sémănă.)
Notă. Timp acì însémnă: an.
492. La turì topa. (Aruncă, sloboḑì tunul.) Adecă: a dat ortul popiĭ, a murit.
493. Dirèpt ca fuñĭa n-torbă (Drept ca funia în traistă.)
494. Cọt sta prau pri t'ọmpină, cọta şi furatu lucru. (Cât stă praful pe tobă, atâta duréză şi lucrul furat.) Adecă: nu are mare durată.
495. Sĭnătòs ti toàrsiră. (Bine, tare te tórseră.) A furà de la cine-và.

496. Ţ-ăĭ unęcă trama. (Îţĭ este o lécă bătătura.) Îţĭ e redusă puterea; nu-ţĭ ajung sursele, de giaba te apucì cu mine. Se aplică acelora carì se apucă cu ceĭ maĭ puternicĭ decât eĭ.
497. Ni ti trazĭ, ni ti gunèşĭ. (Nicĭ te tragĭ, nicĭ te grăbescĭ.) Se aplică celor îndărătnicĭ şi încăpăţinaţĭ.
498. Carĭ trăĭaşti, chirduseşti, (Cine rabdă, cine suferă, câştigă.)
499. Ŭomu cu tufecu miręşti şi nu poati ugodì! (Omul cu puşca ochesce şi nu póte lovì), necum cu piétra saŭ cu alt-cevà.
500. Tuleà-ŭ! (Tulesce-o!) Şterge-o!
501. La turc şi văc'ǫf? (La Turc şi imobil religios?) Arată credinţa creştinilor, că aşeḑĕminte religióse — în sens creştinesc — la Turcĭ este cu neputinţă! Este cu neputinţă să te aştepţĭ la o faptă frumósă, la o faptă creştinéscă din partea Turcilor.
502. Acu turèşĭ dupu tini, să afli antru (ăntru, întru) tini. (Dacă aruncĭ după tine, o să afli înaintea ta.) Adecă: Dacă calomniezĭ pe cine-và la spate, în absenţă, pedépsa îţĭ va venì în faţă. Arată, că nu este bine să vorbescĭ de rĕŭ pe cine-và, căcĭ ce spuĭ, va eşì la iveală.
503. Li turì plocĭli. (Le aruncă potcóvele.) Adecă: a murit. Veḑĭ No. 491.
504. Turţiļĭ ună-laļĭţĭ nu-şĭ scot ŭocļiļĭ. (Turciĭ unul altuia nu-şĭ scot ochiĭ.) Adecă: nu-şĭ fac rĕŭ unul altuia. Ln.
505. Turtă la f'ęsiră. (Turtă îl făcură.) A face mĕr pe cine-và, a omorî în bătăĭ.
506. Ţàvala-ţùvala. Ngr. Ἄνω-κάτω. Când doĭ cânĭ de pildă se înhaţă şi se tăvălesc rĕŭ, se ḑice, că s'aŭ tăvălit: *ţàvala-ţùvala*. În mare desordine.
507. Mănancă ca ţoglăv (Mànâncă ca un balaur.) Adecă: mult şi repede.
508. Cǫt un «ţăţumàn». (Cât un «*ţăţumàn*».) Adecă: înalt şi urît. Arom.: *gaļiamàn*.
509. An ţer ti ubid'ęm, şi tu an pimìnt să ìĭ! (În cer te căutam şi tu în pămînt să fiĭ!) Când căutăm ce-và, şi-l găsim după multă cercetare, deşì nu erà tocmaĭ cine scie unde ascuns.
510. Di ŭocļi negri? (De ochĭ negri?) Adecă: de dragul cuĭ-và?
511. Bra! s-nu-ţĭ ĭa di ŭocļĭu 40 di ŭorĭ! (Mĕĭ! să nu-ţĭ fie de deochĭ de 40 de orĭ!) Expresiune ce se întrebuinţéză pentru cine-và, ca să nu-ĭ fie de deochiŭ: când e preà frumos, drăguţ, etc. Înainte de a ḑice cuvintele de maĭ sus, se scuipă.
512. Aţĭ la taļĭă ŭocļĭu? (Îţĭ prinde — îţĭ taie — ochiul?) Adecă: Pricepĭ? Creḑĭ, că se póte? Îţĭ daĭ cu ideea, că se póte?
513. Ăşĭ spil'ǫ ŭocļiļĭ di ĭel. (Îşĭ spălă ochiĭ de el.) A perde ce-và pentru tot-deauna; a ne scăpà ocasiunea favorabilă pentru tot-deauna.
514. Ăļĭ si răsfitară ŭoĭli. (Îĭ fătară oile.) Ḑicĕtórea se întrebuinţéză la adresa cuĭ-và, care este bucuros pentru ce-và, precum şi ironic, când cine-và se bucură fără vre-un cuvînt binecuvîntat, aşà de florile mĕruluĭ.
515. La pişară ŭoĭli. (Îl pişară oile.) Când cine-và se îmbolnăvesce; când cine-và este de natură bolnăviciósă.

516. Bileà ŭoĭ, răneà, lupĭ. (Jupóie oĭ, nutresce lupĭ.) Se aplică beilor cămătarĭ şi funcţionarilor turcĭ, asupritorĭ, carĭ ca nisce lupĭ jupóie pe bieţiĭ creştinĭ din satele acestea.
517. Ŭolaru cu ărbu bẹ apu. (Olarul cu hărbul bea apă.) Adecă: Aşà merge vorba, ca meşteşugariĭ să facă pentru alţiĭ şi pentru sine nu! De pildă cismarul să facă cisme pentru alţiĭ, şi pentru sine nu; eĭ pórtă ghete rupte şi pentru alţiĭ fac nouĕ. Tot aşà şi despre olarĭ.
518. Păn să bẹĭ un ţigàr şi ĭel vini. (Până să beĭ, să fumezĭ o ţigară şi el venì.) Adecă: fórte de grabă, fără mare întârḑiere.
519. Aşĭ lọ pòtnina di oà. (S'a dus draculuĭ de acì.)
520. Ubăvilʼa n-zid nu si puni, (Frumuseţea nu se pune — nu se lipesce — în zid.) Adecă: Nu frumuseţe se cere, ci minte şi vrednicie, frumuseţea fiind trecĕtóre.
521. Ugọră la f'ẹsiră, (Ogóre, ţarină îl făcură.) A despoià pe cine-và; a-l reduce la sapă de lemn. — (Când intră oile într'un ogor şi strică totul, devine ţarina par'că ar fi arată de curînd.)
522. An unglʼă-şĭ cată, ca vălturu. (În unghie îşĭ cată, ca vulturul.) Se aplică acelora, carĭ se bizue pe propria lor muncă în lupta pentru existenţă.

Notă. Se crede, că vulturul, ca să scie unde se află un stârv, se uită în unghiĭ.

522 bis. Unglʼă şi carni-s. (Unghie şi carne sunt.) A fi amicĭ bunĭ. Petru Iufu.
523. Sînătòs aşĭ anţăpọ ùnglʼălʼi. (Tare îşĭ înţepă unghiile.) Adecă: şĭ-a înfipt unghiile bine, s'a aranjat bine, s'a regulat cum trebuie.
524. Pọnă ĭundi să-mĭ vẹdă ŭoclʼilʼi! (Până unde să-mĭ vaḑă ochiĭ.) Adecă: până la capĕtul pămîntuluĭ. (În desperare cine-và îşĭ iea lumea în cap.)
525. Ŭom nivizùt di lumi, ăĭ ŭom nivizùt di ţìva. (Om care n'a vĕḑut lume, e om care n'a vĕḑut nimic.) Adecă: Cel neumblat prin lume, nu scie nimic.
526. Ŭomu Dòmnuluĭ. (Omul luĭ Dumneḑeŭ.) Adecă: bun, blând, cinstit, adevĕrat creştin; om simplu.
527. Mari lucru di ŭom. (Mare lucru de om.) Adecă: om de seamă.
528. Ŭom màscuri! (Om bărbat!) Adecă: voinic coleà!
529. Ŭom niiş'ọt di casă. (Om neeşit din casă.) Om simplu, om neumblat prin lume.
530. Ŭom cu cruţea n-frunti. (Om cu crucea în frunte.) Om drept; creştin adevĕrat.
531. Dinti ŭom. (Dinte — om.) Om nesupus; care ţine pept; neplecat cu capul.
532. Tu şi ŭom! (Tu şi om!) Când e vorba de ụn netrebnic. Ln.
533. Cucòt ŭom. (Cocoş om). Om mândru, care nu cedéză cu una cu douĕ.
534. Ŭom oacă. (Om «*oacă?*») Om neputincios; om prost, nepriceput.
535. Sfărdil ŭom. (Om sfredel). A fi sfredeluşul draculuĭ; a se băgà în tóte, fără ca să se simtă cum şi ce.
536. Anvìt ŭom. (Încolăcit om.) Adecă: care se necăjesce. (!)

537. Ca ŭorbu di tuĭàg. (Ca orbul de toiag.) Adecă: a se ţiné ca orbul de toiag, de bĕţ, spre a nu cădé în gropĭ.
538. Goală: «Zdravu-jivu» fără ŭoŭ roşi? (Numaĭ «sănătos-bine» fără oŭ roşu?) Aşà spun Năntenii creştinilor din satele vecine, când la Pascĭ nu li se dă ouĕ în visitele pe carĭ le fac. Se aplică nemulţumiţilor de vorbe góle, fără ce-và maĭ material.
539. Carĭ ubideşti coarni, rămọni şi fără urecļi. (Cine cere córne, rĕmâne şi fără urechĭ.) Adecă: Cine nu se mulţumesce cu puţin, perde şi ce are.
540. Ur'ęcļili pọnă-m̃ĭ si ampļĭară. (Până ce mi se umplură urechile.) Adecă: până ce am priceput bine de tot.
541. Aţĭ ampļĭọ uręcļĭa? (Ţi se umplu urechea?) Aĭ înţeles, aĭ priceput?
542. Si faţi uręcļĭă. (Se face ureche.) Adecă: spion; trădător.
543. Ăĭ trimìs uręcļĭă. (A fi trimis ca spion; ca un trădător.)
544. Ăşĭ trăgnì uręcļĭa. (Îşĭ trase urechea.) A se sperià, — când e vorba de un om rĕŭ—: *Si spăr'ọ di ţela ŭom, di-şĭ trăgnì uręcļa* = Se sperie de acel om, că-şĭ trase, că se apucă de urechĭ. — A se ruşinà.
545. Ălĭ mirìră urècļili. (Îĭ măsurară urechile.) A face măgar pe cine-và.
546. Ălĭ căzură urècļili. (Îĭ căḑură urechile.) A fi trist, măhnit.
547. Dọ-ţĭ uręcļĭă! (Dă-ţĭ urechea.) Ascultă, cercetéză să aflì ce se maĭ aude pe afară.
548. Ampļĭă urma. (Umple urma.) Grăbesce-te! du-te maì iute, maĭ degrabă.
549. Ursọñĭa cu furnìzĭ si poati săturari? (Ursa cu furnicĭ se póte sătură?) Se aplică acelora carĭ din firea lor nu se pot mulţumì cu bagatele, ci natura le reclamă ce-và substanţial.
550. Pri uscàt zgăĭeră; pri ud tăvălĭă. (Pe uscatul—pămînt—zgârie-l, sapă-l; pe cel ud—adecă móle—tăvălesce-l, rĕstórnă-l.) Se aplică agricultorilor carĭ, dacă doresc să aibă rod bun la timp, se cere, să lucreze ogorul, după cum reclamă felul pămîntuluĭ.
551. Ănţilęzi cọt ţela di la uşă. (Înţelege cât acela de la uşe), adecă: cât înţelege cânele; de loc a nu pricepe de vorbă.
552. La lọ valea. (Îl luă, îl târî rîul.) Adecă: îl apucă nenorocirea, merge spre ruină. Când afacerile cuĭ-và îĭ merg rĕŭ.
553. Si vampirisì. (S'a făcut vampir.) Adecă: a devenit rĕŭ ca un vampir.
554. Ca vălturiļĭ pri mrăşă. (Ca vulturiĭ pe stârv.) Se aplică acelor, carĭ se năpustesc asupra cuĭ-và saŭ ce-và, cu mare fụrie, cu mare flămânḑire. Aromâneşte: *Se aurñì ca orñĭu* (se năpăstuì ca un corb mare, ca un vultur.)
555. Cată ca vămpìr. (Cată, se uită ca un vampir.) A se uità rĕŭ.
556. Că nu verĭ, pristi lu mața. (Dacă nu vreĭ, peste a pisiciĭ). Dacă nu vreĭ, puţină pagubă, puţin ne pasă.
557. Ieşĭ vęrdi ancă. (Eştĭ încă verde.) Adecă: eştĭ încă necopt la minte, ca pómele necópte, carĭ sunt verḑĭ, când nu sunt cópte bine.
558. Ụrzică vęrdi. (Verde ca urzica.)

559. Vẹrdi că guştir. (Verde ca o şopârlă.) Se ḑice de ómeniĭ carĭ, supěrându-se, devin paliḑĭ la faţă. Se întrebuinţéză pentru a arătà, că cine-và s'a supěrat foc.
560. Vẹ di vidẹri. (A avé de vĕḑut suferinţe.) Adecă: maĭ avem de suferit, maĭ avem de vĕḑut miseriĭ.
561. Ancă ari di vidẹri cu ţista tọŭ cap. (Maĭ este încă de vĕḑut, de suferit, cu acest cap al tĕŭ.) Cu un aşà cap, cu aşà minte, multe aĭ să maĭ tragĭ.
562. Al̦ĭ si stup'ọ vilil̦a. (I se astupă bărbia.) (?)
563. Ghioari vinit. (Vînĕt, albastru ca viorele.)
564. Vinit ca drob. (Vînĕt ca ficaţiĭ, drobiĭ.)
565. Vinit ca pirunigă. (Vinĕt ca un mac.)
566. Fuzi ca viuturiţă. (Fuge ca furtuna.) A merge fórte repede, ca o vijelie.
567. Cată ca vìrculàc. (Cată, se uită ca un vârcolac.) Adecă: rĕŭ.
568. Emin vezĭ vlah şi ţẹră-l̦ĭ «urdă», faţi? (Abià veḑĭ pe Român şi cere-ĭ «urdă» merge, face?) Se aplică acelora carĭ la prima vedere încep a-ţĭ vorbì de suferinţele şi nevoile lor, ca să le viĭ în ajutor. Buna purtare cere, ca întâĭ să-l întrebĭ pe om de sănătate, de cum îĭ merg treburile, şi apoĭ să-ĭ cerĭ ajutor, ca să nu se créḑă, că ceea ce te aduce pe lângă dînsul este numaĭ interesul.
569. Vrẹmea-ŭ vindi pal̦ĭa. (Vremea vinde paiele—cu preţ.) Ln.
570. Si vrìculisì (Se făcŭ vârcolac.) Adecă: a devenit rĕŭ.
571. Cu ligàt zagàr, l̦iepur nu luvèşĭ. (Cu legat ogar, epure nu vînezĭ.)
572. Acu zăbăvẹşti, nu si grişaşti. (Dacă zăbăvesce, nu se uită.) Adecă: póte întârḑià, dar nu uită a se rĕsbunà.
573. Pri ĭundi ĭẹsi zboru, pri cola şi sùflitu. (Pe unde ese vorba, pe acolo şi sufletul.) Pentru a arătà, că cine-và este om de cuvînt.
574. Cọt zbur'ọm, cọta griş'ọm. (Cât vorbim, pe atâta greşim.) Adecă: Cu cât maĭ mult vorbim, cu atâta maĭ mult suntem supuşĭ să şi greşim; numaĭ cine tace, nu greşesce.
575. Şa-l̦ĭ vini di zìţiri. (Aşà-ĭ venì a ḑice.) Adecă: aşà-ĭ convine să ḑică.
576. Di ca cum ăĭ zisu, să iă! (Precum e ḑis, aşà să fie.) Cum o fi scris, cum o fi menit, aşà să fie!
577. Zisu cu fatu nu-ĭ una. (Ḑicerea cu faptul nu-ĭ una.) A ḑice este una şi a face este alta.
578. La ŭom cu zort al̦ĭ si lẹ, amă nu-l̦ĭ si da. (Omuluĭ cu de-asila i se iea, dar nu i se póte da.) Unuĭ om îĭ poţĭ face rĕŭ cu puterea, dar nu şi bine.
579. Urnişọ-la ca di pri Zọuă. (Rostogolesce-l ca de pre muntele Zîna.) A vorbì prăpăstiĭ.
580. Zuŭa-ta! (Este ḑiua ta!) Îţĭ este rîndul să fiĭ puternic.
581. Zuŭa ţi duţi, anu nu duţi. (Ḑiua ce aduce, anul nu aduce.)

VII. Limbagiul convenţional.

Există la Românii din Meglenia, ca şi la Aromânĭ, un limbagiŭ care s'ar puté numì convenţional; cu acest limbagiŭ se înţeleg în faţa străinilor fără a fi pricepuţĭ. Iată câte-và exemple din acest limbagiŭ convenţional, prin tradiţiune păstrat. Exemplele aduse acì, sunt dintre cele maĭ întrebuinţate.

1. **negru**= soldat turc. *Vini un negru*, a venit un soldat.
2. **negră** = cafeà.
3. **albă**=rachiŭ.
4. **roşi**= [roş] vin.
5. **ĭarbă** =pâne.
6. **rupti** = [rupte] parale, banĭ.
7. **ştirnută**=[aşternută], femee, soţie.
8. **jăgoalĭă** = picióre.
9. **ŭorb** = [orb] cerşetor. La Aromânĭ: *vine un orbu*, însémnă şi venì un cerşetor.
10. **ŭocli** = [ochĭ] ceştĭ de cafeà.
11. **crivă** = [strîmbă] salut turcesc: *Fă-lĭ ună crivă* [Salută-l turcesce!]

Notă. Originea acesteia se explică, dacă se are în vedere, că la salutul turcesc, cine-và este nevoit a se îndoì întâĭ şi apoĭ iarăşĭ să-şĭ capete atitudinea dréptă.

12. **cĭămpărloasă** = [?] salut turcesc.
13. **pruvulìt** = [puternic] puşcă.
14. **bătùt** = [sunat] césul. *Câtu-i bătutu?* Cât e césul?
15. **crivă** = [strîmbă], sabie. [După împrejurare: arată salutul turcesc saŭ sabia.]
16. **răb** [saŭ: *ărb*] =[hîrb], flămând: *Vini răbu!* A venit flămândul! [Oşanĭ]. (1)
17. **nalta** = [înaltă] conacul beuluĭ de la moşie: *Pri nalta ram*, eram la conac.
18. **Cengu!** =Ţigan [*Cengu* este nume propriŭ usitat printre Ţiganĭ.]
19. **neaĭnìcu**=nevrednic, netot: Vini un ∾ = venì un turc netot, nevrednic.
20. **măzolu**=perde vară; om de nimic.
21. **Uteu** = gură cască.
22. **Şantarlivu**=chior, Ţigan.
23. **şugi** = uscat.
24. **Pafte-manghelus**= rupt, cu burta afară; calic, ca un Ţigan.
25. **Ghiftinilus**=*vini un*∾=venì un Ţigan.[Se aplică de obiceiŭ Turcilor.]
26. **lerdu** = şiret.
27. **cumetru** = şiret.
28. **capră** = Albanes,
29. **Gogu** =prostul.
30. **pudufìţu**= neruşinat. **pudufcă** = neruşinată.
31. **Chĭersenu**=lungan; *chĭersènuli!*= gură cască!
32. **gĭucu** = nepricopsit.
33. **chĭaftàvruli!** = (?!)
34. **muşi** = prost.
35. **spurcàt** = [spurcat] adecă: Turc.
36. **tălĭát** [tăiat; circumcis] = Turc, pl. *tălĭàţĭ* Turcĭ.
37. **ţela di la uşă** = adecă: cânele. Prin extensiune de sens, se înţeleg şi Turciĭ.
38. **gĭangalòţĭ** = instrumente. [După sgomotul ce-l produc instrumentele.]

---

(1) Cuvintele începĕtóre cu *r* se pronunţă în două felurĭ: *răb* şi *ărb* (saŭ *arb*), *răzint* şi *arzint*. Tot aşà = *răş'on* şi *arş'on* etc.

Limbagiul secret.

Ca şi la ceĭ-lalţĭ Românĭ din Turcia, există şi acì, maĭ ales printre tinerĭ, aşà ḑisa limbă păsĕréscă, care consistă în a intercalà după fie-care silabă de cuvînt o anumită literă, silabă saŭ grup de silabe, dând prin modul acesta o înfăţişare cu totul particulară limbiĭ. Se vorbesce numaĭ, când nu vreĭ să fiĭ înţeles de un străin, saŭ de unul, care deşì Român, dară nu este iniţiat în secretul acestuĭ limbagiŭ.

VIII. Jocurĭ copilărescĭ.

Maĭ tóte jocurile aŭ fost culese din gura băiatuluĭ August Riza Peana din Birislaŭ, afară de No. 8—11.

1. Na urbìliştea.

Se jócă acest joc la fel cu jocul descris de noĭ în lucrarea nóstră, «Din Literatura Poporană a Aromânilor» p. 100, No. 48. Cercul se numesce «*tăr-còl*» saŭ «*tărcòl di rọp*» = cerc de piétră, când în loc de a se face cu un bĕţ ascuţit cercul, se face cu pietri, carĭ se pun din distanţă în distanţă în formă de cerc.

Partea cuprinsă în cerc se numesce «*păzari*» = târg, şi care băiat «si bati cu piciorũ» = e lovit cu piciorul, ese din «păzari» = târg.

2. „Prîcĭa“ saŭ: „a pîrcĭa“.

Se jócă precum urméză, în doĭ băeţĭ:

Amândoĭ aŭ câte un toiag şi de la un semn numit «jirẹşcă», fie-care aruncă toiagul cât póte maĭ departe. Al cuĭ toiag e maĭ depărtat de «jırẹşcă» acela dă întâiul în fesul celuĭ-lalt, tot de la jirẹşcă.

3. A macĭca (saŭ: a macĭuca).

Descrierea joculuĭ se póte vedé în lucrarea nóstră: «Din Lit. Pop. a Aromânilor» p. 151, No. 131. Se jócă la fel. Bĕţul cu care jócă se numesce «macĭcă» = măcĭucă; gaura se numesce tot «gàură» saŭ «groapă».

Cine împlinesce numĕrul convenit, ḑice că a făcut un «cĭul», douĕ «cĭulurĭ», etc. Când e rĕmas şi nu a putut împlinì numĕrul determinat de «cĭulurĭ», capĕtă «ḑig» pl. «ḑigurĭ».

4. A capra, saŭ: «na sărata».

Este la fel cu jocul descris de noĭ în op. cit. maĭ sus, p. 106, No. 59: *De-a capra*; *[acri-macri* etc.].

5. Cu ŭoclĭu bòuluĭ.

Acest joc, cu óre-carĭ deosebirĭ, se jócă la fel cu jocul descris de noĭ în op. cit. p. 133, No. 108.

«Tòmbulul se numesce la Meglenițĭ «cĭapugă», saŭ «cĭamugă».

Întrebările se fac la fel. Cel care gonesce în jocul «cu ŭocl̦ĭu bòuluĭ» se ḑice că «l̦ĭa țipęști» pe ceĭ-lalțĭ băețĭ.

6. «Cu topca».

«Cu topca» = cu mingea se jócă felurite jocurĭ și sunt cele maĭ gustate.

7. «Cu papa».

Se jócă cam la fel cu jocul descris de noĭ în op. cit. p. 144, No. 122.

8. «Jocu-n gàură».

«Jocu n-gàură» se jócă de fete, după ce se face o gaură și se aruncă apoĭ într'însa cu monede fără valóre «găzeti» și cine nimeresce maĭ bine, adună *găzetele* cele-lalte și le câștigă.

[Stavre Noe, Lunḑini.]

9. Cu «guga».

Este jocul descris de noĭ sub numele *«cu ficĭlu»* și se jócă la fel. (1)

[Lunḑini.]

10. «An păzari».

Se jócă acest joc la fel cu jocul *«pri un cicĭòr»* al Aromânilor. Presintă asemănărĭ cu jocul de maĭ sus *«na urbìliștea»* No. 1.

[Lunḑini, Noe Stavre.]

11. «Mișĭ-mișĭ, turtulìșĭ».

Este jocul «de a-scunsele» și se jócă la fel.

* * *

(Veḑĭ în op. cit. maĭ sus, p. 80, No. 5: *Cuți s-la dap magaru la nuntă: în jiręșcă*, jocurĭ culese de la Rom. din Meglenia.)

IX Diferite (bóle băbescĭ, credințe, descântece, sĕrbătorĭ, etc.)

1. De turbare.

Când cine-và e mușcat de un câne turbat, ca să-ĭ trécă de turbare, se arde sub limbă cu o sulă subțire de fer, încălḑită la foc, până ce devine roșie

[Huma.]

(1) P. Papahagi: *Din Lit. Popor. a Arom.*, p. 91, No. 27.

2. Cum se cunósce de turbare?

Se crede, că cine-và turbéză nu numaĭ când este muşcat de un câne turbat, ci şi când este lătrat. Ca să se convingă, dacă cine-và sufere de turbare, i se întórce limba către sóre şi apoĭ i se şterge bine cu un petec curat şi dacă limba-ĭ lasă apă, asemenea bólelor de copiĭ, cu adevĕrat că suferă de turbare şi trebuie să i se aplice remediul de maĭ sus.

[Huma.]

3. Altă vindecare de turbare.

Se póte vindecà cel turbat şi aşà:

Iaĭ «lemn cistìt» = lemn sfînt din crucea pe care a fost rĕstignit Isus Christos, îl puĭ în aluat ca să «stăfsẹscă», să se dospéscă, facĭ apoĭ din acest aluat o prescură, o ducĭ la biserică, ca să fie sfinţită de preot şi daĭ din ea o anaforă celuĭ suferind de turbare şi imediat se vindecă.

[Oşanĭ.] Stoian Arzintaru.

4. De muşcat de câne.

Când te muşcă un câne facĭ «salamură» şi puĭ la locul muşcat, repeţind din cés în cés doctoria, până se închide cu totul rana.

[Huma.]

5. Alta.

Se vindecă şi cu piper roşu, care se aplică pe rană, după ce s'a spĕlat bine cu rachiŭ tare de drojdie, ca să «frigă» locul muşcat.

[Huma.]

6. De „lăzìt“.

Nu e bine ca cine-và să «lăzẹscă» = să boléscă, căcĭ se îmbolnăvesce.

7. Găina ducênd paiŭ.

Când găina vine acasă, ducênd cu sine printre fulgĭ, pene, un paiŭ ce-và, arată că mosafir va sosì in curând în acea casă.

[Oşanĭ.]

8. Găina scuturându-se.

Dacă o găină se scutură, prevestesce, că ştire rea va sosì în curând, «abèr ur'ọt.»

La Aromânĭ se explică acésta, că musafirĭ vor sosì.

[Oşanĭ.]

9. Cocoşul stând într'un picior.

Cocoşul stând într'un picior, prevestesce, că vremea se va schimbà în curând.

[Oşanĭ.]

10. Când cântă găina.

Când cântă găina asemenea unuĭ cocoş, se ḑice, simplu că «cọntă» = cântă. Dacă o găină cântă, preḑice mórtea unuĭ membru din familie. Spre a deturnà rĕul augur, se taie găina.

[Birislaŭ.]

11. Când cântă Cocoşul.

Când cocoşul cotcodocesce ca o găină, preḑice mórte. Ca să nu se întîmple prevestirea, se aduce cocoşul la biserică, unde se dăruesce popiĭ.

[Oşanĭ.]

12. Când se rupe firul.

Când o femee tórce cu furca, cu cicricul etc., şi i se rupe firul «*iru*», arată că tréba nu-ĭ va merge bine în acea ḑi; saŭ: că lucrul pentru care este destinat firul ce se tórce nu se va maĭ face.

[Birislaŭ.]

13. Când se înódă aṭa.

Când cine-và cóse o haină, cămaşă etc. şi i se înódă aţa în cursul cusutuluĭ, arată că persóna care va purtà acéstă haină, se va mândrì cu ea, îĭ va merge bine.

[Lunḑini.]

14. După apunerea sóreluĭ.

Apunênd sórele, nu este bine ca cine-và să se adăpostéscă sub stréşina caseĭ, fiind-că vin «cervìñili» şi zọnili (1) de-l calcă şi-l îmbolnăvesc.

[Oşanĭ.]

15. De iubire.

Ca să facĭ să te ĭubéscă o fată, te servescĭ de mijlocul următor:

Prinḑĭ un liliac, îl fierbĭ şi din carnea omoplatului puĭ niţel într'o zmochină saŭ stafidă, pe care o daĭ să o mânânce persóna, care dorescĭ să te iubéscă.

Osul iadeş şi omoplatul liliaculuĭ încă sunt bune de doctorie.

[Oşanĭ.]

16. Ca să-ṭĭ trăéscă copiiĭ.

Când uneĭ femeĭ nu-ĭ trăesc copiiĭ, ca să nu-ĭ maĭ móră, găuresce ambele urechĭ nouluĭ născut. Rĕutatea prin acest mod se îndepărtéză de la băiat.

---

(1) Ielele, Ḑînele.

Saŭ: După ce înfăşorĭ bine pe noul născut, îl aruncĭ în drum şi-l laşĭ până ce trece cine-và, ca să-l ridice. Ridicându-l, aparĭ şi-l rogĭ pe acela, orĭ-care o fi el, ca să devie naşul nouluĭ născut şi copilul va trăì.

[Oşanĭ, Birislaŭ.]

17. „Piduţ'ǫl".

«Piduţ'ǫl» este bóla care face să aĭ mâncărime la picióre. Se capĕtă, când cine-và calcă în cercul = «tărcolu» de cenuşe. De aceea este bine să te păzescĭ de a-ţĭ întinde piciórele în foc.

[Oşanĭ.]

18. De muşcătură de şérpe.

Când te muşcă un şérpe, să cauţĭ brósce de cele galbene la burtă; puĭ câte una din ele, vie, pe rană şi o ţiĭ până ce móre; apoĭ puĭ alta şi tot aşà maĭ departe, până dispare tótă umflătura şi te vindecĭ. Semnul vindecăriĭ ţi-l indică brósca, care pusă pe rană nu maĭ móre, ceea ce arată, că tot veninul din rană s'a supt.

[Oşanĭ.]

19. De iubire.

Dacă poţĭ găsì trifoiŭ [«ditilină» saŭ: «ĭongi divă»] cu patru foĭ, îl laşĭ în altarul din biserică 40 de ḑile, ca să se sfinţéscă şi apoĭ, purtându-l asupra-ţĭ, are misteriósa putere, ca să atragă spre tine orĭ-ce femee veĭ atinge cu el

[Oşanĭ.]

20. Când bróscele cărcăesc.

Dacă bróscele cărcăesc semnificativ, adecă în mod cam neobicĭnuit, arată că ele se bucură, fiind-că în curînd va plouà.

[Oşanĭ.]

21. Vampir.

Când trece pe de-asupra mortuluĭ o vieţuitóre óre-care, face ca acel mort să devie vampir. Credinţa în vampirĭ este tot aşa de răspândită, ca la tóte popórele din peninsula balcanică.

22. Mórte.

Ceĭ carĭ pórtă pe mort, nu e bine să se uite îndărăt, căcĭ atuncĭ va murì şi altul.

23. Ca să nu devii dator.

Nu este bine să-ţĭ întinḑĭ piciórele la masă, căcĭ deviĭ dator la cămătar

24. Când perḑĭ o vită.

Când perḑĭ o vită, iată ce trebue să facĭ spre a o găsì:

Întâiŭ, dacă e vită mare, boŭ, vacă, cal, etc., puĭ o potcóvă în foc, ca vita să nu fie mâncată de lup.

Se cere ca potcóva să fie cât maĭ potrivită cu piciorul viteĭ perdute.

În casul, când nu se găsesce de loc în casă o potcóvă, să legĭ «vîrlghili di foc» [nisce fere ce se obicĭnuesc la vatră, pentru diferite întrebuințărĭ], ca prin modul acesta să legĭ și gura fiarelor sĕlbatice, spre a nu puté mâncà vita perdută.

[Oșanĭ.]

25.

Dacă îmbracĭ, din nebăgare de sémă, cămășa pe dos, aĭ să te îmbolnăvescĭ.

[Huma.]

26. De deochiŭ.

Un copil, ca să nu se deóche, îmbracă ismenele pe dos, saŭ unul din ciorapĭ.

[Birislaŭ.]

27. Șerpĭ din perĭ de cal.

Se crede, că punênd cóma de cal în apă stătătóre saŭ în rîŭ, după 40 de ḑile, fie-care din periĭ cómeĭ devin șerpĭ. Aceștĭ șerpĭ ar fi inofensivĭ și numaĭ în apă pot trăì.

[Lunḑini.]

28. Cântecul de cucuvae.

Când cântă o cucuvae [«*uluvęĭcà*, Ln.] în sat, preḑice nenorocirĭ pentru locuitorĭ; dacă cântă în curtea cuĭ-và, preḑice mórte pentru casa aceea, saŭ o nenorocire mare.

29. «Ghionu».

Când pasĕrea «Ghionu» cântă nóptea într'un sat, prevestesce că în vara aceea va fi bântuită partea loculuĭ de o mulțime de hoțĭ.

[Oșanĭ.]

30. Popă.

Dacă visezĭ popă, rĕŭ îțĭ va merge.

[Oșanĭ.]

31. Când pornescĭ.

Odată ce aĭ pornit, nu este bine să te întorcĭ din drum, căcĭ îţĭ va merge rĕŭ.
[Oşanĭ.]

32. Şérpe.

«Răstăļĭatura de şérpe [adecă: dacă întîmpinĭ şérpe], arată că-ţĭ va merge bine şi că veĭ câştigà banĭ.
[Oşanĭ.]

33. Porc.

Când porcul se jócă în coteţ [«còcină»] prevestesce că [«boari si caţă»] vînt va prinde.
[Lunḑini.]

34. Cocoşul.

Când cântă cocoşul *ăntru vac'ọt* saŭ *dupu vac'ọt* [înainte de timp saŭ după timp], fără să-ĭ fie momentul [«*fără să-ļĭ iă ùrdinu*»], arată că vremea se va schimbà, se va face frumósă, dacă e rea şi rea dacă e vreme frumósă.
[Oşanĭ.]

35. Cocoşul.

Când cântă cocoşul «ăntru vrẹmi» = înainte de timp şi latră câniĭ, arată veste rea.

Dacă mulţĭ cocoşĭ şi maĭ toţĭ câniĭ din sat latră, arată că nenorocire va venì peste tot satul.
[Oşanĭ.]

36. Când tună.

Când tună, nu este bine să staĭ la masă, ca să mâncĭ, căcĭ te trăsnesce. Tot aşà nu este bine să staĭ la uşe, la feréstră, sub pomĭ, şi nicĭ să porţĭ armă cu tine.

Când tună să staĭ întins pe burtă, că nu te trăsnesce.

Când fulgeră se ḑice, că sf. Ilie cu calul sĕŭ calcă pe stâncĭ de cremene şi din ciocnirea potcóvelor cu cremenele, resultă fulgerele.
[Oşanĭ.]

37. «Stamna».

Nu e bine să ducĭ ulciorul «[stamnă]» gol, căcĭ se golesce hambarul de vipt.
[Oşanĭ.]

38. «Răstăḷiătură».

Dacă pornescĭ unde-và şi te întîmpină o femee cu vasele góle, [care se duce să aducă apă de la cişmeà], e bine să te întorcĭ din noŭ acasă, să staĭ puţin şi apoĭ să pornescĭ, unde ţi-aĭ propus, dacă dorescì să nu-ţĭ mérgă rĕŭ.

[Oşanĭ.]

39. Oŭ mititel.

Când o găină ouă *«ŭoŭ minùt»* = oŭ mititel, şi nu ca de obiceĭŭ, prevestesce mórtea stăpânuluĭ, a unuĭ membru din acea familie saŭ a uneì vite marĭ. *Ŭou minùt* este fără *«gălbinùş»*.

40. Calul.

Dacă calul, trecênd prin apă, se pişe, arată noroc: *«sεmn bun»*.

41. Când bubue focul.

Când bubue [«Oş.: fufuţeşti», Ln., Brv.: bucĭaşti] focul, arată că lumea te vorbesce de rĕŭ.

42. Epure.

Dacă întâlnescĭ epure pe drum, să te întorcĭ de treĭ orĭ îndărăt cu 40 de coţĭ saŭ paşĭ, şi să ḑicĭ; *«nu mi duc»* = nu mĕ duc şi apoĭ să-ţĭ continuĭ drumul, dacă dorescĭ să nu ţi se întîmple o nenorocire óre-care în drum.

43. Papucul.

Nu este bine să umbli numaĭ cu un papuc, căcĭ îţĭ móre mamă-ta.

[Oşanĭ.]

44. Apă.

Nu este bine să te urinezĭ în apă, căcĭ îţí móre mama.

[Oşanĭ, Birislaŭ.]

45. Şérpe.

O femee, care ar întâlnì un şérpe, ar puté să facă ca şérpele să se înţepenéscă loculuĭ, când şĭ'ar muşcà capĕtul cosiţeĭ şi s'ar uità în acelaşĭ timp spre sóre de treĭ orĭ şi apoĭ de treĭ orĭ la şérpe.

[Oşanĭ.]

46. De roșață.

Când te dóre ochiul de bóla *«rușață»* = înroșirea ochilor, să ieaĭ *«strigḽĭată»*, oŭ și *«stipsi»* = pétră acră, să le amestecĭ și punênd amestecătura pe un petec spălat, să o așezĭ frumos pe ochiŭ și să o legĭ. O lașĭ să steà maĭ mult timp și apoĭ o schimbĭ încă odată saŭ de douĕ orĭ, și îțĭ trece.

[Oșanĭ.]

47. Stele.

Când veḑĭ că cad stele, arată că hoțiĭ sunt urmărițĭ de potere: *«Cọn cad stẹli, furiḽĭ ḽĭa putirès»*.

48. Vîntul.

Când suflă vîntul puternic: *«Cọn suflă boarea»*, e semn că suflet de om a perit: *«ari pirìt vrin ŭom»*.

Tanca Toma [Oșanĭ.]

49. Acul.

Dacă nu daĭ acul în mână, să știĭ că la cununie, [la curùñĭ] veĭ beșì și te veĭ face de rîs.

Tanca Toma [Oșanĭ.]

50. Ḑile faste și nefaste.

«Lunĭa și Joĭa sa buni sa chinisèșĭ»=[Lunĭ și Joĭ sunt bune — ḑile — de pornit la drum.]

Asemenea sînt bune ḑile «să sẹmiñĭ»=să semenĭ.

«Marția» și «Vineria» nu sunt bune. Vinerĭ nu se ară și uniĭ maĭ religioșĭ nu ară nicĭ Mercurĭ.

Toma Tanca [Oșanĭ.]

51. Când nu plouă.

Dacă nu plouă [«acù nu mẹrzi ploaĭă»], causa este că Domnụl Dumneḑeŭ nu ne iubesce. Ca să plouă, se așéză pirostria pe dos.

[Oșanĭ.]

52. De semĕnat.

Când se începe semĕnatul ogórelor și grădiuelor, este obiceiul să se ieà din grăunțele cu carĭ se va semĕnà și să se trécă printr'un inel de argint. Apoĭ se face o turtă în care se pun și aceste grăunțe ast-fel vrăjite, și întrégă se duce la agru. Grâul atuncĭ [saŭ orí-ce alt soiŭ de cereale] va fi

curat ca argintul [inelul de argint] şi va fi cules tot, fără nicĭ o lipsă [ca turta întrégă].

Noe Dumitru [Lunḑinĭ.]

53. Descântarea.

Când se deóche un prunc, dacă nu-ĭ trece curând, se vede după faptul că bolesce, e palid la faţă, sufere de frigurĭ, i se umflă obrazul, piciórele şi mânile.

Atuncĭ lécul este descântarea. Descântarea se face în cincĭ felurĭ.

54. a).

Se va găsì un cap de berbece negru, apoĭ într'o ḑi de Mercurĭ saŭ Sâmbătă, i se vor scóte ochiĭ căpăţineĭ de berbece şi se vor pune să fiérbă într'o ólă nouă. După ce fierb, se scóte óla de pe foc şi se pune într'un loc curat, într'un ungher. Des de diminéţă, în tihnă, când nu vrăjesc încă *lùmili* (ómeniĭ), vine baba de iea în braţe pruncul deochiat şi se duce de se aşéḑă în mijlocul caseĭ, drept sub stâlpul caseĭ numit *popă*. Acì apoĭ îl aşéḑă pe copil într'o albie mare, îl desbracă în pielea gólă, apoĭ luând baba ciurul cu mâna stângă, i-l pune în cap, iar cu mâna dréptă îĭ tórnă apa peste ciur şi în modul acesta spală pe suferind. Apoĭ îl iea mamă-sa, gol cum este, şi-l primenesce repede cu alte rufe noĭ şi curate. Apoĭ baba strînge apă din albie iarăşĭ în ólă, iea şi rufele bolnavuluĭ şi încă până ce nu s'a luminat de ḑi, se duce la rîŭ, unde varsă apa, şi unde spală rufele frumos şi se întórce apoĭ acasă.

Ochiĭ fierţĭ i se cos copiluluĭ de haină, ca să-ĭ pórte cu sine.

55. b).

Se scot din douĕ-ḑecĭ de pescĭ treĭ-ḑecĭ şi nouĕ de ochĭ şi tot ca maĭ sus, se fierbe într'o ólă, Mercurea saŭ Sâmbăta, şi apoĭ în ḑiua următóre, des de diminéţă, se descântă copilul bolnav, cum s'a arătat maĭ sus.

56. c).

Bunicul saŭ tatăl celuĭ bolnav, se duce şi caută în jurul cătunuluĭ şépte óse de vite mórte, dar trebue să ţie minte şi locurile unde a găsit fie-care os. Apoĭ se pun şi se fierb într'un vas, cum s'a spus maĭ sus, apoĭ în ḑiua următóre, înainte de a se luminà de ḑi, se duce şi pune fie-care os la locul sĕŭ. Se crede, că, prin spĕlarea cu apă de óse de vite mórte, copilul se vindecă pe deplin.

57. d).

Bunicul orĭ bunica se duce, cu o fată saŭ cu un băiat şi cu o ólă, ca să ieà apă *mută* de la şépte fântânĭ, dar chiar de unde izvorĕsc apele, *di la mumi*. Apoĭ fără să vorbéscă de loc, iarăşĭ se întorc acasă şi descântă cu apa *mută* pe bolnav. Apa apoĭ e strînsă din noŭ în ólă şi se varsă în ḑiua următóre într'una din apele cele maĭ apropiate, de unde s'a luat.

58. e).

Într'o Mercurĭ, pe la apus de sóre, îşĭ iea baba o copită de cal, câte-và grăunţe de orz, un ban de argint, le légă cu o aţă roşie şi se duce unde scie, că este un mărăcine de descântat *(spin di puliiri)*. Acest spin este tufos, cu frunzele cenuşii-albicióse, cu florĭ albe, în formă de buchet şi face nisce bóbe roşiĭ. Acì légă copila banul de argint de spin, pune grăunţele de orz la rădăcină şi apoĭ i se adreséză mărăcineluĭ: «Scoală-ti cur`ọn, nazubeà-la «şi f`ẹrica-la calu şi s-ti duţĭ la un cĭas să afli lẹc la loşu şi ca să viñĭ, lẹcu «s-la laşĭ pri spinu tọŭ.» (Scolă-te, potcovesce-ţĭ calul şi să te ducĭ imediat să afli léc pentru cel bolnav şi când veĭ venì, lécul să-l laşĭ pe spinul tĕŭ.) Apoĭ baba se întórce acasă. Apoĭ în amurg, cànd toţĭ se odihnesc, îşĭ iea baba o sapă şi se duce de scóte spinul, îl lasă apoĭ vre-o jumătate de cés sub streşina caseĭ şi după acésta îl duce în casă. Spinul se pune într'o căldare mare şi fierbe până ce apa din căldare devine albă; se scóte apoĭ căldarea de la foc şi se pune într'un loc curat, într'un ungher *(chĭoşi)*. Pe la miezul nopţiĭ vine baba şi observă apa care, dacă e roşatică, este dovadă că e bună pentru léc. Atuncĭ se procedéză să se descânte cu acéstă apă, cum s'a descris maĭ sus la No. 54 a). După ce bolnavul este descântat, se strînge apa cu care a fost spălat şi se varsă în riŭ, unde i se spală şi rufele.

Aceĭ din casă, timp de un cés şi maĭ bine, până ce vre-un câne saŭ găină nu umblă prin locul unde s'a descântat, nu es din cameră. Prin modul acesta rĕul rĕmas în acel loc cade asupra fiinţeĭ ce a umblat întâĭ acì, după descântare.

Dacă apa din căldare nu s'a înroşit, nu este bună de léc şi se varsă.

Aceste douĕ felurĭ de descântare din urmă se fac şi la ómenĭ marĭ.

[Birlslaŭ.]

59. **Turiri lu plọnsu.**

Micu, cọn plọnḑi, di-ca să-ḷı putnẹscă, acu nu la pẹrdi plọnsu, tunţea ăḷĭ fac lanti dọŭ lẹcurĭ, ţe si cḷiamă: «**turirea lu plọnsu**».

Ţista lẹc si faţi şa:

a) Dirèp viniri vaţĭli di la văcaru,

59. **Aruncarea plânsuluĭ.**

Micul [copil], când plânge, după ce i se descântă, dacă nu-ĭ piere plânsul, [dacă nu perde plânsul], atuncĭ i se fac alte douĕ lécurĭ, ce se chémă «aruncarea [alungarea] plânsuluĭ».

Acest léc se face aşà:

aŭ lę moaşa căčua [căčula] lu micu şi si duţi di li prişţętă vaţĭli şi-ŭ şutnęşti căčua ăntru eali şi si scundi cola, di si za-uşaşti, ca să tręcă vrină vită ălìz pristi ea şi-ŭ lę căčua şi-şĭ vini casă di-ḻi-ŭ puni lu micu.

a) Drept când vin vacile de la văcar, bătrîna iea căciula miculuĭ [copil] şi se duce de le aştéptă vacile şi o aruncă căciula între ele şi se ascunde acolo, ca să iea aminte, să trécă neapărat vre-o vită peste ea; apoĭ îşĭ iea căciula şi-şĭ vine acasă de o pune miculuĭ.

* * *

b) Si dară şi şa ţista lęc:

Ięsi prin miràc şi si zăcată prin toţĭ munţiḻĭ, şi ca să vędă vrin foc, si toarnă di lę treĭ tàcĭùñĭ prinşĭ din ŭògnişti, ĭęsi ară ăn triuşă şi ziţi:

«Pănă cmo plọnsu ra pri X... ară di oa-'ncola să si ducă pri ţela focu din munti».

La sfacă zìţiri, şutnęşti cọti un tăcĭuni cutru ţela focu din munti şi-şĭ antră-n casă.

b) Se face şi ast-fel acest léc:

Esă în amurgul seriĭ [bătrîna] şi cată prin toţĭ munţiĭ, şi dacă va vedé vre-un foc, se întórce de iea treĭ tăciunĭ aprinşĭ din cămin, esă iară în curte [arie] şi ḑice:

‹Până acuma plânsul era pe X..., iară de aicĭ înçolo să se ducă pe focul acela din munte.»

La fie-care ḑicere, aruncă câte un tăciune către acel foc din munte şi-şĭ intră în casă.

[Huma.]

60. Cọu răsari-n sou micu.

S'ọmbăta diminęţa-ta si duţi ună babă moaşă curată (fără barbàt) di află ună jeḻĭcă din apu din axèn sinor, ca să-ŭ ducă casă; aŭ puni pri pragu di uşa mari; aţi află ună suvaḻĭcă (furlină custandinacĭcă), ţe, ca să-şĭ scoată capu jeḻĭca, aŭ calcă cu direptu picĭòr şi-ḻĭ la zătaraşti capu cu furlina, că la jungḻĭari; aţi-ŭ scoati soĭca şi-ḻĭ la taḻĭă bun capu şi la cipnęşti ficĭoru cu capu, cum ăĭ di sọnḑi, ăn patru razgloburĭ: la dọŭli mọñĭ, sup coturĭ şi sup dọŭli zinucḻi; aţi la coasi capu di brọn la ficĭoru s-la poartă cu ĭel, ară jeḻĭca jungḻĭată aŭ scundi ăn atoali.

60. Când pruncul tresare în somn.

Sâmbătă diminéţa se duce o babă bătrînă curată (fără a fi dormit cu moşul), de află o bróscă ţestósă din apă din hotar străin, ca să o aducă acasă; o pune pe pragul de uşa mare; apoĭ află un galben, cu care, când îşĭ va scóte capul brósca ţestósă, i-l calcă cu dreptul picior şi i-l târăşte capul cu galbenul, până ce i-l taie; apoĭ scóte bricégul şi-ĭ taie frumos capul şi cu capul sângerat atinge pe copil în patru închieturĭ: la cele douĕ mânĭ, supt cóte, şi supt ceĭ doĭ genuchĭ; apoĭ cóse capul de brîul copiluluĭ şi-l pórtă cu el, iară brósca ţestósă înjunghiată o ascunde în *atoale*.

[Birislaŭ.]

61. Ḍi ṭe trubuĭaşti s-la vegḽi micu pǎn la un an.

La micu pǎn la un an nu-ḽĭ si da sǎ gustǎ carni di: caprǎ, porc, ḽĭepur, gǎḽinǎ şi pẹşti.

Nu faţi sǎ si catǎ (vẹdǎ) cu uglìndala.

Fes roş ǎn cap nu-ḽĭ si puni.

Cu cǎṭ'ọl şi cu maţa nu faţi sǎ si joacǎ.

An ǎntunẹric, cọn nu doarmi, nu si lasǎ.

La umbrǎ (di vidẹla di noapti) ǎn zid, nu faţi si catǎ.

Sup strẹŭǎ nu se lasǎ ni zuŭǎ, ni noapti.

Cọn suflǎ boarea, mumǎ-sa ǎḽĭ li dunǎ p'ẹtiṭĭli tinsi di la uscari şi cu maḽĭŭ nu-ḽĭ si bat p'ẹtiṭĭli.

Nu-ḽĭ si taḽĭǎ peru din cap.

An cap nu la spẹlǎ, ni la chĭaptinǎ.

61. De ce trebue sǎ-l pǎzescĭ (veghĭ) pruncul pânǎ la un an.

Prunculuĭ pânǎ la un an nu i se dǎ sǎ guste carne de : caprǎ, porc, gǎinǎ şi pesce.

Nu face (nu este bine) sǎ se [uite], vaḑǎ în oglindǎ.

Fes roş în cap nu i se pune.

Cu cǎţel şi cu pisicǎ nu face sǎ se jóce.

În întuneric, când nu dórme, nu se lasǎ.

La umbrǎ (de lumina nopţiĭ) în zid, nu face sǎ se uite (sǎ cate).

Supt stréşinǎ nu se lasǎ nicĭ ḑiua, nicĭ nóptea.

Când suflǎ vîntul, mumǎ-sa îĭ adunǎ petecele (scutecele) întinse spre a se uscà şi cu maiul nu se bat scutecele.

Nu i se taie (tunde) pěrul din cap.

În cap nu se spalǎ, nicĭ se peptenǎ.

Birislaŭ.

62. Când copilul împlinesce anul.

Când pruncul împlinesce un an, se face pregǎtire, ca în ḑiua aceea sǎ se serbeze. Pentru acésta se fac diferite plǎcinte «pug'ọcĭ» şi când se aşézǎ masa, se pun peste ea tot felul de unelte bǎrbǎtescĭ, dacǎ mititelul este bǎiat şi fel de fel de obiecte femeescĭ, când este vorba de fatǎ. Aşà pentru bǎiat se pune: fórfecĭ, oglindǎ, teslǎ, cǎlimar, condeiŭ, carte, diferite unelte de agriculturǎ; iar fiind fatǎ se pune: fus, furcǎ, ac, «fuştĭ»=cârlige de împletit, unelte de rǎsboiŭ şi pe care obiect va pune copilul mâna întâiŭ, spre acel fel de ocupaţiune va arǎtà maĭ multǎ înclinare. Aşà dacǎ iea teslǎ, va devenì zidar «maĭstur», dacǎ pune mâna pe «fuştĭ», va avé aplicaţiune mare pentru ciorapĭ şi aşà maĭ departe.

Noe D. şi P. Iufu.

63. Pugacĭa di an.

Micu, ca sǎ proachĭǎ dọŭ sǎptǎm'ọñĭ ǎntru an, trubuĭaşti sǎ-ḽĭ si da pugacĭa di an. Di an aḽĭ si faţi ĭa Joĭa,

63. „Plǎcinta de an".

Prunculuĭ, când se apropie cu douě sěptǎmânĭ, ca sǎ împlinéscǎ anul, trebue sǎ i se deà *pugacia* de an. De an

ĭa Lunĭa diminęța-ta. Ancă mănicàt fați muma-sa maĭ multi pǫñĭ gărn'ǫțĭ, li unḑi pri disupru m̃ĭari, li răsfrǫnḑi ăn maĭ multi cumati, li puni ăn ună męsă nǫŭ, puni şi ună virdęță-n nuntru, si isprimineşti bun şi ziți: «Na-vă un'ęcĭcut pugacĭă din an lu x.»

Şi lumea alĭ zic la ea: «Să-țĭ iă ghiŭ! Să-țĭ cręscă mari!»

Di ca să da pri la toati càsili, aŭ puni sinia şi si nșǫră toțĭ țelĭa din casă. Napcum lę şi di toati alàturli ți ari un dumachìn ăn casă, ca: gĭangalòțĭ di agru, fuştĭ, alaturĭ di răzbòĭŭ, carti, cantár, foarfițĭ, chĭesi, sapă, teslă, uglìndală, chĭęptin, ac, chitcă şi lanti. Şi li pun toati pri sinĭă, ați la pun şi micu lăngă lucri pri siniă.

Şi şa, si ziți, că di țe lucru prima să si cață, ftari zănăĭàt să aĭbă, cǫn să cręscă: maĭstur, 'cu lę teslă etc.

Dupu țea, li mut lùcrili di pri siniă şi-ŭ pun pugacĭa di rucĭ'ǫs toțĭ priună cu ĭel.

Rizu Peana.

(că a împlinit anul), i se face Joia saŭ Lunia diminéța. Încă des de diminéță face mumă-sa maĭ multe pânĭ de grâŭ, le unge pe de-asupra cu miere, le rupe în maĭ multe bucățĭ, le pune pe o față de masă nouă, pune şi verḑeturĭ în năuntru, se premenesce frumos şi ḑice: «Na-vă-țĭ puțintică *pugacĭe* de an lu x.»

Şi lumea iĭ résponde eĭ; «să-țĭ trăéscă (să fie viŭ)! Să-țĭ créscă mare.»

După ce împarte pe la tóte casele, aşéză *sinia* (masă rotundă de lemn) şi se înşiră toțĭ ceĭ din casă. Apoĭ iea din tóte uneltele ce are un gospodar în casă, precum: unelte de ogor, cârlige de împletit, unelte de răsboiŭ, carte, căntar, fórfecĭ, pungă, sapă, teslă, oglindă, peptene, ac, buchet de florĭ, şi altele. Se pun tóte pe masa (rotundă de lemn), apoĭ se pune şi pruncul lângă lucrurĭ pe masă.

Şi ast-fel, se ḑice, că de ce lucru se va apuca întâĭ, atare meşteşug o să aibă, când o să créscă: zidar, dacă apucă teslă etc.

După aceea, se rădică (mută) lucrurile de pe masă şi se pune *pugacĭa*, ca să prânzéscă toțĭ împreună cu el.

Birislaŭ.

64. Cǫn cadi nafară micu.

Micu, ca să cadă dinafară, ună-şi-ună lagă ună babă la groburĭ (murminturĭ) şi di la vrin grob niştiùt lę unęcĭcut luminari, țe-ĭ rămasă, ili pricată, di cǫn prind la mortu, aŭ lę şi vini casă şi cĭaboc li lę foàrfițli şi-lĭ talĭă la căzutu cǫti unęc per din toati lòcurli ca: din cap, zęni, clipęli,

64. Când copilul sufere de epilepsie.

Pruncul, când are halucinațiĭ, îndată alérgă o babă la cimitir (morminte) şi de la vre-un mormînt nesciut iea puțină lumînare, ce-ĭ rĕmasă, saŭ cată, când se aprinde la mort (lumînare), o ieă şi vine acasă şi în grabă iea fórfecile şi taie de la suferind câte o lécă de pĕr din tóte

şi di la toati ùngḽili cǫti un'ęc şi li lipęşti di ţea luminari şi unǎ şi unǎ lag'ǫndurlea arǎbaba, si duţi ǎn xen cǎtùn (ţe-ĭ maĭ proapi) şi ǎn ţęli groburĭ, ǎn vrin niştiùt arǎ li puni lùcrili şi ziţi:

«Pǎnǎ cmo nubuniḽia ra pri x..., «ǎrǎ di oà n-cola, oà sǎ stà; şi cum «ĭo nu ştiŭ cruĭ ǎĭ ţista grob, şa «şi nubuniḽia s-nu la poatǎ priflari «vichĭ micu.»

Napcum pǎnǎ la un an la micu nu-ḽĭ daŭ sǎ mǎnancǎ carni, ni di porc, caprǎ, ḽĭepur, gǎḽinǎ, ni pęşti, şi trubuĭaşti s-la aĭbǎ ǎn criel di casǎ (mumǎ-sa şi lañĭţiḽĭ) s-nu la rǎsplǫngǎ vrinǎ oarǎ icĭ.

locurile, ca: din cap, gene, pleópe şi de la tóte unghiile câte o lécǎ şi le lipesce de cea lumînare şi în datǎ, alergând cât de mult, se duce în cǎtun strǎin (cel maĭ apropiat) şi în mormintele acele (din acest cǎtun strǎin), iarǎşĭ în vre-unul nesciut, pune lucrurile şi ḑice:

«Până acuma nebunia erà pe x, iarǎ de acì în colo, aicĭ sǎ steà; şi precum eŭ nu sciŭ al cuĭ este acest mormînt, aşà şi nebunia sǎ nu pótǎ aflà pe prunc.»

Apoĭ, până la un an, pruncululuĭ nu i se dǎ sǎ mânânce carne nicĭ de porc, nicĭ de caprǎ, epure, gǎinǎ, nicĭ pesce şi trebue sǎ-l aibǎ în bǎgare de sémǎ (mamǎ-sa şi ceĭ-lalţĭ), ca sǎ nu-l facǎ sǎ plângǎ nicĭ-odatǎ de loc.

Birislaŭ.

65. Discǎntari di putniri di cḽinurĭ.

Ficĭoru mic, pǫn la jimitati di an, plǫnḑi, maĭ mult di cḽinurĭ şi di uşniri.

Cḽìnurli sa di dǫŭ turlìĭ: udi şi uscati. Cḽìnurli si cunòsc, ca sǎ udi, cǫn micu plǫnḑi şi ugoḽĭ pişǎ; arǎ uscàtili cḽinurĭ sald plǫnḑi şi nu pişǎ cǫta.

L'ęcurli di cḽinurĭ udi sa di treĭ turlìĭ şi si fac m̃ıèrcurea şi dumìnica dimnęţa-ta pri piricĭuni.

Muḽĭarea ţe putnęşti trubuĭaşti sǎ iǎ moaşǎ şi mult curatǎ [fǫr bǎrbàt] şi la putniri sǎ iǎ maĭ tot pri gol burìc.

Dirèp m̃ĭercurĭ ili dirèp dumìnicǎ, si duţi baba prin cǎtùn, di aflǎ un mǎgàr alìz negru şi gol, la lę casǎ şi la duţi di la lęgǎ ţea sęrǎ ǎn triuşǎ

65. Descântare.

Copilul mic, până la jumǎtate de an, plânge maĭ mult de «cḽinurĭ» şi de «uşnire.»

«Cḽinurile sunt de douĕ felurĭ: ude şi uscate. «Cḽinurile» se cunosc, cǎ sunt ude, când mititelul plânge şi mereŭ se pişe; iar la cele uscate, numaĭ plânge şi nu se pişe atâta.

Lécurile de «cḽinurĭ» ude sunt de treĭ felurĭ şi se fac Mercurĭ şi Du-mineca diminéţa când pere luna.

Femeea care descântǎ trebue sǎ fie bǎtrînǎ şi fórte curatǎ [fǎrǎ a avé raporturĭ cu bǎrbat] şi la vrǎjire sǎ fie cu stomacul gol [adecǎ: sǎ fie nemâncatǎ, flǎmândǎ].

Drept o Mercurĭ saŭ Duminecǎ, se duce bǎtrîna prin sat, ca sǎ afle un mǎgar cu totul negru şi gol, îl iea acasǎ şi-l duce de-l légǎ în acea

di un par di corn uscàt, și ca, să pridoarmă măgaru, dimnęțata, la lę baba micu și la puni un'ęc pri ĭel, napcum la dislęgă, ați la gripęști-n cola. Ați lę di la ficĭòr un'ęc p'ętic pișàt, treĭ cărbùñĭ stinșĭ, treĭ gărnuță di ŭorḑ, un cap di alĭŭ, li zănviĭaști ăn pętic și la scoati paru bătùt, li puni l'ęcurli an gàură și la bati paru òpucu, și cǫn să ĭęsă disupru ară lęcurli, tunțea s-la pricață micu cl̦înurli.

66. Alta.

Pri la scăpitari soarli dirèp m̃ĭercurĭ ili dirèp duminică, ĭęsi baba an ună răscrăşniță și la turnari casă, și di la stǫnga și di la drępta parti, lę cǫti un surț'ǫl, cǫti un bod, și ca s-li facă surțęlili fără un patru-zǫțĭ, antră-n casă, li lęgă cu un chĭędin roși și li puni-n lęgăn s-li pișă micu. Mǫnti-za dimnęța, li lę moașa surț'ęlili pișati și ună mănată di fărină an ună ubęlă, aŭ lę dupu ea și liunca cu micu di si duc la vali, li dislęgă moașa surțęlili cu ubęla di fărină, ară muma la disfașă micu, ați la lę moașa un surțǫ̀l, la udă-n vali, la fați vrìŭ di fărină, alĭ fați un'ęc ca cruți la micu pri boașă, ați la șutnęști unu pri vali, lantu pri uscàt.

Și șa păn s-li du sfărșęscă surț'ęlili, ați aŭ turęști și fărina rămasă cu tot ubęla-n vali și-șĭ vin casă.

séră în curte [lângă ușă], de un par de corn uscat, și după ce va fi dormit măgarul, diminéța, iea baba pe prunc și-l pune o lécă pe el (pe măgar) apoĭ îl deslégă, și îĭ dă drumul în colo. După acésta iea de la ficior un scutec pișat, treĭ cărbunĭ stinșĭ, treĭ grăunțe de orz, o bucată de usturoiŭ, le învelesce în scutec, scóte parul bătut, pune lécurile în gaură și bate parul pe dos, și când vor eșì deasupra [la suprafață] iarășĭ lécurile, atuncĭ să-l reapuce pe prunc «cl̦inurile.»

66. Alta.

Pe la asfințitul sóreluĭ într'o Mercurĭ saŭ Duminecă, esă baba într'o răspântie și la întors acasă, iea câte un surcel, vergeà și de la stânga și de la drépta parte a drumuluĭ, și după ce a împlinit 40 de surcele minus unul, intră în casă, le légă cu o ață roșie și le pune în légăn, ca să le ude pruncul. În ḑiua următóre, diminéța, bătrîna iea surcelele udate și o mână plină de făină într'o obiélă, iea după acésta și pe lehuză cu pruncul și se duce la rîŭ, le deslégă bătrîna surcelele și obiéla cu făină, iară mama desfașie pe prunc, apoĭ iea bătrîna un surcel, îl udă în rîŭ, îĭ face capĕtul cu făină (surcelul udat în rîŭ, il pune în făină, ca să i se înfăineze capĕtul), apoĭ îĭ face copilașuluĭ cruce între picióre, după aceea aruncă surcelele unul în rîŭ, altul pe uscat.

Și așà continuă până să sfîrșéscă surcelele, apoĭ aruncă și făina rĕmasă cu obiéla cu tot în rîŭ și-șĭ vin acasă.

67.

M̃ĭercurĭ ili dumìnică dimnęța, di prima la miręști muma micu cu un chĭędin roși, di la cap pọn la picĭoari; ați la lęŭ treĭ cărbùñĭ, treĭ gărnuță di bob și treĭ căț̀ọḻĭ di aḻĭŭ, li zănviès an unęc pętic pișàt și la lęgă cu țela chĭędin și si duți ară moașa ili maĭ bun tatu la micu, aŭ lę și sicurea pri spọțĭ și si duți ăn un cĭaìr, ili-n vrină mucĭară, ĭundi ḻĭa lęgă caḻiḻĭ, di pasc ăn vęră și cată bun pri cola, păn să află vrin vecḻĭu par bătùt an pimìnt; cață di la scoati paru și li puni (pęticu ligàt cu țęli lucri) ăn gàură di par; ați-șĭ fați treĭ ŭorĭ cruți cutru ĭundi ancręști soarli, la bati cu sicurea opucu paru, pănă ĭun' să poată s-la ăngroapă-n pimìnt și ziți:

«Cọn să si toărnă și să si facă ară paru cum ra, tunțea vichĭ să privină cḻìnurli la ficĭoru».

67.

Mercurĭ saŭ Duminecă diminéța, întâiŭ muma îșĭ măsóră pruncul cu o ață roșie, de la cap până la picióre; apoĭ se iea treĭ cărbunĭ, treĭ grăunțe de bob și treĭ bucățele de usturoiŭ, se învelesc într'un petec udat (de copil) și apoĭ se légă cu acea ață și se duce iarășĭ baba saŭ maĭ bine tatăl pruncului, care iea și securea pe spate, și se duce într'o livade saŭ într'o mocirlă, unde se légă caiĭ, ca să pască vara, — și caută bine acolo, până să afle un par bătut de mult în pămînt; se apucă de-l scóte parul și pune scutecul legat cu acele lucrurĭ în gaura de par; apoĭ îșĭ face de treĭ orĭ cruce în cotro răsare sórele, bate parul pe dos cu securea, până unde póte să-l îngrópe în pămînt și ḑice:

«Când s'o întórce și s'o face iarășĭ parul precum erà, atuncĭ în sfîrșit să revie «clinurile» la copil.

68. Cḻinurĭ uscati.

L'ęcurli di cḻinurĭ uscati să di dọŭ turlìĭ și si fac că și la ùdili.

A. Prima si duți tatu di cată, di află un gard lung di zmăręcă (cespin) și scoati cọti un'ęc ĭeșli di la treĭ-zọțı-nọŭ di parĭ, țe să upăr'ọțĭ di putpărọri an gard, și ca s-li ducă casă (ĭ'ęșlili), ară m̃ĭercurĭ ili dumìnică dimnęța li ĭerb ăn ună căldărușcă, ați la lęŭ micu muma cu baba, si duc an fund și la spęlă micu cu țea apu, ăḻĭ pun unęc și-n rost, ați la priminès ară.

I'ęșlili baba li lę di li duți și li ăngroapă sup vriună stănuvită rọpă, ĭundi s-nu priĭasă vichĭ.

68. Clinurĭ uscate.

Lécurile de «cḻinurĭ» uscate sunt de două felurĭ și se fac ca și la cele ude:

A. Întâiŭ se duce tatăl de caută și află un gard de juniper și scóte câte puțină așchie de la tre-ḑecĭ și nouă de parĭ, ce sunt bătuțĭ bine pentru răzimat gardul, și, după ce le aduce (așchiile) acasă, iarășĭ într'o Mercurĭ saŭ Duminecă diminéța se fierb într'o căldare mică, apoĭ se iea pruncul de către mama luĭ și de către babă, se duc cu toțiĭ în «fund» (parte din casă) și-l spală pe prunc cu acea apă, i se pune nițel și în gură, apoĭ este primenit iară.

B. La lę baba micu şi si duţi cu ĭel sub ună suşină, ăn plĭămniţă ili-n vrin trem.

La ugulęşti, aţi la culcă pri spǫţĭ (pri grăb, gărb), dară şapti cĭavĭĭ çǫt mijlucanu zęĭzit lu micu, la tindi bun (ca Ristosu pri cruţi), alĭ bati ună cĭaviă sup vrĭŭ di cap, lanti dǫŭ sup vrĭŭ di z'ęĭzitili mijlucani la mǫñĭ, ună sup cĭupulęnḑă şi dǫŭ sup puliçàrili di picĭoari. Aţi la lę micu, la ănfaşă şi-lĭ la da la muma-sa.

La clinurli udi si discǫntă ăn ud loc, la uscàtili ăn uscàt.

La micu ţe-lĭ aŭ discăntàt, putnìt Mĭercurĭ ili dumìnică, an ţea zuŭa păn di un an nu-lĭ si udă ţiva di pri ĭel.

Cǫn ăĭ discăntàt, alĭ frǫng ŭoŭ.

Cules de la bătrîna Stanca Peana, Birislaŭ

Aşchiile le iea baba de se duce şi le îngrópă supt o piétră îngropată mult în pămînt, de unde să nu maĭ ésă.

B. Iea baba pe prunc şi se duce cu el supt un loc uscat, în făinărie saŭ în «trem», (parte de casă).

Îl desbracă, (în pele), apoĭ îl culcă pe spate, face şépte cuie (de lemn) cât degetul mijlociŭ al pruncului, îl întinde bine (ca pe Christos pe cruce), îĭ bate un cuiŭ supt creştetul capuluĭ, două altele supt vîrful degetelor mijlociĭ de la mânĭ, una supt membrul viril, şi două supt policarele piciórelor. Apoĭ îl iea pe prunc, îl înfaşe şi-l dă mameĭ sale.

La «clinurĭ» ude se descântă în loc ud, la çele uscate în loc uscat.

Prunculuĭ ce i s'a descântat, făcut (vrăjit) Mercurĭ saŭ Dumineçă, în acea ḑi, timp de un an, nu i se udă nimic de pe dînsul.

Când i se descântă, i se sparge oŭ.

69. Micu cǫn lę di ŭoclĭu.

Păn la un an micu nu si pără scoati-n lumi, dintru s-nu lę di ŭoclĭu. Cǫn si pugudęşti di vini n-casă vrin oaspiţŭ, ĭundi ari mic, la culcari mumă-sa la za-scupi unęc pristi ubrază şi cu z'ęĭzitli òpucu di la mǫnă diręptă la za-şterḑi (că soĭŭ di spilari).

Micu cǫn ari lat di ŭocli si ştie, că: 1) ruşaşti, 2) ardi ca foc, 3) izbati ăn cur'ǫn, şi 4) si voami ili 5) nafară la gunęşti.

69. Când copilaşul este deochiat.

Până la un an copilaşul nu se cam scóte în lume, pentru ca să nu ieà de deochiŭ [ca să nu se deóche]. Când se întîmplă de vine un óspete în casa, unde există prunc, la culcare mumă-sa îl scuipă niţel pe obraz şi cu degetele pe dos, de la mâna dréptă, îl şterge [ca şi cum l'ar spĕlà].

Micul când e deochiat se cunósce, că: 1) roşesce, 2) arde foc, 3) respiră repede şi 4) boresce saŭ 5) îl scóte afară.

70. L'ęcurli di ŭocli sa di patru turlìĭ.

a)

Cǫn micu si lę di ŭoclĭu, ună şi ună lę mumă-sa treĭ gărnuţi di sari, li trẹţi treĭ ŭorĭ prin rost şi pristi frunti şi la sfacă dinzurari ziţi:

«Acu-ĭ di mulĭari (lat di ŭocli), «să-lĭ crępă ţ'ǫţili; ară acu-ĭ di băr-«bàt, să-li crępă boàşili!»

Şi di ca s-li dinzură (gărnùţili), li şutnęşti-n foc şi plĭusnès gărnùţili di sari.

b)

Cǫn si lę di ŭoclĭu micu, ăn ţela saàt la lasă micu mumă-sa di si pişă ăn un ărb şi ca s-la za-udă cu un'ęc pişàt, la dinăoară-lĭ trẹţi.

c)

Ună ţe si anloaşă micu, si duţi ună fętă curată (di la 8—12 di añĭ) di lę-n un pocĭŭ (potèţ) noŭ un'ęc apu di sup cĭarc di la ună moară, ţe ăn-vîrtęşti la stǫnga (lęva), si tacă şi s-nu vrivĭască drumu cu niminĭ şi cu ţea apu la spęlă micu cu cruţea [cruţea trubuĭaşti să iă liturghisită] şi di ca s-la duspęlă, aŭ dună apa ară ăn ţela pocĭŭ, si duţi ara ţea fętă di-ŭ turęşti an bucă şi ziţi: «Cum «si răsparḑi apa din bucă pri cĭarc, «şa si s-răspargă şi niputęrea lu micu.»

70. Lécurile de deochiŭ sunt de patru felurĭ.

a)

Când micul se deóche, îndată iea mamă-sa treĭ grăunţe de sare, le trece de treĭ orĭ pela gură şi peste frunte şi la fie-care înconjur ḑice:

«Dacă-ĭ de muiere [deochiat], să-ĭ crape ţîţele; dacă-ĭ de bărbat, să-ĭ crape bóşele!»

Şi după ce le înconjóră [grăunţele], le aruncă în foc şi plesnesc grăunţele de sare.

b)

Când se deóche pruncul, în césul acela îl lasă pe prunc mamă-sa, ca să se urineze într'un hârb şi după ce mamă-sa îl stropesce cu niţel ud, dintr'o-dată iĭ trece.

c)

Îndată ce se îmbolnăvesce pruncul, se duce o fată curată [de la 8—12 anĭ], de iea într'un ulcior noŭ puţină apă de sub rótele uneĭ morĭ, ce se întórce în spre stânga şi tăcênd şi nevorbind în drum cu nimenĭ, se spală cu acea apă pruncul cu o cruce [crucea trebue să fie sfinţită] şi după ce este spělat, se adună apa iarăşĭ în ulciorul acela, se duce iarăşĭ acea fată de o varsă în canalul [de móră] şi ḑice: «Cum se «rupe (se sfarmă, se sparge) apa din «gura de canal prin rótele de móră, «aşà să se prăpădéscă [să se respar-«gă, să dispară] şi bóla prunculuĭ.»

d).

Ună dirèp M̃iercurĭ pri la scăpitari soarli, lẹ baba ună nọŭă oală şi si duţi di lẹ cọti un'ẹc apu di la treı api, şi din treĭ răscrăşniţi, cọti ună răpicĭcă, ama s-li ţọnă minti ca: prima răpicĭcă ăĭ lu Domnu, lantă-ĭ lu cerviñili şi lantă lu ŭocḽiḽĭ şi s-li ştiă sfaca lu cruĭ ăĭ.

Truƀuĭaşti şi la sfacă răpicĭcă s-la ţọnă minti şi locu di ĭun' li ari lat, că ară şa s-li namistẹscă.

La turnari casă să dună şi treĭ-zọţĭ-nọŭ di surţẹli [unu di la dirẹpta, lantu di la stọnga] şi să li lẹgă cu un chĭẹdini, aţi cọn să ţină lumea, li za-ĭarbi-n ţivà, ară rọpli li puni să ardă n-foc. Ca să du-ţină lumea, li scoati rọpli şi apa şi li puni să răţẹscă. Mọĭni-z-ta dimnẹţă [M̃ıercurĭ], li lẹ rọpli şi li puni ună cọti ună ăn ţea apu. Prima puni lu Domnu, şi acu cĭfărnẹşti, si ziţi că niputẹrea-ĭ di la Domnu şi si lẹ popa di la cọntă loşu. Ară 'cu nu cĭfărnẹşti lu Domnu, aŭ puni lu cerviñĭli, di acu cĭfărnẹşti, si ziţi că luşutia-ĭ dinafară, ăĭ urdisìt şi la aŭ ză-imìt cerviñĭli şi si priscăĭaşti cu dulţi locu, ĭun' si pişat-aŭ, şi jucat-aŭ şi si şătăit-aŭ ţea zuŭă dirèp ăn luşari micu. Ară 'cu nu cĭfărnẹşti şi lu cerviñĭli, napcum rọdi şi lu puni şi lu ŭocḽiḽĭ. Ţẹstă rọpă cabĭlĭ nu-ĭ s-nu cĭfărnẹscă. Şi la cĭfărniri si ştiă că-ĭ di ŭocḽĭŭ. Tunţea si spẹlă micu cu apa ţea, aţi si dună ară-n ţea oală şi cu tot surţẹli si şutnẹşti-n vali, ară rọpli, si duţi ară baba di li puni sfaca-n loc cum ăşĭ raŭ.

[Birislaŭ].

d).

Într'o Mercurĭ pe la asfinţitul sórelui, iea baba o nouă ólă şi se duce de iea câte puţină apă de la treĭ ape, şi din treĭ rĕspântii, câte o piétră, dar să ţie minte ca: prima piétră este luĭ Dumneḑeŭ, cea-laltă este ielelor şi cea-laltă ochilor şi să ţie minte cuĭ este fie-care.

Trebue să ţie minte şi locul de unde a luat fie-care din pietri, ca iarăşĭ tot aşà să le întórcă (să le aşeze).

La întórcere acasă să adune şi 39 de surcele [unul de la drépta, altul de la stânga] şi să le lege cu o aţă roşie, apoĭ când cină ómeniĭ, le fierbe în ce-và, iar pietrile le pune să ardă în foc. După ce ómeniĭ se scólă de la cină, le scot petrile şi apa şi le pune să rĕcéscă. În diminéţa ḑileĭ următóre [Mercurĭ], le iea pietrile şi le pune una câte una în acea apă. Întâiŭ pune pe a luĭ Dumneḑeŭ [piétră], şi dacă ploscăesce, se ḑice că bóla este de la Dumneḑeŭ şi se chémă popa ca să-ĭ cetéscă bolnavuluĭ. Dacă nu ploscăesce cea a luĭ Dumneḑeŭ, se pune a ielelor şi dacă ploscăesce, se ḑice, că bóla este din afară, este «urdisit» [!] şi că ielele l-aŭ îmbolnăvit şi se presară cu pămînt dulce [un fel de pămînt] locul, unde se urinat-a, se jucat-a şi se plimbat-a în acea ḑi, când s'a îmbolnăvit copilaşul. Dar dacă nu ploscăesce nicĭ a ielelor, atuncĭ rîde şi pune şi pe cea a ochilor. Acéstă piétră nu-ĭ cu putinţă să nu ploscăéscă în apă, şi la ploscăire se scie că-ĭ de deochiŭ. Atuncĭ se spală copilul cu apa aceea, apoĭ se adună

iar în acea ólă şi cu surcelele cu tot se aruncă în rîŭ, iar ce privesce pietrile, se duce din noŭ baba şi le pune pe fie-care în locul unde eraŭ.

Cules de la Bătrîna Peana.

71. Prìmilĭ izmẹni lu ficĭoru.

Întru ţin-zọţĭ di añĭ nainti, la micu aḽĭ dărăŭ izmẹni, di ca călcà ăn ùnspreţiḽĭ di añĭ, ară cmo ăḽĭ dară, ĭa-n treiḽĭ, ĭa-n ţinţiḽĭ añĭ.

Zm'ẹnili lu ficĭoru trubuĭaşti să iă cusuti, şi baba-sa, si duţi sup vrin gădùñĭ, ăn gărdină, ĭa Lunĭa, ĭa Joĭa, şi s-nu za-pricăjẹscă icĭ, ĭun' si lẹgă brucuzumu, aḽĭ pun ună pară şi ea-ḽĭ li puni prima.

71. Primele ismene ale copiluluĭ.

Înainte de cincĭ-ḑecĭ de anĭ, copiluluĭ i se făceaŭ ismene, după ce călcà în unspre-ḑece anĭ, iar acum i se face, când împlinesce treĭ saŭ cincĭ anĭ.

Ismenele copiluluĭ trebuesc să fie cusute şi móşă-sa se duce cu ele supt vre-un gutuiŭ, în grădină, saŭ Lunĭ saŭ Joĭ, şi fără să vorbéscă de loc, unde se légă brîul (cu care se leagă ismenele fără nasturĭ), îĭ pune un ban, şi ea i le pune întâiŭ.

Birislaŭ.

S ĕ r b ă t o r ĭ.

72. Crăciunul.

1. «*Crăcĭùn*». 1. În ajun de Crăciun se face masă, consistând din póme de tot felul. Iată cum se face.

Tótă ḑiua se prepară pentru acéstă séră şi pentru ḑiua din Crăciun care urméză. Fie-care se duce şi aduce un pom din pădure, numit «boadnic» saŭ cloşcă. «*Boàdnicu*» nu trebuie să fie *cracă*=ramură, ci arbust, tăiat din rădăcină. Adus acasă, unde femeea a preparat masa cu tot felul de póme: stafide, portocale, smochine, pere etc., aşezate frumos pe o tipsie, pe care se află şi alte mâncărĭ de post, bărbatul, înconjurat de copiĭ, iea *boàdnicu* în braţe, iar femeea tipsia pregătită şi es în curte. Acì înconjóră cu toţiĭ «*strèjuru*» şi după ce se pune în tipsie, tot ţinută ca să nu caḑă, şi o turtă preparată, (că în ḑiua de Sf. Vasile plăcinta tradiţională la Românĭ) şi în care se pune şi o monedă de argint, bărbatul face o rugăciune către Dumneḑeŭ, prin care îĭ cere între altele, să le fie cu belşug în cursul anuluĭ:

Doamne, doamne! vin să ţinòm!
Cu birichĭèt,
Cu casmèt,
Cu sînàtati
Şi cu tot ţe didèşĭ (1) (de treĭ orĭ).

(1) Com. de d-l Noe Dumitru.

(Dumneḑeule, Dumneḑeule, vin să cinăm cu belşug, cu noroc, cu sănătate şi cu tot ce aĭ dat.)

2. Apoĭ intră în casă, se pune *boàdnicu* să arḑă niţel şi apoĭ se pune maĭ la o parte în vatră, pentru că trebue să se arḑă dintr'însul în fie-care séră niţel până în ḑiua de Sf. Bobotéză, când se arde totul.

Se aşéză toţĭ la masă şi gustă câte o bucăţică de usturoiŭ, ca să fie sănătoşĭ. Se aduce turta şi se fac atâtea bucăţĭ egale, câte persóne sunt în casă, păstrându-se şi porţii şi pentru aceĭ membri carĭ ar fi absenţĭ, o porţie pentru «Domnu»=Dumneḑeŭ şi diferite porţiĭ pentru vite: boĭ, vacĭ, oĭ etc.

Cine găsesce moneda de argint, este considerat ca norocos (*casmetlìă).*

3. Vitele, carĭ mănâncă din acéstă turtă, sunt preservate de bolĭ. — Vin trebue să beà fie-care. (Oşanĭ : Petru Iufu.)

4. Diminéţa de Crăciun toţĭ se duc la biserică, când se întorc, înainte de a intrà în casă, trec peste fer, ca să fie sănătoşĭ. Apoĭ nicĭ unul nu trebue să între cu mânile góle, ci fie-care trebue să ieà surcele saŭ alte lemne de ars, cu carĭ intrând, le pune în foc şi ḑice: *Domnu să da birichìèt!*

Şi când te ducĭ în visită în acéstă ḑi, la o rudă, la un cunoscut, trebue să facĭ tot aşà ḑicênd: *puĭl̦ìŭ, puĭl̦ìŭ! Domnu s-va da birichìèt.* (Pasere, pasere = puiule, puiule! Dumneḑeŭ să vĕ deà noroc) şi alte urărĭ de acestea, după priceperea omuluĭ.

5. După ce toţĭ membriĭ familieĭ aŭ intrat în casă, se aşéză la masă şi mânâncă, «*mizil̦ìc prăjìt*» (consistând din ficaţĭ prăjiţĭ), după care gustare se culcă cu toţiĭ, *fără să ridice masa,* (aşà cum se obicĭnuesce şi la Aromânĭ). Sculându-se, fac masă mare şi după masă se duc unul pe la altul în visite.

6. După prânz tótă lumea esă în «ŭorurĭ» saŭ «tulárişti» (Oşanĭ) şi acì se face horă. Ca şi la Aromânĭ, se prind întâiŭ bărbaţiĭ şi apoĭ femeile şi hora nu se încheie, ci tot ca la Aromânĭ unul o conduce.

Hore se maĭ fac în tóte ḑilele de sĕrbătorĭ şi une-orĭ şi Duminicele.

7. Credinţa în deschiderea cerurilor există şi acì. Deosebirea este, că acì se crede, că se face acésta în *Dirèp Cărcìŭn* (în ajun de Crăciun). Orĭ-cine vede cerurile deschiḑêndu-se şi cere treĭ lucrurĭ, i se împlinesce dorinţa.

[Oşanĭ: Petru Iufu.]

8. Nu se deschide, în acéstă nópte, la nimenĭ, orĭ-cât de mult ar sunà la uşe. Dacă deschiḑĭ, îţĭ sbóră tot norocul din casă.

[Stavre Noe. Ln.]

9. Nu se rĕspunde la nicĭ o întrebare din afară. Iată o poveste în acéstă privinţă:

O femee, ca să fure norocul din casa unor ómenĭ maĭ bogătaşĭ, se desbrăcă în pelea gólă, venì apoĭ la casa acestora şi începù să-ĭ cheme pe un ton maĭ jalnic. Dintre membriĭ acesteĭ familiĭ avute, unul care nu scià de însemnătatea păstrăriĭ datineĭ, a greşit şi a întrebat . «cine este ?»

— Eŭ, rĕspunse femeea, dar nu te vreaŭ pe tine, nu te chem pe tine, ci averea ta din casă.

Din momentul acela a sburat norocul avutuluĭ în casa femeiĭ sărace.

[Lunḑini, com. de elevul Stavre Noe.]

10. Se păstréză din ḑiua Crăciunuluĭ, de la «*boàdnic*» treĭ smochine, carĭ aŭ fost puse subt masă, în acéstă séră, şi se consideră de bune pentru vindecarea copiilor, când sufere de angină.

[Lunḑini, com. de elev. Stavre Noe.]

11. La Huma, Birislaŭ, părintele familieĭ eşind cu butucul, căruia acì i se dă numele de cloşcă=*cfacĭcă*, îl duce la *strèjur*. Copiiĭ în timpul acela ţin câte o ramură de cloşcă şi după ce se face la *strejur* obiceiul descris, părintele imitând glasul cloşcăĭ, când îşĭ chémă puiĭ, iar copiiĭ pe al puilor, se reîntorc în casă. În prima séră se pune dintre ramurile verḑĭ să arḑă, adecă «*puìl̦ĭ*»=puĭ.

[Huma, Birislaŭ.]

12. Banul de argint se atîrnă cu o aţă de ulciorul care servesce de bĕut apă. Acésta pentru ca draciĭ, în timpul ḑilelor de sĕrbătorĭ, să nu spurce apa şi din acest ulcior.

[Huma.]

13. Cenuşa, care se strînge din vatra, unde s'a ars *boàdnicu*, se păstréză şi se aruncă la rădăcina pomilor, ca să fie roditorĭ.

[Huma.]

73. „Săm-Gĭorz"; la Ln. Sami-Gĭorz;

1. La «Sfeti Ghiorghĭ» sau «Săm Gĭorz» [saŭ: *Sami-Gĭorz, săm-Gĭors*] este obiceiul următor: În ajun se duc băeţiĭ în pădure, maĭ multe grupurĭ, şi taie ramurĭ verḑĭ de fag saŭ brad şi pun câte o ramură din ele peste uşa caseĭ. Tóte uşile trebuie să aibă câte o ramură. Aşà este bine pentru sănătatea caseĭ.

2. Fe-care iea ouĕ roşiĭ, păstrate din Pascĭ şi se duce de pune câte unul în mijlocul ogoruluĭ, ca să fie roditor. De-asupra ouluĭ roşu se plantéză o ramură verde.

9. Toţĭ flăcăiĭ [*cupilaşil̦ĭ*] şi tóte fetele se légănă. Acì este obiceiul, ca şi la Româniĭ din Epir, a se *tăxì* fetele şi flăcăiĭ, adecă: Pe când se légănă un flăcăŭ, fetele îĭ cântă:

Nane leca, *loì l̦eti*, loĭ l̦eti, Ipomina, fidan X . . .

Acì se pomenesce numele uneia dintre fetele cu carĭ s'ar potrivì flăcăul. Iar când se légănă o fată, se pomenesce numele unuĭ flăcăŭ, ce s'ar potrivì cu dînsa.

«Lęgănu» = légănul, se cere să fie făcut pe braţul unuĭ arbor saŭ pom înverḑit. Nu este bine să se legene *să si «lęgănă»* pe lemn uscat.

4. Se cântăresc în acéstă ḑi. Cântarul, ca şi la ceĭ-lalţĭ Românı, se atârnă de un pom înverḑit, saŭ dacă nu se găsesce pom, se împodobesce cu ramurĭ verḑĭ.

Ceĭ carĭ se cântăresc ţin în mână un oŭ roşu, ca să fie roşĭ, sănătoşĭ. La Vlacho-Clisura cel care se cântăresce, pe lângă oŭ roşu, ţine şi o piétră, ca să fie tare ca piétra şi roşu ca oul roşu.

5. La «*Sami-Gĭorz*» ómeniĭ légă o flóre de eĭ, cum este *curpanu*, ca în cursul întregeĭ verĭ să nu-ĭ maĭ dóră «mèjlocu» = mijlocul.

[Ln., Noe Dumitru.]

6. «*Dirèp Sami-Gĭorz*» = în ajun de Sfîntul George, din fie-care casă se duce câte o femee şi culege câte o «bilcă» («belij'ọs mulĭărli cọti ună bilcă») şi în ḑiua următóre, des-de-diminéţă, se duc să vadă acea *bilcă* şi dacă este verde, este bine, dacă este uscată «*nu-ĭ bun*», nu este bine.

[Noe D., Lunḑini.]

74. Sf. Lazar.

Lazaru-mic. Ḑiua de Sf. Lazar, Sâmbătă, se numesce «*Lazaru-mic*». În acéstă ḑi se obicinuesce, ca fetele micĭ, de la 6—15 anĭ, să colindeze din casă în casă şi să cânte, diferite cântece pe bulgăresce, căpĕtând în schimb parale, pe carĭ le împărţesc apoĭ, luându-şĭ fie-care partea ce i se cuvine. Ele cumpĕră pe aceştĭ banĭ monede vechĭ, ca să-şĭ facă salbe, ce se pórtă la gât, pept etc.

Lazaru-mari. Ḑiua următóre a Sf. Lazar, adecă Duminecă, se face «*Lazaru-mari*». Toţĭ flăcăiĭ (tìniriḷĭ-juñĭ şi cupilaşiḷĭ) es în «Tularişti» (Oşanĭ) saŭ în «Puḷĭană», orĭ în «Ŭorurĭ» (Ln), şi se aşéză pe nisce scaune, formate de nisce grinḑĭ şi se uită la fetele marĭ, carĭ fac o horă şi jócă fără lăutarĭ, numaĭ cu cântece. Cântatul se face în două rîndurĭ, odată cântă jumătate din fete, şi apoĭ cea-laltă jumĕtate din ele, în mod consecutiv. Se cântă pe bulgăresce şi numaĭ de curînd s'a început a se câutà aceleaşĭ cântece pe românesce.

Când se cântă, se stă în loc. Sfìrşindu-se strofa, tóte vin în jur de două orĭ, înaintând cu treĭ paşĭ şi revenind îndărăt cu doĭ.

Fetele carĭ jócă sunt tóte candidate la măritiş şi se numesc «lazarenchi». Ele adreséză cântecul unuĭ anumìt flăcăŭ presinte acolo, şi, după ce se sfìrşesce cântecul, una din fetele maĭ micĭ se duce la acel flăcăŭ, ca să o cinstéscă. Acesta-ĭ dă, după putinţă, un gros, doĭ saŭ şi maĭ mult.

După ce se jócă şi se cântă pentru fie-care flăcăŭ până tìrḑiŭ de tot nóptea, se duc fetele la casa uneia dintre ele, acì îşĭ împart baniĭ, cu carĭ îşĭ cumpĕră moneḑĭ vechĭ, pe carĭ le pórtă la gât ca podóbe.

Rolul flăcăilor este să-şĭ alégă acì pe câte una de soţie.

Cântecele încep ast-fel:

Làzare, Làzare,
mori Tùdor, Tùdore,
Tudoriţa vorove,
chi saria vorove,
ĭa bre X.

(Acì urméză apoì descrierea calităţilor tînĕruluĭ pentru care se cântă.)

Observ acì, că Românii din Meglenia cântă bulgăresce. Numai de câţĭ-và anĭ aŭ început a cântà pe romănesce cântecele armânescĭ ale Aromânilor din Liveḑĭ şi cântecele bulgărescĭ traduse în cursul cântăriĭ la petrecerĭ.

75. Rusaliĭ.

Din ḑiua de Crăciun până la Bobotéză, există obiceiul, când este vorba de clădirea uneĭ bisericĭ saŭ şcóle, ca să se alégă maĭ mulţĭ tinerĭ, carĭ pot *durà* [răbdà] la drum şi la joc şi apoĭ să pornéscă prin satele vecine, îmbrăcaţĭ în haine de sĕrbătóre, de obiceiŭ *fustanele* (fustàn). Eĭ, de maĭ nainte, îşĭ pregătesc paloşe de lemn, saŭ adevĕrate. Aŭ *gaĭdă*, unul din eĭ face pe caraghiosul şi se îmbracă cu clopoţeĭ, pele de urs, etc. În sate jócă la fiecare casă şi capĕtă în schimb făină, unt, parale de la ceĭ bogaţĭ, vipt, cereale, pe carĭ le vînd în folosul bisericiĭ.

Jocul se face fără să fie prinşĭ unul de altul, sprijinindu-se maĭ mult pe paloşele lor şi la sfârşit strigând: *O!*

Sémănă, cu puţine deosebirĭ, cu jocul căluşerilor din ţéră. Eĭ se numesc Rusaliĭ.

76. Postul de Pascĭ.

Casca. Obiceiul de a se face «*cască*» există şi acì. *Casca* se face cu un oŭ fert bine, care se légă de o sfóră, ce atârnă de un bĕţ, de obiceiŭ făcăleţul. *Casca* face părintele familieĭ şi cine prinde oul, îl şi mănâncă şi maĭ capĕtă o porţie de halvà (1) pe de-asupra. Se face şi la marĭ şi la micĭ.

Ertarea. Tot în acest post spre chindie şi maĭ târḑiŭ se duc ómeniĭ şi se értă între dînşiĭ. Maĭ ales nu-şĭ uită nimenĭ pe *mumùş* (naş) care, după ce finiĭ îĭ sărută mâna, le dă câte un ban saŭ ce-và fructe, mere, castane, smochine etc.

Petrecere. Lăsatul seculuĭ se face une-orĭ de maĭ multe familiĭ împreună, carĭ îşĭ aduc mâncările pregătite. De óre-ce este «*săptămọnă-albă*» — sĕptĕmâna brânzeĭ, mâncările obicĭnuite sunt: plăcinte de lapte, numite: «tecùş», plăcinte: plăţintă (cu ouă); ∾ sărliă=cu miere şi unt, rotunjóră [Arom. idem] şi altele; cĭlgănă = jumărĭ; ŭocḷi (ochiurĭ de ouĕ); codurĭ [plăcinte de legume], dulceţurĭ, halvale şi póme. După masă se petrece în familie, se jócă, se glumesce etc.

[Petru Jufu, Oşanĭ.]

(1) Vînḑĕtoriĭ de halvà vin într'adins în *săptămọna albă* prin satele acestea.

77. Mucenicĭ.

La 40 de Mucenicĭ, ca şi la Arom., se face masă de post şi se servesc prune ferte [Arom. *cuşafe]* şi grâŭ fert.

Obiceiul mucenicilor, aşà de rĕspândit în Muntenia, nu se face nicĭ la Românii din Meglenia, nicĭ la ceĭ-lalţĭ Aromânĭ.

78. Duduléț.

Este obiceiul ce se practică, când nu plouă şi pe care noĭ l'am descris în lucrarea: «*Din Lit. Pop. a Aromânilor*» maĭ pe larg la p. 726, sqq. sub titlul «Paparudele la Aromânĭ.» La p. 728, 729 op. cit., am descris obiceiul cum se practică la Rom. din Meglenia.

La Oşanĭ se obicĭnuesce a se da tot ce se strînge de fete «duduleţuluĭ», adecă feteĭ care s'a făcut *paparudă*, şi care de obiceiŭ este fórte săracă. Iată cele două cântece obicinuite cu ocasia acestor datinĭ:

1.

Paparudă, rudă
S-na da ploàĭă,
S-na cręscă gr'ǫnli,
Grǫnli, grănişoarli,
S-nu li bată grìndinea,
S-na da pǫĭni multă,
S-aŭ mănc'ǫm cu sìnătati.

1.

Paparudă, rudă,
Să ne deà plóie,
Să ne créscă grânele,
Grânele, porumburile,
Să nu le bată grindina,
Să ne deà pâne (grâŭ, fruct) multă,
Să o mâncăm cu sănătate.

Noe Demetru.

2.

Paparudă, rudă,
Vin oà, di ti udă,
Paparudă, rudă.
Vin oà, dǫ ploàĭă multă,
Să cręscă grănişoarli
Cǫt grìndinili (!)

2.

Paparudă, rudă,
Vino acì de te udă,
Paparudă, rudă,
Vino acì, dă plóe multă,
Ca să créscă porumbul
Cât grindinile (?) (1)

Noe Demetru.

79. Pascĭ.

Treĭ patru zǫli di ţęstă zuŭă oàmiñilĭ cùmpără bacàm şi vupsès oàuli. An zuŭa di Paştĭ sfacă ŭom aş lę cǫti un ŭoŭ an gĭep şi męrzi (si duţi) la bis'ęrică. Dupu ţea fuzi casă.

Treĭ patru ḑile înainte de acéstă sĕrbătóre, ómeniĭ cumpĕră «bacam» şi vopsesc oule. În ḑiua de Pascĭ fiecare om îşĭ iea câte un oŭ în buzunar şi merge la biserică. După

(1) P. Papahagi, *Din Literatura poporană a Aromânilor,* pag. 728, 729, unde n'aŭ fost fidel reproduse.

Casă ĭel gustă pişĭm pęşti, că, ca p'ęştili să plivăĭască prin vęră.

aceea se duce acasă. Acasă el mănâncă întâiŭ pescĭ, ca să plutéscă prin vară ca pesciĭ (adecă în mare belşug).

Ieḻĭ lasă un-dǫŭ oăŭă pri lângă vrin sǫmt din casă şi cǫn vrin ŭom la doari buricu, gustă di ţel ŭoŭ şi-ḻĭ tręţi.

[Com. de D. Noe, Lunḑinĭ].

Se lasă unul saŭ două ouĕ pe lângă vre-un sfînt (o icónă) din casă şi când cine-và îl dóre inima, gustă din acel oŭ şi-ĭ trece.

80. Tatuajul.

Tatuajul este obicĭnuit printre Româniĭ din Meglenia. Semnele obicĭnuite ce-şĭ fac pe corp sunt cele următóre:

«*Damcă*» = un punct îndesat ce şi-l fac pe frunte, maĭ ales în partea unde se îmbină sprîncenele.

«*Cruţi*» = cruce, se face pe frunte, dar şi pe braţe, iar tineriĭ fac şi pe pept.

Maĭ obicĭnuesc a-şĭ face numele, anul nascerii, vre-o flóre óre-care, fie pe braţe, fie la pept.

Numaĭ cât timp sunt tinerĭ se tatuéză.

Tatuajul se face cu ajutorul unuĭ ac, cu care se înţépă partea corpuluĭ de tatuat şi pe sânge se pune cărbune pisat şi amestecat cu praf de puşcă. Se ţine aşà legat cât-và timp până se usucă şi apoĭ se spală cu apă curată şi rĕmâne semnul.

X. Nascerea.

Liunìḻĭa.

Lehuzia.

(După relaţiunea bătrâneĭ Stanca Peana, ajutat de d. Riza Peana, fiul eĭ.)

Fàţirea. Muḻĭarea gręŭă, di că să proachĭă dirèp rudiri, trubuĭaşti să-ŭ aĭbă-n criel şi să-ŭ vęgḻĭă ună moaşă, soacră ili mumă-sa, ca să-ŭ băbęscă la rudiri.

Ăn (în) cĭasu cǫn si măncĭaşti muḻĭarea, acu si pugudęşti di vini an casă vrin axèn ŭom — bărbàt, muḻĭari, ficĭòr ili fętă, — şi acu-ŭ picăsęşti că si măncĭaşti, trubuĭaşti să-ŭ prăsnęscă treĭ ŭorĭ: acu-ĭ muḻĭari ili fętă, cu rostu ili cu mǫna; ară acu-ĭ

Nascerea. Muierea însărcinată, când se apropie să nască, trebuesce să o bage de sémă şi să o păzéscă o bĕtrână, sócra saŭ mamă-sa, ca să o moşéscă la nascere.

În césul când se muncesce (trudesce) muierea, dacă se întîmplă de vine în casă vre-un străin om, — bărbat, femee, băiat saŭ fată, — şi dacă simte, că se trudesce, trebue să o stropéscă de treĭ orĭ: dacă-ĭ muiere saŭ fată cu gura saŭ cu mâna, iar

bărbàt ili ficiòr, cu fesu za-udàt şi la fugă si lasă şi un nişàn, maĭ mult vrin chĭędin.

Ară cǫn vędi, că si mănciaşti maĭ multi zǫli şi şi-ḻĭ ăĭ măncòs mult la rudiri, tunţea lęcu aḻĭ ăĭ:

Să beà unęc apu din dirępta cĭ'ǫulă lu bărbatu-su şi sinduchĭu di cămèşĭ lu muḻĭari, la lasă dişcḻìs păn si rudęscă.

Di ca si du facă micu, muma sa rupi un nădavàc di la cusiţă şi cu ĭel la lęgă moaşa buricu lu micu şi lę ună s'ęţiri di ḻĭ la taḻĭă un'ęc di lăngă nod.

Liŭnca, di ca să-ḻĭ cadă şi puslędicu, si anţinḑi strins şi si culcă an pucròv ili doagă.

Ară moaşa ună ţe s-la taḻĭă buricu, la lę micu di la unḑi pişìm cu rachiă ḻĭută, maĭ mult di ŭŭă şi runc di şpirt, cǫn nu află rachiă ḻĭută, — ili cu vrin limòñĭ şi la păspaḻĭă tot cu cĭănuşă, aḻĭ la lęgă capu bun, la anfaşă şi la culcă lăngă mumă-sa.

Aḻĭ puni tunţea la liuncă sup ruguzină ună mănată di paḻĭă sicărină, s'ęţiri sup căpit'ǫñĭŭ, aţi lę ună mănată di meḻĭŭ di la pusolęşti dinzùr di ruguzină tutchi aŭ angărdęşti. S'ęţirea ţea sta pǫn-la patru-z'ǫţĭ di zǫli şi ea si slăgăĭaşti liuncă, şi di ţea nu faţi să iă scapitată di soari.

Ţęsta si faţi si spară rǫu.

Tunţea baba lę un bărdàc vęrdigligusìt, la ampḻĭă di proàspătă apu, şi la stupă, acu-ĭ vęră, cu ună chitcă vęrdi, ară acu-ĭ ĭarnă, cu un busuḻĭùc uscàt; la lę bărdacu şi si duţi

dacă-ĭ bărbat saŭ băiat, cu fesul muiat şi la plecare să lase şi un semn, maĭ mult ce-và aţă (ce se rupe din haĭnă).

Dară când se muncesce, se trudesce maĭ multe ḑile şi-ĭ este prea greŭ să nască, atuncia lécul îĭ este:

Să beà o lécă de apă din drépta cizmă a bărbatuluĭ sĕŭ şi lada cu cămeşĭ a femeiĭ se lasă deschisă până după nascere.

După ce se nasce pruncul, mama rupe un fir de la cosiţă şi cu el bĕtrâna légă buricul prunculuĭ mic şi apoĭ iea o secere şi i-l taie niţel de lângă nod.

Lehuza, după ce-ĭ cade maţul (!), se încinge strîns şi se culcă în velinţă saŭ în dógă (velinţă grósă, care ţine cald).

Bĕtrâna, după ce taie buricul, îl iea pe prunc de-l unge maĭ întâiŭ cu rachiŭ iute, — maĭ mult rachiŭ de strugurĭ şi maĭ rar cu spirt, când nu se află rachiŭ iute — saŭ cu vre-o lămâe şi-l presară peste tot cu cenuşă, îĭ légă capul bine, îl înfaşe şi-l culcă lângă mumă-sa.

Îĭ pune atuncĭ lehuzeĭ subt rogojină o mână plină de paie de secară, o secere subt perină, apoĭ iea o mână plină de meiŭ de-l presară în jurul rogojineĭ ca şi cum o îngârdeşte. Secerea aceea până la a patru-ḑecia ḑi stă şi se consideră lehuză şi de aceea nu trebue să fie ajunsă de apusul sóreluĭ.

Acésta se face ca să sperie rĕutatea (ce ar venì asupra lehuzeĭ).

Atuncĭ baba iea un ulcior (cu două gurĭ) verde uns, îl umple cu apă próspĕtă, şi-l astupă, dacă este vară, cu o flóre verde, iar dacă este érnă,

cu un busuĭoc uscat; se ea ulciorul la popa, di-ḽĭ cọntă mulitfcă (dintru băbiri şi dintru tăḽĭari buricu).

Ară cu si află-n ţea casă muḽĭţĭ oamiñĭ la rudiri, si vicăĭaşti casă popa.

Dupu ţea baba si şucĭaşti di fàţiri turta. Şi trimẹti un ficĭòr ili fẹtă să-ḽĭ spună prima la mumă-sa lu liunca, zicọnd:

«Sa viniţĭ la turtà, că na dẹdi «Domnu ficĭòr (ili: fẹtă).» Şa şi pri la toată zintunia vicăĭès.

Moaşa vicăĭaşti şi ună muḽĭari plicătoară din zintunìă, ca s-la plẹcă mìcu.

Zintunia călisită, vin toati cu puclonu-n cap şi ăntrọnda-n casă, zic: «Cistită-va iḽĭă [ili: nipòt, iḽĭŭ]».

Ară ţẹḽĭa din căsă-ḽĭ zic: «Spulaĭti! «să ĭeşi ghiŭ [ili: ghiă!] Să-ţĭ da «Domnu ţe-ţĭ ţẹri buricu!»

Şi ună cọti ună si dună-n casă şi-ŭ lẹ moaşa mẹsa. [nu trapeznic ili siniă] şi si nşọră toati dinzùr di mẹsă şi-şĭ fac cruţi şi zic:

«Bini flọm, s-nă ĭă ghiŭ [ghiă) ficĭoru [ili fẹta], s-nă crẹscă mari!

«Să ĭă ghiĭ şi tătọñiḽĭ, dejiḽĭ, bà-«biḽi şi toată zintunia şi la cari ţe-ḽĭ «ţẹri buricu, Domnu sa-ḽĭ da».

Aţi-ŭ frọnḑi moaşa luĭ turta, aḽĭ lasă di prima la micu un cumăţọ̀l şi lantă-ŭ răsfrọnḑi pri la toţĭ cọti unẹcĭcut.

Dupu ea şĭ-li frọng sfacă tùrtili lor şi lasă şi eali cọti un cumăţọ̀l (ca moaşa) la micu şi li pun toati

se duce la popa, de i se cântă molifte (pentru moşire şi pentru tăiere de buric).

Iar dacă se află în cea casă mulţĭ ómenĭ la nascere, se chémă popa acasă.

După aceea baba îşĭ sufelcă mânecile pentru a face turta. Trimite un băiat saŭ o fată să-ĭ spuie (anunţe) întâiŭ mameĭ lehuzeĭ şi să-ĭ ḑică:

«Să poftiţĭ la turtă, că ne dede Dumneḑeŭ băiat (saŭ: fată).» Aşà şi pe la tóte rudele învită.

Bĕtrâna chémă şi pe o femee *aplecătóre* (adecă: care are lapte) dintre rude, ca să alăpteze pruncŭl.

Rudenia invitată vine fie-care cu ploconul în cap şi intrând în casă ḑice: «Cinstită fiică (saŭ: nepot, fiŭ.)»

Iar aceĭ din casă îĭ ḑic: «să trăiţĭ! să fiĭ sănătos (saŭ: sănătósă). Să-ţĭ deà Dumneḑeŭ ce-ţĭ (cere) doresce inima.»

Şi una câte una se adună în casă şi o iea bĕtrâna masa (nu masă de lemn saŭ tipsie mare, ci o masă de pânză), şi se înşiră tóte împrejur de masă şi-şĭ fac cruce şi ḑic:

«Bine vĕ aflarăm, să ne trăéscă băiatul (saŭ fata), să ne créscă mare!

«Să trăéscă şi părinţiĭ, buniciĭ, bunicele şi tóte rudele şi la fie-care ce-ĭ cere inima, Dumneḑeŭ să-ĭ deà.»

Apoĭ bĕtrâna rupe turta, lasă întâiŭ pentru prunc o bucată mică şi pe cea-laltă o rupe în bucăţele pentru toţĭ câte niţel.

După aceea fie-care îşĭ rupe turta adusă şi lasă şi ele câte o bucăţică [ca şi bĕtrâna) pentru prunc şi apoĭ

cumàtili an un cĭur, şi-ŭ ţǫn să-ŭ mănancă liunca.

Di si du gustęscă toati, aŭ lę moaşa turta ţe-ŭ ari fat isticărli, dirèp adèt, puni pri ea un'ęc sari şi ună ţępă, aţi la lę micu şi-ḻĭ la da la plicacĭcă, aţi-ŭ puni şi turta pri mic.

Plicătoara, ună ţe-şĭ la lę micu, aḻĭ lęgă ună pară di răzînt di un chĭędin vinit şi-ḻĭ la puni di guşă.

Ca s-la du-plęcă micu, aḻĭ aŭ daŭ turta la liuncă să-ŭ mănancă, ca să-ḻĭ vină làptili, aţi-ḻĭ la culcă şi micu pǫn di ea.

La fugă muḻĭărli aḻĭ da cǫti ună pară la micu şi-şĭ li lęŭ lùcruli [męsa, misuru, tipsia etc.] acu-ĭ zuŭă, ară acu-ĭ scăpităt soarli, li lasă şi mǫntiza aşĭ li lęŭ.

Mulĭari acù rudęşti noapti, plicacĭcă ună ţe vicăĭaşti, ară zintuniă mǫĭni z-ta vin la turtă.

La micu păn la bătizari-ḻi aĭ numea «pijă.»

Liunca trubuĭaşti să-şĭ caţă di guşi un şiştàc mari di un chĭędin roşi di mătasi ili ninelu mari şi un căţǫl di aḻĭŭ di buḻĭcă.

Muḻĭari liuncă pǫn la ardicari pusteḻĭa, nu si lasă singură şi nu faţi să ĭęsă niţi din casă, măcàr zuŭa-ŭ fost-aŭ, măcàr noapti.

Pusteḻĭa si ardică la treĭli zǫli dupu rudiri şa: diminęţa-ta di ca să ancręscă soarli, la lę baba pija, la disfaşă, şi la spęlă bun tot, aţi-ŭ ardică şi ruguzina, aŭ lę moaşa ţea sicarina aŭ puni pri un bucĭum şi-ŭ răstaḻĭă cu sicuri; aţi şadi li-

bucăţeleleîntr'un ciur şi se păstréză să le mânânce lehuza. (Cele pentru prunc.)

După ce se ospětéză tóte, bětrâna iea turta făcută într'adins, după obiceiŭ, pune pe ea puţină sare şi o cépă, apoĭ iea pe prunc şi-l dă la aplecătóre, şi apoĭ pune şi turta pe prunc.

Aplecătórea, îndată ce iea pruncul, îĭ légă o parà de argint cu o aţă albastră (vînătă) şi i-o pune la gât.

Când se alăptézá pruncul, se dă turta lehuzeĭ, ca să o mânânce, spre a-ĭ venì lapte, apoĭ se culcă şi pruncul lângă dînsa.

La plecare femeile îĭ daŭ câte un ban pruncului şi-şĭ ieaŭ îndărăt lucrurile (masa, farfuria, tipsia etc. în carĭ aŭ adus plocóne), dacă este ḑi, iar dacă sórele a apus, le lasă şi le ieaŭ ḑiua următóre.

Femeea dacă nasce nóptea, numaĭ aplecătóre chémă, iar rudele vin la turtă ḑiua următóre.

Pruncului i se ḑice până la botez «pijă.»

Lehuza trebuesce să-şĭ puie la gât o monedă mare legată cu o aţă roşie de mătase, saŭ inel mare şi un căţel de usturoiŭ legat la maramă.

Femeea lehuză până la rădicarea aşternutuluĭ, nu se lasă singură şi nu face să ésă din casă, fie ḑiua, fie nóptea.

Aşternutul se rădică la treĭ ḑile după nascere aşà: diminéţa, după ce apare sórele, îl ieà baba pe prunc, îl desfaşe şi-l spală bine peste tot, apoĭ ridică şi rugojina, iea baba pe cea de secară, o pune pe un buştén şi o taie cu securea; apoĭ şede lehuza pe un

unca pri un scand, an cĭǫuli şi cu pija-n braţă, aḷĭ puni ară ună turtă, sari şi ună ţępă pri ĭel. Aşĭ la lę an dirępta mǫnă bărdacu di ghiazmă di la mulitfcă, aţi-ŭ lę moaşa paḷia drubită, aŭ puni dinzùr di liuncă, ăḷĭ da un foc şi-ŭ ardi toată.

Napcum baba lę an stǫnga cĭuru, ară-n drępta un tăcĭuni prins di pri foc, şi cu ună mǫnă la ţǫni cĭuru zăvărtìt òpucu cutru liuncă, ca să cată saldi pri ĭel şi-n lantă mǫnă la ţǫni tăcĭŭnili, ca să-ŭ vęgḷĭă şi şa ĭes amnǫnda; liunca-ŭ puni ăn cap şi baba vini cu dirępta ḑifra lu bărbatu-su cu tot pijă, turtă şi bărdacu-n mǫnă şi şa amnă dupu ea şi ĭes pan la strejur di la dinzură treĭ ŭorĭ şi dupu ţe sa si răscată liunca pri ùrdina prin cĭur, la şutnęşti moaşa tăcĭŭnili, la lasă cĭuru şi-şĭ antră ară priună-n casă şi şadi liunca disupra parti, păn să izmètură şi să ştęrnă baba an parti luĭ, aţi şadi-n loc.

Di oa-n-cola pǫn di patru zǫţĭ di zǫli, liunca si lasă sìngură şi faţi să ĭęsă din casă pǫn la scăpitari soarli. Şi ĭe-dimnęţa si za udă cu ghiazmă di la mulitfcă pristi ubràz, pristi sinurĭ [ţǫţi], li udă şi p'ętiţiḷĭ pijăḷĭă, di ca s-li duspęlă.

Pija pǫn la bătizari icĭ nu si lasă singură, şi păn la patru-zǫţĭ di zǫli ĭer-sęră, si zăntămǫñĭă.

Bătijuni. Bătizarea si faţi acu-ĭ sìnătòs pija, că la ŭoptli, că la ţinţĭsprèţili di zǫli şa:

Joĭa, ăntru bătijuni, faţi moaşa ună pugacĭă gărnaţă, aŭ ampḷĭă şi cartea ili cĭotra cu vin, şi di rucĭòc si duţi la călisiri lu mumuşu acu-ĭ

scaun, în ghete, cu pruncul în braţe, îĭ se pune iar o turtă, sare şi o cépă pe el. Îşĭ iea în mâna dréptă urciorul cu aiasmă de la molifte, apoĭ se iea de bětrână paiele bucăţele, se pun în jur de lehuză, li se dă foc şi ard tóte.

După acésta baba iea în mâna stângă un ciur, iar în cea dréptă un tăciune aprins de pe foc, şi cu o mână îl ţine ciurul întors pe dos spre lehuză, ca să cate numaĭ spre el şi în cea-laltă mână ţine tăciunele, ca să o păzéscă şi aşà es umblând; lehuza apucă înainte şi baba urméză, ţinênd în mâna dréptă poturiĭ bărbatuluĭ cu prunc cu tot, turta şi ulciorul şi aşà umblă după dînsa până ajung la «strejur», pe care îl înconjură de treĭ orĭ şi după ce lehuza se uită pretutindenĭ prin ciur, bětrâna aruncă tăciunele, lasă ciurul, şi îşĭ intră iarăşĭ în casă şi şede lehuza în partea de sus, până ce mătură şi aşterne baba în partea eĭ, apoĭ se aşéză în loc.

De acì încolo până la 40 de ḑile, lehuza se lasă şi singură şi face să ésă din casă până spre apusul sórelui şi în fie-care diminéţă se stropesce cu aiazmă peste obraz, peste sînurĭ, se udă şi scutecele pruncului (în acéstă apă), după ce se spală.

«Pija» până la botez nu se lasă de loc singur, şi până la 40 de ḑile, în fie-care séră se tămâiéză.

Botezul. Botezul se face, dacă-ĭ sănătos pruncul, saŭ la opt saŭ la 15 ḑile după nascere, aşà:

Joĭ, înainte de botez, face bětrâna o plăcintă de grâŭ, umple şi plosca saŭ «cĭotra» cu vin şi pe la prânz se duce să invite pe naş, dacă este

an țela cătùn, ară 'cu-ĭ din alt cătùn, si duți dędu ili cumnatu.

Di ca si disgustęscă, ăḻĭ puni mumușa vrină ocă di ghiŭ grǫn an torbă și ună virdęță cu ună pară și-șĭ vini moașa casă răslăbită.

Mumușu, di ca s-la călisęscă, ăĭ burgiliă să dară ună cămęșă și ună fașă di pijă.

Că să vină Dumìnica dimnęța-ta, așĭ li lę an torbă (cămęșa cu fașa), așĭ cùmpără și pri treĭ irmilǫțĭ zăĭtin, și țințĭ luminǫrĭ și si duți la bis'ęrică.

Dirèp ișǫri bis'ęrica, la lę ună zăntuniă pija di casă, la duți la bis'ęrică, ară una lantă zintuniă lę ună căldari cu apu caldă și-ŭ duți și ea la bis'ęrică.

Di ca s-la du-bàtiză ficĭoru, ăḻĭ plătęști mumușu la popa una sută di pari pri bătijuni, ați-șĭ la lę micu-n brață, și țǫni-n mǫñĭ și cǫti ună luminari prinsă și-șĭ la duți casă.

La ăntrari lu mumușu-n ușă, aḻĭ puni liunca pucrovu-n drum (ăn pragu di ușă), ca să calcă și să tręcă pristi ĭel și napcum aḻĭ sărută mǫna și poala di sucardi și-ḻĭ la da mumușu micu cu nǫŭa numi.

Ea-șĭ la lę și-șĭ la culcă ăn loc. Așĭ șadi șĭ mumușu ăn bugĭàc. Dupu țea trimèt di casă un ŭom (ficĭòr) pri la zăntuniă, ca să vicăĭască la bătijuni.

Sfacă oaspițŭ, cǫn antră an casă, trubuĭaști să zică:

«Bună-va dimnęță!»

Ară țeḻĭa din casă aḻĭ zic: «iri ghiŭ!» ili: «bini vinìșĭ, oaspițŭ!»

La «ciștită-va și nǫŭa numi!» țeḻĭa din casă zic:

în acel sat, iar dacă este din alt sat, se duce bunicul saŭ cumnatul.

După ce se ospătéză, îĭ pune nașa vre-o oca de grâŭ natural (nefert) în traistă și o verdéță cu o monedă și se întórce bĕtrâna acasă liniștită.

Nașul, după ce a fost învitat, este dator să facă o cămașă și o fașe pentru prunc.

Când sosesce Duminică de diminéță, și le iea în traistă (camașa și «fașa»), îșĭ cumpĕră pentru treĭ banĭ, tămâie și cincĭ lumînărĭ și se duce la biserică.

Când sfìrșesce biserica, una din rude iea pruncul de acasă, îl duce la biserică, iar o altă rudă, iea o căldare cu apă caldă și o duce la biserică.

După ce-l botéză pe băiat, plătesce nașul o sută parale popiĭ pentru botez, apoĭ și-l iea pruncul în brațe, ținênd în mânĭ și câte o lumînare aprinsă și și-l duce acasă.

Când să intre, i se pune nașuluĭ de către lehuză o velință în pragul ușiĭ, ca să calce și să trécă peste ea, apoĭ lehuza îĭ sărută mâna și póla de sarică și-șĭ primesce pruncul cu numele noŭ.

Ea și-l iea și-l adórme (pe loc) îndată. Se așéză și nașul în colțul de sus al camereĭ (loc de onóre). După aceea se trimite de acasă un om (băiat) pe la rude, ca să le cheme la botez.

Fie-care óspete (învitat), când intră în casă, trebue se ḑică.

«Bună diminéță!»

Iar aceĭ din casă îĭ rĕspund: «să trăescĭ!» saŭ: «Bine aĭ venit, óspe!»

La «cinstitu-vă și noul nume!» Aceĭ din casă rĕspund:

«Spulaĭti! să ĭeşĭ ghiŭ!»; «să-ţĭ da domnu ţe-ţĭ ţẹri buricu!»

La bẹri şi la mǎncari, blaguvisés şa:

«Bini flọm!»

Ară dumachinu cu mọna la chĭept ziţi:

— «Bini vinìşĭ cu Domnu!»

— «Domnu di bun!»

Dumachinu: «Aamin»!

— «S-na crẹscă mari?»

Dum. Amin, «Aamin!»

— «S-nă iă ghiă şi nọŭa numi, să-ḻĭ iă ghii tătọ̀ñiḻĭ, déjiḻĭ, bàbili, zintuniĭli.»

— «Amin!»

— «Să-ḻĭ iă ghiŭ mumuşu! etc.»

La puliiri la mumuşu, ăḻĭ puliĭaşti liunca şi apa ţea-ŭ scundi şi cọn s-la caţă urècḻili micu, ăḻi puni, la udă un'ẹc cu ţea apu şi-ḻĭ trec.

Ară la laḻĭţiḻĭ oaspiţĭ vrină fẹtă ili moaşă.

Ca să du-rucĭẹscă toţĭ, ţẹri mumuşu un flingĭàn (sfilgĭàn) di la ţeḻia din casă, la ampḻĭă ăn jimitati di vin, ştipcă şi ună mucĭcăturcă din pọĭni din cumatu luĭ, ănţẹpă ună pară an mucĭcată, aţi-ŭ puni-n vin (flingĭàn) şi la faţi cutru oaspiţĭ, să pună şa şi ĭeḻĭ.

Dupu ţe la trec flingĭanu toţĭ oàspiţiḻĭ, la lẹ mumuşu şi-ḻí la da la liuncă; ea-ḻĭ sărută mọna şi-ḻĭ la lẹ.

Mucĭcọţiḻĭ cu vinu li mănancă ea, ca să-ḻĭ vină làptili, ară pariḻĭ aḻĭ anşọră di mọñĭ la micu.

Dupu ţea lẹ liunca darurĭ şi la dăruĭaşti mumuşu, dirèp adèt, cu treĭ darurĭ: cĭarọ̀pĭ, beti şi prigàcĭŭ, acu nu-ĭ cola mumuşa; ară 'cu-ĭ şi

«Mulţumim! să trăescĭ!»; «să-ţĭ deà Dumneḑeŭ ce-ţĭ (cere) doresce inima!»

Când se bea şi când se mânâncă, binecuvîntéză aşà:

«Bine vĕ aflarăm!»

Iar gazda cu mâna la pept ḑice:

— «Bine venişí cu Dumneḑeŭ!

— «Dumneḑeŭ cu bine!»

Gazda: «Amin!»

— «Să ne crésca mare!»

Gazda: — «Amin, Aamin!»

— «Să ne trăéscă şi noul nume, să trăéscă părinţiĭ, buniciĭ, bunicele rudele.»

— «Amin.»

— «Să-ĭ trăéscă naşul! etc.»

La spălatul (mânilor) naşuluĭ, ĭĭ tórnă lehuza şi apa aceea o ascunde (păstréză) şi când îl vor dureà urechile pe mititel, i se pune, se stropesce niţel cu acea apă şi-ĭ trece durerea.

La ceĭ-alţĭ óspeţĭ servesce vre-o altă fată saŭ bĕtrână.

După ce toţĭ prânzesc, cere naşul o céşcă de la aceĭ din casă, o umple, în jumătate cu vin, pişcă şi o îmbucătură de pâne din bucata luĭ, înţépă o para în bucată, apoĭ o pune în vin (în céşcă) şi o îndréptă óspeţilor, ca să puie şi eĭ tot aşà.

După ce céşca se trece pe la toţĭ óspeţiĭ, o ea naşul şi o dă lehuzeĭ; ea-ĭ sărută mâna şi i-o iea.

Bucăţelele cu vin le mânâncă ea, ca să-ĭ vie laptele, iar paralele se înşiră mititeluluĭ de mânĭ.

După aceea iea lehuza darurĭ şi dăruesce naşuluĭ, după obiceiŭ treĭ felurĭ de darurĭ: ciorapĭ, calţavete şi pólă (şorţ), dacă nu-ĭ presinte

mumuşa, la ea ăḽĭ la da prigacĭu ili ună şămiă.

Toţĭ oàspiţiḽĭ li cistès dàrurli, şi zic: «Ciştiti-va dàrurĭ», şi ĭeḽĭ zic: «Spulaĭti-va! S-va da Domnu ţe va ţẹri buricu!»

La fugă, la mumuşu aḽĭ pun ună pugacĭă an torbă, ară ĭel da la toţĭ ficĭoriḽĭ din casă cọti ună pari.

Di oà-n cola micu si lasă şi singur, amă tot-diuna ăḽĭ si puni şi mètura,— cu carĭ la miturară locu ĭun'si fẹsi,— pri lẹgăn, cọn ăĭ singur.

naşa; iară dacă este acolo şi naşa i-l dă eĭ şorţul saŭ o năframă.

Toţĭ óspeţiĭ le cinstesc darurile şi ḑic: «Cinstite-vĕ darurĭ», şi eĭ ḑic: «Mulţumim! să vĕ dea Dumneḑeŭ ce vĕ (cere) doresce inima!»

La plecare i se pune naşuluĭ o plăcintă în traistă, iar el cinstesce pe toţĭ copiiĭ din casă cu câte o pară.

De aicĭ încolo micul se lasă şi singur, dar în tot-deauna i se pune şi mătura — cu care se mătură locul unde se născù, — pe légăn, când este singur.

Pọn la fàţiri mulitfă.

Di că sa scàpită soarli, liunca să nu lasă vrin lucru s-la scàpită soarli, ca: cămèşĭ, p'ẹtiţi şi lanti.

Videla şi ĭer-ţe lucru s-nu scoată din casă şi niţi că si dişcḽidi şi uşa mari, poarta.

Di ţea trubuĭaşti si ştiă lùmili din ţea casă, că caşti-ţe lucru să aĭbă, măcàr şi vrin oaspiţŭ să vină, s-nu-ŭ dişcḽidă uşa noaptea, că antră zọna.

Liunca pọn la fàţiri mulitfcă, nu-ĭ bini să si ducă pri la casi alti şi prin drum cată s-nu ĭẹsă.

Ară dip cọn ari lucru şi si duţi la vrină casă, adetu-ăḽĭ ăĭ: să-ŭ udă cu un'ẹc apu raţi pri ùrmili di picĭoari dumachinca din ţea casă, şi, la fugă, să-ḽĭ da un'ẹc pọĭni cu ună ţẹpă ili aḽĭŭ, dintru s-nu la lasă tainu-n ţea casă.

Ară cọn si pugudẹşti di si nuĭbă cu vrină lantă liuncă, adetu ăḽĭ ăĭ:

Până la facerea molitfeĭ.

După ce apune sórele, lehuza trebue să nu lase (în curte) nicĭ un lucru să-l apuce apusul sóreluĭ, precum: cămăşĭ, scutece şi altele (lucrurĭ aparţinênd eĭ saŭ băiatuluĭ). Adecă: să aducă tóte acestea în casă, înainte de a apune sórele.

Nu e bine lumină şi orĭ-ce lucru să fie scos din casă şi nicĭ nu se deschide uşa mare, pórta.

De aceea trebuesce să scie ómeniĭ din acea casă, că orĭ-ce trébă să aibă, chiar şi un musafir să vie, să nu o deschiḑă uşa nóptea, căcĭ intră ḑîna.

Lehuza până la facerea molitfeĭ nu-ĭ bine să se ducă pe la alte case şi cată să nu ésă pe drum.

Iar când neapèrat are trébă şi se duce la o casă, obiceiul este: să o stropéscă gazda din cea casă cu puţină apă rece la urmele de picióre, şi la plecare, să-ĭ deà puţină pâne cu o cépă saŭ usturoiŭ, pentru ca să nu lase belşugul de lapte în acea casă.

Când se întîmplă de se întâlnesce cu o altă lehuză, obiceiul este: să-şĭ

să-şĭ li minęscă nin'ęlili, ară cu nŭ-aŭ ninęli, să-şĭ minęscă cǫti un chĭę-din, ama nu mǫnă-n mǫnă, tucu să-şĭ li lasă din pimînt şi aţi li lęŭ.

Cǫn faţi popa ghiazmă, nu-ĭ bini liunca să-lĭ sărută cruţea.

Mulĭarea, că să vină zuŭa di fà-ţiri mulitfă, si ispriminęşti bun şi ea şi micu, faţi şi soacra ună pǫĭni gărnaţă, aŭ puni-n torbă, aţi si duc priună la bis'ęrică.

Ca să-lĭ du-facă mulitfa popa, soa-cra-ŭ răsda pǫĭnea cǫti un cumàt pri la lanti mulĭărĭ di sînătati lu micu, aţi-şĭ vin casă.

schimbe inelele, iar dacă nu aŭ inele, să-şĭ schimbe câte un fir, aţă, dar nu din mână în mână, ci să le lase jos şi apoĭ să le ieà.

Când face popa aiazmă, nu este bine ca lehuza să-ĭ sărute crucea.

Femeea, când sosesce ḑiua de fă-cut molitfă, se premenesce bine şi ea şi micul, apoĭ face sócra o pâne de grâŭ, o pune în traistă, şi apoĭ se duc împreună la biserică.

După ce popa face molitfa, sócra o împarte pânea, pe la muierĭ, câte o bucată în sănătatea miculuĭ, şi apoĭ îşĭ vine acasă.

Lăsăm să urmeze acì şi comunicarea ce ne-a făcut d-l Iufu Petre, originar din Oşanĭ, ca complectare la cele de maĭ sus:

Nascerea. Când încep să se arate semnele nasceriĭ, în grabă se trimite după o bĕtrână care se pricepe la moşit, de ordinar este o femee în vîrstă. Acésta, după ce-ĭ taie *buricu,* pune pe lehuză *(«liunca»)* să adórmă şi alăturĭ de dînsa adórme pe pruncul eĭ. Apoĭ bĕtrâna se duce şi vestesce pe preot (se duce cu *«bărdacu»*) şi se maĭ chémă o femee vecină care are copil la ţîţă, ca să alăpteze pe prunc («să-l ză-àplică»). În acelaşĭ timp se aranjéză şi o masă cu tradiţionalul nume de «turtă», la care iaŭ parte femeile vecine şi rudele, carĭ aduc câte un ban copiluluĭ.

Pruncul până la botez se numesce *«pijă».*

În nóptea a treia *(«na treàzĭ»)* se crede, că vin ursitórele «răşnìţili», de aceea se pune o masă, care se lasă până diminéţa. Tot acum se pune pruncul pentru prima óră în légăn.

În ḑiua a treia, de obiceiŭ se preferă Joia, se vestesce naşul *«mumuşu»* de către o babă şi un copil şi se ospĕtéză cu o masă. Actul acesta se numesce *«călisirea lu mumuşu».* De asemenea în ajunul botezuluĭ, copiiĭ învită pe rude şi cunoscuţĭ. Lehuzeĭ nu-ĭ este permis a eşì afară din casă până în a treia ḑi, până ce nu i se face cu «cĭuru». Iar de la nascere şi până în ḑiua a patru-ḑecia lehuza trebue să bage de sémă, ca să nu o apuce vre-odată apusul sóreluĭ şi după ce s'a închis uşa camereĭ, nimenea n'are voie să o deschiḑă până a doua ḑi.

Nicĭ nu se dă vre-un obiect cuĭ-và afară din casă, subt cuvînt căcĭ atuncĭ îĭ merge rĕŭ lehuzeĭ şi nouluĭ născut.

În tot timpul acesta lehuza nu se lasă singură.

După o sĕptămână se face botezul şi se pregătesce o masă luxósă. Toţĭ se duc la biserică, afară de lehuză, care rĕmâne acasă şi e vestită de copiiĭ, cum s'a numit pruncul eĭ.

Naşul este absolut stăpân în alegerea numeluĭ, ca şi la Româniĭ ceĭ-lalţĭ din Balcanĭ. Ţine însă, să-l numéscă după numele unuĭ moş al copiluluĭ, care nu maĭ este.

După săvîrşirea ceremonialuluĭ, tot alaiul se întórce la casa pruncului cu naşul în frunte, iar în urmă vine o persónă care duce o càldare cu apă. (De acì pe urmă, când vrem sà arătăm cuĭ-và, că suntem maĭ marĭ decât el, că scim maĭ multe şi că nu primim să ne înveţe el, îĭ ḑicem: că i-am purtat căldarea cu apă la botez.)

Naşul este dator să aducă nouluĭ născut o faşă şi o cămaşă şi dacă doresce îĭ maĭ aduce şi alte rufe.

Naşul capĕtă în dar ciorapĭ şi calţavete, iar naşa o basmà saŭ un şorţ.

În ḑiua a patru-ḑecia se duce mama cu copilul la biserică «îşĭ face molitfă», după care intră în viéţa de maĭ nainte.

XI. Logodna.

Logodna se ḑice la Româniĭ din Meglenia: *tucmiri* (=logodire), *miniri bil'ęg*, (=schimbarea semn, gaj), *dari bil'ęg* (=darea semn), saŭ *zăcăcĭǫri* (=acaparare).

Înainte erà obiceiul, ca logodna să se facă, când flăcăul împlinià 19 anĭ. Atuncĭ i se ḑiceà flăcăŭ: «*cupilàş*», adecă capabil de a se însurà. Astăḑĭ *cupilàş* devine cine-và la vîrsta de 15 anĭ, când se şi însóră. La Româniĭ din Meglenia, cine nu se însóră de la 15 la 20 de anĭ şi trece peste acest termin, se consideră ca mare şi cu greŭ maĭ găsesce fată.

Fata se mărită vrîstnică cu *cupilaşu* şi póte fi şi maĭ mare cu doĭ-treĭ anĭ decât bărbatul. Totuşĭ nicĭ ele nu întrec vîrsta de 20 de anĭ, căcĭ sunt căutate fetele şi se simte lipsa lor, bărbaţiĭ fiind în maĭ mare numĕr.

Logodirea tinerilor se face cam în modul următor. Ceĭ carĭ întocmesc logodirile şi pun la cale căsătoriile sunt părinţiĭ tinerilor. Fetele sunt cerute. Aşà părinţiĭ flăcăuluĭ, când aŭ plăcut o fată, şi doresc să o facă noră, trimit la părinţiĭ aceleĭ fete pe un «stroĭnic» = peţitor.

Peţitorul=«stroĭnicul» se alege printre rudele familieĭ, o persónă pricepută, care să scie cum să procedeze, fără ca să indispuie pe nicĭ una din părţĭ, chiar când nu s'ar ajunge la un bun sfîrşit. Pentru acésta se preferă ca «stroĭnicul», dacă va fi cu putinţă, să fie rudà cu ambele familiĭ, ce-şĭ propun să se alieze. În acest cas există maĭ mare siguranţă, că totul se va petrece în familie.

Ca afacerea să se sfîrşéscă cu bine, se observă şi ḑiua în care pornesce «stroĭnicul». Ast-fel se preferă Lunĭ şi Mercurĭ. Marţĭ, Vinerĭ şi Sâmbătă se consideră de ḑile puţin favorabile. Nicĭ călĕtoriĭ nu se întreprind în aceste ḑile.

Sosind la casa feteĭ, fără să deschidă vorbă în dată de ce-l aduce, o iea cam de departe, până când maĭ întrebând de una de alta, maĭ ca de la sine vine vorba de căsătoriĭ. Atuncĭ el le ḑice, că după ideia luĭ fata ar trebui măritată şi că dacă ar dorì, el maĭ că le-ar găsì un tînĕr cum se cade. Cu a-

cest prilej laudă părinţiĭ tînĕruluĭ, hărnicia, onestitatea lor; arată starea lor, gospodăria; traiul ce-l va duce fata şi maĭ la urmă le ḑice, că vor căpĕtă şi cevà galbenĭ. Apoĭ trece la tînĕr şi-ĭ arată calităţile, şi caută prin tóte mijlócele să convingă pe părinţiĭ feteĭ, ca să consimtă. Stăruesce să nu-l trimită fără rĕspuns favorabil, ameninţând, că nu se duce de acolo şi câte şi maĭ câte, ba în glumă, ba în serios, după felul omuluĭ şi după gradul luĭ de pricepere.

Dacă reuşesce să-ĭ înduplece, maĭ cere de bĕut în sănătatea tinerilor, chémă pe fată să-ĭ sărute mâna şi o întrébă în glumă, dacă consimte, iar ea se ruşinéză şi nu rĕspunde de loc, saŭ dacă rĕspunde ce-và, ḑice că părinţiĭ cum or ḑice, aşà va face şi dînsa.

În casul favorabil de reuşită, fata îĭ oferă peţitoruluĭ pentru tînĕr o pereche de «bęti», iar luĭ o basmă «ună cǫrpă», obiecte lucrate de mâna eĭ, încă de fată mică, pentru asemenea ocasiunĭ. Peţitorul o cinstesce cu un galben «furlină» saŭ cu un «şiştàc», după puterĭ.

Înainte de a se retrage, peţitorul convine cu părinţiĭ feteĭ asupra timpuluĭ, când trebuie să se facă căsătoria, în care timp fata trebuie să-şĭ pregătéscă tótă zestrea şi să fie gata la termin. Şi după ce aŭ convenit, schimbă inelele, care act este consacrat supt numele de «dari bil'ęg» = dare semn. Faptul acesta se maĭ ḑice, că *minès ninęli*, că schimbă inele.

În timpul de la «dari bil'ęg» până la «*tocmă*» logodire adevĕrată, părinţiĭ tînĕruluĭ încep a adunà galbenĭ «furlìñĭ», şiştaţĭ, inel mare şi alte lucrurĭ trebuitóre pentru a le dăruì feteĭ, părinţilor feteĭ şi rudelor eĭ.

Părinţiĭ feteĭ se îngrijesc în a pregătì darurile necesariĭ pentru fie-care din rudele tînĕruluĭ.

Cu câte-và ḑile înainte de logodnă, se prepară mâncările pentru ospĕtarea invitaţilor. — Dacă actul de logodire va trebui să se îndeplinéscă Duminecă saŭ Lunĭ, mâncările se prepară Vinerĭ, de óre-ce Sâmbăta, fiind considerată ca ḑiua morţilor, nu este bine să se pregătéscă nimic. Dacă logodna se face Joĭ, pregătirile tóte se fac Mercurĭ.

Iată în ce constă mâncările de logodnă: plăcinte de tot felul, precum *pugǫcĭ*, plăcinte dulcĭ, ghiveciurĭ de carne saŭ de pescĭ: «*tipţìĭ* di *carni ili di peşţĭ*», diferite mâncărĭ de ouĕ, ce-và puĭ, etc., după numĕrul óspeţilor, ce vor luà parte la logodnă. Numaĭ se cată, ca numĕrul să fie fără soţ *(«liŭ să iă»)*.

Cam aceeaşĭ preparaţiune se face la casa feteĭ, unde pe lângă altele se maĭ cumpĕră vin destul şi rachiŭ în belşug şi pâne de grâŭ, dacă sunt cu óre-care stare.

Se cere, ca *pugacĭă* să pregătéscă atât părinţiĭ tînĕruluĭ cât şi aĭ feteĭ. Acéstă *pugacĭă* se numesce: «*pugacĭă di fr'ǫnḑiri cuscrilĭ*» şi se face cu deosebită artă, asemenea unor turte ce am avut ocasiunea să vĕd la ţĕraniĭ din Tecuciŭ, când le dăruesc cuĭ-và saŭ se oferă iubìţilor de către fetele marĭ în ḑilele de Crăciun. Se fac cu mere, sunt tarĭ şi grele şi se ḑic că sunt făcute:

«şăroati, cu curu di flingìàn, cu ştipcă cu ţavi, unsi cu m̃ìari» şi se înţépă şi un «şiştàc», şi 5, saŭ 7 rămurele de mĕr; se acoperă cu un şervet, făcut anume, se pune de asupra cevà *gigi-migi*, adecă diferite fructe şi apoĭ, cea din partea tînĕruluĭ, se dă a fi purtată până la casa feteĭ, de o soră, cumnată, saŭ altă fată, în vîrstă de anĭ fără soţ, adecă de 9, 11, 13, 15, etc. anĭ.

După ce toţĭ cunoscuţiĭ şi rudele s'aŭ strîns la casa tînĕruluĭ, dacă fata este din alt cătun, toţĭ se duc călare şi armaţĭ cu pistóle saŭ cu puscĭ vechĭ. În tot cursul drumuluĭ împuşcă în vînt şi auḑind ceĭ din cătunul feteĭ, rĕspund tot prin împuşcăturĭ. Dacă însă fata se află în acelaşĭ cătun, numaĭ socrul merge călare, ceĭ-lalţĭ îl urméză pe jos. Şi pe când toţĭ se duc, numaĭ tînĕrul, pentru care se fac tóte, rĕmâne acasă.

Ajungênd, sunt aşteptaţĭ de rudele feteĭ în «triuşă» în faţa uşeĭ, stând în ordinea următóre: părinţiĭ feteĭ întâĭ şi apoĭ rudele cele-lalte. Fata este aşezată lângă părinţĭ, primind felicitările după eĭ.

Invitaţĭ în casă cuscriĭ, socrul viitor al feteĭ este aşezat *«an bugìàc»*, adecă în locul de onóre, apoĭ se înşiră toţĭ ceĭ-lalţĭ óspeţĭ după vîrstă, care e maĭ moş, maĭ aprópe de socru, rĕmâind, ca tatăl feteĭ să se aşeze tocmaĭ în urmă.

Acì câţĭ-và flăcăĭ servesc pe óspeţĭ cu rachiŭ de la fată şi din cel adus de la tînĕr şi se uréză în sănătatea tinerilor: «Domnu di bun», «pri ìundi trubuĭaşti si toarnă», «şi la minuţiḻĭ»—şi la ceĭ maĭ micĭ, etc.

Apoĭ discută şi glumesc fel de fel, pe socotéla unuia saŭ altuia, se uréză celor carĭ aŭ copiĭ să se bucure de asemenea fericirĭ şi petrec cântând, până ajunge timpul cineĭ.

Cina. Când sosesce timpul cineĭ, se aşterne o masă mare pe «siniă», un fel de tipsie de aramă, se aduc şi pânile cu tipsiile gătite la tînĕr şi se pun pe masă. Cuscriĭ încep să céră şi *«pugocili di frǫnḑiri»*, şi punêndu-le una peste alta, de-asupra unuĭ flăcăŭ, tatăl tînĕruluĭ se adreséză către tatăl feteĭ şi-ĭ ḑice:

— E, fărtati! m̃i-ŭ daĭ fǫta? (Eĭ, fărtate, amice, mĭ-o daĭ fata?)

— Ţĭ-aŭ daŭ? (Ţĭ-o daŭ.)

— Martirĭ să iă ţiştea toţĭ. (Martorĭ să fie aceştia toţĭ.)

— Martirĭ să iă, că ţi-ŭ daŭ!

Se ḑice aşà de treĭ orĭ, după obiceiŭ, îşĭ fac cruce şi apoĭ ambiĭ apucând unul dintr'o parte altul din cea-laltă parte a «pugăcilor» le rup în două. În acest timp toţĭ ceĭ carĭ pórtă arme es şi împuşcă în aer, care cu pistol, care cu puşcă.

Tovarăşiĭ tînĕruluĭ, strînşĭ acasă la el, auḑind împuşcăturile, încep a rĕspunde tot prin împuşcăturĭ.

Apoĭ «pugăcile» se fac bucăţele şi se împart pe la óspeţĭ. După ce se isprăvesce de cină, tatăl tînĕruluĭ scóte un «şirvetàc» (băsmuluţă) cu «şiştaţĭ», o deslégă şi o pune în faţa cuscruluĭ sĕŭ, ca să o vaḑă. Acéstă băsmăluţă cu şiştaţĭ este *«anşărătura»* =colanul de «şiştaţĭ», ce se dă feteĭ drept gaj, drept semn, că logodna s'a făcut şi rĕmâne făcută. Iată din ce obiecte

se compune *anşărătura* : Cu o ḑi înainte de logodnă=«tocmă», se face «*ună chitcă di bufţĭ* şi tótă este înşirată cu monede vechĭ de aur şi argint, vre-o 5—7 galbenĭ, «şiştaţĭ» 21, 23 etc., (trebuie să fie fără soţ, în tot-deauna), un inel mare, apoĭ se légă tóte cu un fir roşu de mătase şi punêndu-se într'o băsmăluţă nouĕ, le păstréză tatăl tînĕruluĭ la sine, ca să le ofere feteĭ în acéstă ḑi.

Când le iea cuscrul sĕŭ, ḑice: E! *àĭarlìa!*=(cu noroc!), *să-şĭ li poartă cu sînătati!* şi apoĭ le întinde şi óspeţilor, carĭ pe rînd se uită şi după ce toţĭ le-aŭ vĕḑut, le iea tatăl tînĕruluĭ, chémă pe viitórea luĭ noră, să-ĭ sărute mâna şi oferindu-i-le, îĭ ḑice: «*Cu sînătati şi bucuroasă sa li porţĭ!* Cu sînătate şi să le porţĭ cu bucurie.

După acésta urméză distribuirea darurilor din partea feteĭ. Ea le aduce într'un ciur în faţa óspeţilor. După ce sărută mâna socruluĭ, îĭ aruncă pe umĕrul drept darurile şi apoĭ trece la viitoriĭ cumnaţĭ, sócră, cumnate etc., unde se face tot aşà.

Pentru tînĕr dăruesce un «piştimàl» (1) lucrat frumos, o pereche de jartiere «bẹti», lucrate cu mărgele albe şi negre şi cu banĭ, ca să rĕsune, când jócă în felul căluşarilor = «să gĭăngărẹscă», ciorapĭ albĭ, împletiţĭ cu «doĭ fuştĭ», de tort gros de lînă, alb cu negru saŭ alb cu roşu şi cu multe «pragurĭ» = fel de lucrătură.

Ciorapul cel alb se umple cu diferite lucrurĭ: «cu *cĭudi*», «*cu străvurĭ*», «*cu gigi-migi*», într'un cuvînt, aceste expresiunĭ însémnă: cu fel de fel de lucrurĭ plăcute, cum ar fi zahar, mere, năut, stafide, o turtişóră, smochine, etc.

Socruluĭ se óferă o basmà albă «ună cọrpă albă cu rọnsi» şi jartiere; sócreĭ, «bulĭcă» = balţ, cu *trapnă* saŭ *prigàcĭŭ* (pólă); cumnatuluĭ ciorapĭ şi «bẹti»; cumnatelor pólă.

Pentru tóte rudele tînĕruluĭ se oferă apoĭ, cuĭ o basmà, cuĭ ciorapĭ, bẹti etc. Rudele feteĭ nu sînt dăruite.

După acésta se petrece aprópe nóptea tótă, cântând şi jucând şi din când în când împuşcând în vînt..

Când se apropie momentul plecăriĭ, rudele feteĭ se înşiră în aceeaşĭ ordine, ca şi la aşteptare şi după urările obicĭnuite, fieşte-care îşĭ iea adio de la fată, o cinstesce cu un şiştac, iar ea îĭ sărută mâna. Socrul este dator să cinstéscă cu şiştaţĭ pe toţĭ copiiĭ din casa feteĭ.

Pornind, una din cumnatele tînĕruluĭ pórtă o *pugacĭă* oferită din partea feteĭ cu 5, 7, 9 etc., monede înfipte într'însa şi câte-và ramurĭ de mĕr.

Bărdacu cu răchiă se lasă acì şi se iea după două sĕptămânĭ, când se duc cu bărdacu (veḑĭ maĭ jos).

(1) «Piştimalu» ăĭ di tort di bumbàc, ţăsùt alb cu roşi, cot doĭ stòngiñĭ lung, «pri la morḑiñĭ chitcusìt cu multi tufţi roşĭ, cu telĭ (răsinic, arsinìc) şi cu pari, «di la purtàŭ nainti ântru ţinzoţĭ di añĭ cupilaşilĭ an loc di cĭalmă din zur di cap, «şi cu tùfţili să si măndărẹscă la jucari prin ŭor.»

Eşind din curte, se înşiră cu toţiĭ în ordine, fie-care cu darurile căpĕtate, puse pe umĕrul drept şi aşà în împuşcăturĭ şi veselie se întorc la casa tînĕruluĭ, de unde se rĕspunde tot prin împuşcăturĭ. Acì se înşiră în curte darurile pe o funie, ca să vie toţĭ din sat să le vaḑă, şi târḑiŭ séra se strîng şi se distribuesc, care cuĭ aparţine, şi aşà se încheie actul definitiv al logodiriĭ.

De acì încolo *rămàsnica* = fata logodită, este datóre să sărute mâna orĭ-cuĭ din rudele tînĕruluĭ, când s'ar întâlnì unde-và. Aşà când se duce să aducą apă, întâlnind pe o rudă din ale viitoruluĭ sĕŭ soţ, pune vasele jos şi ruşinósă se duce şi-ĭ sărută mâna. Acelaşĭ obiceiŭ există şi la Vlacho-Clisura şi la parte din Româniĭ din Epir. Cu femeile se sărută şi pe obraz.

Socruluĭ, orĭ de câte orĭ se duce la casa eĭ, ea îĭ sărută mâna şi este cinstită la fie-care sărutare de mână cu câte un şiştàc.

La bărdàc.

Bărdàc se numesce un mic ulcioraş. Sunt bărdace maĭ marĭ, în carĭ se pune apă, şi maĭ micĭ, în carĭ se pune rachiŭ. Ele aŭ douĕ gurĭ, una mare, *gură*, altă mică *ţǫţă* (=ţîţă). La Vlaho-Clisura, unde există acelaşĭ obiceiŭ ce-l vom descrie maĭ jos, bărdacul se numesce, *pociŭ*, iar obiceiul e desemnat cu numele: *z-duc cu pocilu* saŭ *z-duc cu arăchia.* În Meglenia se ḑice: *si duc la fęta la bărdàc.* Iată cum se face:

După ce trec douĕ treĭ săptămânĭ de la schimbarea primelor semne de logodnă, într'o ḑi frumósă, saŭ într'o Duminecă, mama flăcăuluĭ dă de scire la părinţiĭ feteĭ, ca să aştepte şi să se pregătéscă, că se vor duce *la bărdàc.* Apoĭ invită tóte rudele şi cunoscuţiĭ, carĭ vin cu darurĭ şi cu câte o ploscă cu vin ca, cu tótele gătite frumos, să se ducă la *bărdàc*, care «bărdac», plin cu rachiŭ şi împodobit cu florĭ, este lăsat încă de la schimbarea primelor inele, de la prima tocmélă = *di la prima tocmă.*

În fruntea cortegiuluĭ compus maĭ mult din femeĭ, merge mama sócră şi în urma eĭ vin tóte cele-lalte.

Rudele feteĭ aştéptă la pórtă şi sosind ceĭ aşteptaţĭ, sărută tóte pe viitórea mirésă şi apoĭ intră în casă, unde sunt ospĕtate şi unde petrec, cântând şi jucând până spre séră.

La plecare, viitórea mirésă dăruesce fie-căreia din cuscrele venite, cuĭ o basmă, cuĭ o «buḷĭcă», cuĭ o pereche de ciorapĭ, etc., după însemnătatea persóneĭ şi după putinţa eĭ. Tóte cuscrele o cinstesc cu galbenĭ saŭ cu banĭ de argint=«şiştaţĭ», pe carĭ fata îĭ inşiră la ḑile marĭ in jurul gâtuluĭ saŭ la pept. Apoĭ amestecă rachiul din «bărdàc» cu puţină apă şi-l dă viitóreĭ sócre, după ce-ĭ sărută mâna. Sócra o sărută pe ceĭ doĭ umerĭ aĭ feţeĭ şi pornesce, ea în frunte şi apoĭ tóte cele-lalte înşirate în urma eĭ după gradul de rudenie, *tipusite* = împopoţonate, care maĭ de care. Aşà este recondusă

şócra mare până acasă unde, după urările obicĭnuite, cele-lalte femeĭ îşĭ ieaŭ adio şi se duc fie-care pe acasă.

* * *

În tot timpul cât duréză logodna, fata sărută mâna flăcăuluĭ de treĭ orĭ pe an: la prima întâlnire, la postul de Pascĭ «con si ļĭartă, la «ļirtari», şi la Pascĭ. Ea capĕtă din partea flăcăuluĭ câte un «şiştàc» la fie-care sărutare de mână.

* * *

La diferite ḑile marĭ ale anuluĭ, «cupilaşu» = flăcăul trimite viitóreĭ sale soţiĭ, printr'o soră, cumnată saŭ verişóră diferite darurĭ:

La Crăciun ĭĭ dăruesce «cĭoului» şi «plocĭ gàlbini,» plăcĭ de argint poleit, iar ea ĭĭ dă o pereche de ciorapĭ roşiĭ de *cădeļĭcă* şi jartiere brodate.

La postul de Pascĭ, «la ļirtari», ĭĭ trimite flăcăul «copcĭe» marĭ, «scărladă» şi «tipilòc». Iar ea flăcăuluĭ ĭĭ dăruesce, «piştimàl» şi basmà, brodate cu buchete = «tufţĭ» de lână în roşu, verde, albastru şi cu florĭ în alb-galben, carĭ basmale sunt purtate de copilaş pe seléf.

La «Nostru-Lăzăr» i se aduce feteĭ *plocĭ măcĭcati* = plăcĭ marĭ de argint cu *culàn* = colan, o scurteică lucrată în fir, opincĭ galbene, *chĭusurèchĭ*, fel de papucĭ gata făcuţĭ, la nas cusuţĭ cu *şilă*, brodaţĭ cu florĭ în roşu şi cu fir, iar talpa cu pele argăsită. Ea trimite flăcăuluĭ o cingătóre brodată cu fir, «gură di cămeşă» lucrată numaĭ în fir, un «cĭaparòg» şi pe la margine înflorit lucrat în roşu de «cădeļĭcă» şi cu fir.

În timpul veriĭ o învită să le ajute la lucru la prăşit, secerat, la culesul porumbuluĭ şi la altele. Acì are ocasiunea a sta de vorbă cu viitorul soţ, a glumì şi a-şĭ arĕtă şi hărnicia de care este capabilă. Socriĭ prepară de ale mâncăriĭ tot ce aŭ maĭ bun în asemenea ocasiunĭ, ca să ospĕteze pe nevasta fiuluĭ lor.

Nunta.

(Acest capitol ne-a fost comunicat de d-l Petru Iufu, originar din Oşanĭ.)

Ḑiua nunţiĭ se hotăresce de membriĭ amânduror familiĭ, de obiceiŭ se face érna. În ajunul nunţiĭ se trimit doĭ flăcăĭ (fărtaţĭ), carĭ să învite rudele şi prieteniĭ la veseliè; eĭ se îmbracă luxos şi pórtă câte o ploscă (bărdàc) cu vin din care gustă ceĭ invitaţĭ. Veselia cea maĭ mare se face în casa mireluĭ (tìniruluĭ juni) şi maĭ mică în casa mireseĭ. După prânz, Dumineca, începe poporul să se îndrepteze către casa tìniruluĭ juni = mireluĭ, unde se face o horă mare în curte, iar în casă domnesce veselia cea maĭ mare. Acì se află o masă dreptunghiulară şi lungă pe care se află tot felul de bucate din carĭ se ospĕtéză aprópe tot satul; drept musică servesce cimpoiul (gaĭdà), iar ceĭ maĭ cu dare de mână ieaŭ ţiganĭ cu clarinete şi tobe (surli şi tòmpiñĭ). Tot acum încep să soséscă flăcăiĭ satuluĭ călărĭ şi împodobiţĭ care maĭ de care maĭ frumos. Fie-care doresce, ca calul sĕŭ să fie cel maĭ sprinten; şi

după ce toţĭ s'aŭ strîns, plécă cu mic cu mare la casa mireseĭ; nu rĕmân acasă decât singurĭ părinţiĭ, iar în cas când tînĕrul n'are părinţĭ, atuncĭ rĕmân rudele de aprópe, carĭ ţin locul părinţilor. În frunte merg flăcăiĭ (*cuscrilĭ*), carĭ se întrec în fuga cailor, după care urmézălăutariĭ şi în mijlocul mulţimeĭ vine mirele tot călare şi încunjurat de fărtaţĭ. Drumul de la casa mireluĭ până la al mireseĭ se face prin locul cel maĭ lung, iar la întórcere prin cel maĭ scurt, ca să nu se întórcă tot pe aceeaşĭ cale. Trebuie să maĭ spuiŭ, că în frunte de tot merge un flăcăŭ cu un stég făcut dintr'o prăjină de trestie, un şervet roş şi un mĕr (furugliţa=Arom. *flàmbură)* care, după aducerea mireseĭ, se aşéză pe casa mireluĭ, de unde se iea după o săptămână.

Ajunşĭ la casa mireseĭ, încércă să intre în lăuntru şi nu li se deschide până ce mirele nu promite diferite darurĭ, aşà fraţilor mireseĭ cisme; altor rude banĭ etc. După ce aŭ intrat în casă, se aşéză la masă şi pe urmă vine mirésa şi sărută mânile tuturor, dându-le câte un dar: o pereche de ciorapĭ, batiste, prosópe, etc., în schimbul cărora este cinstită cu banĭ, în valóre maĭ mică saŭ maĭ mare, după posiţiunea persóneĭ. Mirésa pórtă pe cap o corónă din florĭ (cununa), iar peste faţă un vĕl străveḑiŭ de mătase, pe urmă e condusă de tovarăşele eĭ în curte, unde o aştéptă un cal frumos împodobit. Acì, după ce unul din fârtaţĭ sare peste cal de treĭ orĭ, încalecă mirésa în cântece şi în înpuşcăturĭ de revolvere. Ast-fel se întorc iarăşĭ la locuinţa mireluĭ, cam pe la sfinţitul sóreluĭ. Şi acì în casa feteĭ, ca şi la mire, părinţiĭ mireseĭ rĕmân acasă. Trebue să se observe, că cununia nu se face în biserică, ci în locuinţa mireluĭ şi Duminecă séra.

Mirésa e coborîtă de pe cal de către socrul eĭ şi o duce în braţe până în camera mireluĭ, de obiceiŭ deosebită de camera comună maĭ mare, unde petrece poporul; iar mirésa ca recunoscinţă îĭ oferă o cămaşă.

În camera mireseĭ ieaŭ parte fraţiĭ eĭ şi rudele de aprópe. Acì se servesc bucate maĭ bune. Lunĭ diminéţa mirésa este dusă la cişmeà tot cu lăutarĭ, în mare veselie. Actul acesta se ḑice; *si scoati la apu nivesta.* Pe câţĭ copiĭ întâlnesce trebue să-ĭ sărute.

E obiceiul ca Lunĭ diminéţa să se anunţe satul printr'o detunătură de puşcă, semn că mirésa a eşit bună; tot acum se servesce rachiŭ dulce (rachiă dulţi). De asemenea maĭ e obiceiul tot Lunĭ diminéţa ca bărbaţiĭ, carĭ sunt de faţă, să fie legaţĭ fie-care cu frânghie şi atârnaţĭ de grinda caseĭ şi să nu li se deà drumul până ce nu făgăduesc ce-và de mâncare aşà: miel, purcel saŭ alt-cevà, ce poftesce femeea persóneĭ atârnate. Maĭ cu sémă se spânzură ceĭ maĭ sgârciţĭ. Nicĭ mirele nu scapă de acéstă pedépsă. Obiceiul este răspândit maĭ la toţĭ Aromâniĭ.

Răpirea.

De multe orĭ, după logodire, fata tărăgănesce căsătoria, din diferite motive, că s'a rĕsgândit saŭ din alte motive. Atuncĭ flăcăul o răpesce, ajutat de tovarăşiĭ rude ale sale, în numĕr de 3—4 persóne. O pândesce de obiceiŭ când se duce la apă.

Răpită odată, e bună răpită. Nicĭ părinţiĭ feteĭ, nicĭ nimenĭ nu póte să-ĭ facă nimic.

Apoĭ urméză împăcarea. Atuncĭ se face un fel de nuntă intimă. Preotul nu încunună fără ca împăcarea să intervie.

Când fata nu primesce, este greŭ să se facă căsătoria.

Fata lăsată, cu greŭ se mărită, maĭ ales când s'o fi svonit, că a fost necinstită.

Răpirile viitórelor soţiĭ se fac une-orĭ şi din spirit de economie, ca să evite cheltuelile ce reclamă festivitatea celuĭ maĭ important act în viéţa omuluĭ. În casul acesta «tînirul juni» pândesce pe mirésa luĭ, care are cunoscinţă de intenţiunile sale, cu doĭ treĭ amicĭ saŭ rude şi o răpesce.

Une-orĭ sunt şi fete, carĭ nu doresc a fi răpite şi carĭ pretind să se facă tótă ceremonia nunţiĭ, spre a se mândrì, şi când sunt răpite, caută cu tot dinadinsul să scape, şi dacă reuşesc, strică căsătoria, măritându-se după unul maĭ vrednic.

XII. Îmmormîntarea.

Semnul, care anunţă mórtea unuĭ individ, este o prea mare poftă de mâncare, ce de obiceiŭ se mărginesce într'un fel din bucatele ordinare aşà: prune, compot de cireşe etc. Acéstă dorinţă a bolnavuluĭ este satisfăcută şi împlinită fără nicĭ o contradicere de către membriĭ familieĭ. În timpul agonieĭ se crede, că el vede în faţă persónele familieĭ mórte maĭ înainte şi chiar persóne străine. De aceea ceĭ de faţă îĭ fac diferite rugăciunĭ, S. ex. îĭ spun, dacă găsescĭ persóna cutare saŭ cutare, să-ĭ spuĭ că familia luĭ e sănătósă, etc. Imediat după ce a murit suferindul, prima grijă este, ca să-l îmbrace cu haine noĭ, să-ĭ aprindă o lumînare, şi să se ardă tămâie alăturea de el, dar neapĕrat, căcĭ contrar el se preface în strigoiŭ *(vărculàc)*. În timpul când îşĭ dă duhul nu-ĭ e permis nimĕnuĭ să plângă, căcĭ atuncĭ sufletul luĭ se întórce din noŭ şi acum începe adevĕratul chin, dar tot móre pe urmă.

Trebue să se scie că Româniĭ Megl. nu îmbăéză mortul, nicĭ nu-l spală.

El se aşéză cu faţa spre rĕsărit şi se aşterne pe de-asupra luĭ un epitaf cu chipul luĭ I. Chr. saŭ, în cas de lipsă, o făşie de pânză.

Imediat încep visitele rudelor şi ale altor persóne străine, carĭ aduc o lumînare şi un buchet de florĭ; lumînarea se aprinde şi se lipesce de un sfeşnic, iar buchetul e pus la capul mortuluĭ, dicênd tot de odată Dumnedeŭ să-l erte (1) (*Domnu s-la ľiartă*—) şi încep să-l bocéscă (jălęscă) şi să-ĭ adreseze cuvinte consolatóre familieĭ. După ce preotul îĭ cetesce stâlpiĭ, se începe cetirea psaltireĭ de către dascăl saŭ alt-cine-và, în care timp se fac pregătirile pentru pomană saŭ *pomęnu*. Atât mortul cât şi grópa *(grobu)* sunt păzite cu mare băgare de sémă, ca să nu sară peste ele pisică saŭ alt

(1) Dumlĭartă-la!

animal, căcĭ de asemenea se transformă în strigoiŭ. (1) După ce tóte s'aŭ pregătit, atuncĭ pornesce cortegiul funebru de la casa decedatuluĭ. Acésta se anunţă prin sunetul clopotelor cu intervale rarĭ şi de o singură lovitură. În fruntea cortegiuluĭ merg băeţiĭ cu praporele (cruţĭli), după carĭ vine preotul, iar în urma acestora mortulĭ purtat de obiceiŭ de patru persóne şi tot de odată bărbaţĭ. Drept cosciug în Oşanĭ servesc douĕ prăjinĭ (bili) legate printr'o funie, de-asupra cărora se pune mortul; în cele-lalte sate este la biserică un fel de pat cu stinghiĭ, care-l întrebuinţéză toţĭ.

La fie-care respântie se face câte o cetenie, în care timp înceteză bocetele. Şi ast-fel ajung la biserică, unde după sfîrşitul prohodireĭ îşĭ ieaŭ toţĭ adio printr'o sărutare depusă pe fruntea mortuluĭ.

În sfîrşit el este dus tot în aceeaşĭ ordine la mormînt, unde plânsetele sunt aşà de tarĭ, că turbură tot satul. După depunerea în grópă, preotul varsă o sticlă cu unt de lemn peste capul luĭ şi-ĭ pune pe pept o cărămidă saŭ o bucată de piétră cu inscripţia: I. Chr. Şi apoĭ asvîrle o lopată de pămînt, lucru care trebue să-l facă toţĭ ceĭ asistenţĭ. În urmă se întorc în curtea bisericiĭ, unde se servesce un fel de prânz saŭ gustare *(pomęn)*, după care cu toţiĭ se întorc pe la casele lor. Trebue să maĭ spuiŭ, că după acoperirea mortuluĭ, toţĭ trebue să-şĭ spele mânile şi apoĭ să mănânce.

Bocetele se fac, descriind, în cuvinte jalnice, viéţa celuĭ mort. Dacă este tînĕr, se deplânge tinereţea, dacă este maĭ bătrân, se arată jalea ce lasă în urma sa, durerea ce pricinuesce familieĭ şi rudelor sale. Într'un cuvînt, se bocesce la fie-care, după felul sĕŭ şi după gradul de durere ce lasă în urmă-ĭ.

Imediat după întórcere de la înmormîntare, se spală tóte hainele în carĭ a zăcut bolnavul, cu apă rece şi limpede.

* * *

Obiceiul e că mortul să nu se ţină acasă maĭ mult de 24 ore.

În timpul când toţĭ sunt la înmormîntare, trebue neapĕrat, ca un copil saŭ o babă să rĕmâie acasă şi să ţie uşa cameréĭ, unde a stat bolnavul, deschisă. Plângerile constaŭ din istorisirea faptelor decedatuluĭ şi maĭ ales în proză. Se istorisesce viéţa luĭ, i se plânge tinereţea, nenorocirea ce urméză după dînsul, cuĭ lasă copiiĭ, dacă a fost însurat, etc.

Treĭ ḑile de-a rîndul după înmormîntare se duc femeile de-l bocesc la grópă şi fac în acelaşĭ timp pomană în ḑiua a treia: *(aļĭ da atreàzĭ.)* Apoĭ i se dă comând «a nòŭaḑĭ» = a noua ḑi, la jumĕtatea anuluĭ şi la anul. Până în ḑiua a 40 i se aduce la grópă în tóte serile de către un membru al familieĭ decedatuluĭ, «foc»=lumină. Acésta trebue să se facă înainte de asfinţitul sóreluĭ.

P. Iufu, Oşanĭ.

* * *

«Când móre cine-và, i se pune în gură saŭ în mână, o «pară», un ban de argint, ca să aibă cu ce plătì la *picòl*=la iad.»

D. Noe, Lunḑini.

---

(1) *Noşili.*

CUPRINSUL.

MEGLENO-ROMÂNIĬ

STUDIŬ ETNOGRAFICO-FILOLOGIC

DE

PERICLE N. PAPAHAGI.

PARTEA II.

Ședința de la 27 Septemvrie 1902.

XIII. Basme.

1. Ficĭoru și siculĭu.

(Feciorul și trăistița saŭ săculețul.)

Un ficĭòr ună oară si dusi cu boili și țireà să za joacă, ați ășĭ la zacacĭǫ siculĭu di un spin și ca si dusi si lia toarnă boili, cǫn vinì, spinu ve criscùt. Și-lĭ zisi la spin:

— Spìnuli, du-mĭ la siculĭu! — Nu la duc!
— Si-ŭ vicnès băltia di s-ti taliă. — Vicneà-ŭ.
— Aĭ, băltiu, s-la talĭ spinu! — Nu vin, nu.
— Ama s-la vicnès focu s-ti ardă. — Du-ti!
— Aĭ, fòculi, si-ŭ arzĭ drăjàŭa la băltiă. — Nu vin, nu!
— Ama s-mi duc, di si-ŭ vicnès valea s-ti stingă. — Du-ti!
— Aĭ, vali, s-la stindĭ focu! — Nu vin, nu!
— Ama s-mi duc s-lia vicnès boilĭ, di s-ti bea. — Du-ti!
— Aĭdițĭ, boĭ, si-ŭ bețĭ valea! — Nu vinìm, nu!
— Ama s-mi duc di s-lĭa vicnès lupilĭ, di si va mănancă! — Du-ti!
— Aĭdițĭ, lupĭ, s-lĭa măncàțĭ boilĭ! — Nu vinìm, nu!
— Ama s-mi duc di s-lĭa vicnès luvacilĭ, di să va tălcĭască. — Du-ti!
— Aĭdițĭ, luvàcĭ, s-lĭa tălcĭǫțĭ lupilĭ! — Nu vinìm, nu!
— Ama s-mi duc di s-lĭa vicnès șoàrițilĭ, di s-va mănancă urèclili. — Du-ti!
— Aĭdițĭ, șoarițĭ, s-la mâncàțĭ urèclili la luvàcĭ! — Nu vinìm, nu!
— Ama s-mi duc si-ŭ vicnès mața, di să va mănancă. — Du-ti!
— Aĭ, mațu, s-lĭa mănânțĭ șoàrițilĭ! — Iundi sa?

— O, ļìa an dulàp.

Maţa dupu şoàriţĭ, şoàriţiļĭ dupu luvàcĭ, luvaciļĭ dupu lupĭ, lupiļĭ dupu boĭ, boiļĭ dupu vali, valea dupu foc, focu dupu băltiă, băltia dupu spin, spinu ăşĭ căzù şi ficĭoru ăşĭ la lọ siculĭu şi mẹrsi casă.

[Oşanĭ.] Rizu Leşu.

2. Cusi-cucóti, ili pricazma cu baba şi cucoti.

(Cusi-cocoş sau basmul cu baba şi cocoşul.)

Aş vut-aŭ ună babă un Cusi-cucoti. Aşĭ la trimiteà ĭer-ţe zùŭă di rămà ăn gnòĭ şi măncà ţe fla. Cum aş rămà ună dimnẹţă, aş flọ an gnoĭ ună spricĭcă. Aş-aŭ lọ şi şĭ-u dẹdi la baba.

Baba-şĭ vẹ borgĭ la ampiratu pri virghiă şi nu vẹ lanti pari si da, ăş-u dẹdi spricĭca.

Dupu văcọ̀t aŭ pruubidì Cusi-cucoti spricĭca şi baba zisi: «ĭo-ŭ ded la ampiratu pri borgĭ». Cusi-cucoti zisi: «Cum şa? şi ampiratu aŭ lọ di la baba mea spricĭca, că-ļĭ futùì ampiratiţa? Io si mi duc s-m̃i-ŭ ţer!»

Şi şa Cusi-cucoti că chinisì drumu, aŭ flọ lisiţa. Ca ntribọ̀ lisiţa: «ĭun'ti duţĭ, Cusi-cucoti?» ĭel aļĭ zisi: «mi duc, la ampiratu să-ļĭ ţer spricĭca, că-ļĭ f... ampiraticĭca!»

— Nu mi verĭ şi mini?

— Ti voĭ, amă poţĭ si amnişĭ.

— Pot, cum să nu pot? di ţea iŭ lisiţă.

Şi Cusi-cucoti aŭ lọ.

Şi şa, amnară, amnară şi ca-şĭ rămasi lisiţa şi nu puteà vechĭ si amnă şi-ļí zisi Cusi-cucoti:

— A! a! lisiţu! la aĭ curu greŭ! ţi rămasişĭ?

— Nu pot, pustănìĭ, m̃i si tăļĭară picĭoàrili.

— Fọ-ti maĭ ăncoà, fọ-ti maĭ ăncoà! aļĭ zisi Cusi-cucoti, şi ca la prucăscọ̀ curu, aŭ angļitọ̀ lisiţa.

Ca şi chinisì, ăş bătù pri lup ăn drum. Lupu antribọ̀:

— Iun'ti duţĭ, Cusi-cucoti?

— Mi duc la ampiratu, s-m̃i-ŭ ţer spricĭca, ca-ļĭ f... ampiraticĭca.

— Nu mi verĭ şi mini?

— Cum nu ti voĭ! ama poţĭ si amni?

— Cum să nu pot, că di ţea iŭ lup.

— Bun, amă ăĭ diparti.

— Cọt să iă, ĭo pot.

Şi la lọ şi ţista Cusi-cucoti, şi ca şi chinisiră, ca şi amnară, amnară, ăşĭ rămasi lupu. Ăļĭ zisi Cusi-cucoti.

— Aĭdi! lùpuli! ţe, tu nu amni? Cọta-ţĭ fu?

— Nu pót, Cusi-cucoti, pustănìĭ.

Îră Cusi-cucoti ăļĭ zisi:

— Fọ-ti maĭ ăncoà, fọ-ti maĭ ăncoà!

Şi ca si pruchĭǫ lupu di Cusi-cucoti, ca la prucăscǫ curu, la angḽitǫ lupu.
Amnǫ, amnǫ Cusi-cucoti şi bătù pri albina. Ăḽĭ zisi albina.

— Iundi Cusi-cucoti?

Îra[ară] ĭel zisi:

— Mi duc la ampiratu s-mĭ-ŭ ţer spricĭca, că-ḽĭ f... ampiraticĭca.

— Nu mi verĭ şi mini.

— Ti voĭ, 'ma poţĭ si amnişĭ?

— Cum să nu pot? Nu sam albină ĭo? Nu lag toati pǫrţili, să dun mĭari şi luminari?

Aŭ lǫ şi chinisiră drumu. Aşĭ amnară, amnară şi rămasi albina năpòĭ, că pustănì şi nu-ŭ ţin'ęŭ vechĭ p'ęnili.

— Aĭdi! albinu! ţe şizùşĭ?

— Nu pot, pustănìĭ, nu pot!

— Fǫ-ti maĭ ăncoà, maĭ ăncoà.» Şi ca si pruchĭǫ albina, că la prucascǫ Cusi-cucoti curu, aŭ angḽitǫ albina.

Ăşĭ chinisì Cusi-cucoti drumu şi nuĭbǫ valea. Ăḽĭ zisi valea lu Cusi-cucoti:

— Iundi, ĭun'ti duţĭ, fărtati!

— Mi duc la ampiratu să-mĭ ţer spricĭca, că-ḽĭ f... ampiraticĭca.

— Nu mi verĭ şi mini?

— Ăĭ, ti voĭ, cum nu ti voĭ!

Aşĭ chinisiră drumu-drumu şi pustănì valea şi rămasi. Aḽĭ zisi Cusi-cucoti:

— Aĭdi vali! pustănìşĭ?

— Pustănìĭ!

— Fǫ-ti maĭ ăncoà, aḽĭ zisi Cusi-cucoti şi ca si pruchĭǫ valea, la prucăscǫ curu şi aŭ angḽitǫ.

Şi ca şi amnǫ, amnǫ, ăşĭ junsi la ampiratu şi si pusi an gnoĭ şi prucăntǫ Cusi-cucoti, cǫt putù:

«Cucuricu, ricu,
udă mari ş-micu!
Ampiràtuli, dǫ-mĭ spricĭca,
că-ţĭ f... ampiraticĭca!»

Şi ca uzǫ ampiratu «bra!» zisi, «un Cusi-cucoti si m-anjură! mara! ţe-ĭ ţela? laţĭ-la, la puniţĭ an cucoţiḽĭ noştri, si la cĭuplęscă şi să la tălcĭască!»

Şi ca la pùsiră an cucòţĭ ampiratèşĭ. Cusi-cucoti aŭ lăsò lisiţa din cur şi un cǫti un, aḽĭ nicǫ toţĭ cucoţiḽĭ lu ampiratu şi ară prucăntǫ ĭel:

Cucuricu, ricu,
udă mari ş-micu!
ampiràtuli, dǫ-mĭ spricĭca,
că-ţĭ f... ampiraticĭca!»

Ca uzǫ ampiratu mult rǫŭ aḽĭ vinì şi zisi: «Lăgàţĭ, vidèţĭ, ţe si fęsi bra!» Ca si dùsiră, vizură toţĭ cucoţiḽĭ luĭ nicàţĭ, ară Cusi-cucoti ca bic.

Ampiratu zisi: «Laţĭ-la, puniţĭ-la an caḽiḽĭ noştri, să-l nęcă, să la zdrùncină!» Ca la pùsiră Cusi-cucoti an caḽiḽĭ lu ampiratu, «caca, caca, ca! caca,

caca, ca!» di pri un cal pri lant, pǫnă lăsǫ lupu din cur și ḽia nicǫ toţĭ caḽiḽĭ. Aţi ară ișǫ și prucăntǫ:

cucuricu, ricu
udă mari ș-micu!
ampiràtuli, dǫ-m̃ĭ spricĭca,
că-ţi f . . . ampiraticĭca!

Ca uzǫ ampiratu, foc si fęsi; «Lăgàţĭ bra! vidèţĭ ţe faţi cǫĭnili și dușmanu Cusi-cucoti!» Ca pucătară, caḽiḽĭ cupǫñĭ dăràţĭ, ară Cusi-cucoti maĭ di bic! Ampiratu tunţea zisi la oàminiḽĭ luĭ: «ardiţĭ bra! furna! ardiţĭ di nǫŭ orĭ, să ĭą bun arsă!» Ca àrsiră furna și ca la pùsiră Cusi-cucoti an furnă, nu știtǫ mult și aḽĭ dędi drumu la vali din cur și aŭ stinsi. Aţi căntǫ și pricăntǫ ară din furnă:

cucuricu, ricu
etc., etc.

Uzǫ ampiratu și zisi: «lăgàţĭ bra! puștu, vidèţĭ ţe faţi?« Cǫn si dùsiră la furnă, flară Cusi-cucoti ca bic nuntru. Zisi ampiratu tunţea: «Daţĭ-la bra! puștu s-la pun an izmęni, să șǫd pri ĭel să-ḽĭ ĭęsă și màţăli.»

Și ca la pusi ampiratu Cusi-cucoti an izmęni, di c-aŭ lăsǫ albina din cur, la fęsi ţęsta ampiratu an niţi un al! Zis-aŭ ĭel tunţea: «Laţĭ-la bra! puștu, la puniţĭ an aznă, las sàtură di spricĭchi și belchi, si gibărdisęscă di tamachĭărlǫc.»

Și ca la pùsiră an aznă, si bucurǫ Cusi-cucoti și ca prucăscǫ curu, anḽitǫ toati furliñli și aţi prucăntǫ cu chĭef mari. Si dùsiră di la ampiratu di ḽia dișcḽìsiră și ca scăpǫ Cusi-cucoti, așĭ vinì casă și-ḽĭ zisi la baba:

— «Știrni, babu, un pucròv și lę-ţĭ unà virz'ęŭă, ca s-mi pun pri grindă, s-mi frășcăĭèșĭ.»

Ca și știrnùt-aŭ baba un pucròv, ășĭ lat-aŭ și vęrga, așĭ pusi Cusi-cucoti pri grindă și la frășcăĭ pǫn li scoasi toati pàrili. Aţi ășĭ disfęsi Cusi-cucoti dipri grindă și-ḽĭ zisi bàbaḽĭă Cusi-cucoti: «află, babu, unà cĭŭtură s-li mirìm.»

Baba si dusi din maală și flǫ unà cĭŭtură și vini li mirì pàrili. La miriri parli, si lipì unà furlină an curu di cĭŭtură și cǫn ḽĭ-u dus-aŭ cĭŭtura di ĭundi aŭ vę lat, ţęsta antribàt-aŭ:

— Ţe veţĭ mirìt?

— Un'ęc ghipt.

— Ghipt nu-ĭ, că pari veţĭ mirìt! Na, furlina ţe si lipì, aŭ spuni.

Tunţea baba nu putù si scundă și zisi, cum așĭ vę un cucòt și ca și la pusi pri grindă, di ca-șĭ lǫ unà vęrgă, la bătù, la bătù, că-ḽĭ căcǫ saldi furlìñĭ ampiratèșĭ.

Ţea-șĭ vę și ea saldi un cucòt la găḽìñĭ, la pusi pri grindă, belchi aḽĭ faţi și la ea furlìñĭ, ama ca la bătù, ăș murì.

[Oșanĭ.] Bojin Tăpă Hristu.

3. Baba și cu dẹdu.
(Baba și bunicul.)

Ună babă și cu un dẹd singurĭ an ună casă, beșĭ unu, beșĭ lantu și punĭ li an ună ticfă, bișọñĭli ca răzvrăjọră, si f'ẹsiră șoarițĭ. Si frọnsi ticfa, fuziră șoărițiḽĭ. Dẹdu cu mașa dupu ĭeḽĭ să ḽĭa tălcĭască. Tunțea baba zisi lu dẹdu:

— «Nu, d'ẹduli, nu toți ḽĭa tălcĭă, tucu lasă un s-na iă ficĭŏr.»

Dẹdu lăsọ̆ un, și șoăricu la criscù mari și la si fẹsi cupilàș și baba zisi:

— «D'ẹduli, d'ẹduli, ficĭoru na criscù, si fẹsi mari, cupilàș, cum si amnă șa fọr tacọ̆m! d'ẹduli, să-ḽĭ cumpărọ̆m tacọ̆m.»

Țe să zică dẹdu? Acu zisi baba șa, șa si facă, și ăḽĭ cumpărară fes cu tufcă și sil'ẹf și cĭọ̆uli nalti. Și-ḽĭ zisi babă ară lu dẹdu:

— «Cmo, d'ẹduli, cmo, la cari fẹtă s-ti duțĭ, s-ti struĭèșĭ s-na la ansurọ̆m ficĭoru! că na! d'ẹduli, si fẹsi cupilàș și trubuĭaști să si facă tinir-juni. Io vechĭ nu pot să sirbès și voĭ să am ună noră.

— 'Mi, la cari s-mi duc?

— S-ti duțĭ la soarli, că luĭ fẹtă ăĭ maĭ ùbavă și ĭel ăĭ maĭ juni di toțĭ.

Și dẹdu chinisì la soari și ca junsi, ăḽĭ zisi:

— Soari, soari, țe ĭèșĭ mari, să m̃i-ŭ daĭ fẹta, că tu fost-aĭ maĭ juni.

Și soarli ăḽĭ zisi:

— Nu sam ĭo maĭ juni, că noru mi pulupẹști și ĭo nu ved.

Dẹdu zisi «șa-ĭ! noru-ĭ maĭ juni.» Și si dusi la nor.

— Nòruli, nòruli, dọ-ŭ fẹta dupu cupilașu meŭ, că tu fosta-ĭ maĭ juni an duñĭa.

— Io nu sam maĭ juni, d'ẹduli! Maĭ juni ăĭ boarea; cọn mi za suflă boarea pimintu nu mi ancapi și ĭo sirumà mi fac di nivizùt. Tucu du-ti la boari, să-țĭ aŭ da fẹta la cupilașu.

«Șa-ĭ» zisi dẹdu, «boarea-ĭ maĭ juni.» Și si dusi la boari și-ḽĭ zisi.

— Boarĭu, dọ-m̃ĭ fẹta, că tu ĭeșĭ maĭ juni.

— Nu sam ĭo, d'ẹduli, nu sam ĭo! maĭ juni ăĭ cărticĭoana, că ari an cọmpu di Nọnti un ghinghiaru, țẹsta zuŭa toată ĭo suflàĭ, nu putùĭ s-la rup [zarup] și ca si dusí cărticĭoana di la za rămọ̆ di la coriñĭ, la sarupọ̆. La ea du-ti, las ț-aŭ da fẹta, că ea ăĭ maĭ juni.

Și dẹdu ca si zacĭudì, si zacĭudì, cum să iă cărticĭoana maĭ juni di soari, noru, boari, zisi «șa-ĭ, șa-ĭ» și căterọ̆ŭ, căterọ̆ŭ, si dusi la cărticĭoană și-ḽĭ zisi să-ḽi-ŭ da fẹta la cupilàș.

Cărticĭoana nu zisi «nu» și-ḽi-ŭ dẹdi, că șa fu pisăitura, ea să iă maĭ juni și țea fẹtă maĭ ùbavă și maĭ bună. Și șa șoàricu si ansurọ̆ cu fẹtă di cărticĭoană și si uĭdișră doiḽĭ. Și cọn si fẹsi nunta, soarli rădèă, noriḽĭ plănḑeàŭ și boarea căntà di marĭ bucuriḽĭă, ară tìniriḽĭ junĭ jucàŭ.

Și șa pricazma sfărșọ̆.

[Oșanĭ.] Rizu Leșu.

4. Uomu sirumà.

(Omul sărac.)

Vẹ un ŭom sirumà, ăşĭ vẹ doĭ gulùbĭ, gulubu făţeà cọti un ŭoŭ ăn zuŭa şi-şĭ la vindeà ţela ŭọm ŭou, ăşĭ lăĭà cọti un'ẹc fărină şi ăşĭ răneà toţĭ cu ţela ŭoŭ, ţe la făţeà ţela puḷĭŭ. Tată-su si dusi la lucru ăn ibanlộc, ramasi mumă-sa casă cu doĭ ficĭòrĭ. Şi mumă-sa li vindeà ţẹli oàŭăli la un cĭăfùt şi ăşĭ căţộ priatilĭ ţela cĭăfùt. Ca la vizù ţela puḷĭŭ zisi, «jungḷĭa-la ţista puḷĭŭ şi si nu daĭ la niţi uu carni si mănancă di ĭel.» Şi muma, ca căţară si plọngă ţeḷĭa ficĭoriḷĭ, lă la dẹdi la unu di ĭeḷĭ capu şi la lantu drobu şi sẹra-ta cọn vinì cĭăfutu zisi la mumă-sa: «la jungḷĭàşĭ puḷĭu?» — «La jungḷĭàĭ — «la irsèşĭ? — «La ĭerşŭ. — «Scoati la s-la mâncộm.»

Şi ca la scoàsi, zisi: «mi capu? ĭundi-ĭ?

— Maĭ bini dirèpt, la mâncộ ficĭoru.

— Mi drobu, ĭundi-ĭ?

— Drobu la mâncộ lantu ficĭòr, zisi muḷĭarea.

— Jùngḷi-la ţela ficĭòr, ţe la mâncộ drobu.

Ţea muḷĭari zisi, s-la jùngḷim.

Şi ţeḷĭa ficĭoriḷĭ, ca uzọră, că zisi şa cĭăfutu, si anfricară şi fuziră. Şi ca fuziră ţeḷĭa ficĭòriḷĭ, ţela ţe la mâncộ capu si fẹsi ămpiràt, ară ţela ţe la mâncộ drobu, ăşĭ flọ ună chĭesi di pari sup cap. Şi ca fẹsi tată lor doĭ-treĭ añĭ ăncola, vinì casă şi aŭ flọ saldi muma şi ăḷĭ zisi:

— «Muḷĭare, ĭundi-sa ficĭoriḷĭ?

Muma zisi: «Muriră.»

— «Că muriră, ĭundi-sa gròburli?

Muma zisi: «Nu li ştiŭ.» Tunţea ŭomu zisi: «aĭ si na ăntribộm la ampiratu, si vidèm cum s-na zică» şi că chinisiră să si ducă la ămpiratu ţeḷĭa doĭ ficĭòrĭ, că ḷĭa vizură tată-su şi mumă-sa, că z-duc la ămpiratu să si judică, cum si facă, si nu-ḷĭa picăsẹscă lañĭţiḷĭ, dărară ună mẹră di răzìnt ca si-ŭ turẹscă cọn si vină ţeḷĭa. Cọn vinì tata şi muma aŭ turiră mẹra şi si sculară şimidòiḷĭ dupu gḷimă şi antrară an cunàc şi tată-su zisi: «ămpiràtuli, ĭo ram la lucru. Vẹm doĭ ficĭòrĭ casă şi cọn viniĭ cmo, nu ḷĭa flaĭ şi cọn ăntrèb mulĭari-mea, ea ziţi «muriră.» Io ăḷĭ zic: gròburli si mi li spună, ară ea ziţi «nu li ştiŭ.»

Ămpiratu zisi: dirèpt spuni, ma să şa! păn di zinucḷi.

— Muriră.

— Dirept spuni, ma să şa! păn di brọn.

— Muriră, zisĭ ară muḷĭarea şi s-tucnì păn di brộn.

Ară ăḷĭ zisi ămpiratu: la treĭli ŭorĭ ma să spunĭ, că ficĭoriḷĭ sa ghiĭ, scapĭ. Ară muḷĭarea zisi: «nu că muriră» şi la treĭli ŭorĭ s-tucnì toată, aŭ angḷitộ pimintu.

Tată-su la lară ĭeḷĭ până fu ghiŭ.

[Oşanĭ.] Duciu Stoian, Elev în cl. III primară.

5. Uomu, lisiţa şi lupu.

(Omul, vulpea şi lupul.)

Ună oară un ŭom z-dusi cu chiriă. Si dusi diparti şi cumpărǫ peştĭ. Că chinisì si ducă casă, ca amnǫ mult, ăţi ca pruchĭǫ di casă, vizù ăntru ĭel ună lisiţă culcată ăn drum, ca moartă. Şi ĭel aŭ şi-ŭ pusi ăn coşu di peştĭ şi ziţęà zăròs. «Că s-mi duc casă, di si-ŭ bilès, di si-ḽĭ dar un cujòc la muḽĭari.» Şi-şĭ amnà cutru casă.

Că pruchĭǫ di casă ancă di la poartă, vicnì: «mulĭari-mea, muḽĭari-mea, ĭeşĭ curǫn si discărcǫm, că mari căsmèt vuşĭ, di flaĭ ună lisiţă, di si ţ-u darǫm cujòc.» Şi muḽĭari-sa bucuroasă si dusi, si discarcă. Cǫn pucătară an coş nŭ-ari ni peştĭ, ni lisiţă.

Ară ţea lisiţà nu ra moartă, tucu şa si culcà. Di ca-ŭ pusi ăn coş la ea că-ḽĭ vinì ăn criel, di că caţǫ, lę peştĭ şi turĭà. Că ḽĭa turì toţĭ, fęsi ăn unu coş ună sucică, scucnì şi ăn lantu, fęsi şi ăn ĭel ună sucică şi ăşĭ fuzì. Ăţi, că ḽĭa dunǫ peştiḽĭ chinisì, si ducă casă cu peştiḽĭ. Ăţi ca z-dusi casă, ca ḽĭa zacăcĭǫ, zacăcĭǫ di grindă, şi că vinì priàtilĭu lupu, ea la lǫ scandu şi ḽĭa dędi si şadă. Ăḽĭ zisi la lupu:

«Priàtilĭuli, ĭo s-mi duc s-ḽĭa dun luşnaţiḽĭ di pri casă, ară tu şǫzĭ, ama s-nu ti pucàţĭ ăn sus, cutru grindă, că ari nişti cucudi di căntari di si-ţĭ cadă vrină an rost, di si-ţĭ ḽĭa frǫngă dinţiḽĭ.»

Ăţi fuzì lisiţa. Ca fuzì lisiţa, lupu cătǫ an sus ḽĭa vizù peştiḽĭ. Lupu aşĭ ziţeà cu crielu: «cmo, ca si vină lisiţa, si vędă ţe si-ḽĭ fac.»

Ăţi ca vinì lisiţa, aş lǫ ună tuĭagă, ară lupu ună sǫŭă si răzbătură. Lupu că măĭnea cu sǫŭă, dǫ-'ĭ-ti di grindă, ară lisiţa că-ḽĭ ra mică tuĭaga, ca la dunǫ pristi mur, la tălcĭǫ.

Şi şa pricazmu si sfărşǫ.

[Oşani,] Nuşĭ Toma.

6. Fęta fǫră mǫñĭ.

(Fata fără mânĭ.)

Ra ună oară un ampiràt cari vę ună muḽĭari mult ùbavă. Că-ḽĭ muri muḽĭari-sa, ĭel cătǫ, ubidì an toată ampirăţǫḽĭa luĭ, ca să află ună muḽĭari maĭ ùbavă di toati, să-ŭ ḽĭa muḽiari, că an ţela vacǫt, şa vęŭ adèt: cari ra ampiràt, vę şi mu'ĭarea maĭ ùbavă din ampirăţǫḽĭă.

Ca flǫ ună muḽĭari ţe ra ùbavă maĭ mult de toati, aŭ lǫ. Ampiratu vę di prima mu'ĭari ună fętă, cari ra maĭ ùbavă di cǫt ampiratiţa. Ţęstă ampiratiţă tucu aŭ pizmì iḽĭa ampiràtuluĭ şi an ună sęră fęsi naèt să-ŭ tălcĭască.

Ea-ḽĭ zisi la un izmichĭàr di lu ampiratu, că stară ĭo s-ţă-ŭ daŭ ţęstă Mariă, şa ra numea lu fętă, şi s-ti duţĭ an urmàn diparti, să-ŭ tălcĭǫşĭ. Şi-lĭ zisi: «ca s-ti viruĭès, că-ŭ tălcĭǫt-aĭ, să-ñĭ li duţĭ mǫñĭli din cot.»

Şa, sęra-ta ḽi-ŭ dędi Maria şi ca-ŭ dusi diparti an urmàn, fęta picăsì, că nu-ŭ duţi an gărdină, cum aḽĭ zisęsi, «să va duţiţĭ an gărdină, să va şătăìţĭ.» Fęta tunţea aḽĭ zisi plăngǫndura:

— «Io cunuscùĭ, că s-mi uţĭzĭ tu, tucu ţe să li porţĭ picàtili! las-mi oa, an ţista urmàn s-mi mănancă vrină divutină.»

— Să ti las, tucu ampiratiţa ţeri moñĭḷi din cot.

Ţesta fachira si candisì di-ḷĭ taḷĭǫ moñĭli din cot şi-ŭ lăsǫ an urmàn.

An ţeli zoli lu paşa iḷĭŭ işot-aŭ la lov prin urmànu ţela şi ca uzǫ un vicut, scultǫ ca scultǫ, aŭ vizù ţea fetă ĭundi plondi. Aŭ lo şi-ŭ dusi casă angă tată-su. Iel vrut-aŭ să ansoară dupu ea, amă tatu-su aḷĭ ziţeà, că nu faţi tari paşalarèsc ficĭòr să ansoară dupu tari fetă foră moñĭ. Bun 'ma ficĭoru «nu! ili si faţi, ili mor. Ţesta-mĭ fu casmèt.» Şi şa, ca zisi, s-mi ansòr, să-ansurǫ.

An ţela vacǫt ampiràtu trimesi tiligràf an toati paşalarìurli, ca să vină coti un ŭom din toati paşalarìurìli să-ḷĭ dară chĭefu, că-ĭ mult an gailè. Din ţesta paşalariă si dusi ţista ficĭòr, iḷĭu lu paşă şi ca junsi cola la ampiratu, cu tot aschĭèr dupu ĭel, ampiratiţa antribǫ la unu din luĭ cavàşĭ, dă-li arĭ muḷĭari. Cavasu aḷĭ zisi, că ari ună muḷĭari cu moñĭli tăḷĭati din cot. Ampiratiţa aşĭ dusi an criel tunţea, că-ĭ feta lu ampiratu şi că izmichĭaru nu-ŭ uţisi.

Ampiratiţa antribǫ cavasu: di să trimetă vrină cartĭ cmoţi iḷĭu lu paşă. Con să trimetă, tunţea cartea si-ŭ duţĭ la mini şi ĭo să pisăĭès ună ancḷinăcĭuni.»

Ca-ŭ dărǫ ţela ficĭòr ţea carti, pisăì, că muḷĭarea luĭ ăĭ lu ampiratu iḷĭă, di ţea să-ŭ cătàţĭ bun şi multi lanti. Dupu ţesta ḷi-ŭ dedi la cavazu si-ŭ ducă casă. Ară ţista ḷi-ŭ dedi la ampiratiţa, dupu cum ăḷĭ ve zis, să-ḷĭ pună ună ancḷinăcĭuni.

Ampiratiţa rupsi ţea carti şi dărǫ laltă mult nibùn, că ţesta fetă-ĭ di nibùn sòĭŭ, să nu-ŭ pridunàţĭ casă, tucu să-ŭ gunìţĭ maĭ curǫn di ĭundi-ŭ flom, ca s-nu-ŭ spargă casa şi multi lalanti.

Ca-ŭ dùsiră casă ţea carti şi ca-ŭ căntǫ tatu-su, aŭ gunì ţea fetă din casă ară an urmàn. Cola ea fesi un iḷĭŭ şi ună iḷĭă.

Cum ra cu moñĭli tăḷĭati din cot, ea nu puteà, cum sa la da ţoţă. Di ţesta şizù an ună p'eştiră şi cola culcată la dideà. Napcum, ca criscură iḷi, vinì un aschitiă şi duţeà rană lu ţea muḷĭari, poĭni şi lanti.

Con vinì ficĭoru lu paşă, nu-ŭ flo muḷĭari-sa casă şi antribǫ ĭundi-ĭ? Tatu-su aḷĭ zisi: «Cum na veĭ pisăìt an carti, şa-ḷĭ fesim.» Tunţea ţela ficĭòr să moară di jaḷĭŭ. Aşĭ pridunǫ aschĭèr şi işǫ si-ŭ află an urmàn şi con aŭ flo cu doĭ iḷĭ şi cu moñĭ muma lor, că ea cola an urmàn, ca si vut-aŭ rugàt la bogoròdiţa, aḷĭ dat-aŭ moñĭ, aŭ lo şi si bucurǫ mult, mult.

Aŭ dusi casă an ţitati şi-ḷĭ dărǫ la ampiratu ună carti şa cum dupu doŭ zoli să-ḷĭ ştetă an oàspiţĭ. Ampiratu si zabucurǫ mult şi işǫ doŭ zoli diparti di-ŭ priştitǫ iḷi-sa cu tǫmpiñĭ, cu sfirbĭ, cu gĭambuşurĭ şi-ŭ dùsiră an ţitati.

Ampiratiţa di frică si scunsi şi ampiratu ca-ŭ flo, aŭ arsi an' cătràn. Aţi

la pusi zìniru-su pri scand și iḻïa sa ară ampiratiță. Ampiratița Maria fęsi bunătǫțĭ pri la sìrumașĭ și pǫnă an màrḑini si uzǫ̀.

Șa ram și ĭo cola și cmo spunițĭ și voĭ.

[Lunḑini.] Noe Dumitru.

7. Doiḻĭ iḻĭ lu ampiratu și zǫna Ghĭulizara.

(Ceĭ doĭ fiĭ aĭ împĕratuluĭ și zîna Ghiulizara.)

Ra ună oară un ampiràt, cari nu vę nițì un iḻĭŭ și multu țireà să aĭbă un iḻĭŭ sa nu-ḻĭ si stingă numea. Di ța ĭel tucu si rugà la Domnu să-ḻĭ da un iḻĭŭ. Ună zuŭă si dusi la un maghesnic, să cată, dă-li să-ḻĭ da Domnu vrin iḻĭŭ ili nu. Ară țeḻa maghèsnicu ăḻĭ dędi ună męră și-ḻĭ zìsi: «să-ŭ daĭ la muḻĭari-ta țęstă męră și să-ŭ mănancă și ea să rudęscă un iḻĭŭ, șa cum ațĭ țęri buricu.»

Țela ampiratu, ca la scultǫ̀, aḻĭ-u dędi țea męră la muḻĭari-sa, să-ŭ mănancă și cu țea męră ea rudì ḑoĭ iḻĭ pliznàțĭ.

Bun 'mă an țela vacǫ̀t, cǫn fęsi mulĭari-sa, ampiratu nu ra casă, că vru să facă cavgă și ĭel la dunǫ̀ tot aschĭeru și fęsi multi zoḻi cu cavga. Cǫn fățeà cavga, aḻĭ vinì ună carti di casă, ca cum muḻĭari-sa fęsi ună mață, an loc că ea vę fat ună fętă, și un cățǫ̀l, an loc că ea vę fat un soari di ficĭòr, șa ubav! Țęști di țela lucru ĭeḻĭ aḻĭ pisăĭăŭ șa, că alaìtchili ampiràtuluĭ aŭ pizmĭăŭ ampiratița, dintru țe să iă șa ùbavă.

Ampiratu, cǫn uzǫ̀ ca ampiratița rudì un cățǫ̀l și ună mață, mult aḻĭ si nigrì buricu și trimęsi carti casă și spusi, că muḻĭari-sa să-ŭ angroapă di ghiă pǫnă la țǫți, că țęsta-ḻĭ trubuĭaști, cum ari fat, să află. Ară ficĭoriḻĭ luĭ, demèc: cățǫlu și mața, să ḻia punițĭ antr-un mic sindùchĭŭ și saàt să nu-ḻĭ ținițĭ, amă să-ḻĭ turìțĭ an Aràl, ună mari vali di cola proapi di că săbàĭa țea, ĭundi s-f'ęsiră țęstĭa.

Dupu țe țęstă carti lu ampiratu aŭ lară țeḻĭa oamiñĭ, f'ęsiră tot dupu cum ampiratu vę zis an carti. Ficĭoriḻĭ țeḻĭa, că ḻia turiră pri țea vali, ca lǫ pri apu, pri apu sinduchĭu, junsi angă ună moară și cola si zapurǫ̀ an bucă. Muraru din moara țea, vizù că si stărpì apa și ișǫ̀ să vędă țe-ĭ, țe nu-ĭ Dupu țe ișǫ̀, etcă vizù langă bucă un sindùchĭŭ și cǫn la dișcḻisi, flǫ doĭ ficĭòrĭ cola an nuntru, ubavĭ și bucuròșĭ și ḻĭa lǫ.

Țela muràr vę și capri. Di țea, că nu vę lapti cu țe să-ḻĭ cręscă țiștĭa ficĭòrĭ, ĭel mulzĭà di la capri și șa cu lapti di capri ḻĭa criscù și ḻĭa fęsi măcĭcàțĭ.

Cǫn si fęsiră di șapti añĭ ḻĭa trimęsi la scuḻiò.

Țiștĭa doiḻĭ, frati-su și soră-sa din toțĭ maĭ anvițăŭ și raŭ miluìțĭ di toată lumea. Amă maĭ mult din anvițătură miluĭăŭ ĭeḻi mùzica. Di mùzică vęŭ mult miràc, di țea si anvițară mult bun să sfiręscă cu muzica și cu lalti sfirbi.

Napconta, ca jùnsiră an añĭ și criscùră și anvițară să cǫntă cum nu si ari vichĭ uzǫ̀t an duñĭa, cățară di-șĭ lară sînătati di la muraru și cățară

prin toati cătùnili, căsăbǫili şi țǫrili să şătăĭască şi să cǫntă. Şi fură prunḑǫți la toată lumea.

Maĭ dinăpòĭ di toati jùnsiră şi an un cătùn proapi di țea căsabă, ĭundi ra ampiratu, tatu-su lor. Ampiratu cǫn uzǫ că an fil'ęn cătùn si află tǫrĭ oamiñĭ, trimęsi dupu ĭeḻĭ şi ḻía dusi an luĭ căsabă.

Izmichĭàriḻĭ şi alaìtchili cǫn vizură, că țiştía sa țeḻía doiḻĭ ficĭòrĭ, țe-ḻĭ vęŭ zis la ampiratu, ca ampiratița fęsi un cățǫl şi ună mață, an loc di iḻĭ bùñĭ, li ampḻĭară izm'ęnili di frică. Țe să dară cmo? Cum să scapă? Trim'ęsiră un izmichĭàr cu mincĭunĭ, că-ĭ trimìs di ampiratu şi la zisi: «an fil'ęn loc si află ună tàmbură, țe an toată duñĭa nu ari ca ea la sfiriri. Să va duțițĭ să-ŭ lațĭ şi cu ea să vinìțĭ să-ḻĭ fațițĭ chĭefu lu ampiratu, că mult ḻĭ-ăĭ buricu an gailè.»

Izmichĭariḻĭ zițeàŭ, că ili să fugă ili să pęră, acu si duc cola. Şi şa scăpǫm noĭ di frică.

Bun ma ficĭoru cu miràc pri sfiriri, ca uzǫ, ca şa-ĭ, ună şi ună la ancălicǫ calu luĭ cu ĭeripĭ şi si dusi an tari loc, să-ŭ lę țea tàmbură. Cǫn junsi an locu ĭundi ra poarta lu țea casă, flǫ doĭ munțĭ cari si băt'ęŭ ăntri ĭeḻĭ, demèc si băt'ęŭ ună laḻĭțĭ: unu si ardicà, lantu si lăsà. Tunțea calu cu ĭeripĭ, aḻĭ za-zburǫ la țela ficĭòr şi-ḻĭ zisi: «Cǫn să dişcḻidă munțiḻĭ, tu să-m̃ĭ daĭ zort şi să antrǫm an nantru.»

F'ęsiră şa şi antrară.

Ca antrǫ țela ficĭòr cu calu cu ĭeripĭ an țea casă, ăşĭ şizù an bugĭàc şi cǫn cătǫ disupră di par, aŭ vizù țea tàmbură. Casa țea ra la ună babă şi sęra-ta la țină vinì iḻĭa ḅăbăḻĭă să-ḻĭ pulęscă la mǫñĭ, ca să si spęlă, cum ăĭ adètu.

Şi cǫn aḻĭ puleà, an loc di apu cu vịn. Tunțea țela ficĭòr antribǫ: «cǫ țe cu vin puliițĭ şi nu cu apu?» Aḻĭ zisi baba: «Noĭ oa apu nu ari, an loc di apu, vin bem, cu vin fațim măncǫrli, cu vin spilǫm vàsili, toati cu vin li fațim.» — «Noĭ vin cola an nostru loc, zisi ficĭoru, saldi la bem, lant țiva nu fațim cu ĭel.»

Ficĭoru sęra-ta măncǫ bun şi nu biù vin, amă-ḻĭ ambitǫ cu vin țęli lumi din țea casă şi ca durñiră, ĭel si sculǫ şi-ŭ lǫ di pri par tàmbura, la an călicǫ calu cu ĭeripĭ şi tot şa cum vinì, fuzì şi junsi la soră-sa, țe la ştità.

Oàmiñiḻĭ ampiràtuluĭ, cǫn vizură, că scăpǫ di munțiḻĭ țeḻĭa, că nu la tălcĭoră, ancă ună oară li ampḻĭară izm'ęnili, şi-ḻĭ zìsiră ară ună mincĭuni: «Că an tari loc si află ună fętă cu numea Zǫna Ghĭulizara, cari an țela vacǫt ra ca ună prufită țe ştia tot şi toati lùmili viruĭàŭ la ea, că țe laf zițeà ea, tot si cățà.

Şa şi țista juni ficĭòr, cu calu cu ĭeripĭ, ca junsi la țea poartă lu Zǫnă-Ghĭulizară, cola raŭ doĭ rapĭ, carĭ vigḻĭàŭ cu calòcĭchili, să nu antră nițḻ un ŭom. Tunțea calu cu ĭeripĭ aḻĭ zisi la ficĭòr: «Dǫ-m̃ĭ zort să trec disupră pristi zid, cari ra mult nalt. Şi cǫn aḻĭ dędi zort mari, tricù calu cu ĭeripĭ an di-țindea parti di zid şi zisi cu glàs tari: «Zǫno-Ghĭulizaro, Zǫno Ghĭu-

lizaro, ĭeşĭ năfară!» Ea tunţea zisi: «rǫpă s-ti faţĭ! nu-am lucru cu tini!» şi si fęsi rǫpă pǫnă proapi langă glèsnili càluluĭ.

Ară strigat-aŭ ĭel: «Zǫno-Ghĭulizaro ĭeşĭ fǫră!» şi ară-aḽĭ zisi ea: «Rǫpă s-ti faţĭ, nu-am lucru cu tini» şi si fęsi rǫpă pǫnă la foàlili ficĭòruluĭ. Napconta ară vicnì cu tot zortu: «Zǫno-Ghĭulizaro! Zǫno-Ghĭulizaro, ĭeşĭ năfară!» şi Ghĭulizara cǫn vizù, că nu si fęsi rǫpă ancă, cunuscù, că ari vrin lucru cu ea şi işǫ fară. Şi cu un laf ară la fęsĭ ţela ficĭòr juni ŭom din rǫpă jimitati ţe ra. Dupu ţęsta aḽĭ spusi, să viñĭ să căntǫm priună şi-să na duţim la ampiratu. Zǫna-Ghĭulizara să-nu-ḽĭ spargă chĭefu şi să scapă ampiratiţa di zahmèt, aĭ să męrgă la ampiratu. Zǫna-Ghĭulizara aḽĭ vę zis maĭ nainti: «ĭo ţe să fac, şi voĭ ţea să faţiţĭ!»

Ca antrară la ampiratu aŭ flară muma lor angrupată di ghiă pǫnă an ţǫţi. Ampiratu vę pus cola un polìz, ca ĭer-ţe ŭom să tręcă pri cola, să-ŭ scupă. Cǫn tricură ţeḽĭa treiḽĭ nu-ŭ scùpsiră şi polizu ḽĭa zapărǫ, cǫţi nu-ŭ scupèţĭ? Zǫna-Ghĭulizara zisi: «Noĭ nu-ŭ scupèm, acu vreţĭ şa, acu nu, s-na turnǫm.»

Ampiratu zisi: «aĭdi, antràţĭ, nu-ŭ scupèţĭ!» Şi ca antrară la ampiratu, ùnă şi ună izmichĭarḽiĭ la dărară cafe cu òtrovă, ama Zǫna-Ghĭulizara ştià, că-ĭ òtrovă şi nu vrură să bĭă.

Dupu ţea ţiştĭa doiḽĭ fraţĭ zăcăţară să cǫntă cǫntiţi mult dulţĭ şi mult ùbavi. Ca căntară mult, mult, ampiratu zisi: «aĭdi gĭanăm Zǫno-Ghĭulizaro, nu darĭ vrin cǫntic?» — «Dunàţĭ-va toţĭ, zisi ea şi să cǫnt.

Cǫn si dunară toţĭ, toţĭ, ea zisi ară: «Muḽìţĭ iţĭ, amă ară nu ìţĭ toţĭ!» Şi şa si fęsi la treìli ŭorĭ şi tunţea unu zisi: «belchi şi ţea-ŭ ţęri dì la poartă, ţea angrupată pǫn la ţǫţi?» Ea zisi: şi ţea să vină!»

Tunţea oàminiḽĭ aŭ dizgrupară, amă ra goală oasi pǫn la ţǫţi, că muḽìţĭ añĭ vę di cǫn ra an pimìnt şi ĭarba dinzùr din ea ra ună palmă.

Dupu ţe-ŭ dizgrupară, aŭ dùsiră langă ĭundi raŭ dunàţĭ toţĭ şi tunţea zǫna zacăţǫ să spună şi să cǫntă, ca cum ţiştĭa ficĭòrĭ di prima raŭ, şi cum ĭelĭ sa iḽiḽĭ lu ţęsta muḽĭari, cum alaìtchili dărară carti cu mincĭuni la ampiratu, ca an loc di iḽĭ buñĭ ampiratiţa fęsi maţă şi căţǫl şi toati cǫti păţară ficĭoriḽĭ din prima pǫn an cmoţi.

Muma lu ţeḽĭa ficĭòrĭ cǫn ăşĭ vizù iḽiḽĭ murì di bucùriḽĭă mari şi ampiratu cǫn si anvirinǫ aḽĭ pusi izmichĭariḽĭ şi alaìtchili an cătrăn să ĭarbă, ară ampirăţǫḽĭa-ŭ lăsǫ la iḽi luĭ şi ĭel trasi din ţęstà lumi şi si dusi an un munti şi cola şizù pǫn murì.

Ram şi ĭo cola şi cmo vinìĭ să va spun ţęstă pricazmă. Spună şi laḽĭţĭ cmo.

[Oşanĭ] Crista Papagheorghe.

8. Doiḽĭ iḽĭ lu ampiratu şi Zǫna Ghĭulizara.

(Ceĭ doĭ fiĭ aĭ împěratuluĭ şi zîna Ghiulizara.)

Ra ună oară un ampiràt, cari nu vę fămęḽĭă. An ună zuŭă si dusi la un maghesnic, ca să cată, dă-li să-ḽĭ da Domnu fămęḽĭă ili nu. Ţela maghesnic

ăļĭ dẹdi ună mẹră şi-ļĭ zisi «s-ļi-ŭ daĭ la muļĭari-ta ţẹstă mẹră si-ŭ mănancă şi ea să rudẹscă un iļĭŭ.» Aŭ lọ ampiratu şi fẹsi şa.

Ampiratu an ţela vacọ̀t ţireà să facă ună cavgă cu un lant ampiràt şi cọn să si ducă zisi la alaìtchili luĭ: «Ca să facă muļĭari-mea un iļĭŭ, voĭ să-ñĭ pisăìţĭ, dă-li-ĭ fẹtă ili ficĭòr.»

Cọn ra ampiratu la cavgă, aļĭ trimẹsiră carti alaìtchili, că cum «muļĭari-ta rudì un căţọ̀l şi ună maţă, ăn loc, că ea vẹ rudìt un ficĭòr ca soarli şi ună fẹtă ca luna.

Ampiratu si anvirinọ̀ şi trimẹsi carti napòĭ, cum că muļĭari-sa s-aŭ angroapă di ghiă pọnă la ţọţi an pimìnt, ară ficĭoriļĭ luĭ, căţọlu şi maţa, să-ļĭ pună an un sindùchĭŭ şi să ļĭa turẹscă an Aràl, ună mari vali, cola proapi di ţea căsabă.

Dupu ţe f'ẹsiră şa cum la vẹ pisăìt ampiratu, ţeļĭa ficĭoriļĭ, ca lară pri vali, pri vali, jùnsiră langă buca di ună moară şi si zapărọ̀ cola sinduchĭu langă bucă.

Muraru tunţea aļĭ lọ ficĭoriļĭ şi că nu vẹ lapti cu ţe să-ļĭ rănẹscă, la dideà lapti di capră an loc di la mumă. Şi ca criscură măcĭcàţĭ, aļĭ trimẹsi să anvẹţă carti. Ieļĭ anviţàŭ bun; ama maĭ mult ţir'ẹŭ să anvẹţă la sfiriri, ca să sfirẹscă bun.

Cọn jùnsiră an vacọ̀t, lară prin cătuni, prin căsabọ̀ĭ, şi prin ampiraţọ̀ļĭ să amnă, să şătăĭască şi să sfirẹscă. Maĭ la màrḑini jùnsiră şi an căsabàĭa ţea ĭundi ra ampiratu tata lor.

Alaìtchili cọn ļĭa vizură, cunuscură că ţeļĭa sa ficĭoriļĭ ţe-ļĭ lăsară pri Aràl şi ţirură să-ļĭ pẹrdă. Di ţẹsta si dusi un izmichĭàr şi zisi la ficĭoru: «ampiratu zisi să ti duţĭ şi să lẹĭ tàmbura din ĭundi si bat munţiļĭ şi napcum să viñĭ să-ļĭ cọnţĭ cu ţea tàmbură; ļĭumintrea aţĭ la puni capu la picĭoari.» Ţela ficĭòr nu zisi «nu mi duc», amă, ca la ancălicọ̀ calu, si dusi cola şi-ŭ lọ ţea tàmbură.

Ca vizură alaìtchili că-ŭ lọ ţea tambură din ţela loc di cola, ĭundi la ţea poartă raŭ doĭ munţĭ şi nu puteàĭ să antrişĭ, că ţeļĭa doiļĭ munţì si plăscăt'ẹŭ antru ĭeļĭ, la trim'ẹsiră să află ună fẹtă cu numea «Ghĭulizara», şi priună cu ea să vină să-ļĭ dară chĭefu lu ampiratu, că mult ăĭ an gailè.

Cola la Ghĭulizara si flaŭ la poartă doĭ rapĭ ţe vigļĭàŭ cu calòcĭchili an mọnă şi zuŭa şi noaptea. Ielĭ nu did'ẹŭ niţi un să antră an nuntru. Ficĭoru nu si dusi prin poartă, ama cu calu sărì pristi zid cari ra nalt di 800 di răşọ̀ñĭ şi ca antrọ̀ an nuntru aŭ lọ Ghĭulizara şi priună cu ea si dùsiră la ampiratu. Ghĭularizara ĭerĭ ţe ştià ca ună zọnă.

Ghĭulizara aļĭ vẹ zis di maĭ năinti: «cum să fac ĭo, şa să faţiţĭ.»

Că si dùsiră la ampiratu, toţĭ treiļí, fràtili, sora şi zọna Ghĭulizara, ună şi ună că ļĭa vizù ampiratu, si bucurọ̀, că raŭ oamiñĭ ţe ştiàŭ să-ļĭ dară chĭefu. Ama, maĭ năinti să antră la ampiratu, flară la poartă muma lu ţeĭa ficĭòrĭ, angrupată pọnă la ţọţi an pimìnt şi cari ŭom triţeà pri cola aŭ scupeà. Ca tricură ţiştĭa treiļĭ nu-ŭ scùpsiră. Ghĭulizara zisi:

«Noĭ acu țirèțĭ să antrǫm, să antrǫm fǫră să-ŭ scuĭpìm, acu nu, s-na turnǫm.» Şi ampiratu zisi «lăsàțĭ sà antră!» şi cum spuşŭ, antrară cola şi zăcățară să cǫntă frati-su cu sora. Tunțea ampiratu zisi, si cǫntă şi zǫna Ghĭulizara şi țęsta zisi: «Dunàțĭ-va toțĭ, să cǫnt.»

Ca si dunară toțĭ, ea zisi: «ară nu ițĭ toțĭ dunàțĭ!» La treĭli ŭorĭ, ară şa, la patruli ŭorĭ ară şa şi la țințli zisi un ŭom «belchi şi țea angrupată di la poartă aŭ țęri.» «O! zisi Ghĭulizara, etcă țea! şi ea să vină!»

Ună şi ună ampiratu puvelì di-ŭ dizgrupară şi ìdvam aŭ dùsiră langă ampiratu, că ea di la chĭept an jos nu vę carni. Tunțea Ghĭulizara za-cățǫ să spună şi zisi: Țiştĭa doĭļĭ ficĭòrĭ sa la țęstă mumă; țęsta-ĭ lu ampiratu muļĭari» şi la spusi cum pățǫră țiştĭa ficĭòrĭ di la zacățǫt pǫnă la màrḑini. Tunțea ampiratu puvelì, di alaìtchili li arsi an catràn; ară iļiļĭ luĭ aļĭ pusi ampiràțĭ şi ĭel aŭ lasǫ țęstă lumi şi si dusi an un munti, ĭundi murì di jaļĭŭ.

Şi ĭo ram cola şi cum vinìĭ, multi uzǫĭ. [Saŭ]: Şi ĭo ram cola țiva nu ştiŭ, țęstă sęră vinìĭ şi spunițĭ voĭ, cari ştiă pricazmi.

[Lunḑinĭ] Noe Dumitru.

9. Fațirea lùmiļĭă.

(Facerea lumiĭ.)

Domnu la darǫ țeru şi pimintu an şasi zǫli.

An prima zùŭă Domnu-ŭ darǫ vidęla şi-ŭ dispărțǫ vidęla di antunęric şi si fęsi zuŭă şi noapti.

La dǫŭli zǫli Domnu la darǫ țeru.

La treàzĭ (saŭ: treàza) Domnu la dispărțǫ uscatu di apu şi-ļĭ aŭ pusi numea la pimìnt, ĭundi şǫd oàmiñiļĭ, vìtili, pomiļĭ, ĭèrburli, şi toati chìtchili; ară adunărli lu api: mǫrĭ, ăn cari sa peştiļĭ, rațiļĭ şi lañițiļĭ.

La pàtruli zǫli la darǫ soàrli, luna st'ęlili: soàrli, ca să na sfitęscă şi să na anclalzęscă zuŭa, ară luna şi st'ęlili, ca să sfitęscă noaptea.

La țințli zǫli Domnu darǫ toati turliĭli di puļĭ, țe prăĭès şi peştiļĭ țe pliväĭès ăn apu.

An şasea zuŭă Domnu darǫ vìtitili toati şi divotìnili; an țęsta zuŭă lǫ Domnu țară, la darǫ şi ŭomu dirèp lica luĭ şi ļĭa pusi numea Adam.

Ca vizù Domnu că lu ŭomu ļĭ-ăĭ urǫt să ĭă singur, cǫn durmĭà Adàm, lǫ ună din coàstili luĭ şi-ŭ darǫ Eva şi ļĭ-u dędi ca soț la Adam.

Napcum ļĭa blagoslovì şi ļĭa zisi: Creştițĭ şi ițĭ muļĭțĭ (şi va fațițĭ muļĭțĭ) şi puvilìțĭ-la pimintu cu tot țe si află pri ĭel.

Ară ăn şaptea zuŭă răpusǫ Domnu. Demèc şasi zǫli să sirbìm şi zuŭa di şapti, demèc Duminica-ŭ sfitì, sa na duțim la bis'ęrică şi să fațim buni lucri.

[Transcris după traducerea d-luĭ Noe Crista, Ln.]

10. Ficĭoriļĭ bábăļĭă.

(Feciorii babeĭ.)

Ra ună ŏară ună babă mult siręcă. Țęstă babă ăşĭ vę treĭ ficĭòrĭ şi dintru că baba ra mult siręcă nu ļĭa puteà răniri ficĭoriļĭ, di țea ficĭòriļĭ işǫră

prin urmàn, ca să si rănẹscă cu luvirea. Dupu țe luviră, ăn prima zuŭă căṭară un porc div și la lăsară maĭ màrili frati, să la jungḽĭă, să-l zdrubẹscă, să-l pună an căldari și să-l ĭarbă. Ară lañĭṭi ĭ fraṭĭ si dùsiră ară prin urmàn să luvẹscă di mọĭnista.

Dupu țe la pusi ăn căldari, cọn la irbeà curbanu, vinì un ŭom țoglav, cari, că-ḽĭ prumirosì la carni, ișọ̆ din gàură și-ḽĭ zisi la țela ficĭòr, «amàn dọ-mĭ un'ẹc carni că mult sam flămùnd.» Țela ficiòr ca la viruì, ăḽĭ dẹdi una mucĭcată. Ară țela țoglăv, ăn loc si-ŭ mănancă saldi mucĭcata di carni, priună cu mucĭcata și tot cazanu di carni.

Sẹra-ta dupu țe viniră fraṭiḽĭ, la flară fără carni și la antribară, țe ăĭ sibepu. Iel la spusi că cum, șa! șa! Mọĭnista șizù țela mijlucanu frati. Și la ĭel șa-ḽĭ si pogudì. Poĭmọĭnista șizù maĭ micu frati și cọn la irbeà curbanu ișọ̆ țela țoglăv și-ḽĭ zisi: «Aman! du-mĭ una mucĭcată di carni, că mult sam flămùnd!» Iel ăḽĭ zisi: «Stọĭ să taḽĭọ̆m lẹmni pișim, napconta să-țĭ daŭ.»

Și cọn tăḽĭăŭ lẹmni, vini la una dispicătură și-ḽĭ zisi: «pun-țĭ-u mọna păn să daŭ un cḽin, napcon ĭo ară s-ți-ŭ scot!» Și dupu țe ășĭ li pusi mọñĭli, că-ḽĭ si strìnsiră, zisi: «Amàn! scoati-mĭ-li!»—«Stọĭ să-țĭ vină crielu, si vidèm tu cum la mănànțĭ curbanu.»

Sẹra-ta cọn viniră fraṭiḽĭ luĭ, la flară cola și-șĭ zìsiră: «Țista-ĭ țela țe na li mănčọ̆ bìbili; stọĭ s-la tălcĭọ̆m.» Și țòglăvu zisi «aman! nu mi tălcĭọ̆țĭ, că ĭo am treĭ iḽi, toati trei s-va li daŭ la voĭ.» Și dupu țe la spusi șa, ĭeḽĭ, la lăsară și țela dẹdi, ăntrọ̆ prin una gàură și si dusi ăn di joasa lumi. Și țeḽĭa ficĭòrĭ napcon un dupu un căṭară să antră și ĭeḽĭ ăn gàură. Màrili frati zisi: «ĭo, ca să antru an gàură, ca să mi duc ăn jos pănă să jungă funĭa.

Că la țea gàură vea una funĭă, di cu țea fuñĭă si disfăr'ẹŭ ăn jos, ăn di joasa lumi. — Dupu țea màrili si dusi pănă ăn jimitati di gàură, că-ŭ za mișcọ̆ fuñĭa, la trăgniră. Napconta mijlucanu și ĭel șa. Napconta maĭ micu zisi, că ĭo ca sĭ-ŭ za-micĭcu fuñĭa, țer ancă cọta s-mi lăsàțĭ. Și ĭeḽĭ ca f'ẹsiră șa, ca-ŭ lăsară fuñĭa, cazù ăn di joasa lumi.

Dupu țe si dusi an dijoasa lumi, flọ an țea una casă, lu țela dẹdu treĭ fẹti: Bingvala, Gvelița și Ghĭulizara, țea maĭ ùbavă din duñĭa. Dupu țe la vizură țista ficĭoru, zìsiră: «Hi! Ti! țe ubav ficiòr! A bre! cum bre ti candisìșĭ să vinĭ și tu oa să ti mănancă țista țoglăv. Noĭ na-ari dus, oa, ca să na mănancă.»

Dupu țe flọ țẹsta ĭel la zisi: «Vrețĭ să va duc ăn disupra lumi?» — «Vrem.» Și ĭel li lọ una cọti una, li pusi ăn sus pri fuñĭă. Dupu țe li pusi eali, căṭọ̆ si pună și ĭel. Amă țeḽĭa luĭ frațĭ, ca vizură țea *Ghĭulizară*, ăĭ maĭ mică și maĭ ùbavă, di cọt lanti, cunuscură, că maĭ mic frati si-ŭ lẹ țẹstă și cọn si puneà ăn sus pri fuñĭă ăḽĭ-u tăḽĭară și ĭel rămasi ăn dijoasa lumi. Dupu țe rămasi ĭel căṭọ̆ să si ducă ăn cola prin urmàn. Ca amnọ̆ unẹc, flọ un àrburi mari și mult tufnàt. Clo pri țela àrburi vea un cuḽĭb di *condur*, cari vea an cuḽĭbu luĭ țințĭ puḽĭ minùțĭ, ca di una săptămọnă. Și an țela loc vea una còștiviță mult mari și vineà di ḽĭa mănčă puḽiḽĭ la țela conduru. Și tunțea cọn si

dusi cola ficĭoru, cola angă àrburi an ţela saàt si pogudì di vinì şi ţea còştiviţă şi ca-ŭ vizùră ţeḽĭa pŭḽĭ din cuḽĭb, lară si d'ẹpiră. Ară ţela ficĭoru, ca mọĭnì cu ună rọpă, aŭ tălcĭọ̀ còştiviţa. Dupu ţe-ŭ tălcĭọ̀, vinì şi conduru ca s-la da măncari la luĭ puḽĭ şi ca la vizù ficĭoru, zisi: «hi!! blăstimàtuli! belchi tu raĭ ţela ţe pri timp vinĭ să ḽĭa mănànţĭ puḽiḽĭ meĭ. Cmo s-ti tălcĭọ̀s.» Şi ună şi-ună ţeḽĭa puḽĭ proţăpară: «nu la tălcĭọ̀, că ĭel na scăpọ̀ noĭ di ţẹsta, di còştiviţa.»

Tunţea ţela condur si zabucurọ̀ mult, mult şi ḽĭa zisi: «Ţe bun ţerĭ să-ţĭ fac?». — Un bun ţer, s-mi duţĭ ăn disupra lumi.» — «Bun, ĭo s-ti duc an disupra lumi, amă să aflişĭ doĭ foĭḽurĭ di bivuḽĭ, unu di apu şi lantu di carni.» — «Bun!»

Dupu ţea, si dusi şa ăn jos angă ună făntọnă şi cola flọ ună fẹtă ţe plănḑeà şi cari ra iḽĭa lu ămpiratu din ţea căsabă. «Ţe plọnḑĭ?» — Ţe si nu plọng? ăn ţẹstă căsabă ari ună lamñĭă şi an sfacă zuŭă mănancă cọti un ŭom, şi napcum lasă să pricură apu din făntọna ţẹsta. Cmo amĭ vinì ùrdinu şi mini ca s-mi mănancă; di ţea cmo plọng.»

— «Nu dună gailè di ţẹsta. Tucu ăţĭ mi rog să caţĭ un'ẹc ăn cap.» Şi cọn aḽĭ cătà, la scoasi ţea fẹtă ninelu di la zẹĭzit şi ḽĭa la za căţọ̀ di peru luĭ. Dupu ţea, ĭavi şi ţea lamñĭă vineà din jos şi ţireà să-ŭ mănancă fẹta. Şi ună-şi-ună ţela ficĭòr, ăḽĭ mọĭnì ună şi-ŭ uţisi lamñĭa. Dupu ţe ţea fẹtă fu scăpată di lamñĭă, si dusi casă să spună la tătọñi luĭ. Şi tătọñi luĭ, ca si zabucurară, că scapọ̀ fẹta, fẹsiră tiḽĭàl din toati căsăbàili şi dunară toţĭ oàmiñiḽĭ, să vẹdă carĭ aŭ tălcĭọ̀ lamñĭa.

Fẹta la cunoscù pri ţela ficĭòr, că-ḽĭ vea căcĭọ̀t un ninèl ăn cap. Şi dupu ţe flọ ampiratu, ca ţista ficĭòr aŭ tălcĭọ̀, zisi: «Ţe ţerĭ s-ăţĭ daŭ!» — Io ţer, să-ñĭ daĭ un foali di bivul di carni şi un foali di bivul di apu.» — «Saldi ţẹsta ţerĭ? Pari nu verĭ?» — «Nu!»

Ămpiratu ăḽ li dẹdi şi ţista, că li lọ ţẹli fọ̀ḽĭurli, li dusi langă ţela conduru, li pusi pri ìel şi pristi foḽĭurĭ şi ĭel ancălicọ̀ disupra. Şi ţela conduru ăḽĭ zisi: «Cọn si zic *Cra*! tu sa-ñĭ daĭ una mucĭcată di carni, şi cọn si zic *Pi*! tu sa-amĭ daĭ ună picătura di apu.»

Şi şa ţela conduru, ca si rădicọ̀ ăn sus, lọ să ţọpă *cra-pi*, *cra-pi* şi cọn ziţeà *cra*! aḽĭ dideà carni şi cọn ziţeà *pi*, aḽĭ dideà apu. Ama carnea nu-ḽĭ junsi pọnă ăn disupră-lumi; di ţea că si sfărşọ̀ carnea di foali şi cọn proţăpă conduru *cra*! ĭel aşĭ taḽĭà di sup mọnă, di sup picĭòr carni, că pănă tunţea ŭomu ra tot ună. Şi şa idvam la scoasi ăn disupra-lumi. Şi ţela conduru ca prăĭnì an jos, si dusi ară ăn dijoasa lumi.

Ţela ficĭòr nu puteà si amnă că vea tăḽĭàt carni. Di ţea şizù cola treĭ zọli. Şi dupu treĭ zọli, ca si andirẹsi, căţọ̀ si amnă prin urmàn şi junsi la ună casă, ĭundi ra ună babă bitọrnă. Au ăntribọ̀: «E! babo! ţe ari? ţe nŭ-ari?» Ea ăḽĭ zisi, că an cătùn oa proapi si faţi ună nuntă. Doĭ fraţĭ si ansoară şi ari ună fẹtă mult ùbavă, ţe toţĭ cupilaşiḽĭ aŭ ţer, amă ea nu ḽĭa va, că nu-ḽĭ pot dărari rubi cafcu ţẹri ea.

Tunţea ţela ficïoru picăsì, că-ĭ ţea fẹtă ţe-ŭ scoasi ïel din dijoasa lumi şi că ruba lu ţea fẹtă ïel aŭ ari cu ïel. Mǫïnista ţea babă si dusi şi ea la nuntă. Şi ţela ficïòr, ca rămasi casă, dărǫ un cal roşi şi si dusi cu ïel la ţea casă ïundi si făţeà nunta. Ţela cal ca cum ra? Iel vẹ lat un per din capu lu ţòglăvu cǫn durmïà, şi ăncă cǫn ra ăn dijoasa-lumi, şi ţela per ca la prinsi si fẹsi un cal roşi şi si dusi cu ïel la nuntă.

Ţea fẹtă ca la vizù ţela ficïòr la cunuscù şi ficïoru aḻĭ dẹdi rùbili la ea şi napcum si lară. Si ansurǫ ficïoru dupu ea, ca cum vea gudìt ăncă din dijoasa-lumi. Şi dupu ţea fẹsiră ună mari bucuriḻïă di 24 zǫli şi nu-m̃ĭ si şădeà la mini vichi şi fuzìĭ di cola şi vinìĭ oa si spun la voĭ ţẹsta pricazmu.

[Oşanĭ] Hrista Papagheorghe.

11. Tùmbuli-beĭ.

Un păndàr ra la viñïurĭ. Aḻĭ si dusi lisiţa: «dǫ-m̃ĭ, păndàruli, si mănânc uă!

— «Cǫţi, lisiţu, tu si-ŭ mănànţĭ başa ua?» — «S-ţi-u lẹŭ fẹta ampiràtuluĭ la tini.»

— «Mi, u poţĭ si-ŭ lẹĭ?»

— «Aŭ pot.»

Şi si sculǫ lisiţa, si dusi la ampiratu:

— «Ămpiràtuli, ampiràtuli, si-ŭ daĭ fẹta dupu Tùmbuli-bei.»

Şi ampiratu zisi:

— «Nu la ştiŭ Tùmbuli-bei cafcu ŭom ăĭ.»

— «Maĭ mult mal ari di tini.»

Şi la tocmì Tùmbuli-bei. Lisiţa ca-şĭ vinì la păndàr ăḻĭ spusi.

— «Ti tucmìĭ şi ţ-aŭ puş numea: Tùmbuli-bei.»

Şi cmo lisiţa, ţe fẹsi! Si dusi la valea, ïundi spilàŭ muḻïărli şi niv'ẹstili şi la zisi lisiţa: «nivẹsti, fẹti ţe şeĭ, ţe lucru ăĭ cola sprotiva?» şi eali si zăcătară şi lisiţa, ţe faţi? Li lǫ furliñïli şi şiştaţiḻĭ şi fuzì. Şi ţẹli cum cătàŭ ăn cola, ca şi-ŭ zirniră, aŭ vizură lisiţa ïundi fuzì cu şiştaţili şi furliñïli şi eali pruţăpară «mari! ţe-ĭ cu lisiţa!» şi ea ăşĭ fuzì prin urmàn şi ţẹli lisiţa ca li lǫ, li dusi la fẹta ampiràtuluĭ.

— «Na! ţẹşti, ampiràtuli! că ţea noastră fu àpansǫz!» şi-şĭ lăfì cu ampiratu, ăḻĭ zisi «ţẹsta dumìnică ţe vini, si-ŭ faţim nunta» şi si sculǫ lisiţa di-şĭ fuzì şi ca si dusi la păndàru: «Za-cacïa-la tufecu di păndàrniţă, di-aĭ si-ŭ lǫm fẹta lu ampiratu.»

Şi că chinisiră doiḻĭ, cu lisiţa drumu ăşĭ amnàŭ ïeḻĭ doiḻĭ.

Mi cmo lisiţa, ţe murafèt si spună, că pruchïară di căsabă; aḻĭ zisi: «tu lẹ, Tùmbuli-bei, dǫŭ zmărèţĭ.» Şi şa ca li zăvlicïǫră dupu ïeḻĭ di sărì una mǫglă, di si za-cïudì căsăbaŭa. Cǫn si dùsiră la ămpiratu, ămpiratu zisi:

— «Mara lisiţu, ïun' ţ-u cuscrimea?»

— «I! ghidi ampiràtuli, ca sarì ună duşu, pirì, saldi noĭ cu Tùmbuli-beĭ scăpǫm bileà. Ruba, ţe-ŭ vẹ, aŭ pirdù. Di la *picuràr* oaïa ţẹsta-ŭ lǫm. Şi lisiţa zisi lu păndàr; mạ ţụ si nụ ti uzirèşĭ, că ampiratu ṛubă ḍi saṛmă ari!»

Şi ļĭa dẹdi, la priminì şi ļi-ŭ dẹdi fẹta şi la andirẹsi şi trimẹsi aschĭèr şi suvari muļĭţĭ cu ĭel, ca vrin ămpirát şi ca chinisiră năpòĭ şi lisiţa ăļĭ zisi la Tùmbuli-bei «ĭo si trag la cunàc! la lu zmeu cunàc ĭo s-mi duc s-la ard, ĭoc s-la fac.»

Că si dusi lisiţa la zmeu, aļĭ zisi: «zmèuli! trăgneà-ti din cunàc, că ĭa-la ampiratu vini şi că bat-fat nŭ-aĭ, trăgneà-ti di ună parti.»

«Mi ĭundi si antru, lisiţu?»

«Ăn un cup di sẹnă cola.»

Iel antrộ ăn cup di sẹnă şi lisiţa ăļĭ dẹdi foc, arsi. Şi că vìniră ţeļĭa: Tùmbuli-bei, ca ăntrară ăn cunàc, măncătùrĭ multi vẹ cola pri ţela cunàc şi aŭ pùsiră lisiţa an bugĭàc, biĭùră, măncară cu ţeļĭa muļĭţĭ oamiñĭ lu ămpiratu şi vini loc si si ducă ăn pravìcini şi ţeļĭa oamiñĭ lu ampiratu, că aŭ f'ẹsiră nunta, ăşĭ fuzîră. Chinisiră lisiţa cu Tumbuli-bei, amă lisiţa pri cal cu coada la parti şi cu nivẹsta-şĭ pricăjăŭ toţĭ treiļĭ şi că si dùsiră la ampiratu ăntrară ăn cunàc, biĭùră, măncară, tot f'ẹsiră, ăşĭ dărară gĭambùş şi că vinì loc si fugă, ămpiratu trimẹsi oamiñĭ muļĭţĭ s-ļĭa ăndirẹgă şi că si dùsiră pănă ăn jimitati di drum, si turnară ţeļĭa oamiñĭ.

Şi că si dùsiră Tùmbuli-bei şi cu nivẹsta casă şi cu lisiţa, şi lisiţa si fẹsi ca loaşă. Tùmbuli-beĭ ra dus la şătăiri şi că vinì di la şătăiri, lisiţa ra fată loaşă, si vẹdă da-ļĭ-aŭ cată. Ară nivẹsta lu Tùmbuli-bei zisi la Tùmbuli-beĭ:

— «Lẹ-u lisiţa di tureà-ŭ!»

— «Măre, cum şa?»

— «Măre! lẹ-ŭ di tureà-ŭ, că murì lisiţa.» Şi cọn lọ Tùmbuli-beĭ lisiţa, aŭ turì di pri cunàc şi lisiţa ca si sculộ, si dusi la Tùmbuli-beĭ, ăļĭ zisi: «Tùmbuli-bei, aţĭ pot făţiri si staĭ ară pri tufèc.»

Şi Tùmbuli căzù la rugămìnt: «Bră! amàn, bră amàn! lisiţu.»

Şi napcunta, aŭ lară, di-ŭ cătară, aļĭ dădẹŭ măncătùrĭ buni şi că murì lisiţa, ăļĭ dărară grob şi aŭ angrupară cu popĭ şi ĭo amĭ vinìĭ di cola şi multi lucri duş, amă tricùĭ prin vali şi si nicară.

[Oşanĭ] Docĭu Str. Arzintár.

12. Mincĭunoşiļĭ (Mincinoşiĭ).

Vrin si dusẹsi ăn vrin cătùn şi cọn si anturnasi, cătunẹñĭļi la antribară.

— «Că ti dus'ẹsişĭ, ţe cătùn ra, ţe turlìĭ di cătùn ra?» Iel la zisi:

— «Càsili raŭ cupiriti cu carni di porc!»

Cătunẹñĭļi cum să viruĭască ţẹsta! Bini ma ş-la vẹ cu ĭel mincĭunosu şi soţu-su. Şi ţista zisi:

— «Şa-ĭ! ĭo nu vizùĭ oàltarĭ cọn tricùĭ pri cola cum raŭ cupiriti càsili, amă vizùĭ, că gàrdurli raŭ amplititi cu cărnàţĭ.»

Ţista laf si ziţi cọn nu junḑi un mincĭunòs, amà vini şi lantu cu maĭ mari mincĭuni.

[Oşanĭ] Stoĭe Arzintaru.

13. Gărnișoru și bùbili.
(Porumbul și gândacii de mătase.)

Nainti, spuneà baba noastră, că gărnișoru cọn vinì oà an locu țista, un ŭom din Nọnti la dus-aŭ. Iel ra ăn aschìèr, ăn jos, cutru Nadulia. Cola, ca la vizù gărnișoru, aŭ ampḻìộ gura di tufèc di gărnișòr și-ŭ dusi oà ăn cătùnili noastri.

Șa și bùbili. Li dus-aŭ un Nănt'ẹn din aschìèr cọn fiț'ẹŭ càvgă an Irmènĭ. Lọ ună frọnḑă di cĭarnic plină cu bubi și-ŭ dusi oà și di cola si zăcațară bùbili.

[Lunḑinĭ] Noe Dumitru.

14. Gròburli di Nọnta.
(Cimitirul din Nănta.)

An gròburli di Nọnta turțèștĭ si află pisăitùrĭ multi vecḻi și cọn sapă Nănțẹniḻĭ an țẹli groburĭ, află multi ŭorĭ oàmiñĭ, angrupàțĭ din vẹcḻiă vacột.

Și cọta sa măcĭcàțĭ țeḻĭa oàmiñĭ, că capu lor ăĭ cọt un ŭom di as.

[Lunḑinĭ] Noe Dumitru.

Alta.

Si spuni, că comandaru lu Alexandru șadi an Nọnti. Țista comandàr vut-aŭ vrin ficĭòr di un an și la vut-aŭ pus ăn vrin lẹgăn di furlină și la capu lu țela ficĭòr vut-aŭ vrin diamènt.

Frențiḻĭ aŭ flat-aŭ țẹsta pisăitură an vrină rọpă, amà nu știŭ ĭundi-ĭ angrupàt țela ficĭòr, ca cọn murì ficĭoru, la angrupară cu tot lẹgăn și diamènt.

[Lunḑini] Noe Dumitru.

15. Uomu cu măgariḻĭ.
(Omul cu măgarii.)

Un ŭom li sfărșộ l'ẹmnili, ați vită nu vẹ să ancarcă. Țirù prin maală și dunộ nọŭ măgàrĭ. Și chinisì si ducă la lẹmni. Ca si dusi pọnă an un loc, că ḻĭa numirộ măgariḻĭ, ŭopt ḻĭa scoasi, că țela di sup ĭel nu la puneà.

Cățộ să plọngă «ĭundi-ĭ măgaru, ĭundi m̃ĭ-ăĭ măgaru, ĭo 9 măgàrĭ vẹm cmo sa ŭopt, ĭundi s-la aflum lantu măgăr.» Și șa chinisì năpòĭ cutru casă plăngộndăra. An drum bătù pri un ŭom și la antribộ: «Nu vizùșĭ vrin măgăr?» Țela ŭom aḻĭ zisi: «nu vizùĭ!»

Chinisì ară plăngộndăra cutru casă, flọ un ficĭòr di 9 añĭ, antribộ: «A bra! la cicĭa! nu vizùșĭ vrin măgăr?»

— Mi tu cọțĭ muḻĭțĭ aĭ, pirdut-aĭ vrin?

— Măra, nu știĭ, bra milu, am̃ĭ vẹm 9 măgàrĭ, cmo m̃ĭ-am ŭopt.

— Numir-ḻĭa, cicĭu, aḻĭ zisi țela ficĭòr.

Că ḻĭa, numirộ, ară ŭopt ḻĭa scoasi.

Ficĭoru mic aḻĭ zisi:

— Mi țela di sup tini, țe la aĭ ancălicàt, cicĭu, nu la puñĭ?

Că ļĭa numirọ́ napcum cu tot ţela di sup ĭel, ļĭa scoasi măgarĭļĭ 9, cọţĭ raŭ. Şi şa si dùsiră la lẹmni 9 măgàrĭ şi cu ĭel zẹţi.

[Oşanĭ] Cristu Tanas.

16. Ficĭoru juni.

(Feciorul voinic.)

Ună fẹtă ună oară si dusi la căstọ́ñĭ să-şĭ ļĭa vẹgļĭă şi-şĭ prinsi un foc. Tunţea pri cola tricù ună ursọñĭă, ăşĭ aŭ lọ fẹta şi-şĭ aŭ dusi an cojuc an gàură, aşĭ aŭ pusi cola şi-ļĭ pusi ună rọpă pri ea şi si dusi si află măncătură. Ea-ļĭ duţeà turlìĭ di cărñĭurĭ şi dupu un'ẹc di vacọ́t, fẹta aşĭ fẹsi un ficĭòr, jimitati ficĭòr, jimitati ursọñĭă.

Dupu un'ẹc vacọ́t ficĭoru si fẹsi mari, ancriscù şi-ļĭ zisi la mumă-sa: «mamu nŭ-am vrin vuĭcă, vrin cicì, ĭun' si na duţim?» Ară mama aļĭ zisi: «Iļĭuli! nu vezĭ tat-tu cọtă rọpă mari pus-a pri noĭ?» Ficĭoru aļĭ zisi: «hăhă! hăhă! di ţẹstă r.pă mamu ti sparĭ?» şi ună şi ună ļĭ-u dẹdi cu picĭoru, rọpa-ŭ printurnọ́ şi işọră din gàură şi ca jùnsiră proapi di cătùn, flară an drum nişti ficĭòrĭ ţe să buràŭ. Cọn dusi să la scoată ţela ficĭòr, la prinsi di picĭòr, aļĭ la scoasi picĭoru. Ară mumă-sa si spărọ́.

Tamàn si dùsiră maĭ an cola, flară nişti ficĭòrĭ ţe si băt'ẹŭ cu topchi di bumbàc şi aļĭ dẹdi mumă-sa cum aŭ vẹ an mọ́nică şi ca mọĭnì ficĭoru, că ļi-ŭ dẹdi la un din ţeļĭa şi ună-şi-ună ficĭoru aşĭ muri, şa putẹri vẹ ĭel.

Ca si dùsiră maĭ diparti, flară nişti ficiòrĭ ţe buràŭ, şi ară si tutnì s-la scapă. Ca la trăgnì ară di picĭòr aļĭ la scoasi, cum şi di prima si zisẹsi. Cọn si dùsiră la vuĭcă-sa, aļĭ spusi mumă-sa, nu-ari lẹc di ţista ficĭòr, cum si faţim, ca să la pirím? Ară vuĭcă-sa aļĭ zisi, si ducă la agru ţela, ţe la vẹ siminàt meļĭŭ.

Şi ficĭoru si dusi angă agru, vizù nişti păzărgìĭ cu caļĭ ancărcàţĭ cu ĭer. Ficĭoru ļĭa discărcọ́ caļiļĭ, dọ la unu, dọ la lantu, ļĭa uţisi toţĭ caļiļĭ şi oàmiñiļĭ şi angărdì un gard cu ĭer, că niţi un puļĭŭ nu puteà să antră.

Ca si dusi casă, aļĭ zisi vuĭcă-să «E! la angărdìşĭ gardu bun?» Ară ĭel zisi: «Lagă, să la vezĭ. Niţi puļĭŭ nu poati antrari.» Vuĭcă-sa cọn vizù, să zacĭudì şi cọn si dusi la flọ angărdìt cu ĭer, că niţi un puļĭŭ nu puteà să trẹcă.

Tunţea si spărură şi zìsiră la ficĭoru «Du-ti, că ampiratu ti vicăĭaşti.»

Ficĭoru si dusi la ampiratu şi ca fẹsi multi, aļĭ zisi ampiratu: «Ficĭòruli! na ţẹşti cămili s-ti duţi di colăĭa să ancarţĭ pari.» Ampiratu la trimẹsi la ţoglăvĭ s-la mănancă, că şi luĭ aļĭ ra frică di ţista cĭudìt ficĭòr.

Cọn si dusi ficĭoru cola, antrọ́ an casă, aţi za-căţọ́ să ampļĭă saţiļĭ şi ună ca ļĭa amplĭọ́ saţiļĭ, căţọ́ să ancarcă. Ca la pusi un sac la ună parti, tricù ş-la lantă parti şi cọn si burniră ţòglăviļĭ, s-la mănancă di ghiŭ!

Iel lọ ună cămilă şi dọ la un, dọ la lant, toţĭ ļĭa tălcĭọ́. Aţi aşĭ ancărcọ́ toati pàrili şi aĭdi la ampiratu. Şi ampiratu să scapă di ĭel, aļĭ zisi: «Juni ficĭòr, tu putùşĭ să ļĭa lẹĭ di la ţoglăvĭ, tali să iă toati ţẹşti pari. Du-ţĭ-li la

tini!» Şi ficĭoru aşĭ li dusi casă şi ĭar si printurnǫ la ampiratu. Cu noŭ ampiratu la trimęsi cu nǫŭ bivulĭ la lęmni.

Ţela ficĭòr aşĭ vę grişǫt băltia casă şi ĭel aşĭ vę lat ună tăpugă. Cǫn si dędiră nişti oamiñĭ dupu ĭel, carĭ upinca şi-ŭ pirdù, carĭ cĭarǫpa, toţĭ aşĭ turnară. Iel dupu ţe si dusi, tăḻĭǫ lęmni şi căţǫ s-ḻĭa ancarcă bìvuḻiḻĭ. Ḻĭa ancărcǫ ŭoptiḻĭ, vini ùrdinu ş-la lantu s-la ancarcă, tucu etcă-ŭ ună samuvilă din nas lăsà di treĭ turlìĭ di plamin: roşi, gàlbină şi vęrdi, şi ţela juni cǫn aŭ vizù, di ună oàră lăgǫ, si tutnì pristi ea şi-ŭ căţǫ di grătlàn, ăşĭ aŭ ligǫ şi că la ancărcǫ lantu bivul, aŭ lǫ şi aŭ ligǫ di ĭel şi-şĭ amnà ca oàĭa dupu ĭel. Şa bìvuḻiḻĭ ḻĭa zaguneà, dupu bivuḻĭ ĭel şi dupu ĭel samuvila ca ficĭoru dupu tatu şi lăsà plamin roşi, vęrdi şi gàlbină.

Ampiratu cǫn si pricăţǫ dipri cunàc, la vizù jùnili cu bìvuḻiḻĭ antru ĭel şi cu samuvila dupu ĭel, aşĭ ampḻĭǫ ună-şi-ună izm'ęnili di frică şi pruţăpǫ: «Juni, juni, mută-ŭ di oa!»

Ficĭoru-ŭ lǫ di cola, aŭ uţisi, şi aţi si dusi la ampiratu, aşĭ lǫ bacşişu şi męrsi casă.

[Oşanĭ] Itu St. Arzintaru.

17. Marcu şi Ficĭoru-Cocotinu.

Dupu cum spun şi dędiḻĭ noştri, că fost-aŭ nainte vrin ŭom cu numea Marcu. Iel ra un ficĭòr di 15 añĭ. Ra un ficĭòr mult slab şi cǫn si ţirtà cu vrin di ficĭòrĭ, ca la za-suflà, aşĭ-cădeà. Ară ună zuŭă cǫn ra putirìt di ficĭòrĭ, ĭel antrǫ an ună p'ęştiră şi cola flǫ ăn un lęgăn un ficĭòr mic, cari plănḑeà şi căţǫ s-la l'ęgănă. Dupu ţea, vinì ţea samuvilă şi cǫn vizù, că tari ŭom-ăĭ, ăḻĭ dędi di ţucnì nǫŭ ŭorĭ lapti şi si fęsi cǫta mult juni, că ridică şi ridurĭ (dealurĭ). Ca si turnǫ casă di la ţęli samuvili, ĭel si ansurǫ şi napconta, căţǫ di dărǫ ună calocĭcă, cum nu ra ăn lumi.

Dupu ţe-ŭ dărǫ, ĭel la jungḻĭǫ ţela cuvàcĭŭ, ca să nu dară la lant tari. Şi căţǫ si ubidęscă prin lumi vrin ŭom maĭ juni di ĭel. Mumă-sa ăḻĭ zisi: «Că ăn un loc si află un ŭom cu numea Ficĭoru-Cocotinu; ĭel ăĭ maĭ juni di cǫt tini.»

Ca la ancălicǫ calu si dusi cola. Cǫn antrǫ la poartă lu Ficĭoru-Cocotinu, cola ra ună ploacĭă mult mari şi pri ea raŭ şapti-zǫţĭ şi dǫŭ di nivęsti. Şi căţară cu Fecĭoru-Cocotinu si-ŭ ardică ţea ploacĭă. Ficĭoru-Cocotinu aŭ nalţǫ pănă langă foali, ari Marcu pănă langă zinucḻi. Cǫn vizù că Ficĭoru-Cocotinu ăĭ maĭ juni, zisi, ca si si ducă ăn oaspiţ la casa luĭ. Şi cǫn amnàŭ drumu doiḻĭ, Marcu aŭ scoasi calocĭca şi-ḻĭ-u tricù prin burìc. Ma Ficĭoru-Cocotinu di multă juniḻĭă nu picăsì, că-ĭ calocĭcă, tucu zisi, că mi doari buricu. Marcu ḻĭa zisi: «plęcă-ti s-ăţĭ tręcă!» şi ca si plicǫ, căzù di pri cal. Marcu ăn ţea zuŭă cǫn si dusi casă, an ţea noapti vizù an vis, că plănḑeà muḻĭari-sa ăn ună vali cu doiḻĭ ficĭòrĭ, ară mumă-sa la màrḑini si rădeà. Ca si dusi casă, aŭ flǫ mumă-sa, că plănḑeà, ară muḻĭari-sa şi ficĭoriḻĭ raŭ lati di lant bărbàt. Iel aŭ lăsǫ mumă-sa casă şi si fęsi un călugăr. Cǫn şătăĭă prin cătuni cu calu

si dusi şi la ţea casă, ĭundi ra muḽĭari-sa. Poarta lu ţea casa ra ancḽisă, şi ca antribọ̀ cola, ḽĭa spusi sibepu si antră. Cọn antrọ̀, şizù şi ca-ḽĭ aŭ dùsiră şi calocĭca, ĭel ḽĭa jungḽĭọ̀ toţĭ şi ăşĭ lọ muḽĭari-sa, aŭ anviì ăn catràn, aŭ arsi, saldi ţọ̀ţili nu-ḽĭ li arsi. Nu ştiŭ de-ale ăĭ aslì ţẹsta pricazmă, amă lòcurli ĭundi zic, că si fẹsi, si află ăn locu nostru. Coasa, ĭundi la ligọ̀ calu şi làntili multi locurĭ dărati di ĭel. Dupu ţẹsta, ca işọ̀ martinu, la tălcĭọră.

[Lunḑini] Noe Dumitru.

18. Legendă.

(Păstorul, vierul, femeea cu răsboiul şi agricultorul.)

Domnu amnà şi junsi la un pastir, ţe mult si plọnḑi, că ari ŭoĭ un'ẹc. Domnu ḽĭa zisi: «Toati cĭòfţili si si pru-facă ŭoĭ!» Şi şa si fẹsi.

Di oà Domnu junsi la *dọŭă-şòputi* (1). Un ŭom lucrà ceşma şi tot nu dărà trẹbă. Domnu ḽĭa zisi: «vin şi rachiă ăn loc di apu!» şi şa si fẹsi. Maĭ diţindea flọ Domnu un uràcĭŭ ţe lucrà agru di ună parti. Cum? Dipu ţe dărà un ùrdin, si pri-turnà ară si dară lantu di la prima. Nu ştià si facă urdin şi di ĭundi sfărşà.

Domnu ḽĭa zisi: «Di ţe şa arĭ? Nu verĭ sa-ţĭ spun ĭo cum si arĭ tu?»

Şi Domnu ḽĭa spusi.

Ăţi Domnu flọ ună muĭḽari ţe nu ştià să dară bun răzbòĭŭ. Şi aŭ antribọ̀: «Verĭ si-ţĭ spun ĭo cum si faţĭ?» şi ea zisi: «Carĭ ŭom nu aşĭ va ŭocḽi?» Şi Domnu ḽĭa zisi, să nalţă un picĭòr şi cu unu si calcă şi şa za-gunì răzbòĭu.

Dipu mult vacọ̀t Domnu si fẹsi ŭom şi vinì pri pimìnt şi tricù pri la pastìr. Lĭa ţẹri unẹc lapti şi ţela zisi: «Pari aĭ?» — «Nŭ-am pari.» — «Acu pari nŭ-aĭ, lapti nu-ĭ.» Şi Domnu, cọn li dunà pastiru oĭli birichĭèt mari, tprĭu! tprĭu! zisi: «Ţe ra, si si facă!» şi si f'ẹsiră ară cĭofţi.

Maĭ diţindea junsi Domnu la ţela di la *dọŭă-şòputi.* Şi ţista uḽĭtọ̀, ca nu vẹ nàinti apu şi cmo vindeà la toată duñĭă pri pari vin şi rachiă. Domnu aḽĭ ţirù un'ẹc vin, că ra pumarọ̀t. «Pari aĭ?» Tot şa Domnu zisi, că pari nŭ-ari şi ŭomu nu ḽĭa dẹdi. Tunţea Domnu zisi: «*Ţe ra, si si facă*» şi si fẹsi ară apu. Drumătoru şi trasi drumu şi la lasọ̀, si si miră cum pricură cmo apu.

Cọn junsi la nivẹstă aŭ antribọ̀, carĭ aŭ anviţọ̀ să facă lucru şa bun. Ară ea: «sìngură, sìngură.»

«Dirmi sìngură anviţàşĭ tu, un an di zọli si lucrèzĭ şi sup soară si-ŭ porţĭ?»

Cọn junsi la uràcĭŭ aḽĭ zisi: «Cari ti anviţọ̀ să arĭ?» — «Mi carĭ? Domnu! Domnu mi anviţọ̀, să iă mari.

Şi Domnu, cẹn uzọ̀ ţẹstă lacardiă, ăḽĭ zisi:

«Tu să arĭ, să sapĭ şi birichĭèt si aĭ. Toată duñĭaŭa si mănancă şi puḽi şi toţĭ şi tot si aĭ.»

Şi şa fu. Di uràcĭŭ toţĭ si rănèsc. Şi boĭlor zisi Domnu să le iă mọnca şi ţara licşoară.

[Lunḑinĭ] Dedu Lazar, bătrân de 80 anĭ.

(1) Nume de localitate în apropriere de Lunḑiñĭ.

19. Rila-Mănastir.

An ţea vęclïă vręmi vut-aŭ la Rila-Mănastìr un călugăr, şi frati vut-aŭ şi ţista. Ca si lǫ locu di Turcu, ca si anturcïǫră bugarilĭ ţe raŭ oà, cătunu ţela rămasi şi cu mănăstiru. «Că ţe mari, că ţe bra! să aïbă caùrĭ» şa ziţ'ęŭ turţilĭ, cǫñilĭ. Tălïaţilĭ, că călùgărilĭ nu si prid'ędiră, căţară f'ęsiră dubară; căţară un ficïòr, màscuri, la priminiră an fitęscă rubă şi căţară, lară ţela mănăstiru.

Ţela ficïòr la dùsiră la ţela mănăstiru. Ma ficïoru ra turcu. Şi ca la prìnsiră, la dùsiră an udàïa ţea ficïoru fęminin: «bra! unǎ fętă turţęscă fuzì, ţe si fęsi! bra! oà fęta, bra! cola fęta, moţi, ţęsta fętă ţe si pirì, că-ŭ scùnsiră!» Lăgară coa, lăgară cola, napcum, că si dus-aŭ la mănăstìr, la căţară dinzùr, d'ędiră mari zort la călugăr.

Ca lïa dędiră zort «nu ştiŭ gïanăm, nu ştiŭ! ïo sam călugăr, tari lucru la mini nu trubuïaşti.» Turţilĭ «nu! fęta-ŭ ţirèm di la tini, fęta oà să iă!»

Că lïa d'ędiră zort, ïel «nu ştiŭ, şi nu ştiŭ.» Ară cǫñilĭ «Nu ştiĭ, cherată tu! Noĭ si-ŭ vidèm, acu-ŭ flǫm, aìr nu ari di tini, bun nu ari di tini, că s-ti uţidim.»

Aţi si dus'ęsiră prin udǫ̀ĭ, buruviră, că buruviră, aŭ flară cola şi prìnsiră fęta ţe nu ra fęta, că ra ficïòr dăràt fętă.

«Bre! cǫĭni, di turţĭ fętă aŭ ţǫñĭ, aŭ scunḑĭ oaţi! şi nu spuñĭ!» şi «laţĭ-la să-l tălcïǫ̀m» la bătură, la uţìsiră şi la turiră prin şumi, prin ulùcĭ.

Neïti, ţela frati ţe ra la alt loc, alĭ vinì abèr an ţea zuŭă, că frati-su la tălcïǫ̀ră. Şi dupu ţe si sculǫ̀, vinì oà la Rila-Mănastìr, s-la ubidęscă frati-su; că vinì, si dusi la mănăstìr nu la flǫ.

Tunţea męrsi la ulùcĭ şi-lĭ dişclisi drumu şi la flǫ, ïundi-ĭ uţìs şi turìt. Şi ca la flǫ, si fęsi saibu pri ïel: «Dirmi la flaşĭ, ţe verĭ fǫ: acu ţerĭ să ti tălcïǫ̀m şi pri tini.»

Şi ïel si rugǫ̀ la Domnu tunţea: «Dǫ-ñĭ jutòr la mini, că şi mini si mi uţidă, si mi mănancă!» Şi si dędi zbor dumnizèsc la ïel: «aïdi tu! dǫ-lĭ zbor, că ti priturţèşĭ şi turcu, saibu, să-ţĭ află doĭ junţĭ ninjugàţĭ.»

Moţi, lïa flară, lïa dùsiră doĭ junţĭ ninjugàţĭ. «Pri un car si porţĭ snopilĭ», lïa zisi ară Domnu. Fęsi unǎ rugăcïuni dumnizęscă: «Doàmne! cmo caru vinì, junţilĭ viniră, drum cmoţi la mini!» şi Domnu ălĭ dędi drum şi-lĭ zisi:

«Lę-la frati-tu di ïundi-ĭ turìt şi puni la-n car şi anjug' alĭ boilĭ!» şi ca-lĭ anjugǫ̀ boilĭ, la turì frati-su pri car şi şizù şi ïel pri car.

Ca şizù pri car, aşĭ fęsi cruţea «aïdi, lu Domnu tislìm, drum dişclìs la mini că si mi mănancă ţiştïa.»

Şi caru şi boilĭ chinisiră cu Dòmnuluĭ cuvèt cutru oa [Lunḑiñĭ]. Şi caru an drumu ţista coa, pri munti, si sparsi şi ţela tunţea fęsi blăstèm:

«Si da Domnu uscată grìndini să-ŭ bată ţęstă memlechetă, ţęstă parti!» Di ţea oa mirzeà grìndini an alt timp.

Că fuzì, fuzì caru, oa di coa, ca tricù Conţca, vin'ęŭ din Oşanĭ, oamiñĭ şi

zaparǫ caru, că-ļĭ si priamnǫ pǫĭni: «'Agĭaba veţĭ, bra chiragì, ună mucĭcată di pǫĭni, că sam flamùnd?»

Ieļĭ priubidiră prin torbi şi lară pǫĭni şi-ļĭ d'ẹdiră. Iel aŭ măncǫ şi zisi: «Staţĭ un lucru si va spun. Oa blăstimàĭ mult, că si sparsi caru di drum rǫŭ şi ĭo ţireàm să fug. Tucu staţĭ să-ļĭ taļĭŭ mǫna lu ţista mort şi sa va-ŭ daŭ la voĭ, si va duţiţĭ «Sfetir-Anghil», şi-ŭ angrupàţĭ mǫna la mănăstìr, şi blăstemu si nu caţă.» Şi di ţẹsta nu mẹrzi grìndini, ama suflă boari an Lunḑiñĭ, Nǫnti şi di ţẹsta la Oşanĭ nu suflă boari.

[Lunḑinĭ] Dedu Lazar.

20. Pricazma cu acu.

Ună muļĭari aļĭ zis-aŭ la bărbatu-su: «Na ţista ac şi du-ti dǫ-la la cuvacĭu şi zi-ļĭ di ĭel să dară ună maşă, ună lupată şi un palişnic.»

Ca si dusi bărbatu, fẹsi şa şi după ună zuŭă si dusi să li lẹ. Cuvacĭu aļĭ zisi: «acu, ca la puş an foc, pirì!» — 'Mi cmo, ţe gĭuvàp să-ļĭ daŭ la muļĭari? — Şa să-ļĭ ziţĭ: «Di un, niţiùn.»

Şi ŭomu ţela, ca s-nu uļĭtă, amnà drumu şi tucu ziţeà: «di un, niţiùn.» Cǫn ziţeà şa, dẹdi pri un luvàcĭŭ şi aļĭ dẹdi un chĭutèc, că luvaciļĭ nu ţer şa s-la ziţĭ.

«'Mi, cum să zic?» antribǫ ţela.

— Ţe, nu ştiĭ cum sa ziţĭ? «cǫti doĭ, cǫti treĭ», şa, să ziţĭ.

Şi ŭomu nostru căţǫ să zică, să nu uļĭtă, «cǫti doĭ, cǫti treĭ.» Maĭ cola bătù pri nişti oàmiñĭ ĭundi purt-aŭ un mort şi ca la uzǫră, că şa ziţeà, la căţară, la bătură şi-ļĭ zìsiră: «Noĭ unu nu la putèm prijăliri, ară tu să ziţĭ, cǫti doĭ, cǫti treĭ?

— 'Mi cum să zic di oa an cola?

— Di oà an cola şa să ziţĭ: «Dom'-ļĭartă răpusàtili sùfliti!»

Iel cum amnà drumu şi ziţeà «Dom-ļĭartă» bătù ună nuntă. Şi cola la bătură, că ţe şa să zică şi napcum aļĭ zìsiră să zică «damba-dumba» şi să strigă, că şa si faţi la nuntă, ĭundi-ĭ bucuriļĭă.

Iel fẹsi şa şi bătù maĭ an cola nişti porţĭ ţe păştẹŭ şi că ţăpǫ ĭel, si spărură porţiļĭ şi purcariļĭ la bătură cola. Di cola bătùt mult, junsi la punti strimtă şi cǫn ra an mèjlucu di punti, ţirù să si vẹdă an apu dinapòĭ, cǫt ăĭ bătùt şi cǫn să-şĭ pu-vẹdă, căzù an vali şi si nicǫ.

Ară muļĭari-sa ancă la ştẹtă bărbatu-su, să-ļĭ ducă maşa, lupata şi palìşnicu.

[Huma] Totu S.

21. Pricazmu cu mincĭunoşiļĭ.

Raŭ ună oară doĭ mincĭunòşĭ şi ăļĭ zisi un mincĭunòs la ţela lantu mincĭunòs: «Aĭ si na duţim si mincĭunǫm lùmili!» Ară ţela lantu zisi: «Aĭ cum si-ŭ mincĭunǫm lumea?» — Etcă cum: «si na duţim doļiļĭ la un cătùn, că la

Livọḑĭ şi ĭo si fug năinti şi ca s-mi ntrẹbă : ţe ari, ţe nŭ-ari ĭo, si zic, că bunătati, amă că vizùĭ un văltur, sup peñĭḻi luĭ mirinḑàŭ 1000 di ŭoĭ şi lumea si cĭudẹscă. Şi si fug ĭo si viñĭ tu dupu mini şi si ziţĭ tu, ca s-ti ntrẹbă lumea; ţe ari, ţe nu ari, că etcă cum uzọm, că na spusi un ŭom, că şa şi şa, ară tu si ziţĭ; nu vizùĭ tari lucru, amă vizùĭ că ăn un ŭoŭ raŭ dunàţĭ 100 di oamiñĭ cu loàstili, şi nu put'ẹŭ s-lă za-micĭcă. Ieḻĭ să zică că ăsli-ĭ ţista lucru.» Şi şa dărară păzarea.

Şĭ si dùsiră doḻiḻĭ mincĭunòşĭ la Livọḑĭ şi un din ĭeḻĭ fuzì maĭ năinti şi ca tricù prin Nọnti, cum raŭ dunàţĭ cola oàmiñiḻĭ, ca la vizură la antribară: «di ĭundi viñĭ?» Ară ĭel zisi di cutru Livọḑĭ. Şa antribară: ţi ari, ţi nŭ-ari cutru Livọḑĭ?» — «Bunătati, şĭuchĭur la Domn.» «Amă un lucru di cĭudire vizùşĭ, că mirinḑàŭ sub peñĭli lu un văltur ună miḻĭă di ŭo! — «Vizùĭ.» Şi putricù ţela şi dupu ţela vinì lantu mincĭunòs şi la antribară «di ĭundi vini?» ară ĭel zisi «di la Livọḑĭ.» Ţe ari, ţe nŭ-ari cutru la Livọḑĭ, că etcă cum uzọm, ca na spusi un ŭom, că sub peñĭli lu un văltur mirinḑàŭ ună miḻĭă di ŭoĭ.» Ară ĭel zisi: «nu, nu vizùĭ tari lucru, amă vizùĭ lant lucru, că an un ŭoŭ di văltur, ca raŭ dunàţĭ ună sută di oamiñĭ cu loàstili, nu put'ẹŭ s-la printoarnă.»

«E! zìsiră oàmiñiḻĭ, că ăsli-ĭ ţista lucru.» Şi fuzì maĭ diparti. Etcă f'ẹsiră ună mincĭuni ăn Nọnti şi ţela lant mincĭunòs, ca si dusi an lant cătùn, că la vizură oàmiñiḻĭ, la antribară. «Ţe ari, ţe nŭ-ari cutru Nọnti? — «Tot bunătati, ma un lucru vizùĭ, că gàrdurli raŭ amplititi cu cărnàţĭ.» Şi oàmiñiḻĭ si za-cĭudiră.

Si-şĭ si dusẹsi ţela mincĭunòs la casa luĭ şi dupu ţela vini lantu mincĭunòs şi că la antribară, că etcă cum uzọm, că tricù un ŭom şi na zisi, că gàrdurli raŭ amplititi cu cărnàţĭ.» Ţista zisi: «Nu! tari lucru nu, amă vizùĭ că càsili raŭ cupiriti cu slănină di porc.» Şi oàmiñiḻĭ zìsiră, că «ăsli-ĭ ţista lucru, delmi, că càsili raŭ cupiriti cu slănină di porc.» Etcă f'ẹsiră dọŭ mincĭùnĭ. Şi-şĭ fuziră casă ţeḻĭa mincĭunòşĭ.

Şi că uzọ un ŭom că tarĭ mincĭùnĭ f'ẹsiră ţeḻĭa mincĭunòşĭ zisi:« Ţẹsti mincĭùnĭ nu sa ţiva, ama si vidèm cafcu mincĭùnĭ si la dar ĭo.»

Ţista ŭom lọ un măgàr şi-ḻĭ pusi sub coadă un-doĭ migĭọţĭ şi si dusi s-la vindă măgaru şi ca si dusi, ca ăn Fùsţiñĭ s-la vindă măgaru, şi ca si dusi lăngă duchĭanu lu mincĭunoşiḻĭ «pat!» cu tuĭagu la măgàr şi tunţea ăḻĭ căzù di la măgàr un migìt. Că vizură ţeḻĭa mincĭunòşĭ, si dùsiră lăngă ţela ŭom şi-ḻĭ zìsiră: «cum si poati s-la vindă ţista măgàr, ţe faţi pari?».

Şi cum zburàŭ (lăfăĭàŭ), ară ăḻĭ căzù di la măgàr şi lant migìt. Şi ĭeḻĭ aḻĭ zìsiră s-nă la vinḑĭ; cọti pari si ţerĭ si-ţĭ dọm. Şi ţela ŭomu cu măgaru zisi: «ăĭ s-vă la vind delmi cọta añĭ va ancărcàţĭ.»

— «Ăĭ, cọti pari ţerĭ pri ĭel? Si-ţĭ dọm 10 liri?»

— «Daţĭ 12 liri.»—«Aĭdi, si-ţĭ dọm», zìsiră mincĭunoşiḻĭ. Scoàsiră pari şi-ḻĭ d'ẹdiră la ŭom. Şi dupu ţe-ḻĭ d'ẹdiră pari, la antribară: «Ţe si-ḻĭ dọm si mănancă măgàru?» Ară ĭel zisi: «Si la puniţĭ an un loc strimt, ăn cọt si

poată sta. Napcum si-ļĭ daţĭ ŭorz cǫt si poată si mănancă şi apu cǫt si poată si bea.»

Şi ca si dusi casă ŭomu, lǫ doĭ ļĭepurĭ şi unu la lăsǫ casă, lantu la lǫ l-agru. Şi-ļĭ zisi la muļĭari-sa, ca să vină ţeļĭa mincĭunòşiļĭ, sa mi ubidęscă, s-la ziţĭ tu, că-ĭ l-agru. Şi s-la ziţĭ acu va trubuĭaşti mult s-la trimìt ļĭepuru s-la vicăĭască.

Şi ţeļĭa mincĭunòşiļĭ, ca la lară măgaru, la pùsiră la un loc, ăļĭ dùsiră ŭorz şi apu şi la lăsară cola. Că si dùsiră dupu unęc vacǫt si vędă dăli ari fat migìt, măgaru, ca si na-măncǫ di ŭorz şi si na biĭù di apu, cripǫ şi murì. F'ęsiră si dişcļidă uşa, nu si dişcļideà, că vę mort măgaru. Şi zìsiră mincĭunoşiĭ, ca ari fat multi pari şi cǫn aŭ dişcļìsiră uşa, flară măgaru mort. Dupu ţea si dùsiră la ŭomu carĭ la vę vindùt şi-ŭ antribară muļĭari sa «ĭundi-ĭ bărbatu-tu?»—«La agru, tucu acu va trubuĭaşti mult s-la trimìt ļièpuru s-la vicăĭască.» Ieļĭ zis-aŭ: «Ştie ļĭèpuru si ducă?»—«Ştie şi ca la lăsǫ ļĭèpuru fuzì şi dupu ţea etcă-tă vinì şi ŭomu. Ieļĭ uļĭtară si-ļĭ spună, că măgaru murì, tucu aļĭ zisiră «nu na la vinḑĭ ţista ļĭèpuru la noĭ?» Ară ŭomu: «Cum s-la vind ţista ļĭèpuru, cǫt lucru amĭ sfărşaşti.»

Şi ĭeļĭ aļĭ zìsiră, s-na la daĭ, cǫti pari faţi si-ţĭ dǫm.»—«Aĭdi s-va la daŭ», zisi ŭomu, daţĭ 5 liri. «Nu ţinţĭ liri, patru liri» la dędi şi mincĭunoşiļĭ la lară ĭļèpuru. Ca si dùsiră la duchĭàn, zìsiră: «aĭ s-la trimitim si spună la muļĭărĭ si duca rucĭocu oa.» Şi ca la lăsară, ļièpuru, la za-tăpiră nişti zagărĭ şi ĭel fuzì. Mincĭunoşiļĭ si dùsiră ară la casa lu ţela, ţe la vę vindùt. Ţela ŭom pusi ună oală la soari cu baclă ĭartă. Şi ŭomu zisi la muļĭari: «vezĭ, muļĭari, ĭarbi bacla?» Şi ţeļĭa ca uzǫră, zìsiră: «cum si poati, si ĭarbă fără foc?»

— «Tari oală-ĭ ţęsta» şi mincĭunoşiļĭ zìsiră:

— «Nu na-aŭ daĭ la noĭ ţęstă oală? cǫti pari si ţerĭ, si-ţĭ dǫm.» Ară ŭomu zisi: «Cum si-ŭ daŭ ţęsta oală ţe ĭarbi fără foc.

— «Si na-ŭ daĭ, că ţęstă oală tămàn di noi faţi la duchĭàn, ca cum nu vem foc.» Aļĭ dędiră ancă ţinţĭ liri, aŭ lară oala, şi-ŭ dùsiră la duchĭàn. Aļĭ pùsiră baclă ghiĭă şi aŭ pùsiră la soari. Ca tricù pri cola un ŭom, zisi: «Ţe-ĭ ţęstă oală oa?» — Ţe să ĭă? ĭarbim baclă.» — «Cum fără foc si ĭarbă bacla?» şi ca ļĭ-u dędi cu tuĭaga aŭ frǫnsi.

Mincĭunoşiļĭ si tuŭcĭură, si tuŭcĭură şi si dùsiră ară casă la ţela ŭom. Ţela ŭom ampļiǫ un maţ cu sǫnḑi şi-ļĭ zisi la muļĭari-sa: «Ca si vină ţeļĭa mincĭunoşilĭ, ìo s-mi anvirìn pri tini, si ti anjugļĭu,» Şi-ļĭ ligǫ maţu di guşă.

Mincĭunoşiļĭ aļĭ zisiră: «ĭa cum na frǫnsi un ŭom oala şi ĭa cum.» Ţela ŭom, ca vinì di prin uşă anvirinǫ şa, cu cuţǫtu pri guşă la muļĭari şi-ună-şi ună ăļĭ prucurǫ sǫnḑi şi muļĭarea si culcǫ ca moartă.

Şi mincĭunoşiļĭ că vizură ţęsta cĭudă, si anfricară şi zìsiră: «Di ţe aŭ jungļĭaşĭ muļĭarea?» Ară ŭomu zisi: «şi lanti ŭorĭ şa-ļĭ am fat.»—«Cum si anghiĭască?» — «Etcă cum!» Lǫ un friel şi za sfirì şi muļĭari-sa ună-şi-ună si sculǫ. Mincĭunoşiļĭ ca vizură ţęstă cĭudă, zìsiră: «Tamàn, şa friel ăĭ di noĭ,

cum nu na scultă muḷiărli. S-nă la daĭ, mult ăţĭ na ancărcọm.» Şi scoàsiră şi-ḷĭ d'ẹdiră multi liri şi la lară. Şi ca si dùsiră casă, zisi unu la lantu: «aĭ du-ti junglĭă-ŭ tu muḷiarea maĭ pişim şi ĭo napòĭ» Ară lant zisi: «Aĭ doḷiḷĭ priună s-li jungḷĭọm.» Şi cọn si dùsiră casă ancà di prin uşă aşĭ jungḷiară muḷĭărli şi ca li jungḷiară, zìsiră «aĭ s-li sculọm!» Şi si curdisiră si sfirẹscă şi ca sfiriră, nu si sculară muḷĭărli şi şa ĭeḷĭ rămàsiră fără muḷĭărĭ.

[Oşanĭ] Papagheorghe Itu.

22. Cucotu, birbẹţili, măgaru şi lupiḷĭ.

(Cocoşul, berbecele, măgarul şi lupiĭ.)

Ra ţe-şĭ ra! Raŭ ună oară un cucòt, un birbẹţi, un măgàr şi lupiḷĭ.

Aĭ, aşĭ chinisì birb'ẹţili să-şĭ fugă şi aşĭ zisi singur: «Ţe să fac şi ĭo cafcu! ţẹstă mea ghiaţă nu si trazi! vini an cătùn un zabìt: laţĭ-la birb'ẹţili să la jungḷĭọm, să la gutfìm, să la gustìm ţista zabìt; la vlădica, ară birb'ẹţili, să la jungḷĭọm, să la gustìm ţista bărbòs; la caĭmacàm: ară laţĭ-la birb'ẹţili s-la frìzim să mănancă ţista cọĭni.»

Şi şa, cum amnà drumu, dẹdi pri un cucòt cu un biḷĭùc di găḷìñĭ langă ĭel ăşĭ păşteà cola şi-şĭ rămà an cupu di gnoĭ; Aḷĭ zisi birb'ẹţili la cucòt: «bra! fărtati, bună zuŭă! ţe-ĭ ţista raàt tọŭ? Blăz'ẹĭ ăţĭ bra! Ţẹstă-ĭ ghiaţa! Cu un biḷĭùc di găḷìñĭ, tu ghièzĭ ca paşă!»

Ară cucotu aḷĭ zisi la birbẹţi: «Dẹdi Domnu «eli-alaisi» sam bun şi nu ţer lant ţiva. Ama ĭundi, fărtati, şa?»

— Tu-ţĭ nu antrẹbă, fărtati, nu ari loc di mini. Ţe zabìt să vină: laţĭ-la birb'ẹţili să la jungḷĭọm; ţe vladică să vină, ară birb'ẹţili, că nu si trazi, ţẹstă mea ghiaţă. Am̃ĭ chinisìĭ să-m̃ĭ fug, să-m̃ĭ fug pọnă ĭundi să-m̃ĭ vẹdă ŭocḷiḷĭ.»

Ară cucotu aḷĭ zisi: «Nu mi verĭ şi mini? să vin şi ĭo cu tini?

— Mi, tu cum să-ţĭ laşĭ buḷĭucu şi raatu di oa?

— Ţista-ĭ meŭ lucru.

— Aĭdi gĭanăm, şa zburọşĭ! cum să-ţĭ laşĭ ţista raàt cu toati niv'ẹştili langă tini, ti cuḷiţĭ cu carĭ ţerĭ, ăţĭ ti visilèşĭ şi-ţĭ ti bucurĭ cum aţĭ ţẹri buricu şi să vinĭ cu mini, iun' să-ţĭ v'ẹdă ŭocḷiḷĭ?

Ară cucotu aḷĭ zisi: «E, e, e! fărtati, nu ştiĭ ţi ari pri mini. Ţe mari ŭom să vină, ăşĭ zic cătun'ẹñiḷĭ: cu ţe să-ĭ dărọm ună cĭorbă la ţista ŭom? ară ĭeḷĭ, carĭ di carĭ din un glas toţĭ: cucotu, cucotu, cucotu! E! napcum, ĭundi să sta şi meŭ suflit? ţẹstă ghiaţă vechĭ nu si trazi.»

— E, delmi şa-ĭ, aĭ cu mini fărtati!» şi la lọ cu ĭel.

Chinisiră si amnă an cola priună şi şa cum amnăŭ, bătură pri un măgàr, ţe cu un-dọŭ măgrăţă aşĭ păşteà cola an ună puḷiană.

Aḷĭ zìsiră cucotu cu birb'ẹţili: «bună zuŭă, măgàruli! E, e! ţe-ĭ ţista raàt di tini, bra fărtati?»

— O! o! cọn rămas-a raàt la mini fachiru! Io şi raàt? E, ĭundi şi voĭ cu domnu?

Nu antrẹbă, di noĭ loc nu ari şi fuzim pọnă ĭundi s-na vẹdă ŭoclịlị̆.

— Aĭ şi ĭo, nu mi vreţĭ, să vin cu voĭ?

— E, 'mi tu ţe mọncă aĭ, di ţerĭ să vinĭ cu noĭ! Nu-ţĭ li aĭ măgrăţili lăngă tini, nu-ţĭ, junzi ţẹstă puḷĭană cu ĭarḅă vẹrdi? Ţe verĭ maĭ mult?

— E, şa-ĭ, cọn ŭomu nu ştiă; tucu mea mọncă nu-ĭ cu spùnirea, mi cu vidẹrea.

— «Elei-alaisi», spuni să vidèm ţẹstă ta mọnca şa grẹŭă, cafcu-ĭ?

— Nu-m̃ĭ vidèţĭ rọñili dipri spọţĭ? di ţe sam vinìt an ţista căràr ĭo? la ţe să prutrubuĭască vrin lucru «laţĭ-la măgaru!» la lẹmni măgaru! ancă nu sam vinìt di la lẹmni, a! la moară s-la duţiţĭ ghiptu; ancă nivinìt di la moară, a! la vali să laţĭ cu stọ̀mnili apu. La lẹmni, la apu, la agru şi şa pustănìĭ, am̃ĭ scoàsiră sămaru şi mi lăsară.

— «Acu-ĭ şa, aḷĭ zìsiră ţeḷĭa, aĭ şi tu cu noĭ, că soţ nostru ĭeşĭ!

Ca amnară, amnară, aşĭ jùnsiră an un loc, ĭundi si uzà un mari călbălọ̀c. «Aĭdiţĭ să vidèm ţe-ĭ ţẹsta gălcĭavă», zìsiră ĭeḷĭ. Cọn si dùsiră cola an ună gàură, raŭ dunàţĭ toţĭ lupiḷĭ, gozbă ăşĭ vẹŭ, că vẹŭ fat un mic lupcĭàc şi gust'ẹŭ. Cọn antrară an gàură, ḷĭa priştitară bini vinìţĭ. Aţi si gustiră cola. Tunţea zisi ţela bitọ̀rn lup: «â, â! mo să darọ̀m cọti un cọntic, ficĭòrĭ. A, voĭ oàspiţĭ să spuniţĭ cọti un cọntic.»

Ară oàspiţiḷĭ zìsiră: «tu, mòşuli, să zacàţĭ maĭ prima cọntic.» Şi moş-lupu zacăţọ̀ să cọntă: De! ee! ee! ee! ţe na vini carni azọ̀r la picĭòr, să nă darọ̀m dinţiḷĭ.» Şi şa căntă ĭel.

«Cmoţi şi tu oàspiţ, cọntă!» Şi căţọ̀ birb'ẹţili să cọntă:

— «De! ee! ee! Ţe-ĭ ţela la uşă, ţe-ĭ ţela la uşă! cu picĭoarli ca piştoali cu urècḷili măcĭcati.» Iel căntà şa şi ziţeà di măgàr, că măgaru ra angă uşă, di nu puteà să antră, di ţea şădeà la uşă.

Ară bitọrnu lup si spărù şi zisi: işọ̀ţĭ bra, vidèţĭ ţe-ĭ la uşă?»

Işọ̀ un să vẹdă ţe-ĭ, nu si priturnọ̀ di frică, işọ̀ şi lantu nu si priturnọ̀, şa un cọti un, toţĭ işọră şi nu si priturnară şi rămasi saldi bitọrnu. Bitọrnu işọ̀ şi ĭel să vẹdă ţe-ĭ, şi că si spărù birb'ẹţili cu cucotu, di ḷĭ-u dẹdi birb'ẹţili la lup cu coàrnili pri spọţĭ, lupu s-brăsnì să ĭẹsă. Birb'ẹţili pri uşă, şi că-ḷĭ si zacăţọ̀ cornu di uşă si ancḷisi uşa. Tunţea cucotu pri grindă căţọ̀: «Ca, că, că!» Ară măgaru di la uşă racăĭaşti cọt poati «aa!» Ară birb'ẹţili, dọ an uşă, dọ an lup, dọŭ ŭorĭ an lup, ună oară an uşă, cucotu di pri ună grindă, pri lantă şi cọt poati căcărẹză, «eleisi-alaisi», zisi domnu di si frọnsi uşa şi fuzì lupu.

Şa rămàsiră cola cucotu, măgaru şi birb'ẹţili şi si gustiră.

Lupu ca fuzì maĭ an cola, flọ ună mọscă an ună puḷĭană şi-ḷĭ zisi: «E mọscu, mọscu, s-ti mănànc ĭo tini.» Ară mọsca-ḷĭ zisi: «Tu s-mi mănànţĭ mini, tucu scoati-m̃ĭ-li prima plocìli di la picĭoari, să nu-ţĭ ḷĭa frọnḑĭ dinţiḷĭ.»

Cọn si plicọ̀ să-ḷĭ li scoată, aḷĭ dẹdi ună cu cloţa an dinţĭ, aḷĭ ḷĭa frọnsi toţĭ dinţiḷĭ, şi aşĭ fuzì mọsca an cola.

Aĭdi maĭ an cola, ca amnọ̀, ḷĭa flọ soţiḷĭ luĭ. «Mara, ĭundi ĭeşĭ, bitọ̀rnuli? cum scăpàşĭ bra?» la antribară ţeḷĭa.

— «Cum scăpăĭ nu antribáţĭ! birichĭèt la ţela cu crìvili coarni! Cǫn si curdisì ţela cu crìvili coarni, s-mi acăĭască, ară ţela dipri grindi cu chĭurcu roşi «î! di ţǫstă grindi s-la spinḑurǫ̀m cu fuñĭa an mǫñĭ, î! di ţǫstă lantă! ară lantu di la uşă, di curǫ̀n! Zisi Domnu di si frǫnsi uşa di scăpăĭ, ļĭumintrea mi măncàŭ cola ghiŭ. Şi nu junsi ţǫsta: cum vineàm maĭ ancoà; flaĭ ună mǫscă an drum, ţirùĭ să-ŭ mănànc, ară ea zisi: «să-ñĭ scoţĭ plocìli, că ţi ļĭa frǫnḑĭ dinţiļĭ», şi ĭo că mi plicàĭ să-ļĭ scot plocìli, cǫn ñi-ŭ dǫdi cu cloţa an dinţĭ, añĭ ļia frǫnsi dinţiļĭ.»

Tunţea la antribǫ̀ un lup minùt: «Di tǫŭ soĭ ari fat vrin nalbànt, bitǫ̀rnuli?» — «Nu» zisi lupu, nu si ari uzǫ̀t di nostru soĭ nalbànt.» — Tunţea tu di ţe sa ti faţĭ, să-ţĭ frǫngă şi dinţilĭ rămàşĭ?

— E, ţe s-aŭ fat, s-aŭ fat, zìsiră lañĭţiļĭ.

Aţi cum amnàŭ, flară un grăncĭár, ţe-şĭ discărcǫ̀ şi-şĭ durmĭà, ară măgaru aşĭ păşteà. Lupiļi la nicară măgaru şi la măncară şi-ļĭ zisiră la bitǫrnu lup: lǫ oali, lǫ carni, ĭarbi şi mănancă, că tu dinţĭ nu-aĭ.»

Cǫn si sculǫ̀ grăncĭaru, aşĭ flǫ măgaru nicàt. Tunţea ĭel căterǫ̀ŭ, căterǫ̀ŭ la prinsi lupu bitǫrnu, aļĭ băgǫ̀ sămaru, aşĭ pusi partalìnchili şi oàlili şi-şĭ fuzì casă. Ară ĭo añĭ laĭ cǫti-va poaci buni să-ñĭ li duc casă. Cǫn tricùĭ prin murminturĭ, săriră cǫñiļĭ, nu vǫm cu ţe s-mi vegļĭu, li frǫnş poàcili şi-ñĭ vinìĭ fară ţiva.

[Oşanĭ] Itu Papagheorghe.

23. Ficĭoru lu ampiratu.

(Feciorul, băiatul împĕratuluĭ.)

Scultàţĭ ficĭòrĭ s-va spună dǫdu ună pricazmă, ama cătàţĭ si-ŭ anviţàţĭ, ca să-ŭ spuniţĭ şi voĭ la lañĭţĭ ficĭòrĭ.

Işĭ ra ună oară, iļiļĭ lu dǫdu, un ampiràt şi ună ampiratiţă. Ieļĭ ăşĭ vǫŭ saldi un ficĭòr, ama ra şa di ubav, an cǫt nu ra fǫtă la cari s-nu-ļĭ cadă la burìc. Ficĭoru ţista toată zuŭa stăteà ăn un cĭardàc şi căntà din tàmbură. Ună zuŭă, pri la ñĭàzăţĭ, vǫdi ĭel ca si proachĭă nişti aschĭèrĭ, ţe raŭ priminìţĭ an lanti rubi, nu ca aschĭeriļĭ lu tată-su; ară-n mejluc ună tăligă cu pingèrţli dişcļisi şi-n nuntru ună fǫtă si-ŭ bǫĭ an scafă. Iel cǫt aŭ vizù nu si putù să si dutǫnă şi căzù di pri scand, dintru că ăļĭ si lǫ vidǫla; ea tunţea ăļĭ turì an cĭardàc ună cǫrpă ligată şi-şĭ vizù di drum. Cǫn ăşĭ vinì ăn criel, ficĭoru nu vizù ţiva-godea lant, saldi cǫrpa cari-ŭ lǫ şi-ŭ turì an un dulàp.

— Bun, dǫdi pănă oa, tucu tu nu na spuseşĭ, cari ra fǫta ţea di ĭundi vineà şi ĭundi si duţeà.

— Nu v-angunisìţĭ, ficĭòrĭ, ari s-vă spună dǫdu tot, ză trăìţĭ un'ǫc. Scultàţĭ: fǫta ţea ra iļĭa lu un lant ampiràt din lantă ampirăţǫ̀ļĭă. Ea-şi ţirù izùn di la tatu-su să si ducă la grobu-lu-Domnu şi cu sibepu ţista si trǫcă s-la vǫdă şi ficĭoru di cari n-ăĭ lafu, cǫţi multi si spuneàŭ di ubăviļia luĭ, tucu s-nu tărcĭǫ̀ţĭ că fǫta ra maĭ pri jos. Ea nu stătù an căsaba şi chinisì maĭ diparti.

Ficĭoru pusi tunţea să-ļĭ si facă azǫr şi la ĭel ună tăligă şi cǫţĭ-va aschĭèrĭ şi si lǫ după ea belchim si-ŭ vędă ancă ună oară. Nàfile ĭel dędi tărcòl pri dinzùr di fętă, cǫţi ea, itră cum ra, nu la lăsǫ si-ŭ vędă şi şa, după ţe vizură grobu-lu-Domnu, si anturnară sfaca la tatu-su. Din vręmea ţęstă crielu lu ficĭoru ţela nu ra di cǫt la fęta şi din zuŭă ţe mirzeà tot maĭ mult slăbeà.

Tunţea la antribară tătǫñiļĭ «ţe ari di-ĭ şa slab?» ĭel nu putù să-şĭ ţǫnă focu pri burìc şi la spusi tot, demèc cum ăļĭ căzù la burìc fęta ţea şi acu nu-ŭ lę ea di nivęstă, ĭel cu lantă nu si ansoară. Si slăgăiră ĭeļĭ cutriļĭ ţe să facă, cum să ză-cată, ca lucru să ĭęsă bun, dintru că nu la dideà mǫna si-ŭ ţęră fęta, cǫ-ţi tatu-su ra maĭ sus ca ĭeļĭ. Scultàţĭ să vidèţĭ ţe scurnì ampiratu: aĭ să punim, zisi ĭel, să si gotfęscă nǫŭ căzani di carni (bibă) şi nǫŭ pǫñĭ măcĭcati şi cari s-li mănancă toati ţela ari să iă cadǫr s-na jută. Muļiţĭ flămǫnḑĭ şi sirumàşĭ si săturară cu sibepu ţista, amă niţi un nu putù s-li mănancă toati. Pri la sfărşùc etcă vinì un dęd ca di şapti-zǫţĭ di añĭ, aşĭ fęsi cruţi, gustǫ din toati căzànili şi pǫñĭli cǫti ună mucĭcătură, si anturnǫ cutru ampiratu şi-ļĭ zisi: «S-nu tărcĭǫşĭ, ampirati, că voĭ s-mi rǫd di tini, cǫta-ţĭ spun, că ĭo sam cadǫr si-ţĭ fac lucru ţista, saldi tu să-m̃ĭ daĭ pari multi, ca si vem cu ţe să plătìm.» «D'ęduli, acu-m̃ĭ faţĭ bunu ţista, să ştiĭ că ti fac vizìr ăn ampirăţǫļĭa mea, cǫt di pari nu dună gaĭlè», aļĭ zisi ampiratu. Pusi tunţea dędu di-ļĭ d'ędiră doĭ caļĭ, lǫ cu ĭel 2 disǫzĭ di liri şi şa ĭel pri unu şi ficĭoru pri lantu chinisiră cu Domnu nǎinti. Tucu năinti ca să ĭęsă din poartă ăşĭ dusi dędu an criel şi l-antribǫ pri ficĭòr di ari vrin bil'ęg di la fętă. Iel ăļĭ spusi, că-ļĭ turì ună cǫrpă cu un'ęc bumbàc şi cu ună ĭęşli ligati ăn ea, cǫn triţeà cutru grobu-lu-Domnu şi acu trubuĭaşti poàti si-ŭ ducă.

Lę-li, ìļĭuli, aļĭ zisi dędu, vezĭ cum ra si uļìtǫm lucru ţela maĭ di nivoļĭa; tu nu ştiĭ că cǫrpa-şĭ ari noĭma luĭ. Scultă să vezĭ: bumbacu din nuntru spuni la ţe an să trazim, cari si cļĭamă Pamuc-an şi ţe-ĭ cărşĭ di cunacu ĭundi şadi fęta, ară ĭęşli, ţe drum trubuĭaşti să căţǫm, ca să junzim aŭ căsabaŭa luĭ.

Pri drum si tucmiră ĭeļĭ, că ficĭoru să scultă di dęd ca di tată. Şi şa amnară pănă ţe jùnsiră ĭundi vęŭ naèt.

Cǫn antrară la màrzini, dędu cļĭamǫ un ficĭòr ăļĭ dędi cǫţĭ-va irmilǫţĭ şi-ļĭ zisi s-ļĭa ducă pănă la Pamuc-an. Cmo cundisiră ĭeļĭ la an, ama nu spùsiră la nìminea naetu lor, niţi că ficĭoru ăĭ iļĭŭ di ampiràt, saldi cǫta ziţeàŭ, că viniră să si şătăĭască.

Istina si şătăiră ĭeļĭ ună zuŭă, dǫuă zǫli pănă ţe ăn ună dimin'ęţă, dędu ăļĭ dędi ună mǫnă di pari şi-ļĭ zisi: ţǫni pàrili ţęşti şi du-ti di antră an grădina lu ampiratu; grădinaru nu s-ti lasă, di ţea tu si-ļĭ daĭ lìrili ţęşti şi şa ari si-ţĭ da drumu. Ficĭoru nu puteà di bucuriļĭă! si dusi şi fęsi şa cum ăļĭ zisi dędu. După ţe-ntrǫ ăn nuntru, caţǫ să si şătăĭască prin grădină, gustǫ din un pom, gustǫ din lantu pănă ăn sfărşùc ăļĭ si fęsi son şi si trăntì ca un viţilúş pri ĭarbă vęrdi la umbra unuĭ ic.

Pri la m̃ĭazăţĭ f'ęta antrǫ şi ea cu cǫti-va alaìtchi, si ugulì şi si scăldǫ

zăbaĭa dintru că ştià că-ĭ vrutu cola, şi tărcĭà că-ŭ vẹdi di ĭundi-va. După ţe si priminì căţộ să si şătăĭască prin grădină, ìsticli că s-la vẹdă, tucu nu amnộ mult şi dẹdi di ĭel, cari durmeà ca dupri ţea lantă lumi. Ea nu la disţitộ, lọ ună mọnă di şenghi şi-ļĭ li pusi an gĭep, ară napcom işộ şi si dusi casă.

Cutru scăpitatu soàriluĭ putù să si scoàlă ficĭoru şi buĭmăcĭột cum ra di son, si zălăgộ cutru uşă, işộ nafară şi si dusi ca curşumu la an. Dẹdu cột la vizù picăsì că nu fẹsi ţiva-godea di ţea-ļĭ zisi: e! ìļĭuli, să uzộm di bini! spuni-m̃ĭ şi la mini ţe fisèşĭ as? Tucu ficĭoru anvirinòs ăļĭ puturnộ: «tu, d'ẹduli, ăţĭ baţĭ peză di mini şi cum ved ĭo, vreĭ să chifuìm pri oà.»

— Nu ti anvirină, pùļĭuli, că ştiĭ cum na-ĭ lafu, ama spuni-m̃ĭ cmo, vizùşĭ ţiva-godea an grădină ili nu? —Ţe ra să ved, că ea nu vinì.

--Nu viruĭès, cọţi ĭo-ŭ vizùĭ, că antrộ, ĭa du-ţĭ bini ăn minti, dali durmìşĭ?

— Am̃ĭ si faţi că zătripnìĭ un'ẹc.

— Delmi-ĭ şa, ĭa vezĭ cmo aĭ ţivà an gĭep. Cọn să si alnẹscă ĭel, ţe să vezĭ: un pulm di şenghi. — Eĭ! vezĭ, priĭàtilĭ, că tu ĭeşĭ cabatliă? scultă să vezĭ cari-ĭ noĭma lor: Si ştiĭ un lucru, că fẹta ţẹsta-ĭ mult criĭlată; ea-ţĭ li pusi dintru că nu ĭeşĭ ancă juns s-ti ansòrĭ cu ună fẹtă ca ea, di ţea trubuĭaşti sa ti joţĭ maĭ pişim cu şenghi, ca ficĭòriļĭ minùţĭ, cu lanti sboară, ti rọdi.

După treĭ meşĭ dẹdu la trimẹsi ară an grădină ama-ļĭ zisi, să cată, s-nu si doarmă ară. Di ţẹsta oàră ăļĭ mẹrsi bini; pri la m̃ĭazăţĭ vẹdi că si discļidi ună pingercă di la cunacu lu fẹta şi-ļĭ fẹsi bil'ẹg di 'treĭ-ŭorĭ cu ună chitcă şi cọta fu an zuŭa ţea; ară mộntiză-ta aŭ dişcļisi pingerca di treĭ-ŭorĭ şi-ŭ ancļisi.

Dẹdu picăsì ţe vrù să spună ea cu ancļìdirea şi cu dişcļìderea pingercăļĭă; di ţea ăşĭ trimẹsi ficĭoru şi-ļĭ zisi. Toati si sfărşọră, etcă ţẹsta sẹră ti ştẹtă an cunacu luĭ sìngură, tucu un lucru s-nu uļĭţĭ, cată si ancļìzi toati uşili pri ĭundi să treţĭ, că acu nu faţĭ şa, si-ŭ păţộşĭ ară. Cọn uzộ ficĭoru ţẹşti lafurĭ, ra să si pẹră di bucuriļĭă şi vẹ ac fachiru, că si umărộ vichĭ di cộta lăgari. Niţi nu si antunicộ bini şi etcă-şĭ la junsi la poarta saràĭŭluĭ şi an nuntru ţe să vẹdă! fẹta priminită cu nişti rubi nọŭ la ştită pri prag. Ĭel si lăgộ, aŭ guşnì şi cătară să si sărută, tucu-şĭ uļĭtộ si-ŭ ancļidă poartă şi uşĭli. Istum an saatu ţista tricù şi caraula ţe vigļĭă cunacu, ļĭa vizură cum si guscăĭàŭ, şi dintru că vẹ izùn di la ampiratu, antrară an nuntru ļĭa lară şi ļĭa turiră an zăndàn. Nàfile ştitộ dẹdu să vină ficĭoru, cọ-ţi cmo ra-n apsană.

Tunţea picăsì ĭel, că nu-ĭ bun lucru, cļĭămộ curộn ună babă, ăļĭ dẹdi ună tipsiă cu plăţintă şi cộti-va liri şi-ļĭ zisi: «Scultă, babo, ţe să faţĭ tu! lẹ-ŭ tipsia ţẹsta şi du-ti la poarta apsànuluĭ.

«Cola să caţĭ să plọnḑi, si ti faţĭ că-ţĭ murì di curộn un iļĭŭ, şi verĭ si-ļĭ «daĭ di suflit. Ună şi ună ţe să antrişĭ ăn nuntru, si afli un ficĭòr şi fẹta lu «ampiratu. Si-ļĭ daĭ ruba ta lu ficĭoru, ară tu s-ti priminèşĭ cu luĭ, dintru ca «să poată işọri ĭel an locu tọŭ; ară ţe să faţĭ napcom, ari si-ţĭ spună fẹta, «s nu duñĭ gaĭlè, că să păţộşĭ ţivă.»

Baba fẹsi tocmu cum ăļĭ zisi dẹdu, şi mộntiză-ta, etcă-şĭ-la ficĭoru ca bic

ară casă. Dẹdu nu la ţirtǫ̀, tucu spusi s-nu-ḽĭ iă frică, că ĭel s-li andirẹgă lùcrurli. Tot an zuŭa ţea si vicăì tiḽĭăl ţe ziţeà, că ampiratu visǫ̀ un vis urǫ̀t şi cari s-la ecşighisẹscă la ţela ampiratu aḽĭ da jimitati di ampirăţọḽĭă. Visu ra ţista «visǫ̀, că nişti corbĭ ăḽĭ scuteàŭ ŭocḽiḽĭ.»

Toţĭ ichimiĭ, toţĭ dàscăḽiḽĭ, şi toţĭ popiḽĭ si dunară, că s-la ecşighisẹscă şi niţiùn nu fu cadǫ̀r si-ḽĭ află noĭma. Tunţea vinì şi dẹdu şi-ḽĭ zisi: «ĭo pot s-la ecşighisès, ampirati, ama cu ţista caùl, că s-m̃i-ŭ daĭ iḽĭa-ta dupu ficĭoru ţista, ară carĭ sam ĭo şi ficĭoru, si-ţĭ spun nàpcom. Ampiratu ḽĭ-u tăxì, ară íel ăḽĭ spusi, că corbiḽĭ ţeḽĭa sa oàmiñiḽí, cari-ḽĭ scot ŭocḽiḽĭ, dintru că tu niţĭ abèr nu aĭ, ampirati, că fẹta ţu-ĭ an apsană. Cọn uzǫ̀ làfurĭli ţẹşti, si zăcĭudì ampiratu şi trimẹsi si-ŭ ducă ună-şi-ună. Fẹta cu criel căţǫ̀ să plọngă şi zisi şa: «Tati, ĭerĭ sẹră mi dureà buricu şi să mi licuĭès cḽĭămăĭ baba ţẹsta ca s-mi tăĭarcă, ama caraula niţi una, niţi dọŭ, na lọ şi na turì şimidọŭli an zăndàn.» Ampiratu si anvirinǫ̀ foc şi pusi di ḽĭa jungḽĭară aschĭeriḽĭ ţeḽĭa, ară fẹta-ŭ dẹdi dupu ficĭoru ţela ubav şi şa bucuròşĭ si dusiră casă şi f'ẹsiră ună nuntă cum lantă nu si fẹsi di tunţea. Şa şi toati.

Cmo si spună şi lantu.

[Cules de Iufu Petru din Oşanĭ.]

24. Ampiratu şi lamñĭa.
(Împĕratul şi balaurul.)

Ra ţe nu-şĭ ra.

Ra ună oară un ampiràt şi ună ampiratiţă mult zinghìñĭ, ama nu-şĭ vẹŭ fămẹḽĭă. Nàfile si rugară la Domnu, ca s-la da un ficĭòr ili ună fẹtă, dintru că ampiratiţa ară strẹpă rămasi. Din sibepu ţista an ună zuŭă ampiratu işǫ̀ nafară din căsabă si-şĭ ubidẹscă casmetu. Etcă că aḽĭ strătì ună babă gărbovă şi-ḽĭ zisi: «Iundi ti duţĭ şa zăcĭudìt, ampirati?» — «Eĭ, babo, si ştiĭ tu ţe foc am̃ĭ ardi buricu, nu si-m̃ĭ ziţĭ şa; scultă, babo, si-ţĭ spun: ĭo sam ampiratu şi toati li am, ama Domnu nu-m̃ĭ dẹdi fămẹḽĭă, di ţea işǫ̀ĭ belchim si aflu vrin lẹc.» — «Şi di ţẹstă ti plọnḑĭ, ampirati? saldi ţẹsta sa-ţĭ iă boḽĭca», aḽĭ zisi baba, «cmo, delmi-ĭ şa, ţọni mẹra ţẹsta şi du-ti s-aŭ măncàţĭ cu nivẹstă-ta şi dupu un'ẹc vacǫ̀t si vezĭ, că ampiratiţa si-ţĭ rudẹscă ună fẹtă ùbavă.

Ampiratu bucuròs că flọ lẹc, si anturnǫ̀ casă şi fẹsi şa, cum aḽĭ zisi baba. Dupu ţe aŭ măncară mẹra, ampiratiţa rămasi grẹŭă şi dupu treĭ zọli rudì ună fẹtă şa di ùbavă, să-ŭ bẹĭ an scafă. Si fẹsi tunţea ună mari bucuriḽĭă an toată căsabaŭa. Amă ţe să vidèţĭ voĭ? baba ţea ra dracu, ară fẹta ţea fată ra lamñĭă. Ea zuŭa stăteà ăn lẹgăn, ară noaptea si făţeà lamñĭă şi măncà cọti un cal şi cari ra ţela maĭ bun. Ună sẹră şa, dọŭ serĭ şa, picăsì ampiratu că-ĭ vrin cari-ḽĭ mănancă caḽiḽĭ, ili ḽĭa fură, amă nu-ḽĭ triţeà prin criel, că-ĭ fẹta luĭ.

Cmo trubuĭaşti să ştim, că an saraĭu lu ampiratu raŭ doĭ fraţĭ ca izmichĭărĭ, un frati şi ună soră. Ampiratu ḽĭa cḽĭămǫ̀ şi la zisi: «Nu ştiŭ cari-m̃ĭ fură caḽiḽĭ, di ţea voĭ să vigḽĭàţĭ ţẹstă sẹră şi cătàţĭ si-m̃ĭ spunìţĭ drept mọni, cari-ĭ ţela, dă-li nu va jùnglĭu.» Ieḽĭ si puclonîră şi si dùsiră să-şĭ vẹdă di lucru·

Pri la m̃íază-noapti ved, că ĭẹsi din lẹgăn un plamin, si anvărtẹşti an caḷĭ şi mănancă maĭ grosu. Si slăgăiră ĭeḷĭ cutriḷĭ ţe să facă, să-ḷĭ spună lu ampiratu ili să-şĭ fugă? Acu-ḷĭ spun, s-ḷĭa jungḷĭă, di ţea aşĭ f'ẹsiră cruţi şi işọră tiptìḷĭ din sărăĭŭ. Amnară ĭeḷĭ cọt amnară, că etcă ḷĭă strătẹşti un dẹd cu barba albă şi ḷĭa antribọ̀, ĭundi si duc. Ieḷĭ aḷĭ spùsiră ţe păţọ̀ră şi tunţea dẹdu scoasi un cuţităş di brọn şi la dẹdi la ficĭoru, să-ḷĭ si află la nivoḷĭă.

Dẹdu ţista ra Domnu şi cuţitaşu ra blagoslovìt şa, că saldi s-la cĭăpneàĭ un ŭom cu ĭel şi ună şi ună murĭà. Şi şa amnară ĭeḷĭ treĭ zọli şi treĭ nopţĭ pọnă jùnsiră an un urmàn des-des. Ară la mejluc ţe să vezĭ? Un cunàc puliìt cu răzìnt, ţe sfitleà ca soàrili. Ficĭoru itru picăsì, că trubuĭaşti să iă ţivagodea cola, di ţea ăşĭ lăsọ̀ soră-sa nafară şi antrọ̀ an nuntru.

Mult si zacĭudì ĭel cọn vizù, că toati raŭ azọ̀r şi niţi ună ghiaţă nu ra. Şa: làmbili raŭ prinsi, sinia pusă cu toati turliĭli di măncọ̀rĭ pri ea, ĭ'ẹslili plini cu ĭarbă, cu un laf toati an lor loc. Iel aşĭ cḷĭămọ̀ tunţea soră-sa şi-ḷĭ zisi: «vin soră s-na bucurọ̀m di toati ubăvìḷĭăli buniḷĭă, dintru că cunacu ţista ìsticli di noĭ aĭ gotfìt.»

Tamàn cọn angḷităŭ ĭeḷĭ ca nişti ţoglăvĭ şi vẹŭ ac fachiriḷĭ, că nu vẹŭ măncàt treĭ zọli, uzọră un glas gros, cari za-trimurọ̀ urmanu antrèg şi zisi: «cari-ĭ ţela cu dọŭ càpiti ţe si năímì să antră ăn cunacu meŭ?» Şi pọnă să sfărşẹscă lafu, si puĭvì ună nămilă di ŭom cọt un munti şi negru ca tăcĭuni.

Ficĭoru tunţea trimurọ̀ndăḷĭa si dusi di si strătì dupu uşă şi cọn rapu pusi picĭoru pi prag, la buţnì cu cuţitaşu luĭ an trubuşọnă şi la trăntì tumbă jos; napcom vinì şi soră-sa, şi ĭel di un picĭòr şi ea di lantu, pùtură s-la tărẹscă pọnă an triuşă şi s-la turẹscă an ùn bunàr di ună fuñĭă ţe ra langă gard. Amă să vezĭ lucru dràculuĭ. An bunaru ţista, ĭerĭ-ţe ŭom, acu stăteà patru-zọţĭ di zọli, anghiĭà, şa că şi rapu ra să anghiĭască.

Dupu ţe la tălcĭọră rapu, fraţiḷĭ rămàsiră ĭeḷĭ stăpọ̀ñĭ pri cunàc şi dupu cọti-va zọli ficĭoru zacăţọ̀ să lovẹscă ḷĭepurĭ şi lanti divutìñĭ, dintru că lant ţe ra să facă? Istum an zuŭa patruzọţa etcă ţe păţọ̀ ficĭoru: Cọn ĭel şizù la corinu di tupolă, ca să si dismărẹscă un'ẹc, vẹdi că vini cutru ĭel ună răslăniţă cu doĭ răslăñĭ minùţĭ. Iel tunţea di frică si pusi pri tupolă şi ştitọ̀ să trẹcă, tucu di nicasmetu luĭ, ea şizù an luĭ loc şi zacăţọ̀ să-şĭ plẹcă puḷiḷĭ, amă saldi din ţea lẹvă, cọţi an ţọţa drẹptă vẹ un cir'ẹĭ. Iel tărcĭọ̀, că ìsticli ĭel la ştẹtă di ţea si răslăgăì ţe să facă: dăli să turẹscă cu tufecu an ea, ili să la sălaghĭască cuţọtu.

Viruì că-ĭ maĭ bun să ḷĭa da drum la cuţọ̀t şi cuţọtu căzù istum pri rana răslănìţăḷĭă, şa că-ḷĭ si licuì cirẹĭu. Ea plină di bucuriḷĭă, ca si ansănătuşọ̀, cătọ̀ dinzùr di ca să vẹdă cari ḷĭa fẹsi bunu ţista. Ficĭoru trimurà ca vẹrga, cọ-ţi tărcĭà, că si anvirinọ̀ răslăniţa, nu ştia, că ea la ubideà să-ḷĭ spulaĭdisẹscă.

Cọn si zacătọ̀ sus etcă-şĭ la vizù, aḷĭ zisi: «Di ĭundi ti scoasi Domnu, ìḷĭuli, să-m̃ĭ faţĭ ţista bun? disfọ-ti cmo să-ţĭ daŭ şi ĭo ţe ţerĭ.»

— «Ştiŭ, că mi minciŭnĭ, aḽĭ zisi ĭel, dintru că naetu tǫŭ ăĭ ca s-mi mănànţĭ, di ţea nàfile ţu-ĭ zisu, că nu mi disfàc.»

An sfărşùc, vru nu vru, si disfęsi şi-ḽĭ ţirù să-ḽĭ da ţeḽĭa doĭ răslàñĭ. Multă mǫncă aḽí căzù lu mumă-sa, amă dintru că-şĭ didęsi lafu, di ţea aḽĭ ḽĭa dędi din tot buricu şi ḽĭa zisi la dispărţǫri: «iḽiḽĭ meĭ pǫnă cmo mi vuţĭ mini, di oà an cola să ştiţĭ, că veţĭ tată pri ţista bebi, di ţea laf s-nu-ḽĭ priturnàţí, şa s-va blagoslovęscă Domnu.»

Şi ĭel ăşĭ si anturnǫ̀ casă cu ţeḽĭa doĭ răslàñĭ.

Şa, ţęsta ra zuŭa cǫn trubuĭà să ghiĭască rapu, istina ca si anghiì.

Cum aŭ flǫ fęta sìngură, niţi ună, niţi dǫŭă, ili s-la ḽĭa bărbàt ili să-ŭ uţidă Cǫt di urǫ̀t ra ĭel, fęta di frică si candisì maĭ bini s-la ḽıa bărbàt, că si mǫră. Cmo cum să scapă di frati-su? Tucu etcă ţe criel aḽĭ dędi rapu: «Tu cmo fǫ-ti ca ĭeşĭ loaşă, ară stară, cǫn să vină frati-tu, să-ḽĭ ziţĭ să-ţĭ ducă un'ęc lapti di răslàniţă şi şa să la mănancă răslàniţa.

S'ęrata frati-su ca vinì, aşĭ lăsǫ̀ răslañiḽĭ nafară şi antrǫ̀. Cǫn vizù, că-ĭ loaşă, ăşĭ uḽĭtǫ̀ şi di măncari şi di tot, acu la ea nu-ḽĭ ra ùstrulu. Ea tunţea-ḽĭ zisi: «miluìtuli frati, picăsès, că nu ghiès ancă mult, tucu să-ñĭ tręcă miracu, ăţĭ mi rog măncĭǫ̀-ti un'ęc şi fǫ un vărtăcòl prin curia ţęsta, ca să-ñĭ duţĭ un'ęc lapti di răslàniţă, că mult miràc am.»

— «Saldi ţista miràcu să-ţĭ ĭă, soro, că ĭo sam cadǫ̀r să sar an foc dintru tini.»

Iel nu-ḽĭ spusi ţiva-godea di ţęli ţe păţǫ̀ an zuŭa ţea, niţi di răslàñiḽĭ ţe raŭ dupu părmàţĭ. Mǫ̀ntiză, cǫn si dusi să-ḽĭ ducă lapti, işǫ̀ ară rapu di ĭundi ra scuns şi-ḽĭ zisi; Acu si antoarnă să-ḽĭ ziţĭ să-ţĭ ducă ună lĭubiniţă din ţela loc, undi si flaŭ muḽĭţĭ şǫrpĭ şi belchim cola să-şĭ află lęcu.»

Frati-su fęsi cum fęsi şi-ḽĭ dusi lapti şi ară la trimęsi colo ĭundi-ḽĭ zisi rapu. Iel şi di ţęstă oară nu-ḽĭ priturnǫ̀ laf şi-şĭ vizù di drum.

Dupu ţe vinì cu lĭubiniţa, ăḽĭ zisi soră-sa: «bun, frati, spuni-ñĭ cu ţe murafèt li faţĭ tu ţęşti lucri, ţe niţiùn ŭom poati s-li facă?» — «Să nu tărcĭǫ̀şĭ crăşti ţe pilivàn sam ĭo, la mini-ñĭ jută Domnu, cǫţi sam şa di moali, că nu pot să rup niţi un ir di mătasi şi ca să vezĭ, că şa-ĭ, să-ñĭ lezĭ mǫñĭli.»

Istum ţęsta ştità soră-sa. Ea ună şi ună flǫ un ir şi-ḽĭ li ligǫ̀ na opcu. Iel si zmuncĭǫ̀ s-la rupă ama nu putù. Tunţea ea căţàŭa la pridędi la rapu, ară ĭel aŭ antribǫ̀: «ţe să facă cu ĭel: s-la jungḽĭă, să-ḽĭ scoată ŭocḽiḽĭ, ili ţe să-ḽĭ facă?» — «Scoati-ḽĭ ŭocḽiḽĭ, zisi ea şi cĭutneà-la nafară, că cmo nu poati s-nă facă ţiva-godea.»

Şi şa fachiru cu ŭocḽiḽĭ scoşĭ si tărǫ̀ pǫnă la gĭadeĭa ţe triţeà prin curia ţea. Di casmetu luĭ ama, răslañiḽĭ ḽĭa lară ŭoc'iḽĭ şi ḽĭa ţin'ęŭ sup limbă. Pri cola tricură chiragìĭ şi ḽĭa rugǫ̀ s-la lę şi ĭel fachiru. Muḽĭţĭ nu vrură, saldi un maĭ di cutru partea Dòmnuluĭ la pusi pri cal şi cǫn jùnsiră proapi di căsabă, la lăsǫ̀ la màrzini să ţęră.

Un'ęc maĭ diparti ra ună ceşmă şi cǫn răslañiḽĭ aŭ vizură, si zalăgară şi căţară să bea apu, că nu biùsiră di multi zǫli. Tuçu an vacǫtu ţista la că-

zură ŭocḽiḽĭ an pustàv şi cmo si pùsiră să vẹgḻiă unu la ună màrzini şi lantu la lanta s-nu ḽĭa lẹ vrin şi şa nu lăsàŭ să si proachĭă niţi puḽĭ pri cola.

Ŭorbu niţi abèr nu vẹ di ţẹsta, că ĭel tărcĭà, că răslañiḽĭ rămàsiră la rapu di ţea ĭel si tărọ̀ pọnă la un buḽĭùc di ficĭòrĭ, cari căntàŭ di surli şi sfriẹli. Ḽĭa rugọ̀ tunţea, să-ḽĭ da şi la ĭel un sfriel, ca si za-sfirẹscă, şi Doamne ţe sa vezĭ? Căntà cọta ubav, că ziţ'ẹĭ, că ţista nu-ĭ ŭom, 'mi anghil. Şi si dusi lafu di ĭel pọnă la ampiratu. Tunţea la cḽĭămọ̀ ampiratu şi rămasi la săràĭŭ saldi să cọntă.

Ari ună zuŭă si vicnì tiḽĭàl, ca stăpọnu să si ducă să-şĭ lẹ răslañiḽĭ, cọ-ţi nişanu di apu-ĭ. Uzọ̀ şi ŭorbu şi idvam tunţea picăsì, că răslañiḽĭ sa luĭ şi-şĭ ţirù izinu di la ampiratu să si ducă să-şĭ ḽĭa lẹ.

Cọn ĭel si pruchĭọ̀, cum f'ẹsiră şi flară ŭocḽiḽĭ. Bun ma ŭocḽiḽĭ si f'ẹsiră an apu cu lẹc şi cum aḽĭ pùsiră an loc, aḽĭ vini vidẹla ară. Ampiratu, dintru că nu vẹ iḽĭ şi dintru că ţista ra tinir ubav, s-la bẹĭ an scafă, la fẹsi zìniri.

Tunţea ĭel aşĭ cḽĭămọ̀ muḽĭarea di ună parti, ăḽĭ dẹdi un ir di mătasi şi-ḽĭ zisi: «Lẹgă-ţĭ mọna cu iru ţista şi cọn s-ti stringă, ună şi ună s-ḽĭa gripèşĭ răslañiḽĭ, că nu-ĭ lucru bun.»

Dupu un'ẹc vacọ̀t si dusi să vẹdă ţe faţi soră-sa cu rapu. Cum amnà prin drum, etcă-ḽĭ ĭẹsi un popă nàinti. «A! bun cá ti scoasi Domnu, pope, aḽĭ zisi ĭel; ştiĭ ţe-ţĭ mi rog? dọ-m̃ĭ rùbili tali şi na-ţĭ-li mẹli, că mult am̃ĭ trubuĭès.»

Popa pişim nu vru cọ-ţi tărcĭà, că si rọdi di ĭel, ama cọn vizù, că-ĭ şa, cum aḽĭ ziţi, ăḽĭ li dẹdi cu tot buricu, că nu raŭ di sfită.

Să vidèţĭ ţe naèt vẹ ficĭoru:

Ĭel cĭucnì la poarta lu rapu şi ună şi ună işọ̀ şi di iru scăpọ̀ s-nu la mănancă. «Stọĭ, ŭòmuli, aḽĭ zisi ficĭoru, nu vezĭ că sam popă? Scultă ţe nivọḽĭă mi faţi să vin: uzọ̀ĭ, că nu iţĭ ancurunàţĭ di ţea vinìĭ s-v-ancurùn, ca să iţĭ blagoslovìţĭ di Domnu.»

Rapu nu la picăsì, ca ra ĭel şi la lọ an udaía, ĭundi ra şi soră-sa. Niţi la ea nu-ḽĭ tricù prin criel, că ţista-ĭ frati-su.

«Aĭ, maĭ curọ̀n s-va-ancurùn, că mi angunisès», la zisi ĭel. «Tucu cată, ràpuli, s-nu aĭ vrin cuţọ̀t la tini, că nu-ĭ bini, di ţea pun-la pri puliţă.»

Dupu ţe si zadinzurară di vrină dọŭ-treĭ ŭorĭ di zur di ună buţẹŭă, popa pusi mọna pri cuţitàşu luĭ, ţela dat di Domnu, şi la buţnì rapu şi la trăntì la pimìnt. Cọn si vizù scăpàt di duşmanu luĭ, aḽĭ zisi la soră-sa «ĭa cată-ti an ŭocḽiḽĭ meḽĭ, să vezĭ, nu mi cunòştĭ, cari sam?»

Ea la picăsì, amă di ruşọni ra maĭ bini să-ŭ angḽită pimintu. «Cmo s-ti anvèţ ĭo criel, şapratcă, cum ştiĭ s-ăţĭ pridàĭ frati-tu» şi fără niţi un laf aŭ tăḽĭọ̀ ăn mucĭcọ̀ţĭ.

Dupu ţẹsta, aḽĭ vinì chĭefu să si ducă la ampiratu, di ĭundi fuziră ĭel cu soră-sa. Mult si zacĭudí, cọn vizù ĭel, că ĭarba criscusi an toati triuşli, ară cọn si pruchĭọ̀ di săràĭŭ, etcă la priştitọ̀ lamñĭa şi-ḽĭ zisi: «A, bun că vinìşĭ,

că flămunḑǫĭ di cǫn nu trẹţi niţi ună ghiaţă prin oa.» Slăgăĭţĭ voĭ cmo ţe ţǫglăvă di lamñĭă ra, că vẹ măncàt ună căsabă şi tot ziţeà, că-ĭ flămundă.

«Cmo, cum verĭ s-ti mănànc, şa cum sam cu dinţiḽĭ stripijǫţĭ ili s-mi duc pişim s-ḽĭa tucĭǫs?» ăḽĭ zisi ea.

«Maĭ bini, tucĭà-ḽĭa, zisi ĭel, şi ca să nu-ţĭ iă frică, că fug, dǫ-m̃ĭ ună tàmbură să ţăngărès.» An vacǫtu cǫn ĭel ţăngăreà, işǫ un şoaric din dulàp şi-ḽĭ zisi: »Ţe faţĭ, bra budalàĭuli? nu vezĭ, că s-ti mănancă? ţe şteţĭ? fuĭ maĭ curǫn! cǫt di ţăngăriri, lasă-mi să ţăngărès ĭo, ca nu-m̃ĭ-ăĭ frică di ea.»

Lamñĭa antribǫ di vrină dǫŭ ŭorĭ, dăli să vină ili să maĭ ştẹtă. Bun amă şoàricu nu ra budală să-ḽĭ pricăjẹscă. Cǫn vinì ea, si lǫ di per cǫn vizù, că-ŭ mincĭunǫ; tunţea si pusi pri casă şi la vizù cum fuzeà fachiru di scăpirà pimintu. Curǫn si lǫ şi ea dupu ĭel şi la pruchĭǫ. Di casmetu luĭ raŭ nǫŭ tăpòlĭ, una lăngă lanta şi ună şi ună si pusi pri una.

Lamñĭa aŭ crăşnì cu dinţiḽĭ şi-ŭ trăntí la pimìnt. Iel op! tunţea pri lantă; ară lamñĭa aŭ tăḽĭò şi ţẹsta şi şa pǫnă la nǫŭa. Oa ea si umărǫ şi dinţiḽĭ si săldisiră. Idvam cmo aşĭ dusi ficĭoru an criel di răslàñĭ şi tunţea iru aŭ strinsi muḽĭari-sa şi ea-ḽĭ gripì răslàñiḽĭ. Ieḽĭ la flară şi-ŭ fẹsiră lamñĭa an măcĭcǫţĭ.

Aţi ăşĭ si turnǫ casă şi ghiĭaşti ancă acu nu murì.

[Oşanĭ] [Cules de d-l Iufu Petru.]

XIV. Împărţirea ḑileĭ.

1. «An zǫrli» = în zorĭ:
2. La darea zǫrli = în zorĭ de ḑi: *Si sculǫ la darea zǫrli* = Se sculă în zorĭ de ḑi.
3. La bàtirea soarluĭ = la rĕsăritul sóreluĭ.
4. Dimnẹţa, diminẹţa-ta — diminéţa.
5. Ancriscù soarli = S'a luminat de ḑiuă; s'a făcut ḑiuă; şi ca si privizù = şi dacă se lumină de ḑi, Wgd. 61; cǫn si privẹdi = când se luminéză de ḑi, Arom., *cîndu ápiră.*
6. Cripǫ zuŭa = S'aŭ făcut de zorĭ; se lumină de ḑi.
7. S-fẹsi zuŭa = se făcù ḑi; s-fẹsi zuŭă mari = se făcù ḑi mare, adecă: s-a luminat bine de zi.
8. M̃ĭază—Miaḑă-ḑi; m̃ĭază-ţĭ = amiaḑì, miaḑă-ḑi. Di méžlokazuǫ Wgd. 67 = In der Mitte des Tages.
9. Rucĭòc = prânz.
10. Mirindi = Arom. mirindi = timpul de pe la cina mică, pe la tocate.
11. Mrac, miràc = amurg. *Vinì an mrac* = venì pe la amurg; *dirèp viniri vaţli an cătùn.* (= Drept când vin vacile în sat.)
12. Sẹră, sẹra, s'ẹrata—séra. *S-fẹsi sẹră* = Se făcù séră, nópte; Stară = De-séră.
13. Ţină = cină: *Aĭ să ţinǫm* = aĭ să cinăm.
14. Scăpitarea soarluĭ = Apusul sóreluĭ.
15. Noapti = nópte. *S-fẹsi noapti* = Înoptă. *Pristi noapti* = în timpul nopţiĭ. *An jimitàt' di noapti* = pe la miedul nopţiĭ.

[Oşanĭ.]

16. Mĭază-noapti = miaḑă-nópte; Pristi noapti = miedul nopţiĭ.

[Birislaŭ.]

17. **Darea stęŭă**—când rĕsare lucéfĕrul.
18. Neclară mi se pare expresiunea următóre, audită des: **vinĭ casă noaptea nițiună doabă**, care, liber tradusă, însémnă: venì cu nóptea în cap, venì în plină nópte.
19. **Căntarea cucọțilĭ**=la cântatul cocoşilor, după miedul nopții, timpul când se deştéptă femeile érna, ca să se apuce de lucru.

XV. Nume de animale.

În ce privesce numirea vitelor, se obicĭnuesce a fi numite după colóre, calități saŭ defecte, etc. Numaĭ în ce privesce boiĭ şi vacile capĕtă numirĭ, după ḑiua în care s'aŭ născut. Ast-fel un boŭ născut Duminică se va numì *Dumi*, după primele silabe ale cuvîntuluĭ *Duminică*. Întrebând de ce nu-ĭ ḑice *Duminică* şi-ĭ ḑice *Dumi*, mi s'a rĕspuns, că ar fi păcat, Duminică fiind o ḑi sfîntă; *Joĭcă* şi *Ḑoĭcă*, se va numì vaca născută Joia; iar boul născut în acéstă ḑi se va numì *Jure*.

Numele fórte usitate, după colórea viteĭ, carĭ nu fac decât să repete colórea însăşĭ, ca *negru, roşa, albu, cĭanuşiă*, etc., nu sunt reproduse maĭ jos.

Nume de animale.

1. **Alciă**, nume de cal, de colóre roşatecă. Arom.: *algĭé, algĭŭ.*
2. **Balĭă**, n. de oĭ, de capre. Arom. *balĭe.*
3. **Biļĭúr**, n. de cânĭ.
4. **Belícĭŭ**, n. de cânĭ.
5. **Carmàn**, n. de cânĭ după numele propriĭ turcescĭ.
6. **Caramàn**, n. de cânĭ.
7. **Canşă**, n. de capre.
8. **Călęşă**, n. de oĭ, capre. Arom. *caleşi.*
9. **Cenă**, n. de căţeà.
10. **Cepa**, n. de căţeà; capră.
11. **Cĭapă**, n. de căţeà.
12. **Cĭacu**, n. de câne.
13. **Cil**, n. de cal.
14. **Cĭula**, n. de oĭ.
15. **Cĭupă**, n. de capre, de oĭ. Arom.: *cipă.*
16. **Cĭută**, n. de capră fără córne. Arom, *şută, cĭută.*
17. **Cĭut**, n. de ţapĭ, berbecĭ, fără córne. Arom. *şut, cĭut.*
18. **Cona**, n. de căţeà, de obiceiŭ la cele de soiŭ micĭ.
19. **Culă**, n. de epe.
20. **Cul**, n. de cal.
21. **Cuse**, n. de câne.
22. **Domcă**, n. de capre (prescurtare din *Duminică*).
23. **Dumi**, n. de boŭ fĕtat Duminică.
24. **Doncă**, n. de capre (din Duminică).
25. **Durì**, n. de cal, întors.
26. **Ḑoică**, n. de vacă născută Joia.
27. **Fina**, n. de căţeà.
28. **Garşă**, n. de capră.
29. **Ghiesă**, n. de capră négră, vărgată cu roşu; iar dacă-ĭ de altă colóre, se ḑice *ghĭesă,* fiind vărgată cu negru. Arom. *ghĭesă.*
30. **Ghĭòc**, n. de cal, de colóre căruntă. Arom. *Ghĭoc, psar.*
31. **Grivu** (Griveĭ), n. de câne.

32. **Iripată**(=aripată), n. de capre, de oĭ.
33. **Jacă**, n. de câne.
34. **Joĭcă**, n. de vacă născută Joĭ.
35. **Jure**, n. de boŭ fĕtat Joĭ.
36. **Lisa**, n. de căţeà; de oĭ.
37. **Luna**, n. de vacă fĕtată Lunĭ.
38. **Lunce**, n. de boŭ fĕtat Lunĭ.
39. **Marta**, n. de vacă fĕtată Marţĭ.
40. **Martin**, n. de boŭ fĕtat Marţĭ.
41. **Mata**, n. de vacĭ fĕtate Marţĭ.
42. **Maţoşcă**, n. de vacĭ fĕtate Marţĭ.
43. **Murg**, n. de oĭ, caĭ, cânĭ, boĭ, catârĭ, măgarĭ.
44. **Murgă**, femeninul de la *murg*.
45. **Mărca**, n. de oĭ.
46. **Mărciŭ**, n. de cânĭ.
47. **Minghĭuşarcă**, n. de capră (cu cerceĭ), de oĭ.
48. **Murgĭu**, n. de cânĭ.
49. **M̃ĭerlă**, n. de vacă fĕtată Mercurĭ.
50. **M̃ĭercĭu**, n. de boŭ fĕtat Mercurĭ.
51. **Neşca**, n. de vacă fĕtată Dumineca, prescurtat din Dumi[neşcă].
52. **Pană**, n. de căţeà.
53. **Paľă**, n. de câne.
54. **Peţu**, n. de boŭ.
55. **Pripăşọtă**, nume de capre.
56. **Raguşcă** şi **Raguşă**, n. de oĭ.
57. **Rap**, n. de cal negru.
58. **Rapcă**, n. de oĭ, de capre, epe, căţele.
59. **Sọbă**, de vacă fĕtată Sâmbăta.
60. **Sobani**, n. de boŭ fĕtat Sâmbăta.
61. **Suza**. n. de căţeà.
62. **Sivu-glavă** (bulg., cu capul cenuşiŭ), n. de capre.
63. **Şarcă**, n. de căţeà.
64 **Şută**, n. de capre fără córne.
65. **Ţărnă**, n. de capre negre. (bulg., negru).
66. **Venu**, n. de boŭ saŭ de vacă născuţĭ Vinerĭ.
67. **Viḑa**, n. de vacă fĕtată Vinerĭ.
68. **Vrană**, n. de capre.
69. **Zoĭcă**, n. de vacă născută Joĭ.

Strigăte de chemare a catârilor.

1. **Vîr**! Când chemăm catârul, ca să apuce drumul drept; tot aşà:
2. **văr-aţĭ**!
3. **aţĭ**! strigăt de chemare ca să oprim catâriĭ.
4. *moţĭ*! strigăt de chemare, de îndemn, de oprire la catârĭ; depinde de modularea vociĭ, ca să exprime îndemn, chemare saŭ oprire.

XVI. Nomenclatura localităţilor din Huma, Cònţica, Lunḑiñĭ, Oşanĭ, Birislàŭ, Nănte şi Cupa.

1. **Agri-Dunce** (la ∾), n. de loc. în Hma.
   'Agrili-al Jaĭcă, n. de loc. în Hma (vest).
   Agĭoĭe, n. de loc. în Oş.
   Apă-albă, n. de loc. în Nta.
5. **Apa-lĭ Cuvită**, n. de isvor. Apa acesteĭ fântânĭ este roşie, la gust acră şi locuitoriĭ ĭĭ atribue proprietatea de a tămăduì pe ceĭ suferinḑĭ, carĭ vin acì şi-şĭ spală picióre le.
   Apa-raţi, n. de fnt. în Oş. Apa din acest loc curge în continuŭ maĭ mult timp şi după acésta încetéză de a maĭ curge un timp

îndelungat de câte-và lunĭ, uneorĭ sĕptămânĭ, pentru ca apoĭ să reîncépă a curge din noŭ în abundenţă.

Apa-l-Teana, n. fnt. în Cpa.

Ăn Arburĭ, n. de loc. în Ln.

Ardulĭă, n. de loc. în Oş.

10. **Areŭlu-di-Ghĭupca**, n. de drum prăpăstios, care duce din Hma spre Ghevgheli.

Arghìr (pri), n. de loc. în Cpa.

Arghia-l-Dava, n. de loc. în Cpa.

'Aria Dòmnuluĭ, n. de loc. în Ln.

Aruaùt cişmè, n. de fnt. în Oş. care se maĭ numesce şi *Cişma-di-Padi*.

15. **Aşca**, n. de loc. în Nta.

Bàltăĭĭă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.

Balta-Cĭaìr, n. de loc. în Ln., unde altă dată a fost un mic lac, secat acuma.

Balta-mică, n. de loc. în Hma spre vest.

Baltă, n. de loc.; numaĭ când plouă se strînge apă în cât forméză un fel de lac.

20. **Baltă-roşi**, n. de loc. în Cpa. (lac).

Baltă (sęcă), n. de fost lac în Brw.

Bàuişti, n. de loc. unde altă dată aŭ fost băĭ, după cum spun moşiĭ. (Ln).

Bară, n. de loc. în Oş. Pămîntul este mocirlos, de unde şi numirea de bară.

Baş-Cişmà, n. de fnt., în Cpa.

25. **Ăn Batòņĭ**, n. de fnt., în Oş. Altă dată a fost un fel de *vâltorĭ*.

Bàuva (în loc de: Bahuva), n. de loc. în Brw.

Băcìlişti, n. de loc. în Hma. Loc unde când-và a fost târla, de unde îĭ vine numirea.

Băcìliştea-al-Chĭorle, n. de loc., fostă târlă, după cum arată numirea, în Hma.

Băciĭĭa-al-Cĭoĭca, n. de loc. în Hma spre Nord.

30. **Băcilìñĭ**, n. de loc. în Cpa.

Băciliñă, n. de loc. în Brw, hotar.

Băcĭola-Ghìuluĭ (târla celuĭ viŭ), n. de loc. în Oş.

Băcĭola-lu-Riza-chĕaĭa, n. de loc. în Hma. [Târla luĭ Riza-scutarul.]

Bărdèt, n. de loc. în Hma. Altădată pădure de bradĭ, adĭ sunt numaĭ ogóre frumóse acì.

35. **Băs'ęrica-mica**, biserica în Oş. cu hramul «Adormirea-Maiciĭ Domnuluĭ.»; n. de loc. în Nta, altă dată biserică.

Băs'ęrica-mari, n. bisericiĭ cu hramul «S-tul Nicolae» din Oş.

Băs'ęrica-lu Tanàs, n. uneĭ bisericĭ, în ruine adĭ, din Hma.

Băşcĭurĭ, n. de loc. spre nord, în Hm. Sunt grădinĭ frumóse de unde îĭ vine şi numirea: tk. *Bahce* = grădină.

Bătañĭă, n. de loc. în Brw. Este hotar.

40. **Bătàñĭa di-la Sireanu**; n. de loc. în Cpa; *bătañĭa* de acì funcţionéză.

Bătòñĭ (an ∾), n. de loc. în Oş.

Beliţa, n. de rîŭ în Meglena, se varsă în Megleniţa.

Beş-bunar (tk. = cincĭ puţurĭ, isvóre), n. de fnt. şi de rîŭ, care isvorĕsce din Oş. şi se varsă în Carazmàc. Eşind din teritoriul aparţinênd Oş., capĕtă numirea de *Meglenişti*, iar maĭ în colo numele *Culodĭàĭ* şi sub acest nume se varsă în *Carasmàc*. Se numesce Beş-Bunar, fiind-că apa isvorĕsce din cincĭ isvóre

Bicĭàc, (cişma ∾), n. de fnt. în Hma, chiar în sat.
Bigurliva, n. de loc în Cupa.
45. **Bijăniă,** (an∾), n. de loc. în Cpa şi Oş.; servesce de hotar.
Bila-lungă, (=stânca-lungă) n. de loc. în Oş.
Bila-de-Varnic, n. de rîuleţ în Hma, a căruĭ apă trecea prin sat altă dată, după cum se spune şi după cum atestă albia rĕmasă sécă. Legenda spune, că pe când se jucà în apa rîuleţuluĭ un copil, venind dintr'o dată un curent puternic de apă, a târît pe copil de vale şi l'a înecat. Mama acestuia, nebună de durere, şĭ-a rĕsbunat asupra rîuleţuluĭ, astupând, în curs de maĭ multe ḑile, gura rîuluĭ cu lână, făcêndu-l prin modul acesta să-şĭ schimbe cursul în direcţia opusă cătunuluĭ, spre Conţĭca.
Biļĭă, n. de loc. în Cpa.
Biļĭucă, n. de loc. în Cţca.
Bistriţa, n. de apă în Nta.
50. **Bivuļĭ,** n. de loc. în Cpa.
Blaţa, n. de loc. în Nta; ∾ mari, ∾ mică, n. de loc. în Oş.
Blădiţă, n. de loc. în Hma.
Ăn-Boja, n. de loc. în Nta.
Borcă, n. de loc. în Oş.
Boţă, n. de fnt. în Oş.
55. **Bòţăļĭă** (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Boari, n. de munte în Meglenia, anume şira dintre *Dọuă urecļi,* până la Z'na din Nta.
Braḑĭ-di-cirèşĭ, n. de loc. în Ln.
Brăţe, (=braţe), n. de loc. în Hma.
Brĭaznic, n. de loc. în Hma.
Brañĭă, n. de loc. în Hma.
60. **Bri-miel,** (1) n. de loc. în Cupa.
Bri-purari, n. de loc. în Cupa.
Bucĭava, n. de loc. în Brw.; este hotar.
Buduvăchĭ, (Cişma di ∾), n. de fnt. în Oş.
Pri **Buluvàñĭ,** n. de loc. în Nta.
65. **Buluvanu,** (an ∾), n. de loc. în Oş.
Bumbăţină, n. de loc. în Cpa.
Bumbăchişti, (=bumbăcărie), n. de loc. în Hma. spre Nord.
Bunàr, n. de loc. pădurósă în Oş.
Bunaru Neàmţăļĭă, n. de loc. şi de fnt. în Oş. (Puţul nemţóĭceĭ).
70. **Bursàc,** saŭ **Burtàc** (!), n. de loc. în Nta.
Burunu-di-varniţă, n. de loc. în Hma, unde se face var. (Puţul de *varniţă* = cuptor de făcut varul.)
Camòrĭ, n. de loc. în Brw.
Capu-di-apu, n. de fnt. în Hma, a căruĭ apă este fórte rece şi fórte bună.
Caraĭani, n. de loc. în Cupa.
75. **Carăùş,** n. de loc. în Hma.
Carpin-gros (la ∾), n. de loc. in Ln.
Casandria, n. de loc. în Nta.
Casă (la ∾), n. de loc. în Cpa.
Casa-Zmèuluĭ, n. de loc. în Oş., reşedinţă de zmeŭ după credinţa sătenilor, *ŭom cu peñĭ,* om cu aripĭ care zbóră, şi când tună, se zice că el tună. *Zmeul* de acì rădică o fată, când jucà în horă şi o aduse în acéstă loc.
80. **Càsili-lu Mişi** (la ∾), n. de loc. în Oş., unde altă-dată a fost sătuleţ.
Càsili-Vàşiļĭă, (casele Vaşeĭ), n. de loc. în apropiere de Oş.,

(1) Nu sunt sigur dacă cum-và *Bri* n'ar fi preposiţ. *pri.*

unde altă dată aŭ fost case şi sătuleţ.

Càsili-Pètcăļĭă, n. de loc. în Oş., fost sătuleţ.

Călugăr (cişma di ∾), n. de fnt. în Oş.

Cămeşa (na∾), n. de loc. în Conţica.

85. **Căpă-nọŭ**, n. de fnt. în Cupa.

Cărămilă, n. de loc. în Huma şi Cupa.

Cărlĕájăļĭă (cişma ∾), =(cişmeaua Carleajeĭ), n. de fnt. în Oş.

Cărñĭár, n. de loc. in Nta.

Cărúş, n. de loc. în Brw.

90. **Căstọñĭ**, n. de loc. în Cupa.

Cătùnişti, n. de loc. în Hma, unde a fost altă-dată cătun.

Chĭană (cişma al ∾), n. de fnt. spre nord in Hma.

Chĭarea-mari, n. de loc. în Hma. Numită chiare fiind-că nu vede sórele partea loculuĭ.

Chĭatră, (la ∾), n. de loc. în Hma.

95. **Chibúr** (Cişma lu∾), n. de fnt. în Oş.

Chira, n. de loc. in Brw.

Chirmidàrniţa, n. de loc. în Hma. (Cărămidărie); şi în Ln. se găsesce o loc. cu acéstă numire.

Chitca, n. de loc. în Cupa.

Chitchili-bàbăļĭă, n. de loc. în Oş. (Florile babeĭ).

100. **Cĭaira-lu Trăĭán**, n. de loc. în Oş. (Livadea luĭ Traian).

Cĭavdàr, n. de loc. în Hma, la nord.

Cĭocĭa, n. de loc. în Hma.

Cĭorĭ (an ∾), n. de loc. în Ln.

Cişma-Bèguluĭ. n. de fnt. în Hma.

105. **Cişma-di-culă**, n. de fnt. în Oş.

Cişma-di-Padi, n. de fnt., în Oş., care se maĭ numesce şi *Arnaùt-cişmè*.

Cişm-al Bandu, n. de fnt. în Oş.

Cişma-di-vali, n. de fnt. în Cpa.

Cĭuca, n. de loc., deal, în Brw. şi în Ln.

110. **Cĭucarea di Cirnici**, n. de loc. în Hma.

Cĭucĭulĭàn, n. de loc. având forma paseriĭ *cĭucĭulĭàn* (ciocârlan), când e privită din depărtare; în Hma.

Cĭuma, n. de loc. in Oş., spre est şi în Cupa spre vest.

Cĭunărẹscă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.

Cĭuncutèļĭŭ, n. de loc. în Cupa.

115. **Cĭuchiti**, n. de loc. în Conţca.

Cĭùtură, n. de loc. în Nta.

Ăn Cļin, n. de loc. in Nta.

Cļinu-dùdiļĭă, n. de loc. în Oş.

Coadri, n. de loc. în Cupa.

120. **Ăn Coastă**, n. de loc. în Nta.

Coasta-di-Parcĭùvala, n. de loc. în Nta.

Coasta-mari, n. de loc. în Lĭumniţa. Se vede din Ghevgheli.

Coasta-di-Tanàsiţĭ, n. de loc. în Oş.

Codru-negru, (Codru negru). n. de loc. în Oş. şi în Nta.

125. **Codru**, n. de loc. în Huma, unde se află pădure fórte frumósă.

Codru-naltu, n. de loc. în Hma, care se desparte de *Codru* printr'o muche *(rid)*, Arom. *şilătură*.

Codru Bară, n. de loc. în Hma.

Codurĭ (Coturĭ, în Hahn: Koter, p. 268 op. cit.), n. de pădure; şi n. de rîŭ, ce se varsă în Megleniţa.

Còrbuluĭ (cişma ∾), n de fnt. în Oş.

130. **Ăn Corñĭ**, n. de loc. în Nta, unde se află cornĭ.

Coruna, n. de loc. în forma uneĭ coróne, în Lĭumniţa (Weig. op. cit., p. XXI.)
Ăn Cọmp, n. de loc. în Cupa.
Cràişnic, n. de loc. în Nta.
Crimiját (izvọrcă di ∾) n. de fnt. în Oş.
135. **Crivinoñĭcă** (an ∾) n. de loc. în Ln.
La Cruţi, n. de loc. în Cupa; şi în Oş. numită şi **Fagu-lu-Cĭuli**.
Cucòrĭ, n. de loc. în Oş.
Cuculici, n. de loc. în Oş.
Cudru-Bară, n. de loc. în Hma.
140. **Cudru-Pulḷĭa**, n. de deal în Huma.
Culasa, n. de fnt. în Cupa.
Culă (castel), n. de loc. în Hma.
Culodĭàĭ (Culudĭàĭ), n. de rîŭ ce se varsă în Carasmàc.
Cupa-vẹcḷi, n. de loc. unde a fost altă dată Cupa.
145. **Cupàcĭu-roṣi**, n. de loc. la vest, în Hma. Terenul acì este de tot neted, saŭ cum ḑic Humeniĭ *ramnic*.
Ăn Cupaci, n. de loc. în Oş.
Cupăcină, n. de loc. în Huma şi Cupa.
Curabi, n. de loc. în Ln.
Cureta, n. de fnt. în Cpa.
150. **Curla**, n. de loc. în Hma.
Curiă, n. de pădure în Ln.
Curìţĭ şi **Curi**, n. de loc. în Cpa.
Ăn Curìcĭŭ, n. de loc. în Ln.
155. **Curnèt**, n. de loc. în Huma.
Curu-di-brad, n. de loc. în Huma.
Curu-di-mucĭară, n. de loc. în Oş. Se maĭ numesce şi *Pădină*.
Curu-di-Bătañĭă, n. de loc., unde altă dată erà *bătañĭă* (vâltóre) în Hma.
Cusăḷĭă (an ∾), n. de loc. în Nta.
160. **Cusèlĭ**, (cişma ∾), n. de fnt. în Cţca şi între Hma. şi Ln. *Cusèlĭ*, în dialectul meglenit se numesce pămînt roşu. De acì şi numirea localităţiĭ, fiind-că se află acì pămînt roşu.
Cutaru-Gàuăḷiă, n. de loc. în Nta.
Cute (an ∾), n. de fnt. în Oş.
Dalcĭoană, n. de fnt. în Oş.
Deal, n. de loc. în Brw.; în Oş.; în Ln., de unde te poţĭ uità peste tótă câmpia.
165. **Deba** (cişma lu ∾), n. de fnt. în Cpa.
Destor (an ∾), n. de loc. în Nta.
Dìḷĭă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Diminíc, n. de loc. în Nta.
Dingu, n. de loc. în Hma, unde altă dată erà un *dingu*, (un fel de vâltóre) cu care se curăţa orezul. Astăḑì cultura orezuluĭ fiind părăsită de Humenĭ şi de satele vecine, ca neproductivă, şi *dingul* a fost părăsit.
170. **Dragni**, n. de loc. în Ln.
Drăgaṣcă, n. de loc. în Brw.
Dijoasa-biserică, n. de biserică în Ln., numită şi *Sfeti-Vracĭ*.
Discrena, n. de loc. în Cpa.
Disupra-Halcùş, n. de loc. în Cpa.
175. **Dòĭ Căstọñĭ**, n. de loc. în Cupa.
Dọŭ-urecḷi, muntele din Conţca, care, privit din depărtare, cele două piscurĭ par a fi ca două urechĭ.
Drumu-mari, se numesce drumul care duce în spre Ghevgheli (Ln.).
Drumu-di-viñĭurĭ, (drumul de la viĭ), care duce spre viile din Ln.
Drumu-di-Lẹsa, drumul care duce din Ln. spre localitatea *Lẹsa*.
Drumu-di-mănăstìr, drumul care duce din Ln. în spre mânăstirea din Oşanĭ.

180. **Drumu-di-Cĭopri,** care pornesce din mahalaua cu acelașĭ nume.
Drumu-di Nǫnti, care duce din Ln. spre Nănte.
An Dròbică, n. de loc. în Nta.
Drumu di ∾ [H]uma, n. de loc., servind de hotar între Brw. și Hma.
Drumu turțèsc, n. de drum în Oș.
185. **Dula,** n. de deal în Hma.
Dùicĭ, (cișma ∾), n. de fnt. în Oș.
Dulęți, n. de fnt. în sat, în Ln.
Dumbrǫvĭ, (dumbrăvĭ), n. de loc. în Oș.
Elcęșința, n. de fnt. în Oș.
190. **Fagu-di-Cruți,** n. de loc. în Oș.
Fagu-lu-Cĭuli, n. de loc. în Oș. Se maĭ numesce și: *la Cruți.*
Făltǫnă, n. de fnt. în Oș.
Făltǫna-cal̦ĭlor, n. de fnt. în Oș.
Făntănęli, (an ∾), n. de loc. în Nta. (Fântânele.)
195. **An Făntǫnă,** n. de loc. în Nta. (la Fântână.)
Fășănițurĭ, n. de loc. în Nta.
An-F'ęrică n. de loc. în Ln.
F'ętăl̦ĭă, (isvoru ∾), n. de loc. în Oș. (= isvorul feteĭ).
Frajil̦ĭ, n. de loc. în Nta. (=la Fragĭ.)
200. **Fringhița,** n. de loc. în Huma. Tradițiunea povestesce următórele despre acéstă numire: satele Huma, Lunḑiñĭ, Gorșèt și Oșanĭ, se certaŭ între ele și nu se puteaŭ înțelege cu nicĭ un chip în ce privesce întinderea hotarelor. Fie-care sat pretindeà din teritoriul satelor vecine și din causa încălcărilor reciproce, ajungeaŭ la fel de fel de conflicte și chiar omorurĭ. După multe învrăjbirĭ, aŭ căḑut la înțelegere, ca teritoriul fie-căruĭ sat să se întindă până la locul numit aḑĭ *Fringhiță,* altă dată numit alt-fel. Și ca să nu-șĭ calce jurămîntul, cum din întîmplare treceà pe acì o *francă* (europénă, franceză, neortodoxă creștină) aŭ prins-o și îmmormîntat-o în acel loc, ca să fie păzitórea hotaruluĭ stabilit cu învoială comună. *Grobu* (mormîntul) Frânceĭ se vede și până astăḑĭ și se numesce, *grobu-li-Fringhia* saŭ simplu, *Fringhița.*
Furęsca, (vali ∾), n. de rîuleț în Cpa. (=Valea furéscă.)
Fùruluĭ (cișma ∾), n. de fnt. în Oș.
Fuzęti, (an∾), n. de loc. în Oș.
Gaĭa, n. de loc. în Oș. (=cióră).
205. **Ăn Gardìñĭ,** (=la grădinĭ) n. de loc. în Nta.
Gàura-lisìțăl̦ĭă, (gaura vulpiĭ), n. de loc. în Oș. și Brw.
Gàura-Ursuluĭ, n. de loc. în Brw; n. de fnt. în Oș. (=gaura ursuluĭ).
Gàura-di-Zǫnă, n. de loc. în Nta. (=Gaura de Zînă.)
Găndacĭa, n. de loc. în Cpa. (Etym. de la gândàc).
210. **Gărdiñĭa,** n. de loc. în Cpa; — n. de fnt. în sat în Hma. (Etym. grădină.)
Gărmòzĭ, n. dę loc. în Brw, (grămeḑĭ, ruine).
Gherghina, n. de loc. în Cpa.
Gherghiță, n. de loc. în Nta.
Ghigòr, (la∾), n. de loc. în Hma, unde se află piétră cu acelașĭ nume.
215. **Ghĭolma,** n. de loc. în Cupa.
Ghĭubrina, (gunoiŭ de capre) n. de loc. în Hma. și Cpa.

Ghĭupca, n. de loc. în Hma, în apropiere de *Pesi-grop*, mormîntul unuĭ Turc ticălos (vedĭ, pag. 12—13), împuşcat acì pentru multele neomeniĭ făptuite în satul Huma şi Coniţa. Tot de acì isvorĕsce un rîuleţ cristalin, care pórtă acelaşĭ nume. Este loc de poposire pentru drumeţiĭ carĭ vin din Ghevgheli saŭ din spre Lundiñĭ şi Nănta.
Ghĭurta, n. de loc. în Hma.
Gĭamiă, n. de loc. spre Sud de Hma, unde altă dată, pe când Turciĭ Iurucĭ se ocupaŭ cu creşcerea vitelor, şi eraŭ constrînşĭ să ésă cu turmele lor p'aci, în timpul veriĭ, aveaŭ moschea lor.
220. **Gĭun'ępini**, n. de loc. în Oş. (= Juniper.)
Glăvătĭă (an ∾), nume de loc. în Oş.
Gorşèt saŭ **Gurşèt**, n. de munte împodobit cu o frumósă pădure şi aparţinênd satuluĭ turcesc *Maĭàda*. Altă dată a fost sat românesc acì, cu acelaşĭ nume; situat între Lţa. şi Hma.
Grădişti, n. de loc. în Brw. şi Ln.
Grămada-l-Ţanţa, n. de loc. în Cţca.
225. **Grămătic**, n. de fnt. în Cpa. Este un şipot. (*Grămătic*=scriitor, secretar, învĕţat.)
Gręcă (an ∾), n. de loc. în Cpa. (=la Grecóica).
Grigonatca, n. de loc. în Nta.
Gripa-li-Dafi, n. de loc. în Nta.
Groapa-Moàşăļĭă (grópa bătrâneĭ), n. de loc. în Oş.
230. **Groapa-lu-Manci** (grópa, mormîntul luĭ Manciu), n. de loc. în Oş.
Groapa-gàĭăļĭă (grópa cióreĭ), n. de loc. în Oş.
Groasa (an ∾), n. de loc. în Nta.
Grobu-li Fringhia, n. de loc. în Hma (vedĭ *Fringhiţa*).
Grobu-Ghĭòrgăļĭă (mormîntul *Ghĭorgaĭ*, n. de femee), n. de loc. în Oş.
235. **Grobu-Tìcăļĭă** (mormîntul Ticăĭ), n. de loc. în Oş.
An Grobu (la mormînt), n. de loc. în Ln.
Grobu Iànăļĭă (mormîntul Ioanăĭ), n. de loc. în Oş.
Grobu-lu-Mimedu: n. de loc. în Huma, unde se află îmmormîntat un Turc cu numele *Memed*.
Pri **Groşĭ** (la ceĭ groşĭ, eraŭ altă dată doĭ arborĭ groşĭ), n. de loc. în Cpa.
240. **Gręnt**, n. de loc. în Cpa.
Gugàchĭ, n. de loc. în Cpa.
Gugurècĭ, n. de loc. în Cpa.
Gură, n. de loc. în Ln.
Gura-lu-Ţapu, n. de loc. în Brw.,
245. **Gurşèt**, vedĭ: *Gorşèt*.
Guşèt, n. de sat între Lţa şi Hma. (Weig., Vl. Megl. p. XXII), probabil, localitatea însemnată de noĭ *Gorşèt*, *Gurşèt*.
Guti-cu-apu, n. de loc. în Brw.
Guva-zęñĭlor di-Viļĭoari (Gaura ḑinelor din Vilĭoare), n. de loc. în Hma, unde se crede, că locuesc şi aḑĭ ḑîne. (Spre vest de sat.)
Guva-Zęñĭlor-dipri-Rępa-al-Coşa, n. de loc. în Hma, unde se crede că locuesc ḑîne; spre vest de sat.
250. **Guva-Zęñĭlor-di-Brĭaznic**, n. de loc. în Hma., spre est de sat, locuinţă de ḑîne.

Guvidàrnică, n. de loc. în Cpa., care servesce de staul pentru boĭ şi vacĭ, un fel de *văcărĭaḍă*, cum se ḍice la ceĭ-lalţĭ Aromânĭ.
Iànăḽĭă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Iavur (=laur), n. de loc. unde se află pădure de acest arbore în Cpa., Oş., Nta., Ln., Hma.
Ischi-Cupa [tk. = vechea Cupa], n. de loc. în Cupa, unde se află altă dată satul Cupa; numirea este oficială, nu populară.
255. **Ivu**, n. de loc. în Nta.
Izvoară (an ∾), n. de loc. în Cpa, de unde isvorĕsc treĭ isvóre.
An Izvoară, n. de loc. în Ln., unde se află un isvor.
Izvoàrăli-Măcĭcati (= isvórele marĭ), n. de fnt. în Oş., de unde isvorĕsc maĭ multe isvóre.
Izvoàrăli-minuti (isvórele micĭ), n. de fnt. în Oş. .
260. **Izvoru-Ghĭupţèsc**, n. de fnt. în Nta. (Isvorul ţigănesc.)
Izvoru-di-Blaţa, n. de fnt. în Oş.
Izvoru, n. de fnt. în Cupa şi Oş.
Koter [Hahn, op. cit.], n. de rîŭ în Meglenia, numit: *Codurĭ* (veḍĭ acest cuvînt).
Lăpòs, n. de loc. în Cpa, unde cresce buruéna *lăpùş*, bună ca nutriment pentru porcĭ şi ca doctorie pentru diferite bolĭ.
265. **An Lëa**, n. de loc. în Ln. (*Lèa*, este a patra parte din pogon.)
Lediñĭ (an ∾), n. de loc. în Ln.
Lèşuiţa, n. de loc. în Oş.
Lètniţa, n. de loc. în Ln., lângă *an-Lëa*.
Lęsă, n. de loc. în Ln.
270. **Linţĭ** (an ∾), n. de loc. în Cpa.
Livàdişti, n. de loc. în Nta. (de la *livade*).
Pri-Loziñĭ, n. de loc. in Cpa.
Loznă, n. de loc. în Hma, renumită prin producerea de strugurĭ cu acelaşĭ nume.
Lọnca (lunca), n. de loc. în Oş.
275. **Lòsceva**, n. de loc. în Cţca, unde altă dată a fost sat, cu acest nume; n. de *cătun* vechiŭ în Ln., pe cósta munteluĭ *Zâna* (*Zọna*). După ce satul a fost părăsit de locuitorĭ, aceştia s'aŭ stabilit cu toţiĭ în satul Lunḍiñĭ, şi pămîntul ce posedaŭ în Losceva le aparţine tot lor şi acuma. Eĭ ară ogórele şi se folosesc de pădurile din Losceva ca şi înainte. Satul a fost părăsit din causă că, fiind în drumul mare, care legà câmpia Ghevghelieĭ cu cea a Meglenieĭ, treceaŭ p'acì Turciĭ din Nănta şi din cele-lalte sate turcescĭ şi nu-ĭ lăsaŭ în pace. Eĭ, fiind puţinĭ la numĕr, nu li se puteaŭ opune cu nicĭ un chip. De când satul acesta s'a stricat, drumul mare, care duceà din Meglenia în Ghevgheli prin Losceva, s'a abătut prin satul Ln., care, în trécĕt fie ḍis, multe îndură din causa acésta. (Veḍĭ pag. 19, Partea I, m. sus.)
Luzană (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Ḻinişțu, n. de loc. şi fnt. în Oş.
Maàlă, cartier, mahala.
∾ **di-sus** (mahalaua de sus;
280. ∾ **di-jos** (mahalaua de jos);
∾ **di-Cĭopri** (mahalaua de Ciopre);

∾ **di pristi-vali** (mahalaua de peste rîŭ), tóte acestea nume de mahalale sunt în Lunḑiñĭ.

Mademi (mină), n. de loc. în Cpa, unde se află o mină de aur, aramă, şi alte metale şi carĭ dejà se exploatéză.

Mandalĭasa, n. de loc. în Nta.

285. **Măcĭcati** (an ∾)=(la cele marĭ), n. de loc. în Oş. [Probabil este aceeaşĭ numire de maĭ sus: *izvoàrăli măcĭcati.]*

Mănăstìr, n. de fnt. în Oş. şi mânăstirea ce se află în Oş., între satele: Oşanĭ, Birislaŭ, şi Lunḑiñĭ, cu hramul: *Arhanghelul Mihail,* renumită prin minunile ce face. O dată pe an se face sĕrbătóre mare, unde vin pioşĭ din cele maĭ depărtate sate ale Meglenieĭ şi Ghevghelieĭ.

Meglènița, n. de rîŭ ce se varsă în Carazmàc.

Meglènişta (aşà se numesce rîul *Meglenița* la Oşanĭ).

Meghĭa-naltă, n. de loc. în Oş.

290. **Melisìn**, n. de loc. în Hma.

Menu-roşi, n. de loc. în Hma.

An Mèsuluĭ (de la *mes* = lună), n. de loc. în Nta.

Metòh = metohul din satul Oşanĭ, unde se află un singur călugăr.

Mica Bogoròdiță (recte: *Mala-Bogoròdița*), Arom. = *Stămăria-ţea-mica,* n. bisericiĭ din Hma. Totuşĭ hramul eĭ nu se face la 8 Septemvrie, cum ar fi trebuit, ci la 22 Iulie, adecă în ḑiua Sf-eĭ Vinerĭ, care, ca şi sf. Marie din 15 August, se serbéză cu cea maĭ mare pompă de toţĭ Aromâniĭ, avênd prin modul acesta caracterul unor sĕrbătorĭ naţionale printre Româniĭ de peste Balcanĭ (Veḑĭ, p. 17).

295. **Mirizu-vecl̄u** (= loc de odihnit pentru vite, pe la mieḑul ḑileĭ, vara, Arom., *mirìḑŭ, amirìḑŭ.*), n. de loc. în Hma.

Mirinḑu-Mari (mirinḑu = tot loc de odihnit pentru vite pe la mieḑul ḑileĭ, vara), n. de loc. în Oş.

Miru-Ezuluĭ, n. de loc. în Cpa.

Mişa, n. de fnt. în Oş.

Moara-la-Ghĭolma;
300. **Moara-Sibìa**;
Moara-l-Desi;
Moara-l-Dima-Chĭosĭ;
Moara-l-Iti; n. morilor din Cupa.

Moara-disupra (móra de sus);
305. **Moara-dijoasa**, móra de jos; numele morilor din Hma.

Moàrili-al-Bară (morile luĭ Bară), n. de loc. în Hma, unde altă dată eraŭ morĭ.

Moara-di-cătùn;
Moara-di-bătañĭă;
Dijoasa-moară; numele morilor din Ln.

310. **Moara di la Vir**;
∾ **la dijoasa**;
∾ **din Petuc**;
∾ **di la Pupuñĭa**, n. morilor din Oş.

Momcĭe (slav. = fată), n. de pajişte în Hma.

315. **Mucĭọrĭ** (an ∾), (= la mocirle), n. de loc. în Cpa.

Murminturĭ, n. de loc. în sat la Oş., vechiŭ cimitir. Cişma din ∾, n. de fnt. în Oş., în sat.

M̃ariş, n. de loc. în Brw.

Nao (cişma ∾), n. de fnt. în Hma, în sat.
Năparti (= în a parte, dincolo), n. de loc. în Cpa.
320. **N'ẹmţăļĭă** (cişma ∾), n. de loc. în satul Oş. (= cişméua Nemţóicei.)
Niḑirìñĭ (an ∾), n. de loc. în Cpa.
Noviñĭ (an ∾), n. de loc. în Brw.
Nọŭă (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.; n. de fnt. în sat, în Ln.
Nujdi, n. de loc. în Hma.
325. **Nujda-dijoasa**, n. de loc. în Hma.
Nuţĭ (nucĭ), n. de loc. în Brw.
Paca (la ∾), n. de deal în (?)
Padi (Pajişte, podiş), n. de loc. în Cpa.
Padină (= poiană mică, pajişte mică), n. de loc. în Cpa., şi Oş., unde se maĭ numesce şi *Curu-di-mucĭară.*
330. **Paĭàc** (Paic), n. de munte în Meglenia.
Pasiţĭ, n. de loc. în Brw.
An Patru (sub-înţelegêndu-se: *locurĭ*), n. loc. în Cpa.
An Patru-Arburĭ, n. de loc. în Hma (la ceĭ patru arborĭ).
Pădàrniţă, n. de loc. în Oş.
335. **Pădìñĭ**, n. de lac. în Ln.
Părgòn (an ∾), n. de loc. în Oş.
Părgìc (cişma lu ∾), n. de fnt. în Hma, după numele luĭ *Părgìc*, despre care tradiţiunea spune, că ar fi fundatorul satuluĭ Huma.
Părnàr, n. de loc. în Cpa. (*Părnàr*, este un fel de arbust.)
Păticĭca, n. de loc. în Hma.
340. **Pelivori**, n. de loc. în Cpa.
Pepèriţă, n. de loc. în Nta; de la *pipèr*, probabil.
Pesi-grob (la ∾), n. de loc. în Hma, unde se află îmmormîntat un Turc.
Peştirĭ (an ∾), (peşteră), n. de loc. în Brw.
P'ẹştirea-Tùrculuĭ, nume de peşteră în Hma.
345. **Petricĭa** (la ∾), n. de loc. în Nta.
Petri-vie, n. de loc. în Hma.
Petuc, n. de loc. în Oş., unde se află şi o móră, numită: *moara di la* ∾; n. de apă în Oş.
Picĭna (pri ∾), n. de loc. în Hma.
Piļĭùc, n. de loc. în Oş.
350. **Piroasa** (an ∾), n. de loc. în Oş.
Pristi-Grip, n. de loc. cam prăpăstiósă în Hma.
Pişàtăļĭă (an ∾), n. de loc. în Brw.
Pitàculuĭ (cişma ∾), n. de fnt. în Oş.
Ploasna, n. de rîuleţ în Nta.
355. **Plocĭ** (an ∾), n. de loc. în Cpa.
Poartă (la ∾), n. de loc. în Nta.
Poliţă, n. de loc. în Ln.
Pòpăļĭă (an ∾) (la a Popeĭ), n. de loc. în Nta.
Poròĭŭ, n. de rîŭ ce se varsă în Meglenița. (Veḑĭ *Puròĭŭ.*)
360. **Pọntiţĭ** (pântece), n. de loc. în Oş. Acì pămîntul este şes.
Pristi-Arèŭ, n. de loc. în Hma.
Privigòr (**Pri-vigòr**), n. de loc. în Cpa.
Prìcĭca (an ∾), n. de loc. în Oş.
Proda (an ∾), n. de loc. în Ln.
365. **Prun**, n. de loc. în Cpa.
Pruvădìştĭ (cişma di ∾), n. de fnt. în Oş.
Puliţă, n. de loc. în Hma.
Puļĭana-lungă (poiana-lungă), n. de loc. în Hma.
Puļĭana-Fùruluĭ, n. de loc. în Hma.
370. **Puļĭana**, n. de loc. în Nta.

Pulĭană-B'ęlălĭă (Poiana Beleĭ), n. de loc. în Nta.
Pulĭana-cu-Pinu (= Poiana cu pin), n. de loc. în Nta.
Punti (la ∾), n. de loc. în Cpa.
Puntea di-zadă, n. de loc. în Oș.
375. **Puròĭŭ** n. de rîŭ, ce se varsă în Meglenița (vedĭ: Poròĭŭ).
Pustavi, n. de fnt. în Oș. și Nta.
Puturoasa, n. de loc. în Hma; în Nta.
Puț (la ∾), n. de loc. în Hma.
Puvèțĭ, n. de loc. în Cpa.
380. **An-Raurĭ**, n. de loc. în Nta.
Răchita (=Răpita), n. de loc. în Nta, servesce de hotar între Brw. și Nta.
Răsădìștĭ (an∾), n. de fnt. în Oș.
Răvnàc, n. de loc. în Ln.
Règăḷĭă (cișma ∾), n. de fnt. în Oș.
385. **Reĭcă**, n. de fnt. în Oș.
Resa, n. de loc. în Conița.
Rid, n. de dél, șiră de munte; se află în tóte satele de acì.
Ridu-di-Cruți (délul, șira de cruce), n. de loc. în Hma.
Ricĭcă, n. de loc. în Conița.
390. **Robi** (cișma di ∾), n. de fnt. în Hma.
Robuva, n. de loc. în Nta.
Ropă-di-Scară (an∾), (=Piétra, stânca de la scară), n. de loc. în Oș.
Ropa-lu-Pętru (an ∾), = Piétra luĭ Petru, n. de loc. în Oș.
Ropă-di-Cucĭàn (an ∾), n. de loc. în Oș.
395. **Ropli-nalti** (an ∾), (=râpele, pietrele înalte), n. de loc. în Cpa.
Ropă-càprăḷĭă, a. de loc. în Cpa.
Ropă (an ∾), n. de loc. în Cpa.
Ropa și **Ropa-prăvălită** (= Piétra-rostogolită), n. de loc. în Huma; ambele se află așezate una lângă alta.
Ropa-di-moàră, n. de loc. în Hma.
400. **Ropa Còrbuluĭ**; **Ropa-lu-Botli**; **Ropa-nțăpată**; **Ropa-cu-ùrmili**; } nume de localități în Oșanĭ.
Ropa-naltă, 405. **Ropa-l-Șima**; **Ropa-l-Coșa**; } n. de loc. în Huma.
Ropa-roși; **Ropa-di-Cucĭàn** } n. de loc. în Brw.
Ropa-negră; 410. **Ropa-roși**; **Ropa-di-Zdravèțĭ**; } n. de loc. în Nta.
Ropă-cu-cupàcĭŭ; **Ropa-bùfuluĭ**; **Ropa-roși**; 415. **Ropa-nțăpată**; } n. de loc. în Ln.
Rupòsu (an ∾), n. de loc. prăpăstiósă în Cpa.
Sadanàc, n. de loc. în Hma.
Sadu-Cĭubàñĭ, n. de loc. în Hma, în fața satuluĭ.
Salumunu, n. de loc. în Hma.
420. **Saranda** (la ∾), n. de loc. în Nta.
Sarăndár, n. de loc. în Hma.
Sarchiu, n. de loc. Nta.
Sarea-apu (an ∾) = (cascadă), n. de loc. în Ln., se maĭ ḑice și: *Sarea-apu di la valea-mari.*
Sălniță, n. de loc. în Conița.
425. **Săm-Todre** (sfîntul Tudor), n. de loc. în Nta, unde altă dată pe când Năntenii nu trecuseră încă la islamism, erà biserică.
Sărìñĭ, n. de loc. în Hma, unde la Paștĭ se ese cu *sonțiḷĭ* (cu sfintele icóne). Propriŭ înșémnă loc unde se dă sare oilór. Arom. se ḑice: *Sărìñĭ.*

Sărìñĭ (=loc de dat sare la oĭ), n. de loc. în Brw.
Scapit (an ∾) (= în apus, loc unde apune sórele), n. de loc. în Oș.
Scapitu-mari (apus de sóre mare), n. de loc. în Oș.
430. **Scǫrca-l-Nicĭa**, n. de loc. în Cupa.
Scǫrca saŭ: **Scǫrca-goală**, n. de loc. în Ln.
Scrǫca, n. de loc. în Brw, Nta și Oș.
Scrǫca-di-Corn;
Scrǫca-di-dẹd;
435. **Scrǫca-di-ŭòstruva;**
Scrǫca-di-lẹgăn (acì délul este fórte înalt);
Scrǫca-di-glojdiñĭ;
Scrǫca-mică;
Scrǫca-di-Bărtàn; tóte n. de localitățĭ în Oș.
440. **Scrǫḑĭ**, n. de loc. în Brw.
Sèliști, n. de loc. în Oș. și Ln., unde altă dată a fost sat.
Serĭ-capina, n. de loc. în Cpa.
Sfeti-Nicola, biserică din Oș., numită: *Băs'ẹrica mari;* și biserica din Ln., ce se află în sat.
Sfeti-Vracĭ, n. de biserică la marginea satuluĭ Ln., între Ln. și Brw. cu hramul: *Sfințiĭ-fără-de-Argințĭ, Cosma și Damian,* care se maĭ numesce și: *Dijoasa băs'ẹrică.*
445. **Siglița**, n. de loc. în Conița.
Sirìn, n. de loc. în Brw. (*Sirìn*= loc. expus sóreluĭ, propriŭ *senin.*)
Sirin-mari, n. de loc. în Cpa.
Sirinu-di-dǫŭli-api, n. de loc. în Oș.
Siriñĭ, n. de loc. în Hma (= locurĭ înseninate, deschise la vedere).

450. **Soțĭ** (an ∾)=la soțĭ, n. de loc. în Oș.
Spròtiva, n. de loc. în Hma, față, în potrivă de sat, de unde îșĭ iea și numirea.
Stămăria-Mari, n. de biserică în Cpa, cu hramul la 15 August (Maica Domnuluĭ).
Stăvinerĭ, n. bisericiĭ *Mala-Bogorodița* din Hma.
Steĭcă, n. de fnt. în Oș.
455. **Străbu**, n. de loc. în Cpa.
Su-dẹl, n. de loc. în Ln. (Subt-dél).
Sup-Cătùn, n. de loc. în Cupa.
Sup-Ĭaz, n. de loc. în Ln., Brw.
Sup-Rǫpă n. de loc. în Cpa.
460. **Sup-Rǫpa-l-Mamùt**, n. de loc. în Cupă, unde a fost împușcat și îmmormîntat Turcul Mahmut.
Surinu-di-Plemițĭ, n. de loc. în Hma. (*Surìn* se numesce partea loculuĭ expusă spre resăritul sóreluĭ, ca să fie luminată din dată ce resare sórele.)
Șapti-Frațĭ (la ∾), n. de loc. în Hma, între *Càtùniști* și *Chĭatră.*
Șarǫta (cișma∾), n. de fnt. în Ln.
Șcrècăļĭcă (cișma ∾), n. de fnt. în Oș.
465. **Șǫputu-lung** (= Șipotul lung), n. de fnt. în Oș.
Șǫputu-Pòpăļĭă;
Șǫputu-di-Machĭ;
Șǫputu-di-dẹl, n. de fnt. în Oș.
Șǫpur-pǫpăr, n. de fnt., în Oș., numit și: *Șǫputu-pòpăļĭă.*
470. **Șǫputu-căprărèsc**, n. de fnt. în Nta.
Șupeàr (cișma di∾), n. de fnt. în Hma.
Ștur, n. de loc. în Lĭumnița (Weig. Vl.-Megl., p. XXI).

Talambáz, n. de loc. în Ln.
Tăpoli, n. de loc. în Cupa.
475. **Tica,** n. de loc. în Huma.
Tichi (izvoarca∾), n. de fnt. în Oş.
Tifirìchĭ (pri ∾), n. de loc. în Cpa.
Titli, n. de loc. în Ln.; *cişma di* ∾ = n. de fnt. în Ln.
Tomci (cişma lu ∾), n. de fnt. în Oş.
480. **Tǫrli** (târle), n. de loc. în Ln.
Trăĭàn (cişma lu ∾), n. de fnt. în Oş.
Trapu-Màrcăļĭă, n. de loc. în Ln. (Părînul Marceĭ); *Trap* însémnă *părîŭ* şi *hăŭ.*
Trapu-Zlămbòc, n. de loc. în Cupa; *Zlămbòc* = adânc.
Trăculată, n. de loc. în Ln.
485. **Treļiĭ-Fajĭ,** n. de loc. în Nta [la ceĭ «treĭ fagĭ»].
Trèili-Făntǫñĭ, n. de fnt. în Cpa.
Trucuļĭată, n. de loc. în Nta.
Tufca-Pètcăļĭă, n. de loc. în Oş. (Tufişul Petcăĭ).
Tulárişti (cişma di ∾), n. de fnt. în satul Oş.; n. de loc. în Oş., şi Lĭumniţa, în sat unde se face horă în ḑile de sĕrbătorĭ, şi care se maĭ numesce = *an ŭoru rĭ*: în hore la Oşanĭ.
490. **Tumbă,** n. de loc. în Cpa.
Tumba-Pètcăļĭă, n. de loc. în Nta.
Tumba-naltă, n. de loc. în Coniţa., loc. înspăimîntătóre, unde îşĭ găsesc refugiul haiduciĭ şi care se află între satele: Conţca, Lunḑiñĭ, Oşanĭ, Huma şi Birislaŭ.
Turlàc (cişma ∾), n. de fnt. în Hma, în sat.
Al Tuta n. de loc. în Cupa.
495. **Ţară-albă,** n. de loc. în Ln., unde pămîntul este alb.
Ţărţăràchĭ (pri ∾), n. de loc. în Cpa.
Ţer, n. de loc. în Brw.
Ţitati, n. de loc. în Brw. şi Huma.
An Ţuţurĭ, n. de loc. în Oş.
500. **Ubǫļĭ,** n. de loc. în Cpa.
An ŭorurĭ = în hore, loc., unde se face horă în ḑilele de sĕrbătorĭ şi Dumineca; n. de loc. în Ln., Oşanĭ, Brw, Cupa.
Urgĭàn, n. de loc. în Ln.
Uricļĭuşă (izvoarca di ∾), n. de fnt. în Oş. (*uricļĭuşă* = ureche mică).
Usęĭa, n. de loc. în Brw.
505. **Valea-Sęcă,** n. de loc. în Brw, unde, când plouă, se face părîiaş.
Valea-mari;
Valea-raţi;
Valea-di-căstǫñĭ;
Valea-al-Mirca; n. de rîuleţe in Cupa.
Valea-di-Cota, n. de loc. în Hma.
510. **Valea-di-Huma;**
Valea-Cĭuc;
Valea-raŭă;
Valea mari;
Valea-sęcă;
515. **Valea-zlămboacă** (= rîuleţul adânc); n. de rîuleţe în Oş.
Valea-Crăñĭàr, n. de rîuleţ lângă Nta.
Valea-di-m̃ĭari, n. de fnt. în Oş.
Valea-mari;
Valea-sęcă, n. de rîuleţe în Ln. În acéstă loc. din urmă se află pămînt fórte bun pentru fabricarea cărămiḑilor. A fost şi o cărămidărie, părăsită astăḑĭ.
520. **Valea-di-Bucĭovnic,** n. de rîuleţ, în Ln.
Vălturniţă, n. de loc. în Nta. (=la cuiburile de vultur).

Vărtoapi, n. de loc. în Nta., (vedĭ *vîrtoapi)*.
Vălĭăviță (an), n. de loc. în Ln, unde altă dată se află vâltoare.
Vărtica, n. de loc. în Cpa.
525. **Vărtòchĭ**, n. de loc. în Cpa.
Verna, n. de fnt. în satul Ln.
Veclĭă (cişma ∾), n. de fnt. în Hma, în sat.
Viĭtoari (la ∾), n. de loc. in Hma.
Vinătòr (=vînător), n. de loc. în Nta., în Ln.
530. **Viñĭa-l-Aşĭ**, (= via de la Aşĭ), n. de loc. în Cpa.
Viñĭurĭ (la ∾) = la viĭ, n. de loc. în Cpa, Hma, Ln.
Vir (an ∾), n. de fnt. în Oş.
Vìrili-Strimti, n. de loc. în Oş.
Viru-Èjuluĭ (la ∾), n. de fnt. în Oş.
535. **Visoĭca-Camen** (slavonesce: piétra înaltă), n. de loc. în Coniţa.
Vişterna (Cişma ∾), n. de fnt. în Hma.
Vîrtoapi (an ∾), n. de loc. în Oş.
Vîrtoapa-l-Mancĭu, n. de loc. în Hma.
Vîrtoapa-l-Dima, n. de loc în Cpa.
540. **Vrîcĭa** (an∾), n. de fnt. în Oş.
Vrîu-di-Nucă (Vîrful de nucă), n. de loc. în Hma.
Vrîu-di-cruţi (=vîrful de cruce), n. de loc. în Huma.
Vrîu-di-Ţitati, n. de loc. în Hma, unde se văd ruinele unuĭ castel antic. Délul pe care se află este fórte ascuţit şi panorama ce ţi se înfăţişéză de acì este dintre cele maĭ splendide.
Vuloagă, n. de loc. în Hma.
Zagrád (cetăţuea), n. de loc. în Ln., Brw.
545. **Zàĭcuva**, n. de loc. în Brw.
Zăpàd, n. de loc. în Brw.
Zăvòĭŭ, n. de loc. în Brw. şi în Oş.
Zidiniţurĭ, n. de loc. în Ln.
550. **Zlămbiţă** (la ∾), n. de loc. în Oş.
Zonă, n. munteluĭ Zîna, cel maĭ înalt din partea loculuĭ. Aparţine Lunḑiniţilor, Năntenilor şi altor proprietarĭ particularĭ. Locuitoriĭ din Lunḑiñĭ suferă mult rĕŭ de vînturile carĭ suflă din partea munteluĭ *Zîna;* le strică sămĕnăturile, şi dacă din întîmplare aŭ cosit, suflând turbat, le sbóră snopiĭ depărtare de césurĭ întregĭ. Maĭ tóte casele satuluĭ din Lunḑiñĭ n'aŭ nicĭ o ferésträ în spre partea Zîneĭ din pricina acésta.
Zona-mică, n. de loc. în Nănta.

GLOSAR.

În acest glosar sunt cuprinse:

1) Tóte cuvintele aflătóre în prima şi a doua parte a presenteĭ lucrărĭ, afară de cele cuprinse în cap. XVI *Nomenclatura localităţilor;*

2) Cuvintele cuprinse în opul *Vlacho-Meglen* al luĭ G. Weigand [prescurtat Wgd.], cu indicarea pagineĭ şi alăturate pe lângă vorbele respective din lucrarea nóstră;

3) Cuvintele din *Românii din Meglenia* de P. Papahagi [prescurtat Pap.], când aceste cuvinte nu le întîmpinăm în textele lucrăriĭ de faţă, dar redate cu adevĕrata lor pronunţare (veḑĭ pag. 2, Partea I).

Primele cifre arată pagina unde se află cuvîntul; iar cifrele din parentes, carĭ urmează acestora, arată No. de pe pagină. Un cuvînt nu este indicat de maĭ multe orĭ, decât când este necesar.

Verbele sunt date la Ind. pres., pers. I.

Tóte cuvintele neaccentuate, atât în glosar cât şi în texte, se cetesc cu accentul pe penultima.

Prescurtările principale din text şi glosar sunt cele următóre:

Arom. (Aromânesce).
Brsl. (Birislăŭ).
Cţca (Conţca, Còniţa).
Cpa. (Cupa).
Cşm. (Cişmeà).
DR. (Daco-Român).
fnt. (fântână, isvor).
Hma. (Huma).
IR. (Istro-Român).
loc. (localitate).
Ln. (Lunḑiñĭ).
MR. (Macedo-Român).
MglR. (Megleno-Român).
n. (nume).
Oş. (Oşanĭ).
sm., sf., sn. (substantiv masculin, femenin, neutru).
vb. (verb).

Conjugările sunt arătate prin (conjugarea) I, II, III, IV.

Alfabetul. Ordinea alfabetică este cea următóre:

a, ă, b, c, d, ḑ (dz), e, ę, f, g, h, i, î, j, l, ļ, m, m̃, n, ñ, o, ǫ, p, r, s, ş, t, ţ, u, v, ṽ, x, z (1). Ea se va citi diftongat în tot-deauna: e̯a (ĭa); oa, de asemenea se va citi diftongat o̯a (ŭa).

Notă. Paginele din Partea II a presenteĭ lucrărĭ, pentru exemplarele trase aparte, corespund 135 cu 1, 136 cu 2 şi aşà maĭ departe până la pag. 184, care corespunde cu pag. 50.

(1) Veḑĭ despre valórea fie-căruĭ sunet la pag. 9—11.

A.

A=La începutul cuvîntuluĭ este deschis în genere şi în unele cuvinte se pronunţă aă, *aàmpiratu* [v. despre *A* în Wgd. 6—7].

A interj.: *a! nu vinĭ coa!*

Abă sf.=flanelă 37.

Abèr sm.=scire; veste de mórte 60 ($_{47}$), Arom., *lĭ-adùsiră hîbărli*=ĭ-aŭ adus scirea despre mórtea luĭ.

Ac sn.=ac; obiect de argint 30, 61 ($_{1}$), 157.

Ac sn.=drept, dreptate: *vę ac fachiru*=aveà dreptate săracul 157.

Acăĭès vb. IV=lovesc. [Pap. acăès]: a se muncì, a lovì.

Acnès vb. IV=lovesc: *la acnì*=îl lovì, îl pocnì (Pap.).

Acrèp sm.=scorpion, Arom. *şcrac* [Pap. *acrip*, este greşit. Etim. arab. *acrèb*].

Acru adj.=acru; fig. fudul, îngâmfat 61 ($_{2}$).

Acu conj.=dacă; une-orĭ *a* se elide: *'cu* 58 ($_{9}$), 66 ($_{88}$).

Adèt sn.=datină, obiceiŭ 119, 144.

Aflu vb. I=aflu, găsesc, descoper; *bini vă flọm* 55 ($_{4, 14}$); 58 ($_{17-19}$), 61 ($_{3}$); *aflum* 66 ($_{93}$), Pap. A se perde, când nu este accentuat.

Aftari pr. neh.=atare, ast-fel; pl. *aftọrĭ* 61 ($_{4}$). Arom. *aftari* (Gopeşĭ).

Àgĭaba adv.=póte, dór 157.

Agru sn.=agru, ogor, ţarină 155, 103 ($_{63}$).

Aĭ! interj.=aide! *aĭ să mergă la ampiratu*=aĭ să mérgă la împĕratul 145.

Aĭdi! interj.=aide! 68 ($_{51}$), 145.

Aĭdiţĭ! interj.=aideţĭ! 135.

Aĭgọr sm.=armăsar (Bw., Ntă).

Aĭòr sn.=grajd în casă, numit şi *fund* [Pap.].

Aìr sm.=noroc 59 ($_{5}$); *air nu ari di tini*=nu se alege nimic de tine 156.

Airliă=noroc, cu noroc, norocos: *airliă să-ţi iă!*=să-ţĭ fie cu noroc! 56 ($_{32, 33}$); *ŭom airliă*=om norocos.

Al sm.=hal, stare; nenorocire 59 ($_{11}$); *an niţi un al*=într'un hal fără de hal 138.

Alaitcă sf., pl. *alaitchi*=persónele carĭ trăesc la curte 143; *cum alaìtchili dărară*=cum făcură curtesaniĭ 145; *zisi la alaìtchili luĭ*=ḑise la curtesanele luĭ 146.

Alàt, pl. alaturĭ sn.=unéltă 103 ($_{63}$).

Alăĭès vb.=aburez, Arom. *ahulescu*, Pap. pipăiŭ.

Alb adj. [Wgd. *alp*, pl. *ai̯lp* 16]=alb 47 ($_{13}$); *ca̯lĭ a̯lĭbĭ*=caĭ albĭ, 50 ($_{10}$), 61 ($_{6}$); *alb purtat-aŭ*=a purtat alb, nu de doliŭ 76 ($_{311}$); *cu barba albă* 166; *albă*=frumósă, fericită; Wgd. 60, 61: schöne.

Albès, vb. IV=albesc.

Albèţ [Pap.]=albéţă.

Albęţă sf.=albéţă; partea albă a ochiuluĭ (Pap.); bólă de ochĭ.

Albină sf.=albină 137; *albìnili ţe nu sirbès* 27.

Albìri sf.=a albì, albire; *albiri pọnḑa*=a înălbì pânza.

Alcĭă=n. de cal, de culóre roşie 170 ($_{1}$).

Alexandru=n. pr. 152.

Alìz [etim. tk.]=în tocmaĭ, adevĕrat, just: *alìz negru*=cu totul negru 104 ($_{65}$).

Alnăĭès vb. IV=pipăiŭ, caut cu de-amănuntul, caut prin tóte părţile, scotocesc. Arom. *pusputescu*.

Alt pron. neh.=alt 121.

Altàr sn.=altar 80 ($_{367}$).

Ai̯lĭŭ [Wgd. ai̯li̯ 13]=usturoiŭ 38.

Am vb. II = am, *aĭ, ari, vem veți, aŭ*; conj. pers. III *aibă; vuĭ*=avuĭ; *vut*= avut, *vẹri*=a avé, avere; *ari ĭarbă*= este érbă 71 ;*u* vut-aŭ = a avut; *ună aspră-ŭ fost* 65 ($_{70}$); *să aĭbă*= o să aibă 103 ($_{63}$); *Di mort lup ari la vrin, să-l̦ĭ iă frică?* 74 ($_{261}$). [Wgd. 44].

Amàc sm. [tk. ahmàc]= prost, tîmpit [Pap.].

Amàn = grație, aman 148.

Amă conj. [Wgd. 35, Pap., ama] = dară 57 ($_{58}$), 65 ($_{70}$).

Ambalig vb. I = baleg, a se bălegà [Pap.].

Ambàr=hambar, pl. *ambară* 62 ($_{3}$) și *ambọrĭ* 31.

Ambèt vb. I = îmbĕt; *amă-l̦ĭ ambitọ cu vin țẹli lumi* = dar iĭ îmbĕtă cu vin pe aceĭ ómenĭ 144. [Wgd. idem 10].

Ambitărnès vb. IV = îmbătrânesc 56 ($_{34}$).

Amburọs (mi∾) vb. IV = mĕ lupt: *si amburọs*= se luptă 18.

Amflu (și: amflum) vb. [Wgd. 10] = umflu, sunt mândru: *mult si amflă*, mult se umflă în pene 62 ($_{7}$).

Amìn = amin; la timp, tocmaĭ; *si pugudì la amìn* 62 ($_{8}$); 56 ($_{31}$, $_{37}$), 57 ($_{48}$), 122.

Amnàr [Wgd. 10], sm. = amnar.

Amnu vb. I = umblu; *ari un pul̦ĭŭ, tucu dipri rid, rid amnă* 49 ($_{7}$).— [Wgd., Pap. 15 idem]; 52 ($_{17}$); *poțĭ si amni?* 136; *amă poțĭ si amnișĭ* 136; *amnọnda* = umblând 120.

Ampărțọs vb. IV [Wgd. ampọrtsọs 9, 42] = împărțesc.

Ampẹdic vb. I. [Wgd. *ampẹdik* 10, Pap. greșit *ampedic*] = împedic.

Ampiràt sm. = împĕrat 51 ($_{17}$), 52 ($_{30}$), *ampiratu bọrilor* = împĕratul vînturilor 40, vînt straşnic, care suflă din spre muntele Zîna în satele Lunḑiñĭ şi Birislaŭ.

Ampiratèsc adj. [Wgd. ampiratésk 38] = împĕrătesc; *și ca la pùsiră an cucọțĭ ampiratèșĭ* = și când îl puseră în cocoșĭ împĕrătescĭ 137.

Ampiraticĭcă sf. = împĕrătésă 136.

Ampiratiță sf. = împĕrătésă 142, 143; împĕrătésa albinelor 27.

Ampirațọl̦ĭă sf. = împĕrăție 141, 145.

Amplitès vb. IV [Pap.] = împletesc.

Amplitìt = împletit 151.

Ampl̦ĭu vb. I [Wgd. ampl̦ĭu 10, ampl̦iài 39, Pap. idem] = umplu: *Ț-ampl̦ĭọ coca?* = aĭ înțeles 66 ($_{99}$); *la ampl̦ĭară capu* = îl înduplecară 64 ($_{56}$); *li ampl̦ĭară izm'ẹnili di frică* 144.

Amprostu vb. I = pun drept, fixez: *al̦ĭ ămproastă* 33.

Amputọs vb. IV = împut; *la ampuțọ răsolu* = a se da de rușine 81 ($_{418}$).

Amĭ = ? 50 ($_{18}$).

Amĭ = Dat. de la *ĭo* [Wgd. *anĭ* 5], 49 ($_{3}$, $_{6}$), 50 ($_{10}$, $_{11}$).

An prep. [Wgd. idem 34] = în; *an țer* 50 ($_{15}$); 51 ($_{21}$, $_{22}$); 52 ($_{30}$); *ara-n lantă mọnă* = iară în cea-laltă mână 33; de asemenea *ăn*.

An sm. = an; anul trecut 53 ($_{34}$), 62 ($_{11}$), 77 ($_{331}$); *ca junsiră an añĭ* = dacă ajunseră în vîrstă 143. [Wgd. idem 12].

An sn. = han 163.

Ancalàr (Pap.) adv. = călare.

Ancalic vb. I [Wgd. idem 10] = încalec, 66 ($_{118}$); 144; *ancălicàt* = încălecat 152.

Ancalzọs vb. IV = încălḑesc 147, Wgd. idem: ankọlzọs 42, ankọlzọi = încălḑiĭ 10; *să na ancalzẹscă*, iar nu: anclazẹscă 147 ($_{9}$).

Ancap vb. II = încap; *pimintu nu mi ncapi*= pămîntul nu mě încape 139.
Ancàrc vb. I = încarc 152; *delmi coța amĭ va ancărcàțĭ* = din moment ce atâta mě rugațĭ 158. [Pap.]: îngreuez, împovărez.
Ancă=încă 62 ($_6$), 164; *domnu 'ncă* 78 ($_{318}$), Wgd. *ankǫ* 10, 33; Pap. idem.
Ancl̦ìd vb. III= închid 45 ($_4$), *ancl̦ìs* 51 ($_{23}$); [Pap. *anc'ìs* = de colóre închisă; Wgd. ankl̦id 10, ankl̦iis 39].
Ancl̦inăcĭuni sf.= închinăciune, compliment; *şi ĭo să pisăĭès unǎ ancl̦inăcĭuni* 142; [Wgd. *ankl̦initšuni* 15].
Ancoà adv. = încóce 162.
An-cola adv. = în colo.
Ancrèsc vb. III = cresc 153; a rěsărì sórele: *ancrẹşti soarli*= rěsare sórele 106 ($_{67}$); *di ca să ancrẹscă soarli* = după ce apare sórele (lit. după ce o să apară sórele) 119.
Ancrielàt adv. = cu minte, înțelept. Wgd. 69.
Ancurùn vb. I = încunun 168; *ancurunàt* = încununat 168.
Ancurunatic sn.= plata pentru încununare, de încununare, ce i se cuvine popeĭ şi celor-lalțĭ servitorĭ aĭ bisericiĭ. [Pap. idem.]
Andirèg vb. III = dreg 149; *şi la andirẹsi* 151; *andirẹzi casa*= deretică (prin) casă.
Andrẹŭă sf. = undreà 31.
Anfàş vb. I = înfaş, înfăşur 117; *la anfaşă* 107 ($_{68}$).
Anfrìc (mi ∾) vb. I = mě speriŭ, mě tem; *si anfricară* 140, 159.
Anfrìgură (mi∾) vb. I = mě apucă frigurile [Pap.].
Angă prep. [Wgd. *angǫ* 34] = lângă; *junsi angă unǎ moară* 143 [Etym. an + (lân)gă].

Angălbinès vb. IV = îngălbinesc.
Angărdès vb. IV = îngrădesc 117, 153.
Angărie sf. = clacă, angărie 41.
Angărọĭă sf. = clacă 66 ($_{99, 103}$).
Anghiès vb. I=[Pap. greşit *anghièḑ*] = înviez; *Cum si anghiĭască?* = cum o să învieze? 159; *anghiĭà* = învià 166.
Anghil sm. = înger 168.
Anglăvìt adj. = întocmit la stăpân, Arom. *arugàt*; Wgd. 64.
Angl̦ièg vb. I = încheg; pun la cale: *la angl̦igọm lucru* 62 ($_9$).
Angl̦ièț vb. I = îngheț.
Angl̦ìt [Wgd. *angl̦it* 10] vb. I = înghit; *cọn angl̦itàŭ* = când înghițiaŭ 166; *la angl̦itọ lupu* 137; *aŭ angl̦itọ* lisița 136.
Angrăjọs vb. I = supěr, ațîț (câniĭ).
Angrèc vb. I = îngreuez, trag maĭ mult la o parte 82 ($_{425}$); Pap. 28 ($_1$)
Angròp vb. I=îngrop; *s-la angroapă* 106 ($_{67}$); *angrupàt* 145, 146, 152.
Angunisès vb. IV=grăbesc 81 ($_{439}$), 168.
Anjòs adv. = în jos.
Anjùg vb. I = înjug 156.
Anjùr vb. I=înjur 137; Wgd. anžur 10.
Anlòş (mi∾) [Wgd. *mi anlušès* 42] = mě îmbolnăvesc; *unǎ țe si anloaşă micu* = îndată ce se îmbolnăvesce pruncul 108 ($_{70, c}$):
Anmòl̦ĭŭ vb. I = îmmoiŭ, Arom. *mol̦ĭŭ*.
Anmul̦ĭari=îmmuiare. Arom. *mulĭari*.
Anrăĭès [Wgd., *anraés* 49, *anrait* 10, 28]—mě supěr. Arom. *mi nărăıescu*.
Anruşọn (mi ∾) vb. I = mě ruşinez.
Ansòr vb. I= însor; *s-na la ansurọm*= să ni-l însurăm 139, 149.
Ansănătuşọz vb. IV = însănătoşez; *ca si ansănătuşọ* = după ce se însănătoşì 166.
Anşărătură sf. = colan 127, 128. [lit. înşirătură].

Ansùs adv. = în sus.
Anșọr vb. I = înșir.
Antala-pàntala = ciat-pat 62 ($_{10}$).
Antămọñĭŭ vb. I = tămâez 120.
Anticagíŭ sm. = persónă care se ocupă cu negoț de obiecte antice 23.
Antirie sf. = anteriŭ 36.
Antòrn vb. I = întorn, întorc; *și cọn si anturnasi* = și când se înturnase, se întorsese 151; *nu-ți si antoarnă* 84 ($_{479}$); *si anturnară* 163.
Antrèb vb. I [Wgd. antrep 10] = întreb 62; *tu-ți nu antrẹbă* = tu nu întrebà 160.
Antrèg adj. = întreg 166 [Wgd. *antrèk* 10].
Antribari sf. = întrebare, a întrebà, întrebând 62 ($_{11}$).
Antru prep. = între, în; în față 52 ($_{30}$): *ăntru; si plăscăťẹŭ antru ĭeḷĭ* = se ciocniaŭ între eĭ 146.
Antru vb. I = intru 58 ($_{7}$): *tot antră* 51 ($_{22}$); *ăn foc să antrișĭ* = în foc să intri 58 ($_{6}$); *ăntrọnda* = intrând 118.
Antunẹric sm. = întunerec 147.
Antunic vb. I = întunec; *niți nu si antunicọ bini* = nicĭ nu se înoptă, nu se întunecă bine 164.
Anturcĭọs vb. IV = turcesc; *mi anturcĭọs* = mĕ turcesc, mĕ fac turc; *ca si anturcĭọră bugariḷĭ* = după ce se turciră Bulgariĭ 156.
Anțăpari sf. = înțepare 67 ($_{181}$). *Anțăpọ* 86 ($_{523}$); *anțăpàt* = ascuțit.
Anțèrt vb. I = cert [Wgd. antsert 17, 9]
Anțilèg [Wgd. *antseleg* 48] vb. III = înțăleg 87 ($_{551}$), 71 ($_{208}$).
Anțìng vb. III = încing 117.
An-țọrț [Wgd. *an-tsọrts* 29] = anțerț, acu treĭ anĭ.
Anuntru adv. = înăuntru.
Anùrm (mi∾) vb. I = urmăresc, mĕ țiŭ după urma cuĭ-và: *anùrmă-ti dupu ĭel* 26 ($_{13}$).
Anurmari sf. = urmărire.
Anvărtès vb. IV = amestec, învîrtesc, înfășur. *Si anvărtẹști an caḷĭ* = se amestecă printre caĭ 166.
Anvèsc vb. III = îmbrac; *mi anvèsc* = mĕ îmbrac; *grọn anviscùt* = spic cu grăunțe (Pap.).
Anveșmìnt sn. = veșmînt, îmbrăcăminte (Pap.).
Anveștimìnt [nu: *anveștimùnt*, cum greșit e în Pap.] = îmbrăcăminte.
Anvèț vb. I [Wgd. *anvèts* 9, *anvitsàt* erfahren, geschickt 28] = învĕț 146, 168. *Din toțĭ maĭ anvițàu* = învĕțaŭ maĭ bine decât toțĭ 143.
Anvilès vb. IV = învelesc, înfășur 155, (greșit în Pap. *anvièḍ*]; *și li anviĭ di koš* Wgd. 63.
Anvilt = încolăcit; ghemuit 86 ($_{536}$).
Anvìng vb. III = învìng.
Anvinițọs vb. IV = învinețesc; *mi anvinițọs* = mĕ învinețesc, devin vînĕt la față.
Anvirìn vb. I = întristez, mâhnesc 145, supĕr 158. *Ampiratu si anvirinọ* = împĕratul se mâhnì, se supĕră 164.
Anvirinari sf. = supĕrare, întristare, mâhnire.
Anvirinòs adj. = supĕrat 159, 164.
Anvițàt [Wgd. *anvitsát* 28] adj. = învĕțat, obicĭnuit 80 ($_{385}$). Wgd. = erfahren, geschickt.
Anvițătură sf. = învĕțătură 143.
Anvîrtès vb. IV [Wgd. anvọrtés (mi ∾ ich wende mich 42] = întorc; învîrtesc; *țe anvîrtẹști la stọnga* = care întórce, se învîrtesce spre stânga 107 ($_{70}$).
Anzinucḷĭu vb. I = îngenuchez.
Anzinucḷĭari sf. = îngenuchere.
Apansọz [tk.] adv. = pe neașteptate;

că ţea noastră fu apansǫz = că la noĭ a fost cam pe neaşteptate 150.
Apir [Pap. la Nta] vb. IV = a se face ḑiuă; *apirì* = se luminà de ḑiuă.
Apsana [etim. arab *habs* = închisoare] = închisóre 164. *Apsànuluĭ* 164.
Apţ sm. = prisonier [Pap.]; închisóre; *aĭ apţ!* aĭ (în) închisóre. [Etim. arab. *habs.*]
Apu sf.=apă; art. *apa* 42 ($_8$), 52 ($_{25}$); *apu nu-ţĭ da să bẹĭ* = a nu-ţĭ da un moment răgaz 62 ($_{14}$), 60 ($_{15}$); *di la treĭ api* 109 ($_{70}$).
Ar vb. I = ar 69 ($_{571}$), 155.
Aràl – n. pr. de rîŭ 146.
Ară adv., conj. = iară (passim).
Arăbaba = fórte repede, cât de mult iute 104 ($_{65}$).
Arb sm. veḑĭ, *ărb.*
Arbèt, *arbeti* Wgd. 24, Pap. = spate.
Àrburi [Wgd. *arbur* 11, pl. *arburį* 22], pl. *arburĭ* sm.=arbore; *un àrburi cu còriñiḽĭ an sus* 49 ($_1$).
Arburimi sf.=arborime, arboret[Pap.].
Arc sn.=arc; instrument cu care se lucréză bumbacul 33 [Wgd. *ark, artsǫ* 9,24].
Ard vb. III = ard 65 ($_{80, 81}$), 151; *vrin foc s-ti ardă, da-ni-m̃ĭ ti àrdiri!* 59 ($_9$) [Wgd. *arš* = arseĭ 39).
Ardic vb. I = ridic 71 ($_{198}$); *si ardică* 119; *unu si ardicà, lantu si lăsà* = unul se ridicà, altul se lăsà 144.
Ardicari sf. = ridicare, a se ridicà.
Argavàn sm.=Arom. argavàn [v. răgăvàn] = crin.
Argĭès [Pap.] vb. IV = cheltuesc; etim. *hargĭ* arab.=cheltuire.
Aricĭŭ sm.=ariciŭ [Hma, Oşanĭ].
Aripă, pl. *ĭeripi,* sf. = aripă.
Arnaùt sm. = Albanes [Pap.].
Arnăuţęşti adv. [Pap.]= albanesesce
Arsinìc (v. răsinìc) 128.
Arslàn sm.=leŭ (v. răslan).
Arşǫn s.=răschitor 34 [v. *răşǫn*].
Art'ìc [tk] = în sfîrşit 61 ($_{80}$).
Arvĭă sf. = arie 40. Arom. *arvĭe.*
Arzìnt [Wgd. idem 48] sm.=argint 89 (notă 1).
Arzintàr sm. = argintar 29.
As adv.=aḑĭ 164. *Pri zuŭa di as* 58 ($_{14, 19, 20}$); Wgd. *as* 34.
Aschĭèr = armată 142, 151.
Aschitiă sm. = pustnic, sihastru.
Asli [tk.] adv. = adevĕrat 155.
Aspră sf. = ban, lescae 62 ($_{16}$), 65 ($_{70}$).
Astăzĭ adv. = astăḑĭ.
Astrèt adj.=sterp 61 ($_{73}$).
Aşĭ, pron. dat. refl.; *ş-cǫntă* = îşĭ cântă 67 ($_{112}$) [Wgd. *aš* 30].
At sm. = armăsar 62 ($_{21}$)
Atoali=Arom. *cutrughĭomsi,* partea caseĭ dintre acoperiş şi zidul pe care se razemă grinḑile ce susţin acoperişul, însă din năuntrul caseĭ în opunere cu strêşina 101 ($_{60}$); Wgd. *atǫli* = der zwischen Decke und Dach befindliche Raum 73.
Atǫr [tk hatîr] sn.=plac, chef 62 ($_{17}$).
Àţala-màţala= 62 ($_{18}$); *àţal* pe Arom. însémnă: om neîngrijit, care nu are nicĭ o ordine în haine, în purtare.
Aţi adv., conj. = apoĭ 33; dacă 152.
Aţĭ! = strigăt de chemare ca să oprim catăriĭ 171; dat sing. de la pron. *tu.*
Aŭ = Acus. de la *ea* [Wgd. *aǫ* 4].
Aŭră sf. = recóre [Pap.].
Axèn s. şi adj. = străin 62 ($_{19}$), 101 ($_{60}$), 116.
Ază adv. = aḑĭ.
Azną [tk haznà]=hazna, deposit de banĭ, vistierie 138.
Azǫr [tk.] adv.=gata 161, 163.

Ă.

Ă! interj. 161.
Ăĭ! interj.=hăĭ! 137.
Ămpiràt, veḑĭ *ampiràt.*
Ăn prep. = în 33, 46 ($_{7}$), 49 ($_{8}$), prescurtat în *n*: *n-vali* 45 ($_{2}$); *n-timp!*= la anul! 56 ($_{24}$); veḑĭ şi *an.*
Ăncoà adv. = încóce 136.
Ăncuntinàt adj.=încântinat 61 ($_{74}$).
Ăngròp = veḑĭ angròp 106 ($_{68}$).
Ănşǫr = înşir 122 (veḑĭ *anşǫr*).
Ăntru prep. = în faţă. Arom. *ntră, nintră* 51 ($_{17}$), 63 ($_{37}$); intre 101 ($_{59}$); *ăntru bătijuni* = înainte de botez 120 (veḑĭ *antru*).
Ăntunęric (veḑĭ: antunęric) = întunerec 102 ($_{61}$).
Ănţilèg [veḑĭ: anţilèg].
Ărb sn. = hârb 89 (notă), 86 ($_{517}$).
Ără (veḑĭ *ară*), se aude la Oş. maĭ mult.
Ărdicari sf. = ridicare, a ridicà 33. (v. *ardicari*).
Ărt sm. = prepelicar. Arom. *hîrtă,* câne de vînat pasĕrĭ.
Ăsli (veḑĭ: aslì) 158.
Ăşĭ = îşĭ Dat. 64 ($_{63-65}$), veḑĭ *aşĭ* 220.

B.

Ba! interj., adv. = ba! nu.
Babă sf.= bătrână, bunică 39, 45 ($_{1}$), 51 ($_{21}$), 62 ($_{20}$), 136; *baba* =mósă 117, *bàbili* = bunicele 118 [Wgd. *babǫ* = Grossmutter 49].
Babă sf. = obiectul de lemn care servesce la ridicarea pietrelor (= *rǫpilor*) de móră. Ln.
Babḷic sm. = Arom. *pelicàn,* fel de cocostârc.
Bacàm = lemn de vopseà pentru vopsitul ouĕlor 116 ($_{79}$). Arom. *băcame* [Etim. Arab. tk. = bacàm].
Bàcĭŭ sm. = bagiŭ.
Baclă sf. = fasole ţucără 38, 25. Arom. *cuchĭaŭă, favă.*
Bacǫr sn. (Oş).=aramă; *să scoţĭ bacǫru din răzìnt.* Arom. *băcîre.*
Bacşis sn. = bacşiş 154.
Bag vb. I = bag.
Bagĭe sf.= coş; loc de onóre în casă.
Baĭer sn. = lanţ, şir cu mărgele 36.
Bali sf., pl. = bale [Pap.].
Bàligă sf., pl. *bǫlizĭ* = balegă 60 ($_{57}$).
Balig vb. I=baleg; *băligàt, băligari.*
Baltă sf. = baltă.
Baḷĭŭ adj. = Arom. *baḷĭŭ* = bălan; *baḷĭă* fem., care are un semn alb pe frunte; n. de oĭ, etc. 170 ($_{9}$).
Bamñĭă sf. = bamie.
Bañĭ sm., pl. = monede vechĭ de aramă, carĭ n-aŭ curs.
Bară sf. = mocirlă 80 ($_{392}$), pl. este *bǫrĭ* Arom. *bară.*
Barbă sf.=barbă 52 ($_{31}$), 166; bărbie.
Barba-p'ìrcĭuluĭ = un fel de ciupercă.
Barǫşcă sf. = mocirlă mică [Pap.].
Bat vb. II = bat, întâlnesc 46 ($_{9}$); *şi apa s-ti bată!* = Bate-te-ar, înece-te-ar apa! 59 ($_{19-22}$); *bătùĭ păn di ĭel* = mĕ duseĭ, m'am dus până la el 71 ($_{106}$); *bătù pri lup* = întâlnì pe lup 136; *bătù pri albină* = întâlnì pe albină 137, 157 [Wgd. 37].
Bat-fat=nicĭ o vorbă, nicĭ pîs să nu ḑicĭ 151; ce-và a: *câr-mâr* nu încape.
Batiz vb. I=botez 62 ($_{21}$), Pap. idem; Wgd. *bates, batesám, batesáį,* 43.
Başa adv. = başca, géba, fără plată; *cǫ-ţi, lisiţu, si-ŭ mănànţĭ başa ua.* De ce, vulpe, să mănâncĭ strugurii fără plată? 150.
Băbàĭcă sm. = tată 62 ($_{22}$).
Băbès vb. IV = moşesc 116.
Băbiri sf. = moşire, moşit 118.
Băbḷiòc fig. = bătrân, Pap. 11 ($_{19}$).
Băbḷiţă fig.=bătrână, Pap. 11 ($_{19}$).
Băcĭǫlă şi **băcĭǫḷĭă** sf.=târlă, stână, strungă 38, 62 ($_{23-24}$).

Băginàc [Pap.] sm. = cumnat, douĕ persóne, carĭ ţin în căsătorie douĕ surorĭ, se numesc *băginàţĭ*. Arom. idem.

Băginìc sm. = coşul de pe casă, pe unde ese fumul.

Bălăntiă sf. = bucată de glonţ; flécurĭ 62 (25).

Băltiă sf. = securea 135; Wgd. bǫltia 4, bǫltie 10 [tk. baltà].

Bărbàt sm. [Wgd. bǫrbàt 22] = bărbat 49 (1), 159.

Bărbătęsca = partea bisericiĭ, unde staŭ bărbaţiĭ. Arom. *bărbătĭasca.*

Bărbătimi sf. = bărbaţĭ mulţĭ. Arom. *bărbătame.*

Bărbòs adj. = bărbos, cu barbă; *ţista bărbòs* = acest arhiereŭ [saŭ: preot, călugăr], în sens batjocoritor, spre injurie 160.

Bărdàc sn. = ulcĭor 117; obiceiŭ de nuntă 129.

Bărdi sf., pl. = bărde. Arom. *bîrde,* 32 [vedĭ bărdiḻĭ].

Bărdiḻĭ sf. pl. = Arom. *bîrde*, parte de răsboĭŭ 32.

Bărdilicu sm. = prăjină, servind la răsboiŭ 34. Arom. *cĭun, templă.*

Bărnăvèc, pl. *bărnăvèţĭ* = poturĭ 37.

Bărnic = fel din cereale 25.

Bărniţă sf. = fel din cereale 46 (6).

Băs'ęrică, vedĭ *bis'ęrică.*

Bătañĭă sf. = vâltóre 33, Arom. *bătañĭe, bătaḻĭe* şi pl. *bătăñĭ.* Servesce a da consistenţă şaiacuļuĭ, abaleĭ.

Bătijuni sf. = botejune, botez, botezare 65 (68), 120.

Bătizari sf. = botezare 119.

Bătùt adj. = bătut 105 (65); fig.: cias 89 (14).

Bebi sm. = copil, fecior 166; frate maĭ mare.

Becĭfi sf., pl. = poturĭ 37.

Beĭ = beŭ, prescurtare din *curcubèĭ* 46 (8).

Belchi [tk.] = póte, dór 145, 147.

Belchim = póte, dór 163.

Belijọs = culeg 113 (73).

Belìcĭŭ adj. = albicios; n. de cânĭ 170 (3).

Belu adj. = albul, frumosul.

Belùş adj. = alb, de colórea lapteluĭ, frumos. Arom. *bel, bĭàliş, bilùş.*

Berbir sm. = bărbier.

Bes vb. IV = bĕs; *beşĭ unu, beşĭ lantu* — beşĭ unul, beşĭ altul 139.

Beşìc n. pr. de localiate 63 (27).

Bęt adj. = bét 73 (215).

Bętă sf., pl. *bęti* = calţavetă, jartieră 33: *bęti chitcusiti* = calţavete înflorite, adecă brodate cu florĭ 37.

Bęŭ vb. II = béŭ 46 (8), 52 (35), 61 (62), 62 (26).

Bibă [Wgd. *bibǫ* = Fleisch 50] sf. = raţă; bucată de carne (Pap.); *lę-ţì ună bibă* = iea-ţĭ o bucată de carne; fel de brodărie 34.

Bic sm = taur; *ca bìc* 164. Arom *bic, tavru.*

Biducḻĭu [Wgd. *bidukḻiu* 37] = păduche [vedĭ *piducḻĭu*].

Biĭutură sf. = bĕutură 62 (36).

Bilă sf. = prăjina; ∾ *lungă* = stânca lungă, n. de loc. în Oş. 45 (3).

Bilès vb. IV = jupoiŭ 86 (516), 141; Wgd. idem = schäle 42.

Bileà adv. = abià; *saldi noĭ... scăpǫm bileà* = numaĭ noĭ... scăparăm abià 150.

Bilę = chip, chiar 80 (404).

Bil'ęg sn. = semn, gaj, ţintă 125, 163 [Pap.].

Biḻĭaŭă sf. = beléua 61 (64).

Biḻĭcă sf. = nume de flóre 113 (73).

Biḻĭcă-di-burìc = n. de plantă.

Biḻĭcă-furęscă = n. de plantă

Bilĭùc sn. = turmă 73 (256), 160.
Bilĭùr = n. de cânĭ 170 (4).
Bini [Wgd. *bini* 14, *bine* 16] adv. = bine 55 (4,7,8,14), 151.
Birbeți [Wgd. *birbetsi* 22] sm. = berbece 160.
Birbìlĭŭ sm. = privighetóre 49 (2).
Birichìèt [Wgd. *birikét* 51] = belșug, noroc 55 (9), 110 (72), 162.
Bis'erică sf. = biserică 49 (3), 121.
Bistri adj. [Wgd. 28 hell] = clar.
Bișănòs adj. = bĕșinos.
Bișocă sf. [Wgd. *bišoko*, pl. bišots 10, 23; Pap. idem] = bășică. Arom. *bișică*.
Bișonă sf. = bĕșină 139.
Bișòs [Wgd. *bišòs* 28] vb. IV = bĕs.
Bișori sf. = a bĕșì, bĕșire 63 (38).
Bitărnès vb. IV îmbătrânesc.
Bitòru [Wgd. idem] = bătrân 161, 162, *bitornă* 149.
Bivul sm. = bivol.
Bivulcĭác sm. = puiŭ de bivol.
Bivulĭță sf. = bivoliță.
Blagoslovìt adj. = binecuvîntat 166.
Blaguvisès vb. IV = blagoslovesc, urez, binecuvîntez 122.
Blană sf., pl. *blonĭ* = bolovan 63 (30).
Blastim vb. I = blastem [Wgd. blastimi, pers. II, 14].
Blăstèm sn. = blăstem. fesi ∾ = a blăstimat 156; *blăst'emili* pl. 63 (29).
Blăstimari sf. = blestemare.
Blăstimàt adj. = blestemat 61 (68).
Blăzeĭ = ∾ *ăți bra!* = (fiĭ) fericit 160.
Blizna sf. = fer; aramă 47 (12).
Bliznacu adj. = arămiŭ (fel de brodărie) 35.
Blor sm. = n. de érbă, fel de plantă.
Boabă sf. = grăunte de fasole, bóbe.
Boadnic sn. = butuc, pom de Crăcĭun 110 (72).
Boară = bor 47 (12).
Boari sf. = vînt 25, 40, 51 (17,18).
Boari-negră sf. = vînt negru, vînt turbat.
Boari-cu-neŭă sf. = vînt cu nea, când ninge și suflă vînt. Arom. *Cînd azvìmtură* = când zvîntă.
Boari-di-Zona = vîntul ce suflă din spre muntele Zina.
Bob bob, fasole 80 (385); ∾ *roși*, ∾ *șarot*, ∾ *pri fuști* = fasole roșie, fasole pestriță, fasole de pe stâlpĭ; ∾ *div* = fasole sĕlbatică (fel de plantă).
Bob, pl. *bobchi* = nasture 36.
Bod sn. = surcel 108 (66); țepuș ce se pune în *tindeclĭă*, ca să o fixeze.
Bogoròdița sf. — Maica Domnuluĭ.
Boi I sm., pl. = boiĭ, n. de constelațiune.
Bolĭcă sf. pĕs, dor; *saldi țesta să-ți iă bolica* = numaĭ acésta să-țĭ fie pĕsul 165.
Bopcă sf. = fel de brodărie 34.
Borgĭŭ sn. = datorie 63 (31), 136.
Borgilìŭ adj. = dator 70 (188).
Boș, pl. *boași* sn = boș 63 (33, 34).
Boșu-cucòtuluĭ = boșul-cocoșuluĭ, nume de flóre.
Boŭ [Wgd. *bou*, pl. *boi* 4, 22] sm. = boŭ 50 (11, 13), 51 (22), 135.
Bòru = bor: *cĭoru-boru* = cĭor-bor 47 (12).
Brà! interj. = bre! măĭ! 57 (57), 85 (510), 137.
Bracazùm sn. cingĕtóre de ismene [vedĭ *brucuzumu*].
Braț sn. = braț; pl. *brață* 120.
Brăc, pl. *bròți* = baltac, baltă mică (Huma).
Brăsnès vb. IV = încerc; *s-brăsnì să ĭesă* = se încercă, se sforță să iasă 161.
Brăsoghĭer sm. = prost, netot 63 (35).
Bráșl'en sn. = fel de ederă.

Bre! interj.=bre, măĭ 61 (₈₆).
Brẹg sn. = suiş 75 (₂₇₄). Arom. *gĭug.*
Brẹst sm. = fel de arbore, veḑĭ *jugastru* 28.
Bricĭŭ sn. = briciŭ 49 (₂).
Brîncèḽĭŭ sn. — clopoţel, ce se anină de gâtul vitelor micĭ.
Broască sf. = brôscă [fel de brodărie la cĭorapĭ] 35; brôscă 63 (₃₆); ∾ *cu samàr* (Ntă) = brôscă ţestôsă; ∾ *din apu* = brôscă din apă; ∾ *din uscàt* — brôscă de pe uscat; ∾ *vẹrdi* = brôscă verde, care trăesce prin érbă verde. Dacă din întîmplare un boŭ, vacă, etc. mănâncă o asemenea brôscă, se umflă şi môre în douĕ ḑile, când nu i se dă ajutor imediat.
Broatăc sm. = Arom. *broatec*, brôscă din apă, brotăcel.
Brọn sn. = brîŭ 33, 36 (Wgd. 6).
Brucuzùm sn. = brîŭ de ismene 110 (₇₁)
Brumă sf.=brumă 63 (₃₇); *cadi brumă* =cade brumă.
Brusàc sm. (Pap.) = loc sădit cu pinĭ, pinet.
Bruvinèc, pl. *bruvinèţĭ*= poturĭ, şalvarĭ 37.
Buarè (tk. buharè) sm. = cămin.
Bubaḽĭcă sf. = gândăcel, gărgăriţă 68 (₁₄₇).
Bubaḽĭca-Dòmnuluĭ = boul luĭ Dumneḑeŭ, insectă.
Bubă sf. = gândac de mătase 63 (₃₈), 58 (₂₈), pl. *bubi* 26.
Bubrèc (veḑĭ *buburèc*).
Bubulică sf. = n. de insectă, fel de cărăbuş negru.
Buburèc (Wgd. *buburèk* = Niere 49) = rinichĭ.
Bucă sf. = gura de canal pe unde apa îşĭ schimbă cursul din orizontal în vertical; *jùnsiră langă buca di ună moară* 146, 108 (₇₀), 143.
Bucăiri sf. = mărlire la porcì; *porţiḽĭ si bucăĭès* (Pap.). Arom. se ḑice: *porcul ghiţĭaşti.*
Bucădarnic sm. = mămăligă.
Bucĭală sf. = instrumentul care ţine hangul la *gaĭdă* (Pap.).
Bucĭfàr sm. = butar.
Bucĭọs vb. IV = fluer, şuer; ţîşiŭ (despre foc) 52 (₃₃); *an bucĭọ*=anul trecut cîntă 53 (₃₄).
Bucĭum sm. = buştén, butuc 119; aparatul cu care se trage lâna 34. Arom. *scamnu*; *lînàr.*
Bucĭumigă sf. = nume de plantă.
Buclă sf. = vas de lemn în care se ţine apă, vin. Arom. *buclă.*
Buclìc sn. = *buclă* maĭ mică 31.
Bucḽiţă sf. = *buclă* mică. Arom. la fel.
Bucur (mi ∾) vb. I = mĕ bucur 142; *s-na bucurọm* 57 (₄₆); *să nu ti za bucurĭ* 59 (₈).
Bucurìḽĭă sf = bucurie 57 (₄₆), 145, 150 (Wgd. bukuriḽọ 7).
Bucuròs adj. =bucuros; *ubavĭ şi bucuròşĭ* = frumoşĭ şi bucuroşĭ 143 (Wgd. idem, 28).
Bud sm. = n. de flôre.
Budală sm. =prost, netot 63 (₃₉), 169.
Budamiă sf. = fel de cuvertură (Pap.).
Budlancă sf. = nume de plantă.
Budumẹncă sf. = nume de flôre; fel de brodărie în felul flôreĭ cu acelaşĭ nume 34.
Budurĭ sn., pl. = şoldurĭ.
Buf sm. = bufniţă 63 (₄₀).
Bufcă sf.=flôre din grădină de culôre roşie 128; moţ, tufă de pĕr (Pap.).
Bugàr adj. = bulgar 156.
Bucĭàg sm. = cămin 121; loc de onôre lângă cămin: *aşĭ şizù an bugĭàc* 143; *aŭ pùsiră lisiţa an bugĭàc*=

o aşezară pe vulpe lângă cămin, cădeà la locul de onóre 151.

Buĭmăcĭọt adj. = buimăcit 164.

Bujancă sf. = nume de plantă.

Bujùr sm. = bujor, nume de plantă.

Buḽĭcă sf. = fel de peschir, maramă. Arom. numit: *balțu* 37, 119, 128.

Bumbàc sn. = bumbac 33, 63 (41), 83 (459), 153, 163.

Bumbar sm. = trîntor (la albine); fel de gândac de culóre négră; 27 (Pap.: *bumbăr*); *bùmbăriḽĭ na mănancă, bùmbăriḽĭna bilès*=Trîntoriĭ ne mănâncă, trîntoriĭ ne jupóie, adică: Turciĭ.

Bun adj., adv. — bun, bine; *bună diminẹță* 54 (12, 13); *curùñĭ buni* 57 (42); *tot di bun* = cu bine 55 (16); *Domnu di bun* 55 (18-20), 56 (22, 23, 26); *maĭ bun*—să-țĭ ajute, cu ajutor 56 (25); *maĭ bun*=maĭ bine 78 (348); *ca s-la rascàrmină bun bumbacu*=după ce se va scărmănà bine bumbacul 33; ĭeḽĭ *anvițàŭ bun* 146 =eĭ învĕțaŭ bine; *si isprimineşti bun*—se priminesce frumos 103 (63); *buni*—bunătățĭ, frumusețĭ 48; *cu toati bùnili*— cu tóte bunătățile, frumusețile.

Bunàr sm. = puț [tk. bunàr].

Bunătati [Wgd. 49, Pap. *bunitati]*, sf. = bunătate 143, 158.

Buniḽĭă sf. = bunătate 166; fericire.

Bură sf. = torent de rîŭ; fig. nume rĕŭ 63 (43). Arom. *bora: îl lo bora*= ĭ-a eşit nume rĕŭ.

Burẹti sm.=ciupercă 49 (5), Wgd. 8, Pap. idem.

Burèțĭ sm., pl. = ciupercĭ; felurĭ de ciupercĭ avem:

Burèțĭ-di-oĭlor, saŭ:

Burețiḽĭ-oĭlor = ciupercile oilor;

Burèți ĭ-cọñĭlor saŭ **burèțĭ-di-cọñĭlor**= ciupercile cânilor; acestea nu se mănâncă.

Burèțĭ-di-ghiiḽĭ=ciupercĭ viĭ. Acestea sunt bune de mâncat.

Burèțĭ-di-ĭẹscă — ciupercĭ de éscă;

Burèțĭ-di-lu-jiḽĭ=ciupercĭ nebunescĭ, carĭ sunt otrăvitóre.

Burèțĭ-di-calincòşiḽĭ, fel de ciupercĭ.

Burghìc sm. =obiect de argint aninat de *tas* 30.

Burgiliă adj. = dator 121.

Burìc [Wgd. *burìk* — Nabel, Bauch, 13], sn. = buric; inimă, pântece; *pri gol burìc*=cu stomachul gol, flămând 104 (65); *amĭ fuzì buricu*= m'am speriat 63 (44); *cum ațĭ țẹri buricu* = cum îțĭ doresce inima 143; *nu ra fẹtă la cari s-nu-ḽĭ cadă la burìc* = nu erà fată, care să nu-l iubéscă 162, 45 (1), 56 (26), 118.

Burnès vb. IV = năpustesc; şi *cọn si burnìră țòglăviḽĭ* = şi când se năpustiră balauriĭ 153.

Burọs (mi) =mĕ lupt; *țe si buràŭ*= ce se luptaŭ 153.

Bursùc sm. = bursuc.

Buruvaḽĭcă sf. = lingură mare. Arom. *cĭubană* [Pap.].

Buruvès vb. IV=amestec [Pap.]; *buruviră*= cercetară, căutară 156.

Burvès vb. IV=amestec, prescurtat din *buruvès* 77 (319).

Busuḽùcĭ sm. =busuioc 117.

Buş sn. = pumn. Arom. idem [Pap.].

Butàr sm. = butar, care face butòie [Pap.].

Buti sf. butoiŭ 31, 54 (44). Wgd. idem 23.

Butin sm. = butoiaş 31.

Butím sm.=putină. Arom. *talar* (Pap.).

Bùtură sf. butură este fel de guturaiŭ la vite marĭ 63 (45); *buturu* = bubă rea.

Buturachi sm. = bubă rea (Pap.).
Buțèlĭ sm. = butoiŭ, butoiaș 31.
Buțeŭă (Pap. greșit *buțeŭă*) sf. = butoiaș 54 ($_{43}$), 168.
Bușilușcă sf. = butoiaș care conține între 5—10 ocale (Pap.).
Buțmàn sm. = ciorchină de strugure (Pap.). Arom. *aràpune*, *căirùș-de-aŭă*.
Bușnès vb. IV—ating, înțep, spintec; *la bușnì cu cuțitașu* = îl atinse, îl înțepă cu cuțitașul 166, *și la bușnì rapu* = și spintecă pe harap 168.
Buñès (mi∾) = mĕ lupt (cu pușca, parul, etc.) Pap.
Buză sf. = buză (Pap.).
Buzǫs (mi ∾) vb. I = umflu buzele; mĕ îngâmf 63 ($_{40}$).

C.

Ca conj. — ca 52 ($_{28}$), 61 ($_{5}$), 45 ($_{4}$); după: *ca s-la rascàrmină* 33; când (Wgd. *ka*, *kasi* 35, *kaši* 33).
Cabaĭatlìă adj. = vinovat, culpabil 63 ($_{47}$). [Etim tk. *cabàt* = vină.)
Cabatliă adj. = vinovat 164 (tk. *cabàt*).
Cabìl adv., adj.—cu putință; *cabìl nu-ĭ* = este cu neputință 109 ($_{70}$) [tk].
Cac vb. I = cac; *ună babă moașă urdă cacă*. Pap. 11 ($_{15}$).
Ca-ca! = strigătul ce-l dă cocoșul 137.
Cacĭŭ vb. I — agaț, prind; *căcĭǫt* = prins 149.
Cacǫn = ca și când, par'că.
Ca-cum = cași cum; cum; *țela cal ca cum ra?* Acel cal cum erà 150 [Wgd. *ka kum si* 35].
Cad vb. II = cad 48 ($_{47}$), 63 ($_{29}$); *aḻĭ căzù* 70 ($_{194}$); *s-nu-ḻĭ cadă la burìc* să nu-l iubéscă 162.
Cadănușcă sf. = 1. pasere din ordinul cornirostelor, la gât are un fel de *tufcă*, încât pare că-ĭ înfășurată ca o cadână; 2. fel de musculiță.
Cadǫñĭă sf. = cadână, turcóică [Pap.].
Cadǫr adj. = demn, în stare 163; *nu fu cadǫr si-ḻĭ află noĭma* = nu fu în stare să-ĭ afle sensul 165.
Cafcu adv. = cum 149.
Cafe sm. = cafea 145.
Caĭgănă sf. = caĭgănă, jumărĭ de ouĕ 114 ($_{76}$).
Càir [Pap. greșit *caer*] sn. = caĭer 32, 33.
Càistur, fem. *càisturìță* = în limb. figurat: bărbat, femee (Pap.).
Cal, pl. *caḻĭ* [Wgd. *kal, kalu* 13, *kaḻ* 22] sm. = cal 50 ($_{10}$), 52 ($_{28}$); *caḻĭ* 64 ($_{49}$); *càluli*! 64 ($_{50}$); *calu luĭ cu ĭeripĭ* = calul luĭ cu aripĭ 144.
Calafèr sm. = nume de plantă.
Calàĭŭ sm. = Arom. *călàĭe*, plumb cu care se spoesc vasele.; *aḻĭ trasi* ∾ = l-a înșelat.
Calamaria = ?, 52 ($_{33}$).
Calaùz sm. = spion; gazdă de hoțĭ 70 ($_{187}$).
Calc vb. I = calc, pers. II *caḻìțĭ*, pers. III *calcă*, 64 ($_{48}$), 100 ($_{60}$); *să caḻìțĭ* 58 ($_{6}$) [Wgd. *kalk* 37].
Cald adj. — cald 62 ($_{19}$).
Calocĭcă sf. = paloș 144.
Calùp sn., pl. călǫpurĭ calup, tipar 30.
Candisès vb. IV = conving, înduplec 142; *fęta di frică si candisì* = fata de frică se înduplecă, consimțì; *cum bre ti candisìșĭ să vinĭ?* = cum maĭ te înduplecașĭ, te îndurașĭ să viĭ? 148.
Cantàr, pl. *cantară* și *cantǫrĭ*, sn. = cantar 103 ($_{63}$).
Cañĭă sf. = barză albă peste tot 47 ($_{14}$).
Cap, pl. *càpiti* sn. = cap 46 ($_{7}$), 50 ($_{9}$), 51 ($_{24}$), 64 ($_{61-61}$), 86 ($_{396}$); *capu* = șeful 19; *ațĭ la puni capu la piicĭoari* îțĭ tae capul 146; *cari ardǫŭ càpiti?* = cine îndrăznesce? 61 ($_{81}$).

Capàc sn.=capac; *capàc di paḷĭă* coş de paie, pentru albine 27.

Capină sf. = spin 63 (41), 64 (54).

Capră sf.=capră 102 (61), 104 (64), 146; *ţela muràr vẹ şi capri* = acel morar aveà şi capre 143; albanez, în limb. secret. 89 (28); *a capra* = joc copil. 90 (4).

Capră-divă sf. = căprióră, capră sĕlbatecă.

Capţă sf. = Arom. *căpsùθ*, fel de sită fără găurĭ. [Pap.].

Car sm. = car 156.

Caramàn = n. pr. de câne 170.

Caraula sf. = sentinela 164.

Cari [Wgd. *kari* 31] pron. rel.=care 46 (6), 49 (2), 54 (43); *lu cruĭ*=al căruĭ, al cuĭ 68 (153); 104 (64); *carĭ di carĭ* = care maĭ de care 160.

Carmàn = nume propriŭ de câne 170.

Carni, pl. *cărñiurĭ* sf. — carne 54 (41), 64 (62), 81 (406), 153, 162.

Carpin sm. = carpen 28.

Carti sf.=carte; *aḷ trim'ẹsiră carti*= iĭ trimiseră scrisóre 146; ∾ =plămânĭ. Arom. *frîndă di hicate: M̃ĭàrsiră cọrţili (di sẹti)* = mi se arseră plămânii de sete 66 (105). Arom. *m̃ĭ-àrsiră frîndăle di hicate.*

Carti sf. = ploscă; ∾ di vin = ploscă cu vin 103 (63), 120.

Cartoapi sf. pl. = nume de plantă.

Casă sf. = casă 49 (4); pl. *casi*=obiectele de la răsboiŭ în care se pun scripeţiĭ 32; *an casă* = acasă 51 (19); *fuzi casă* = se duce în casă 115 (79); pl. *casi* şi *cọsurĭ*. [Wgd. *kasọ*, pl. *kasi* 23].

Casca sf. = casca, obiceiŭ la postul mare 114 (75).

Casmèt—noroc 55 (9), 64 (63-68). [Etim. tk. kasmèt].

Caş sm. = caş, fel de brânză.

Caşcavàl sm. = caşcaval.

Caşă sf. = ciulamà. Arom. *culĭàş*, [Pap].

Caşti-ţe=[care scie ce] orĭ-ce. Arom. *càrişti-ţe, căĭşti-ţe* 123.

Cat vb. I [Wgd. kat.=blicke 12]=caut, îngrijesc 64 (66); *ţe cătàm?* ce doriam, adică, asta doriam şi eŭ 65 (77); *cată* =privesce, cată 83 (464); *cată si ancḷĭzĭ*=cată, trebue să închiḍĭ 164; *să si cată*=să se oglindéscă 102 (61).

Catină = ? 59 (29).

Catràn sm. = catran, păcură 58 (2,4).

Caţ vb. I = prind, apuc̣, încep; *la căţọ̀* 65 (73); *nu pot si căţari*=nu se pot prinde, nu pot să se ajungă 54 (46); *toţĭ aŭ caţă* — toţĭ o prind 53 (37); *ţe drum . . . să căţọ̀m*, = ce drum. . . să apucăm 163; *căţọ să ancarcă* — începù să încarce 153; *cọn s-la caţă urècḷili* = când îl vor duré, când o să-l apuce dor de urechĭ 122.

Caùl sn. = Arom. *căvule* [tk.], condiţiune, învoélă 165.

Caùr sm. = creştin (epitet de batjocură aplicat creştinilor de turcĭ), necredincios 142.

Cauşă = nume de capre 170 ( ).

Cavàĭ! interj. = vaĭ! [Pap.].

Cavàs sm. = cavas, păzitor 142.

Cavgă sf. — răsboiŭ; *că vru să facă cavgă* 143.

Cazàn sm. — căldare; *priună cu mucăcata şi tot cazanu di carni* =împreună cu bucata şi tótă căldarea cu carne 148.

Că conj. = dacă; *că muriră, undi-sa gròburli?* = dacă muriră, unde sunt mormînturile? 140.

Căcărèz vb. I = cotcodocesc 161.

Căcĭnă [pronunţă: *căcĭùŭă*] sf. = fes, căciulă 64 (51, 67), 101 (59).

Căciulă sf., vedĭ *căciuă*.
Căciuncă sf. = nume de plantă.
Cădănuşcă sf. = musculiţă.
Căfalu [Wgd. *kǫfalu* 67] sm. = caval.
Căĭmacàm sm. = caimacam, suprefect 160.
Călami, pl. *călǫñĭ* sf. = calam, obiecte de trestie pe carĭ se adună urzéla (*ustura*), când se urzesce 32, 33.
Călàr adv. = călare.
Călămàr, pl. *călămară* şi *călămǫrĭ* = călimărĭ [Pap.].
Călbălǫc sn. = calabalîc, tapaj 161.
Călęşă = ócheşe; n. de oĭ, de capre 170 (8).
Călcàt (v. *calc*) = călcat 50 (13).
Călcari sf. [Wgd. kǫlkari 36] = călcare, a călcà.
Călcĭǫc sn. = capacul ciórecilor. Arom. pl. *căpăchĭ* 37.
Călcǫñĭŭ, pl. *călcǫñĭ* [Wgd. *kǫlkǫini*, *kǫlkǫaniǫ* 42, *kǫlkǫni* 12] = călcâĭŭ; coltuc de pâne, de plăcintă [Pap.].
Căldari sf. = căldare 121, 148.
Căldàr sm. = căldare; *căldaru* 65 (68).
Căldăruşcă sf. = căldare mică 106 (68).
Călìnc sm. = rodiŭ [Pap.].
Călincă sf. = rodie 49 (5), 81 (422).
Călisès vb. IV — chem, învit 118.
Căloari (Wgd. kǫlǫari 13, 45) = sf. = caroare, căldură mare. Arom. *căloare* Avela, *căroare* Vlaho-Clisura, Bitolia.
Călugăr sm. = călugăr 154, 156. Se dice şi *călugur*. Pap.
Cămàţĭ pl. = lemne lungĭ de prins cu ele pescĭ 31.
Cămęşă sf. = cămaşe; ∾ *turnată* 36; 53 (36).
Cămilár sm. = cămilar, conducĕtor de cămile, chirigiŭ de cămile.
Cămilă sf. = camilă 62 (69, 70, 71), 153.
Cămişǫcĭcă sf. (Pap.) = cămăşuţă.
Cămşiă sf. (Pap.) = biciŭ (= tk. camcì)
Căndìlĭ sn. = candelă 51 (24); ∾ *di gaz* = opaiţ cu petroliŭ 51 (24).
Căndilĭàr sm. = Arom. *căndilàr*, care aprinde candelele la biserică (Pap).
Căndilĭŭ, art. *căndiliu* sn. = condeiŭ (Pap.).
Căntàr (v. cantàr).
Căntari sf. = cântare, a cântà.
Căntàt adj. = cântat, învĕţat; Wgd. *kǫntàt* = gelehrt 28.
Căngulă sf. = ţipar.
Căpestru sn. = căpăstru 31, 65 (72); *alĭ la strînsiră căpestru*.
Căpină sf. = (Hma) mură, fel de zmeură. Arom. *căpuşe* (Pap. = fel de trestie ce se întrebuinţéză pentru îngrădirea viilor).
Căpistèr (Pap. *căpistęri*) sn. = căpistere 31.
Căpitǫñĭŭ (Wgd. *kupitǫni* 14, *kupitǫniǫ* 9; Pap. *căpitǫñĭŭ*) = perină. Arom. *căpitùñĭŭ*.
Căpràr (Pap.) sm. = căprar.
Căprină sf. = lână de capră 33. Arom. *căprină*.
Căpuşă sf. = căpuşe (insectă hemipteră). Arom. idem; ∾ = obiecte — două — de argint ce se pórtă de femeĭ la pept.
Căpùşniţĭ sf., pl. = fel de fragĭ [Hma] carĭ la Oş. se numesc *pătăròg*.
Cărănfilĭŭ sm. = garófă.
Cărcĭàn sm. = fel de hemipter. Arom. *căpuşe mare*, care se pune pe boĭ, capre, nu însă şi pe oĭ.
Cărcĭùn sm. Crăciun 58 (18), 65 (83), 111 (72); *dirèp cărciùn* = în ajun de Crăciun 111 (73). Credem că etimologia acestuĭ cuvînt vine din lt. *calationem*.
Cărgùĭŭ [Pap. greşit *cărgìŭ*] sm. = pasĕre răpitóre, un fel de uliŭ.

Cărlăŭș sn. = scripeţiĭ de la răsboiŭ de care se ţin iţele. Arom. *cărŭḷĭŭ* [Hma idem], v. *cărlùș*.
Cărlęgă = Arom. *căpușe*, fel de insectă, care se pune pe oĭ. Ca să nu prindă oile *căpùșĭ* de acestea, se ung cu păcură, catran.
Cărlìcĭŭ sn. = légăn. Se face fórte ușor. Se iea două beţișóre mobile și provĕḑute cu picióre spre a se puté așeză orĭ unde; apoĭ se légă cu ajutorul unor sforĭ un ţol anume, în care se culcă copilul și apoĭ înfășurat și legat cu *fașĭa* se légănă copilul.
Cărlìg — cârlig păstoresc; cârlig cu care se împletesc ciorapiĭ.
Cărli-mărli = 66 ($_{106}$).
Cărlùș sn. = scripete 32.
Cărmilă sf. = locul, unde se dă sare la oĭ [Pap.].
Cărmès vb. IV=daŭ sare la oĭ [Pap.].
Cărnàt, pl. *cărnàţĭ* sm. = cârnat 65 ($_{74, 75}$), 151.
Cărñĭàr = n. pr. de localitate 65 ($_{70}$).
Cărpălòghĭ=lopată cu dinţĭ de lemn [Pap.]
Cărpès vb. IV = cârpesc [Pap.]
Cărșì [tk. *karșì*] = în faţă, vis-à-vis.
Cărșută sf. = partea femelă a cerbuluĭ, care este fără córne.
Cărticĭoană sf. = Arom. *șumurọñĭŭ* și *mușurọñĭŭ*, cârtiţă 139.
Cărùḷĭŭ sn. = scripete (Hma).
{ **Căsàbă** sf. 146,
Căsăbàĭa sf. 143,
Căsăbă sm. Pap.= oraș.
Căstọñĭŭ sm. = castan (Pap.).
Căstọñĭă sf. = castană (Wgd. kọstọniọ 7).
Cășoaţă sf. = parte din corp.
Cătcărès vb. I = Arom. *căcărẹḑŭ* — cotcodocesc (despre găinĭ) Pap.

Cătelìn (Wgd. *Kọtelĭn* 32) adv. = încetinel, încet, domol.
Căterọŭ adv. = repede, de grabă, curînd 139, 162. Wgd. *kọterọu̯* 32.
Cătràn (veḑĭ: *catràn*) = păcură, catran 77 ($_{337}$), 142.
Cătùn sn. (Wgd. Kọtŭn 49) = cătun 40, 80 ($_{386}$), 120, 158; *un faţi un cătùn* 57 ($_{68}$).
Cătun'ẹn sm. = sătén, cătunén; *cătunẹñiḷĭ la antribară* 151.
Cătùniști sf. = loc unde a fost cătun 18.
Cătușă sf. = pisică 46 ($_{7}$).
Căţaŭă sf. = căţeă 65 ($_{78, 9}$), 167.
Căţiă sf. = Arom. *căţie*, lopată cu care se scóte foculdin cămin (Pap.).
Căţilùș sm. — căţeluș, căţel mic.
Căţilușcă sf. = căţeă mică.
Căţọl (Wgd. *kọtsọl*) sm.=căţel 45 ($_{3}$).
Căţọn sm. = farfurie. Arom. *căţîn*.
Căzutu = suferindul, epilepticul ($_{64}$), 103.
Cenă = n. de căţeă 170 ($_{9}$).
Cengu sm.—în limb. secr.: ţigan 89($_{18}$).
Cepa = n. de căţeă, capră 170 ($_{10}$).
Cergă sf. = plapomă 65 ($_{802}$).
Cervìñĭ sf., pl. = ĭele 93 ($_{14}$); strigoĭ.
Cespìn, pl. *cespìñĭ* = fel de juniper 106 ($_{67}$).
Cèștină sf. = sită cu găurele maĭ largĭ.
Cfacĭcă sf. = cloșcă; pomul de Crăciun 81 ($_{405}$), 110 ($_{72}$).
Cheratà=înjurătură obicĭnuită printre turcĭ și grecĭ: *cornutule! drac*ule! 156.
Chĭaftàvru = 89 ($_{33}$).
Chĭàĭă sm. — *chehae, celnic*, om bogat în turme (Pap.). Pers. *kehaĭà*.
Chĭaptin vb. I=pepten; *ni la chĭàptină* 102 ($_{61}$).
Chĭaptin sm. [Wgd. *ḱi̯aptine* 16] =

peptene; fel de brodărie 35; ∾ *u* = peptenele 49 (7).

Chĭàpţiñĭ sn., pl. = peptenii cu carĭ se lucréză lâna 33. Arom. *chĭapţînĭ.*

Chĭar sm. = câştig (Pap.).

Chĭarsic sm. — persic 28.

Chĭàrsică sf. = persică (Pap.)

Chĭef, sm. — chef, plac, distracţie 65 (83); *să vină să-ḽĭ dară chĭefu lu ampiratu* = să vie, ca să distragă pe împĕrat 146; *să-ḽĭ dară chĭefu* = să-ĭ facă cheful, adecă: să-l distragă 142.

Chĭept sn. (Wgd. *kiept* 16) = pept; *că ea di la chĭept an jos nu vẹ carni* = fiind-că ea de la pept în jos nu aveà carne 147.

Chĭersenu = lungan, gură-cască 89 (31).

Chĭesi sf. = pungă 103 (63), 139.

Chĭesme sf. = fel de cleşte 30.

Chĭẹdin sm. = aţă 105 (66).

Chifcăĭès vb. IV = strănutez (Pap.).

Chifuĭès vb. IV — chefuesc, petrec 164.

Chiluvèt sm. = fel de podóbă pentru cap 36.

Chimèr sn. = chemir, cingĕtóre 36. (Wgd. *kimèr* 51).

Chimẹri sf. = chimir, cingĕtóre 33.

Chinisès vb. IV = pornesc 136 (Wgd. *kinisès* 42).

Chĭoruvès vb. IV = chiorĕsc 59 (31); *să chĭoruvèşĭ, da-ni chĭoruviri!* = chiorire-aĭ, să chiorescĭ!

Chĭoş sn. = colţ; *cu chĭoşurĭ* = cu colţurĭ 35.

Chĭoşi sf. = ungher 100 (58).

Chipru adj. = chipeş; *ŭomu ţista-ĭ chipru* = acest om este chipeş.

Chirdusès vb. IV = câştig 85 (198).

Chiriă sf. = chirie 141.

Chitàr sn. prescure (Pap.).

Chitcă sf. = flóre; buchet 52 (31); *ună chitcă di bufţĭ* 128; *chitcă anghelʼẹsăḽĭă* = nume de flóre; *chitcă tumnărẹscă* = o flóre frumósă de colóre roşie, care apare tómna.

Chitcusìt adj. = înflorit, lucrat în florĭ 128; *bẹti chitcusiti* = jartiere, calţavete înflorite 37.

Chiruĭès vb. IV (Pap.) = câştig.

Chĭurc sn. = blană 162.

Chĭustèc sn. = lanţ, de obiceiŭ de argint; ∾ *di soĭcă* = lanţ de bricég 30.

Chĭustecă sf. = un fel de placă de argint lucrată artistic 30.

Chĭutèc sn. = bătae 157.

Cĭabòc adv. = în grabă 103 (64), (tk. cĭabùc).

Cĭacal sm. = şacal.

Cĭacu = nume de câne 170 (11).

Cĭafùt (vedĭ cĭăfùt).

Cĭafrànĭŭ sm. = nume de plantă.

Cĭaìr sn. = livede 106 (67).

Cĭalbină sf. = céfa. Arom.: *cîrîfetă, curcubetă* (Pap.)

Cĭaliră sf. = se numesce obiectul cu care se stâlcesc strugurii, ca să fie transformaţĭ în must 28.

Cĭalmă sf. = cialmà 128.

Cĭamugă sf. = ciomag, ciocan de lemn 31, 91 (5).

Cĭancon sm. = buştén ars; fig. călugăr. Arom. *bucium* 77 (328).

Cĭani-loc (pămînt, *cĭani*) = fel de plantă cu care se frécă coşul de pe albine, când vrem să roim albinele.

Cĭapă = n. de căţeà 170 (11).

Cĭapăròg sn. = şchiópă. Arom. *fĭltàc* (Pap.)

Cĭapugă sf. = brîŭ 91 (51).

Cĭaròp. (art. cĭarọpa 154), pl. *cĭaròpĭ* = ciorap 35, 37.

Cĭarc sn. = rótele moriĭ, maşina moriĭ 108 (70); *cărlìg* de care se atârnă

ce-vă; *čarcu-cu-runc* = cârlig cu runc; *čarcu stupàt*, fel de brodăriĭ 34, 35.
Cĭardàc sn. = terață, chioșc 162.
Cĭarnìc sm. dud 152 (Wgd. *tšernic* = Maulbeerbaum 50).
Cĭarvină sf. = ĭele; strigoĭŭ 65 (86).
Cĭas sn. = cés 100 (58), 116.
Cĭavĭă (tk. *civì*) sf. = cuiŭ (de lemn) 107 (88).
Cĭăfùt sm. = evreŭ 140.
Cĭăfutcă sf.—(lit. jidănósă), sfrănciog.
Cĭămpărloasă = în limb. secret: salut turcesc 89 (12).
Cĭănușă [Wgd. *tšinušo̜* 17] sf. = cenușe 50 (10), 117.
Cĭăpuès vb. IV = ating; *saldi s-la čăpneàĭ un ŭom* = numaĭ să-(l) fi atins pe un om 166.
Cicĭa = unchiŭ 153; neĭcă; *a! bra! la cicĭa* = eĭ! al necăĭ 153;
Cicicàĭa sf. = pasere din ordinul cornirostelor.
Cicĭòțĭ pl. = nume de plantă.
Cicir = *cicir-picir*, imitând ciripitul rândunelelor 45 (4).
Cicĭurùș sn. = piciorus (în limb. copil.) Pap. 24 (10).
Ciclăzàt adj. *gro̜n∼* 25, fel de grâŭ.
Cĭfărnàs vb. IV—țișiŭ; *acu čifărneşti* = dacă țișie 109 (70).
Cĭfincă sf. = pițigoĭŭ 47 (10), vedĭ *čufingă*.
Cil = n. de cal 170.
Cilĭă, pl. *cilĭĭ* fel de arbust spinos, cresce în câmpiĭ.
Cimilès vb. IV—înșel, glumesc 65 (86).
Cimirică sf. = nume de plantă.
Cincĭupercă sf. = ciupercă.
Cĭoară sf. = cióră; cĭor 47 (12).
Cĭoc sn. = ciocan; *čocu-ngurgulĭàt* = cĭocan rotunjor 30.
Cĭocnìt [*tšokuít* = kastriert, gehämmert, Wgd. 28.] = întors, bătut, ciocănit. Vedĭ *čiucuiès*.
Cĭofcă, pl. *čiofți* = cióră 155.
Cĭop sn. = instrument de găurit samarul 31; dinte de furcă, pl. *čo̜piti* 31; cârligul din stâlp, care se află maĭ la fie-care casă, și care face parte din grindă, fără să fie bătut cu cuie.
Cĭopcă sf. = fel de brodărie în formă de dinți, în forma plisculuĭ paserilor 34; plisc; Pap.: țîta ulcioruluĭ.
Cĭorbă sf. = cĭorbă, supă 160, 72 (133).
Cĭorbagia [Wgd. *tšorbadžo̜io̜* 7) — notabil.
Cĭorbu-ŭócĭĭuluĭ = tîmplele capuluĭ [Pap.].
Cĭotcă sf. = mână, în limbagiul copil. Arom. *ciotă*, pl. *cĭoti* (tot în limb. copilăresc).
Cĭotră sf = fel de ploscă în care se pune vin 120.
Cĭoulàr sm = olar 29.
Cĭo̜mp = cep 28.
Cĭo̜ru = cĭor 47 (12).
Cĭo̜ulă sf. — cismă 117.
Cipcăĭès vb. IV—ating (Pap.); mirosesc (abià atingênd obiectul de nas).
Cipuès vb. IV — ating 101 (63).
Cir'e̜ĭ sm. = bubă, care apare prin părțile cărnóse. (Arom. *gărnùț adunàt* = bubă cóptă) 166.
Cire̜ĭp sm. = coptor. Numaĭ la Nănta se pronunță *cire̜ĭp*, precum și *snuèp* (în loc de *snop*), *puèrc* (în loc de porc).
Cirèș (Wgd. *tširéš* 17) sm = cireș.
Cire̜șcă sf. = cerașă; *ca cire̜şca* 34; *cire̜şchili* = cereșele (fel de brodărie) 35; nume de flóre.
Cirișàr sm. = 1. paserea numită botgros; 2. Iunie.
Cirvină (Pap.) — strigóĭcă vedĭ *cervĭnĭ*).

Cistès vb. IV = cinstesc. Arom. *mescu* 123.
Cistìt adj. = cinstit; *cistită-va nǫŭă numi!* 56 (38); *cistită-va bucuriḽă* 57 (46).
Cĭubrică sf. = nume de plantă mirositóre. Arom. *cĭumburică*.
Cĭubùc sn. = ciubuc 49 (8).
Cĭnc (Pap.) = ştiulete.
Cĭucàn sn. = ciocan 30.
Cĭucă sf. = dél. Arom. *cĭucă* (Pap.).
Cĭucĭul'ẹn sm. — ciocârlan (pasere).
Cĭucĭur sm. = pirostrie făcută de pămînt (Pap.).
Cĭucnès vb. IV = sun, ciocănesc 168.
Cĭucuĭès vb. IV = întorc, scopesc; *cĭucuìt* = întors, scopit (Pap.).
Cĭucutìr sm. = ciocănàş, ciocan maĭ mic.
Cĭudă sf. = minune 159; pl. *cĭudi* = lucrurĭ plăcute de ale mâncăriĭ 128.
Cĭudès (mi ∾) vb. IV = mĕ mir 158, 72 (115) (Wgd. *tšudès* = überlege 42).
Cĭudìt adj. — mirat; *ficĭòr cĭudìt* = minunat fecior 153.
Cĭufingă sf. = piţigoiŭ 47 (10).
Cĭul = termin de joc copil. 90 (3).
Cĭula = n. de oĭ 170 (14).
Cĭulès vb. IV = ascult cu atenţiune. Arom. *cĭulescu* [Pap.].
Cĭumă sf. ciuma 59 (20); *cĭumàt* = înciumat, bolnav de ciumă.
Cĭumă sf. bucăţică de lână 65, 87. Arom. se ḑice tot: *cĭumă*.
Cĭumbàs sn. — tufă de pĕr din cap.
Cĭumuligă sf. = umflătură la cap, provenită dintr'o lovitură óre-care. Arom. *şucă* şi *cĭucă*.
Cĭung adj. = ciung, fără mână; *cĭungă să-ŭ porţi!* 60 (11).
Cĭup adj. = Arom. *cip*, cine-ĭ fără urechĭ, saŭ cu urechĭ prea micĭ; *capră cĭupă* = Arom. *capră cipă* = capră cu urechile micĭ [Pap.].
Cĭupă = n. de capre, de oĭ 170 (15).
Cĭuplès vb. IV = ciupesc, pişc 137; ∾ = cioplesc Pap.
Cĭuplitoarcă sf. = ciocănitóre, pasĕre care îşĭ face cuibul cu pliscul.
Cĭupulẹnḑă sf. = membrul viril la copiĭ 107 (68).
Cĭur [Wgd. tšur 49] = ciur. Arom. *ţir*.
Cĭurcĭul'ẹĭ sm. = ciocârlan. Arom. *cĭuleàĭ*.
Cĭurilă sf. = Arom. *sfìrlìcĭŭ*, obiectul cu care bat baciĭ laptele, ca să-l prefacă în brânză şi unt 31.
Cĭut adj. = Arom. *şut*, *cĭut*, fără córne; *capră cĭută* = capră fără córne; *birbẹţi cĭut* berbece fără córne; nume de vite 170 (16, 17).
Cĭutnès vb. IV — azvîrlu, arunc 167.
Cĭùtură sf. = măsură pentru măsurarea grâuluĭ, porumbuluĭ 138.
Cĭùş adv. = în cârcă; *la laĭ cĭuş* = îl luaĭ în cârcă [Pap.].
Clipẹlă sf. — pleópă 103 (64).
Clisnicĭoarcă, pl. *clisnicĭoarchi* = obiecte de la răsboiŭ în care se pun scripeţiĭ, numite şi *casi* 32.
Cloput sn. = clopot [Pap.].
Clǫşnic = ? 31.
Cloţă sf. = lovitură din picior 161, 162.
Clǫndă sf. = fr. *chiquenaude* [Pap.].
Clundìr sn. = clondir, în care se pune rachiŭ Arom. *pàgùr* [Pap.].
Cluputǫl sm. = clopoţel [Pap.].
Cluţăĭès vb. IV = a bate din picior, a da lovitură din picior; *caḽiḽĭ cǫn si cluţăès* = când caiĭ se bat cu piciórele 64 (49).
Cḽicnìt adj. = pe şele; *şadi cḽicnìt* = şéde cam pe şéle, adecă şéde rĕŭ, jenat, nu la largul sĕŭ.

Cl̦ĭag sn. = chiag [Pap.].
Cl̦ĭem vb. I = chem; *să ti cl̦ĭamă*, să te cheme 39, 57 (54).
Cl̦ĭeșt sm.=cleşte; ∾ *di tràziri tel̦ĭŭ*= clesce de tras firul, de subţiat firul de aur, de argint 30.
Cl̦ĭeşti = cleşte de cal [Pap.].
Cl̦ĭeti sm. = cămăruţă de păstrat haine, etc., celar 40.
Cl̦in sm. =ţăpuş, pană, care servesce la despicatul lemnelor. Arom. *sfină*, *pĭană*, *scărpă* 148.
Cl̦incĭàr sm. = cuiar, care face cuie pentru potcovitul cailor 29.
Cl̦inẹti, pl. *cl̦inèţĭ*=cuiŭ de potcovit caiĭ. Arom. *găvòz*, *guvojdu*, *guvòzd* 66 (88).
Cl̦ingă sf. = Arom. *ĭinglă* = chingă, cu care se fixéză samarul saŭ şéua la caĭ, catârĭ, etc.
Cl̦inică sf. = arbust servind de nutriment pentru capre.
Cl̦inurĭ sn. pl. =bólă la copiĭ; umflătură la picióre din causa frigului. Arom. *lungă* 104-107 (65-68).
Cl̦ipă sf. = clipă; pl. *cl̦ipòĭ*.
Cmo adv. [Wgd. *kmo* 7,33] = acum 53 (34).
Cmoţi adv. = acuma 142, 156.
Coà adv. (citesce o singură silabă) = încóce; *oà* di coà — acì dincóce 156; *lăgară coà, lăgară cola*= alergară încóce, alergară încolo 156. Arom. *aoà*, *ncoà*.
Coadă sf. = códă 45 (4), 51 (22), 66 (89); *coàdili* = coḍile 53 (39); ∾ *di ŭocl̦ĭu* = códa ochiuluĭ (n. de plantă).
Coada-oàĭăl̦ĭă sf. = códa oiĭ, nume de plantă.
Coajă [Wgd. *kǫažǫ* 23], pl. *cojĭ* = cóje; pielea de la samar saŭ şea; 66 (92).
Coardă sf. = un fel de staul pentru capre şi oĭ, ca să le adăpostéscă în timpul erniĭ şi să le apere de frig, plóie, zăpadă. Arom. *Coardă*.
Coarnă sf. = córnă, fructul cornuluĭ [Pap.]
Coasă sf. = cósă 155.
Coastă [Wgd. *kǫastǫ* 11] = cóstă 50 (14), 147.
Coasta-càlnluĭ = nume de plantă.
Coasta-pèştiluĭ = nume de plantă.
Coàţiri sf. cócere, a cóce.
Coc [Wgd. *koc*; *kopš* 39] vb. III = coc [Pap.]; *copşu*= copseiŭ.
Coca sf. = figurat însémnă: capul 66 (90, 91).
Còcină sf. — coteţ 40, 96 (33).
Codru sn. = partea din mijlocul satuluĭ, unde se strîng săteniĭ (Hma) şi care se maĭ numesce *ŭorurĭ*, *tulàrişti*; bucată pătrată de plăcintă, care Arom. se numesce: *codur*.
Codru-verḍi — fel de plăcintă 38.
Codru-negru = nume de loc. între Léscova şi Oş.
Còdurĭ sn., pl. = plăcintă cu legume 114 (76).
Cojòc sn. = cojoc 36 (v. *cujòc*).
Còjuc sn. = cojoc 153.
Cola adv. [Wgd. *kola* 7, 33] = acolo 82 (433), 350; *maĭ cola* = maĭ încolo 157.
Colàn sn. = colan; Wgd. *kolan* 51= Gurt.
Colăĭa adv.=acolea 153. Arom. acloĭa.
Colbă sf. — brăţară [Pap.]
Colc [Wgd. *kolk*, *kolkur*ı=Schenkel 24, 50] sn = pulpă, partea cărnósă a pulpeĭ [Pap.].
Còlidă sf. colindă [Pap.]; bĕţul cu care colindéză băeţiĭ 32.
Comandàr sm. = şef suprem, după rege şi împĕrat 152.
Comăr sm. fel de tăun.

Conă = nume de cățeă 170 ($_{18}$).
Condur sm. = acvilă, pasěrea închipuită ca cea maĭ frumósă și maĭ puternică 148, 149.
Còpăn sm. = oșorul de la pasěrĭ, *còpăn mari* și *còpăn mic.*
Copcĭă [Wgd. *koptši* = Schnalle 80) sf. = copcă; ∾ *cu chĭustècurĭ* = copcă cu lanț de argint, servind a prinde, subt sîn, haina dintr'o parte și alta 30.
Copt [*kopt* Wgd. 17] = copt.
Corb, pl. *corbĭ* = corb; *niști corbĭ* = nisce corbĭ 165. [Wgd. *korp* 13].
Coriu, pl *coriñĭ* = rădăcină 49 ($_1$), 139, 166.
Cornu, pl. *coarni*—corn 48 ($_{16}$); *pălgĭòc, pălgĭòc, scoati coàrnili si scoc* = melc, melc, scóte córnele să joc; ... *coarni ari*... 52 ($_{28}$); *an cornu di boŭ* 66 ($_{93}$).
Corn, pl. *corñĭ* = corn (pom); *par di corn uscàt* 105 ($_{65}$).
Corp sn. = corp.
Cos vb. III = cos; 106 ($_{60}$); *cusùt* 110 ($_{71}$). Pap. *cusùĭ, codsiri.*
Costrèj sm. = soiŭ de șalăŭ (pesce).
Coș, pl. *coșurĭ* și *coașă* = coș 47 ($_{10}$); *coșurĭ* = stupurĭ de albine 40, 27.
Coș sn. = partea moriĭ unde se pune grâul, ca apoĭ să cadă pe pietrele de móră, grăunte cu grăunte spre a se măcină.
Còșnițăsf. coș de cărat struguriĭ 28.
Còștiviță sf. = viperă 148.
Cot, pl. *coturĭ* = cot 101 ($_{60}$). Pap. cotul mâniĭ și măsura.
Covă sf.=Arom. *covă* și *cuvă*, găléta cu care se scóte apă din puț (Pap.).
Cọĭni sm. [Wgd. kộịni 4,6] pl. *cọñĭ* = câne 66 ($_{94,104}$), 60 ($_{67}$); *di cọñĭ nu-ḽĭ ăĭ frică* 51 ($_{19}$).
Cọmp, pl. *cọmpurĭ*—câmp, câmpie 139.
Cọn adv. — când [Wgd. kọn 6, 33, 35].
Cộnipă sf. = cânepă.
Cọnt vb. I=cânt 45; *si duți la popă di-ḽĭ cọntă mulitfcă* = se duce la popa de-ĭ citesce mulitfă 118; *cọntă-ñĭ cartea*, cetesce-mĭ scrisórea.
Cộntic, pl. *cộntiți* (Wgd. *kọntik*, kọntitsọ 9) cântec 145; *dar kọntic* = cânt (fac cântec) 145; *si darộm cọti un cọntic* = să facem câte un cântec, adecă să cântăm câte un cântec 161.
Cọrpă sf = (cârpă) batistă 162, 163.
Cọrțĭ s. pl.=(cărțile) părțile laginóse din nas, din cap. Arom. *cărți.*
Cọt, fem. *cọta* = cât, atât; *cọt salca plod și tu cọta fămẹḽĭă* = cât rod salcia și tu atâția copiĭ — atâta familie să aĭ 59 ($_7$); *cọta-țĭ fu?* = atâta țĭ-a fost? 136; *cọti* = câte 62 ($_6$); *cọțĭ* 61 ($_4$), 59 ($_5$), 104 ($_{65}$) (Wgd. *kọt* 32, *kọta* 7, 32).
Cọti-va pr. neh. = câte-và, unele 162. Wgd. 29.
Cọtru=către, spre 45 ($_3$), vedĭ *cutru.*
Cọți pr. inter. = de ce? 66 ($_{107}$) (Wgd. *kọtsi* 34).
Cra! = strigătul corbuluĭ; carne, 149; *cra! pi!* = carne, apă.
Cracă sf. = ramură 110 ($_{72}$).
Cratină sf. = ? 59 ($_{29}$).
Crat! = tronc! (cuv. onom.) 45 ($_4$).
Crăngèḽĭŭ sm.=lemnul care servesce a întărì fusul de fer al moriĭ.
Crăstăveți și **Crăstăvèț** sm = castravete (Pap.).
Crășnès vb IV = scrîșnesc dințiĭ; rod cu dințiĭ 169.
Crăști = (care scie) 'cine scie 167. Arom. *càriști.*
Crățăĭès vb IV = scrîșnesc, a face *cràț, crat* 67 ($_{133}$). Arom. *cîrțînescu* (*dințîḽĭ*).

Crep vb I = crĕp, plesnesc; *nă crep* 60 ($_{64}$), 71 ($_{102}$); *să-l̦ĭ crępă țǫțili* 108 ($_{70}$), 159.
Cresc vb. III= cresc 56 ($_{34}$), 103 ($_{63}$); *s-na cręscă* 115 ($_{78}$); *că ĭarba criscusi* 168.
Cr'ęmini [Wgd. *kręmini* 8] sm. = cremene 67 ($_{108}$).
Cręstă sf. = créstă; *cręstă di piștòl* = cocoșul pistoluluĭ [Pap.].
Criel [Wgd. *krièl* 8] = creer, minte; *să-ŭ aĭbă-n criel* = să o bage în sémă 116; *nu-l̦ĭ trițeà prin criel* — nu-ĭ treceà prin gând 165; *așĭ dusi an criel* = îșĭ aduse aminte 142; Wgd. *nu l̦i-e kopt krielu* 68.
Crielàt adj. = înțelept, cu minte 69 (169); 72 (235), 164: *criĭlàt* (când se vorbesce iute se aude forma acésta din urmă maĭ mult).
Criminarcă adj. = cu cremene [sub înțeles: pușcă].
Crimnisès (mi) vb. IV—mĕ prăvălesc.
Cristòs = Crist (v. Ristós).
Crịștin sm. = creștin 58 ($_{27}$).
Criv adj. = strîmb 67 ($_{109,\ 110}$).
Crivă adj. — strâmbă; fig. salut turcesc 89 ($_{11}$), sabie 89 ($_{15}$).
Crivès vb. IV = schiópĕt 65 ($_{89}$).
Crivul̦ĭcă (cu ∾) = cu curbă, cu linie strîmbă (fel de brodărie) 35.
Croablă sf. = fel de putină de pămînt saŭ lemn a 25—30 saŭ 35 ocale [Wgd. krǫ͡blǫ] 31.
Croatnic adj. = blâud 77 ($_{320}$).
Crud adj. = necopt, crud.
Cruĭès vb. IV — croesc [Pap.].
Cruți sf. = cruce 67 ($_{111}$), 116 ($_{80}$), 166 [Wgd. *krutsi* 23]; ∾ = nume de constelațiune; partea corpuluĭ numită Arom. *cătină* [Pap.].
Cu conj.=cu; *c*–, 46 ($_{6}$); *cu sînătati* 56 ($_{16}$); *cu vęc* 56 ($_{28}$); *an loc di apu cu vin*=în loc de apă, vin (turnà) 144.
'Cu v. *acu.*
Cuc sm.= cuc 45 ($_{2}$); 46 ($_{5}$), 67 ($_{113,\ 115}$).
Cuc sm. = nume de plantă.
Cucàr sm. = stifat de cĭapă. Arom. *curcare.*
Cucĭàn sm. = vardă 38.
Cucĭană sf. = coteț 80 ($_{391}$).
Cucnès vb. IV = rĕsar, cresc; *ĭarbă vęrdi nu cucnęști* = érbă verde nu cresce, nu rĕsare 50 ($_{11,\ 12}$).
Cucoană sf. = cocónă 51 ($_{17}$).
Cucòș sm. = cocoș 67 ($_{114}$).
Cucòt sm. = cocoș 45, 137; mândru 86 ($_{633}$), 67 ($_{112}$).
Cucoti sm. = cocoș 136, 137.
Cucudă, pl. *cucudi* — belciug, greutatea ce se atârnă de códa cântaruluĭ 141.
Cuculicĭŭ sm. = fructul pinuluĭ, braduluĭ.
Cucurẹti, pl. *cucurèțĭ* = cocoșel.
Cucuricu — cucurigu 45 ($_{1}$), 137.
Cucurǫs (mi ∾) vb. I = mĕ fudulesc, mĕ rățoesc 67 ($_{116}$).
Cucușoană sf. păduche ce se pune pe găinĭ.
Cucutàș sm.= cocoșel, fig. băét. Pap. 11 ($_{19}$).
Cudiță sf. = codiță; partea cu care se termină șira spinăriĭ. (Pap.).
Cufărès vb. IV = cufuresc 72 ($_{216}$).
Cufoari sf. = cofóre (Pap.).
Cujòc sn. = cojoc 141. Wgd. *ši ku kužatsi* 77 und mit Pelzen.
Cujurẹti, pl. *cujurèțĭ*, gogoș 36. Arom., *cucùl̦ĭŭ.*
Cul = n. de cal.
Culă = n. de epe 170 ($_{19}$).
Culc (mi ∾) = mĕ culc 50 ($_{14}$), 117; *ti cul̦ĭțĭ* = te culcĭ 160.
Culeră sf. = holera 59 ($_{52}$); *culera s-ti jungă!* Pap. 13 ($_{9}$).

Culĭb sn. (Wgd. Kulip 49) = cuib 148.
Cum adv. = cum.
Cumàt sn. = bucată 46 (6), 124.
Cumată pl. cumǫţĭ sf. = bucată 45 (3), 119.
Cumăţǫl sm. = bucată mică 118. Arom. *cumătùş*.
Cumetru = cumĕtru, şiret 89 (47).
Cuminic vb. I = cuminec, împărtăşesc; *mi* ∾ = mĕ cuminec (Pap.).
Cuminicătură sf. = cuminicătură (Pap.).
Cumnàt (Wgd. *kumnàt* 15) sm. = cumnat 121.
Cumpăr vb. I = cumpĕr; *oàminiḷĭ cùmpără* 115 (79). Wgd. *kumpǫr* 11.
Cumpărătòr sm. = cumpĕrător (Pap.).
Cunàc sn. — conac, palat 151, 154.
Cunadă sf. = jder.
Cundìḷĭŭ (v. *căndìḷĭŭ*).
Cundisès vb. IV — ajung, poposesc; *cmo cundisiră ĭeḷi la an* = acuma poposiră eĭ la han 163.
Cundùr sm. = două ciorchine de strugure lipite. (Pap.)
Cunòsc vb. III = cunosc; *s-ti cunòsc* 78 (338); *cunuscură, că ţeḷĭa sa ficĭoriḷĭ* = cunoscură că aceia eraŭ feciorii 146; *cunuscù, că ari...* 145.
Cup sn. — grămadă; grămadă de gândacĭ de mătase 26, 151.
Cupàcĭŭ sm. = copac 28.
Cupañĭă sf. = copaie, albie; pl. *cupǫñĭ* = copăĭ 31, 67 (117); *cupǫñĭ dăràţi* — grămeḑĭ făcuţĭ 138.
Cupăràu sm. fel de dulamă 37.
Cupiă sf. — fel de obiecte cu ajutorul cărora se plutesce 31.
Cupilàş sm. = flăcăŭ tînĕr de însurătóre, care a împlinit 14 anĭ 57 (58), 112 (73), 125.
Cupirès (mi ∾) mĕ acoper 77. Wgd. 78.
Cupirìt [Wgd. *kupirít* 24, *kupirituri* = acoperiş 24] adj. = acoperit.
Cupirimìnt sn. = acoperiş, cuvertură, acoperemînt (Pap.).
Cupitǫñĭŭ (v. căpitǫñĭŭ).
Cuprèţ sn. = nume de plantă.
Cur vb. I = curĕţ; *cură-ti di oà* = curĕţă-te de acì, adecă cară-te de acì 60 (38, 39).
Cur sn. = cur 47 (10), 51 (17, 18), 67 (118); *la aĭ curu greŭ* = aĭ ostenit, aĭ obosit 136; ∾ = fund 82 (432).
Curu-găḷinăḷĭă = curul găineĭ (fel de brodărie) 35.
Curàt, fem. *curată* = curat 101 (60).
Curaŭă sf. (Wgd. *kurao* 8, *kurǫiḷi*, *kurali* 123) = curea 53 (38), 67 (119).
Curbàn sacrificiŭ (tk. kurbàn) 148.
Curbèt sm. = Ţigan.
Curcubèĭ sm. = curcubeŭ 46 (8).
Curdisès vb. IV = mĕ pun, mĕ aşez; *si curdisiră* — se puseră 160; *cǫn si curdisì ţela cu crìvili coarni* = când se aşeză, când mi se puse acela cu córnele strîmbe 162.
Curiă sf. = pădure maĭ mică 167.
Curişniţă sf. — găinaţĭ 46 (6).
Curită sf. — butoiŭ mare de pus struguri 30.
Curm vb. I — curm, despart (Pap.). Arom. *curmu*.
Curm sm. = curmeiŭ; *şiştaţiḷĭ cu un curm* = baniĭ cu un curmeiŭ (fel de brodărie) 34.
Curǫn (Wgd. *kurǫn* 15) curînd; *maĭ curǫn* = maĭ curînd 169.
Curpăn curpan 27; n. de plantă, care cresce ca viţa şi servesce şi la facerea coşurilor de albine.
Curşùm sn. — glonte; *si dusi ca curşumu* = se duse ca glontele, adecă repede, iute de tot 164.

Curùn vb. I=încununez. Arom. *ncu-rùn, ncrùn* (Pap.).
Curunàtiți s. pl. — plata ce se cuvine pentru încununare popeĭ și celor-lalțĭ servitorĭ aĭ bisericiĭ.
Curună sf. (Wgd. *kurunǫ* 11)=corónă, cunună; cununie; pl. *curùñĭ*=cu-nunie 98 (49); *curùñĭ buni*=cununiĭ bune, adecă căsătorire bună 57 (49).
Cus adj. = scurt 67 (121-123); *cusă*= scurtă 82 (440).
Cuscrès vb. I=Arom. *ncuscrèḑŭ*, mě fac cuscru; a se cuscrì.
Cuscrillĭă sf. = cuscrenie. Arom. *cu-scrilĭe.*
Cuscrimi sf. = cuscrime 150.
Cuscru sm., pl. *cuscri* cuscru.
Cuseùn sn. = curelele carĭ vin pe subt códa caluluĭ 31.
Cuseliu fel de pămînt pentru óle.
Cusès vb. IV = cosesc [Pap.].
Cuse = nume de câne 170 (21).
Cusi-cucoti = n. propriŭ 136.
Cusiță sf. = cusiță, cóđă de pěr 76 (805), 117.
Cusòr sn. = cosor 50 (9); *cusoru* = fel de brodărie 35.
Custandinàcĭcă; *furlină*∾—galbenĭ de aĭ luĭ Constantin, galben austriac.
Custràc sm. = fel de pesce ca șalăul.
Cutàr sm. = coșar [Pap.]
Cută sf. = (în limb. copil.) câne, că-țel, cățeà, etc. Arom. idem.
Cutèț sn. = coteț 40.
Cutie sf. = cutie 49 (9).
Cutmàcĭŭ sm. — Arom. *lapte gros*= lapte fiert și lăsat să devie gros [Pap.]
Cùtniță sf. = partea coșuluĭ moriĭ de desubt, în forma uneĭ cutióre pe unde cade grâul, grăunte cu cu grăunte, pe petrele de móră, spre a se măcinà.

Cutru = în cotro? către, spre [Wgd. *kutru* 35].
Cutru adj. = sărman, biet nenorocit 163; pl. *cutrilĭ* 166.
Cuțachi sf.—partea din dărât a sama-ruluĭ de care se prinde funia [Pap.]
Cuțărǫs (mi ∾) = mě fudulesc, mě rățoesc 67 (124).
Cuțităș sn. = cuțit mic 166.
Cuțǫt sn. — cuțit 159, 166 [Wgd. *kutsǫt* 10].
Cuvàcĭŭ sm. = fierar 29, 153; nu-mele insecteĭ, răgace; cărăbuș.
Cuvaluă sf.—nicovală. Ar. *amòne* 30.
Cuvèt [Wgd. *kuvèt* 51]=putere 156.

D.

Dalàc sm. = dalac 59 (33).
Dàĭă sm. unchiŭ 62 (32).
Dali (veḑĭ dăli) = dacă, óre 159.
Damba-dumba = 157.
Damcă sf.—semn, marcare ce se face pe frunte 116 (30).
Daǫspretsi [Wgd. 28]. num. = douě-spre-ḑece.
Daǫzǫts [Wgd. 28] num.—douě-ḑecĭ.
Dap vb. I=daŭ apă la vite, adap 91 (11) [Wgd. 7 idem]. Arom: *adàp: adàp prăvḑĭ* = daŭ apă la vite; *adàp grădina*, = stropesc grădina, etc.
Dar vb. I = fac, durez. Arom. *adàr* 33, 62 (24), 69 (159); *la dărară sac de palĭă* 82 (434); *nu știà să dară bun răzbòĭŭ* = nu sciă să lucreze bine în războiŭ 155 (17); *dăràt* (lit. = făcut) prefăcut 156; *si nă darǫm dințilĭ* = să ne tocim dințiĭ, să ne gătim dințiĭ 161.
Dar, pl. *darurĭ* = dar 122.
Dascăl sm. =învěțător, profesor 165.
Daș [Wgd. das Spiellämchen 50] = miel obicĭnuit a merge după cine-và. Arom. *mînàr*; cuvînt de provo-

care a berbecilor şi meilor *mînàrĭ* ca să se isbéscă între eĭ, saŭ cu fruntea lor în palma cuĭ-và. Wgd. 74

Dată = menit, dat 67 (125).

Daŭ vb. I = daŭ; *să-mĭ da* 48 (15); *dọ-mĭ!* 47 (12); *da-ni-mĭ ti àrdiri*= dare-ar să te arḍă! 59 (9); *şa da-ni ver iri!* = Dare-ar să ne fie aşà! 55 (13); *Mĭ si dẹdi di cap* = îmĭ trăsnì prin cap 64 (57); *al̯ĭ dẹdi*= iĭ dede 63 (24); *cu tot ţe didèşi* 110 (72); *ièl̯ĭ nu did'ẹŭ niţi un să antră* = eĭ nu lăsaŭ, nu daŭ voe nicĭ unul să intre 146; *dẹdi pri un cucòt* = întâlnì un cocoş 160; *dari bil'ẹg* = dare semn, dare gaj 125.

Daụk [Wgd. 7] vb. I=adaog; *dauš*= adăuseĭ [17 Wgd.].

Davăĭès vb. IV = reclam, mě judec; *măgàril̯i-ŭ davăĭès*=măgariĭ suferă 64 (49).

Dă-li=dacă: *dă-li ari mul̯iari*=dacă are muere 142.

Dănàc sm. = viţel de un an.

Dănacĭcă sf. = viţeă de un an.

Dăngărès vb. IV = drăngănesc, troncànesc 60 (45).

Dărdăràl sm. = flecar, bîrfitor.

Dărdărès vb. IV — birfesc 60 (44). Arom. *dărdărescu.*

Dăruĭès vb. IV = dăruesc 67 (126), 122.

Dăruiri sf. = a dăruì, dăruire; pomenire; *si dăruì*=se ţinù a mare;

De! interj.=de! *de bra! nu ti spari* = de măĭ! nu te sperià, nu te descurajà! 57 (57); *e, de!* 60 (46).

Delmi conj. — de óre-ce, din moment ce 74 (265).

Demèc conj. = adecă 143.

Des adj. = des; *pọnă jùnsiră an un urmàn des-des* = până ajunseră într'o pădure désă-désă 166 [Wgd. *des*, pl. *deš* 33].

Desmintès [Wgd 42; Pap.]; vb. IV = descurc.

Deţindea [Wgd. *detsindea* 33 = jenseits] adv.=dincolo. Arom. *didinde, dinàparte* (v. *diţindea).*

Dẹd sm. = moş 50 (9), 51 (20, 23, 24), 52, 53, 66 (107).

Dẹdă sf [Wgd. dẹdọ=Grossmutter]= bunică.

Dẹl sn. = dél, colină. Wgd. 8.

Dẹmi, sf. = legăturĭ, servind a unì, a legà epele de la răsboiŭ, piciórele răsboiuluĭ 32.

Dẹpin vb. I = dépĕn 32; *tot la depinară* = a şterpelì totul; a furà totul; a mâncà totul 67 (127).

Dẹpir vb. I = smulg pĕrul 67 (128, 129); *lară si d'ẹpiră* = începură să ţipe 149; *cọĭnili si d'ẹpiră* = cânele cobesce [Pap.]; *ŭom dipiràt* om nenorocit, disperat, desolat [Pap.].

Dẹsa adj. — désă; *şiştaţil̯ĭ cu dẹsa* = baniĭ cu désa (fel de brodărie) 34.

Dẹjil̯ĭ, pl. de la *dẹd* — bunicii 118.

Di prep. = de 45 (3), 49 (3); *di să* = ca să 61 (3); *di bun Domnu!* = cu bine Domnul! 56 (21); *făr di coasti* 50 (14); *di* = oare 73 (249); *di să trimẹtă vrină carti* — dacă o să trimită vre-o carte — scrisóre — 142.

Diamènt sm.=diamant 152.

Dichĭel̯ĭu sm. = sapă (cu doĭ dinţĭ) 48 (15).

Di-cọn adv.—de când?

Didinţea adv. — de dincóce. Arom. *dincoà.* [Pap.].

Di-disupră — de asupra.

Diĭès vb. IV = adiŭ, respir. Arom. *adìl̯iŭ* [Pap.].

Diindea adv. = dincolo.

Di-ĭundi adv. = de unde.

Dijòs adv. = de jos.

Dijulès vb. IV = descojesc. Arom. *dizgòl̦ĭŭ* [Pap.].
Dila prep. = de la [Wgd. *dila* 34].
Diminę̄ță sf. = diminéță.
Dimnęța = diminéța 169 ($_4$), 54 ($_1$). [Wgd. *dimnęsta* 34].
Din prep. = din 50 ($_{16}$); *din timp* = la anul 56 ($_{31}$); *din ĭundi si bat munțil̦ĭ* = de acolo, de unde se bat munțiĭ (în capete) 146, 63 ($_{40}$).
Dinapòĭ adv. = îndărăt, înapoĭ 157 (vedĭ dinăpòĭ).
Dinăoàră adv. = dintr-odată 108 ($_{70}$).
Dinăpòĭ adv. = înapoĭ 68 ($_{137}$); *maĭ dinăpòĭ* = maĭ în urmă 144.
Dincoà adv. = din cóce [Wgd. *dinkóa* 33].
Din-dinăoară [Wgd. din dinǫ oarǫ 32] adv. = dintr'odată.
Dinès vb. IV = ating; *cǫínili nu-ŭ za-dinęşti* 65 ($_{76}$).
Dingu sm. = fel de vâltóre pentru curățitul orezuluĭ 26.
Dinti sm. = dinte 47 ($_{12}$); pl. *dinți* = dințĭ 50 ($_{10}$), 67 ($_{130-132}$); ∾ *coasnițĭ.*
Dintru prep. = pentru 33; *dintru ța* = pentru aceea; *dintru-ți* = pentru ce. [Wgd. *dintru tsę* = aus diesem Grunde 34].
Dințea adv. = dincóce.
Dinzùr prep. = jur-împrejur 156; în jur 117 [Wgd. *din-žur* 33, *din-žur-di* 34].
Dinzùr vb. I = înconjur; *şi ca s-li dinzură* = şi după ce le înconjóră 108 ($_{70}$).
Dinzurari sf. = înconjur, înconjurare 108 ($_{70}$).
Dip adv. = neapĕrat 123.
Diparti adv. = departe 136; *maĭ diparti* = maĭ departe 158.
Dipoĭa adv. = apoĭ [Pap.].
Dipri prep. = de pe 49 ($_{2}$, $_{7}$), 107 ($_{68}$).
Dipu prep. = după 155. Arom. *dipu nîs* = după dînsul (Epir).
Diră sf. = urmă (?) 67 ($_{133}$).
Dirèc sm. şi sn. — stîlp 49 ($_3$); *Dòcăl̦ĭă cu dirèțĭ* = (brodat în felul) Docăĭ cu stîlpĭ 34. Arom. *dirèc, stur.*
Dirèp = după; drept; ajun; *dirèp cap şi căcĭŭŭă* 64 ($_{51}$); *dirèp rudiri* = în momentul nasceriĭ, când să nască 116; *dirèp viniri* — drept când vin, la venirea 100 ($_{59}$); *dirèp Cărcĭùn* — în ajun de Crăcĭun 111 ($_{72}$); *dirèp sami Gĭorz* = în ajunul s-tuluĭ George 113 ($_{73}$).
Dirèpt adj., adv. = drept 67 ($_{109}$), 84 ($_{493}$), 169 ($_{134}$, $_{136}$); *zăbùn dirèpt* = haină femeéscă dréptă 36; *dirèpt spuni* = spune drept 140; fem. *dirę̄ptă* [Wgd. 17; *dirępta* = rechts 33].
Direptòs adj. = cel drept 68 ($_{135}$).
Dirmi conj. (vedĭ *delmi*) = dacă 155; *dirmi la flaşĭ* = din moment ce-l aflaşĭ 156.
Disagă, pl. *disǫzĭ* = desagĭ 163.
Discàrc vb. I = descarc 141, 153; *țe-şĭ discărcǫ* = ce-şĭ descărcă 162.
Discăntari sf. = descântare; ∾ *di putniri di cl̦inurĭ* = descântare de făcut de c inurĭ 104 ($_{65}$).
Discǫ̀nt vb. I = descânt; *si discǫntă* = să descânte 107 ($_{68}$). Pap. 24 ($_9$).
Disfàc vb. III = cobor; *mi* ∾ = mĕ cobor; *ați aşĭ disfęsi Cusi-cucoti* = apoĭ se coborî, se dede jos Cusi-cucoti 138; *disfǫ-ti cmo să-țĭ daŭ şi ĭo țe țerĭ* = cobóră-te, dă-te jos acum să-țĭ daŭ şi eŭ ce dorescĭ, ce cerĭ 167.
Disfàş vb. I = desfaş, desfăşur 119; *la disfaşă* = îl desfaşie, îl desfăşură 105 ($_{66}$).
Disfǫ̀r (mi ∾) = mĕ daŭ jos, mĕ cobor cu ajutorul funieĭ, sfóreĭ 148.

Disgulès vb. IV = născocesc, descoper [Pap.].

Disgustès vb. I = ospětez 121.

Disjulès (v. *dijulès*) vb. IV = descojesc, scot cója a ce-và; *disjulès pǫinea* = descojesc pânea. Arom· *dizgòḷ'iŭ*.

Dislèg vb. I—desleg 105 ($_{65}$). Pap. 9 ($_{6}$).

Dismărǫs (mi ∾) [Wgd. *dismǫrǫs* = ruhe mich aus, 42] vb. IV = mě odihnesc, mě repausez; *ca să si dismăręscă un'ęc* = după ce se va odihnì nițel 166.

Dispàrt vb. IV = despart (Pap.).

Dispărǫs vb. IV = sfâșiŭ (Pap. greșit *disparàsc); poati s-li dispăręscă* = póte să le sfâșie. Inf. *dispărǫri*.

Dispărțǫs vb. IV = despart, despărțesc; *ḷ'ia dispărțaști* = iĭ desparte, iĭ despărțesce 53 ($_{40}$).

Dispìc vb. I = despic. Arom. *disìc* (Pap.).

Dispicătură sf. = despicătură 148.

Displitès vb. IV = despletesc (Pap.).

Dispòḷ'iŭ vb. I = despoiŭ; *dispuḷ'iàt* = despoiat, fig. om de nimic. Arom. *dispòḷ'iŭ, dispuḷ'iàt*.

Disupră [Wgd. *disuprǫ* 35] prep. = de-asupra.

Disupru prep. = de-asupra; *pri* ∾ = pe de-asupra 103 ($_{63}$);

Di-sus adv., prep. = de sus.

Dișc'ìd vb. III = deschid 45 ($_{4}$), 159; *dișc'ìs* = deschis 51 ($_{23}$).

Dișc'itòr sn. = rășchitor 33.

Dișǫrt vb. I = deșert; *dișǫrți* = deșerțĭ, golescĭ 62 ($_{6}$).

Diștèt vb. I = deștept; *ea nu la diștitǫ* = ea nu-l deșteptă 164; *diștitàt* (Wgd. *diștetàt* 17) = deștept, deșteptat.

Diștèt adj. (Wgd. *diștét* 17) = deștept.

Dițindea adv. (v. *dețindea*) = dincolo, în a parte 144, 155. Arom. *didìnde, nàparte*.

Diŭ sm. = duh, adiere, respirație. Arom. *adiḷ'iari* (Pap.).

Dĭundi (Wgd. *dịundi* 33) adv. = de unde.

Div adj. = sălbatec 80 ($_{389}$).

Divutină sf. = fiéră, animal sălbatec 142, 147.

Dizgòḷ'iŭ vb. I = descojesc. Arom. idem.

Dizgròp vb. I = desgrop, desmormîntez; *aŭ dizgrupară* = o desgropară 145, 147.

Doagă sf. = dógă, velință maĭ grósă, cuvertură 117.

Doàpăr vb. I. = mě razěm. Arom. *mi ndoapăr* [Pap.]

Doari (mi ∾) = mě dóre; *la doari buricu* = îl dóre inima 116 ($_{79}$).

Docă n. prop. fem. = Docă; *Dòcăḷ'iă* = a Docăĭ, în felul Docăĭ 34; ∾ *cu dirèți;* ∾ *roși,* ∾ *vìnită* = felurĭ de brodăriĭ 34.

Dodă sf. = soră maĭ mare. Wgd. 50 *dodǫ*.

Doĭ num; fem. *dǫŭ, dǫŭă, doaŭă* [Wgd. *doị, dǫaụǫ*, 28] = doĭ; *an doĭ ați męrzi* = ești un fricos 68 ($_{138}$); *ḷ'iùtnicu ăn doĭ!* 59 ($_{14}$).

Dom' sm. = Domnul, Dumnedeŭ 60 ($_{47}$).

Dom-ḷ'ertu vb. I = mě rog luĭ Dumnedeŭ să erte, ert cu ajutorul luĭ Dumnedeŭ; *sa-ți dom-ḷ'ertu tatu-tu* = o să-țĭ pomenesc pe tată-tu, o să mě rog de ertarea păcatelor tatăluĭ těŭ. Arom. *dumḷ'ertu. Dom-ḷ'artă-ți!; Dum-ḷ'artă* = értă-l, Dómne, odihnesce-l, Dómne 57 ($_{51}$); când luăm din coliva, ce se împărțesce pentru pomenirea și ertarea păcatelor cuĭ-

va, întrebuințăm în tot-deauna expresiunea de maĭ sus : *dom-ľartă!* Arom. *dum-ľartă-l* 157.

Domcă = n. de capră 170 (23).

Domn sm. = Dumneḑeŭ, Christ, cer; 67 (137-152); *ți sa zică Domnu* = ce să ḑică Dumneḑeŭ, ce-o ḑice Dumneḑeŭ 39; *să dea Domnu!* 55 (8); *lu domnu* 55 (12); 56, 57; *maĭ di cutru partea Dòmnuluĭ*=cu inimă bună 167; ∾ = cer 50 (16).

Doncă = n. propriŭ de femeĭ; n. de capre 170 (24).

Dor, pl. *dorurĭ* = dor [Wgd. 24].

Dor vb. II=dor; *baba-ŭ doari buricu* 45 (1); doresc: *ti dor* = te doresc.

Dorm vb. IV = dorm; *dorm bùbili* 26; *za-doarmĭ* 69 (165); *durmeà ca dupri țea lantă lumi* =dormià ca de pe lumea cea-laltă, adecă mult și bine 164 [Wgd. 37 idem].

Dosta adv. = destul 60 (43, 45, 46).

Dọpăr [Wgd. *dọpọr* 49] vb. I=apĕr.

Dọŭ num. = douĕ; *la dọŭli zọli* = a doua ḑi 147.

Drac sm.—drac 61 (69), 69; *lucru dràculuì* = lucrul draculuĭ 166.

Drăjaŭă sf. = códă de topor 82 (447), 135. Wgd. *drọžăuọ* 75, 76.

Drămòñĭŭ sm. = dermoniŭ, ciur cu găurele maĭ măricele (Pap.).

Drăpès (mi ∾) vb. IV = mĕ scarpin, mĕ zgâriŭ (Pap).

Drẹzgă sf.=pădure désă; lucru plin. Arom. *lucru stupătòs.*

Drim loc. adv.=*pri drim*— pe lună plină (Pap.).

Drob, pl. *droburĭ* = ficat, drob 140, 88 (564); *drobu alb* = plămâniĭ; *drobu negru*=ficat. Arom. *plimună* și *hicàt.*

Drubès vb. IV=sdrobesc; dumic 75 (279); îmbucățesc 120; sfarăm; *drubìt scrăcăĭèșĭ* = dumicat mănânceĭ, îndopĭ 69 (158).

Drugă sf. = țepuș ce se pune în cep 28.

Drujdẹľĭă sf. = piuă (?) 69 (159).

Drum, pl. *drumurĭ* [Wgd. idem 24, 48] = drum, 69 (160-162); *s-nu vrĭvĭască drumu* = să nu vorbéscă în drum; mergênd să nu vorbéscă 108 (70); *chinisiră drumu* = porniră în drum 137; *cum amnà drumu* = cum umblà, cum mergeà pe drum 160; *și-și vizù di drum* = și-șĭ vĕḑù de drum 162; *ari si-țĭ da drumu*=îțĭ va da drumul 163.

Drumàc sn. = cărare, potecă.

Drumătòr sm. = drumeț, călĕtor 155. Wgd. *drumutoru* 78.

Drumu-numùșuluĭ sm. drumul nașuluĭ, se numesce costelațiunea *drumul luĭ Traian*, despre care se spune aceeașĭ legendă, povestită de noĭ în lucrarea nóstră «*Din Literatura Poporană a Aromânilor*» pag. 812, cu singura deosebire, că laptele este înlocuit cu paie.

Du prefix la unele verbe, ca să întăréscă și maĭ mult acțiunea lor 65 (84); *ca s-la du spẹlă*=și după ce va fi spălat (cu desăvîrșire) 108 (70).

Duàn sm. = șoim de munte.

Dubară sf. = complot, conspirație; *fẹsiră dubară* = complotară 156.

Duc vb. III. = duc 46 (7); *si dusi*— se duse 69 (164); *mi duș* =mĕ duseĭ; *năpòĭ-ți că duseșĭ-ti, dușmànuli!* = înapoĭ (înapoiéză-te), că te-aĭ dus, drăguțule! 69 (167); *vrin si dusẹsi*=cine-và se dusese 151; *si dus'ẹsiră*= se duseseră 156; *si-șĭ si dusẹsi* = îșĭ se dusese 158; *ama s-mi duc* = dar o să mĕ duc 135; *du-ñĭ*=adu-mĭ 135; *ra dus*— s'a dus, erà dus 69 (168).

Duchĭàn sn. = prăvălie 159.

Duchĭès (Pap.) vb. IV = îmĭ vine în minte, pricep. Arom. *aduchĭescu* (Epir).

Dud, pl. *duḑĭ* sm. = dud 28.

Dudulèţ sm. = paparudă 115 ($_{78}$).

Dujdovnic sm. = salamandră. Arom. *salamendră*.

Dulàp sm. și n. — dulap 135, 162.

Dulţi adj. = dulce 72 ($_{225}$), 145. Wgd. *dultsi* 17.

Duma = n. prop. de persónă 46 ($_{9}$).

Dumachin sm. = gazdă, stăpân al caseĭ, capul familieĭ 103 ($_{63}$), 122; *dumachinca* = stăpâna caseĭ 123.

Dumìnică sf. = Duminecă.

Dumnizèsc adj. = Dumneḑeesc (Pap.).

Dun vb. I = adun, strîng 71 ($_{204}$), 102; *ca si dunară toţĭ* = după ce se strînseră cu toţiĭ 147.

Dunari sf. = adunare, a adunà; *dunarea-vìñĭurilor* = culesul viilor.

Duñĭa sf. = lume 62 ($_{24}$), 69 ($_{155}$), 74 ($_{265}$).

Dupà prep. veḑĭ *dupu* 163, 164.

Dupăròs (mi ∾) = mĕ rézem. Arom. mi *ndoapăr*.

Dupri prep. = de pe; *dupri lantă lumi* = de pe cea-laltă lume 73 ($_{250}$), 164.

Dupu prep. = după 50 ($_{9}$), 51 ($_{20}$) (v. *dipu*). Wgd. *dupu* 35.

Durì — n. de cal întors 170 ($_{25}$).

Durmiri sf. = a dormì, dormire (Wgd. *durmire* 14; *durmiri* 36).

Durmitès vb. I — mĕ închin (luĭ D-ḑeŭ, celor sfinte); a dormì bine de tot; inf. *durmitizari*.

Dușmàn sm. — inimic, dușman 55 ($_{19}$), 69 ($_{165-168}$); 138; în sens de desmierdare: drăguţ 69 ($_{167}$); 138.

Dușu = fiinţă; nămilă 150.

Dùţiri sf. — ducere 84 ($_{473}$).

Ḑ

Ḑ se pronunţă *dz*.

Ḑadă sf. = zadă. Se scóte din lemn de pin, brad și juniper.

Ḑarḑaliu sm. (Pap. *ḑărḑălìn*) = zarzăr 28.

Ḑamatcă sf. = n. de pasere, care cântă fórte frumos: *ăĭ pul̦ĭŭ prĭumuvirèsc* = este pasere primăvĕratecă (Hma), care vine primăvara și se duce tómna.

Ḑămbàc sm. = nume de flóre. Arom. *zămbàc*. Pap.: bólă numită la Arom. *faţi-ntr-oc̦li*.

Ḑămbufùl̦ĭŭ = nume de flóre.

Ḑărḑălină sf. = zarzără. Pap.

Ḑifră sf. = cióreci, poturĭ 37, 120.

Ḑig, pl. *ḑigurĭ* = termin de joc copil. 90 ($_{3}$).

Ḑivri = fig., ochĭ; *să aţĭ ĭeșă ḑivril̦ĭ* = să-ţĭ ésă ochiĭ. Arom., se ḑice: *să-ţĭ ĭasă «ḑìhĭl̦i»*, *ḑihĭ*, în loc de ochĭ.

Ḑoĭcă = nume de vacă 170 ($_{26}$).

E

E! interj.; *e, de!* = eĭ, de! 60 ($_{46}$).

Ea pron. pers. [Wgd. *ĭa* 29; *al̦ĭ* dat., ao̧, u ac.] = ea; *la ea* = eĭ dat. 103 ($_{63}$); *al̦ĭ* = îĭ dat. 49 ($_{4, 51, 17}$); *la lantă parti-l̦ĭ si puni lupată* = la cea-laltă parte i se pune lopată 33; *nu l̦ĭ-ăĭ frică* = nu-ĭ este frică 51 ($_{19}$); *al̦ĭ* = îĭ 51 ($_{19, 21}$); *și-ŭ* = și o 45 ($_{4}$); *aŭ* ac. 53 ($_{37}$); 45 ($_{4}$); *ĭa-o* = étă-o 64 ($_{50}$); pl. *eali*; ac. *li* 77 ($_{333}$); dat. *la*. Wgd. *ĭali*; *la* dat. *li* ac. 29.

Ecșighisès vb. IV = tâlmăcesc, explic 165.

Eftin [Wgd. 2] adj. = eftin.

Eli-alaisi = formulă turcéscă, însemnând acì: vaĭ *dómne, eĭ dómne!* 160.

Emin adv. = abiă 8 (568).
Etcă = étă 143.

F

Fac vb. III = fac; *nu fați* = nu face; *sup tini să fați!* 59 (33); *si facă* 48 (15); *s-la facă* 56 (28); *ți sa fați?* = ce să facĭ 57 (55); *fọ!* = fă! 63 (41); *da-mĭ ti fàțiri* 60 (48); *di fàțiri... lăgară* = de limpeḑit, de curățit argintul de aramă 30; *nu fați* = nu e bine, nu face 102 (61); di ca sa *du facă micu* = după ce va nasce pe prunc, după ce se nasce pruncul 117; *fat* = făcut 119; *ară fẹta țẹa fată* = iar fata cea născută 165; *fẹta aşĭ fẹsi un ficiòr* = fata îşĭ născù un băiat 153; *an loc că ea vẹ fat* = pe când dânsa născuse 143; *cola ea fẹsi un ilĭŭ* = acolo ea născù un fiŭ 142; *si fẹsi saibu pri ĭel* = se adresă luĭ logofătul 156; *că-şĭ vẹŭ fat un mic lupciàc* = căcĭ îşĭ născuseră un puiŭ de lup 161; *amĭ si fați* = îmĭ pare 164; *ari fat* = a fost 162 [Wgd. 45].
Fachìr adj. — sărman, sărac 62 (39), 142.
Fag, pl. *fazĭ* = fag.
Falcă sf. = falcă.
Fară [fọr, făr] prep. = fără 145.
Fașă sf. = făşie cu care se légă pruncul în légăn, şi care Arom. se ḑice: *fașĭe* 122.
Fat = fapt 88 (577).
Față sf. = faţă [Pap.].
Fàțiri sf. = facere; nascere 116.
Fălès [mi∾] = mě fălesc, mě laud [Pap.].
Fămẹlĭă sf. = familie, copiĭ 59 (6-8), 61 (71), 69 (170), 145 [Wgd. *fumẹlịọ* 4].
Făntọnă sf. = fântână 149.
Făr prep. = fără 50 (14). v. *fọr*.
Făràş sn. = făraş 31. Arom. *fărasi, frașe.*
Fărcĭọs vb. IV = sforîiŭ. Arom. *hîrbulescu* [Pap.].
Fărină sf. = făină 105 (66).
Fărti = cuvînt apelativ cu care chémă cumnatele pe cumnaţĭ, în loc de a-ĭ numi numaĭ pe nume: *fărti Noe! vìn coà* [Pap.].
Fărtàt sm. = fărtat; *fărtati* = prietine, amice 127. Wgd. *furtati* 49.
Fărtățilĭă sf. = frăţie de cruce. Arom. *fărtățilĭe* [Pap.].
Făsùlĭŭ sn. = fel de fasole; ∾ *gras* = fasole ţucără.
Fes sn. = fel 102 (61).
Fet vb. I = fět; alĭ si fitọ *bou* = i se fětă boul 63 (31).
Fẹmin adj. = femenin [Pap.] 156.
F'ẹmină adj. = femenină 69 (172)
Fẹtă [Wgd. *fẹtọ* 4] sf. = fată.
F'ẹtișọcă sf. = fetiţă [Pap.].
Fẹric vb. I = (feric) încalţ, potcovesc; te lucrez, te calomniez 70 (174).
Ficĭòr sm. = fecior, băiat, 170 (173), 162.
Ficĭurèl sm. = băeţaş [Pap.].
Ficĭurẹmi sf. — feciorime [Pap.].
Filẹn [tk.] = cutare 144.
Filia sf. = felie 35.
Fină = n. de căţeă 170 (37).
Firès (mi ∾) vb. IV = mě feresc, mě păzesc [Pap.].
Fitèsc adj. = de fată; *an fitẹscă rubă* = în haină de fată 156.
Fitișoarcă sf. = fetiţă [Pap].
Fiŭ sm. = instrument servind argintarilor 30.
Flămùnd adj. = flămând 82 (438), 148. Wgd. *flọmùnt* 28, 49.
Flămundẹță şi **flămăndẹță** sf. = fôme, flămânḑire.
Flămundòs adj. = flămânḑit, flămând [Pap.].

Flămundọs vb. IV = flămândesc.
Flingiàn sm. = céşcă (de cafeà) 122.
Floari [Wgd. *floare* 23] sf. = flóre.
Foali sm. = foale 58 ($_4$); *doĭ foḷĭurì* 149; *foali di suflari* = foale cu care se suflă; ∾ *di răstupiri răzintu* = foale de topit argintul 30; ∾ = burtă, pântece 66 ($_{104}$), 81 ($_{415}$); la *dărară foali* = a bate rĕŭ pe cine-và 70 ($_{172}$); *ăḷĭ spărsèşĭ foàlili* = (fig.) îl îndopaşĭ cu mâncare 70 ($_{178}$).
Foàrfiţĭ sf. pl. = fórfecĭ 30, 45 ($_4$).
Foc sn. = foc 50 ($_{11, 12}$), 51 ($_{21}$), 83 ($_{459}$); *nu putù să-şĭ ţọnă focu pri burìc* = nu putù să se stăpânéscă, nu putu să-şĭ ţie focul pe inimă 163.
Fòrtumă sf. = funie. Arom. *fòrtumă* 79 ($_{360}$).
Fọr prep. = fără; *fọră-di, fọr-di* [Wgd. fọrọdi, fọrọ 34] = fără de.
Frasim sm. = frasin 33 Brw.
Frasin sm. = frasin 28, 32. Arom. *frapsin.*
Frati sm. = frate 47 ($_7$), 53 ($_{30}$) [Wgd. *frate, frats* 11; frati, fratsị 22].
Frăcĭọs v. *fărcĭọs.*
Frăşcăĭès vb. IV = scutur, bat pe ce-và, ca să se scuture praful saŭ alt-ce-và de pe el 138.
Frec vb. I. = frec, trag pe cine-và, când e rĕcit.
Frenc pl. *Frenţĭ* = Frances, European 152.
Fricá sf. = frică 51 ($_{19}$), 70 ($_{180, 181}$). Wgd. *frikọ* 34.
Friel sn. = fluer 159.
Frig vb. III = frig; *s-la frìzim* = să-l frigem 160, 62 ($_{17}$); *fris* = fript. Wgd. *fripš* 39, probabil să fie greşélă în loc de *friş* = fripseiŭ, cum se aude în Meglenia şi cum de altfel găsim tot la Wgd. 17.
Frig [Wgd. *frik* 24] = frig; *faţi frig* = face frig, este frig.
Frigurĭ sn. pl. = frigurĭ; insectă din ordinul crepusculorilor, numită, dacă nu mĕ înşel, sfinx, cap de mórte. Arom. *hĭavră.* Se crede, că cine este apucat de frigurĭ, spre a se scăpà, este bine să prindă acéstă insectă şi să-ĭ scuipe în gură, după care fapt frigurile îl vor părăsì [Pap.].
Frimìnt vb. I = frămînt, fac pâne. Pap.
Frọn sn. = frâŭ. Pap. greşit *frăn.* Wgd. *frọn* 6.
Frọng vb. III = frâng; *Nă za frọnsim un'ẹc* = ne-am răfuit, certat niţel 70 ($_{182}$), *frọndi-ţi guşa di oà* = rupe-ţĭ gâtul de acì! adecă: du-te dracului! 59 ($_{17}$). Wgd. *frọnt, frọnš* 18; Pap.
Frundă sf. = frunză 70 ($_{183}$), 152. Wgd. *frunzọ* 11.
Frunti sf. = frunte 86 ($_{530}$), 108 ($_{70}$).
Ftari pr. neh. = atare 103 ($_{63}$), pl. *ftọrĭ.* Wgd. *tari, tọrị* 65.
Fucĭọs vb. IV = sforăiŭ. Wgd. *futšọs* = ich schnarche 42; vedĭ *fărcĭọs.* Arom. *hărchĭescu, hărbulescu.*
Fudùl adj. = fudul, lăudăros [Pap.].
Fufutès vb. IV = [cuv. onom.] a ţîşiì [= despre foc 97] ($_{41}$).
Fug vb. IV = fug 33; *fuzi casă* = se duce acasă 115 ($_{79}$); *ĭẹpa fuzi* 45 ($_2$); *fuĭ!* = fugĭ! 67 ($_{110}$), 69 ($_{153}$), 169.
Fugatu sm. = fugitul 76 ($_{311}$).
Fugă sf. = fugă, plecare 83 ($_{459}$), 117, 123.
Fuḷĭòr, pl. *fuḷĭoàră* = fuior, lână de tors. Arom. *fuḷĭòr* 38; fig. minte.
Fum sn. = fum 47 ($_{13}$), 50 ($_{14, 16}$).
Fum vb. I = fumez, fumeg; *la fumàŭ* = le erà frică; nu cutezaŭ 70 ($_{184}$).

Fund sn. = locuința de érnă destinată vitelor 40; ∾=fund: *an fundu lu mari*=în fundul, în adâncul măriĭ.
Funi [Wgd. 65] = funie.
Fuñĭàr sm. = care face funiĭ.
Fuñĭă sf. = funie 84 ($_{493}$), 148.
Fur sm. = fur 70 ($_{186, 187}$).
Fur vb. I = fur, a furà 74 ($_{260}$) 165; *furàt* = furat 84.
Furcă sf. = furcă 32; pl. *furți* 31.
Furculiță sf. = furculiță 31.
Furiḷĭ s. pl. = constelațiunea: ursul mare, carul mare.
Furiḷĭă sf. = furt, hoție, hoțĭ mulțĭ; *mari furiḷĭă-ĭ la noĭ* = mare hoție e pe la noĭ, suferim mult de hoțĭ.
Furlină sf. = galben, monedă de aur, pl. *furlìñĭ* 126. Arom. *flurie.*
Furlǫc sn. = furt, hoție [Pap.].
Furnă sf. = cuptor 138.
Furnigàr sm. = furnicar, loc plin de furnicĭ [Pap.].
Furnigă sf. = furnică 70 ($_{185}$); pl. furnizĭ. Wgd. *furnigǫ, furnìs* 11.
Furnofcă adj. = de cuptor; *lupǫțĭ furnòfțĭ* = lopețĭ de cuptor 31.
Furtună sf. = furtună, vijelie; fig. miserie [Pap.].
Fus sn. = fus 32; *fusi* pl. = vergelele de la răsboiŭ; cârligele cu carĭ se împletesc ciorapiĭ; *fus di rudàñĭŭ* = fus de cicric; *fus-di-ĭer*=fusul de fier de la móră.
Fusu-bàbăḷĭă = fusul babeĭ, nume de plantă.
Fustàn sn.=Arom. fustanelă 114 ($_{75}$).
Fușțĭ s. pl. = Vergele, bețișóre de la răsboiŭ 32; cârligele acele de împletit ciorapiĭ 102 ($_{61}$), 103 ($_{63}$).
Fùștiñĭ=n. de orășel în Meglenia de jos, locuit de Turcĭ și Bulgarĭ turcițĭ 158.
Fut vb. III = fut 136, 137.

G.

Gad. pl. *gajĭ* = paiŭ. Arom. *șiḷĭe*; *añĭ antrǫ gad an ŭocḷĭu* = îmĭ intră gunoiŭ, ce-và în ochiŭ (Pap.).
Gaĭdă sf. — cimpoiŭ 114 ($_{75}$); *mi dăràĭ gaĭdă* = m'am făcut cimpoiŭ, adecă: m'am săturat bine de tot 70 ($_{159}$).
Gaĭgur sm.=pasere din ordinul răpitórelor, galbenă, de mărimea unuĭ cocoș.
Gailè sf.=grijă, mâhnire, întristare; *că-ĭ mult an gailè* = că-ĭ tare întristat 142; *ḷĭ-àĭ buricu an gailè*= îĭ este inima întristată 144, 146.
Galbin adj. = galben 70 ($_{190}$). Wgd. 28.
Galicĭuni [Wgd. *galitšuni* = Verhätschelung 15] sf. = desmierdare.
Gañĭ = ? 50 ($_{13}$).
Gard sn. = Gard 106 ($_{67}$); *că gàrdurli raŭ amplititi* = căcĭ gardurile eraŭ împletite 151.
Garș, fem. *garșă* adj.; *capră garșă*= capră pestriță, care este négră și are pete albe, orĭ albă cu pete negre 170 ($_{28}$).
Gàură, pl. găurĭ, sf. = gaură 54 ($_{41}$); *găurĭ* = celule de albine 27. Wgd. Hölle 4.
Gaz sn.=gaz, petroleŭ 51 ($_{14}$), 52 ($_{31}$).
Gădès vb. IV=*mi gădìĭ an ŭocḷĭu*= îmĭ intră paiŭ (gad) în ochiŭ. Pap.
Gădúñĭŭ sm. = gutuiŭ (Pap.). 28.
Găduñĭă sf. = gutuie (Pap.).
Gălbinari sf. = gălbinare; bólă de inimă cu acelașĭ nume.
Gălbinicĭòs adj.=galben; suferind de gălbinare; om șubred, neputincios.
Gălbinùș sn. = gălbenuș.
Gălcĭavă sf. = gâlcévă 161.
Gălès vb. IV = desmierd; *gălìt ficĭòr* = copil desmierdat.

Gălęță sf. = gălétă 31.
Gălicĭuni sf. = desmierdare.
Găḻină sf. = găină 51 (17); *di găḻiñĭ aḻĭ ăĭ frică* 51 (19). Wgd. *gǫḻinǫ* 5.
Găngăĭès vb. IV = gângăvesc, a fi gângav [Pap.].
Gănsàc sm. = gâscan, gânsac.
Gărb v. *grăb.*
Gărbès vb. IV = tund oile la gât, pântece și códă. Arom. *suiḻièḑ.*
Gărbovă adj. = gârbovă, cocoșată 165.
Gărdină sf. = grădină 141.
Gărguḻĭcă — ulcior cu gura strîmtă [Pap.].
Gărnață adj.—de grâŭ; *pugacĭă gărnață* = plăcintă de făină de grâŭ 120; *fați muma-sa maĭ multi pǫñĭ gărnǫțĭ* 103 (83).
Gărnișór sn. = porumb 25; ∾ *alb*, ∾ *galbin*, = felurĭ de porumb 25, 152.
Gărnùț sn. = bubă 59 (38). Wgd. *gǫrnùts* 24.
Gărtlàn sn. = gâtlej [tk. gîrtlàk].
Găsèlniță sf. = omidă, găselniță.
Găvană sf. = farfurie de lemn, care se astupă fórte bine cu capacul 34. Arom. *cărnìcĭŭ* ; *pidupinac* (Epir).
Gătùñĭŭ v. *gădùñĭŭ* 28.
Găzetă sf. = monedă veche, falsă, de metal fără valóre 91 (8).
Ghĭarmi sm. = verme 51 (18); *ghĭarmi țe taḻĭă* = fel de verme. Wgd. *ghḭarmi* 8, 19.
Ghĭaspi, pl. *ghĭespĭ* = vespe 81 (438). Wgd. *gḭaspi, gḭesp* 19, 8.
Ghiață sf. = viețuitóre 51 (19); viéță 70 (191). Wgd. *gḭatsǫ* 19; *niți ună ghiață* = nicĭ o ființă 166, 160.
Ghiazmă sf. = apă sfințită 120.
Ghidi —măĭ; *ghidi ampiràtuli* = măĭ împĕratule! 150.
Ghiès vb. IV = înviez, viețuesc, trăesc 66 (95). Wgd. *gḭiès* = viețuesc 19, 42.
Ghĭesă adj. = capra de colóre négră și văргată cu roșu la burtă; *capră ghĭesă* [Pap.] 170 (89).
Ghigór sm. = piétră porósă, găurită de plóie.
Ghinghiaru sm. = spin măgăresc 139.
Ghinghìr sm. — nume de plantă cu spinĭ; place mult măgarilor [Pap.]
Ghioàră sf. = vioreà 88 (583).
Ghĭoĭa adv. = óre 74 (271). [tk. pers. *ghĭoĭa*].
Ghiòn sm. = n. de pasere. Arom. *ghĭon* 95 (39). Cântă duios și nóptea chiar, și se spune că-șĭ chémă pe frățiorul sĕŭ.
Ghĭor = n. de plantă, fel de viorele.
Ghĭorghi n. prop. = George 58 (39).
Ghipt sn. = vipt, grâne, cereale 47 (10), 138. Wgd. *gḭipt* = Nahrung 17, 19.
Ghirdàn sn. = colan [Pap.].
Ghiŭ adj. = viŭ, sănătos; *să iă ghiŭ micu* = să fie sănătos micul 56 (27-29), 55 (5, 17) 57 (44, 49, 50), (58); *mi măncàŭ cola ghiŭ* = mĕ mâncaŭ coleà de viŭ 162. Wgd. *gḭiṷ* 19; *ghiă* [pronunță: *ghĭiă]* = vie, sănătósă 49 (4), 54 (41); *baclă ghĭiă* = favă crudă, nefiértă 159.
Ghiulèț = viuleț 54 (41).
Ghĭulizara = n. propriŭ 146-151.
Ghĭupc sm. = Țigan; fem. *ghĭupcă*; pl.m. *ghĭupți*, fem. *ghĭupchi* [Pap.]. 51 (17), 52 (30), 70 (193), 47 (11).
Ghĭupc sm. = pasere din ordinul cornirostelor, de colóre țigănéscă.
Ghĭupcă sf.—clește maĭ greoiŭ, maĭ măricel 30.
Gĭadeĭă sf. = șoseà 167.
Gĭam sn. = giam. Wgd. pl. *džamurḭ* 19.
Gĭambùș sn. = petrecere, chef ; *îșĭ*

dărară gĭambùş = făcură chef, petrecură 151; *cu gĭambuşurĭ* = în petrecerĭ 142.

Gĭamiă sf. = moschea 67 (111).

Gĭanăm = dragă, frate; măĭ; *aĭdi gĭanăm zǫnă-Ghĭulizaro, nu darĭ vrin cǫntic* = aĭ fă (dragă) ḑînă Gh., nu cânţĭ, nu începĭ vre-un cântec 145; *bun aĭ gĭanăm*=bun e frate 77 (312). [tk. gĭan = suflet].

Gĭangalòţĭ s. pl.=instrumente 89 (38); *gĭangalòţĭ di agru* = unelte de agricultură 103 (63).

Gĭavaìr sn.=giuvaer, diamant [Pap.].

Gĭavara-gĭuvara = 70 (193).

Gĭăngăràş m.=clopoţel. Wgd. džǫngǫrašu 74 = Schelle.

Gĭăngărès vb. IV = rĕsun, sun din clopoţel, dintr'un instrument óre-care, 128.

Gibădàn sn. = fel de haină, fel de vestă. Arom. *gimăndane* 37.

Gibărdisès vb. IV=îndestulez; *şi belchi si gibàrdisęscă di tamachĭărlǫc* = că doar s'o îndestulà de lăcomie 138.

Gĭep sn.=buzunar 115 (79), 164. [Gepgeib tk].

Gigi-migi = lucrurĭ plăcute de ale mâncăriĭ 128.

Gĭucu adj. = nepricopsit 89 (32).

Gĭumăndani [Wgd. *džumǫndani* 19] sf. = Jacke von Wolle, Art von Weste.

Gĭuvàp sn. = rĕspuns 157.

Gĭuvara = 70 (193).

Glas sn. = glas, voce 53 (39), 144; *din un glas* = într'un glas 160.

Glesnă, pl. *glesni*=glesne 70 (194), 145.

Glicĭcă sf. = nume de flóre albă, pl. *glicĭchi*.

Gligusìt adj. =lustruit; *vęrdi gligusìt* — uns cu verde, după cum se obicĭnuesce a se colorà ólele saŭ ulciórele pe din afară, ca să fie maĭ resistente 117. (Nu sunt sigur, dacă cuvîntul este *gligusìt* şi nu cum-và *g̦ligusìt*.)

Glistă sf. = panglică, de care suferă uniĭ ómenĭ în stomach.

Gloabă [Wgd. *glǫabǫ* 11] sf.=glóbă, amendă.

Glog, pl. *glojĭ* = spin cu ţĕpuşele marĭ cât un deget.

Glubaf [Wgd. 28] = prost.

Gluscă sf.=ciréşă albă, necóptă 61 (6).

G̦lĭată sf.=instrument de făcut găurĭ maĭ marĭ la samar 31.

G̦lĭăş = ?, 30.

G̦lĭeg sn. = pămîntul cu care se lustruesc vasele de pămînt, ca să devie consistente.

G̦lĭem sn. = ghem; pl. *g̦lĭemurì* şi *g̦lęmi* [Pap.].

G̦lĭeţ sn. = ghiaţă 61 (6); *si flǫ ca pri gol g̦lĭeţ* = a înşelà, minţì pe cine-và 70 (196).

G̦lindă sf. = ghindă [Pap.].

G̦lìndură sf.=bólă, umflăturĭ la gât; provenite din rĕcélă.

G̦lĭubinìc sm. = pâne necóptă bine. Arom. *g̦lìcĭŭ* [Pap.].

Gnoĭ sn. = gunoiŭ 59 (30), 136.

Goală adv. — numaĭ 87 (538).

Gogu adj.=prost 89 (99); nume propriŭ; *di lu Gogu* = flécurĭ, mofturĭ 71 (196).

Gol, fem. *goală* adj. = gol, neînvelit 67 (118); nud, în piele; *gol-gulişàn* = în pielea gólă. Pap.; *gol ca di mumă fat* = sărac de tot. Pap. Wgd. *gol*, pl. *golĭ* 13.

Gòrniţă, pl. *gorniţĭ*=pĕr tomnatec, sălbatec 28. Arom. *gorţu*; fructul acestuĭ pĕr.

Goți = n. propriŭ de pers. 66 (107).
Gozbă sf. = petrecere, banchet (convivium); *gozbă așĭ vẹŭ,* = aveaŭ banchet 161.
Gọscă sf. = nume de flóre.
Graĭŭ pl. *graĭă* și *graĭurĭ,* sn.=vorbă; subdivisiune a *jirẹghĭăĭ* 32; firele de la răsboiŭ: *graĭurĭ.* (Pap.).
Granciu = hârb, ólă próstă 71 (197).
Gras adj. = gras 80 (384).
Grăb sn. = spinare, șira spinăriĭ 107 (68).
Grăbăĭès vb. IV = sgâriŭ, sgâriŭ cu unghiile.
Grăblă sf. = putină mică 31.
Grăblàr sm. = lucrător de *grăbli.*
Grădinàr (și gărdinàr) sm. = grădinar 163.
Grămadă sf. = grămadă 54 (41).
Grănciàr sm. = olar 71 (197).
Grănișòr (v. *gărnișòr*) = porumb 115 (78).
Grăpcioană sf. = gropița de la céfă. Arom. *gurvĭță.*
Grătlàn sm. = gâtlej 59 (98), 154, vedĭ *gărtlàn.*
Grățăĭès vb. IV = sgrînțiŭ [Pap.].
Grăŭvină sf. = nume de plantă.
Greŭ adj. = greŭ 71 (198). Wgd. 27; pl. *greḷĭ.*
Grẹŭă adj. — greà; însărcinată 116.
Grindă și **Grindi** sf. = grindă 71 (199), 141. Wgd. *grindọ*, pl. *grins* 23.
Grìndini sf. = grindină; *mẹrzi grìndini*=bate piétră; *să mẹrgă grìndini pisti tini* = aĭ să fiĭ bătut 71 (200); *di țea oà mirzeà grìndini*= de aceea cădeà grindină acì 156. Wgd. 45.
Gripès vb. IV =asmut, daŭ drumul, năpustesc [cânele, ogarul etc.] 105 (65), 168, 169.
Grișọ̀s vb. IV = greșesc 62 (12); *grișọ̀t* = greșit 154; *nu si grișaști* 88 (573).
Grișoană sf. = n. de plantă.
Grivu = n. de câne 170 (31).
Groapă sf.=grópă. Wgd. *grọapọ* 11.
Grob sn. = mormînt; pl. *groburĭ* = cimitir 103 (64), 152; *grobu-lu-Domnu*=mormîntul Domnuluĭ (Christ) 162, 163. Wgd. *grop, gróburị* 24.
Gros adj. = gros; prost; *an gros toarți* = lucréză prost; vorbesce mitocăniĭ 71 (201); *uzọ̀ră un glas gros* = auḍiră o voce bărbătéscă 166.
Grọn sn. = grâŭ; *grọn șutàrc, grọn ciclăzàt, grọn usatcă* = felurĭ de grâŭ 25, 71 (202). Wgd. *grọn 16, grọn* 14.
Gruŭnès (mi ∾) vb. IV = mě sleesc de puterĭ, din causa bătrânețelor; *gruŭnìt* = sleit [Pap.].
Gudès vb. IV = lovesc, nimeresc. Pap.; *ca cum vẹ gudìt din dijoasa lumi* = cum hotărîse din lumea de jos 150.
Gugă sf.=puiŭ (obiect de joc copilăresc). Arom. *ficĭŭ, fij* 71 (203), 91 (9).
Gugufcu sm.=fel de turtureà (trăesce în oraș) 46 (7).
Gulastră sf. = corastră. Arom. *culastră* (Epir), *curastră.*
Gulùb sm. = porumbel 51 (27), 140.
Gulișàn adj. = gol, gol de tot. Pap.
Gunès vb. IV. = gonesc 64 (65); *tucu să-ŭ gunițĭ* = ci să o gonițĭ, să o dațĭ afară 142; *gunès* = grăbesc, 76 (305), 85 (497); *nafară la gunẹști*= îl scóte afară 107 (69).
Gură sf.=la Huma numaĭ însémnă: *gura* omuluĭ, a vitelor; în colo se ḍice: *rost,* pentru gura omuluĭ și a vitelor; se ḍice însă: *gură di răzbòĭŭ* = gura răsboiuluĭ; *gură*

di oală = gura óleĭ; *gura di făntǫnă, gura di vali* etc.; *gura di tufèc* = gura pusciĭ 152, 129.
Gurgulàş sn. = pietrele carĭ servesc la jocul «în cincĭ pietri.» Arom. *cu abeàlile, cu cutumàḑili* (veḑĭ: Din lit. popor. a Arom. de Papahagi, p. 168, descrierea acestuĭ joc). Pap.
Guridă sf. = aguridă. Pap.
Gurlès vb. I = grohăiŭ; *porcu gurlęză*, porcul grohăie. Arom. *gurlèḑŭ*.
Guscăĭès vb. IV = gudur; *cum si guscăĭăŭ* = cum se guduraŭ 164.
Gust, vb. I = gust, mănânc; *nu-ļi si da să gustă* 102 (61).
Gustès vb. IV = ospĕtez 160; *di si du gustęscă* 119. Wgd. *gustès* 50.
Guşă sf. = gât 46 (7), 59, 71 (304).
Guşnès vb .IV = a luà de gât; *Iel si lăgǫ̀, aŭ guşnì şi cătară să si sărută* = El alergă, o luă de gât şi cătară să se sărute 164.
Guştir sm. = şopârlă 88 (559).
Guştiriţă sf. = şopârlă. Pap.
Gutfès vb. IV = gătesc 160.
Guzòv = trandafir 81 (411).

H.

Hahă! interj = eĭ, eĭ (rîs) 153.
Hă! interj. = eĭ! aşă!
Hi! = interj. 148.
Hit = gr. χίτα 30.
Hristo (Wgd. 30) = Crist.

I

I! interj = *i!* 150, 84 (475).
I = fie-care; *i zuǫ*. Wgd. 19, 30.
Ĭa = iată, iacă; *ĭa-la ampiratu vini* = étă-l împĕratul venì 151, 64 (50), 159.
Ĭa = saŭ; 65 (71), 82 (497); *ĭa mor ĭa ti ndirèg!* = saŭ mor, saŭ te dreg, te regulez! 57 (3).
Ĭadeţ = osul iadeş de la paserĭ; obiceiul de a se prinde iadeş.
Ĭàdiră sf. = iederă. Wgd. *ịadirǫ* = Epheu.
Ĭaniciàr sm. = ianicer; om rĕŭ (Pap.).
Ĭară [Wgd. *ịarǫ, ịare* 4, 8 = Eisenfessel]. Arom. *ĥĭare*, fel de lacăte, carĭ se pun vitelor la picióre, ca să nu se pótă depărtà.
Ĭarbă sf. = érbă 50 (11, 12), 64 (50); *ari ĭarbă si za paştim?* = există nutriment 71 (305), 166; fig. pâne 89 (5). Wgd. *ịarbǫ 8, ịarburị* 24.
Ĭarnă sf. = érnă 117. Wgd. *ịarnata* 34.
Ĭavi = étă 149. Arom. *ĭavea-ŭ* = iată-o (Avela).
Ĭavur sm. = nume de arbore în felul paltinuluĭ, laur.
Ĭazuvèţ sm. = vezure, bursuc.
Ibanlǫ̀c sn. = străinătate 140.
Ibrìc sm. = ibric (ulcior de aramă).
Ic sm. = smochin 28, 163.
Ică sf. = smochină 163. Wgd. *ikǫ* 19.
Ichìm sm. = doctor 165.
Icĭ adv. = de loc 104 (64).
Idanàc sm. = instrument cu care se lucréză inul 34.
Idol, pl. *idolĭ* = statue veche 20.
Idvam adv. = abià 147, 168.
Ĭe pron. neh. = fie-care; *ĭe-dimnęţa* = în fie-care diminéţă 120. Wgd. *i, ie* 32.
Ĭed, pl. *ĭezĭ*, fem. *ĭędă* = ed. Wgd. *ịet* 8.
Ĭeftin adj. = ieftin 64 (53).
Ĭej sm. = ariciŭ (În Oş. ariciŭ).
Ĭel pron. pers. = el 70 (106, 107). Wgd. *ịel* 5, 8, 29; *ļĭă, ļĭ*; *aļĭ* = îĭ Dat. 46 (7); *ăļĭ* = îĭ, i; *la* Ac. = îl 62 (9), 46 (1), 33, 47 (13); pl. *ĭeļĭ* = eĭ 145; *la*

Dat. pl. *a lor* 70 (184); *ļĭ* 48 (15), *ļĭa* = îĭ Ac. pl. 53 (40). Wgd. 29.

Ĭelă sf. (Pap. greşit *ĭeļĭă*) = nume de arbore de munte, fel de brad.

Ĭerĭ pron. neh. = fie-care; *ĭer-sęră* 120, *ĭerĭ-zuŭă* 78 (365). Wgd. *ieri* 7, 33; *ĭer-ţe* = orĭ-ce, verĭ-ce 146; *ĭer-cari* = orĭ-care.

Ĭer sn. — fier 47 (12). Wgd. *ier* 4, 8.

Ĭeràr sm. = fierar 29.

Ĭerb vb. III — fierb 106 (68); *ună oală ĭarbi* = o oală fierbe 49 (8); *ĭarbi şi mănancă* = fierbe şi mănâncă 162; *şi să-l ĭarbă* = şi să-l fiérbă 148; *ĭert* — fiert 80 (386). Wgd. *ierp* 8, *ierbe* = fierbe 8, *ierš* 39.

Ĭeripĭ pl. = aripĭ; *şiştaţiļĭ cu ĭeripĭ* = baniĭ cu aripĭ, fel de brodărie 34.

Ĭes vb. IV — es 51 (17), *işò* = eşi, a eşit 53 (391); *işòţĭ!* = esiţĭ! 75 (288).

Ĭępă sf. = épă 45 (2), 49 (4). Wgd. *iapǫ* 8.

Ĭęşli sf. = aşchie, gunoiŭ 106 (68), 163.

Ĭęsli sf. = esle; 166; *ţela di la ĭęsli* = cela de la esle, adecă măgarul 71 (208).

Ignàt = sfîntul Ignat 71 (209).

Ihtibăròs adj. = măreţ, cinstit, onoratul 53 (39).

Ili conj. = saŭ 33, 116.

Ìliliga = formulă de joc copil [Pap.]: *ìlilìga, pipiliga, dumuzare, ducutare, vaĭ stram, drogumàn, cilipìĭa, rusulìĭa, tam beg.*

Iļĭŭ sm. = fiŭ; *iļĭŭ* = fiul 50 (15). Wgd. *ilį* 12.

Iļĭă sf. — fiică. Wgd. *iļǫ* 4.

Imìt adj. = îmbolnăvit 109 (70).

Inàt sm. = necaz [Pap.]

Incă sf. = craniŭ; crescet [Pap].

Ìnimă sf. = inimă (numaĭ la Huma, ceĭ-lalţĭ ḑic *burìc*).

Ĭo pron. pers. [Wgd. *ioŭ* 4, 29] = eŭ; *amĭ* Dat 49 (3, 6), 50 (10, 11, etc.); *mĭ* = îmĭ 45 (3), 50 (9); *mini* = mine Ac.; *mi* Ac.; *la mini* — mie 47 (13).

Ĭoc = nimic, praf 59 (12); 60 (48); *ĭoc s-la fac* = să-l nimicesc 151.

Ĭovìr adv. = în cotro [Pap.].

Ĭongĭă sf. = nume de plantă, ce servesce ca nutriment pentru porcĭ.

Ir sn. = fir, aţă; *ìrili* = firele 71 (210-212); iri = subdiviziunea *gràĭuluĭ* 32; fig. fiorĭ.

Irbiţă = potârniche [Pap.].

Iri sf. = a fi, fire; *şa da-ni ver iri* = aşà dare-ar să ne fie 55 (13); *iri ghiŭ!* — fiĭ sănătos (fire-aĭ sănătos)! *iriţĭ ghiĭ!* = fiţĭ sănătoşĭ (firea-ţĭ sănătoşĭ)! 55 (13); *ună aspră-ŭ fost* 65 (70); *să-lĭ iă frică?* 74 (261). Wgd. *ire* = esse 43.

Iribìtă sf. = potârniche.

Iripàt adj. = aripat, înaripat; *trapnă iripată* = perucă aripată, cu aripĭ 35; n. de capre, de oĭ 171 (32).

Irlìri; *ļĭèpuriļĭ si irlès* = epuriĭ se mârlesc (numaĭ de epurĭ).

Irmènĭ = Armenia 152.

Irmilòţĭ pl. = irmilicĭ 121.

Isàp sn. = socotélă 80 (398).

Iscăzùt adj. = slab, scăḑut, sărac, prăpădit [Pap.].

Iscră sf. = scânteie.

Ispriminès vb. IV = premenesc; *mi* ∾ = mě premenesc 102 (63), 124.

Isticărli adv. = într'adins 119.

Ìsticli adv. = într'adevěr 164, 166.

Ìstina adv. = adevěrat 163.

Istum adv. = tocmaĭ 166.

Isufcu = ? 46 (7).

Işalah! = (urare turcéscă) 60 (56).

Işǫri sf. = eşire; *vę di* ∾ = eră să se prăpădéscă 72 (214).

Itru sm. = hâtru; viclean, deştept,

șiret; *itră cum ra* = șirétă cum erà 163.
Iŭ = sunt; *di țea iŭ lisiță* = de aceea sunt vulpe 136, 137; inf. *iri* = a fi.
Iŭbăr adj. = prost 72 (215).
Iudă = Iuda, trădător 78 (216, 217).
Iun' adv. = unde 82 (422), 33, 153.
Iundi adv. = unde 50 (11, 12), 72 (218); *di iundi ș-nu* 78 (341). Wgd. *iundi* 4.
Iundi-va adv. = unde-và 164.
Iuzganu sn. = plapomă 72 (219).
Izbàt vb. = respir; *si izbati ăn curǫn* = respiră repede, cu greŭ 107 (69).
Izdrailĭŭ sm. = înger 72 (43).
Izìn sn. = voe (v. izŭn) 168.
Izmetur vb. I = mătur 120.
Izmęni (v. *zmęni*).
Izmichĭàr sm. = servitor 142, 145.
Izminușcă sf. = ismenișóre [Pap.]
Izrușǫs vb. IV = înroșesc, colorez în roșu.
Izùn = voe, permisiune 162.
Izvìnt vb. = svînt, a bate vîntul.
Îlĭ = îĭ dat. de la *ĭel, ea* 65 (71).
În prep. = în (Oșanĭ) 77 (323).
Întru (v. antru) 110.
Îra (v. *ară*) 136, 137.

J

Jacă = n. de câne 171 (83).
Jalcă [Wgd. *žalkǫ* 50] sf. = bróscă țestósă.
Jalĭŭ sm. = necaz, durere 71 (202); *să moară di jalĭŭ* = să móră de durere 142.
Jar sm. = jar, cărbune aprins 72 (222).
Jăgoalĭă = nisce țepușe de lemn de corn, carĭ servesc a fixà jugul, ca să nu éșă din capul boilor, după ce sunt înjugațĭ 89 (8).
Jălès vb. IV = jelesc 66 (88); *jilès*. Pap.
Jărǫs vb. IV = ard la jar, prăjesc.
Jegaviță sf. = urechelniță. Arom. *gugĭufoàrtică*.
Jelĭcă sf. = bróscă țestósă 74 (263).
Jilindrèț = parte din corpul găiniĭ.
Jimi prep. = pe 51 (nota 1).
Jimitati = jumătate 54 (43, 44), Wgd. *žimitati* 18.
Jir = ghindă. Pap.
Jireghĭă sf. — împărțélă de tort 32.
Jireșcă sf. = semn, linie (gaură la joc copil. 90 (1).
Joc vb. I = joc; *cǫñĭ añĭ joacă an foali* = cânĭ îmĭ jócă în burtă: a avé fóme îngrozitóre 66 (104); *mi joc* = mĕ joc: *nu fați să si joacă* 102 (61); *să ti jofĭ* = să te jocĭ 164. Wgd. *žok* 18.
Joc sn. = joc; *jocu-n gàură* = jocul în gaură, n. de joc copil. 91 (8).
Joĭ = Joĭ.
Joĭcă = nume de vacă 171 (84).
Jos adv. = jos 77 (323), *că fęta ra maĭ pri jos* = căcĭ fata erà maĭ pre jos 162; adj. *joasa bis'ęrică* = biserica de jos. Wgd. *žos* 18, 33.
Judèț sn. = judecată; tribunal. Pap.
Judic vb. I = judec; *să si jùdică* = să se judece 140.
Jug sn. = jug 51 (20),
Jugastru sm. = nume de arbore, numit și *bręst* 28.
Junc, pl. *junțĭ* = junc 156.
Juncàcĭŭ dim. luĭ *junc*. Pap.
Jung vb. III = ajung; *nu pot si jungă* = nu pot să se ajungă; *nu pot si jùnḑiri* = nu se pot ajunge 54 (46); *și ca junsi cola la ampiratu* = și dacă ajunse acolo la împĕratul 142; *cǫn nu junḑi un mincĭunòs* = când nu e destul un mincinos 151, 72 (220), Wgd. *žunš* = ajunseĭ 39.
Junglĭu vb. I = înjunghiŭ, taiŭ 68

($_{150}$); *că la jungl̦ari* 100 ($_{63}$). Wgd. žungl̦u 18 = schlachte.

Juni adj. = tînĕr, voinic, vitéz 74 ($_{257}$), 153; *că tu fost-aĭ maĭ juni* = căcĭ tu aĭ fost maĭ voinic 139. Wgd. *žuni* 12, 18.

Junil̦ĭă sf. = voinicie 154.

Jur vb. I = jur 57 ($_{1}$). Wgd. *žur* 18.

Jur prep. = în jur.

Juràt sn. = jurămînt.

Jurămìnt sn. = jurămînt. Pap.

Jut vb. I = ajut; *tot nu jută* = nimic nu ajută 57 ($_{54}$). Wgd. žut. 18.

Jutòr sn. = ajutor 156.

Juri = nume de boŭ născut Joĭ, 171 ($_{53}$).

L.

La prep. = la 50 ($_{16}$); *la ficĭór la carĭ ari numea Piti* 46 ($_{6}$) Wgd. 34.

La pron. pers. Ac. = îl, l.

Lacărdiă sf. = vorbă 83 ($_{460}$), vedĭ: *lăcărdiă.*

Làcrimă, pl. *lǫcrumĭ* = lacrimă; Wgd. *lǫcrum* 6.

Làcrima-niv'ęstăl̦ĭă = lacrima nevesteĭ (nume de plantă).

Laf sn. = vorbă, discuţie 72 ($_{294}$); *şi cu un laf* = şi cu o vorbă 145; *ştiĭ cum na-ĭ lafu* — sciĭ cum ne este vorba 164.

Lag vb. I = alerg 103 ($_{64}$), 137; *lagă să la vezĭ* = du-te şi vedĭ 153; *lagǫndurlea* = alergând 104 ($_{64}$).

Lagoghĭer sm. = castor.

Lalànt pron. neh. = alt, alalt; *şi multi lalanti* = şi multe alte 142. Wgd. 32.

Lalt = alt; *şi dărǫ laltă* = şi făcù alta 142; Wgd. *lalt* 32; *lal̦ţĭ* alţĭ, ăilalţĭ 85 ($_{404}$), 122; *si băt'ęŭ ună lal̦ţĭ* = se băteaŭ între eĭ, se ciocniaŭ 144.

Lamarină sf. = Arom. *lamarină*, fel de fier móle.

Lambă sf. = lampă 51 ($_{21}$).

Lamñĭă sf. = balaur 149, 165. Arom. *lamñie*; Wgd. *lamnįǫ* 7.

Lant = alt, ălalt; *lantă* 33; *şi multi lanti* = şi multe altele 142; *cu un lant ampiràt* = cu un alt împĕrat 146; *pri ţela lant* = pe cel-lalt 49 ($_{3}$); *şi nu vę lanti pari* = şi nu aveà alte parale 136; *iri ghìĭ lañĭţil̦ĭ!* = trăéscă ceĭ-lalţĭ 57 ($_{50}$). Wgd. 13.

Lant-ţiva = alt nimic 144.

Lant-ţivà = alt ce-và.

Lapti sm. = lapte 72 ($_{285}$), 79 ($_{364}$), 119.

Lapti-dulţi sm. = lapte dulce.

Lapti-acru sm. lapte acru.

Làptili-vacăl̦ĭă s[illegible] = laptele vaciĭ [nume de pl[illegible]tă].

Lapu sm. = Aro[illegible]. *lăpă, lăpùş*, nume de plantă, care dacă se rupe dă lapte. Se intrebuinţéză ca doctorie (vedĭ *lăpă.*)

Larg adj. — larg; *larg ca sacu* 82 ($_{433}$). Wgd. *lark, lǫrs* = weit 18.

Làriţă sf. = plugul întreg, pregătit cu tot ce ţine de el spre a fi înjugat de gâtul boilor.

Las vb. I. = las 58 ($_{9}$), 78 ($_{350}$); *las nu ti torñi Nǫnti!* = dare-ar să nu te întorcĭ la Nănte! 61 ($_{71}$).

Latru vb. I = latru; *dosta lătràşĭ* 60 ($_{43}$); *cǫñil̦ĭ să latră dupu tini!* Pap. 13 ($_{7}$).

Laţ sn. = lanţ. Arom. *alàţ, laţ.* Pap.

Lazarencă sf. = fată de Lazar 113 ($_{74}$).

Làzaru = Sf.-Lazar; *Làzaru-mari; Lazaru-mic*, 113 ($_{74}$).

Lăcărdiă sf. = vorbă, expresiune 72 ($_{222, 223}$), 76 ($_{303}$).

Lăfès vb. IV = vorbesc; *şi-şĭ lăfì cu ampiratu* = şi-şĭ vorbì cu împĕratul 150.

Lăgară = limpeḑire (neologism. Arom.) 30.
Lăgari sf. = alergare 164.
Lăgùd sm. = drîndu, instrumentul cu care se bate pe *coarda* arculuĭ ca să se scarmene bumbacul 32, 33.
Lăngoari sf. = bólă ; *s-ti bată lăngoarea!* bate-te-ar bóla! Pap.
Lănguròs a 'j. = bolnăvicios. Pap.
Lănjosu sm = povârnişul. Arom. *aripidina.* Pap.
Lănòs adj. = lânos, pĕros.
Lănsusu sn. = suişul. Arom. *ğiugul.* Pap.
Lăpă sm. = Arom. *lăpå, lăpùş,* veḑĭ *lapu.*
Lăpnès vb. IV = macin, amestec bine 72 (${}_{223}$).
Lăstoviță sf. = rândunică 45 (${}_{4}$). Wgd. *lǫstovitsǫ* 50.
Lăzàr = n̈. de flóre.
Lăzès vb. IV. = bolesc; *ca buba lăzęşti şi bubă nu-ĭ* = bolesce ca gândacul de mătase şi gândac de mătase nu-ĭ 52 (${}_{28}$), 62 (${}_{21}$); *să lăzęscă* 92 (${}_{6}$); *lăzit* 92 (${}_{6}$).
Lĕa = a ¼ parte din pogon.
Leg vb. I = leg; *şi si lęgă tèteva* = 33; *cola si-ŭ leg* = acolo o voiŭ legà 82 (${}_{423}$); *aŭ ligǫ̀* = o legă 154; inf. *ligari*; *ligàt* = legat.
Leg vb. III = aleg; *leş* = aleseĭ, *les* = ales; *l'ęziri* = alegere. Wgd. *les* (Aor.) 17, les (Part.) 42.
Lemn sn. = lemn 72. Wgd. 15.
Lenòs adj. — leneş Wgd. 28, v. *linòs.*
Lepră sf. = lepră. Pap.
Lerdu adj. = şiret (limb. secret.) 89 (${}_{26}$).
Lesc sm. = fel de alun.
Lev adj. = stâng. Pap.
Lęc sn. = léc 65 (${}_{85}$), 100 (${}_{59}$), 153. Wgd. *lęk* 8, 49.

Lęgăn sn. = légăn 105 (${}_{66}$), 123; ∾ *di furlină* 152. (${}_{13}$)
Lęgăn vb. I = légăn; *să si l'ęgănă* = să se legene 112 (${}_{73}$).
Lęĭcă sf. = fel de tigvă, cu gâtul lung. Arom. *curcubetă.* Pap.
Lęni sf. = lene 47 (${}_{14}$).
Lęŭ vb. I = ieaŭ; *la lęŭ* = îl iea, se iea; *aḽĭ laĭ* = iĭ luaĭ 162; *ăşĭ lăĭà* = îşĭ luà 140; *la lǫ* = îl luă 64 (${}_{43}$); *ca lǫ pri apu, pri apu sinduchĭu* = dacă apucă pe apă, pe apă l-a da 143; *ca si lǫ locu di turcu* = după ce se luă, după ce se cucerì pămîntul de Turcĭ 156; *şi napcum si lară* = şi apoĭ se luară, se căsătoriră 150; *aŭ lară* = o luară, o primiră 143; *ca lară prĭ vali* = dacă apucară pe rîŭ 146; *cǫn jùnsiră an vacǫ̀t, lară prin cătuni* = când ajunseră în vîrstă, apucară prin cătune 146 ; *să lęŭ* = să ieaŭ 48 (${}_{15}$) ; *s-ti lę!* = să te ieà! 59 (${}_{29}$); *lațĭ-la!* = luaţi-l! 137 *lat* = luat 61 (${}_{4}$).
Lęva = stânga 108 (${}_{70}$). Wgd. leva 33.
Lica sf. = faţă, obraz; *dirèp lica luĭ* 147.
Licĭǫ̀s; *nu licĭaşti* = nu-ĭ prinde 72 (${}_{227}$).
Licşòr adj. = uşor 71 (${}_{197}$), fem. *licşoară* = uşóră 33. Wgd. *likšòr* 13.
Licuĭès vb. IV = lecuesc 165.
Lighĭă = bale 72 (${}_{228}$).
Lighĭaviri sf. = îndrăgostire, tachinare. Pap.
Lilic, pl. *lìlițĭ* sm. = liliac.
Limbă sf. = limbă 50 (${}_{10}$), 72 (${}_{229}$).
Limbęti sm. = fel de pasere de mărimea berzeĭ.
Limñĭă: *ş-lǫ limñĭa di oà!* = s'a dus draculuĭ 72 (${}_{231}$) ; *amĭ vini să-ŭ lęŭ limñĭa* = îmĭ vine să-mĭ ieaŭ lumea în cap. Pap.

Limoañĭă sf. = lămâe. Pap.
Limòñĭŭ sm.=lămâiŭ; sn. lămâe 72 (232), 117.
Linden sm. = lintene.
Ling vb. III = ling 82 (442), 77 (319).
Lingură sf.=lingură 31, 53 (22) 72 (233).
Lingurìcĭŭ = lingureà. Arom. *lingurice.* Pap.
Linti sf. = linte 25.
Lipă sf. = teiŭ 28.
Lipăridă sf. = ţîr 83 (454).
Lipès vb. IV = lipesc 72 (234), 104, 138, *lipìt* 54 (45).
Liră sf. = liră 158.
Lisa = n. de căţeà, de oĭ 171 (86).
Liscuvẹti = fel de piétră.
Lisiţă sf. = vulpe 72 (235), 73 (236, 237); *uzọră lisìţăli*=audiră vulpile 53 (39).
Lisiţă-cărbunarcă = vulpe négră (fel de vulpe).
Lisnic sm. = mĕr sălbatec 28.
Lişicĭoană sf. = strugure negru.
Liturghiă sf. = prescură.
Liturghisès vb. IV=sfinţesc; *cruţea trubuĭaşti să iă liturghisită*=crucea trebuie să fie sfinţită 108 (70).
Liŭ = numĕr fără soţ 126.
Lĭubiniţă sf. = pepene verde 167.
Liunàr sm. = pruncul lehuzeĭ. Pap.
Liuncă sf. = lehuză 117.
Liuniļĭă sf. = lehuzie 116.
Liv'ẹn = n. de flóre. Pap.
Lizet = gust [tk. lezzet].
Loastă, pl. *laàstili*=ciomag, bâtă 158.
Lobodă sf.=lobodă [n. de plantă] 38.
Loc sn.=loc, pămînt 73 (238, 239, 241); *ăn loc*=în dată, pe loc 121; *an loc*=în loc 81 (411); pe când, în loc ce 143; *an loc di apu, cu vin*=în loc de apă, vin 144; *şi vinì loc* = şi venì timpul 151; *şi ca vinì loc si fugă*=şi dacă sosì timpul să plece 151; *ca si lọ locu di Turcu* = după ce se cucerì locul de Turc 156.
Lor pron. pos. = lor. Wgd. 31.
Lost sn. = zăvor.
Lostur sm.=verigă de lemn, zăvor 51 (23).
Loş adj. = bolnav 108 (70), *loaşă*= bolnavă 167.
Lov sm. = vînat 73 (240); *la lov* = la vìnat 142.
Loznă sf. = fel de strugure mărunt şi dulce mult.
Lọnă sf. = lână 33, Wgd. 6.
Lọncă sf.=luncă.
Lucrătòr sm. = lucrător [Pap.].
Lucrèz vb. I = lucrez 155.
Lucru sn. = lucru 62 (9), 73 (242, 243), 103 (63); *nu am lucru cu tini* = nu am trébă cu tine.
Lud adj. = prost 73 (244, 245).
Luĭ pron. = luĭ.
Lumi sf. = lume 62 (24), 73, (248,250); ómenĭ 99 (54), 123, 156; *an dì joasa lumi* = în lumea de desubt 148; *an disupra-lumi*=în lumea de sus (adecă în acéstă lume) 149; *lantă lumea* = lumea cea-laltă 164; *ambitọ cu vin ţẹli lumi* = îmbĕtă cu vin pe aceĭ ómenĭ 144.
Luminari sf. = fel de lampă 51 (61); céră 27, 136.
Lumutès vb. IV=vorbesc pe neînţeles, lărmuesc; ţe *lumutèşĭ?* = ce troncănescĭ; ce flecărescĭ; ce lărmuescĭ? (când e vorba de copiĭ). Pap.
Lun sm. — alun 27.
Lună sf. = alună.
Lună sf. = lună 73 (251); *şi ună fẹtă ca luna* = şi o fată (frumósă) ca luna 146; n. de vacă 171 (87).
Lunce=n. de boŭ fătat lunĭ 171 (88).
Lung adj. = lung 52 (33).
Lunĭ sf. = Lunĭ, 98 (50).
Lunzès (mi ∾) vb. IV =mĕ port rĕŭ 48 (15).

Lup, pl. *lupĭ* = lup 73 ($_{252-261}$), 45 ($_{9}$). Wgd. *lup* sing. şi pl. 11; *lup mọncala!* = mâncà-l-ar lupul (pentru drac) 61 ($_{73}$); *lupiḷĭ* = lupiĭ 57 ($_{5}$), 135.
Lupată sf.—lopată, pl. *lupọṭi* 31, 33.
Lupătàr sm. = lopătar 29.
Lupătiţă sf. parte din ósele omuluĭ, în felul uneĭ lopeţĭ.
Lupeĭàc sm. = puiŭ de lup.
Lupoañĭă sf. = lupóică.
Lurèc vb. I = alunec.
Luricari sf. = alunecare, a alunecà.
Luricòs adj. alunecos. Wgd. *lurekós* = glatt 28.
Luţọl sm.— aloat 45 ($_{9}$), 70 ($_{179}$).
Luşutiă sf. = bólă, rĕutate 109 ($_{70}$).
Luvàcĭŭ sm. = vînător 135, 157.
Luvès vb. IV = vînez 88 ($_{571}$), 148.
Luvirea sf. vînarea, vînatul 148.

Lĭ

Lĭa pron. pers. Dat. —îĭ. Wgd. *lịa* 7.
Lĭepur sm. = epure 74 ($_{262, 263}$), 88 ($_{571}$), 159. Pap., Wgd. *lịepuri* 8.
Lĭert vb. I = ert; *Domnu s-la lịartă!* = Dumnedeŭ să-l erte! 57 ($_{52}$). Wgd. *lịert* 13.
Lĭertăcĭuni sf. — ertăciune. Wgd. *lịertọtšuni* 15.
Lin sm. — in 34.
Linişt sm.=loc unde se cultivă inul.
Liţă sf. pl. = iţe 32.
Lĭub sn. =colanul de lemn din jurul gâtuluĭ oilor şi caprelor şi de care se anină un clopoţel. Arom. *cotur* (Pap.).
Lĭùmintrea adv. = altmintrelea 146, 162. Wgd. lịumintrea 32.
Lĭumìntrulea adv. = altmintrelea (Pap.).
Lĭumnicescu adj.=lĭumnecescu 34, 45.
Lĭumnicinescu (vedĭ *lĭumnicescu*) 34.
Lĭupès vb. IV = descoj, scot scórţa de pe arborĭ.
Lĭurea adv. = aiurea (Pap.).
Lĭută adj. =iute; *rachiă* ∾ = rachiŭ iute 117, 81 ($_{411}$).
Lĭutinic sm. = céfă 73 ($_{264}$). Wgd. *lịutenik* = Nacken 50.
Lĭut'nic sm. — céfă 59 ($_{18-15}$).
Lĭùtiţă sf. — şérpe iute, care trăesce în apă (?).

M

Ma conj.= dar 151. Wgd. *ma* 35.
Maală sf. = mahală, cartier 18, 40; *ună maală di ĭeḷi* 57 ($_{43}$).
Macĭca (a ∾)=n. de joc copil. 90 ($_{3}$).
Macĭchi s. pl. — scările ce se trec pe subt picĭórele dinainte la caĭ, catârĭ, etc. 31.
Macĭţă sm. — fel de plantă acrişóră la gust 38.
Macĭucă (a ∾) = n. de joc copil. 90 ($_{3}$).
Mademi sf. = mină.
Maghesnic sm. = vrăjitor 143.
Maĭ adv.=maĭ 57 ($_{45}$); *maĭ bun să-ţi iă* 56 ($_{38}$). Wgd. *maị* 4.
Maĭcă sf. = mamă, mămiţă 84 ($_{486}$).
Maĭmùn sm. — maimuţă.
Maĭstur sm. meşter 74 ($_{265}$), 102 ($_{62}$). Arom. *mastur*.
Maĭsturlọc sn. = meşteşug (Pap.).
Mal = avuţie; *maĭ mult mal ari di tini* — maĭ multă avuţie are decât tine 150. Pap. = mult, mulţime.
Maḷĭŭ sm. = maiul, obiect cu care batem rufele, când le spĕlăm, ca să se spele maĭ bine 102 ($_{61}$).
Mamă sf. mamă; guşă, partea grasă de subt gâtul găiniĭ.
Manàr sm. = amnar. Wgd. 15.
Mandal sm. = opritóre pentru sulul de răsboiŭ. Arom. *zănòs*, *zunòs* 33.
Màndala —? *scàndala-màndala* 50 ($_{18}$).

Mantàrĭ s. pl. = fel de ciupercĭ.
Mañĭ = ? 50 (13).
Mañĭă = format după *cañĭa* 47 (41); Asemene *carne—marne, fărină—mărină,* unde *marne, mărină* nu însémnă nimic.
Mara! interj. = măĭ! fă! 137, 150.
Màrḑini sf. = margine; pl. *morḑiñĭ* 76 (972), 128; ∾ = capĕtul pămîntuluĭ 74 (266); *pọnă an màrḑini si uzộ* = până la marginea (pămîntuluĭ) se auḑì 143; *di la zacàțọt pọnă la màrḑini* = de la început până la sfîrşit 147. Wgd. mar(d)zini = Schwelle 18.
Mari adj. = mare 47 (10), 74 (267), 137; *màrili frati* = fratele mare, fratele cel mare 148. Wgd. 7.
Mari sf. = mare; pl. *mọrĭ* = mărĭ.
Marmuràc, pl. *marmuràțĭ* sm. = fel de pesce.
Marsès vb. IV = spurc 70 (175); *mi marsès* = mĕ spurc, mănânc de dulce; *mărsit* — spurcat.
Marşoală s. pl. = mucĭ [Pap.].
Marta sf. = Martie 82 (443); nume de vacă fĕtată Marţĭ 171 (39).
Martìn sn. = puşca Martin; puşcă 155; *ca işộ martinu* = după ce se inventă martina; nume de boŭ fĕtat Marţĭ 171 (40).
Martir sm. = martur 127.
Marţĭ, art. *marța, màrțata* = Marţĭ [Pap.].
Màscuri = bărbat, voinic, bărbătesc 82 (528), 156. Wgd. *maskur* 49.
Maslincă sf. = maslină 77 (319).
Mastic vb. I = mestec [lat. masticare = kaulen]. *Tu ancă măsticàt mănànțĭ* = tu încă eştĭ copil, cu mintea necóptă. Pap. Wgd. *mastik* 49.
Màşala = maşala [urare turcéscă] 56 (32).
Maşă sf. = cleşte 74 (268), 157.
Mata = ?, *cucu-mata* 45 (2); nume de vacă fĕtată Marţĭ 171 (41).
Matcă sf. = regina albinelor 27.
Matiniţă (v. *mătăniță*). Pap.
Matiţă sf. = regina albinelor.
Maţ sn. = maţ 159; *mață* pl. = maţe. Pap.; *màțăli* 49 (4), 75 (272).
Màţala = 62 (18).
Maţă sf. = pisică 74 (269, 271), 75 (272), 86 (556), 145. Wgd. *matsọ* 23.
Maţoşcă sf. = n. de vacă 171 (42).
Maxọm = prunc nebotezat [Pap.].
Măcàr = macar, cel puţin, fie; *măcàr zuŭa* 119.
Măcàzĭ s. pl. = cele douĕ lemne oblice, carĭ fac douĕ triunghiurĭ cu stâlpul principal pe care se rézemă acoperişul caseĭ.
Măcèş sm. = Arom. *măcèş* şi *mucèş*; trandafir sălbatec, al căruĭ fruct se mănâncă.
Măcĭăĭès vb. IV = stâlcesc [Pap.].
Măcĭcèt adj. = mari; *ľĭa fęsi măcĭcàțĭ* = ĭĭ făcù marĭ 143. Wgd. *mọtšḱáts* 27.
Măcĭocu sm. = măciucă 35.
Măcĭọțĭ s. pl. = măciucĭ; *trapnă cu*∾ = perucă cu măciucĭ 35.
Măgàr sm. = măgar 46 (9), 75 (273-275). 104 (85).
Măgarcă sf. = greutatea ce se légă la unul din capetele ustureĭ 33.
Măgrăţă şi **măgáròţă** sf. = măgăriţă 161.
Mălvăĭès vb. IV = morfolesc (în gură). Arom. *cĭumulescu* [Pap.].
Mănàr sm. = mănear 61 (4).
Mănàt adv. = amănat, târḑiŭ [Pap.].
Manată sf. = mână plină 105 (66). Arom. *mănată, mînată* şi *mnată.*
Măncari sf. = mâncare 75 (281).
Măncătură sf. = mâncare, de ale mâncăriĭ 75 (275), 153; *măncătùrĭ* 151.

Măncĭǫs (mi ∾) vb. IV = mĕ muncesc, mĕ trudesc 116.
Măncòs adj. = greŭ 117.
Măndărès (mi ∾) vb. IV = mĕ mândresc 128.
Măndoană sf. = nume de plantă.
Mănicàt adv. = des-de-diminéță 103 ($_{68}$).
Mănǫnc vb. I = mănânc; *si-ŭ mǫncă* = să o mănânce 57 ($_{5}$); *ŭoștĭ cǫĭni! nu mănancă bǫlizĭ* 60 ($_{57}$); *lup mǫncala!* 61 ($_{78}$); *ĭèftina carni cǫñili-ŭ mănancă* 64 ($_{62}$). Wgd. *mǫnǫnk*. Vedĭ *mǫnc*.
Mănușă sf. = mânușă, códă (de topor, plug, etc.) 82 ($_{447}$). Arom. *mînușe*.
Măra interj. = măĭ 152.
Mărari sf. = amărîre, amărăciune [Pap.].
Măràz sn. = dor, jale [Pap.].
Mărăcĭuni sf. = amărăciune.
Mărca = n. de oĭ 171 ($_{45}$).
Mărcĭǫs (mi ∾) vb. IV = mĕ lîngezesc, mĕ bolnăvesc.
Mărcĭŭ = n. de cânĭ 171 ($_{46}$).
Mărdęŭă, pl. *mărdęli* = mărgeà 49 ($_{6}$); *mărdęli* = partea mâneĭ unde se pórtă brățara; *mărdęŭă* = marginea ochiuluĭ.
Măre! = măĭ; *măre, cum șa?* = măĭ, cum așà? 151.
Mărìt (mi ∾) vb. I = mĕ mărit [Pap.].
Mărlès vb. IV = a se mârlì [numaĭ de oĭ, capre] Pap.
Mărli = ? *cărli-mărli* 66 ($_{106}$).
Măròĭŭ sm. = cotoiŭ.
Măròs adj. = amar 72 ($_{225}$).
Mărțìn sm. = mărăcine [fel].
Măsęŭă sf. = măseà. Wgd. *mǫsęo* 8, *mǫšeo* 23.
Măsǫr sn. = fel de împletitură a pĕruluĭ 36.
Măstăgarcă sf. = furca care servesce la încărcatul cailor. Arom. *furtutire* [Pap.]
Mătasi sf. = mătase.
Mătăniță sf. = lapte acru 81 ($_{417}$).
Mătcàp sm. = instrument de găurire 30.
• **Mătriță** sf. = érbă de mărimea bobuluĭ sălbatec. Când îl scóte afară pe copil saŭ varsă *virdețurĭ* prin gură, se duce mamă-sa într'o Miercurĭ diminéța, pasce acéstă érbă cu gura, ținênd mânile la spate. Apoĭ lasă pe copil să sugă din țîța eĭ și se crede că ast-fel el se va vindecà (Birislaŭ).
Mățìnìș sn. = tot ce se aduce la móră pentru a fi măcinat [Pap.].
Măznès vb. IV = lustruesc; *măzniri* = lustruire 31.
Măzǫlu sm. = pierde-vară; om de nimic 89 ($_{20}$).
Mbet (mi ∾) vb. I = mĕ îmbĕt. Pap.
Mea pr. pos. = mea, a mea; pl. *męli*. Wgd. *mę* 31.
Mecĭcă sf. = ursă 66 ($_{22}$).
Mecĭŭ sm. = n. de instrument servind argintarilor 33.
Mejluc = mijloc 33, 50 ($_{10}$). Wgd. *mežluc* 14.
Mełină sf. = paiŭ de meiŭ.
Mèlìță sf. = aparatul cu care se lucrézà bumbacul spre a se curĕțì de sĕmînță.
Meĭŭ sm. = meiŭ; ∾ *răpèsc* = fel de meiŭ 25, 71 ($_{202}$), 117.
Meĭuțǫs vb. I = curĕț bumbacul de semînță cu *mèlița*; snopesc; *la meĭuțară* = îl snopiră în bătăĭ 75 ($_{28}$).
Memlechetă [tk.] sf. = țéră 156.
Mer sm. = mĕr (pom).
Mer! = numaĭ; *mer acu mor, dì 'cu-ŭ las țęsta napòĭ* 58 ($_{9}$).

Merg vb. III = merg; *din zuŭă ţe mirzeà* = pe ḑi ce treceà 163; *mẹrzi* plouă; saŭ: *mẹrzi ploaĭe* = plouă 47 (₁₁); *cọn si mẹrgă cărnàţĭ* = când o plouà cârnaţĭ 65 (₇₄). Tot aşà: *mẹrzi nẹŭă* = ninge; *mẹrzi grìndini*=bate grindine; *mẹrzi ploaįọ*. Wgd. 163. Aor. *merš* = merseĭ.

Mes sm. = lună; *după treĭ meşĭ* = după treĭ lunĭ 164. Wgd. 49.

Meş sm. = plug [Sirminin].

Metur vb. I = mătur; *cu carĭ la miturară* = cu care îl măturară 123.

Mètură sf. = mătură. Wgd. *mietturọ* 5, 14.

Meŭ pr. pos. = meŭ, al meŭ 46 (₈), 166. Wgd. *meụ*, *mẹ*, *meįli*, *mẹli* 31.

Mẹră sf. = mĕr (fruct) 143; *trapna cu mẹri* 35; fel de brodărie 35; osciorul genuchiuluĭ.

Mẹsă sf. = masă; faţă de masă. Arom. *misale* 103 (₆₃).

Mẹstic vb. I = amestec (germ.-mische); *pọĭni misticată* = pâne amestecată (când se face pâne din făina a diferite producte); *agru la misticàĭ* = lucraĭ agrul pentru a doua óră (fel de prăşit) Pap.

Mi pr. pers. Ac.=me; *mi duc*=mĕ duc.

Mi conj. prescurtat din *amì* = dară 140.

Mic adj., subst. — mic, prunc; fem. *mică* 47 (₁₀); *la maĭ micu* = la maĭ micul 46 (₇); ∾ *u*=copilul, pruncul 47 (₁₂), 100 (₅₀). Wgd. *mik* 5, 14.

Micic vb. I = mişc; *za-micic* 65 (₇₈); *că-ŭ za micicọ fuñia*=dacă o mişcă funia 148.

Micĭcut adj. = micuţ. Pap.

Midnă (Wgd. miduọ 13) sf. = măduvă. Arom. *măduă*.

Migìt pl. *migĭọţĭ* = megit (piesă turcéscă de 20 piastri, 4 francĭ şĭ ce-và) 158.

Migĭu — ? 65 (₇₆).

Miglină sf. = neghină. Pap.

Miĭliceşca = fel de brodărie 34.

Miĭùz sm. = nume de plantă mirositóre.

Mijlucàn adj. = mijlociŭ 107 (₆₈), 148.

Mijọs vb. IV = mijesc. Pap.

Milă sf. = iubire.

Milu! = dragă, iubite! *nu ştiĭ, bra milu*=nu sciĭ, măĭ dragă 152; *să-ţĭ iă milu*! = să-ţĭ fie îndrăgit; *di mrăşă să-ţĭ iă milu şi domnu, oo!* = dare-ar ca Dumneḑeŭ să se îndrăgéscă de cadavrul teŭ! 59 (₂₄).

Miluĭcă adj. = iubită 58 (₁₅, ₁₆).

Miluĭès vb. IV = iubesc; *să miluĭască* — să iubéscă 57 (₄₁), 143.

Miluìt adj. = iubit; *şi raŭ miluìţĭ* = şi eraŭ iubiţĭ 143.

Miḷă num.=mie 158. Wgd. *miḷọ* 28.

Miḷĭòr sm. = miel, ed de un an. Arom. *mḷĭor*; *mlıoară* = óe care fată pentru prima dată.

Mimlichèt [Wgd. *mimlikét* 51], v. memlechetă.

Mincĭùn vb. I = mint. Arom. *minciunèḑ*; *ştiŭ, că mi mincĭùnĭ* = sciŭ, că mĕ minţĭ 167.

Mincĭunát adj.=înşelat, păcălit. Pap. 24 (₁₀).

Mincĭună sf.=minciună; ghicitóre 48.

Mincĭunòs adj. = mincinos 151, 157.

Minès vb. IV = schimb 124.

Minghighĭòs sm. = nume de plantă.

Minghĭuşarcă = nume de capre, oĭ 171 (₄₇). Arom. *mărḑilată*.

Minghĭuşarnic sm.=lanţ de cerceĭ 30.

Mini pron. (Ac.) = mine 47 (₁₄).

Miniri sf. şi vb. IV — a schimbà, schimbare; ∾ *biĭ’ẹg*=schimbarea semn 125.

Mint vb. IV = mint. Pap.
Mintès vb. IV — amestec. Wgd. 42.
Minti sf. = minte; *ìa du-ţĭ bini ăn minti*=ĭan adu-ţĭ bine aminte 164.
Minùt adj. = mic, mititel; *iri ghiĭ maĭ minuţiḷĭ!* = trăéscă, fie sănătoşĭ ceĭ maĭ micĭ! 57 (57); *şi la maĭ minùţĭ s-na bucurǫm* 57 (45); *un lup minùt* = un lup mititel 162. Arom. *minùt* însémnă: *supţire* (Epir).
Miràc sm. = amurg 169 (11).
Miràc sm. = dorinţă; *vẹŭ mult miràc* = aveaŭ mare aplicaţie, dorinţă multă 143.
Mirangĭă sf.—nume de arbure [Pap.].
Miràz [arab. miras = moştenire] — zestre. Pap.
Mirès vb. IV — ochesc 85 (499); măsòr; *mirìră* = măsurară 87 (545), 107 (47).
Mirgĭàn sm. pl. *mirgiàñĭ*=mărgean, rubin 49 (5); ∾ *roşi* = rubin.
Mirindi adv. = timpul de pe la cina mică 169 (10).
Mirìnḑ vb. I — a se odihnì oile pe la mieḑul ḑileĭ; *oĭli mirinḑă*= oile se repauséză pe la mieḑul ḑileĭ; *ĭo li mirìnḑ oĭli sup Treĭ-Faǵĭ*=ĭo duc oile spre odihnă la ceĭ Treĭ-Fagĭ; *sup peñĭli luĭ mirinḑàŭ* — sup aripele luĭ se odihniaŭ 158. Arom. *amirìḑŭ, mirìḑŭ.*
Mirìnḑ sm. = loc de odihnit pentru vite în timpul ḑileĭ, pe la miaḑăḑi, când este prea cald şi cànd vitele aŭ nevoie de umbră, unde să se adăpostéscă de căldură. Arom *mirìḑŭ, amirìḑŭ.*
Mirìt sm. = cot.
Mirt sm. = mirt 75 (212).
Mirusès vb. IV = mirosesc. Wgd. 14, 51.
Miruslifcă sf.=nume de plantă (Pap.).
Miscă sf. = curcă.
Misircă sf. = curcă.
Misirùc sm. = curcan.
Mislès vb. IV — pomenesc 66 (101).
Misùr sn. — farfurie 54 (45), 119.
Mìsur sm. = porumb (fel); *mìsur alb,* ∾ *galbin* 25.
Mişĭ-turtulìşĭ = n. de joc copil. 91 (11).
Mitercă sf. = nume de plantă; ∾ *albă,* ∾ *roşă* — felurĭ de plante.
Mitìḷĭ sf. — gălbază 63 (31).
Mitirès vb. IV = nimicesc 85 (283-284).
Miurèz vb. I = miaur, miorlăesc; *maţa miurẹză* = pisica miorlăe. Pap.
Mizilíc sn. = mezelic 111 (72).
Mlăznică sf.=óie saŭ capră care a fĕtat şi produce lapte. Arom. *mătrică.*
Mlăznicĭàr sm. = Arom. *mătricàr, mitricàr,* păstor de oĭ saŭ capre *mătriţe,* carĭ aŭ fĕtat în cursul anuluĭ şi produc lapte.
Mlecàr sm. — berbece (de treĭ anì).
Mlẹcĭcă sf. — nume de plantă, cu care se nutresc porciĭ.
Mḷĭór (v. *miḷĭòr*).
Mo adv. — acuma. Prescurtat din *(c)mo.* Pap.
Moali adj. = móle 167.
Moară sf. — móră 52 (25), 75 (285), 146; pl. *moari* şi *mori* şi *mǫrurĭ.* Wgd. *moarǫ* 4.
Moarḑa sf. fig. p. instrumentul viril 75 (298).
Moarti sf.= mórte 61 (66), 76 (298, 290).
Moaşă sf.—bătrână 101 (59), 116. Wgd. *mǫašǫ,* ∾ 63.
Mochĭă sf. = sevă. Pap.
Modru adj.—cu minte, înţelept 73 (244).
Molàc adj. = móle, molcom. Pap.
Molẹti sf. = molie.
Momès vb. IV — momesc; *picuraru*

mumeşti òili = păstorul chémă, momesce oile. Pap.

Mor vb. IV = mor 57 ($_{3}$), 142; *di apu-ŭ murìt* = de (lipsă de) apă a murit 77 ($_{311}$); *si murìm* = o să murim, vom murì 57 ($_{55}$); *toţĭ să-şĭ-moară* = toţĭ o să móră 57 ($_{56}$); *ĭundi murì di jaḽĭŭ* = unde murì de durere 147.

Morĭ! interj. = măĭ! (Pap.).

Mort—mort 75 ($_{286-288}$); *moartà* 49 ($_{4}$); *pri la morţĭ* = pe cea-laltă lume.

Moş sm. = moş, bătrân; *un dẹd moş* = un moş bătrân 51 ($_{25}$), 52 ($_{32}$). Wgd. *mošiḽ* = die alten Männer 13.

Moţi adv. = acum 156. Wgd. 33.

Moţi! = cuvînt de chemare şi de îndemn, ca să vie saŭ să mérgă catâriĭ. Depinde de modularea vociĭ ca să se înţelégă una saŭ alta 171 ($_{4}$).

Moŭ sm. = pĕrul subţire, fr. poil.

Mozuc sm. = măduva din óse, din cap (= creerul).

Mọglă sf.—negură, céţă 74 ($_{259}$), 150.

Mọĭnès vb. IV = (mân) arunc cu mâna, azvârl cu mâna 153; *ca mọĭnì cu unà rọpă* = când aruncă cu mâna o piétră 149.

Mọĭni adv. = mâne 58 ($_{21}$). Wgd. 34.

Mọ̀ĭnista adv. = a doua ḑi, ḑiua următóre, fr. *lendemain* 148, 150. Wgd. *mọ̀ĭnista* = am folgenden Tage 34; *mọĭniz-ta* 109 ($_{70}$), 119. Etim. *mọĭni* = mâne; s, z = ḑi; *ta* art. slav., cfr. *dimnẹţa-ta*).

Mọnă sf., pl. *mọñĭ* — mână 53 ($_{37}$), 60 ($_{49, 50}$), 75 ($_{260, 290-293}$), 76 ($_{294-297}$). Wgd. *mọnọ* 6.

Mọnc vb. I = mănânc; *mọnţĭ*, şi *mănànţĭ* = mănâncĭ; *s-ti mọncă lupu!* 46 ($_{5}$); *mănancă ca nivizùt di*... 75 ($_{275}$), ($_{276-278}$); *măncàşĭ* = mâncaşĭ, aĭ mâncat 45 ($_{3}$); *nu mănancà bọlizĭ!* nu mâncà rahat! 60 ($_{57}$); *măgaru ca si na măncọ di ŭorz* = măgarul dacă mâncă peste măsură orz 159.

Mọncă sf. = muncă, trudă, casnă 73 ($_{239}$), 75 ($_{269}$), 161. Wgd. *mọnkọ* = Mühe 49.

Mọnka adv. = früher. Wgd. 33.

Mọnḑ sm. = mânz 45 ($_{3}$).

Mọ̀nică sf. = mânecă 153.

Mọ̀ntiza adv. = a doua ḑi, fr. «lendemain» 105 ($_{6}$), 119 (veḑĭ *mọ̀ĭnista*).

Mọscă sf. catâr 62 ($_{23}$), 76 ($_{300}$), 161.

Mpẹdic vb. I = împedic; *s-mi mp'ẹ-dică zuŭa di as!* 58 ($_{20, 21}$).

Mrac adv. = amurg 169 ($_{11}$).

Mrăşă sf. = hoit, cadavru, stârv, corp neînsufleţit 59 ($_{24}$), 60 ($_{60}$), 87 ($_{554}$). Arom. *mîrşe*.

Mrăzìnt adj. = ticălos 61 ($_{70}$).

Mrẹjă sf. = mrejă. Pap.

Mrẹncă sf. = mréna (fel de pesce), pl. *mrenchi* 27.

Muc, pl. *muţĭ* = muc 46 ($_{5}$).

Mucăĭès vb. IV = mugesc; *bou mucăĭaşti* — boul mugesce.

Mucĭară, pl. *mucĭọrĭ* sf. = mocirlă 106 ($_{76}$).

Mucĭc vb. I = muşc 66 ($_{100}$). Wgd. *mutšku* 28, 50. Arom. *mîşcu, muşcu.*

Mucĭcată sf. = îmbucătură. Arom. *mîşcătură, muşcătură,* (= cât poţĭ muşcà odată cu gura), 76 ($_{303}$), 122; pl. *mucĭcọţiḽĭ* = bucăţelele.

Mucĭcătură sf. = îmbucătură. Arom. *mîşcătură* 122.

Mucòs adj. = mucos.

Mulă sf. = catâr (Hma).

Mulg vb. III = mulg Pap.

Mulitfcă sf. = molift 118.

Mùliŭ = partea părósă a lucruluĭ muceḑit. Arom. *muhlă.*

Mult, pl. *mul̦ţĭ* = mult 62 ($_7$), 76 ($_{304}$); *maĭ mult* 84 ($_{480}$); *mul̦ţĭ* = mulţĭ 118, 145. Wgd. 32.
Mulţọsc vb. IV = înmulţesc.
Mul̦ĭari sf. = muere, femee, nevastă 76 ($_{305-310}$). Wgd. 8.
Mul̦ĭărẹscă sf. = partea bisericiĭ unde staŭ femeile şi unde bărbaţiĭ n'aŭ drept să steà. Arom. *mul̦iĭască.*
Mul̦ĭărùcĭc adj. = mueratec.
Mul̦ĭărucĭcă sf. = femee mică, femeiuşcă, nevestică.
Mumă sf. = mamă 76 ($_{311}$), pl. *mumọñĭ* 77 ($_{320}$); regina albinelor 27.
Mumèţ sm. = nume de pasĕre, despre care se crede, că ar fi órbă şi că ar merge în contra ploiĭ, când plouă, cercând de a o oprì.
Mumùş sm. = naş 77 ($_{312}$), 114, 120, 121, etc. Arom. *mîmùş*, fem. *mîmuşă*, se numesc părinţiĭ fărtaţilor; v. *drumu mumùşuluĭ.*
Munti sm. = munte 49 ($_2$), 77 ($_{313}$), 144.
Muntur adj. = mutulică. Arom. *mutuleagă* 77 ($_{314}$).
Murafèt sn. = marafet, meşteşug; mod 150, 167.
Muràr sm. = morar 77 ($_{315}$), 143, 146.
Murg adj. — murg, de culóre négră ca amurgul seriĭ; nume de animale 171 ($_{43,44}$).
Murgĭŭ = nume de câne 171 ($_{48}$).
Murmìnt, pl. *murminturĭ* mormînt, cimitir 103 ($_{64}$), 162.
Murmìñĭ s. pl. = cele 12 ḑile de la începutul luĭ August, carĭ se observă pentru a cunósce timpul celor 12 lunĭ din cursul anuluĭ.
Musă adj. = vită *musă*, vită cu pete albe la sprîncene şi la nas: *capră musă* = capră cu pete albe la sprîncene şi la nas. Pap.
Muscă sf. = muscă 77 ($_{317,318}$); *muştli s-ti scupă!* 60 ($_{40}$).
Muscă-di-casă sf. = muscă ordinară.
Muscă-di-carni sf. — muscă ce-và maĭ mare de cea ordinară.
Muscă-di-cal = muscă care se pune pe cal.
Muscă-mari — bondarul, gărgăunele.
Mustàc, pl. *mustaţă* = mustaţă. Wgd. 24.
Muşi adj. = prost (fig.) 89 ($_{34}$).
Muşiţă sf. = Arom. *muşiţă* [insectă].
Muşmùl, veḑı *muşmùr.*
Muşmulă sf. = fructul pomuluĭ *muşmur* (şi *muşmùl*); fel de brodărie 34.
Muşmùr = n. de pom [tk. müsmül] 28.
Mut vb. I. = mut; *juni, juni mută-ŭ di oà* = voinicule, voinicule, du-o de acì 154; *mută-ti di oà* = mişcă-te de acì 60 ($_{35}$); *mută-mĭ ti dintru uocl̦i* = Perí din faţa ochilor meĭ 60 ($_{37}$).
Mut adj. = mut.
Mutăfal̦ĭcu adj. = om care tace, taciturn, mutulică. Arom. *mutuleagă.*
Mutuvilă sf. = răşchitor 32.
Muţea sf. = botul 77 ($_{316}$).
Muzică sf. = musică 143.
Muzìr sn. = intrigant (tk. muzeyir).
Mvărtès vb. IV. = învârtesc, înfăşur, învelesc 59 ($_6$).

M̃.

M̃ĭari sf. = miere 27, 77 ($_{319}$), 81 ($_{412}$). Wgd. *n̦ari* 14.
M̃ĭază adv. = miaḑă-ḑi; *m̃ĭază-ţi* = amiaḑĭ, miaḑă-ḑi 169 ($_8$), 162, 163; *m̃ĭazĭ* = amiaḑĭ 83 ($_{463}$).
M̃ĭel sm. = miel 77 ($_{320}$). Wgd. *n̦el* 14.
M̃ĭercĭu = n. de boŭ 171 ($_{50}$).
M̃ĭercurĭ sm. = Miercurĭ. Pap. Wgd. m̦ierkur̦, *n̦erkurĭ* 14.

Mĭerlă sf. = mierlă (nume de pasĕre); nume de vacă 171 (49). Arom. *mirlă*.
Mĭez sn. = mieḍ. Wgd. nįes 14.
Mìcură sf. = fărimătură. Pap.
Micurieĭcă (dim. de la *mìcură*) sf. = fărimăturică, cătăţime fórte mică.
Mir (mi ∾) vb. I = mĕ mir.

N

Na = na! ţine 47 (11); étă 139; *navă* = na-vĕ-ţĭ 103 (63).
Na prefix, care se pune une-orĭ la verbe.
Na pron. pos. Ac. = ne.
Nabuzǫs (mi ∾) = mĕ busumflu, a se busumflà.
Naĭucĭulès vb. IV = a se suì pe vârf; *mi naciuciulìĭ* = mĕ suiĭ pe vârf. Arom. *mi alinàĭ pri ciuciulă* = mĕ urcaĭ pe vârf (de dél, munte).
Nadulia sf. = n. propriŭ de ţéră, Asia mică.
Naèt sn. = gând, ţintă, scop; *fęsi naèt* = îşĭ propuse 141; *ĭundi vęŭ naèt* = unde aveaŭ de gând, unde îşĭ propuseseră 163; *nu spùsiră la nìminea naetu lor* — nu spuseră la nimenĭ gândul lor, nu spuseră la nimenĭ ce-şĭ propuseră 163 [tk.]
Nafară adv. = afară, în afară; *nafară la gunęşti* = îl scóte afară 107 (69); *cadi nafară* — suferă de epilepsie 103 (64).
Nàfile adv. = în zadar, în deşert 163.
Naĭcă = în expresiunea: *naıcă-taĭ* — în móşe-ta 77 (321).
Nainti adv. = înainte 152.
Najoaţă sf. = cureà subţire, servind la împletitul opincilor, a trageĭ [Pap.].
Nalbànt sm. = potcovar 162. Arom. *nalbàn*.
Nalbă sf. = nalbă (nume de plantă) Wgd. 48.
Nalbès vb. IV = înălbesc.
Nalt adj. = înalt 50 (14), 68 (139), 83 (148), 144, 146; pl. *nal̦ţi; naltă* fig. = conac 89 (17).
Nalţ vb. I = înalţ; *aŭ nalţǫ* = o înalţă, o ridică 154; *să nalţă un piciòr* = să ridice un picior 155.
Namistès vb. IV = întorc la loc; aşez la loc 109 (70). [Etim. sl.: namesto = la loc].
Napcou, **napcom** şi **nàpconta** = apoĭ 148, 164; *napcunta* 151.
Napcum adv. = apoĭ 65 (76), 103 (63), 121, 146, 149. Wgd. *napkum* 33.
Napòĭ adv. = apoĭ, din noŭ, înapoĭ; *di 'cu-ŭ las ţęsta napòĭ* = dacă las acésta înapoĭ (dacă nu mĭ-aşĭ rĕsbunà) 58 (9); *şi trimęsi carti napòĭ* = şi trimise scrisóre din noŭ, adecă: şi rĕspunse din noŭ 146 (vedĭ *năpòĭ*).
Naprăcĭǫs vb. IV — răsfĕţ, întind; *li naprăcĭǫră coàdili* = le rĕsfĕţară coḍile 53 (39).
Naraneĭǫs vb. IV = menesc; *şa l̦i-u fost-aŭ narancĭǫt* = aşà ĭ-a fost menit 84 (172).
Nari, pl. *nǫruri* şi *nǫrĭ* nare. Wgd. 8.
Nas sn. — nas 52 (26), 77 (324, 325). Wgd. 5.
Nasc vb. III = nasc; *la amplăntǫ dăncòs şi nu născù* = îl împlântă adânc şi nu născù (Înjurătură).
Nàtimă sf. — anatemă (Pap.).
Naunglĭu vb. I = a probà cu unghia pânea, fructul şi orĭ-ce lucru móle [Pap.].
Navràp sn. = plóe mĕruntă.
Nă = prefix, care se pune la unele verbe 60 (53,55).
Nădăvàc sm. = fel de împletitură de

pĕr, consistând din câţĭ-vă perĭ numaĭ 117; împletitură de fire de mătase, numită la Arom. *cusonă.* Pap.

Nădurlès vb. IV = mĕ busumflu; mĕ supĕr (copiiĭ maĭ ales). Pap.

Năfară adv. = afară 145. Wgd. *nǫ-farǫ* 33.

Năĭmès vb. IV = a găsì, a se potrivì; *ţe si năĭmì* = ce se găsì, ce se potrivì 166.

Năinti adv.—nainte. Wgd. *nǫinti* 33.

Năjǫ̀s = *ăḽĭ si năjǫră periḽi* = i se sbârlirà periĭ, i se făcù pĕrul măciucă 79 (363).

Nălbès vb. IV = înălbesc (veḑĭ *nalbès).*

Nămăḽĭŭ sn. = vita, animal. Arom. *numàḽĭŭ.* Pap. σφαχτὸ gr.

Nămilă sf. = nămilă, fiinţă fórte înaltă 166.

Nànăḽĭă = A Naneĭ (brodărie în felul Naneĭ) 34.

Năparti adv.= dincolo, în a parte.

Năpòĭ adv. = înapoĭ 151. Wgd. *nǫ-poi̯* 33.

Năpoĭès vb. I = înapoez, mĕ daŭ îndărăt; *năpòĭ-ţi!* înapoéză-te! 69 (167).

Năprăşǫ̀s (mi ∾) vb. IV = mĕ prăfuesc. Pap.

Năprǫtcă [Wgd. *nǫprǫtkǫ*, pl. *nǫ-prǫtki* 23] este netradus, probabil şérpe, năpârcă.

Nărăncĭătùrĭ s. pl. = ursitóre [Pap.].

Nărăncĭǫ̀s (v. *narancĭǫ̀s*).

Năridită adj.=gătită. Wgd. 62.

Năsatur vb. I = satur, satur bine; *năsatur-ti!* = că satură-te odată! 60 (55).

Năsçùp vb. IV — scuip; *musca aŭ născupì carnea* — musca sçuipă carnea; *aḽĭ născupì an rost* = îĭ scuipă în gură. Pap.

Năstùp vb. I = astup; *mi* ∾ = mĕ astup, mĕ îndop 60 (53).

Năùt sm. = năut 48.

Năvìès vb. I = adun pe şul. Arom. *năvădescu, mvolbu* 33.

Năvidìt adj. = umilit.

Ncap vb. II = încap 73 (239).

Ncarc vb. I=încarc; *s-ti ncărcǫ̀m*= să te încărcăm 48.

Nçlin (mi ∾) vb. I — mĕ închin 78 (343).

Nçlinăcĭuni (v *anclinăcĭuni*).

Ncola adv.=în colo; *di oà ncola*= de acì încolo 58 (6).

Ncresc = cresc; *ncrèştirea soarluĭ*= rĕsăritul sóreluĭ (veḑĭ: *ancrèsc*).

Ndirèg vb. III= dreg, regulez; *las că ti ndirèg* = las că te regulez 57 (3) (v. *andirèg*).

Nĕĭniàcu adj. = nevrednicul, netotul 89 (19).

Nec vb. I = înec, omor; *la dărari băcĭǫḽĭă cǫñiḽĭ si necă, ară la spàrḑiri lumi* —la facerea târleĭ, câniĭ se omóră, iar la stricare ómeniĭ, lumea 62 (24); *aḽĭ nicǫ̀* = îĭ omorî 137; *lupiḽĭ la nicară măgaru*=lupiĭ îl omorîră pe măgar 162; *s-ti neţĭ* = să te îneci 60 (41); *amă tricùĭ prin vali şi si nicară* — dară trecuĭ prin rîŭ şi se înecară 151.

Negru adj. negru 47 (13), 58 (3), 77. Wgd. 12, 28; fig. însémnă: soldat turc 89 (1).

Neĭti=anume 156; prin urmare, aşà dară.

Neşca = nume de vacă fĕtată Duminеca, prescurtat din: [Dumi]neşca 171 (61).

Nęgră = négră; fig. cafeà 89 (2).

Neŭă sf. = nea, zăpadă 61 (1), 77 (330, 331); *mǫrzi nęŭă* = ninge. Wgd. *nęua* 78, *nęo* 8, *da nęo*—ninge 45.

Nęŭa-cọŭĭlor = néua cânilor (fel de nea).
Nęŭa-màților = néua pisicilor (fel de nea).
Nęŭa-oilor = néua oilor (fel de nea).
Ngleț vb. I=îngheț. Pap.; vedĭ *anglĭèț*.
Nglit vb. I=înghit 73 ($_{341}$); *nglità!*= înghite! 76 ($_{363}$); vedĭ *anglìt*.
Ngrăjọs vb. I = ațîț, supĕr; *cọìnili nu la ngrăjà, s-nu ti mucĭcă* 66 ($_{100}$). Arom. *angrîñescu* (de cânĭ când e vorba).
Ngurgulĭàt adj. rotunjor (Neologism din Aromânesce).
Ni adv. = nicĭ 54 ($_{42}$), 60 ($_{35}$).
Ni pron. Dat. de la *noĭ* = ne; *șa da-ni ver iri!* = dare-ar să ne fie așà! 55 ($_{13}$).
Nibùn adj. = nebun, prost, rĕŭ; *și dărọ lalta mult nibùn* = și făcù alta mult nebună; *nibun soĭŭ*=de ném de rînd, prost, 142. Wgd. *nebùn* 28, *mult nebunọ* 78.
Nibunilĭă sf. = nebunie 104 ($_{61}$).
Nicabaĭatlia adj. = nevinovat 63 ($_{47}$).
Nicasmèt sb. = nenoroc 166.
Nicàt = necat; omorît; *ca si dùsiră vizură toți cucoțilĭ luĭ nicàți* = când se duseră vĕdură pe toțĭ cocoșiĭ luĭ omorîțĭ 137.
Nicăĭurea (!) adv.=nicăirĭ. [Nu sînt sigur, dacă cum-và nu este greșit, în loc de: *nicălĭurea*]. Pap.
Nicĭcum adv. = pe burtă. Arom. *pri dințî*. Când cine-và stă intins la pămînt pe burtă saŭ cade cu fața la pămînt, se dice: *sta, căzù nicĭcum*. Arom. *sta pri dințî, cădù pri dințî* [Pap.].
Nidăràt adj. = neîmplinit, nefăcut. Arom. *niadăràt*, *niadràt* 61 ($_{75}$).
Nidudăràt (v. *nidăràt*); *nidudăràtuli!* = om de nimica! 61 ($_{75}$).

Nigrès vb. IV = înegresc; *mult alĭ si nigrì buricu* = mult i se înegrì inima, tare se întristă 143.
Nigrelă sf. = negrélă, lucru negru.
Nigrę̧ță sf.—partea négră a ochiuluĭ.
Nigricĭòs adj. = negricios.
Niiri = nefire 77 ($_{332}$).
Niișọt adj. = neișit, neumblat (prin lume) 86 ($_{529}$).
Nimăsticàt adj., adv. = neamestecat; *nimăsticati li zițĭ*=vorbescĭ pe negândite, fără să-țĭ daĭ sémă (fără să amesteci în gură bine ce dicĭ) 77($_{333}$).
Nimea pron. neh. = nimenĭ. Wgd. 4.
Nìmini=nimenea 78 ($_{334}$); *nu spùsiră la nìminea* — nu spuseră la nimenĭ 163; *s-nu vriĭĭască drumu cu niminĭ* = să nu vorbéscă în drum cu nimenĭ (nevorbind pe drum cu nimenĭ) 108 ($_{70}$).
Nină sf. = mătușă; apelativ cu care se adreséză nevestele și fetele către femeile maĭ în vîrstă.
Ninèl sn., pl. *ninę̧li* = inel 30, 149. Wgd. *ninel* 5, *ninèl*, *ninę̧li* 24.
Ninjugàt adj. = neînjugat (taur) 156.
Ninților = neînțeles; *si fați ca ninților* — se face ca nepriceput, că nu pricepe; face pe nesnaĭ 78 ($_{335}$).
Nipòt sm. = nepot 118; fem. *nipoată*.
Nipuțeri sf. = neputere, bólă. Arom. *niputĭari* 108 ($_{70}$).
Nisăràt adj. = nesărat, fără sare; *nisăràtuli!* — nesăratule! 61 ($_{79}$); *ŭom fọră sari* = om nesărat, fără haz în vorbă, purtărĭ.
Nișàn sn. = semn 116; *nișanu di apu-ĭ* = e semn de apă (=lipsă mare de apă-ĭ) 168.
Niști, pron. neh. — nisce; uniĭ 153; *niști ŭorĭ*=câte-odată. Wgd. *ništikọts* = uniĭ 32.
Niștiri = nescire.

Niştiùt adj. = nesciut, nepriceput 78 (336), necunoscut 103 (64).

Niţi adv. = nicĭ 55 (19), 78 (337-341). Wgd. *nitsi* 35.

Niţiùn pron. neh. = nicĭ unul 157. Wgd. *nitsi-un* 31.

Niuzǫt adj. = neaudit; *si faţi ca niuzǫt* = face pe n'aude 78 (342).

Nivęstă sf. = nevastă, muere 48 (15), 53, (37), 78 (343). Wgd. *nivęstǫ* 8.

Nivistuḽĭă sf. = nevestuică. Arom. *nivistuḽĭe*. Pap.

Nivistuḽĭcă sf. = nevestuică, fr. belette.

Nivizùt adj. = nevědut 62 (26); a face pe «nu vede» 78 (344); care n'a vědut 86 (535), 138.

Nivoḽĭă sf. = trebuinţă; *lucru ţela maĭ di nivoḽĭă* = lucrul acela maĭ de trebuinţă 163.

Nizìs adj. = nedis, fără a dice 78 (345).

Noapti sf. = nópte 51 (20, 23), 169 (15); *pristi noapti* = în timpul nopţiĭ; *s-fęsi noapti*; an jumităt *di noapti* 169 (15). Wgd. 23.

Noatin sm. = noaten, miel care n'a împlinit anul 52 (26).

Nǫauǫ num. = nouě. Wgd. 28.

Nod, pl. *noadi* = nod 117.

Noĭ pron. pers. = noĭ.

Noĭmă sf. = semnificaţiune 163.

Nor sm. = nor 139. Wgd. 23. *nor, nóruri*.

Noră sf. = noră 139. Wgd. *norǫ, nurórį* 23.

Nostru pron. pos. = nostru, al nostru; fem. *noastră*, pl. m. *noştri*, fem. *noaştri*. Wgd. 31.

Noŭ adj. = noŭ; de noŭ, iarăşĭ; *cu noŭ* = iarăşĭ 154; *nǫŭă* = nouă 45 (4); 56 (38), 121. Wgd. *nou, nǫauǫ* 27.

Nǫnti = la Nânte; *las nu ti torñi Nǫnti* = Dare-ar să nu te întorcĭ la Nănte 61 (71).

Nǫrurĭ sf., pl. = nărĭ.

Nsor (mi ∾) vb. I = însor, mě însor; 47 (11): *si nsoară ghĭupţiḽi* = se însóră ţiganiĭ.

Nşǫr vb. I = înşir 118; *si nşǫră toţi ţeḽĭa din casă* = se înşiră toţĭ aceia din casă 103 (63).

Ntunic, vedĭ *antunic*.

Ntunicari sf. = întunecare; a se întunecă.

Nturnàt adj. = brodat [lit. întornat, întors]; *nturnati* = brodate 35.

Nţăpàt adj. = (înţepat) ascuţit; *rǫpă nţăpată* = pétră ascuţită.

Nţing vb. III = încing; *la nţînsiră cu capină* = îl încinseră cu spinĭ 64 (54), v. *anţing*

Nu adv. = nu 50 (11, 14). Wgd. 33.

Nucă sf. = nucă 66 (91).

Nuĭb vb. I = întâlnesc; *si nuĭbă* = se întâlnesce 123: *nuìbǫ* = întâlnì 137.

Număr [Wgd. *numǫr* 48] vb. I = numěr.

Numi sf. = nume 56 (38), 57 (5), 78 (347, 348); *ḽĭ-aŭpusi numea* — îl numì 147; *să nu-ḽĭ si stingă numea* = să nu i se stingă numele, némul 143. Wgd. *numi*, pl. *numį* 23.

Numir sm. = uměr. Wgd. 14.

Numir vb. I = numěr; *că ḽĭa numirǫ măgariḽi* = când îĭ numěră măgariĭ 152. Arom. *numir, misùr*.

Nuntă sf. = nuntă 48 (15), 91 (11), 149. Wgd. *nuntǫ* 17

Nuntru adv. = înăuntru 103 (63), 146. Wgd. 33.

Nvărtès vb. IV = învârtesc; învelesc; v. *anvărtès, anvîrtès*.

Nvesc vb. III = îmbrac; *mi nvesc* = mě îmbrac (îmĭ procur haine de îmbrăcat, ca să am de îmbrăcat), vedĭ *anvèsc*.

Nviĭès vb. IV = înfăşur; învelesc; *mi*

nviĭès=mĕ încolăcesc, mĕ înfăşur 67 (119), 84 (471), v. *anviĭès* 67 (119).
Nving vb. III = înving, v. *anvìng*.
Nvirìn vb. I = supĕr; *mi nvirin* = mĕ supĕr, vedĭ *anvirìn*.

O

O! interj. = étă: *o, l̦ĭa an dulàp*= étă-ĭ în dulap 136; ∾ = rĕspuns (considerat ca necuviincios, nerespectuos) 78 (351); ∾ = interj. de blestem 59 (24); ∾ = strigăt cu care sfîrşesc jucătoriĭ numiţĭ Rusaliĭ 114 (75).
Oa (se va cetì diftongat ọà *(uă)*= mereŭ).
Oà (cetesce diftong oà) adv. = acì 58 (6), 59 (19), 69 (160). Wgd. *ụa* 33.
Oàc [cetesce o silabă] adj. = prost; *oàculi!* = prostule! 61 (78).
Oacă adj. = neputincios, prost 86, 535.
Oàĭă (cet. ọàĭă) sf. = óe 78 (350), 154, pl. *ŭoĭ*= 85 (514-516).
Oală, sf.; pl. *oali* –ólă 49 (8), 158.
Oàltarĭ adv. = alaltăerĭ 151. Wgd. ọàltarį 34.
Oară, pl. *ŭorĭ* = oră, cés. Wgd. *oarọ*, *orĭ* 29.
Oaspiţŭ sm. – óspete, prietin 55 (7, 13), 107 (69).
Oaţi adv. = acì, acilea 156.
Ocă sf. = ocà 121.
Oglindalọ sf. — oglindă. Wgd. 49.
Op! interj. hop! 169.
Opcu adv. pe dos 167.
Opucu adv. — pe dos 106 (67).
Òtrovă sf. = otravă, venin 145.
Ons, pl. *ọnš*—insuşĭ, *ipse*. Wgd. 17, 22.

P

Pafti, sf. pl. = paftale.
Pafte-mauglielus=calic, ţigan 89 (34).
Palamarcă, pl. *palamọrţĭ* = ceĭ doĭ pieptenĭ cu carĭ se trage lâna 34.
Pală sf. = sabie. Arom. *apală*; cuvertură de lână; velinţă de lână. Pap.
Palişnic sm.=jug, plug 51 (210), 52 (20).
Palmă sf. = palmă.
Paloşĭ sm., pl.=bureţĭ, ciupercĭ [fel.]
Pal̦ĭă sf. = pae 82 (434), 117.
Pal̦ĭe = n. de câne 170 (53).
Pal̦ĭŭ sn. = paiŭ 83 (453).
Pal̦ĭòş sn. = paloş [Pap.].
Pamuc-an = Pamuc-han (hanul de bumbac) 163.
Pană = n. de căţeà 171 (52).
Pang sm. = paianjen.
Pàntala = ? 62 (10).
Papa (cu∾) = nume de joc copilăresc 91 (7).
Paparudă sf. = paparudă 115 (78).
Papiă sf. — raţă.
Papră sf.=nume de plantă, papură.
Papùz sm. = stâlpul pe care se rézĕmă acoperişul caseĭ. Pe acest stâlp se rézĕmă *măcaziĭ* (vedĭ acest cuvînt). Arom. se numesce *preftu*.
Par sm.=par; pl. *parĭ* 33, 105 (65), 144.
Pară sf. — parà; *albi pari* — banĭ albĭ 78 (353), 136; *aspra pari nu pẹri* moneda calpă nu piere.
Parpudă sf. =nume de plantă.
Partalincă sf. ţol, zdrénţă; *aşı pusi partalìnchili*—îşĭ puse zdrenţele 162.
Parti sf. parte; *la una di parti* la una din părţĭ, la o parte 33; *la ari lat an parti*=a fi cam într'o ureche 78 (334); *la parti ăĭ*= este într'o parte, este cam prost; *toati pọrţili* — tóte părţile 136, 105 (66).
Pasc vb. III—pasc 46 (0), 159; *şutu porcu pristi zẹnă paşti* = ciutul porc peste dél pasce 49 (1); *tu la*

aĭ du păscùt ciairu 65 ($_{84}$); *cǫn si pască* = când o să pască 73 ($_{355}$).

Pastir sm. = păstor 154.

Pastrìt adj. = păstrat bine, ascuns. Arom. *spîstrìt* 79 ($_{368}$), gr. παστρεύω.

Paşalariă sf. = paşalâc; an *toati paşalarìurli* — în tóte paşalâcurile 142.

Paşalarèsc adj. = de paşă 142.

Paşă sm. = paşă 160.

Paştu sm. = Paştĭ 58 ($_{17}$), 60 ($_{59}$); *al̦ĭ la dărară paştu* = îl omorîră 78 ($_{355, 357}$).

Pat! = pat! 158.

Pati s. pl. = nume de plantă.

Patru num. — patru 53 ($_{36}$); *la pàtruli zǫli* — a patra ḑi 147; *la pàtruli ŭorĭ* = a patra óră 147.

Patru-zǫţĭ num. = patru-ḑecĭ 105 ($_{66}$).

Păĭantă sf. — stâlpul de care se légă vita în grajd pe lângă esle. Pap.

Păidă sf. = cursă 72 ($_{235}$).

Pălască sf. = palască, cartuşieră.

Pălăumbră sf.—Arom. *ţapurnă*. Pap., un fel de corcoduşe fórte astringente la gust.

Pălăùr sm. = vas în care se servesce rachiŭ. Arom. *păgùr*.

Pălgĭòc sm. = melc 48 ($_{16}$); ∾ *cu samàr* şi ∾ *fǫră samàr*; veḑĭ *păngĭòc*.

Pălmuţă sf. = palmă. Pap.

Păn prep. = până.

Pănă prep. = până.

Pănăcòţĭ spl. = scândurĭ găurite, cu 10-15 găurĭ, servind a pune în ele bucăţile de aloat 31.

Păndàr sm. = pândar 150.

Păndàrniţă sf. = căliva pândaruluĭ, fórte înaltă, ca să pótă observà tóte viile, ogórele 150. Arom. *pîndruniţă*.

Păngĭàc sm. = manta de lână de capră 37, greşit în text *păngĭòc*. Arom. *tàmbare, tămpare, capă*.

Păngĭòc sm. = melc 52 ($_{18}$); veḑĭ *pălgĭòc*.

Pără adv. = cam 107 ($_{39}$).

Părdiă sf. = Arom. *leasă*, nisce paturĭ făcute de lemn saŭ de ramurĭ de pomĭ, arborĭ şi pe carĭ se aşéză apoĭ viermiĭ de mătase.

Părẹcl̦ĭă sf. = păreche.

Părliă sf. = cărpitor, scândura pe care se aşéză plăcinta cóptă [Pap.]

Părmàţĭ (an ∾) = cameră de dormit 40.

Părnàr sn. = fel de arbust. Arom. *părnare*.

Părtălòs adj. = pestriţ, bălţat; *ună ghĭupcă părtăloasă* = o ţigăncuşă bălţată, pestriţă 51 ($_{17, 18}$), 52 ($_{20}$).

Părtoacă sf. = nume de flóre.

Păspăl̦ĭŭ vb. I = presăr 117.

Pàspăl̦ĭàt sm. = fel de făină fórte subţire şi de calitate fórte bună.

Păstrès vb. I = păstrez.

Păstrès vb. IV = păstrez bine. Arom. *spăstrescu*, gr. παστρεύω. Wgd. *pǫstrès* = reinige 42.

Pătati sf. pl. = cartofĭ 25.

Pătpălòg sm. = prepeliţă.

Pătpăluşcă sf. = pitpalac. Pap.

Păţătură sf. = suferinţă, pl. *păţătùrĭ* = suferinţe; *păţătura, anvitatură* suferinţa-ĭ învĕţătură. Pap.

Păţǫs vb. IV — păţesc, sufer 164.

Păùn sm. = păun.

Păzari sf. = târg, învoélă 90 ($_{1}$); *şi şa dărară păzarea* = şi aşà se învoiră 158; *păzarea ŭòrbilor* 78 ($_{358}$).

Păzărgìŭ adj. = târgoveţ; care se duce saŭ vine de la târg 153.

Pecĭŭ = ? 49 ($_{6}$). (Probabil că este *becĭŭ* şi că nu am însemnat bine eŭ).

Pelviţă sf. = lipitóre.

Per sm. = pĕr 46 ($_{5}$), 53 ($_{35}$), 79 ($_{360-364}$); *si lǫ di per* — se apucă de pĕr 169. Wgd. 8.

Per, pl. *perĭ* = pĕr (pom) 79 (365).
Per vb. IV = per ; *să pęră aspra?* 62 (16); 79 (363); *ari pirìt vrin ŭom* = a perit vre-un om 98 (48); *ca să la pirìm* 153. Wgd. 16.
Percìc sm. = perişor. Pap.
Perd vb. III = perd 66 (58), 100 (59); *pirdut aĭ vrin?* = aĭ perdut vre-unul 152. Wgd. *pert* = perd 16.
Pèrdi sf. = perdeà; *l̦ĭ-ăĭ cripată pèrdea* = este obraznic, neruşinat 79 (361); *perdea ùòcl̦iuluĭ* = perdéua ochiuluĭ.
Periciuni sf. = periciune. Wgd. 15 (vedĭ *piriciuni)*.
Periri sf. = perire. Wgd. 36.
Perniţă sf. = pernă 50 (30).
Peròs adj. = pĕros. Wgd 28.
Peză sf. = batjocură; *aţĭ baţĭ peză* = îţĭ baţĭ joc 164.
Peţu = n. de boŭ 171 (54).
P'ędică sf. = pedică. Wgd. *p'ędikǫ* 8.
Pęnă sf. = pană; aripă; *şi nu-ŭ ţin'ęŭ vechĭ p'ęnili* = şi nu o maĭ ţineaŭ aripele (= i se osteniseră aripele) 137; *că mirindàŭ sub peñili lu un vă̆ltur ună mil̦iă di ŭoĭ* = că se odihniaŭ subt aripele unuĭ vultur o mie de oĭ 158; *pęna mică, pęna mari*, felurĭ de brodărie 34; *trapnă cu pęni* = perucă cu pene 35.
Pęră sf. = pară 52 (29), 79 (365).
Pęşti sm. = pesce 79 (366, 367); *peştĭ di la Beşìc!* = Braşóve 63 (27); *peştĭ di rǫŭ* = pescişorĭ de rîŭ 27. Wgd. 10.
P'ęştiră sf. = stâncă, peşteră 142, 154.
Pęti s. pl. = petece 50 (13).
Pętic sn. = petec, scutec 102 (61), 120. Wgd. *pętik* 18.
Pi! = strigătul conduruluĭ, convenit să însemne apă 149.
Pic vb. = pic; *să-ţĭ pică mucu!* = să-ţĭ pice, picà-ţĭ-ar mucul! *să-ţĭ pică mǫna* = picà-ţĭ-ar mâna 60 (50), 46 (5); *picată* 103 (64).
Picàt sm. = păcat 142. Pap. *picati.*
Pică sf. = picătură; niţel 46 (8). Wgd. *pikǫ* 16.
Picăsès vb. IV = simt, pricep 116, 140, 154. Wgd. *pikǫsés* = merke 16.
Picătòs adj. = păcătos. Pap.
Picătuès vb. IV = păcătuesc. Pap.
Picătură sf. = picătură. Wgd. *pikǫturǫ* 16.
Picĭòr sn. = picior; *pl. picĭoari*; *nu da picĭòr* = nu mărturisesce; *ţela cu un picĭòr* = (dracul) 79 (369-371). Wgd. *pitšór, pitšoari* 11; *picĭoari di războĭŭ* = epele răsboiuluĭ 32; *picĭoari-di-fuñĭă* = părţĭ ale răsboiuluĭ 32.
Picĭoară sf. = pas; *ună picĭoară* = un pas. Arom. *un cĭor, un cicĭòr.*
Picir! = cuvînt imitând ciripitul rînduniceĭ 45 (4).
Picĭurùş sn. = picioruş. Pap. 24 (10).
Pichisès (Wgd. *pikisés)* vb. IV = observ = ich merke 10.
Picuràr sm. = păstor 74 (258).
Piducl̦ĭu sm. = păduchiŭ.
Pidurèţĭ sf. pl. = fragĭ (Huma).
Pidurìţă sm. pl. = picioruşe (parte din răsboiŭ) 32.
Piduţǫl sm. = bólă de picióre 94 (17).
Pijă = prunc nebotezat, păgân 119.
Pilă sf. = pilă; ∾ *di lemnu* = pilă de lemn 31.
Pilivàn sm. = pehlevan, atlet 167.
Pimìnt sn. = pămînt 33, 48 (8), 50 (16), 52 (17), 79 (375-379); *să-şĭ li lasă din pimìnt* = să le lase jos 124. Wgd. 9.
Pin sm. = pin. Pap. Wgd. 9.
Pincĭǫs vb. IV = dispar.
Pingercă, pl. *pingèrţĭ* = feréstră 162 (tk. pengèr).

Pipèlnică sf. = locul unde se strînge cenuşa. Pap.
Pipèr sm. = piper. Pap.
Piperčă, pl. *piperchi* sf. = ardeiŭ 25.
Piperìcă sf. = nume de plantă.
Piperigă sf. = fluture (v. *pipirugă*). Pap.
Piperugă sf. = fluture. Wgd. 50.
Pipirugă sf. = fluture. Wgd. *piperugǫ* = pipirus 22.
Pipoañĭă sf. = pepene galben (Brw.)
Pipñĭŭò sm. = pepene galben. Pap. Arom. *peàpini*, Macedonia; *pipòñĭŭ*, Epir.
Pirdù(h), pl. *pirdùurĭ* = fulgĭ. Pap.
Piricĭuni sf. = descrescerea luniĭ, peritul luniĭ 104 (65). Wgd. *peritšuni* = Abnehmen des Mondes 15.
Piròs adj. = pĕros.
Piruligă sf. = scoică, mărgén, mărgăritar.
Pirunigă sf. = mac. Arom. pirpirună 68 (605).
Pirustiă sf. = pirustie. Pap.
Piruşàn sn. = lanţ de monede; periĭ de pe frunte 36.
Pisă sf. = pisică (în limb. copilăresc). Wgd. *pisǫ* (Tsernareka)—Katze 48.
Pisăĭès vb. IV = scriŭ; *ti ari pisăìt an frunḑa di zmărẹcă* = îţĭ pórtă sîmbetele 70 (183); *pisăià* = descrià 80 (380); *pisăìt* = menit, scris 84 (474). Wgd. *pisiès* 42.
Pisăitură sf. = scrisóre, scris; *că şa fu pisăitura* = căcĭ aşà a fost scris 139.
Pisca sf. = pliscul, ciocul paserilor 80 (381).
Piş vb. I = piş 62 (20, 41), 104 (65). Wgd. 16.
Pişa-boŭ = fel de brodărie 35.
Pişim = întâiŭ; *maĭ pişim* = maĭ întâiŭ 164. Wgd. 8.
Piştàr sm. = pescar.
Piştarcă s. = pasĕrea *pescăruş*, ce se nutresce cu pescĭ.
Piştimàl sn. = peştemal 128.
Piştoală sf. = pistol 161.
Pită sf. = plăcintă; ∾ *di codru-verḑi* = fel de plăcintă de legume 38; *pită-di-mĭari* = fagure de miere 27.
Pitligĭani sf. = pătlăgeà; ∾*roşi*, ∾*gàlbină*, ∾ *lungă*, felurĭ de pătlăgele.
Pituliţă sf. = tigăiţă 46 (6).
Pitul = fel de piétră.
Pitum adj. = blând, domesticit 77 (331).
Pizmès vb. IV = pismuesc, invidiez 141; *aŭ pizmàŭ ampiratiţa* = o invidiaŭ pe împĕrătésa 143.
Pîrcĭa (a ∾) = n. de joc copil. 90 (20).
Plamin sn. = flacără 154, 166.
Plasti sf. pl. = fel de caier; *plasti di nẹŭă* = fulgĭ de nea. Pap. Arom. pl. *apale, apăḽi, plaste*.
Plàtiţă sf. = n. de pesce.
Plaz sn. = partea de fer a pluguluĭ.
Plăcnès vb. IV = plesnesc, pocnesc. Pap.
Plăngǫndăra şi **plăngǫndura** = plângênd 152, 141.
Plăstès vb. IV = aşez ca să fac *plasti*; *lǫna si plăstẹşti an bucĭum* = lâna se aşéză în *bucĭum* (ca să se facă *plaste*) 134.
Plătès vb. IV = plătesc 121, 163.
Plăscătès vb. IV = ciocnesc, a bate în capete; *si plăscăt'ẹŭ* = se ciocniaŭ, se băteaŭ în capete 146.
Plăţintă sf. = plăcintă 52 (30). Wgd. *plǫtsindǫ* 48.
Plec vb. I = plec; *plẹcă—ḽĭ-u!* = plécă! 80 (383).
Plec vb. I = aplec; *pǫn s-ti pleţĭ* = până să te aplecĭ 46 (6); *plẹcă-ti* = aplécă-te 154; *cǫn si plicǫ̀* = când se aplecă 161; ∾ = alăptez; *ca s-la plẹcă micu* = după ce-l va alăptà pe prunc 118, 119.

Plęvă sf. = pléva. Pap.
Plicacĭcă sf. = aplecătóre 119.
Plicătoară sf. = aplecătóre, care alăptéză singură pe copil 118; se ḑice şi de oile carĭ, perḑêndu-şĭ mieiĭ, se mulg până la instalarea târleĭ.
Plin adj. = plin 49 (5, 6), 50 (10), 152.
Plitęncă sf. = Arom. *aroale, arale,* pĕrul care se lasă de către femeĭ să atârne, frumos potrivit, pe obraz cam până la urechĭ.
Plĭusnès vb. IV = plesnesc 108 (70).
Plivăĭès vb. IV=plutesc 116 (79), 147.
Pliznàc sm. = gemen; *ea rudì doĭ iḷĭ pliznàţĭ* = ea născù doĭ fiĭ gemenĭ 143.
Ploaclă sf. = placă; potcóvă 66 (88), 162, 85 (501); paftà (fel); pl. *plocĭ* 30; *li turì plocĭli* = (le aruncă potcóvele) a murit 85 (501). Arom. la fel: *le-arcă pètali.*
Ploaĭă sf. = plóe; *męrzi* ∾ = plouă 47 (11). Wgd. *plǫaįǫ* 6.
Ploască sf. = ploscă. Pap.
Plod sm. = fruct, rod 59 (7).
Plǫng vb. III=plâng; *cǫn plǫnḑi*= când plânge 45 (3); *dosta plǫnsişĭ*= destul aĭ plâns 61 (68); *plǫ̀nḑiri* = plângere, a plânge 81 (424); *plăngǫ̀ndura* = plângênd 141; *plăngǫ̀ndura* 152. Wgd. *plǫnk* = plâng 6, *plǫnš* — plânseĭ 39.
Plĭàmniţă sf. = fînărie 50 (10), 52 (29).
Poală sf. = pólă, şorţ 36, 121.
Poarcă sf. = pórcă, scrófă 46 (6), 80 (384).
Poartă sf. = pórtă 123, 144.
Pocĭŭ sn. = ulcior; ∾ *di gaz* — fel de lampă care arde cu petroliŭ 52 (51), 108 (70); *poaci* pl. 162.
Pod sn. = căpistere în formă de ladă, unde se strînge făina la móră.
Pòdupàştniţă sf. = Arom. *cuscune,* curele de la samar, de la şea.
Pogudès vb. IV = a se nimerì; a se întîmplà; *şi la ĭel şa si pogudì* = şi la el aşà se nimerì 148.
Poĭată sf. pl. *poĭǫ̀ţĭ* = Wgd. *poįatǫ, poįǫ̀ts* = Stall 23. Arom. *puĭată.*
Poĭmǫni adv. poĭmâne. Pap.
Poĭmǫĭnista adv.—poĭmâne, poĭmâne de diminéţă 142. Wgd. *pòįmǫįni* 34.
Poĭna = ? 58 (21).
Poĭp sm.= popă 80 (385); stâlpul caseĭ numit şi *papùz*; veḑĭ *popă.*
Polìz sm. = poliţist, persónă în serviciul poliţieĭ 145.
Pom sm. = pom 49 (8). Wgd. 22.
Popă sm. = popă 80 (386, 387), 118.
Popès vb. IV = popesc; *la popiră* = îl popiră, îl bătură 80 (388).
Porc sm. = porc 49 (2), 58 (30), 80 (390-391), 158; ∾ *div,* (Nanta) ∾ *sălbàtic* = porc sălbatic; ∾ *di còcină* = porc domestic. Wgd. *pork, ports* 22.
Port vb. I = port; *di guşă s-la porţĭ* 58 (1); *ţe porţĭ an guşă* 46 (7); 101 (60), 156. Wgd. 45.
Pot vb. = pot 33; *nu pot* 54 (46).
Potèţ sm. = ulcioraş 108 (70).
Pòtnină = parte ?; *aşĭ lǫ* ∾ *di uă* = îşĭ luă partea de strugurĭ 86 (520).
Potrăndă sf. = acele carĭ servesc a legà plugul de gâtul boilor.
Postès vb. IV = postesc. Pap.
Pǫĭndă sf. = tipsie de pămînt în care se face şi se cóce plăcinta făcută numaĭ cu făină de porumb. Arom. *bondă.*
Pǫn prep. — până (passim). Wgd. *pǫn-si* = până se 35.
Pǫnă prep. = până (pretut.). Wgd. *pǫnan* = până în, *pǫndi* = până de, *pǫnla* = până la 35.
Pǫĭnă sf. — pâne 57 (4); *pǫĭni di bàr-*

niță = pâne de barniță 46 (6); *pǫĭni* = pâne (fruct) 115 (78); *pǫñĭ gărnǫțĭ* 103 (63); *pǫñĭ* pl. = bucate, cereale (Lunḑiñĭ).

Pǫĭnea-guşturlcĭcălĭă sf. = pânea şopârleĭ (n. de plantă).

Pǫnḑă sf. = pânză 33, 80 (393).

Pǫră = ? *mi scoasi din pǫră* = mě scóse din răbdări 80 (383).

Pǫntițĭ sm. = pântece. Wgd. *pǫntitsi* 22.

Prag sn. = prag 101 (60), 164; *cu praguri* = fel de brodărie 35.

Praşti sf. = praştie. Wgd. *prašti, prašturį* 24.

Praŭ sn. = praf, pulbere 59 (5), 80 (394).

Pravlcini = ospětarea mireseĭ şi a mireluĭ de către părinţiĭ feteĭ, după o sěptămână de la nuntă 151.

Praz, pl. *prajĭ* = praz 52 (31).

Prăcĭŭ sm. — pârcĭŭ (berbece de prăşilă). Pap.

Prăĭès vb. IV = sbor 75 (278).

Prăĭnès vb. IV = sbor 81 (407), 149.

Prăjès vb. IV = prăjesc 111 (72).

Prălĭŭ = măgăruț; strigăt de îndemn ca să umble măgariĭ.

Prăsnès vb. IV = stropesc 116.

Prăşlenu sm. = greutatea ce se atârnă fusuluĭ (veḑĭ: *prişnel*). Arom. *prìsine* 32.

Prăştilĭă sf. = scara de funie saŭ de cureà la caĭ, etc. 31.

Pri prep. = pre, pe 49 (2,3), 51 (20), 57 (2, 47), 64.

Priamnu vb. I = preumblu; *că-lĭ si priamnǫ pǫĭni* = căcĭ ĭĭ erà fóme, ĭl apucase fómea 157.

Priatil sm. = prietin 80 (395-397).

Priatilǫc sn. = prieteşug 80 (398).

Pricàt vb. I = mě uit, privesc bine 154.

Pricàţ vb. I = prind, reprind, reapuc 81 (407), 105 (65).

Pricazmă sf. — basm 145.

Pricăjès vb. IV = vorbesc, spun 75 (286), 110 (71), 169.

Priclucĭàt adj. = rěcit tare, în cât nu-şĭ póte mişcà membrele. Arom. *acĭţàt, ncurţìt.*

Pricòc vb. III = precoc, rěscoc. Pap.

Pricǫnt vb. I — recânt, cânt din noŭ; *aşĭ căntǫ şi pricăntǫ* = îşĭ cântă şi recântă 138.

Pricufurès vb. IV = cufuresc; *pricufurìt* = cufurit 52 (20).

Pricùr vb. I = precurg, curg 149, 155; curěţ din noŭ; *pricùr grǫnu di gnoĭ* = curěţ din noŭ grâul de gunóie.

Pridàr vb. I = fac, dreg din noŭ. Pap.

Pridàŭ vb. I = predaŭ; *nu si prid'ẹdiră* = nu se predederă, nu se predară 156; *la pridẹdi* = îl prede de; ∾ = trădez; *la pridẹdi la turţĭ* = îl trădă turcilor. Arom. *îl prudeadi la turţi.*

Pridòrm vb. IV = adorm, dorm 105 (65).

Pridùn vb. I = adun, daŭ ospitalitate; *să nu-ŭ pridunàţĭ* = să nu o primiţĭ, să nu-ĭ daţĭ ospitalitate 142. Arom. *s-nu o apridunàţĭ. Pridun-ti la criel* = adună-ţĭ mintea la cap. Pap.

Priflari = a reaflà, a aflà din noŭ 104 (64).

Prifrǫng (mi) vb. III = mě prefac; *prifrǫnt* = (lit. prefrânt) prefăcut 73 (252), 84 (476).

Prifulès vb. IV — mě umflu în pene; *prifoali-ti!* = umflă-te în pene 80 (390).

Prigàcĭŭ sn. = pólă, şorţ 36.

Priĭès vb. IV = reies, ies din noŭ 106 (68).

Prijălès vb. IV = a jelì; *nu la putèm prijăliri* = nu-l putem jelì 159.
Prijùr vb. I = conjur ; *ti prijùr sà nu spuñĭ* = te conjur să nu spuĭ. Pap.
Prilĭŭ sm. = Aprilie. Pap.
Prima adv., num.=întâiŭ; întâia; *di prima* = pentru întâia dată, pentru prima dată 45 (4); *di prima*=de întâiŭ 34; *prìmili izmẹni* 110 (71),103, 145, 153. Wgd. 28; *primaver* = vĕr primar.
Primàr = primar: *ver* ∾ = vĕr primar.
Primavẹră sf.=primăvara. Wgd. 36.
Primărìt (mi ∾) vb. I. = mĕ remărit. Pap.
Priminès vb. IV. = priminesc 151.
Prin prep. = prin 46 (6), 82 (128), 159. Wgd. 35.
Princă sf. = cursă (pentru prinsul pasĕrilor). Pap.
Prind vb. III. = aprind 51 (21); *şi-şĭ prinsi un foc* = şi îşĭ aprinse un foc 153; *di cọn prind la mortu*= de când se aprinde la mort (lumînare, candelă) 103 (64); ∾ = apuc, prind = *la prinsi di piciòr* = îl prinse, îl apucă de picior 153.
Pringă prep. = pre lângă 72 (126). Wgd. pringọ 35.
Prinsòr vb. I. = reînsor; *mi* ∾ = mĕ reînsor. Pap.
Printòrn vb. I. = rĕstorn, reîntorc; *rọpa-ŭ printurnọ̀*=rĕstórnă rîpa, piétra 153; *nu put'ẹŭ s-la printoarnă* = nu puteaŭ să-l întórcă pe cea-laltă parte 158; reîntorc 154.
Pripăşọtă = nume de capre 170 (65).
Pripilă sf. = fusul de fer pe care se rézĕmă piétra (= *rọpa*) de la móră.

Priscàlic vb. I. = încalec peste cine-và; tresar peste cine-và.
Priscăĭès vb. IV. = presăr 109 (70).
Priscurnic sm. = prescure; fel de brodărie 35.
Prisàlĭŭ sm. = salamură 38.
Pristi prep. = peste 45 (3). Wgd. 35.
Prişnel sm.=prisnel. Arom. *prisine*, greutate ce se pune de desubtul fusuluĭ, ca să-l ţie vertical.
Priştèt vb. I. = preaştept, aştept, preîntîmpin 101 (59), 160; *etcă la priştitọ̀ lamñia* = écă îl preîntîmpină balaurul 168.
Pritòrn vb. I. = reîntorc; *si priturnà* = se reîntorceà 155; *nu si priturnọ̀* = nu se reîntórse 161; *las s-nu-ļĭ priturnàţĭ* = să nu vĕ împotrivițĭ, să ascultaţĭ fără nicĭ o vorbă 167.
Pritùcĭŭ sm. = făcăŭ, germ. Schaufelmühle.
Priturţèsc vb. IV. = turcesc; *mi priturţèsc* = mĕ turcesc; trec în religia turcéscă 156.
Priubidès vb. IV. = cercetez, caut cu amănuntul 157.
Prĭumubirèsc adj. = primăvăratec (Huma).
Priună prep. = împreună 103 (65); 120, 146. Wgd. *preunọ* 32.
Prizọrcă sf.=scăunel 54 (42). Arom. *pid̦ùļĭŭ*.
Privărtàļĭcă (v. *pruvărtaļĭcă*) 32.
Privĕd vb. II. = prevĕd. Pap.
Prividẹri sf. = prevedere; *bună* ∾= la revedere 55 (18). Wgd. ∾ = glückliche Wiedersehen 36, 18.
Privìn vb. IV.= reviŭ; *tunţea vichĭ să privină* = atuncĭ în sfîrşit să revie 106 (67).
Prĭcĭa = n. de joc copilăresc 90 (3).
Proapi adv.=aprópe 104 (64). Wgd. 33.

Proaspăt adj. — próspĕt 117.
Prochĭŭ vb. I. = apropiŭ 102 (63), 116, 137. Wgd. *prok̦i* pers. II. 16.
Prost adj. = drept (a sta drept, în picióre). Arom. *mprostu.* Pap.
Prub'ęŭ vb. II — beŭ, a bé apă; *amĭ si prubiù apu* = mĭ-a fost sete, mĭ-a fost a bé apă.
Prucàsc vb. I. = casc 79 (379); *şi ca la prucăscǫ* = şi când îl căscă 136.
Prucǫnt vb. I = cânt, cânt din noŭ; *şi ară prucăntǫ* = şi iaraşĭ recântă 137.
Prucupsès vb. IV = procopsesc, fericesc; *să prucups'ęscă* = să procopséscă 56 (34), 57 (40).
Prucùr vb. I = curg; *mĭ si prucurară lìghĭăli* = îmĭ curseră balele 72 (228).
Prufàc vb. III = prefac 155.
Prufălìt adj. — prefălit, îngâmfat; *ţista-ĭ prufălitu?* = acesta-ĭ prelăudatul (îngâmfatul)? 80 (400).
Prufìt, fem. *prufită* = profet, vrăjitor 144.
Prumirosès vb. IV = mirosesc de departe 148.
Prun sm. = prun (pom). Pap. Wgd. 22.
Prună sf. = prună, corcoduşă 69 (173).
Prunḑǫs vb. IV = prânzesc; *şi fură prunḑǫţĭ* = şi fură prânziţĭ 144.
Pruputrèc vb. III = trec, trec peste 80 (401).
Pruţǫp vb. I = ţip; *şi pruţăpǫ* = şi ţipă 154; *şi eali pruţăpară* = şi ele preţipară 150, 149.
Pruvărtalĭcă sf. = parte de la răsboiŭ 32.
Pruvăzalnic sm. = parte de la răsboiŭ 32.
Pruvèd vb. II = vĕd; prevĕd; *zuŭa di mǫĭni s-nu mi pruvędă!* = ḑiua de mâne să nu mĕ vaḑă! (să nu mĕ apuce! 58 (32); *si pruvizù* = se lumină de ḑi.
Pruvòĭŭ sn. = veḑĭ p. 74 (262).
Pruvòm vb. III = vĕrs, vom 80 (430).
Pruvulès vb. IV = găuresc 30.
Pruvulìt adj. = găurit; fig. puşcă 89 (13).
Psalèz vb. IV = cânt în biserică. Arom. *psăltisescu,* din gr. Ψάλτης = cântăreţ, Pap.
Pucàt vb. I = cercetez, caut bine 80 (403), 138.
Pucĭudès (mi ∾) vb. IV = mĕ mir. Wgd. *mi putšudès* 42.
Puclòn sn. = poclon 118.
Puclonès vb. IV = închin 165; *mi* ∾ = mĕ închin.
Pucrifcă = n. de fruct. Arom. *bubul̦ĭană, bubul̦iţă.* Pap.
Pucròv sn. = învelitóre de lână, velinţă 117, 138.
Pudufcă = fig. neruşinată 89 (10).
Pudviìt adj. = îmbrăcat, înfăşurat 65 (85).
Puèrc sm. = porc [Nănta].
Pufă sf. = fel de ciupercă.
Pugacĭă sf. = plăcintă 102 (63).
Pugudès vb. IV = nimeresc 62 (8); a se întîmplă 107 (69), 116.
Puĭampu sm. = paianjen. Pap. Wgd. 13.
Puĭvès vb. IV = ivesc; *si puivì* = se ivì 166.
Pulată, pl. *pulǫţĭ* = partea caseĭ numită la Arom. *pat,* gr. ἀνὼγι.
Pulès vb. IV = torn, servesc apă pentru spĕlatul mânilor; *să-l̦ĭ pulęscă la mǫñĭ, ca să si spęla, cum ăĭ adetu* = să-ĭ tórne, ca să-şĭ spele mânile, după cum este obiceiul 144.
Pulicàr sm. = policar 107 (68).
Pulĭès vb. IV = descânt 190 (68);

spin di puliiri = spin de deochiere; poleesc.

Puliiri sf. = spělare a mânilor 122.

Puliìt adj, = poleit; *puliìt cu răzìnt* = poleit cu argint 166.

Puliţă sf. = poliţă 168.

Pulu, pl. *pulmĭ* şi *pulmurĭ* = pumn; *un pulm di şenghi* = un pumn, o mână de arşice 164.

Pulmă sf.=pumn, mână plină; handvoll. Wgd. 15; veḑĭ: *pălămuţă*.

Pulpă sf. = pulpă. Wgd. 21.

Pulupès vb. IV = întunec 138.

Pul̦ĭană sf. = poiană 160, 113 (7).

Pul̦ĭcă sf. = puică; cuvînt de desmerdare.

Pul̦iţă sf. = n. constelaţiunii *găinuşă*.

Pul̦ĭŭ sm. = pasěre, puiŭ 49 (7), 81 (404-407), 164; obiect de argint numit şi Arom. tot *pul̦ĭŭ* 36 (19); fem. *pul̦ĭcă*.

Pumărọ̀s (mi ∾) vb. IV = mě obosesc; *pumărọ̀t* = obosit 155.

Pum'ẹn sm.—pomelnic, parastas. Pap.

Pun vb. III = pun 33; *rachia-n rost să pun* = rachiul în gură să-l pun 55 (20); *ţe-ŭ pus-aĭ*—ce aĭ pus 61 (3); *l̦ĭ-u pusiţĭ* = îĭ puserăţĭ 78 (366), 74 (258), 101 (60); ∾=suiŭ; *ca s-mi pun pri grindi*=după ce o să mě suiŭ pe grindă 138; *si pusi pri tupolă*= se suì pe plop 166; *puş* = puseiŭ.

Punti sf. = punte. Wgd. 18.

Pupădiă sf. = preotésă 81 (430).

Pupădiĭcă sf. = stiglete; fel de insectă.

Pupărẹcă sf. = şeḑĕtóre. Pap.

Pupărès vb. IV=upăresc 81 (416).

Pupcă sf. = pupăză. Pap.

Pup'ẹză sf. = (Ln.) pupăză.

Purcàr sm. = porcar 157.

Purcăril̦ĭă sf. = porcărie.

Puric sm. = purece, Br.

Pùriţi sm. = purece 72 (319), 81 (410).

Purţẹŭă sf. = purceà. Wgd. *purtsẹo* [Ferkel] 8.

Purţilùş sm. = purceluş.

Purţọ̀l sm. = purcel.

Pus adj., part. = pus, menit 84 (472).

Puscă sf. = oţet 81 (413, 411). Wgd. *puskọ* 49. Arom. *puscă*.

Puslẹdic sm. = maţ 117.

Pustă sf. = pustia 61 (63).

Pustàv sn. = pristav, copaie 168. (Probabil să fie o scăpare de vedere la mine, în loc de *pristav, u,* în manuscript confundându-se cu *ri.)*

Pustalantă adv. = ḑiua de după poimâne; se derivă de la *peste-alantă* peste ceea-laltă. Wgd. 34.

Pustănès vb. IV = mě obosesc 136, 161. Wgd. *pustanès* = ermüde 51.

Pustel̦ĭa sf. = aşternut 119.

Puştu adj. = nemernic, ştrengar 138.

Put vb. IV = put, a mirosì rěŭ. Pap.

Putẹri sf. = putere 153.

Pùtină sf. = putină 28, 30.

Putirès vb. IV = gonesc; *tucu si putirès* = deşì se tot gonesc 54 (46).

Putirìt adj. = urmărit, gonit de poteră 154.

Putnès vb. IV = fac, descânt, vrăjesc 100 (59).

Putoari sf. = putóre.

Putòru vb. I; *mĭ si puturnară màţili* = mi s'a scârbit 75 (272); *al̦ĭ puturnọ̀* = îĭ rěspunse 164.

Putrid adj. = putred 54 (48).

Putrizọ̀s vb. IV = putrezesc; *şi la putrizọ̀ di chĭutèc*. Pap. 24 (7).

Putpărọri = a proptì, a rězemà 67, 106 (68).

Puturòs adj. = puturos.

Puţọ̀n adv. = puţin. Pap.

Puvelès vb. IV = ordon 147.

Puvel̦ĭa sf. = puterea. Pap.

R

Raàt sn. = pace, liniște 160.
Rac sm. = rac 147.
Rachiă sf. = 48 (15), 54 (43, 44), 81 (145).
Racica sf. = coropeșniță.
Raĭ sn.=paradis, raiŭ. Pap. Wgd. 49.
Ramă, pl. *ramurĭ* sf.= ram, ramură. Wgd. 24.
Ramnic adj. = neted. Wgd. *ravnic* = Ebene 50.
Ramură sf. = ramură. Pap.
Rană, pl. *rǫñĭ* = rană 161.
Ranghil sm. = arhanghel.
Rao sf. = Reif. Wgd. 49.
Rap, pl. *rapĭ* = harap, negru 146, 166; nume de cal 171 (57).
Rapcă = n. de animale 171 (58).
Rascàrmin, vb. I = scarmĕn 33.
Rați = rece 123; *l̦ĭa trasi ună rați* = ĭ-a tras o minciună 81 (45).
Raŭă sf. = rouă.
Raur sm. = fel de piétră.
Ravnic = neted, șes. Wgd. Ebene 50.
Razglòb, sn. = încheetură 101 (60).
Răb sn. = hîrb 89 (notă), 16.
Răbùș sn. = răboj 81 (414, 413).
Răcnès vb. IV = răcnesc, sbier 75 (373).
Răcutină sf. = flegmă. Arm. *hîrpă*.
Rădìc vb. I = rădic 149.
Răgăvàn = liliac. Arom. *argăvàn*, n. de flóre.
Răghiă sf. = rugină.
Răghisiri vb. IV = a ruginì, a se ruginì. Pap.
Răgușă și *ragușă* = óie cu córne, de unde numirea de óie *răgușă*.
Răgușcă = n. de oĭ cu córne 171 (56).
Rămǫ̀n vb. III = rĕmâiŭ; *rămânèțĭ cu Domnu* 55 (15); *s-nu rămǫnă* 59 (10); *rămasi* = rĕmase 148. Wgd. *rǫmàš* = rĕmăseĭ; *rămasă* 105 (66), 103 (64).
Rănès vb. IV = nutresc, hrănesc 66 (102), 86 (516), 146.
Răñĭă sf. = râie ; căpușiță de râie (insectă).
Răpès vb. IV = răpesc. Pap.
Răpicĭcă sf. = pietriceà 109 (70).
Răpǫ̀s vb. I = repausez ; *la răpusǫ̀ Domnu* = îl repausă Dumnedeŭ 147; *răpusàt* = repausat, odihnit 157.
Răputină sf. = loc pietros. Arom. *loc chitròs*, saŭ *hălichi* (Veria). Pap.
Răsàr vb. IV = rĕsar. Pap.
Răscât vb. I = mĕ uit jur împrejur; privesc, cat jur împrejur 120.
Răscăcĭoari sf., pl. = ?
Răscrășniță sf. = rĕspântie 105 (66).
Răsdàŭ vb. I = înpart; daŭ de pomană 124.
Răsfèt vb. I = fĕt; *ăl̦ĭ si răsfătară ùoĭli* = iĭ fĕtară oile 85 (516).
Răsfrǫng vb. III = rup (în bucățĭ); frâng 103 (63), 118.
Răsinìc adj. = de argint-aur, în fir; *tel̦iŭ răsinìc* 128.
Răslàn sm. = leŭ (v. *arslàn)*; nume de flóre.
Răslăbită adj. = liniștită 121.
Răslăgăĭès vb. IV = regândesc, mĕ gândesc 166.
Răsòl = varză acră 81 (418). Arom. *moare*.
Răspàrg vb. III = sfarm, sparg 108 (70).
Răsplǫng vb. III = a face să plângă, a provocà plâns; *s-nu la răsplǫngă* = să nu-l facă să plângă 104 (64).
Răstăl̦ĭŭ vb. I = întîmpin, taiŭ drumul, întâlnesc. Arom. *astàl̦ĭŭ* 119.
Răstăl̦ĭătură sf. = întîmpinare, întâlnire în drum 97 (58).
Răstruculès vb. IV=rostogolesc. Pap.

Răstupès vb. IV = topesc; *foali di răstupiri răzintu* = fóle de topit argintul 30.
Răşniţă sf. = (rîşniţă) tercĭŭ 81 (417).
Răşǫn (vedĭ *arşǫn*) 34, 146 (89, nota 1, greşit *arşòn, răşòn).*
Răşùţ vb. IV = rĕsucesc. Ar. *şuţ, aruşùţ, arşùţ.*
Răţès vb. IV = rĕcesc 109 (70).
Răţimìnt sn. = rĕcélă. Arom. *arăţire.* Pap.
Răzbàt vb. II = bat; *si răzbătură* = se bătură între eĭ 141.
Răzbòĭŭ sn. = răsboiŭ 31.
Răzìnt sm. = argint 89 (Notă).
Răzìnt adj.; *ŭom răzìntuli* = obraznicule! 61 (67).
Răzintàr sm. = argintar 29.
Răzvrăjǫs = ? *bişǫñĭli ca răzvrăjǫră, si f'ẹsiră şoariţĭ* = bş. când se revoltară, se făcură şóreci 139.
Remi sf. = guturaiŭ. Wgd. 50 = Unwohlsein.
Rẹpă sf. = repan [legumă].
Rẹti sn. = berbece neîntors. Arom. *areate* 63 (53). Wgd. *rieti, riets* 22.
Ricăĭès vb. IV = sbier; *măgarilĭ ricăĭès* = măgariĭ sbiéră 75 (275). Pap.
Ricu = rigu 45 (1), 137, prescurtat din *[cucu]ricu.*
Rid sn. dél, colină, muchie de dél. *Arom. şilătură* [Este greşit în Pap. Arom. *tumbă*], 49 (7), 81 (419).
Rieti, Pap. greşit, vedĭ *rẹti.*
Rimilès (mi ∾) vb. IV = mĕ scarpin. Pap.
Rin sm. = anin. Arom. *arìn, anìn.* Pap.
Risipès vb. IV = risipesc; *gălbuşu di uoŭ si risipẹşti.*
Ristòs = Christ 72 (217).
Rod sn. — rod; *negru pimìnt maĭ mult rod da* 79 (377).

Roàghĭă sf. = bólă (fel); *roaghĭa li caţă vìtili, oàmiñilĭ, găliñĭli* = *roaghĭa* dă în vite, ómenĭ, găinĭ. Pap.
Roată sf. = rótă; róta care servesce la făcutul ólelor. Pap.
Rod vb. III = rod; *roş* = am ros, roseĭ; *aŭ roš* = am ros-o, adecă am mâncat bătae. Arom. *le-aróşŭ*, cu acelaşĭ sens.
Rog (mi ∾) vb. I = (mĕ) rog; *ca si vut-aŭ rugàt* = după ce se rugase 142; *aţĭ mi rog* = te rog, mĕ rog ţie 149; *ştĭŭ ţe-ţĭ mi rog* = sciĭ ce mĕ rog ţie, sciĭ ce te rog 168; *si roagă* = se rógă 45 (4). Wgd. *mi rok* 45.
Rom sn. = rom. 54 (43).
Rosă sf. — rouă.
Rost s. = gură 51 (31), 53 (37), 55 (18, 20), 84 (420), 106 (68), 116. Wgd. 48; ∾ = gură, deschidĕtura prin care trece suveica, când se ţese 32 (vedĭ *gură*).
Roşi adj. = roşu 34, 81 (420, 421), 102 (61). Wgd. 28; ∾ = fig. vin 89 (4).
Rǫd vb. III = rîd 109 (70); *rǫdiri* 81 (424); *si rădeà* = rîdeà 154; *ti rǫdi* = te rîde, îşĭ bate joc de tine 164. Wgd. *rǫt* 50, *rǫš* 39.
Rǫm vb. I = rîm, sgâriŭ pămîntul; *di rămà* 136; *şi-şĭ rămà an cupu di gnoĭ* = şi-şĭ rîmà în grămada de gunoiŭ 160. Arom. *ar'ìm* (se dice despre găinĭ maĭ ales).
Rǫnsi s. pl. — firele ce rĕmân de la răsboiŭ, când se termină ţesătura. Arom. *arîse.*
Rǫnză (rǫnsă) sf. = haină femeéscă 37.
Rǫpă sf. — piétră, rîpă; 59 (34), 82 (425-429). Wgd. *rǫpǫ* 10, 13; *rǫpădi-moară* = piétră de móră, care macină; *rǫpă-dulţi* — piétră dulce, se servesce ca doctorie; *rǫpă vìnită* = piétră vînĕtă.

Roŭ adj. = rĕŭ 59 ($_{26}$), 81 ($_{423}$). Wgd. *rǫu*, *rauǫ* 27.
Roŭ sn. = rîŭ: *rǫu Vardàr*—fluviul Vardar.
Rǫv. = Arom. *aròv* 25.
Rubă sf. = haină 150.
Rucĭòc sn. = prânz 120, 159, 169.
Rucĭǫs vb. IV=prânzesc; *di rucĭǫs*= ca să prânzéscă 103 ($_{63}$). Wgd. *rutšǫs* 50.
Rudàńĭŭ sn. = cicric, depĕnătóre 32, 52 ($_{23}$); ∾—fel de brodărie în felul cicriculuĭ 34, 35.
Rudă = prescurtat din *[papa]rudă* 115 ($_{78}$).
Rudès vb. IV = nasc 116; *şi ea să rudęscă* = şi ea va nasce 143; *pǫnă sa si rudęscă tatu* 50 ($_{15}$).
Rudirţ sf. = nascere 53 ($_{34}$), 63 ($_{28}$).
Rug sn. = mărăcine. Arom. *arùg*.
Rugăciuni sf. = rugăciune 156.
Rugămint sn. = rugăminte 151.
Ruguzină sf. = rogojină 33, 119.
Ruĭès vb. IV = răresc 26.
Ruļcă sf. = ciorchine de strugure. Pap.
Rumig vb. I = rumeg. Wgd. *rumik* 12.
Runc adv. = rar 117; *verḑiļĭ cu runc* (fel de brodărie) 34; *čiarcu cu runc* (fel de brodărie) 35; *şiştaţiļĭ cu runcă* (fel de brodărie) 34.
Rup vb. III = rup; *cola si rupi* 83 ($_{450}$); *rùpsiră* 66 ($_{89}$); *ĭun' si rupă*= unde se va rupe 82 ($_{423}$); *ampiratiţa rupsi ţea carti* = împĕrătésa rupse acea scrisóre 142, 117, 139; *rupş* — rupseĭ.
Rupòs adj. = prăpăstios.
Ruptătură, pl. *ruptătùrĭ* = ruptură, lucrurĭ rupte. Pap.
Rupti s. pl. —(rupte) fig. parale 89 ($_{6}$).
Rus sm. = rus. Pap.
Rusaliĭ s.pl.=jucătorĭ, căluşerĭ 114 ($_{75}$).
Ruspiă sf. — curvă 18 ($_{353}$).
Ruşǫni sf. = ruşine. Wgd. *rušǫni* 10.
Ruşǫs vb. IV—roşesc; *ruşaşti* = roşesce 107 ($_{69}$); *s-ruşaşti* = se înoréză, se acoperă cerul cu norĭ.

S

Sa pron. pos. = sa, a sa; *mumă-sa;* pl. *sali* = sale.
Sa conj. = să; *ţe sa zică Domnu!*= ce să ḑică Dumneḑeŭ! 57 ($_{53, 54}$).
Saàt sn. = cés, moment 82 ($_{431}$), 143.
Sac, pl. *saţĭ* = sac 82 ($_{432, 434}$), 153.
Saìb sm. = logofĕt, supraveghetor 156.
Salcă sf. = salcie 27, 59 ($_{17}$).
Saldi adv. = numaĭ 49 ($_{4}$), 50 ($_{10}$), 52 ($_{29}$).
Salungùr adj. = lungan, lung, disproporţionat 82 ($_{435}$).
Sam vb. ajut. = sînt; *sam bun* = sînt bine; *ĭeşĭ* = eştĭ 58 ($_{2}$); *ăĭ* = este; *nu-ļĭ ăĭ* — nu-ĭ este 51 ($_{19}$); *iļĭu-ĭ an'ţer*=fiul este în cer 50 ($_{15}$), 63 ($_{31}$); *carĭ ţĭ-u băbaĭcă* = cine ţĭ-e tată 62 ($_{22}$); *aļĭ sa ghiĭ* = îĭ sunt viĭ 49 ($_{4}$); — Imperf. *ram, raĭ, ra, ram, raţĭ, raŭ: ra* = erà 68 ($_{147}$); *ra să si ducă* 71 ($_{112}$); Aor. *fuĭ; cămila ună aspră-ŭ fost* = cămila un ban a fost 65 ($_{70}$); *să iă* = să fie 55, 56; *să iŭ* — să fiŭ 64 ($_{63}$); *s-nu iŭ;* = să nu fiŭ! 58, ($_{25, 30}$); *să iţĭ!* = să fiţĭ! 57 ($_{49}$); *să iţĭ ghiĭ!* 55 ($_{17}$); *iriţĭ ghiĭ!* = să fiţĭ sănătoşĭ! 55 ($_{5}$); *iri!* = fiĭ, să fie!; *iri ghiŭ cupilaşu!*=să fie sănătos, să-ţĭ trăéscă flăcăul! 57 ($_{58}$).
Samàr sn. = samar 31, 52 ($_{28}$), 82 ($_{437, 438}$); cerul guriĭ.
Samargiŭ sm. = samargiŭ, lucrător de samare 29.
Sami-Gĭorz 112 ($_{78}$).

Samuvilă sf. = balaur ; păun de nópte 154.
Sap vb. I. = sap 48 ($_{15}$), 69 ($_{157}$), 152.
Sapă sf. = sapă 103 ($_{63}$).
Sar vb. IV. = sar 49 ($_{1}$); *sărì pristi zid* = sărì peste zid 146; *săriră coñilĭ* = săriră cânii 162; *sărì ună moglă* = se ridică o cétă (de praf) 150.
Sar vb. I.=însăr, pun sare în ce-và; *sar peştilĭ* = pun pescii în sare. Pap. Arom. *ansàr*.
Saràĭŭ sn. = palat 164.
Sarci (*sartši*. Wgd. 50) = glas.
Sari sf. = sare 108 ($_{70}$).
Sarea-bàbălĭă sf. = sarea babeĭ (fel de grindină).
Sari-apu = (sare-apa) cascadă Ln.
Sarmă sf.=mătase 150. Arom. *sirmă*.
Sarùp vb. I. = surp; *la sarupò* = îl usurpă 139.
Satur vb. I. = satur 138; *si săturară* = se săturară 163.
Să conj. = să; *s*. 46 ($_{5}$); *s-la* = să-l 66 ($_{33}$); *s-la facă* 56 ($_{16}$), vedĭ *sa, si*.
Săghiă (vedĭ *sighiă*) 36.
Sălăghiès vb. IV. = arunc; daŭ drumul 166.
Sălbatic adj. = sălbatec (numaĭ la Nănta).
Săldisès vb. IV. = stric; *şi dinţilĭ si săldisiră* = şi dinţiĭ se stricară 169; *li săldisìşĭ răbùşăli* = le perduşĭ, le făcuşĭ perdute răbójele 81 ($_{413}$).
Sălùc sm. = respiraţie. Arom. *adilĭatic*. Pap.
Săm-Gĭorz = sîntul George 112 ($_{73}$).
Săm-Todre sm. = Sîntul Tudor.
Săntracĭŭ sm. = cuţit pentru tăiatul frunzeĭ de dud 26; instrumentul cu care se taie unghia caluluĭ. Pap.
Săptămonă sf. = săptămână 102; *săptămona albă* = săptămâna albă, a brânzeĭ 114 ($_{76}$).
Sărată (na ∾) = n. de joc copilăresc 90 ($_{4}$).
Săratcă sf. = zĕr de brânză. Arom. *ḑăr*.
Sărătură sf. = sărătură, lucru sărat. Pap.
Sărìñĭ s. pl.=loc de dat sare oilor.
Sărliă adj.; *plăţintă sărliă* = plăcintă cu miere şi unt 114 ($_{76}$).
Sărună = n. oraşuluĭ Salonic. Pap.
Sărùp vb. I=usurp (vedĭ *sarùp*).Pap.
Sărùt vb. I = sărut 53 ($_{37}$), 121, 164.
Sătăr = ? 50 ($_{13}$). Pap. 13 ($_{1}$).
Sătul adj. = sătul, săturat 82 ($_{438}$), Wgd. *sotùl* 28.
Sătulimi sf. = săturare, sătulétă.
Scafă sf. = pahar 82 ($_{439}$); *si-ŭ beĭ an scafă* = să o beĭ, să o sorbĭ în pahar, adecă să o tot iubescĭ 162.
Scald vb. I = scald; *şi si scăldò* = şi se scăldă 163.
Scand sn. = scaun 53 ($_{35}$), 120; *pri scand*= pe tron 142. Wgd. *skant* 15.
Scaudu-Dòmnuluĭ sn. = scaunul luĭ Dumneḑeŭ (nume de flóre).
Scanda-màndala = 50 ($_{16}$).
Scap vb. I = scap 63 ($_{47}$), 144, 162.
Scapir vb. I = scapĕr (din amnar); fulgeră; *scàpiră pimintu* = scapĕră pămîntul, adecă fuge de rupe pămîntul 79 ($_{376}$); *cum fuzeà ... di scăpirà pimintu* = cum fugià ... de rupeà pămîntul 169.
Scàpit sn. = apus, apus de sóre. Pap.
Scàpit vb. I = apun; *scăpitò dupu zonă* = apuse după dél. *Acu-ĭ scăpitàt soarli* = 119.
Scară sf. = scară. Pap.
Scarţin (mi ∾) vb. I = mĕ scarpin 82 ($_{445}$).
Scăculeţi sm. = lăcustă.

Scălès vb. IV = stric; *si scălì lucru*= se strică lucrul, tréba. Pap.
Scăpitari sf. = apunere, a apune; *pri la scăpitari soarli* = pe la asfințitul sóreluĭ 105 (66).
Scăpitarea soarluĭ = apusul sóreluĭ 169 (14).
Scăpitàt sn. = apus; *scăpitatu soàreluĭ* = apusul sóreluĭ 164.
Scărlată sf. = pânză pe care se cos monede vechĭ și care se pórtă de femeĭ la pept (fel de podóbă).
Schimb vb. I=schimb. Wgd. *skimp* 48.
Schimbari sf. = schimbare, a se schimbà.
Schitnès vb. IV=scrintesc: ăĭ *schitnìt* = este scrintit (la minte).
Scoc vb. I = joc 47 (14); *si scoc* = să joc 48 (16); *scoacă* 52 (33), 66 (104).
Scol vb. I = scol 164; *cǫn si sculǫ̀ grăncĭaru* = când se sculă olarul 162; *mi scol* = mĕ scol.
Scornă sf. = cismă. Pap.
Scot vb. III = scot 47 (12), 85 (504); *ŭopt l̦ia scoasi* = opt ĭĭ scóse, opt ĭĭ află 152.
Scǫmp adj. = scump. Wgd. 28.
Scǫ̀ndură sf. = scândură 33, 82 (440); parte de la răsboiŭ 32.
Scǫrc = dél pietros; dél prăpăstios.
Scrăcălès vb. IV = cărcăesc, cărăesc 63 (36).
Scrăcĭcă sf. = fel de hemipter.
Scripęță sf. = scripețĭ 31.
Scucnès vb. IV = mĕ pun; *scucnì și ăn lantu*=se puse și în cel-lalt 141.
Scul̦ìò sm. = școlă 143. Wgd. *skol̦ió* 28.
Scult vb. I = ascult.
Scund vb. III = ascund; *mi scund* = mĕ ascund 66 (93), 101 (59). Wgd. *skunt* 11.
Scuncĭòs adv. = pe nesimțite, pe ascuns; *vinì scuncĭòs* = venì în ascuns, în secret, fără să afle nimenĭ.
Scup vb. IV = scuip 60 (40), 66 (98), 82 (443, 441), 84 (481), 107 (69); fără *să-ŭ scuĭpìm* = fără să o scuipăm 147; *nu-ŭ scùpsiră* = nu o scuipară 146; *nu-ŭ scupiră* 145. Pap. Wgd. *skup*, *skupìĭ* 11, 16, 39; după cum se póte vedé la Aor. face *scupș* și *scupìĭ*.
Scupès vb. IV = scopesc. Pap.
Scup'ęt sm.= scuipat. Pap.
Scurnès vb. IV = scornesc 163; deștept din somn. Pap.
Scùtur vb. I = scutur; *s-ti scutur* = o să te scutur (de parale). Pap.
Scuțǫ̀t adj.=ascuțit. Wgd. *skutsǫ̀t* 28.
Secĭcă = Fevruarie 82 (413).
Semn sn.=semn, prevestire (v. semt).
Semt sn.=semn. Wgd.15; *an țe semt*= în ce loc, în ce hotar anume? Pap.
Serìn adj. = senin. Wgd. 13, 18.
Seŭ sn. = sĕŭ; grăsime.
Seu-găl̦inăl̦ĭă sn. =seul găinii (nume de plantă).
Seu-l̦ièpuruluĭ=seul epureluĭ (n. de plantă).
Sęḍăv adj. =blond; care dă în roșu. Pap.
Sęmin vb. I = sémĕn 84 (444); *țe la vę siminàt mel̦ĭŭ* = ce-l semĕnase cu meiŭ 153.
Sęră sf. = sară; *sęra-ta* = sara 169 (13). Wgd. *sęrǫ* 8, *sęra-ta* 34.
Sęti sf. = sete 66 (105).
Sęțări (*sętsǫri* 8. Wgd.) vedĭ *s'ęțiri*.
Sęțir vb. I = secer; *si sęțirĭ* = o să secerĭ 82 (444).
Sęțiri sf. = secere 117.
Sfacă pron. neh. = fie-care 64 (59), 82 (446, 445). Wgd. 38.
Sfărdil sm. = sfredel 31, 86 (535).
Sfărșǫ̀s vb. IV = sfîrșesc; *păn s-li ḍu sfărșęscă* 105 (86); cǫt lucru amĭ

sfărşaşti = cât lucru îmĭ face 157; *sfǫršit.* Wgd. 49.
Sfărşùc sn. = sfârşit 163.
Sfetir-Anghil = (S-tul Anghel) S-tul Arhanghel 156.
Sfilgĭàn sn. = céşcă (de cafeà) 122.
Sfirbĭ=fluere; *cu tǫmpiñĭşi cu sfirbĭ*= cu tobe şi cu fluere (surle) 142.
Sfirès vb. = fluer, şuer 52 (33), 53 (34); *sfiriri* 144.
Sfită sf.=slujbă religiósă; *că nu raŭ (rubi) di sfită* = căcĭ nu eraŭ (haine) de slujbă 168.
Sfitès vb. IV = sfinţesc, luminez 147.
Sfitulică sf. = licuriciŭ.
Sfriel, pl. *sfrieli* = fluer 168.
Sfruel, pl. *sfrueļĭ*=fluerul piciorului; fluer.
Si conj. = să 46; *si crescă! si prucupsescă! si mbĭtrănescă!* 56 (37). Wgd. *si* = daß 35.
Si pron. ref. = se; *ĭundi si culcă* = unde se culcă 50 (11); *si roagă* = se rógă 45 (4).
Sibèp sn.=motiv, causă 148, 155, 162.
Sicară sf. = secară 25.
Sicărină adj. = de secară 117.
Sicùļĭŭ sm. = săculeţ, trăistiţă 135.
Sicuri sf. = secure 82 (447), 119.
Sighiă sf. = haină femeéscă 36.
Sil'ef sn. = seléf 139.
Silviă sf. = chiparos 83 (448).
Siminàt adj. = semĕnat. Wgd. *simenàt* 28.
Siminţă sf. = semînţă; *siminţă di bubi* =semînţă de gândacĭ de mătase.
Sin, pl. *sinurĭ* = sîn 120, 77 (320).
Sindùchĭŭ sn. = ladă 31. Wgd. *sinduki* 51.
Singur adj. = singur 119.
Siniă sf. = masă de lemn 103 (63), 166.
Sinor sn. = hotar 101 (60).
Sintînă-ti! = tacĭ! 83 (449).
Sint vb. IV = simt, simţesc. Pap.
Sirbès vb. IV = servesc, lucrez 70 (187), 139, 147. Wgd. *Serbés* 13, 42.
Sirbiciòs adj. = lucrător, muncitor. Wgd. *serbitšos* 28.
Sirbimìnt sn.=lucru, trébă, serviciŭ. Pap.
Sirc, pl. *sirţĭ* = nume de pom. Arom. *ţinḑif, ţinḑifcu* 28.
Sir'ec adj. = sărac 147.
Sirìn adj. = senin. Wgd. *serín* 13, 28.
Sirtur sm.=instrument de argintărie 30.
Sirumà adj. = sărman, sărac 83 (450), 143.
Sistră sf. = instrument de ras căpisterea. Pap.
Sită sf. = sită. Pap.
Siţirimìnt sn.=(secerămînt) seceriş, secerare.
Siv adj.=cenuşiŭ (de colóre albă-închisă). Pap.; *sivu-glavă* = n. de capre 171 (82).
Sivèciŭ sm. = soiŭ de crap maĭ mic.
Sìnătati sf. = sănătate 55 (10), 56 (24).
Sînătòs adj. = sănătos, tare, fórte 67 (108), 70 (174), 120.
Slab adj.=slab; subţire 83 (451-454), 154.
Slăbès vb. IV = slăbesc; *tot maĭ mult slăbeà* = tot maĭ mult slăbià 163.
Slăgăĭès (mi ∾) = mĕ consider; *si slăgaĭaşti* = se consideră, se numĕră 117; ∾ mĕ gândesc: *si slăgăiră ìeļ cùtriļĭ* — se gândiră eĭ sărmaniĭ 163.
Slănèsc adj. = slăvonesc.
Slăvèĭŭ sm. = privighitóre.
Slobìñĭ spl. = şoldurĭ. Arom. *iļie.*
Slojnic adj. = scurt 71 (203).
Slovej sm. = Rothkelchen 50. Wgd.
Smăgĭaĭcă sf. = uliŭ [tk. atmagè].

Smintès vb. IV = amestec, smintesc; *smintìt la minti* = a fi smintit, nebun; *si smintiră ìrili* = se amestecară firele de răsboiŭ, fig. când se încurcă o afacere.

Smoacic (mi ∾) vb. I = mě mişc 83 (455).

Smoc sm. = şérpe gulerat, care nu muşcă.

Snop sm. = snop 156.

Snuèp sm. = snop (numai la Nănta).

Soacră sf. = sócră 116.

Soară sf. = subţióră 155.

Soari sm. = sóre 47 (11), 83 (456); *la bàtirea soarluĭ* = la rĕsăritul sóreluĭ 169 (5); *ancriscù soarli* = s'a luminat de ḑiuă 169 (5); *un ficiòr ca soarli* = un băét ca sórele 146.

Soaţă (soatsọ) sf. = Genossin. Wgd 23.

Sobani = n. de boŭ 171 (59).

Socòl sm. = vultur 63 (40) [Acéstă pasere nu există în partea loculuĭ şi se închipuesce ca fórte frumósă].

Socru sm. = socru. Wgd. 12.

Soĭ sm. = ném; *di tọŭ soĭ ari fat vrin nalbànt* = de némul tĕŭ a a fost vre-unul potcovar 162.

Soĭcă sf. = bricég 101 (60).

Soĭŭ = fel 107 (69).

Som sm. = somn (pesce).

Son sm. = somn; *buĭmăciọt cum ra di son* = buimăcit cum erà de somn 164. Wgd. 12.

Sor = cuvînt cu care se adreséză nevestele către cumnate. Pap.

Soră sf. = soră; *suròrĭ* 54 (46). Wgd. *sorọ, suròrį* 23.

Sorţĭ spl. = sorţĭ; *să turìm sorţĭ; să punim la sorţĭ* = să tragem la sorţĭ. Arom. *s-traḑim şcurtiţa.*

Soţ, fem. *soaţă* = soţ, tovarăş; *ş-la vẹ cu ĭel minciunosu şi soţu-su* = îl aveà cu el minciunosul şi pe tovarăşul sĕŭ 151, 147.

Soţlùc sn. = prieteşug, tovărăşie. Arom. *suţată* 83 (457).

Sọbă = n. de vacă fĕtată Sâmbăta 171 (59).

Sọdu sm. = vas 81 (411).

Sọmburi sm. = sîmbure 53 (36).

Sọmt, pl. *sọmţĭ* = sfînt; *pri treiḽĭ sọmţĭ* 57 (9). Wgd. *sọmt* 18; *sọm-Ghiòrz* = sfîntul George [Pap.]; *sọm - Medru* = sfîntul Dumitru. Pap.; ∾ = icónă 116 (79).

Sọnă sf.; *an un cup di sọnă cola* 151.

Sọnḑi sm. = sânge 83 (459, 458), 159. Wgd. *sọn(d)zi* 18.

Sọnḑir vb. I — sânger; *mi sọnḑir* = mĕ sânger, îmĭ scot sânge. Arom. *sìnḑinèḑ.*

Sọŭă sf. = prăjină, bâtă lungă 141.

Spar vb. III = speriŭ; *mi spar* = mĕ speriŭ; *nu ti spari!* nu te speriă, nu te descurajă! 57 (57); *si spară rọu* = să sperie rĕul, rĕutatea 117; *si spărură* = se speriară 153. Wgd. *spar, spọruį* 4, 39. Pap.

Sparg vb. III = sparg, stric 62 (34), 84 (489); *ca s-nu-ŭ spargă casa* 142. Wgd. *spark, sparš, spars* 7, 39, 42.

Spată, pl. *spọţĭ* = spată [parte de la răsboiŭ] 32; omoplatul paserilor; *pri spọţĭ* = pe spate 106 (67).

Spătẹză sf. = spată [parte de la răsboiŭ] 33.

Spel vb. I. = spel 74 (267), 83 (460), 102 (61); *ĭundi spilàŭ* = unde spĕlaŭ 150. Wgd. 9.

Spic sm. = spic (de grâŭ); fel de brodărie pe cămăşĭ în forma spiculuĭ 34. Wgd. *spik, spitsọ* = Ähre 9.

Spilari sf. = spĕlare; *soĭŭ di spilari* = fel de spĕlat 107 (69).

Spin sm. = spin 100 (58), 135. Wgd. 16; pl. *spiñĭ.*
Spinḑur vb. I. = spînzur 162. Wgd. *spinzur* 9.
Spinḑurari sf.=a spânzurà, a atârnà, atârnare.
Spinḑuràt adj. = atârnat, spânzurat 73 (243).
Splină sf. = splină. Pap.
Spor sm. = spor; *bun şi spor la lucru* = cu bine şi spor la lucru 56 (21).
Spricĭcă sf. = lescae, diminutiv de la *aspră* 136, 137.
Spròtiva adv. = în faţă, vis-à-vis; *ţe lucru ăĭ cola spròtivă?* = ce lucru este colea vis-à-vis? 150.
Spruză sf. = spuză. Pap.
Spugănès vb. IV. = spurc; *spugănìt* = spurcat; *spugăniri* = spurcare. Arom. *pîngînescu, pîngînire.*
Spulaĭti! = să trăiţĭ; mulţumim! 118.
Spulaĭdisès vb. IV. = mulţumesc (neologism) 166.
Spun vb. III. = spun 162.
Spurc vb. I. = spurc; *mi spurcọ pul̦iu dimnẹţa* = mĕ spurcă pasĕrea diminéţa (când auḑĭ, pe nemâncate, cântând o pasĕre); a mâncà de dulce în ḑile de post. Pap.
Spurcàt adj. = spurcat 61 (76, 77); fig. turc 89 (35).
Spurcăcĭuni sf. = spurcăciune. Pap.
Spus = vorbă, spusă 83 (462).
Staidă, pl. *staìḑĭ*, sf. = stafidă 48.
Stamnă sf. = ulcior de pămînt maĭ mare 96 (87).
Stară adv.=de séră 167. Arom. *astară.*
Stàrină sf. = căpiţă de fîn. Pap.
Staŭ vb. I. = staŭ 49 (3), 53 (36), 63 (36, 37), 74 (163), 162, part. *stat* şi *stătùt.*
Staur sm. = şobolan.
Stavelă sf. = opritóre, prin care oprim maşina moriĭ de a maĭ lucrà.
Stămăria sf. = sînta Marie 24.
Stăfsès vb. IV. = dospesc. Arom. *disfingu* 92 (3).
Stănuvìt adj. = băgat în pămînt, înfundat 106 (68).
Stăpọn sm. = stăpân 166.
Stărluşcă sf. = şérpe vînĕt, despre care se crede că sbóră; viperă (veḑĭ *străluşcă*).
Stărpès vb. IV. = stîrpesc, fac să disparà; *vizù că si stărpì apa* = vĕḑù că dispărù apa 142.
Stăşùnu! = săracul! Pap.
Stăviñerĭ sf. = s-ta Vinerĭ.
Sterp adj. = sterp 84 (485), *stẹrpă* 165.
Stẹŭă, pl. *stẹli* = stea 51 (24), 76 (307), 83 (466, 463), 147; fel de brodărie; *stẹli* 35. Wgd. *stẹo* 13.
Sticupèĭ sm. = grangure 48 (15).
Stignès vb. IV = întind (eróre p. 33 adun); *si stignẹşti teteva* = se întinde córda 33.
Stimnès vb. IV = întunec, germ. blende 50. Wgd.
Sting vb. III. = sting; *să nu-l̦ĭ si stingă numea* = să nu i se stingă numele, stìrpea, némul 143. Wgd. Pap. *stinš* = stinseĭ 39.
Stindecl̦ĭă şi **tindecl̦ĭă** sf. = o vargă de fer, servind a ţiné pânza întinsă de o potrivă.
Stipsi sf. = piétră acră.
Stirpàr sm. = păstorul care pasce oile sterpe. Pap.
Stirpès vb. IV (veḑĭ: *stărpès*) — stîrpesc; *mi stirpès* = mĕ stîrpesc 83 (466).
Stirpicĭuni sf. = stîrpiciune.
Stirpiri sf. = stîrpire.
Stog sn. = căpiţa de fîn, şiră. Pap.
Stomnă (*stomnọ*) sf. = ulcior. Wgd. 11.
Stomnicĭcă *(stomnitškọ)* sf. = ulcior

de pămînt maĭ mic. Wgd. 50. (Veḑĭ *Stamnă*).
Stọng adj. = stîng.
Stọngiñĭ s. pl. = stânjenĭ 128.
Strat sm. = nume de plantă.
Strălușcă (veḑĭ *stărlușcă)* sf. = viperă. Pap.
Strătès vb. IV = taiŭ drumul; întîmpin, es în drum: *etcă că aḽĭ strătì ună babă* = étă că-ĭ eșĭ în drum o babă 165; *că etcă ḽia strătẹști un dẹd* = că étă îĭ ese în drum un moș 166.
Străvèț sm. = nume de flóre.
Străvurĭ s. pl. = lucrurĭ plăcute de ale mâncăriĭ 128.
Strek sm. = barză, germ. Storch. Wgd. 50.
Strejur sm. = parul din mijlocul arieĭ, de care se légă caiĭ, ca să treere grâul 110 (72), 40.
Strelă sf. = fulger 59 (18).
Streḽință pers. III = fulgeră; *Domnu* ∾ = Dumneḑeŭ fulgeră.
Stres, pl. *streșĭ* = sgârcit 69 (172).
Strepijọri sf., vb. = a se strepezì: *la str'ẹpíjă* —le strepijesce 69 (173); *cu dințiḽĭ stripijọțĭ* = cu dințĭ strepezițĭ 169.
Strepij sm. = vierme de brânză.
Strẹŭă sf. = stréșină 102 (61). Wgd. *strẹuọ* = acoperiș (Dach) 8, 20.
Stric vb. I = stric; *na za stricọm* = ne stricarăm 83 (467).
Stricari sf. = stricare. Pap.
Stricăcĭuni sf. = stricăciune.
Stricupașcă sf. = pasere din clasa cornirostelor.
Stricupèĭŭ sm. = grangure; veḑĭ *sticupèĭŭ*.
Strig vb. I = strig, chem 157.
Strigḽiată sf. = fel de lapte covăsit. Arom. *străgḽiată* 98 (46).

Strimt adj.—îngust; *punti strimtă*—pod îngust 156; strîmt: *teslă strimtă* — fel de teslă 31. Wgd. 18.
String vb. III = strîng 33, 47 (10), 117, 168. Aor. *strinš* — strînseĭ.
Stroĭnic sm. = pețitor 125.
Strubogọscă sf. = măcieș! (fel de trandafir sălbatec). Arom. *coarnibifi*, al căruĭ fruct mâncându-l aduce constipație.
Strug sn. = instrument pentru lustruirea samarelor 31.
Struĭès vb. IV = pețesc; *s-mi struĭès* = să pețesc 139.
Struminari sf. = îmbold. Pap.
Strungă sf. = târlă mică, unde sunt puține oĭ mătrițe; strungăréță (la dințĭ). Pap.
Stumnicĭcă sf. = ulcior maĭ măricel 53 (37).
Stup vb. I=astup; îndop 81 (420), 117.
Stupàt— astupat; *ḽiumnicescu stupàt* (fel de brodărie) 34; *cĭarcu stupàt* (fel de brodărie) 35.
Su pron. pos.=sĕŭ; *tată-su*=tatăl sĕŭ; pl. seḽĭ. Wgd. *su, sa, seḽĭ, sali, luį* 31.
Sucală sf. = făcăleț. Arom. *șuțală*.
Sucardi sf. = sarică 37, 121.
Sucĭcă (în limb. copil.)=cacatus 141.
Sucĭọs *(sutšọs)*=ich drehe, ich wälze. Wgd. 42.
Sucriḽĭă sf. = socrie.
Sucrimi sf. = socrime.
Sud vb. I = asud, nădușesc. Pap.
Suflit sn. = suflet 58 (18), 88 (578); *si-ḽĭ daŭ di suflit* = să-ĭ daŭ de pomană 164, 157.
Suflu vb. I = suflu 51 (17,18), 81 (417), 102, 154.
Sug vb. III = sug; *mọnḑu suzi* = mânzul suge 45 (3); *la nọŭ mumọñĭ ŭo supt-aŭ* = de la nouĕ mame a supt 77 (330).

Sugàr sm. = sugar, miel care suge încă, care nu este înțărcat; copil neînțărcat.
Sugḽìț vb. I sughiț. Wgd. *sugḽits* 12.
Sul, pl. *suli, sulurĭ* = sul (parte de răsboiŭ) 32.
Sulă sf.=sulă, țepuș 30; frigare. Pap.
Sùltaḽĭă = a Sulteĭ [în felul Sulteĭ brodat] 34.
Sun vb. I = sun, rĕsuu.
Sup prep. subt; *sup tini* = subt tine 59 (13), 152. Wgd. 35.
Supră prep. = supra. Wgd. 35.
Supsọri adj.—subțire. Wgd. schwach, fein 10, 28.
Suptă-soară sf. = subțióră. Pap.
Supțọri adj.= subțire, mărunt. Pap.
Surd adj. = surd. Pap.
Surìu = loc expus sóreluĭ.
Surlă sf. = surlă [instrument cu care se cântă] 168.
Surumàu = sărac. Wgd. 20.
Surțọl sm. = surcel 105 (66).
Survă sf. = sorcovă 83 (468).
Sus adv., prep. = sus; *an-sus* = în sus 49 (1). Wgd. 33.
Susàm sm. = susam. Arom. *sami, susami.*
Susoĭcă sf. = păsereà din clasa dentirostrelor.
Sușină sf. = loc uscat 107 (88).
Sută num. = sută 80 (397), 83 (469, 470). Wgd. 28; *an treĭ suti* = în treĭ sute (a fi cu treĭ dóge, adecă: cam prost). Pap. 13 (8).
Suvaḽĭcă sf. = suveică 32; fel de galben [monedă] 101 (80).
Suvarì sm. = jandarm 151.
Suza = n. de cățeà 171 (61).

Ș

Șa adv. = așà 55 (11, 13), 83 (471, 474). Wgd. 7.
Șaĭác sn. = abà, postav de lână 28.
Șaìc sm. = rochie de mirésă 36; pânză de lână. Pap.
Șantarlìvu = chior, țigan 89 (22).
Șapratcă sf. = șérpe, năpârcă; rĕutăcios 168.
Șapti num. = șépte.
Șară sf. = fel de brodărie. Pap.
Șarcă = n. de cățeà 171 (63).
Șarọ̀t adj. = pestriț, bălțat 84 (483), v. *șărọ̀t.*
Șarpi sm. = șérpe, pl. *șọrpĭ* 52 (33), 53 (38), 84 (475, 481). Wgd. *šarpi*, *šọrp* 6.
Șasi num. = șése.
Șaŭă, pl. șali sf. = șea. Pap. Wgd. *šao*, *šọḽi*, *šali* 23.
Șamiă sf. = batistă, basma 123.
Șăminăḽĭă = a Șămineĭ [în felul Șămineĭ brodărie] 34.
Șọngie sf. = Steigbügel. Wgd. 51, *šingie* 10.
Șărătură sf. = șiră de dél, de munte; fel de brodărie. Pap. Arom. *șălătură, șilàtura.*
Șărlăgàn sm. = uleiŭ.
Șărlàu sm. = uleiŭ [Nănte].
Șărọ̀s vb. I = brodez; *șărọ̀t* = brodat 34.
Șătăĭès vb. IV = plimb, mĕ plimb; petrec 109 (70), 144, 154.
Școvră sf.= nume de pasĕre (Oșanĭ).
Șcurt sm.=scurteică. Arom. *șcurtu* 36.
Șcurtă sf. = scurteică 36.
Șeĭ — lucru; *țe șeĭ, țe lucru ăĭ cola?*—ce lucru este acolea? ce este acolo? 150.
Șenghi sn. = arșice 164.
Și conj. = și; asemenea.
Și pron. refl. = șĭ, îșĭ.
Șilă sf. = instrument servind argintarilor 30.
Șimiă sf.=basmà, batistă 36; v. *șămiă.*
Șimidoiḽi num. = ambiĭ, amândoĭ

140; *șimidǫŭli* = amândouĕ 165.
Șirișnic sm. = rânză. Pap.
Șirǫtă adj. = vĕrgată 53 (38); vedĭ șărǫtă.
Șirvetă sf. = batistă, șervet [serviette].
Șirvetàc sm. = băsmăluță 127.
Șisǫrțli s. pl. = fel de brodărie pe mânecile de cămășĭ 35.
Șiș sn. = sticlă 81 (415).
Șiștàc sm. = ban [turcesc de 10 parale]; fel de brodărie 34, 35.
Șl̦lupcá sf. = cójă, scórță.
Șoaric sm. = șórece 74 (270), 135, 169. Wgd. 22.
Șǫd vb. II = șed 54 (41), 148. Wgd. šǫt 9.
Șǫr sn. = șir. Pap.
Șpirt sm. = spirt 117.
Șterg vb. III = șterg 72 (218), 107 (69). Wgd. *šterk* 7.
Ștern vb. III = aștern 120.
Ștet vb. I = aștept 63 (33); *țe la ștità* = ce-l așteptă 144. Wgd. 17.
Știpcu vb. I = pișc, ciupesc 122.
Știr sm. = știr 38 (nume de plantă).
Știrnămint sn. = așternămînt, așternut. Pap.
Știrnùt sm. = așternut. Pap.
Știrnută adj. = așternută; fig. femee, soție 89 (7).
Știŭ vb. IV = sciŭ 78.
Știùt adj. = înțelept, cu minte, învĕțat.
Știva = urmă (!); *știva s-nu-țı si știă!* = să nu ți se scie de urmă! 61 (61).
Știpcă = întors!; *trapnă cu știpcă* — perucă întórsă 30.
Ștràtcă sf. = pasĕre din clasa cornirostelor.
Ștrẹcl̦lă sf. = strechie.
Șturec sm. = greere. Pap. *șturic*.
Șubèc sm. = fel de maimuțoiŭ. Arom. *jabèc*.

Șuclǫs vb. IV = răsucesc; învîrtesc; a-șĭ suflecà mânecele 118. Wgd. *sutsǫs* 42.
Șugi = uscat 89 (33), fig.
Șumă sf. = stejar; arbust servind de nutreț caprelor. Wgd. *šumǫ* = Eiche 23; pl. *șumi* = frunze uscate 156.
Șuñĭ-muñĭ = ? 84 (482).
Șut adj. = fără córne; *oaĭă șută, țap șut;* fără urechĭ 49 (9), 171 (64).
Șutàrc adj.; *grǫn* ∾ = fel de grâŭ 25.
Șutnès vb. IV = arunc 101 (59), 120.

T

Ta pron. pos. = ta, a ta, pl. *tali*.
Tablă sf. = 1. coș. Arom. *cînestră* 28; 2. trepiedul de care se servesc cismariĭ, samargiiĭ, etc. 31.
Tac vb. II = tac 60 (44, 45), 108 (70). Wgd. 28.
Tacǫm sn. = costum 139. [tk.]
Taĭn sn. = porțiune; belșug 123.
Tal̦lŭ vb. I = taiŭ 45 (4), 71 (209), 101 (60), 117; *di s-ti tal̦ĭă* = de o să te taie 135.
Tamachĭarlǫc sn. = sgârcenie, lăcomie 138.
Tamàn adv. = tocmaĭ 153, 159.
Tàmbură sf. = tambură 53 (34), 144; *și căntà din tambură* 162.
Tapolă pl. *tăpòlı*, sf. = plop 169.
Tar sm. = povară; *multu-mĭ si fẹsi tar* = mult mĕ rugă 84 (485).
Tară sf. = povară, vedĭ: *tar* 38.
Tari pron. neh. = atare, ast-fel; *tari fẹtă* = ast-fel, atare fată 142; *si află tǫrĭ oamiñĭ* = că se află așà ómenĭ 144, 154. Wgd. 32.
Tari adj., adv. = tare, fórte; puternic; *tari bun burìc aĭ?* = fórte bună inimă aĭ! 56 (26).

Tas sn. = obiect de argint, usitat de femeĭ 30.
Tàtală sf. = nume de plantă.
Tată sn. = tată 56 (19); *tatu* 50 (15); *tunțea la antribară tătọñiḽĭ* = atuncĭ îl întrebară părinţiĭ 163, 118, 69 (173).
Tatcă'sm. = tătică, tătiţă 84 (486).
Tăcărașcu sm. = obiect de la móră.
Tăcĭuni sm. = tăciune 120, 166.
Tăgărcic sn. = tragă. Arom. *trăgăcică*. Pap.
Tăĭarcă = (Nu sunt sigur dacă e notat bine) 165, rîndul 13.
Tăĭès (mi ∾) vb. I = mĕ ascund, mĕ pitulez (de frică) 84 (484).
Tălcĭọs vb. IV = omor; *di să va tălcĭască*—în cât o să vĕ omóre 135.
Tăligă sf. = telégă, trăsură 162.
Tălùp, pl. *tălupi* = caier de bumbac. Arom. *scămanghĭe* 32.
Tăḽĭàt adj. = tăiat; fig. turc 89 (36); *circumcis, turc* 156.
Tăḽĭătòs adj. = ascuţit; *rọpă tălĭătoasă*=piétră ascuţită.
Tămbunĭă sf. — cétă, mulţime mare.
Tămpănàr și **tămpinar** sm. = toboșar, care bate din *tọmpină*.
Tăpès vb. IV = gonesc; *la ză tăpiră nişti zăgàrĭ*=îl goniră nisce ogarĭ 159.
Tăpugă sf. = buzdugan 84, 487, 154.
Tărcĭọs vb. IV = a se păré; *s-nu tărcıọțı* = să nu vi se pară 162.
Tărcòl sn. = cerc 90 (1); *tărcọl di rọp* = cerc de pietre 90 (1), 163.
Tărọs vb. IV = târ, târĕsc; *s-la tărẹscă* = să-l târască 166.
Tăùn sm. = tăun, fel de ţînţar maĭ mărișor.
Tăxès vb. IV = promit; *tăxiri* = promitere 84 (489, 488), 165.
Tăvălès vb. IV = tăvălesc, rĕstorn 87 (550).

Teḽĭŭ sn. = sîrmă, fir de argint, de aur 30; fir telegrafic.
Tentinizari sf. = întindere, scărmănarea cu drîndu a bumbaculuĭ 32, 33.
Teslă sf. = teslă; ∾ *strimtă* = fel de teslă 31.
Tetă sf. = mătușă. Pap. Wgd. 26, 50; ∾=nevĕstuică.
Teta-todu = grangure 48 (15).
Tetevă sf. = córda 32.
Tetin sm. = unchiŭ. Pap.
Ti! interj. 148.
Ticfă sf. = tigvă, în care săraciĭ pórtă apă 139.
Ticfa-lùpuluĭ = tigva lupuluĭ (nume de plantă).
Ticùș sn. = plăcintă de lapte cu ouĕ. Pap.
Tiligràf = depeșa; telegraf; *trimẹsi* ∾ = trimise depeșă 142.
Tiḽĭàl sm. = pristav 165; *f'ẹsiră* ∾— puseră pe pristav să anunţe 149.
Timbă sf. = osul temporal. Pap. 28 (IV): *ţel gros an timbă*, trebuesce tradus: cel gros la céfă, nepriceputul, care nu înţelege.
Timẹḽĭă sf. = temelie. Pap.
Timinușcă sf. = nume de flóre primăvăratecă, de culóre albastră. Pap.
Timp sn. = timp; *și ficĭòr din timp!* = la anul cu băét! 56 (31);... *și-n timp cu sinătati!* = și la anul cu sănătate 56! (24); pl. *timpurĭ* = vécurĭ, vîrste. Pap. 57 (44), 84 (491, 493); *pri timp* = la timp 149. Wgd. an∾=fornerhin; *timpurį* 24.
Timle sf. = Wert 14. Wgd.
Tind vb. III = tind, întind 72 (220), 102 (61).
Tindecḽĭă sf. = vargă de fer servind a ţiné în răsboiŭ pânza întinsă 32.

Tini Ac. luĭ *tu* 47 (14), 184. Wgd. 30.
Tinichiă sf. = tinicheà.
Tinir sm. = tînĕr, flăcăŭ, mire; *să iă ghiĭ tìnirili!* = să fie viĭ tineriĭ (mirele şi mirésa)! 56 (39). Wgd. 28.
Tinir-juni sm. = mire 139.
Tinţi = cuv. onom. 46 (9).
Tinţigàr sm. = stiglete 46 (9).
Tipilòc sn. = fel de podóbă de cap usitată de femeĭ 36.
Tipsiă sf. = tipsie.
Tiptìlĭ adj. = deghisaţĭ 166.
Tipţiă sf. = tipsie 126.
Tirzìŭ sm. = croitor 29.
Tislìm = gata; *lu Domnu tislìm* = mĕ predaŭ luĭ Dumneḑeŭ 156 [tk].
Tivichìèlĭ adv. = în deşert, în zadar 73 (245).
Toamnă sf. = tómnă. Pap.
Toangă sf. = dor, jale; *mult ñĭ-ăĭ toangă di casă* = mult mĭ-e dor de casă. Pap.
Tocmă sf. = logodnă, logodire 126.
Tocmès vb. IV = logodesc; învoiesc; *pi drum si tocmiră* = pe drum se învoiră 163.
Tocmu adv. = tocmaĭ 79 (378).
Todur n. pr. = Tóder 50 (14).
Topă sf. = tun; *la turì topa* — a dat ortul popiĭ 84 (492).
Topcă sf. = minge 153, 91 (6).
Torbă sf. = traistă 84 (492), 121, 157.
Torc vb. III = torc 34, 71 (201).
Torn vb. I = torn, întorc; *s-va si toarnă* = să vi se împlinéscă 56 (30); *si toarnă* = să se împlinéscă 57 (47); *s-na turnòm* = să ne întórcem; *s-nu ti torñi!* Pap. 13 (5).
Tort sn. = tort 32, 34.
Toscu adj. — cu cap gros şi mare.
Tot, fem. *toată*, pl. *toţĭ*, *toati* = tot 39, 48, 49, 51 (22), 53 (37), 55 (17, 18). Wgd. 32.
Tot-dinnă adv. = în tot-deauna 123.
Tòmpină, pl. *tòmpiñĭ* — tobă 46 (6), 53 (39), 59 (51), 80 (394), 84 (393).
Toŭ pron. poses. = tĕŭ, a tĕŭ 55 (12), pl. *toḷĭ* = tĕĭ, aĭ tĕĭ. Wgd. *toŭ*, *toịḷi* 31.
Tprìŭ! apelativ pentru oĭ, îndemnându-le să mérgă 155.
Traană sn. = trahanà 38.
Trag vb. III = trag; sufer; *nu si trazi* — nu se sufere 160; mân 69 (41): *ĭo si trag la cunàc* = eŭ o să trag la conac 151, 30, 54 (41), 64 (59).
Tràistur sn. = traistă. Pap.
Tramă sf. = bătătură 85 (496), 32. Arom. *tramă*.
Traugusulă sf. = sulă maĭ măruntă. Arom. *ţungursulă* şi *ţîngărsulă* 30.
Trap sn. — pârîŭ, hăŭ.
Trapeznic sm. = masă de lemn 118.
Trapnă sf. = perucă 35, 36.
Trasă adj. = frumósă; *muḷĭari trasă* = muiere frumósă.
Trăcòl sn. = cerc (fel de brodărie) 34, veḑĭ *tărcòl*.
Trăgnès vb. IV = trag 87 (645), 148, 151, 153.
Trăĭès vb. IV = rabd, sufer 85 (498); *uo trăìt* — a durat, a fost trainică 74 (262); *să trăìţĭ un'ęc* = să răbdaţĭ, să suferiţĭ niţel 162. Wgd. trọès = extrage 48.
Trăntès vb. IV = trântesc; *şi si trănti ca un viţilùş* = şi se trântì ca un viţeluş 163.
Trăòñĭ = ferestrăŭ.
Trăscă sf. — trestie 32.
Treaza adv. = a treia ḑi 147.
Treazĭ adv. = a treia ḑi, când vin ursitórele să-ĭ menéscă nouluĭ născut 124, 147.
Trebuìès vb. IV = trebuesc. Wgd. 8, 45, v. *trubuìès*.

Trec vb. III = trec 82 ($_{428}$); *trẹți* = trăesce, o duce 83 ($_{450}$); *cọti mĭ-aŭ tricùt pristi cap!* 64 ($_{58}$).
Treĭ num. = treĭ 53 ($_{35}$). Wgd. 4, 28; *la treĭli ŭorĭ* = a treĭa óră 147; *an treĭ* = joc copilăresc 18.
Treu sm. = Arom. *hăĭate*, partea caseĭ de la intrare 40.
Trepḷĭu sm. — defectul unor persóne de a clipì într'una din ochĭ.
Trẹbă sf. = trébă 155.
Trẹmur vb. I = tremur; *cari za trimurọ urmanu* = care sguduì pădurea 166.
Trimèt vb. III = trimit 121, 159. Wgd. 38.
Trimurọndăḷĭa = tremurând 166.
Triscutẹști vb. impers. = fulgeră. Wgd. 45.
Triușă sf. = partea curțiĭ din fața caseĭ, aria din curte 40.
Troscut sn. = nume de plantă.
Trọntă adj. = leneșă, trândavă; *trọntă-mĭ-ĭeșĭ, nu darĭ țiva* = trândavă eștĭ, nu facĭ nimic.
Trubuĭès vb. IV = trebuesc; *pri ĭundi trubuĭaști* 57 ($_{47}$).
Trubușọnă sf. = burtă, pântece 166.
Trudès vb. IV = împrăștiŭ; *s-nu si trudẹscă bumbacu* = să nu se împrăștie bumbacul, când se face 33.
Trup, pl. *trupurĭ* = corp; *șiștațiḷĭ cu trupurĭ* (fel de brodărie) 34.
Trupès vb. IV = îmbucățesc 34.
Tu pron. pers. = tu 59 ($_{5,7}$), 62 ($_{6,21}$), 63 ($_{41}$); *si-țĭ* = să-țĭ 46 ($_{5}$); *țe-țĭ mi rog* = ce mĕ rog ție, ce te rog 168; *ț-ăĭ* = îțĭ este 63 ($_{45}$); ți = îțĭ 60 ($_{49}$), 65 ($_{83}$); *ațĭ, ățĭ* Dat; *tu-țĭ* = țĭ (Dat. etic) 160; ti Ac.; *tini* Ac.; *di tini* = de tine 59 ($_{10}$). Wgd. *tu* Nom.; *ats, st, z* Dat; *ti* Ac. 33.
Tucàĭe sf. = obiect de argint 37; *tucọĭ* pl. = clopoțeĭ (cum pórtă călușeriĭ).
Tucfă (v. *tufcă*).
Tucfă-di codru (tufa de codru), fel de legumă;
Tucfi-di-apu.
Tucfi-lẹĭĭ, fel de legume.
Tucĭọs vb. IV = tocesc, daŭ la tocilă 67 ($_{182}$), 169.
Tucĭŭ = aramă. Arom. *tucĭŭ* și *tuncĭu.*
Tucnès vb. IV = înfund; *și s-tucnì* = și se înfundă 140.
Tucmiri sf. = logodire 125.
Tucu conj. = dară 64 ($_{63}$), deșì 51 ($_{21}$), 53 ($_{40}$), 54 ($_{46}$). Wgd. 33.
Tufcă sf. = buchet 128; *fes cu tufcă* = fes cu moț 139.
Tufèc sn. = pușcă 85 ($_{499}$); *ațĭ pot fățiri si staĭ ară pri tufèc* = îțĭ pot face să staĭ iară pe pușcă, adecă: te pot readuce iarășĭ la starea ta dintâiŭ de pândar 151.
Tufecĉĭŭ sm. = armurier 29.
Tufuàt adj. = tufòs 148.
Tuĭàg sn. = toiag, bĕț 32, 66 ($_{101}$), 87 ($_{537}$), 141, 158.
Tuĭcĭọs (mi∾) vb. IV = a se văità *tu! tu!* 159; a-șĭ exprimà mirarea.
Tulàrìști sf. = locul unde se strîng sătenii în sat 113 ($_{14}$). Wgd. 50.
Tuleĭcă sf. = vîrful ascuțit de fier al îmboldului, bĕțuluĭ de îmboldit boiĭ. Pap. Arom. *strimurari; acșale.*
Tulès vb. IV = tulesc, a o șterge; *mi* ∾ = mĕ ascund, mĕ pitulesc; 81 ($_{404}$), 85 ($_{500}$).
Tumbă sf. = măgură; ridicătură de pămînt în șes, *tumulus* cum se află pe câmpia Saloniculuĭ; grămadă: *și la trântì tumbă jos* = și-l trântì grămadă jos 166. Wgd. 49.
Tumbarcă dim. de la *tumbă.*

Tùmbuli-beĭ n. propriŭ 150.
Tumnatic adj. = tomnatec, de tómnă; *brǫnḑă tumnàtică* — brânză care se face tómna.
Tună vb. impers. = tună, pers. III sing. Ind. pres. Wgd. 45.
Tund vb. III = tund 39. Wgd. Pap.
Tunţea adv. = atuncĭ [passim]. Wgd. *tunţea* 18.
Tupès = topesc; *tupĭa* = topesce 46 (6).
Tupolă sf. = plop 166.
Turc sm. = turc; *turc spurcàt* = păgân 61 (77), 85 (501).
Tures vb. IV = arunc, vĕrs 62 (35), 82, 85, 100 (69). Wgd. 50.
Turliă sf. = fel 104 (65).
Turnari sf. = întórcere; *la turnari casă* 105 (66).
Turnată adj. = brodată 34.
Turtă sf. = turtă 47 (10), 85 (505), 118.
Tùrtură sf. = turtureà. Pap.
Turţèsc adj. = turcesc; *an gròburli turţèşĭ* = în mormînturile (în cimitirul) turcescĭ 152; *an turţęsca vęri s-nu mor!* 58 (26); *una fętă turţęscă fuzì* = o fată turcă fugì 156.
Tutchi = ca şi cum 117.
Tutnès vb. IV = alerg, arunc 153, 154.

Ţ

Ţap sm. = ţap.
Ţsapǫ sf. = ţépă. Wgd. 49. Pap.
Ţară sf. = ţéră, pămînt 64 (63), 147, *ţǫrili* = ţĕrile 144.
Ţavă sf. = ţévă. Arom. *ţaĭe* 32, 33, 28.
Ţàvala-ţùvala = ? 85 (604).
Ţăfărlàchĭŭ sm. = omuşorul. Pap.
Ţăfùñĭ s. pl. — locul pe unde ese apa din canalul vertical, ca să isbéscă în rótele *(ăn ciarc)* moriĭ.
Ţălùf sn. = zălufcĭ. Pap.
Ţălufată s. adj. = cu zălufcă. Pap.
Ţăngărès vb. IV = sun (de la *ţàngăr, ţăngăr)* 169.
Ţănţàr sm. = ţînţar (insectă).
Ţarnă = n. de capre 171 (65).
Ţărţarcă sf. — pepene galben, fórte mirositor, ce nu se mănâncă 84 (483); ∾ *ţicoari* = fel de greere care cântă *ţîrr* (veḑĭ *ţicoari)*. Arom. *chirchira* (Samarina).
Ţărţǫnţi s. pl. fem. = nume de legumă.
Ţăţumàn = 85 (508).
Ţe pron. = ce; *ţe-mì măncàşĭ luţǫlu* 45 (3), 57 (53); *ţe* = auḑ! poftim! 78 (351).
Ţea, pl. *ţęli* = cea, acea; *pri ţea pǫĭni* 57 (4). Wgd. *tsę, tsęli* 31.
Ţela pron., pl. *ţeli̯a* = acela 49 (2), 71 (208), 89 (37). Wgd. *tsela, tseli̯a.*
Ţer sn. = cer 50 (15), 85 (539), 147; cerul guriĭ. Wgd. 17.
Ţer vb. III = cer 88 (568), doresc, voiŭ 53 (41); poftesc 56 (31); *ţirù prin maală* = căută prin mahală 152; *şi ţirură să-l̦ĭ pęrdă* — şi căutară să-ĭ pérḑă 146; *şi mult ţireà să aĭbă* = şi mult doriă să aibă 143; *ampiratu an ţela vacǫt ţireà să facă ună cavgă* = împĕratul în acel timp doriă să facă un răsboiŭ 146.
Ţerb sm. = cerb. Pap. Wgd. *trerp* 9, 12.
Ţerc, pl. *ţercuri* şi *ţerţĭ* = cerc; *ţercurĭ di buţi* = cercurĭ de butóie.
Ţert vb. I = cert; *mi ţert* = mĕ cert 153; *dędu nu la ţirtǫ* = moşul nu-l certă 165.
Ţerţĭ spl. = cercurile moriĭ, carĭ se întorc într'una în jurul lor.
Ţępă sf. = cépă. Wgd. *tsępǫ* 17.
Ţęrtă sf. = céртă. Pap.
Ţest, pl. *ţęsturĭ* şi *ţęşti* = capacul

tipsieĭ, cu care se cóce plăcinta. Pap.

Ţęsta, *ţęşti* pl., pron. dem. = acésta 57 ($_{4}$), 58 ($_{9}$). Wgd. *tsęsta, tsęšti* 31.

Ţi pron. = ce 56 ($_{39}$), 57 ($_{55}$). Wgd. *tsi* 31 (veḑĭ *ţe*).

Ţicoari sf. = greere (fel); *ţărţarcă ţicoari* = fel de greere, care, vara, pe căldurile cele marĭ, se pune peste poame şi mănâncă într'atâta până ce móre, plesnind.

Ţicut sn. = ţipĕt. Pap.

Ţigàn adj. = avar, sgârcit. Pap.

Ţigàr sn. = ţigară 86 ($_{518}$).

Ţin vb. I = cin, cinez; *ca să du-ţină* 109 ($_{70}$).

Ţină sf. = cină 169 ($_{13}$). Wgd. 9.

Ţinţĭ num. = cincĭ; *la ţinţli zisi* — a cincea óră ḑise 147. Wgd. *tsints* 28.

Ţinţigár sm. = stiglete (Oş., Ln.).

Ţin-zọţĭ num. = cincĭ-ḑecĭ 110 ($_{71}$).

Ţipă sf. = şoldurĭ. Arom. *iḽe, goafe.* Pap.

Ţipès vb. = gonesc, alung; *aḽĭ ţipęşti* = îĭ gonesce, îĭ alungă 91 ($_{5}$).

Ţsisprętsi num. = cincĭ-spre-ḑece. Wgd. 28.

Ţista pron. = acesta 58 ($_{12}$), 63 ($_{47}$), 80 ($_{400}$). Wgd. 31.

Ţişţu-cari pron. neh. = óre-care. Wgd. *tsištukari* 31.

Ţitati sf. = cetate; *aŭ dusi casă an ţitati* = o aduse acasă în oraş (cetate) 142.

Ţìva adv. = nimic; *fară ţiva* — fără nimic 162, 86 ($_{537}$), 75 ($_{283}$).

Ţivà pron. neh. = ce-và. Wgd. 32.

Ţiva-godea pron. neh. = ce-và, óre-ce 162.

Ţoglăv sm. = balaur 85 ($_{501}$).

Ţọn vb. III = ţiŭ; *nu ţọni* nu ţine 62 ($_{19}$); *aţĭ ţọni dinăpòĭ?* — cutezĭ? aĭ curajul? 68 ($_{137}$). Wgd. *tsọn* 9.

Ţọp vb. I = ţip, strig 81 ($_{407}$), 149.

Ţọrţ adv. = an ţerţ; *an ţọrţ* = an ţerţ. Wgd. *tsọrts* 9.

Ţọs vb. III = ţes. Wgd. *tsọs* 17. Arom. *ţas.*

Ţọţ vb. I = sug ţîţă; *ţọţă-mĭ!* = suge-mĭ! (în limb. copil.).

Ţọţă sf. = ţâţe; *cum sa la da ţọţă* = cum să-ĭ alăpteze 142; pl. *ţọţi* = ţâţe 143, 120.

Ţucnès vb. IV = sug, ţucuiesc 154. Arom. *ţucuĭescu* (= sug mult, de la onom. *ţuc*).

Ţuţuḽică sf. = moţ, moţişor. Arom. *cucùḽĭŭ, zărculă, zărcùḽĭŭ.*

U

U ! interj. = of! 61 ($_{70}$).

Uă [citeşte: ù-ă, două silabe] sf. = strugurĭ; *uă-n apu* 38; *ţe-ŭ verĭ c-ua?* 48 ($_{16}$).

Ubav adj. = frumos 73 ($_{251}$), 145. Wgd. *ubaf* 28.

Ubăviḽĭă sf. = frumuseţe 86 ($_{523}$), 166.

Ubèḽĭ sf. pl. = obiele 26.

Ubidès vb. IV = cer, caut 76 ($_{296}$). Wgd. = suche 42.

Ublọng sb. = partea samaruluĭ din nainte. Pap. Arom. *mbrustàr.*

Ubòr sn. = ogradă, grajdul vitelor pe timp de vară 40.

Ubrâz sn. = obraz 107 ($_{69}$), 120.

Ud vb. IV = aud; *si uzọ* = se auḑì 53 ($_{34}$); *uzọră* = auḑiră 53 ($_{39}$); *ni s-ti ud,* = nicĭ să aud de tine 60 ($_{38}$); *s-ti udă Domnu* 55 ($_{10}$); *uzĭ!* — auḑĭ! 67 ($_{120}$).

Ud vb. I — ud; *vin oa di ti udă* 115 ($_{78}$); *za-udàt* 117.

Ud adj. = udat, ud, móle 87 ($_{550}$); *cḽinurĭ udi* 104 ($_{65}$).

Udaĭă sf. = odae. Pap.

Ugĭàc sn. = ogiac, coş.

Uglindală sf. = oglindă 102 (64).
Ugol̦ĭ adv. = mereŭ 62 (11, 12), 104 (65).
Ugolĭcă sf. = nume de plantă.
Ugor, pl. *ugoră* sn. = ogor, ţérină 86 (521).
Ugràdiţă sf. = (cu) ogradă (fel de brodărie) 31.
Ugudès vb. IV = nimeresc 85 (499).
Ugulès vb. IV = golesc, desbrac în pelea gólă 106 (68).
Uĭdisès (?) vb. IV — potrivesc; *şi si uĭdişră* = şi se potrivirà 139.
Ulm sm. = ulm.
Ulùc, pe *ulùţi* = uluc 156.
Uluveĭcă sf. = cucuvae 95 (38).
Ul̦ĭt vb. I = uit; *ca s-nu ul̦ĭtă* = ca să nu uite 167, 159. Wgd. 48: *ul̦iit.*
Ul̦ĭndès vb. IV = stric, prostesc 73 (342).
Umă sf. = humă, pămînt.
Umăroal̦ĭă sf. = ostenélă, obosélă. Pap.
Umăròs (mi ∾) vb. I = mĕ obosesc; *că si umăr̀ò* = căcĭ se obosì 164.
Umbră sf. = umbră 102 (61), 163.
Umizès vb. IV = sémĕn 84 (491).
Umùt sn. = nădejde 84 (486).
Un, *ună* = un; *ună că l̦ĭa vizù* = îndată ce-ĭ vĕḑù 146; *şi ună că l̦ĭa ampl̦ìò* = şi după ce-ĭ umplu 153; *nu-ĭ ună* = nu-ĭ tot una 63 (38), nu-ĭ la fel 82 (431); *ună-ţe* = îndată ce 108 (70).
Ună-lal̦ĭţĭ = unul altuia 85 (504).
Ună-şi-ună adv. = îndată 103 (64). Wgd. 32.
Un'ec adv. = niţel, o lécă; *un'ecă* 85 (496). Wgd. 14.
Unecĭent adv. — puţintel 103 (63), 118.
Ung vb. III = ung; *la unḑi* 103 (63), 117; *unş, uns* = unseĭ, uns.

Ungl̦ĭă sf. = unghie 77 (316), 86 (522-523). Wgd. *ungl̦iu* = Nagel.
Ungl̦ĭa-cĭoàrăl̦ĭă sf. = nume de plantă.
Unspreţi num. = un-spre-ḑece 28. Wgd.
Unt sn. = unt. Wgd. 18.
Untură sf. = untură.
Ŭocl̦ĭu sm. = ochiŭ 53 (40), 85 (510, 514); *pònă ĭundi să-mĭ vedă ŭocl̦ilĭ* = până unde să-mĭ vadă ochiĭ (adecă: până la marginea pămîntuluĭ) 160; *le di ŭocl̦ĭu* = este deochiat 107 (69); *s-nu iă di ŭocl̦ĭu!* = să nu-ĭ fie de deochiŭ! 56 (31); fig. *ŭocl̦i* = ceşcĭ de cafeà 89 (10); *ŭocl̦i* = ochiurĭ (mâncare de ouĕ) 114 (76); *ŭorbil̦ĭ-ŭocl̦i* = tîmplele.
Ŭocl̦ĭu-bòuluĭ (cu ∾) = joc copil. 91 (6); nume de plantă.
Ŭocl̦ĭu-mari sm. = ochiul mare (fel de brodărie) 35.
Ŭocl̦ĭu pùl̦ĭcăl̦ĭă — ochiul puichiĭ 35.
Ŭolàr sm. = olar 29, 86.
Ŭom sm., pl. *oamiñĭ* = om 61 (67); 86 (525-526). Wgd. 4.
Ŭopt num. = opt. Wgd. *opt* 17, *uopt* 11, 28.
Ŭor sn. = horă 53 (39), 65 (79). Wgd. 11, 20.
Ŭorb adj. — orb 87 (537), 168; cerşetor 89 (9).
Ŭorbil̦ĭ-ŭocl̦ĭ s. pl. — (lit. orbiĭ ochĭ) tîmplele.
Ŭorḑ (ŭorz) sm. = orz 25. Wgd. *ors, orzu* 15.
Ŭos sn. = os 47 (12). Wgd. 11.
Ŭoştĭ! — oştĭ! strigăt prin care gonim câniĭ.
Ŭoŭ sn. = oŭ 54 (41, 42); *còn să mergă oaŭă* = adecă, nicĭ odată 78 (319); *ŭou minùt* = oŭ mititel neobicĭnuit 97 (59). Wgd. *uou* 11.

Uoărọs vb. IV = trudesc 75 (374).
Upărọt adj. = bătut bine în pămînt 101 (68).
Upincă sf. = opincă 154.
Uràcĭŭ sm. = agricultor 155; constelaţiune compusă din 3 stele, douĕ maĭ luminóse şi una maĭ puţin luminósà, pe carĭ locuitoriĭ le aséměnă cu un agricultor, ce ar arà cu doĭ boĭ.
Urăţọs (mi ∾) vb. IV = mĕ urîţesc, devin rĕŭ, mĕ înăspresc. Pap.
Urăjès (mi ∾) = mĕ înarmez. Pap.
Urbès vb. IV = orbesc; *să urbès!* = să orbesc! 58 (93).
Urbìlişti (na ∾) = fel de joc copil. 90 (1).
Urdă sf. = urdă 38, 84 (437). Arom. *ghiză.*
Urdin şi **ùrdini** sm. = brazdă, rând 155, 149; *urdìñĭ di viñĭurĭ* = brazde de viĭ 41; *cĭarcu cu runc cu un ùrdini* = cârligul cu *runc (!)* cu un rând (fel de brodărie) 34; *urdñiĭ* este eróre de tipar în loc de *urdìñĭ* (—rândurĭ, fel de brodărie la mânecile de cămăşĭ) 35; *vru si amplĭă, fọr să-ḷĭ iă ùrdinu* = vru să umple, să ieà apă, fără să-ĭ fie rândul; *vinì ùrdinu* = venì rândul 154. Wgd. Reihe 49.
Urdin vb. I = orânduesc; brăzdez, frecuentez, ordonez. Pap. Arom. *ordu* (când este vorba de urzélă), şi *urdin* = frecuentez, comunic, continuŭ: *apa ùrdină* = apa continuă să curgă.
Urdina adv. = pretutindinea 83 (456), 120; *lẹmni taḷĭă la noĭ di ùrdina* = la noĭ e voie să se taie lemne de pretutindenĭ, nu este oprit locuitorilor a tăià lemne din orĭ-ce pădure (Ln.).
Urdinìc sm. = nume de metal (fel de metal).
Urdisìt adj. = ? 190 (d).
Urḑọs vb. IV = urzesc (urzélă); pun la cale ce-và. Pap. Arom. *ordu* şi *urḑăscu.*
Urḑătură sf. = urzéla; *an ustură ili urḑătură si ţọsi trama* = în urzélă se ţese bătătura.
Urẹcḷĭă sf. = ureche 54 (45), 87 (539, 547), 135; *urẹcḷi* = părţile plugului băgate în plaz.
Urẹcḷĭa-lùpuluĭ sf. = urechea lupuluĭ (nume de plantă).
Uricḷĭàt adj. = urechiat, fig. măgar.
Urìz sm. = orez.
Urlu vb. I = urlu; *urli, urli, lupu!* = urlĭ, urlĭ, lupule 45 (3).
Urmàn sn. = pădure 142.
Urmă sf. = urmă 87 (548); pl. *ùrmili* 123. Wgd. 48. Fussohle.
Urnişọri = a urnì, urnire: *urnişọla!* = rostogolesce-l! 88 (579).
Urọt adj. = urît 61 (65); *ḷĭ-ăĭ urọt* = îĭ este urît, greŭ 147; *vis urọt* = vis rĕŭ 165. Wgd. 28.
Ursă sf. = ursă.
Ursọñĭă sf. = ursóică 153. Wgd. ursōnia 7, *ursọanịọ* 23.
Urzică sf. = urzică 38, 87 (558). Wgd. 15.
Usc vb. I = usuc; *s-ţi uscă mọna!* — să ţi se usuce mâna! (secà-ţĭ-ar mâna!) 60 (49). Arom. usˋìc.
Uscari sf. = usucare 102 (61).
Uscàt adj. (part. de la *usc)* = uscat, usucat 72 (226), 87 (550); *cḷinurĭ uscati* 104 (65); *pri uscàt nu cad* = nu cad în sec 63 (99). Wgd. 28.
Usnă sf. = buză. Pap. Wgd. 50.
Ustrălu = trăznetul (!) 59 (32).
Ustru *acu la ea nu-ḷĭ ra ùstrulu* = deşì nu aveà nimic 167 (adecă: deşì ea n'aveà nicĭ pe dracul).

Ustură sf. = urzélă 32.
Uşă sf. = uşă 51 (20), 87 (551).
Uşnès vb. IV = a suferì de rĕcélă (vedĭ Pap.) 104 (65).
Uşnìt = bólă de rĕcélă. De *uşnìt* când sufere copilul, plânge într'una, maĭ ales séra şi chiar când e pus să sugă. Spre a se încredința cine-và, că copilul sufere de acéstă bólă, i se lungesce piciorul stâng cu mâna dréptă şi mâna stângă cu piciorul stâng. Dacă piciorul stâng şi mâna dréptă se ating, copilul nu-ĭ *uşnìt*, din contră însă, da. De *uşnìt* se *sparzi* un oŭ, cu care se stropesce şi unde *gălbuşu* se *risipeşti* (risipesce), acolo se légă doctoria, consistând din oŭ cu făină saŭ oŭ cu cenuşă. Pap.
Uşọs IV=ascult cu băgare de sémă; *di si za-uşaşti* 101 (59).
Utcu adj. = gură-cască 89 (31).
Utfùr = chee 50. Wgd.
Utrèş sm. = obiect de la plugărie.
Utruĭès vb. IV = otrăvesc. Pap.
Uțìd vb. III = ucid; *ca s-mi uțizĭ* = că mĕ veĭ ucide 142; *ļìa uțisi* = îĭ ucise; *că s-ti uțidim* = căcĭ te vom ucide 156. Wgd. *uțìš*,=am ucis 20, 47, 39.
Uvèz sn. = ovĕz 25.
Uzirès vb. IV = mâhnesc; *ma tu si nu uzirèşĭ*=dar tu să nu te mâhnescĭ 150.

V

Va pron. = vĕ, vi, vĕ Ac., Dat.
Vacă sf. = vacă.
Vaca-Dòmnuluĭ sf. = vaca luĭ Dumnedeŭ (nevropter).
Vacọt = timp; *ăntru vacọt* = înainte de timp; *dupu vacọt* = după timp 96 (34), 136; *cọn jùnsiră an vacọt* = când ajunseră în vârstă 146. Wgd. *di vakọt* = di mult timp 33.
Vad sn. = prăşitul porumbuluĭ.
Vali sf. = vale, rîŭ 45 (3), 81 (419), 87 (553). Wgd. *vali, vọļuri* 5, 74.
Vampìr, pl. *vampìrĭ* = vampir 59 (41).
Vampirisès vb. IV = mĕ fac vampir 87 (553).
Var sm. = var 54 (42).
Vardàr = n. propriŭ Vardar 46 (9).
Vas, pl. *vàsi* = vas 144.
Vatăm vb. I = bat; *s-ti vatăm* = o să te bat. Pap.
Vatră sf. = vatră, cămin. Pap.
Văcàr sm. = văcar 100 (59).
Văcọf sn. = vacuf, imobil religios 85 (501).
Vădès vb. IV = curĕț porumbul de buruenĭ; netezesc brazdele de buruenĭ rele; *vadu* (prăşitul) porumbuluĭ se face la anumit timp.
Văltur sm. = vultur 87 (554), 158.
Văļĭavìță sf. =dârstă, vâltóre. Arom. *drîşteală* 34.
Vămpir (v. *vampir*)=vampir 87 (555).
Vărbàliț sm.=durere de urechĭ, durere de cap, când este cu ardere. Pap.
Vărdărescu adj. = vărdăresc (în felul cum se brodéză pe la Vardar) 35.
Vărdărețu sn. = (Vărdărețul) vîntul care suflă din spre Vardar 40.
Vărtăcòl sn. = ocol 167.
Văruĭès vb. IV = văruesc.
Văruìt adj. = văruit 54 (42).
Veçļĭŭ adj. = vechiŭ 80 (408), 106 (67), 152. Wgd. *vekļiu* = alt 28.
Ved vb. II = vĕd 45 (4); *aļĭ si vẹdi* = i se vede 51 (17); *să vidèm ùrdina* = să vedem pretutindenĭ 83 (456); *ĭeşĭ vizùt?* = aĭ vădut? 70 (186); *să si vẹdă* = să se vadă, să se uite în oglindă 102 (61). Wgd. *vet* 9, 37.

Vegl̦iu vb. I = veghez, păzesc 70 (180), 116; *s-la vegl̦işĭ* = să-l păzescĭ 102 (61); *vigl̦ĭăŭ cu calòcĭchili* = păziaŭ cu săbiile 144, 146.

Venu = n. de boŭ 171 (67).

Ver = *ar; şa da-ni ver iri!* = Dare-ar să ne fie aşà! 55 (13).

Ver sm. = vĕr; *ver primàr* = vĕr primar; *doĭli verĭ* = verĭ secundarĭ; *treĭli verĭ* = verĭ terţiarĭ.

Vèrḑil̦ĭ s. pl. = vergelele 34; ∾ *cu runc* (fel de brodărie) 34.

Vẹc sn. = véc, secol; *Domnu cu vẹc s-la facă!* = (Dumneḑeŭ să-l facă de un secol). Deà D-ḑeŭ să trăéscă un secol! 56 (28).

Vẹĭcă sf. = vergeà, rămureà; *ca* ∾ — ca vergéua (fel de brodărie) în formă de rămureà 35.

Vẹră, pl. *verĭ, verurĭ* = vară 106 (67), 116 (19).

Vẹrdi adj. = verde 50 (11, 12), 64 (50); necopt 87 (557); 117. Wgd. *verdi* 27.

Vẹrḑă sf. = varḑă.

Vẹrḑă-uscati sf. pl. = legume uscate 38.

Vẹrgă sf. = vargă; vergeà (servesce la răsboiŭ) 33; *trimurà ca vẹrga* — tremurà ca varga (de fricĕ) 166.

Vẹri sf. = credinţă, lege 58 (26).

Vèrverìţă sf. = veveriţă. Arom. *virviriţă* şi *viviriţă*.

Vicăĭès vb. IV = chem, strig; *sa ti vicăĭască* = să te strige, cheme 57 (54), 39, 58 (28-29). Wgd. *vikiés* 50.

Vichĭ adv. = dejà, în sfîrşit 60 (46), 73 (238).

Vicnès vb. IV = chem 135.

Videlă sf. = lumină 102 (61), 123.

Vidẹri sf. = vedere 88 (560-561). Wgd. 36.

Vidră sf. = vidră.

Viḑa = n. de vacă 171 (66).

Viliţă sf. = bărbie. Arom. *gruñĭŭ* (Este greşit. Pap. *falcă*) 88 (563).

Vin vb. IV = viŭ 52 (35), 54 (44), 55 (7), 60 (42), 105 (66), 135, 142. Wgd. 4, 19.

Vină sf. = vînă. Wgd. 9.

Vind vb. III = vînd 88 (569), 158.

Ving vb. III = înving. Wgd. vink 48, *vinĕ* = învinseĭ 39.

Vinirĭ sf. = Vinerĭ.

Viniri sf. = venire; a venì. Wgd. 36.

Vinit adj. = vînĕt (fel de brodărie la ciorapĭ) 35; *vìnita* 34, 88 (563-565). Wgd. *vinet* 28.

Viniţọl̦ĭă sf. = boià vînĕtă. Arom. *vìnita* (sbst.)

Vint sn. = vînt 69 (154). Wgd. 9, 18.

Vintur vb. I = vîntur, svînt; *vintur grọnu* = vîntur grîul (operaţia ce se face spre a se alege, spre a se curĕţi grîul de plévă). Pap.

Vinturiţă sf. = vijelie, furtună 88 (566).

Viñĭă, pl. *viñĭurĭ* = vie 28, 48 (15), 70 (183), 150. Wgd, 7, 14.

Virdẹţă sf. — verdéţă, verdeţurĭ 103 (68), 121.

Virḑèl, pl. *virḑèl̦ĭ* = vergeà 33.

Virgàt adj. = vĕrgat. Pap. 12 (8).

Virghiă sf. = imposit, mobilier 136.

Virigă, pl. *virighi* şi *virizĭ* sf. = verigă de fer 95 (24).

Viruĭès vb. IV = cred 58 (6), 82 (438); *nu-ĭ di viruiri* 76 (306). Wgd. *veruiès* 50.

Virzẹŭă (*virḑẹŭă*) sf. = vergeà 138.

Vis sn. = vis 165; *vizù an vis* = visă 154. Wgd. 19.

Visès vb. I = visez; *ampiratu visọ* = împĕratul visă 165.

Visilès vb. IV = veselesc 160.

Vişn sm. = vişin. Pap.

Vişnă sf. = vişină.

Vişnàr sm. = pasĕre din clasa cor-

nirostelor, căreia îĭ plac mult vișinele.

Vită sf. = vită 147, 152. Wgd. *vitǫ* 19.

Vituļìàr sm. = păstor de mieĭ vătuĭ. Arom. *vituļiàr*.

Vitùļìŭ sm. = eḑiĭ, după ce sunt înţărcaţĭ, se numesc *vitùļĭ*, după cum mieiĭ înţărcaţĭ se numesc *noatinĭ*; tot așà se ḑice și la Aromânĭ.

Viţă sf. = viţă (de vie). Arom. *ṽiţă*. Wgd. *vitsǫ* = Reben 9.

Viţălàr sm. = păstor de viţeĭ.

Viţǫ̀l sm. = viţel. Wgd. *vitsǫ̀l* 9.

Viţilùș sm. viţălùș — viţeluș 163.

Vizès vb. IV = brodez; *vizìt* brodat.

Vizìr sm. = vezir, ministru 163.

Vîr! = strigăt de chemare a catârilor 171; *vîr-aţĭ!* 171 (4).

Vîrculàc sm. = vîrcolac 88 (567).

Vîrteșli s. pl. = cele patru róte de la cicric 54 (46).

Vîrtęșcă sf. = un fel de sfârléză făcută de nucă saŭ de cocianul porumbuluĭ. Pap.

Vlagă sf. = vlagă. Wgd. Feuchtigkeit 49.

Vla(h)u sm. = Românul 88 (568).

Vlădică sm. = vlădică, arhiereŭ 160.

Vlăcìǫs vb. IV — fac lâna *pale* (fel de caer) 34.

Vlășèsc adj. = românesc (fel de brodărie) 35.

Voàndiţă sf. = undiţă.

Voastră pr. pers. = vóstră.

Voĭ vb. IV = voiŭ, voesc; *nu voĭ* 60 (35); *ţe va va buricu!* ce vě doresce inima! 56 (30); *niţi voĭ...* = nicĭ nu vreaŭ... 78 (337-341); *u vrut-aŭ Domnu di mini!* 68 (143); *nu mi verĭ și mini* = nu mě vreĭ (nu mě primescĭ) și pe mine 136; *verĭ* 48 (15); *că nu verĭ* 88 (556).

voĭ pron. pers. = voĭ; *va* Dat. 56 (30), 57 (46); *vă* Dat. 55 (14); *bini va flǫm* = bine vě aflarăm 55 (4); *și la voĭ* = și voue 56 (35, 36). Wgd. 7, 29.

Volb sn. = *volb*, aparat pentru strînsul urzeleĭ 33. Arom. *volbu*.

Volbu vb. I = strîng urzéla pe *volb*. Arom. *mvulbèḑ*, *mvolbu*.

Vom vb. III = věrs; *mi vom* = borěsc, věrs 107 (69).

Vostru pron. pos., pl. *voștri* = vostru. Wgd. 31.

Vrajă sf. = vrajă, farmece. Pap.

Vraŭ sn. = snop gata a fi treerat.

Vrană = n. de capre 171 (68).

Vrăjitòr sm. = vrăjitor. Pap.

Vrăpcĭàn sm. = vrabie 49. Wgd.

Vrăŭ sn. — vârf 49 (8); *vrău-di-cap* — creștetul capuluĭ [veḑĭ vrîu].

Vrednic adj. — vrednic, demn 68 (140).

Vremi sf. — vreme 88 (569), 96 (35). Wgd. *vremi* 49.

Vrin pron. neh. = vre-unul, órecare 59 (9); *vrină* = vre-una 68 (136); *ari la vrin* = este cine-và 74 (261). Wgd. 31.

Vriṽès vb. IV = vorbesc, îngân 108 (70).

Vrîculisès vb. IV = deviŭ vârcolac, deviŭ rěŭ, mě înăspresc 88 (570).

Vrîŭ = vârf 67 (1), 105 (66), veḑĭ *vrăŭ*.

Vrut adj. = iubit 164.

Vuĭcă sf. = mătușă 153. Wgd. = unchiŭ 50.

Vŭom (veḑĭ *vom*).

Vupsès vb. IV = vopsesc 115 (79).

Vut adj. — avut, bogat. Pap.

Ṽ

Ṽiaţie adv. = pe la tocate, înainte de cină. Pap.

Z

Za prefix; *cǫn za-suflă boarea* = când suflă vîntul 51 (18), 59 (6, 8).

Zabìt sm. = funcţionar; ofiţer (persónă a autorităţiĭ) 160.
Zabucur (mi ∾) vb. I = mĕ bucur 142.
Zac vb. III = zac; *ĭundi zaţi* = unde zace 50 (12); *Duma zaţi ca măgàr* — Duma zace ca măgar 46 (9). Wgd. 9.
Zacacĭŭ vb. I = prind, atârn, agaţ de ce-và; *za-cacĭa-la tufecu di pǎndàrniţă* = atârnă o puşcă de colibă 150.
Zacàţ (vedĭ *zăcàţ*).
Za-căţat sm. = început 147.
Zacĭudès (mi ∾) = mĕ mir 139.
Zacriv adj. = strîmb, curb 33.
Za-diuès (v. dinès) 65 (78).
Za-dun (vedĭ dun).
Zagàr sm. = ogar 88 (571).
Zagunès vb. = mân, gonesc, grăbesc, alung, iuţesc 154.
Zahmèt sn. = suferinţă 145.
Za-micĭe (v. micĭc) 65 (78).
Zapărǫs vb. IV = opresc: *aļĭ zapărǫ* = îĭ oprì 143, 145, 146, 157.
Zaròs adj. = bucuros, rîḑênd 141.
Zatucĭǫs (vedĭ *tucĭǫs*).
Ză prefix ce se pune la unele verbe, se confundă cu *za* (vedĭ *za*).
Zăbaĭa adv. = în destul, mult timp 164.
Zăbăvès vb. IV = zăbovesc, întârḑiĭ 88 (572).
Zăbòĭŭ sn. = obiect, servind a strînge ferul pluguluĭ de lemn, fixându-l prin modul acesta.
Zăbùn sm. = haină femeéscă 36; ∾ *dirèpt*, ∾ *cu bobchĭ* = ∾ drept, ∾ cu nasturĭ 36.
Zăcàţ vb. I = prind; încep; *zăcăţară să cǫntă* = începură să cânte 145, 147. Wgd. *zǫkàts* 51.
Zăcĭumburès. Wgd. 60 vb. = sun, germ. klopfe.
Zăĭcĭàr sm. = acvilă, cea maĭ mare pasĕre din localitate.
Ză-imìt adj. = îmbolnăvit 109 (70).
Zăĭtin = ? 121.
Zălatăr vb. I = latru. Wgd. *zǫlatǫr* 51.
Zămbàc sm. = fel de strugure. Pap.
Zănăĭàt sn. = meşteşug.
Zăndàn sm. şi n. = fiére (cu carĭ se légă ceĭ deţinuţĭ în închisóre) 164. Arom., *brangă*.
Zăntămòñĭŭ vb. I = tămâez 120.
Zăntuniă (v. zintuniă) 121.
Zănvĭĭès vb. IV = învelesc, înfăşur 105 (65).
Ză-tărǫs vb. IV = târĕsc, târiĭ 101 (60).
Zătripnès vb. IV = aromesc; a dormì niţel 164.
Zăvlăcĭǫs vb. IV = târĕsc; *şi şa ca li zăvlăcĭǫră dupu ĭeļĭ* = şi aşà când le târîră după eĭ 150; *amĭ si zăvlăcĭaşti* = mi se rupe 79 (573).
Zber vb. I = sbier. Wgd. 16.
Zbor sn. = vorbă 88 (573); *si dẹdi zbor dumnizésc la ĭel* = se dede vorbă dumneḑeéscă (adecă: a fost anunţat de la Dumneḑeŭ) 156.
Zburǫs vb. IV = vorbesc, pomenesc 66 (91), 67 (109); *cǫt zburǫm* 88 (574); *aļĭ za zburǫ* = îĭ vorbì, pomenì. Wgd. 9, 44.
Zdrahă sf. = raḑă. Pap.
Zdrav; *zdrav şi-n timp cu sînatati!* = sănătos şi la anul cu sănătate! 56 (14), 87 (538): *zdravu-jivu* (salutare bulgăréscă: sănătos, viŭ).
Zdrog sm. = nume de pasĕre de culóre cenuşie; la Oşanĭ se numesce *şcovră*.
Zdrubès vb. IV = zdrobesc, fărâm 148.
Zdrumin vb. I = stâlcesc 28. Arom. *zdrumin*.
Zdruncin vb. I = sfărâm, stâlcesc, distrug. Arom. *zdruncin* 137.

Zefc sn.= petrecere, *far-niente*. Pap.
Zehĭe sf. = ciocan mărunt 30.
Zer adv. = dór 66 ($_{88, 89}$), par'cá, ba bine că nu 65 ($_{80, 81}$).
Zęĭzit sm. pl. *z'ęĭziti* = deget 77 ($_{319}$), 149. Wgd. *zęst* 8; ∾ *mijlucàn*, ∾ *mic*, ∾ *pulicàr* = degetul mijlociŭ, mic, policar.
Zęnă sf. = dél; sprincénă 49 ($_{3}$); pl. *zęni*=gene, sprincene 103 ($_{64}$). Wgd. *zęni* 18.
Zętsi num.= ḑece. Wgd. 28.
Zgaĭr vb. I = sgâriĭ 87 ($_{550}$).
Zgorpès vb. IV= zerreisse. Wgd. 42.
Ziàn sm. = pagubă 81 ($_{411}$).
Zibèc sm. şĭ sn. = jabec (fel de maimuţă).
Zic vb. III = ḑic 57 ($_{58}$), 73 ($_{245}$); *zicǫnd* 118; *cum ali̯ĭ zisęsi* = cum iĭ ḑisese 141; *ali̯ĭ vę zis* = iĭ ḑisese 146; *zisi Domnu di si frǫnsi uşa di scăpàĭ* = a ḑis, a dat Domnul de se frânse uşa, de scăpaĭ 162.
Zid sn. = perete, zid 54 ($_{42, 45}$), 86 ($_{520}$).
Zidès vb. IV = zidesc. Pap.
Zidusìt adj. = întărit (cu zid) 54 ($_{42}$).
Zift sn. = tăbliţă pe care se aşéză argintul 30.
Zimbidí sf. = cleşte mărunt 30.
Zinghìn adj. = bogat 165.
Zinir şi zìniri sm. = ginere; *la fęsi zìniri* = îl făcù ginere 167; *aţi la pusi zìniru-su* = apoĭ puse pe ginerele sĕŭ 143. Wgd. *ziner* 9, 18.
Zintuniă sf. = rudenie 118.
Zinuclu sm. = genuchiŭ. Wgd. *zenuclu* 18.
Zirnès = ?; *ca şi-ŭ zirniră, aŭ vizură lisiţa* 150.
Zis=ḑis, scris, menit 84 ($_{472}$), 88 ($_{576, 577}$).
Zìţiri sf. = ḑicere 88 ($_{575}$). Wgd. 36.
Zlambòc adj. = adânc 77 ($_{323}$).
Zmăr'ęc sm. =juniper 28.
Zmeŭ sm. = smeŭ, balaur 151.
Zmęni spl. = ismene 36.
Zmintès vb. IV = amestec, încurc 71 ($_{211}$).
Zmoc sm. = smochin.
Zmunclǫs vb. IV = smuncesc 167.
Zobí = Futter. Wgd. 50.
Zoĭcă = n. de vacă fĕtată Joĭ 171 ($_{69}$).
Zort = zor, nevoie 75 ($_{274}$); *tu să-mĭ daĭ zort*=tu să mĕ zorescĭ 144; *dędiră mari zort la călugăr* = dederă (puseră) mare zor la călugăr (forţară pe călugăr) 156.
Zǫmbĭ-di-şărǫri = dinţĭ de brodat, de scris (pe aur, argint, aramă) 30.
Zǫnă sf. = ḑînă 18, 93 ($_{14}$), 146.
Zǫna-Ghĭulizara = ḑîna-Ghĭulizara 143, 144.
Zǫrli (an ∾) = în zorĭ; *la darea zǫrli* = în zorĭ de ḑi 169.
Zuŭă sf. = ḑiuă 47 ($_{10}$), 49 ($_{2}$), 51 ($_{20, 23}$), 88 ($_{580, 581}$); *cripǫ zuŭa* = se lumină de ḑi; *si fęsi zuŭa* = se făcù ḑi; *s-fęsi zuŭa mari* = s'a luminat bine de ḑi 169.

CUPRINSUL.

*) Cifrele din parentes indică pagina exemplarelor din Partea II trase separat.

DESPRE ARTICUL ŞI DECLINAŢIUNE

DE

Dr. AT. M. MARIENESCU
Membru al Academiei Române.

Şedinţa de la 14 Martie 1903.

I.

E dureros, că de un timp încóce, ceĭ maĭ mulţĭ literaţĭ românĭ aŭ uitat, că poporul român are gramatică română şi că poporul român vorbesce după gramatica sa.

Acéstă gramatică poporală a introdus la poporul nostru, locuitor în maĭ multe ţĕrĭ, o limbă poporală maĭ uniformă decât italiana în Italia şi decât alte limbĭ romanice.

Literatura nóstră maĭ târḑiă—în parte—a schimosit gramatica poporală, pentru că literaţiĭ aŭ început de a scrie prea mult numaĭ după bună plăcerea şi bună combinarea lor, şi pentru acésta a scrie—în parte—în contra regulelor gramaticeĭ şi ale fireĭ limbeĭ române, şi la acésta aŭ ajuns pentru că limba română aŭ învĕţat-o maĭ mult după auḑ decât după gramatică.

Nicĭ o limbă literară nu se póte despărţì de regulele şi formele gramaticeĭ poporale; şi maĭ ales noĭ Româniĭ carĭ avem necesitate mare de unitatea limbeĭ literare. La unitatea limbeĭ nu putem ajunge decât prin legile gramaticeĭ,—şi la stabilirea ortografieĭ nu putem ajunge decât prin legile gramaticeĭ.

Limba are legile eĭ, aceste să le scrutăm, aceste să le descoperim —pentru că nu tóte legile eĭ ni sunt cunoscute—şi apoĭ legile limbeĭ să le executăm cu sciinţă şi cunoscinţă.

Care cum aude de gramatică, se spărie, pentru că ḑice: e un lucru sec; dar eŭ din motivele expuse, mĭ-am luat curagiul ca să diserez

despre douĕ materiĭ gramaticale, despre articul şi declinaţiune, şi mĭ-am luat curagiul, fiind-că cred, că veţĭ audì şi ce-và noŭ, pe acest teren. Ce avem noĭ maĭ scump decât limba nóstră cea dulce? şi pentru ea cer un pic de paciinţă.

Articulul e o parte de frunte a limbeĭ, în urmare şi a gramaticeĭ, pentru că articulul reguléză substantivele, adiectivele şi alte părţĭ ale limbeĭ, dându-le un înţeles definit, adecă determinat, hotărît, şi pentru acésta, articulul e un element esenţial într'o limbă.

În limba românéscă fiind douĕ genurĭ, şi articulul e de douĕ genurĭ, adecă femeesc şi bărbătesc.

Femeesc	Bărbătesc
sing. a,	*sing.* lŭ (lu) le,
plur. le,	*plur.* ii iĭ (?)

scriind plurarul bărbătesc după cum s'a scris până acuma, adecă fără a sci, că carele din i e articulul pentru plurar.

Fericită e limba nóstră pentru că e romanică. Tot cuvîntul nostru romanic are mamă, are fraţĭ şi are surorĭ. Aşà şi articuliĭ noştri.

Să căutăm pe mama, de la care s'aŭ născut articuliĭ noştri; să cunóscem pe fraţiĭ şi surorile lor, ca să vedem, carĭ aŭ îmbătrânit maĭ tare? Numaĭ de 19 seculĭ s'aŭ despărţit uniĭ de alţiĭ.

Să călătorim dară!

În Italia a fost o ţéră numită Latium, la apus despărţită prin rîul Tiber; la amiaḑí prin marea tuscă (tuscia etruscă), iar spre nord şi rĕsărit locuiaŭ Etrusciĭ şi Sabiniĭ.

În Latium locuiaŭ Latiniĭ.

Limba poporală latină s'a numit «lingua latina rustica, saŭ vulgară.»

Din inscripţiunile şi documentele literare latine se scie, că limba Latinilor încă din timp necunoscut a fost cultivată. La anul 753 ant. Chr., prin Romulus şi Latiniĭ din Alba Longa, se fundéză Roma şi de la numele oraşuluĭ, locuitoriĭ latinĭ se numesc Romanĭ. Dar în Latium şi în Roma se strecurară şi Etruscĭ şi Sabinĭ. Acésta e causa, că poporul din Roma s'a împărţit în treĭ trunchiurĭ, adecă triburĭ. În Ramnes saŭ Romanĭ, în Tities saŭ Sabinĭ, şi în Luceres saŭ Etruscĭ. Limba latină s'a amestecat cu elemente nouĕ, dar limba Etruscilor şi Sabinilor s'a latinisat.

Latiniĭ, respective Romaniĭ ceĭ culţĭ, vorbiaŭ limba latină cultă, iar poporul vorbià limba latină rustică. Romaniĭ, învingênd tóte popórele din Latium, din Italia şi din ţĕrile vecine, aŭ dus coloniĭ, carĭ vor-

biaŭ limba latină rustică, şi carĭ numaĭ faţă de cuceritoriĭ Romanĭ s'a numit lingua romana rustica, saŭ vulgară, saŭ poporală romană.

De la facerea Romeĭ, Romaniĭ limba cultă a lor tot-deauna aŭ numit-o latină; Gaius Plinius Secundus † la anul 79 d. Chr. e primul, carele limba cultă latină o numesce: Romana.

În limba latină cultă nu a fost articul. Numaĭ gramaticiĭ străinĭ din seculiĭ trecuţĭ aŭ început de a învĕţà, că în limba latină sunt articulĭ de treĭ genurĭ, pentru singular: hic, haec hoc, şi pentru plurar hi, hae, haec. Dar aḑĭ, sciinţa limbistică a constatat, că hic, haec, hoc e un pronume demonstrativ, apropriător şi că însémnă: acesta, acésta.

Limba latină, respective romană rustică, a simţit necesitatea de a-şĭ creà articulĭ. Şi şĭ-a creat şi aceştĭ articulĭ s'aŭ dus în tóte ţĕrile, unde s'aŭ aşezat coloniile romane.

Dar cum aŭ fost formaţĭ aceştĭ articulĭ în limba poporală latină, respective romană, acasă în Latium şi în Itaila, nu se scie, pentru că scriitoriĭ Romanĭ nu ĭ-aŭ descris şi pentru că la popórele romanice în sud-apusul Europeĭ, abià în seculul al VI-lea, după Chr., se află inscripţiunĭ şi documente literare, carĭ arată articuliĭ în limbile romanice, — şi prin aceste se aduc doveḑĭ, că în limba latină saŭ romană poporală vechiă aŭ fost articulĭ.

În limba latină cultă e pronumele demonstrativ, îndepărtător, de treĭ genurĭ, şi are înţelesul: acela, aceea.

Singular	Plural
ille, illa, illud,	illi, illae, illa.

Acest pronume demonstrativ latin a purces din limba poporală latină, respective romană. Din acest demonstrativ al limbeĭ poporale s'aŭ format articuliĭ în tóte limbele popórelor romanice.

Din limba poporală latină, adecă romană vechiă, s'aŭ născut şi s'aŭ format şépte limbĭ principale romanice. Şése limbĭ romanice sunt în sud-apusul Europeĭ, şi anume: 1) italiana, 2) spaniola, 3) portugala, 4) provinciala, 5) francesa, şi a 6) reto-romana, iar în Orientul Europeĭ e a 7-a limbă, cea daco-română. Maĭ tóte aceste limbĭ aŭ şi ramurĭ orĭ dialecte. Limba macedo-română se consideră de un ram al limbeĭ daco-romane, şi nu de un dialect al eĭ.

În acele 6 limbĭ din sud-apusul Europeĭ, articulul ca un stég de gloriă al gramaticeĭ, merge înaintea substantivelor şi adiectivelor; numaĭ în limba daco şi macedo-română, articuliĭ, ca şi când lĭ-ar fi ruşine, se ascund la spatele, la códa, substantivelor şi adiectivelor.

Pregătiţĭ cu de aceste în călĕtoria lungă a nóstră, să colindăm şi

pe la popórele romanice, ca să căutăm pe frațiĭ şi surorile articulilor noştri, dar avênd grabă mare, să fim îndestulițĭ, dacă iĭ vom cunósce numaĭ după nominativele din singular şi plurar!

1. Limba italiană.

Limba italiană, născută în Latium, purcede de-a dreptul din limba latină rustică, şi după caracterul sĕŭ general, a rĕmas mameĭ sale, adecă limbeĭ latine, cea maĭ credinciósă; e fata care s'a măritat în casa părinților.

Scriitoriĭ italianĭ deduc, că schimbarea limbeĭ latine rustice în limbă italiană a ținut mulțĭ seculĭ.

Articuliĭ italianĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la, *plur.* le,	*sing.* il, lo, *plur.* i, gli (iĭ) şi une-orĭ li.

2. Limba spaniolă.

Locuitoriĭ vechĭ aĭ Spanieĭ eraŭ Iberiĭ; cuceriţĭ de Celţĭ, şi locuitoriĭ contopițĭ s'aŭ numit «Celt-iberĭ». Romaniĭ la aniĭ 212–207 înt. Chr. aŭ cucerit Spania şi, de-odată cu imperiul, în Spania aŭ intrat coloniile romane cu limba latină rustică saŭ romană poporală. Spanioliĭ pe la 69 înt. Chr. aŭ fost atât de romanisațĭ, în cât li s'a dat «jus latinitatis». Articuliĭ spaniolĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la, *plur.* las,	*sing.* el, *plur.* los.

Se află şi articulul lo, când e numaĭ cu adiectiv.

3. Limba portugală.

Portugalia e ruptă din Spania vechiă şi anume e țéra Lusitanilor. Limba portugală a fost limbă spaniolă. Uniĭ adĭ limba portugală o numesc de dialectul limbeĭ spaniole, dar acésta e smintă.

După monumentele vechĭ literare, limba portugală a avut articulĭ comunĭ cu cea spaniolă; iar adĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. a, *plur.* as,	*sing.* o, *plur.* os.

4. Limba provençală.

Limba provençală (provincială) se află în Franţia de Sud şi se lăţesce până cătră rîul Loire, apoĭ în parte mare trece şi în Spania nordică. Limba provençală, după formele sale cele maĭ vechĭ, stă maĭ aprópe şi maĭ curată de limba latină rustică, adecă poporală română vechiă decât tóte cele-lalte limbĭ romanice, şi provençala a fost limba cea maĭ d'întâiŭ cultivată între limbile romanice.

Limba acésta s'a vorbit maĭ curată în Provence (provincia de unde şĭ-a căpĕtat numele, dar în genere se numesce: Lingua romana şi stă maĭ aprópe de italiana. Articuliĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la,	*sing.* lou, le, el,
plur. las, les, leis,	*plur.* les, leis, los.

În anticitate în plurar a fost numaĭ articulul li. Aḑĭ plurarul se schimbă după dialecte şi declinaţiunĭ.

5. Limba francesă.

În Italia, dincóce de Alpĭ, se aflaŭ Galliĭ şi dincolo de Alpĭ erà Gallia, cu poporaţiune gallică de viţă celtică. Romaniĭ la anul 121 înt. Chr. începură de a cucerì Gallia, şi unde cuceriaŭ duceaŭ coloní romanĭ. Julius Caesar la an. 56 înt. Chr. cuceresce Gallia întrégă, care aḑĭ forméză teritoriul Franciei, a ţĕriĭ de jos nemţescĭ, împrejurimile apusene ale Rhinuluĭ, Belgia şi o parte din Sviţera.

La an. 475 a început a cădé imperiul roman de la apus, dar pe atuncĭ Galliĭ de la sud eraŭ de tot, iar ceĭ de la nord maĭ puţin romanisaţĭ. La nord s'aŭ format limba francesă, şi limba francesă s'a îndepărtat maĭ tare de latina, respective de romana rustică.

Cât de tare se schimbă articuliĭ într'o limbă, ne arată desvoltarea limbeĭ francese.

La Francesĭ, articuliĭ în anticitate:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la, le, li,	*sing.* li, le, lo,
plur. les,	*plur.* li, les.

Astăḑĭ sunt numaĭ:

Femeesc	Bărbătesc
sing. la,	*sing.* le,
plur. les,	*plur.* les.

6. Limba reto-romănă.

Rhaetia (Raetia, Retia) erà provinciă vechiă romană, zăceà în Alpiĭ nordicĭ aĭ Italieĭ şi Romaniĭ aŭ fundat-o începênd de la an. 15 ant. Chr. Adĭ sunt reto-romanĭ în Graubunden, Tirol şi Friaul şi pre sine se numiaŭ: Rumansch şi Rumonsch în formă de adiectiv, ca şi când ĭ-ar dice: rumansc, rumanesc.

Deşì limba reto-romană are multe dialecte, ea se consideră de limbă independintă, şi Ascoli, renumitul filolog italian, dice, că limba reto-romană e curentul dialectelor, aşà numite: ladine, şi în unele locurĭ locuitoriĭ pre sine şi adĭ se numesc: Ladini. Scrutările filologice aŭ arătat, că în tesaurul limbeĭ 75—80 de procente sunt cuvinte latine, cele-lalte procente spre nord sunt germane, spre rĕsărit slave.

În limba reto-romană se numĕră opt dialecte de frunte, dar şi acestea în unele locurĭ variéză.

Ne intereséză de a cunósce articuliĭ, nu numaĭ pentru istoria nascereĭ şi formăreĭ articulilor, ci şi ca să cercetăm, că óre maĭ sunt unde-và articulĭ asemenĭ celor aĭ noştri?

Cu articulul femeesc ne cunóscem fórte uşor, pentru că în tóte opt dialecte în singular e: la, iar în plurar e: laz, lez, lis, până ce articuliĭ bărbătescĭ variéză maĭ în tóte dialectele.

Articulul bărbătesc:

	Singular	Plurar
În Slin e . . .	al,	as, az,
» Cividale şi Cormons	el,	i, i,
» Dissentis şi Samedan	il	ils, ilts, ildz,
» Vigil	le	i,
» Colona şi treĭ locurĭ, Pesaris, Paluzza şi Paular	lu	i,
» Friaul.	lu şi iu	li,
» Greden	l,	i.

Să reîntórcem acuma acasă spre rĕsărit.

7. Limba daco-romană.

E de lipsă, că maĭ întâiŭ să vorbim despre limba macedo-română.

În Macedonia a fost poporaţiune thracică şi illyrică, iar la ţermiĭ de mare poporaţiune elenică. Aemilius Paulus în 7 Sept. 168 ant.

Chr. învinge Macedonia şi la 146 ant. Chr. Roma o făcù provinciă romană. Sistema Romanilor erà, că unde cuceriaŭ, să aducă militarĭ şi colonĭ. Romaniĭ la 133 ant. Chr. cuceresc Thracia, la 29, Mesia superior (Serbia) şi la 15 Mesia inferior (Bulgaria), respective aceste le fac provinciĭ romane. Articuliĭ macedo-românĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. a, *plur.* le,	*sing.* lu, *plur.* li.

Dacia dincóce de Carpaţĭ (Ardélul şi alte părţĭ) a fost locuită de Dacĭ, iar cea de dincolo de Carpaţĭ (România) a fost locuită de Geţĭ, şi ambele poporaţiunĭ sunt de origine tracică.

Traian împĕratul în 106—7 a adus coloniile romane, ast-fel pe strat tracic, ginte romană, respective latină.

Articuliĭ daco-romanĭ sunt:

Femeesc	Bărbătesc
sing. a, *plur.* le,	*sing.* lŭ (lu), le, *plur.* ii, iĭ.

cum s'aŭ scris până acuma, dar până adĭ articulul bărbătesc din plurar încă nu e stabilit.

S'a arătat maĭ sus, că în cele 6 limbĭ romanice din sud-apusul Europeĭ, articulul stă în fruntea substantivelor şi adiectivelor, şi că în cele daco- şi macedo-romanice stă la capĕtul lor.

E o întrebare de mare însemnătate nu numaĭ limbistică, adecă gramaticală, ci şi istorică, că de unde vine că la noĭ, articulul se pune la finea saŭ sfârşitul substantivelor şi adiectivelor?

Mulţĭ anĭ am scrutat în limbele de adĭ şi în cele vechĭ ale popórelor conlocuitóre cu popórele romanice, ca să aflu articulul pus la finea cuvîntuluĭ. Şi am aflat.

a) În limba bascică.

Basciĭ, la Romanĭ Vascones, locuesc în munţiĭ Pyreneĭ, cam vre-o 450 de miĭ, din carĭ 3/4 sunt în Spania, iar 1/4 în Franţia. Locuitoriĭ ceĭ vechĭ aĭ Spanieĭ aŭ fost Iberĭ, cuceriţĭ de Celţĭ s'aŭ numit Celtiberĭ şi Baschiĭ se dic a fi din viţa lor. Romaniĭ la 74 ant. Chr. ĭ-a subjugat, dar până adĭ aŭ rĕmas puţin romanisaţĭ, respective spaniolisaţĭ.

Baschiĭ aŭ două genurĭ şi pentru ambele aŭ numaĭ articul *a*, ce se pune în capĕtul cuvîntuluĭ, p. e. anhéra-rândunea, anherà rândunéu-a; gizoun-om, gizouna-omul. Pentru ambele genurĭ pluraiul se formézâ cu ac, p. e. anherâc, gizounâc (1).

(1) *Eléments de Grammaire bascul*, par Luise Geze, 1873, Paris.

b) In limba etruscă.

Etruscii saŭ Tuscii locuiaŭ în Etruria, de la Tiber şi Apeninĭ spre amiaḑĭ. Eĭ înainte de facerea Romeĭ eraŭ culţĭ şi aŭ avut influinţă asupra formăriĭ religiuneĭ şi constituţiuneĭ romane. Romaniĭ la 295 înt. Chr. ĭ-aŭ supus, şi prin militarĭ şi colonĭ ĭ-aŭ romanisat. Etruria e aḑĭ Toscana, care pe timpul imperiuluĭ papeĭ s'a numit Romagna.

Limba lor se cunósce numaĭ din inscripţiunĭ etruscice. W. Corssen, a adus întâiŭ inscripţiunile, şi pe basa lor a restituit gramatica etruscă (1). Eŭ în capĕtul cuvîntuluĭ am aflat fórte adese-orĭ l, şi din traducerile explicative am dedus, că trebue să fie articulul, dar am rĕmas cu: póte fi! şi am scrutat maĭ departe, până ce am dat de fóia literară: *Etruskische Forschungen*, ce apare în Strassburg, şi e redactată de treĭ limbiştĭ în Etruscica, d-l Dr. Carol Pauli, director de şcóle în Ulzen, d-l Dr. W. Decke, director de liceŭ în Strassburg, şi d-l Dr. S. Bugge, profesor de filologiă la universitatea din Cristiania din Norvegia.

Bugge în broşura IV-a, pag. 231, ne spune: «Articulul etruscic l, ce e înrudit cu pronumele demonstrativ al, ala, la, mĭ-aduce aminte de articulul romanic purces din latinul ille, ce articul în limba valachică (adecă românéscă), — prin influinţa albanesă s'a pus în dreptul cuvîntuluĭ, până ce în cele-lalte limbĭ romanice s'a pus înainte. Ast-fel am să constatez, că pe teritoriul Italieĭ, în vechime Etruscii romanisaţĭ în timpul după 295 înt. Chr. aŭ avut articolul l, pus la capĕtul cuvîntuluĭ.

Bugge m'a îndemnat ca să cercetez şi pe Albanesĭ. Eŭ sciam de maĭ înainte, că mulţĭ, cariĭ nu primesc, că noĭ de la 106 am rĕmas nemişcaţĭ din Dacia, ḑic, că limba nóstră s'a format în Balcanĭ, că articulul la capĕtul cuvîntuluĭ l-am primit de la Albanesĭ, şi de acolo l-am adus.

Am studiat cât s'a putut până acuma şi întrebarea acésta, dar nu am finit-o. Am necesitate de maĭ mulţĭ istoricĭ, şi alţĭ autorĭ, pe carĭ încă nu ĭ-am putut consultà.

Şi din cele de până acì aduse, se vede că noĭ Româniĭ abià putem stabilì vr'o regulă gramaticală, abià putem cunósce firea limbeĭ nóstre, dacă nu consultăm limba latină şi limbile romanice, dacă nu facem studiĭ de gramatică comparativă adecă asemĕnătóre.

---

(1) W. Corssen, *Ueber die Sprache der Etrusker*, 1874, Leipzig.

Gustav Körting, profesor de filologia limbelor romanice, ḑice: Limbele romanice aŭ purces imediat din limba latină; ele sunt fetele limbeĭ latine (1).

Aşà dar limba nóstră e fata limbeĭ latine.

De acésta ne convinserăm şi noĭ din studiul articulilor! Mama lor e latină, surorile şi fraţiĭ lor sunt latinĭ!

Romanul, tiranul cuceritor, nĭ-a dat numaĭ numele, iară limba mĭ-a dat-o mama Latina.

Gramatica românéscă în miĭ de puncte e latină. Gramatica e stégul de gloriă al latinităţiĭ nóstre.

II.

Declinarea articulilor şi aplicarea lor în declinaţiunĭ

Noĭ avem declinaţiune nehotărîtă, adecă nedeterminată saŭ nedefinită saŭ nearticulată, când ḑicem: o mamă, un om; şi avem declinaţiune articulată când ḑicem: mama, omul.

a) Articolul femeesc.

Vĕḑurăm, că maĭ în tóte limbile romanice de la apus articolul femeesc e: *la*. Din acest la, ne-a rĕmas *a* ca articul femeesc.

Articulul *a*, respective *la*, şi anume *l* din la, la noĭ în genitivul şi dativul singular al substantivelor şi adiectivelor terminate în *ă*, orĭ al substantivelor terminate în diftongul *ea*, s'a îmmuiat în ĭ (i îmmuiat, iotisat); iar în genitivul şi dativul singular al substantivelor şi adiectivelor terminate în *e*, *l* din la s'a schimbat în i cu son.

Pentru ambele forme în plurar l din *la* s'a susţinut, şi luând lângă sine pe *e*, ca sufixul pluraruluĭ, articulul apare în forma: le. Articulul tot-deauna se adaoge la forma nearticulată a substantivelor şi adiectivelor.

Forma nearticulată, pentru cele terminate în *ă*, saŭ *ea*, în singular şi plurar tot-deauna este *e;* pentru cele terminate în *e* tot-deauna este ĭ (îmmuiat, iotisat)

Declinarea articululuĭ pentru substantivele şi adiectivele terminate în ă orĭ în ea :

(1) Gustav Körting, *Encyclopädie der romanischen Philologie,* Heilborn 1884, II, pag. 1.

Singular		Plurar	
N.	a	N.	l-e
G. a	ĭ	G.	l-or
D.	ĭ	D.	l-or
A.	a	A.	le
V.	a	V.	lor
Ab.	a	Ab.	le.

1-a declinaţiune de genul femeesc.

a). Tóte substantivele de genul femeesc terminate în *ă* primesc articulul *a.* Ast-fel şi tóte adiectivele terminate în ă se declină ca substantivele terminate în ă.

În limba românéscă, dacă substantivul se declină cu adiectiv, orĭ adiectivul se declină cu substantiv, tot-deauna acela care stă în frunte capĕtă articulul, iar acela, care stă indĕrĕpt capĕtă forma sa nedefinită adecă nearticulată.

Luând cuvîntul mamă, acesta când-vă cu articulul *la* s'a articulat mamă-la, maĭ târḑiŭ căḑênd l din *la* s'a articulat mamă-a, iară acuma căḑênd şi ă, se articuléză: mam-*a.*

Ca să cunóscem formele articulate şi nearticulate, să declinăm substantiv articulat cu adiectiv nearticulat, şi adiectiv articulat cu substantiv nearticulat.

	Substantiv articulat	Adiectiv articulat
Sing. N.	mam(ă)-a bună	N. bun(ă)-a mamă
G. a	mame—ĭ bune	G. a bune—ĭ mame
D.	mame—ĭ bune	D. bune—ĭ mame
Plur. N.	mam-e-le bune	N. bun-e-le mame
G. a	mam-e-lor bune	G. a bun-e-lor mame
D.	mam-e-lor bune	D. bun-e-lor mame

Până aḑĭ gramaticele nu aŭ decis forma părţiĭ nearticulate şi nu aŭ decis fiinţa articululuĭ, ci forma articulată în genetiv şi dativ singular aŭ arătat în: *eĭ*, până ce *e* e din forma nearticulată purcésă din ă, şi numaĭ ĭ e articulul; deci a mame-ĭ şi nu a mam-eĭ, saŭ cum scriŭ uniĭ a mam-iĭ.

b). Tóte substantivele de genul femeesc terminate în diftongul *ea* sunt purcese din cuvinte latine, terminate cu diminutivul *ella:* p. e. porc-ella, din care la noĭ s'a făcut purc-*ea* în acel mod, că ll scos afară din cuvînt, şi e-a din ella s'a diftongit în ea. Ast-fel de substantive sunt: stea, mărgea, vergea, schintea, rândunea, turturea, etc.

Aceste substantive terminate în diftongul ea primesc articulul *a* şi ar fi—după gramatică — purcea-a, dar ar fi o pronunţare grea, dacă am sta între ea şi a; a venit însă firea limbeĭ întru ajutor şi pentru eufoniă, adecă buna sunare, a pretins o literă legătóre între diftongul ea şi articulul a, ca să se topéscă în vorbă; iară litera legătóre, după firea limbeĭ nóstre, este *u*, decĭ purcea, cu articul purcea-u-a.

Declinaţiunea cu articul e întocmaĭ ca: mama bună şi buna mamă, dar în casurile articulate şi în formele nearticulate, un l din ella reapare în limbă.

	Substantiv articulat	Adiectiv articulat
Sing.	N. purcea-u-a grasă	N. grasa purcea
	G. a purcele-ĭ grase	G. a grase-ĭ purcele
	D. purcele-ĭ grase	D. grase-ĭ purcele
Plur.	N. purcele-le grase	N. grase-le purcele

Substantivul ḑi (lat. dies), cu litera legătóre şi articulul a, e ḑi-u-a, verisimil din o formă diella. Din adiective numaĭ grea şi rea se ţin de forma acésta, grea-u-a, rea-u-a; grele, rele, etc.

A 2-a declinaţiune de genul femeesc.

Tóte substantivele de genul femeesc terminate în *e* primesc articulul *a*, şi atuncĭ *e* cu *a* se respund ca diftongul ea, pl. muiere, muierea. De acéstă declinaţiune se ţin substantivele femenine: arte, carte, parte, bunătate, minte, închinăciune, şi tóte substantivele în are, ere ire, carĭ sunt înfinitive latine: lăudare, tăcere, facere, auḑire.

La aceste substantive, litera *e* din fine, în forma nearticulată, se strămută în *ĭ* (îmmuiat, iotisat), iar articulul *i* se adauge şi ast-fel se întâlnesce *ĭ* îmmuiat cu articulul *i* cu son: ĭ-i. În plurar în forma nedeterminată aŭ *ĭ*, şi cu articulul le, ĭ-le.

Declinarea articuluĭ *a*, pentru substantivele femenine, terminate în *e*, e întocmaĭ ca şi a celor terminate în *ă*, şi deosebirea e numaĭ că în genitivul şi dativul singular are *i* cu son şi nu *i* îmmuiat în *ĭ*.

	Substantiv articulat	Adiectiv articulat
Sing.	N. muierea bună	N. buna muiere
	G. a muierĭ-i bune	G. a bune-ĭ muierĭ
	D. muierĭ-i bune	D. buneĭ muierĭ.
Plur.	N. muierĭ-le bune	N. bunele muierĭ
	G. muierĭ-lor bune	G. a bunelor muierĭ
	D. muierĭ-lor bune	D. bunelor muierĭ.

Audiţĭ! Audiţĭ! muierĭ-le, vulpĭ-le, paserĭ-le, aşà s'a vorbit odată cu multe sute de anĭ maĭ înainte, şi aşà e bine după regulele gramaticeĭ.

Adĭ acest *ĭ* îmmuiat din muierĭ-le, etc. s'a strămutat în *i* cu son şi se dice: muieri-le. E în contra reguleĭ gramaticeĭ, dar totuşĭ trebue să aflăm atare lege a fireĭ limbeĭ nóstre, că pentru ce ĭ móle a trecut în i? i móle între două consonante, acì între r şi l, îngreunéză rostirea, şi pentru acésta s'a schimbat în *i*, care se numesce *i* impropriŭ saŭ negramatical.

Adiectivele de genul femeesc terminate în *e* se declină după regula prescrisă pentru substantive terminate în *e*. Ast-fel de adiective sunt mare, tare, rece, verde, etc., şi aceste adiective în casurile nedeterminate, adecă fără articul aŭ ĭ îmmuiat, iar în declinaţiunea articulată articulul este i cu son, — decĭ ĭ-i.

		Substantiv articulat	Adiectiv articulat
Sing.	N.	pădure-*a* mare	N. mare-*a* pădure
	G. a	pădurĭ-i marĭ	G. a marĭ-i pădurĭ
	D.	pădurĭ-i marĭ	D. marĭ-i pădurĭ
Plur.	N.	pădurĭ-le marĭ	N. marĭ-le pădurĭ
	G. a	pădurĭ-lor marĭ	G. a marĭ-lor pădurĭ
	D.	pădurĭ-lor marĭ	D. marĭ-lor pădurĭ

Firesce că şi la adiective ĭ îmmuiat în forma nedeterminată în plurar s'a schimbat în i cu son, căcĭ precum am dis, aşà a pretins firea limbeĭ şi numaĭ pentru acésta dicem: pădurile marĭ, marile pădurĭ.

b) Articulul bărbătesc.

Româniĭ aŭ doĭ articulĭ bărbătescĭ: lŭ, în composiţiune lu, şi apoĭ le. În plurar când-và articulul a fost: *li*, dar l s'a stins şi a rĕmas i cu son.

1-a declinaţiune de genul bărbătesc.

Tóte substantivele de genul bărbătesc terminate când-và în *u* cu son şi adĭ în *ŭ* îmmuiat primesc articulul lŭ, în composiţiune strămutat în lu, pl. codru, codrul, lupŭ, lupulŭ, lupuluĭ.

Declinaţiunea articuluļuĭ lŭ (lu) e următórea:

Sing.		Multoral	
N.	lŭ	N.	i
G. a	lu-ĭ	G. a	l-or
D.	lu-ĭ	D.	l-or

Singular		Multoral	
Ac.	lŭ	Ac.	i
V.	le	V.	i (lor)
Ab.	lŭ	Ab.	i.

Articulul se adauge formeĭ nedeterminate. Forma nedeterminată în singular e *ŭ* îmmuiat, iar în plurar *ĭ* îmmuiat.

E adevĕrat, că *ŭ* îmmuiat din finea substantivuluĭ, precum şi a articoluluĭ lŭ, aḑĭ abià se aude, dar eŭ sunt pentru susţinerea luĭ, pentru că în declinare amândoĭ ŭ apar cu son, pl. lupŭ, lupulŭ, lupuluĭ, pentru că după gramatică ŭ din singular trebue să existe, de óre-ce acest ŭ în plurar se schimbă în ĭ îmmuiat, pl. lupŭ, lupĭ; alt-cum nu este basă pentru formarea pluraruluĭ, pentru că de origine u a existat în latinul lupus, din care numaĭ litera s a căḑut; pentru că nu póte fi o literă călĕtóre acuşĭ pedestru, acuşĭ pe cal, şi pentru că ŭ are chiămare, ca să susţină caracterul latin al limbeĭ nóstre.

Poporul român 18 seculĭ a rĕmas fără de gramatiştĭ! Nu e dar minune, că din limba nóstră a căḑut cărămidă după cărămidă şi de mult a păşit spre slăbire externă şi internă. Gramatiştiĭ cu sciinţă limbistică şi ceĭ cu consciinţă să nu lase, ca limba nóstră să se scobóre tot în jos şi tot în jos, şi fără cap şi fără cap!

Şi la genul bărbătesc e regula, că dacă se declinéză substantivul cu adiectiv, saŭ adiectivul cu substantiv, acela carele stă în frunte capĕtă articulul ce se adaugă formelor nearticulate în singular la ŭ, respectiv u cu son, în plural cu ĭ îmmuiat.

		Substantiv articulat		Adiectiv articulat
Singular:	N.	pruncu-lŭ bunŭ	N.	bunul pruncŭ
	G.	a prunculuĭ bunŭ	G.	a bunuluĭ pruncŭ
	D.	prunculuĭ bunŭ	D.	bunuluĭ pruncŭ
Plural:	N.	pruncĭ-i bunĭ	N.	bunii pruncĭ
	G.	a pruncĭ-lor bunĭ	G.	a bunĭ-lor pruncĭ
	D.	pruncĭlor bunĭ	D.	bunĭlor pruncĭ

Precum s'a atins, articulul nostru în plurar când-và a fost li, şi pentru acésta s'a vorbit pruncĭ-li bunĭ şi bunĭ-li pruncĭ. Acest ĭ îmmuiat, precum vedem acì, a îmmuiat şi pe n, şi pentru acésta auḑim bunĭ-i, iară nu bunii.

A 2-a declinaţiune de genul bărbătesc.

Noĭ avem articulul bărbătesc şi în forma *le*. Tóte substantivele de genul bărbătesc terminate în e primesc articulul le; ast-fel de substantive sunt: burete, părete, munte, sóre, şérpe, etc. Substantivul

nearticulat în singular rĕmâne tot *e*, care în plurar se schimbă în ĭ îmmuiat; articulul în singular se adaugă cătră l, p. e. câne-le, în plurar cătră ĭ, p. e. cânĭ-i, când-và cânĭ-li.

Cuget, că nu e necesar, ca să arĕt şĭ aicĭ o paradigmă de declinaţiune.

Dar acum am ajuns la o temă de mare însemnătate în gramatica nóstră! Aţĭ audit, că în declinaţiunea a doua de genul femeesc, la substantivele terminate în e, pluralul nearticulat se termină în ĭ îmmuiat, plurar muierĭ, cu articul muierĭle. Aţĭ audit că în ambele declinaţiunĭ de genul bărbătesc pluralul nearticulat se finesce în ĭ îmmuiat, şi că cătră acesta se alătură articolul ĭ, plurar lupĭ, cânĭ, lupĭ-i, cânĭ-i.

Acest ĭ îmmuiat, la Grecĭ iota, la Germanĭ şi Magiarĭ j=ĭ, are rolă fórte mare în limba şi gramatica română; acest ĭ e tocitórea, care tocesce limba şi mâncă din latinitatea eĭ; acest ĭ e gróza maĭ multor consonante, şi când le vine în cale, ele tremură şi-şĭ schimbă sonurile; acest ĭ rĕsare şi acolo, unde nu e semĕnat; schidóla acésta stăpânesce limba română pe tot terenul gramaticeĭ şi, pentru acésta, acest ĭ a causat pedicĭ în gramatică şi ortografiă, în unele privinţe, să ajungă la stabilire.

Dacă înainte de *d*, *s* şi *t* se află ĭ, aceste litere îşĭ schimbă sonurile în dĭ, sĭ, tĭ, p. e. surdŭ, ursŭ, cruntŭ, în plurar în forma nearticulată se vor scrie: surdĭ, ursĭ, cruntĭ, iară cu articulul i, surdĭ-i, ursĭ-i, cruntĭ-i. Regula acésta gramaticală nu maĭ are necesitate de codĭ la aceste consonante.

Am arătat, că ĭ îmmuiat trece în i impropriŭ, p. e. muierĭ-le, muĭerile.

Pentru acest i impropriŭ, când îĭ premerg consonantele d, s, t şi când articulul i în genitivul şi dativul din plurar reapare cu l, p. e. muieri-lor, ne trebuesce o literă nouă, un i, carele să represinte aşà pe ĭ îmmuiat, precum pe i impropriŭ, şi acéstă literă nouă nu póte fi decât un ĭ cu punctul luĭ i de-asupra, anume: ĭ̇.

În acest mod vom scrie: surdĭ̇lor, ursĭ̇lor, cruntĭ̇lor şi tóte cuvintele carĭ se ţin de acéstă regulă. Nu pot pertractà acì maĭ multe obiecte gramaticale, dar viitorul va avé o gramatică reformată după legile limbeĭ.

Acì am încheiat cu acele, ce am vrut să spun despre articulul şi declinaţiunea daco-română, dar să ne abatem pe câte-và minute şi la sora limbeĭ nóstre, la limba macedo română. Mĕ folosesc de *Macedonia*, fóia literară, redactată în Bucurescĭ la 1888 de maĭ mulţĭ profesorĭ macedo-românĭ, şi mĕ folosesc de *Texte macedo-române*, adunate de Dr. M. Obedenaru şi arangiate de Ioan Bianu.

Voiŭ face ce-và asemĕnare între articuliĭ daco şi macedo-românĭ.

a) Articolul femenin e *a*.

Macedo-româniĭ folosesc articolul *a* în nominativul singular şi plurar întocmaĭ ca şi noĭ: mama, mamele, dar eĭ în genetiv şi dativ în singular din articulul vechiŭ *la* aŭ susţinut încă pe l, şi ḑic: a mamă-lieĭ, a fată-lieĭ. În substantivele femenine terminate în e, p. e. lume, în genitiv şi dativ schimbă pe e în i cu son, p. e. a lumi-lieĭ, a păduri-lieĭ, până ce în plurar şi aḑĭ pun articulul lângă forma nedefinită; muerĭ-le, pădurĭ-le, muma a pădurĭ-lor.

b) Articulul bărbătesc *e*, *lu* şi *le*.

Articulul bărbătesc lu se rĕspunde cu son întreg. La Obedenaru: drac-lu, cer-lu, ficĭor-lu, fără ŭ îmmuiat lângă substantiv, în Macedonia, capŭ-lu, bunŭ-lu, cu ŭ îmmuiat, care nicĭ în composiţiune nu se aude: a loc-luĭ, a nat-luĭ.

În plurar pentru amândouĕ declinaţiunile de genul bărbătesc, articulul e li, pl. perĭ-li, puĭ-li, ficĭorĭ-li, cănĭ-li, fraţĭ-lĭ, a cânĭ-lor.

Limba macedo-română după timpul ocupaţiuneĭ Macedonieĭ şi a colonisăreĭ e maĭ vechiă decât acea daco-română, dar după statul desvoltăreĭ eĭ la inimă e maĭ tînĕră.

Limba macedo-română ne dă adese-orĭ desluşirĭ, că prin ce formaţiunĭ aŭ trebuit să trécă şi articuliĭ noştri şi declinaţiunile nóstre.

În gramatica română să scrutăm dar tot-deauna adevĕrul, căcĭ acesta odată descoperit ne va luminà limba. Pentru acésta recomand naţiuneĭ române gramatica, gramatica şi gramatica.

DIMITRIE COSACOVICI

1790—1866

DIMITRIE COSACOVICĬ ȘI AROMĂNISMUL

DE

C. I. COSMESCU

Ședința de la 26 Martie 1903.

În istoria de redeşteptare a poporuluĭ românesc de peste munţiĭ Emuluĭ, Dimitrie Cosacovicĭ este o mare şi strălucită figură, este un martir naţional în cel maĭ înalt sens al cuvîntuluĭ.

Poetul Grigore Grandea ast-fel se exprimă despre dînsul: «Destinul unor ómenĭ aleşĭ de cer este a nasce, a vieţuì şi a murì pentru o ideie mare. Unul dintre aceştia este şi rĕposatul D. Cosacovicĭ. Într'însul se personifică: ideia românismuluĭ de la Pind. El a fost propagatorul şi apĕrătorul cel maĭ neadormit al acesteĭ ideĭ. Şĭ-a consacrat viéţa întrégă şi în aniĭ bătrâneţiĭ, tot creḑênd că n'a făcut destul pentru fraţiĭ sĕĭ de la Pind, le-a lăsat şi averea.»

Un om e mare nu numaĭ atuncĭ când face fapte monumentale, căcĭ de cele maĭ multe orĭ mijlócele staŭ în raport invers cu aspiraţiunile omuluĭ. Mare este şi acela, care îşĭ consacră tótă viéţa unuĭ ideal sublim şi care pentru binele omeniriĭ face maĭ mult decât îĭ stă în putere. Mântuitorul Iisus a pus în evidenţă acest adevĕr prin parabola cu denarul văduveĭ.

Deşì Cosacovicĭ a fost apostol şi martir al naţiuniĭ sale, din nenorocire astăḑĭ prea puţinĭ, chiar dintre Româniĭ din Turcia, aŭ cunoscinţă de viéţa şi faptele sale.

Inima mi se umple de o evlavie adâncă în faţa umbreĭ acestuĭ Român, care şĭ-a iubit naţiunea sa cum nicĭ unul până acum dintre Aromânĭ n'a fost în stare s'o iubéscă de când şi dînşiĭ începură să-şĭ deschidă ochiĭ la adevĕrata lumină, de când începură să deà la o parte perdéua călugăréscă şi să se bucure de înviorătórea raḑă a sórelui redeşteptător.

Simt o înaltă mulţumire sufletéscă şi tot de odată o sfîntă datorie de a arătà scumpeĭ mele naţiunĭ ce-và maĭ pe larg: cine este D. Cosacovicĭ, şi pentru ce fie-care Român este dator a-l păstrà cu drag în sufletul sĕŭ şi a-ĭ venerà memoria, căcĭ datorĭ suntem a cunósce faptele marilor noştri ómenĭ şi a avé un cult deosebit pentru memoria apostolilor şi martirilor noştri naţionalĭ maĭ mult decât pentru a orĭ-căruĭ alt muritor.

Începem dar cu biografia sa.

I. Copilăria.

El s'a născut în Amiciŭ saŭ Meţova, frumosul şi muntosul orăşel din Epir, în anul 1790.

Tatăl sĕŭ se numià popa Pascal Circu, iar mama sa Maria, născută Cosacovicĭ.

Când erà în vârstă de şése anĭ a rĕposat preotul Pascal, nelăsând nicĭ o avere în urma luĭ; soţia sa însă, o femee harnică, a fost ajutată din partea rudelor sale, carĭ steteaŭ bine.

Până la vârsta de doĭ-spre-ḑece anĭ Dumitru al luĭ popa Pascal a făcut cursurile primare în şcóla grecéscă din comuna sa natală cu un deosebit succes. După aceea a trebuit, ca un băiat orfan şi fără avere, să caute a agonisì cele necesare pentru existenţa familieĭ sale. Mamă-sa l-a trimis la un frate al eĭ, Petru Cosacovicĭ, care se ocupà cu negoţul în Buda (1).

Nu mult după plecarea sa din comuna natală, ĭ-a murit şi mama. Unchiul sĕŭ, bucurându-se de frumósă stare materială şi nefiind însurat, l-a adoptat de fiŭ. De la data aceea el a luat numele de Cosacovicĭ (2).

După ajungerea sa la Budapesta, tînĕrul Dumitru a fost dat la şcólă spre a învĕţà limbile necesare în ale comerţuluĭ, şi a căpĕtà cunoscinţele esenţiale în acéstă ramură a activităţiĭ omenescĭ. Pe urmă sim-

(1) Uniĭ aŭ spus că unchiul sĕŭ locuià la Viena, ceea ce însă este eronat. Ca probă póte servì şi faptul că în lista membrilor, carĭ aŭ înlesnit apariţiunea cărţiĭ «Scurtă istorie a Naţiuniĭ Române din Dacia şi Macedonia,» Buda 1819, figuréză şi P. Cosacovicĭ. De alt-fel Gr. Grandea, un bun amic al sĕŭ, şi alţĭ concetăţenĭ aĭ sĕĭ susţin că locuià la Buda.

(2) Unchiul luĭ Dumitru al luĭ Pascal Circu luase numele de Cosacovicĭ, pe când se găsià în Galiţia. Dintre negustoriĭ Aromânĭ s'aŭ stabilit şi în acéstă provincie. Nu scim din ce causă uniĭ dintre aceştia s'aŭ rentors îndărăt în Ungaria. Aşà aŭ fost familiile Mutowsky şi Grabowsky.

ţindu-se destul de capabil pentru funcţiunea ce-ĭ reservà unchiul sĕŭ, s'a făcut comptabil.

Deşì erà destul de ocupat cu daraverile comerciale, totuşĭ D. Cosacovicĭ nu negligià cetitul, îndeletnicindu-se maĭ ales cu învĕţarea limbilor necesare întinselor corespondenţe comerciale şi cu studiarea faptelor istorice.

La vârsta de douĕ-ḑecĭ de anĭ el cunosceà următórele limbĭ: limba românéscă, grecéscă, germană, unguréscă, italiană, bulgăréscă, ruséscă, sîrbéscă şi ce-và din limba latinéscă.

Operaţiunile comerciale începuseră de la un timp să regreseze, atât din motivul că unchiul îmbătrànise şi nu erà în stare să vaḑă de ele, cât şi din acela că nepotul Dumitru nu aveà inclinaţiune spre comerţ. Pe dînsul îl munciaŭ alte gândurĭ, alte dorinţe cu totul străine de daraverile negustorescĭ.

P. Cosacovicĭ, murind, lasă în urma luĭ pe adoptatul sĕŭ fiŭ în vârstă de douĕ-ḑecĭ şi şése anĭ, căruia nu-ĭ rĕmâne nicĭ o altă avere afară de numele Cosacovicĭ.

II. Junia.

Deşì sărac, junele Dumitru păreà om fără multă grijă pentru ale existenţeĭ. Cu cunoscinţele ce posedà şi în flórea tinereţiĭ nu puteà să se témă de ḑiua de mâne. O soră, pe care o maĭ aveà în Macedonia, se măritase după preotul Ioan, renumit în Aminciŭ pentru bunătatea şi cuminţenia luĭ.

Şederea la Budapesta devenise pentru dînsul chinuitóre, pentru faptul că Unguriĭ începuseră să persecute cu înverşunare frumósa mişcare românéscă ce se pornise în capitala lor, ca şi în alte centre însemnate din Ungaria.

Negustoriĭ şi bancheriĭ Macedo-Românĭ înălţaseră în Pesta, ca şi în alte oraşe, o biserică frumósă, care există până în ḑiua de astăḑĭ, dotând-o cu veniturĭ însemnate.

Eĭ, în cea maĭ mare majoritate, ajungênd la consciinţa naţională, aŭ voit maĭ târḑiŭ să introducă în biserica pe care aŭ înălţat-o, limba lor românéscă. De óre-ce însă de la început serviciul se făceà în limba grecéscă, ceea ce a fost când-và şi în bisericile din România, ceea ce este până în ḑiua de astăḑĭ în maĭ tóte bisericile Românilor din Turcia, şi de óre-ce la Pesta se găsiaŭ o mână de Grecĭ, autorităţile aŭ găsit cu cale să se aibă în vedere numaĭ cererea acestor din urmă. Că pe zidul bisericiĭ se aflà o piétră de marmură, prin care se

dovedesce că bancherul Maciŭ, un Român din Gopeşĭ (Macedonia), şi alţĭ Românĭ aŭ fost adevĕraţiĭ ctitorĭ aĭ biserieiĭ, acésta nu s'a luat câtuşĭ de puţin în consideraţiune.

În anul acela de certurĭ s'aŭ scris o mulţime de broşurĭ, carĭ pentru noĭ nu sunt fără interes.

Tot de odată Ţéra-Românéscă atrăgeà pe Cosacovicĭ puternic spre dînsa. În acel timp, vigurosul curent al redeşteptăriĭ naţionale de peste Carpaţĭ trece şi în România. Nemuritorul George Lazăr a fost cel maĭ imposant representant al aceluĭ curent dătător de viéţă, care cu multă iuţélă a prins rădăcinĭ în inimile tinerimiĭ. Buniĭ noştri patrioţĭ din Pesta, din carĭ făceà parte şi junele Cosacovicĭ, nu eraŭ străinĭ de cele ce se petreceaŭ în Principatele Dunărene.

Cosacovicĭ a gândit drept de la început, că nicăerĭ nu se puteà lucrà maĭ bine pentru înalta ideie ce-l munciă, decât în România, în ţéra Românilor. Cel care l-a determinat întru cât-và ca să vie maĭ de grabă în Ţéra-Românéscă a fost tatăl fraţilor Oprenĭ din Craiova. Acel bun Român, fiind amic cu unchiul sĕŭ şi cunoscêndu-l de apröpe, l-a poftit să-l urmeze în ţéră, încuragiându-l în planurile sale şi în credinţa că numaĭ în România este posibilitatea de a se lucrà pentru atingerea înalteĭ ideĭ ce-l preocupà şi anume: *redeşteptarea nêmuluĭ românesc din Peninsula Balcanică.*

III. Formarea sa patriotică.

Cosacovicĭ fiind un Român înfocat, este necesar a se sci la ce şcólă patriotică s'a format dînsul. Ocasional dar atingem una din cele maĭ frumóse cestiunĭ din istoria românismuluĭ: redeşteptarea naţională. După cuprinderea Peninsuleĭ Balcanice de către Turcĭ, Româniĭ, favorisaţĭ de la început din partea noilor cuceritorĭ, supunerea lor fiind o simplă capitulare (1), începuseră să deà dovedĭ de aptitudinĭ excepţionale şi pe calea economică ca şi pe acea a armelor.

Încă de prin secolul XVI vedem că unele centre românescĭ din Albania, Epir şi Tesalia exceléză în nouĕle ramurĭ de ocupaţiune, până atuncĭ necunoscênd alte industriĭ decât acea a păstorituluĭ şi prea puţinĭ pe acea a agriculturiĭ.

---

(1) Instituţiunea capitanatelor cu armatoliĭ (armătulaziĭ) a durat până la Ali Paşa. Centrele românescĭ din Epir şi Tesalia nu plătiaŭ bir, ci un neînsemnat dar în banĭ, şi se dedeà anual unt Sultaneĭ Valide. Capitanatele românescĭ însă apĕraŭ hotarul, ca şi grăniceriĭ din Austria. Dacă archiereiĭ cu agenţiĭ panelenismuluĭ nu-ĭ revoltaŭ în contra dominaţiuniĭ otomane, puteaŭ să existe şi până astădĭ.

Contactul economic cu negustoriĭ italienĭ, maĭ ales cu Veneţieniĭ (1), este prima causă a desvoltăriĭ nouĕlor industriĭ, a comerciuluĭ şi a manufacturiĭ, în centrele românescĭ, ca Voscopole, Aminciŭ, Călăreţĭ, Nicea, Grabova, etc.

De unde până atuncĭ negustoriĭ străinĭ veniaŭ la dînşiĭ ca să le cumpere lâna numeróselor lor turme de oĭ şi de capre, de carĭ eraŭ plinĭ în timpul veriĭ maĭ toţĭ munţiĭ Albanieĭ, Macedonieĭ şi maĭ ales aĭ Epiruluĭ, Româniĭ maĭ cu minte s'aŭ gândit că e maĭ bine ca dînşiĭ să o ducă în ţéra italiană şi aiurea, unde pot dobândì un preţ maĭ mare, aşà că câştigul realisat de negustoriĭ străinĭ să le aparţină lor. Ce-và maĭ târḑiŭ s'aŭ gândit că, în loc să o transporte cu corăbiile străine şi ca materie brută, maĭ folositor e să-şĭ aibă vasele lor şi să le vînḑă străinilor hainele, de carĭ aveaŭ trebuinţă. Aşà că eĭ înfiinţară ateliere de manufactură, unde se fabricaŭ fel de fel de ţesĕturĭ şi de haine, maĭ ales aşà numitele *cape*, nisce mantale, cu carĭ făceaŭ un comerţ întins (2).

Treptat cu întinderea comerciuluĭ lor, fraţiĭ noştri înfiinţaŭ din ce în ce maĭ multe cantóre şi în locurĭ din ce în ce maĭ îndepărtate de ţéra lor. Acele cantóre comerciale, la început, se stabilesc în oraşele principale de pe ţĕrmurile Mediteraneĭ şi ale Adriaticeĭ, iar cu ce-và maĭ târḑiŭ în locurĭ maĭ depărtate (3). Eĭ aŭ avut cantóre în Salonic, Seres, Constantinopole; în Asia, ca la Smirna; în Alexandria şi alte oraşe din Egipt, în Veneţia, Triest, Sicilia şi Sardinia, Ancona, Genova şi alte oraşe din Italia, în Cadix, Marsilia, Viena, Budapesta şi în alte multe oraşe din Ungaria, în Polonia, în Belgrad şi maĭ în tótă Sîrbia şi Bulgaria.

Cu timpul unele din aceste oraşe, prin crescerea treptată a numĕruluĭ negustorilor şi industriaşilor noştri, carĭ se stabiliaŭ acolo, s'aŭ făcut nisce însemnate coloniĭ aromănescĭ.

---

(1) De la Italienĭ de sigur aŭ putut învĕţà Aromâniĭ arta de a construì podurĭ şi edificiĭ superbe, bisericĭ maĭ ales, săpătura în lemn, pictura şi arta argintărieĭ, distingêndu-se prin filigranele lor. Ca armurierĭ şi neîntrecuţĭ meşterĭ în ale cóseriĭ cu fir aŭ putut să devie prin contactul cu Turciĭ, de la carĭ aŭ învĕţat aceste meseriĭ.

(2) În secolul al XVIII-lea pentru poporul aromânesc a fost o expansiune morală şi materială din cele maĭ mari. Putem afirmà fără nicĭ o exageraţiune că aprópe întréga bogăţie a provinciilor, în carĭ locuiaŭ dînşiĭ, erà în mânile lor. Turmele de vite, comerţul şi industria le aparţineà aprópe exclusiv. Proprietatea imobiliară în timpul acela valorà prea puţin, maĭ ales moşiile.

(3) Veḑĭ: Pouqueville, *Voyage en Grèce*, Paris 1820, şi N. Martin Leake, *Researches in Greece*, London 1874.

În secolul XVIII întregul ném aromănesc a ajuns la un înalt grad de prosperitate materială din causa principalelor luĭ centre industriale şi comerciale, ca Gramoste, Nicea, Linotopi, Grabova, Samarina, Perivoli, Avdela, Meţova saŭ Aminciŭ, Călăreţĭ, Siraco şi întregul ţinut al Zagoreĭ şi al Aspropotamuluĭ. Oraşul Voscopole saŭ Moscopole însă erà fruntea lor, erà representanta civilisaţiuniĭ apusene în Peninsula Balcanică.

Tocmaĭ acéstă prosperitate fenomenală a fost nenorocirea elementuluĭ nostru din acele părţĭ. În Voscopole femeile purtaŭ galbenĭ pe papuciĭ lor. Până şi mătura de la uşă aveà la gâtul eĭ o sălbişóră de aceste monede. Luxul a trecut orĭ-ce margine, pe când veciniĭ albanesĭ zăceaŭ într'o sărăcie şi o barbarie crasă.

Neînţelegerile, certele dintre cetăţeniĭ acestor bogate oraşe în cestiunile comunale aŭ înlesnit străinuluĭ acţiunea luĭ desastruósă. Familiile maĭ însemnate, din acéstă causă, aŭ început să emigreze în a doua jumătate a seculuĭ al opt-spre-ḑecelea. Acéstă emigraţiune (1) ajunge culmea sub marele tâlhar, şi maĭ pe urmă tiran, Ali Paşa din Tepelini. Atuncĭ unele din imposantele nóstre cetăţĭ s'aŭ distrus din fundamente, ca Nicea, Grabova, Linotopi, iar din falnica Gramoste şi nemuritórea Voscopole aŭ rĕmas jalnice rĕmăşiţe.

Acéstă nenorocire a fost o lovitură mortală pentru némul nostru din acele provinciĭ. Legătura, care existà în diferitele centre românescĭ, de atuncĭ s'a distrus (2), şi de acì nisce consecinţe aşà de funeste pentru Aromânĭ.

---

(1) O emigraţiune a poporaţiuniĭ păstorescĭ românescĭ din Nordul Albanieĭ în Croaţia şi Slavonia s'a făcut în secolul XVII.

Pe ţinutul de lângă fluviul Ilova şi pe cel al episcopieĭ Agramuluĭ şi al unor domnĭ şi magnaţĭ s'aŭ aşezat păstoriĭ noştri cu turmele lor, punêndu-se sub jurisdicţiunea nemijlocită a càpitanilor de frontieră. Posesoriĭ pămîntuluĭ aŭ căutat să-ĭ supună la sarcinele clăciĭ, dar Româniĭ s'aŭ opus cu forţa, nevoind să asculte de hotărîrile tribunalelor şi de legiferările dieteĭ.

La urmă aŭ fost îndepărtaţĭ cu forţa de pe acel teritoriŭ, numit *Valachia major* şi *Valachia minor,* nepomenindu-se în carĭ părţĭ aŭ fost împrăştiaţĭ.

(V. în «Alb. M.-Român», *Macedo-Româniĭ din Croaţia şi Slavonia* de N. Densuşianu.)

De sigur aceste triburĭ de păstorĭ românĭ locuiaŭ în Bosnia şi Herţegovina, de unde aŭ emigrat. neputênd să maĭ ţie pept prădalnicilor conlocuitorĭ. Cronicele din evul mediŭ ne arată că în acele provinciĭ, carĭ aŭ fost cele maĭ romanisate din întréga Peninsulă Balcanică, eraŭ mulţĭ Românĭ. Astăḑĭ însă eĭ sunt aprópe dispăruţĭ. Explicaţiunea e: parte aŭ emigrat şi parte aŭ fost absorbiţĭ de massa slavonă.

(2) În seculiĭ XVI, XVII şi XVIII puţinĭ Românĭ locuiaŭ în provincia Macedonia. Cu invasiunea Turcilor s'a făcut o mare deplasare de Românĭ, munţiĭ Rodopĭ, aĭ Macedonieĭ şi aĭ Emuluĭ fiind aprópe cu totul părăsiţĭ de către eĭ. De bună sémă

Prin acéstă emigraţiune aŭ crescut coloniile nóstre din străinătate. Uşor cine-và îşĭ face o ideie de crescerea lor, avênd în consideraţiune că numaĭ Voscopole aveà în acel timp peste şése-ḑecĭ miĭ locuitorĭ.

Coloniile, carĭ aŭ avut maĭ multă durată şi carĭ aŭ lăsat un nume în istoria nóstră, sunt cele din Austro-Ungaria, pentru faptul că eraŭ maĭ numeróse şi trăiaŭ în mijlocul unor naţiunĭ cu totul deosebite prin limbă şi cele-lalte caracteristice ale uneĭ ginte. Acele coloniĭ din ţĕrile latine, ca Italia, Franţa şi Ispania, s'aŭ asimilat de vreme, nelăsând nicĭ o urmă după ele.

Dintre coloniile nóstre din Austro-Ungaria, pe lângă cele din Viena şi din Budapesta, putem menţionà pe cea din Zemlin saŭ Zemun, din Neusatz, din Orşova, Braşov, Miskolcz, Sibiiŭ, şi altele.

În tóte aceste centre eĭ înfiinţară şcolĭ şi bisericĭ, în carĭ însă se învĕţà şi se cântà grecesce, după cum se obicĭnuià în patria lor natală. Acésta e şi causa că dînşiĭ eraŭ cunoscuţĭ în Austro-Ungaria sub numele de Grecĭ. Orĭ-ce negustor creştin în Ungaria erà numit grec, ceea ce arată cât de însemnat erà numĕrul fraţilor noştri, carĭ aŭ emigrat în acéstă ţéră. Dînşiĭ eraŭ rĕspândiţĭ şi prin sate, însă băeţiĭ lor învĕţaŭ la şcóla din oraş şi la ḑile marĭ se duceaŭ cu familia la biserica lor (1), pe lângă care erà anexată şi şcóla.

Evlavioşĭ la culme, în acelaşĭ timp eraŭ şi bunĭ Românĭ, deşì consciinţa naţională la ceĭ maĭ mulţĭ dintr'înşiĭ nu erà aşà de desvoltată.

---

că eĭ aŭ trecut în stânga Dunăreĭ, luând drumul şirurilor de munţĭ, carĭ légă Carpatul cu Balcanul. Românii din interiorul Sîrbieĭ sunt o rĕmăşiţă a poporuluĭ nostru din acele timpurĭ. Limba celor maĭ vechĭ cronicarĭ Românĭ iarăşĭ este o probă destul de puternică. Aceĭ carĭ n'aŭ părăsit munţiĭ Emuluĭ s'aŭ asimilat. Eĭ pot fi recunoscuţĭ până în ḑiua de astăḑĭ după portul lor şi după unele obiceiurĭ, precum şi după tipul lor.

În Macedonia, propriŭ ḑis, n'a rĕmas decât pătura agricolă din ţinutul Meglenieĭ cu Nănta în frunte, precum şi alte câte-và comune din spre Nordul acesteĭ provinciĭ, ca Ţirnuş, Trăstănic, Arocutina, Cutortina, Gopeşĭ, Molovişte, a căror principală ocupaţiune erà agricultura. Massa mare a némuluĭ nostru erà aşezată în Albania, Epir şi Tesalia. Începênd de la hotarul Bosnieĭ şi ţinênd şirul munţilor Pinduluĭ, putem observà, că pe atuncĭ erà o massă românéscă compactă. Voscopole, Nicea, Grabova, Bitcuchi, Linotopi, Niculiţa, Gramoste, cu ţinutul Muzichia, apoĭ la mijloc marile comune din Epir, ca Perivoli, Samarina, Avdela şi cu ţinutul Zagoreĭ cu Băiasa în frunte, şi la sud comunele Aspropotamuluĭ formaŭ la olaltă o grupare puternică. Se vede că în aceste părţĭ elementul românesc aveà reşedinţe maĭ solide din primele coloniĭ ale Romanilor. Coloñia, un ţinut din Albania, amintesce de colonia romană din cele maĭ vechĭ timpurĭ.

(1) Informaţiunĭ de la Dr. Aurel Popovicĭ, al căruĭ tată a fost preot la biserica din Miskolcz.

Instinctul de a se conservà, credinţa de a se socotì prin seriósele lor moravurĭ maĭ pre sus de mediul în carĭ trăiaŭ, precum şi interesele comerciale, carĭ făceaŭ o strînsă legătură între aceştĭ fraţĭ împrăştiaţĭ pe o întindere aşà de mare, aŭ contribuit mult la mănţinerea maĭ îndelungată a existenţeĭ lor naţionale. Când însă aceste resorturĭ slăbesc prin transformările inerente timpuluĭ, atuncĭ vedem că acele coloniĭ dispar încetul cu încetul, asimilându-se membriĭ lor, uniĭ cu Germaniĭ, alţiĭ cu Unguriĭ şi cu Sîrbiĭ din Banat; iar alţiĭ înlocuesc dialectul macedo-român prin cel daco-român (1).

Astădĭ numaĭ la Pesta a rĕmas un rest din măréţa colonie macedo-română de pe la începutul seculuĭ al XIX-lea.

Mulţĭ Românĭ, pe lânga averĭ colosale, se maĭ bucuraŭ de o cultură întinsă. (2) Acésta nu este ce-và surprindĕtor, sciindu-se că Moscopole saŭ Voscopole, patria celor maĭ mulţĭ dintre coloniştiĭ din Austro-Ungaria, încă de pe la începutul seculuĭ al XVIII-lea se bucurà de un colegiŭ europenesc (3), de o imposantă bibliotecă publică, de profesorĭ cu renume în timpul lor şi că maĭ tărdiŭ, în a doua jumătate a aceluĭ secol, şi de o tipografie.

---

(1) Dintre familiile din Ungaria menţionăm următórele: Şaguna, Gabrowsky, Mutowsky, Muciŭ, Economu, Pometa, Vulpe, Dumcea, Mandrino, Stupa, Getieŭ, Mocioni, Roza, Deak, din care se trage marele diplomat al Ungarieĭ, Maleniţa, Mangearli, Capra, baron Duca, Calay, iarăşĭ un mare om al Ungurilor, Agora, Nicolicĭ de Rudna, Neoplu, Manasi, Modosu, mariĭ proprietarĭ Dardani şi Georgevicĭ de Apadia, Ioanovicĭ de Dulay, Dumba, care s'a germanisat, Popp, directorul bănciĭ din Viena, Haris, Zonea, fostul episcop Şacabait, Dora, Blans, Dr. Cociŭ, Coengu, generalul Sora, generalul Doda, baron Mustéţă, Dr. Coda, Tolea, Spaicĭ, Angelcu, advocatul Maruş, Dima, Paciurea, Staia, baron de Hodosch şi Kizdia, maghiarisaţĭ, etc.

(V. «Albumul Macedo-Român», pag. 67. Istoricul Maniu, care semnéză articolul *Amintirĭ şi reflecţiunĭ*, a fost un bun cunoscĕtor al Macedo-Românilor. Istoria este tipărită de Mocioni, familie strălucită prin simţiminte românescĭ. Preţiósă pentru numirile celor maĭ însemnaţĭ membri aĭ acesteĭ coloniĭ este cartea luĭ G. Montan, *Scurtă istorie a Naţiuniĭ Române din Dacia şi Macedonia.)*

(2) Dintre Aromăniĭ culţĭ din Turcia, putem menţionà pe Constantin Hagi Cehanri, despre care vorbesce Thunmann la pag. 279; Dionisie Mantuca, episcopul din Castoria, Ion Caiceu, C. Nectariu, Tarpus Ambrosie şi Procopie Pamperi, bărbaţĭ carĭ aveaŭ cunoscinţe întinse şi sciaŭ limbile: elenă, latină şi italiană. D. Pamperi şi C. Zupan eraŭ medicĭ şi filosofĭ. D. N. Darvari erà şi dînsul om învĕţat. Despre eĭ face amintire G. Roza în cartea sa: *Româniĭ de dincóce de Dunăre,* Buda 1808, § 41.

(3) G. Chasiotis, *L'instruction publique chez les Grecs,* Paris.—Morangier, *Les Roumains de l'Ano-Valachie.*—Bolintineanu, *Călătoriĭ la Româniĭ din Macedonia.*—Johan Thunmann, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker,* Leipzig 1774.

Ceea ce cu drept cuvînt însă ne póte uimì este redeşteptarea consciinţeĭ naţionale la aceştĭ coloniştĭ într'un mod surprindĕtor; dînşii sunt puşĭ în fruntea mişcăriĭ naţionale a fraţilor noştri de sub coróna habsburgică.

Iată ce spune în acéstă privinţă un fruntaş al Românilor din Transilvania, Dr. At. M. Marienescu (1):

«Eŭ de acì de la rîul Timişuluĭ să vĕ povestesc cum fraţĭ Românĭ din Macedonia aŭ ajuns până la noĭ, ca şi destinaţĭ de provedinţă, ca să fie spre ajutorul şi mântuirea nóstră! Căcĭ marĭ necazurĭ, necazurĭ de secolĭ, aŭ ars inima nóstră. Şi mare mângâiere ne-aŭ adus fraţiĭ noştri din Macedonia!

«Ceĭ puţinĭ nobilĭ românĭ maĭ de frunte eraŭ ca ameţiţĭ în epoca nouă. Se legănaŭ, óre eĭ sunt maĭ mult nobilĭ maghiarĭ, — saŭ maĭ mult Românĭ?

«Poporul român în ora scăpăriĭ sale se vĕdû sărac şi necult, şi fără fruntaşĭ, carĭ să-ĭ conducă bine de a se folosì de darurile libertăţeĭ popórelor.

«Iată că în acéstă oră se arată pe terenul luptelor naţionale Şaguna şi Mocioni, apoĭ la fapte marĭ binefăcĕtóre şi Gojdu, îngerĭ apĕrătorĭ şi ajutători aĭ Românismuluí.

«Aceste familiĭ sunt macedo-române. Ele şi cu alte familiĭ aŭ părăsit în secolul trecut Macedonia şi aŭ aflat altă patrie, popor iarăşĭ român apĕsat. Acì provedinţa le-aŭ dat rolă, ca să se înalţe în fruntea celora, carĭ le cereaŭ ajutorul, — şi eĭ aŭ întins mâna de conducĕtorĭ şi ajutătorĭ. Dumneḑeŭ lucrà neîncetat!»

(A se vedé şi: Ştefan Popovicĭ, *Poftele inimiĭ către cel de bun ghen născutul Domn Athanasie Grabovski de Apadia,* odă tipărită în 18 Ianuar 1824, precum şi *Calendarul* din 1821.)

Se face întrebare însă: dacă coloniştiĭ noştri aŭ ajuns la consciinţa naţională, venind în contact cu fraţiĭ noştri din Austro-Ungaria saŭ prin propria lor desvoltare sufletéscă?

Examinând faptele, obligaţĭ suntem a primì ca adevĕrată şi cea din urmă părere.

În a doua jumătate a seculuĭ al XVIII-lea, vedem că se tipăresce la Veneţia (2) prea interesanta carte pentru cunóscerea dialectuluĭ

(1) V., «în Albumul M.-Român», articolul sĕŭ *Macedo-Româniĭ din Ungaria,* p. 70.

(2) Contactul cu Italia, maĭ ales cu falnica Veneţie, unde cu începutul evului modern arta tipografică erà maĭ desvoltată, ca orĭ-unde, cu uşurinţă se póte înţelege că a contribuit pe lângă cele-alte folóse şi la redeşteptarea simţimîntuluĭ naţional în înfloritórele centre românescĭ din Albania. Se póte afirmà cu mult fond că în aceste centre a avut loc o adevĕrată *renascere,* care însă din causa vitregilor circumstanţe n'a putut să dureze mult, ceea ce erà să fie o adevĕrată fericire pentru tóte naţionalităţile din Peninsula Balcanică. Palatele din Voscopole şi întréga viéţă intelectuală şi materială eraŭ o copie a celor din Italia.

macedo-românesc, *Protepeiria* luĭ Teodor Anastase Cavaliotti, învĕţatul profesor, predicator şi protopop, cu cheltuelile magnanimuluĭ neguţător din Miskolcz, George Tricupa.

Protopopul Cavaliotti ducêndu-se în comuna sa natală, prin tipografia de acolo şi sub a luĭ îngrijire s'aŭ tipărit maĭ multe cărţĭ bisericescĭ în dialectul macedo-român (1) şi cu caractere grecescĭ. Erà o mişcare analogă cu cea din stânga Dunăreĭ, când se tipăriaŭ cărţĭ românescĭ cu caractere slavonescĭ.

Se vede că acéstă mişcare naţională a fost aşà de puternică, în cât patriarchia cu eteria grecéscă s'aŭ alarmat, şi aŭ recurs la tot felul de mijlóce pentru a eĭ sugrumare. Unul din aceste mijlóce a fost Dicţionarul luĭ Daniil, tipărit în Viena la 1802, de alt-fel un mijloc cu totul original. În acel glosar figuréză limba macedo-română saŭ mesio-română, după cum o numesce autorul, cea albanesă şi bulgară alăturea de grecéscă, pentru ca naţionalităţile creştine din Peninsula Balcanică, convinse de frumuseţea limbiĭ grecescĭ, să caute a se grecisà de propria lor bună-voinţă.

În prefaţă cuviosul econom Daniil Mesiodacul spune, exclamă: *Albanesĭ, Românĭ, Bulgarĭ, şi ceĭ de alte limbĭ, bucuraţi-vĕ şi pregătiţi-vĕ toţĭ să vĕ faceţĭ Grecĭ! Lepĕdaţi-vĕ limba cea barbară şi moravurile vóstre şi faceţĭ din ţĕrile vóstre ţĕrĭ grecescĭ.*

Acéstă carte scósă în miĭ de exemplare a fost tipărită cu cheltuéla Archiepiscopuluĭ din Monastir şi distribuită gratis preoţilor, învĕţătorilor şi notabililor de prin comune spre fericirea acelora, carĭ vor îmbrăţişà limba grecéscă, *mama înţelepciuniĭ,* după cum se ḑice în acea prefaţă.

Dejà Patriarchia, prin agenţiĭ sĕĭ, s'a pornit a lucrà pentru marele ideal al elenismuluĭ prin mijlócele cele maĭ necreştinescĭ. După puţin vedem pe Cosma (2), pseudo-sfîntul, întreprinḑênd prin predicele sale

---

(1) Nu cunosc vre-o bibliografie a acestor cărţĭ. Profesorul Gustav Weigand, în călĕtoria sa la Româniĭ din Turcia, după cum mĕ informez, a strîns maĭ multe exemplare, ce ĭ-aŭ fost încredinţate spre a le da la lumină.

Până acum a tipărit *Codex Dimonium,* o predică despre cele şépte vămĭ. Unchiul meŭ, preotul N. Levu din Gopeşĭ, iarăşĭ ĭ-a dat o carte de acéstă natură, fără ca să-ĭ sciŭ cuprinsul, nevoind să mĭ-o arate mie de téma episcopuluĭ. Prea puţinĭ aŭ păstrat aşà cărţĭ blestemate de Patriarchie, de aceea în ḑilele de astăḑĭ maĭ ales sunt fórte rarĭ. Băeţiĭ din familia Dimonie din Ohrida aŭ rupt o ladă plină de aşà preţióse cărţĭ. După afirmarea luĭ Boiagi, numĕrul lor trebuià să fie considerabil.

(2) Socotind necesară cunóscerea faptelor sacrilege ale acestuĭ sfînt am făcut biografia luĭ, care aştéptă ora de a vedé lumina ḑileĭ.

scandalóse grecisarea atâtor comune din Zagorì, unde Românii maĭ mult agricultorĭ, fără cultură, primiaŭ ca adevĕrate spusele agentuluĭ elenisator.

Din causa multelor nenorocirĭ ce ne-aŭ ajuns în acel timp, prin persecuţiunile şi desastrul causat némuluĭ nostru de Ali Paşa, nu s'a putut face o reacţiune în contra defăimărilor şi persecuţiunilor naţionale din partea nouluĭ duşman, care tindeà să ne omóre sufletesce. Ceĭ carĭ puteaŭ opune resistenţă prin glasul lor autoritar, aŭ trebuit să părăséscă ţéra. Reacţiunea s'a făcut la coloniştiĭ noştri din Austro-Ungaria, continuatoriĭ gândiriĭ şi mişcăriĭ naţionale din patria natală.

Atuncĭ vedem că apar doĭ ómenĭ marĭ, apostolĭ aĭ naţiuniĭ nóstre, carĭ, vrednicĭ urmaşĭ aĭ prea sfîntuluĭ Teodor Cavaliotti, aŭ afirmat cu tărie şi cu mândrie existenţa şi originea némuluĭ nostru prin scrierile lor, carĭ aŭ avut rĕsunet în lumea cultă din apusul Europeĭ. Aceştia sunt: G. C. Roza şi M. G. Boiagi (1).

Aceştĭ doĭ ómenĭ, împreună cu Cavaliotti, sunt pentru Româniĭ din Peninsula Balcanică ceea ce Samuil Clain, George Şincai şi Petru Maior aŭ fost pentru Româniĭ din Austro-Ungaria. Ca şi mariĭ apostolĭ, carĭ s'aŭ inspirat de columna luĭ Traian, şi ceĭ treĭ Aromânĭ aŭ simţit că, pentru cunóscerea trecutuluĭ şi a limbiĭ naţiuniĭ, sunt de neapĕrat necesare următórele lucrărĭ: dicţionar, gramatică şi istorie. Lucrările acestea, aŭ gândit apostoliĭ noştri, sunt necesare nu numaĭ pentru ca străiniĭ să ne cunóscă şi să ne aprecieze, ci pentru ca înşuşĭ Românul să se cunóscă pe sine şi să se aprecieze, să se stimeze. Cine dintre Româniĭ amăgiţĭ şi întunecaţĭ la minte nu s'ar simţì mândru şi cu totul transformat în modul sĕŭ de a gândì şi a simţì, după cunóscerea gloriosuluĭ trecut al némuluĭ sĕŭ, a legăturiĭ ce există între naţiunea sa şi cele-lalte fiice ale civilisatóreĭ ginte latinescĭ?!

Roza, deşì doctor în medicină, cu ocupaţiune prea străină de aceea a literelor, totuşĭ, condus de un atare patriotism luminat, s'a simţit dator a se ocupà şi de sănătatea naţiuniĭ sale. Aşà el s'a pus pe lucru şi a dat publicităţiĭ însemnatele scrierĭ: *Cercetare despre Româniĭ saŭ despre aşà numiţiĭ Vlahĭ carĭ locuesc dincolo de Dunăre* (2), Buda

(1) V., în *Alb. M.-Român,* articolul *Macedo-Româniĭ* de marele patriot G. Misail şi *Apostoliĭ Macedo-Românĭ* de G. Popescu.

(2) Cartea acésta pentru Româniĭ de dincolo, adecă din drépta Dunăreĭ, a fost editată de Sergiŭ Hagiadi, român din Cruşova, în Bucurescĭ, la 1867.

Se maĭ spune că Roza a făcut o istorie *despre Româniĭ de dincóce de Dunăre,* tipărită la Buda, în anul 1802.

1809, precum şi: *Măestria ghevăsireĭ (cetireĭ) românescĭ cu litere latinescĭ, carĭ sunt literele Românilor cele vechĭ*, Pesta 1809 (1).

Este de notat dar că medicul Roza, Boiagi, cu atâţia anĭ înaintea luĭ Eliade, aŭ căutat să cureţe limba de împestriţărĭ şi să o scape de literele grecescĭ, după cum Eliade a muncit ca să alunge burduhósele, grebănósele, sucitele şi cârligatele slove slavonescĭ.

M. G. Boiagi, profesor de limba grécă modernă, avênd o cultură literară maĭ întinsă, a scris maĭ mult şi maĭ bine decât Roza.

Gramatica română saŭ macedo-vlahă, *compusă şi pentru prima óră dată la lumină de Mihail Boiagi, profesor la şcóla grecéscă*, tipărită la Viena, în 1813, este opera unuĭ savant.

Ca atare ea a fost apreciată de ómeniĭ învĕţaţĭ şi a avut resunet atât în apus cât şi în rĕsărit.

În prefaţa acesteĭ monumentale opere (2), autorul arată în cuvinte viĭ ceea ce l-a făcut ca să o deà la lumină. Să-l lăsăm ca să vorbéscă singur (3):

«Limba nóstră românéscă — care e vorbită de patru milióne (4) suflete, politicesce preà rĕslăţiţĭ pentru a formà un întreg important, care chiar în Ţéra-Românéscă, cea atât de dăruită de natură, cată în înaltul cerc al societăţiĭ să se supună limbiĭ stăpânitorilor — are garanţiĭ fórte sigure pe surorile eĭ, precum e limba italiană, francesă şi ispaniolă, despre ceea ce şi dînsa ar puté să devie, dacă când-và ar obţiné îngrijirea întreguluĭ ném, de la cel maĭ de sus şi până la cel maĭ de jos grad!

«Ast-fel că Românul, departe de a se ruşinà de limba luĭ, o va considerà din contră ca titlu de laudă. Şi când dînsul îşĭ va împodobì sufletul, cu bună-voinţă şi maĭ de preferinţă are să-şĭ cultive limba luĭ decât orĭ-care altă limbă. Din causele maì sus spuse şi carĭ nu pot fi contradise,

(1) Acéstă carte este cunoscută din recensiunea luĭ B. Kopitar, *Kleinere Schriften*, Viena 1857.

Veḑĭ: Dr. Franz Sartori *Historisch-etnographische Übersicht der wissenschaftlichen Cultur, Geistesthätigkeit und Literatur des Österreichischen Kaiserthums*, Wien 1830.

(2) Ea devenise fórte rară. După ea *Massim* a făcut *Repedea idee de gramatica macedo-românéscă*. Cunoscêndu-se că este insuficientă lucrarea fanaticuluĭ român Massim, Gramatica luĭ Boiagi se retipăresce în Bucurescĭ, la 1863, cu cheltuéla mareluĭ bărbat Costache Negri, cu o prefaţă de D. Bolintineanu. Prima ediţiune s'a făcut cu cheltuéla negustoruluĭ Dimitrie N. Nitta.

(3) De acì se vede că lupta pentru apĕrarea némuluĭ în contra inimiculuĭ, care lucrà pe tóte căile să-ĭ sugrume consciinţa naţională, a devenit acută şi pe calea polemiceĭ literare, aducênd-o cestiunea acésta înaintea tribunaluluĭ civilisaţiuniĭ.

(4) Se vede că strălucitul scriitor n'aveà cunoscinţă despre statistica Românilor, ceea ce e natural pentru timpul în care a scris. Ce ar fi ḑis când ar fi sciut că astăḑĭ numĕrul Românilor e de peste 12 milióne suflete, iar al Grecilor nicĭ de 3 milióne?!

de la sine se învederéză cât de negândite sunt nesăratele cuvinte ale scolasticuluĭ *Neofit Duca* carele, nesciind nicĭ o altă limbă, vrea să distrugă tóte limbile din lume şi să înfiinţeze în locul lor pe a luĭ, pe macaronica grecéscă (după cum în batjocură o numesc propriĭ sĕĭ connaţionalĭ). Şi atât de orb este zelul sĕŭ, în cât doresce acéstă schimbare cu tóte că însuşĭ mărturisesce: că Româniĭ în tóte părţile sunt în stare bună, deşteptĭ şi maĭ cu tragere de inimă spre cele bune decât Greciĭ. Plecând numaĭ de la atare orbire şi ignoranţă copilăréscă, póte să întrebe — ca şi cum ar provocà—: unde aŭ Româniĭ provincie, oraş, preoţĭ, legĭ, nobleţe, etc., etc.

«Ignoranţa ridiculă a calomniatoruluĭ (sicofanteluĭ) vrednică e de a fi amintită, iar câtuşĭ de puţin de a fi discutată. Atâta ḑic că: dacă Româniĭ ar fi fost şi Hotentoţĭ, totuşĭ, şi în acéstă stare, ar fi rĕmas în dreptul şi datoria lor spre a se perfecţionà în propria lor limbă, ca cel maĭ bun mijloc pentru înaintare; dar nicĭ numĕrul de patru milióne nu este lucru care nu merită a fi luat în consideraţiune, maĭ ales pentru un Grec, sciindu-se că numĕrul convorbitorilor sĕĭ nu întrece cu ce-và maĭ mult pe cel maĭ sus amintit.»

Naţionalistul Boiagi merge până acolo cu luminatul luĭ patriotism, în cât arată îngâmfatuluĭ sicofant Duca, că Româniĭ în tóte cele bune sunt superiorĭ Grecilor; dar şi dacă ar fi fost Hotentoţĭ, dînşiĭ aveaŭ dreptul şi datoria de a se cultivà în limba lor maternă.

Acéstă isbucnire aşà de puternică a uneĭ consciinţe românescĭ îngrozise pe agenţiĭ mareĭ ideĭ grecescĭ, de la carĭ, vaĭ! a trebuit să îndure atât de mult şi Principatele Dunărene!

Patriarchul, principalul agent al aceleĭ mişcărĭ cu totul inimică principiilor bisericiĭ luĭ Christos, a trimis teribila afurisenie, care s'a cetit în tóte bisericile credincioşilor ascultătorĭ de dînsul, şi care sunà ast-fel (1):

«Aflu că se rĕspândesce cartea unuĭ blestemat rătăcit al bisericiĭ, a unuĭ Boiagi. Scopul acestuia este de a combate limba grécă din usul credincióseĭ nóstre turme. Comunicaţĭ afurisenia nóstră celor carĭ ar da creḑĕmînt spuselor acestuĭ eretic contra limbiĭ, cu care a vorbit şi vorbesce Dumneḑeirea.»

După cum se vede, acéstă carte, scrisă în limba română, grécă şi germană, a fost distribuită în miĭ de exemplare la fraţiĭ noştri din Impe-

(1) Massim maĭ adaugă despre Gramatica luĭ Boiagi: «Meritar-ar să o retipăréscă Româniĭ (nefăcêndu-se până atuncĭ reeditarea de C. Negri) în eterna memorie a bărbatuluĭ învĕţat, ce consacră tótă viéţa sa la luminarea naţiuniĭ sale şi care fără îndoire se depuse în mormînt cu o mare amărîre sufletéscă, vĕḑênd că tóte silinţele sale fuseseră deşérte, de óre-ce compatrioţiĭ sĕĭ se arătaseră surḑĭ la chemarea luĭ.»

riul otoman, ceea ce demonstră până la evidenţă că se pornise o puternică agitaţiune de redeşteptare naţională.

Din nenorocire Românii din Turcia nu eraŭ la nivelul vederilor şi simţimintelor luĭ Boiagi, Roza şi celor-lalţĭ bunĭ fraţĭ din Austro-Ungaria, de carĭ eraŭ sprijiniţĭ apostoliĭ naţiuniĭ aromănescĭ. Puterea ce exercită Patriarchia cu agenţiĭ sĕĭ asupra fraţilor noştri atât prin biserică, fiind dînşiĭ fórte religioşĭ, precum şi prin influenţa de care se bucură Fanarul pe lângă Sublima Pórtă (1), pe atuncĭ neprevĕḑĕtóre de subminările grecismuluĭ, a făcut imposibilă îmbrăţişarea făţişă a cestiuniĭ naţionale de către Româniĭ din Peninsula Emuluĭ.

Deşì mişcarea pentru redeşteptarea naţională, din motivele expuse, devenià fórte greà, totuşĭ Boiagi, ca şì toţĭ mariì sĕĭ susţinĕtorĭ, nu disperà de triumful drepteĭ cause pentru care luptà. El a rîs de afurisenia patriarchuluĭ necreştin, anticrist (2), şi cu maĭ multă ardóre pornì să lucreze pe calea culturală.

Pentru cunóscerea învĕţăturilor luĭ Christos, aşà de batjocorite de către prelaţiĭ bisericiĭ grecescĭ, Boiagi a tradus *Evangelia.* Într'însa fraţiĭ sĕĭ pot să vadă că fundatorul religiuniĭ nóstre ordonà discipolilor sĕĭ ca învĕţămintele sale, spre a fi pricepute, cată să fie presintate în limba poporuluĭ, la care se duceaŭ spre a-l convertì.

Pentru instrucţiunea lor a făcut: *Fabule ică părămithe şi istoriĭ alepte* şi alte cărţĭ (3), din carĭ cele maĭ multe n'aŭ vĕḑut lumina ḑileĭ, fiind-că după 1823 a plecat în Italia, de unde nu s'a maĭ întors. Ducele de Luca îl angagiase pe acest învĕţat profesor pentru instrui-

(1) Veḑĭ: *Les Grecs, les Valaques, les Albanais et l'Empire ottoman* de marele filo-român părintele **Jean Faveyrial**, Bruxelles.

(2) Dacă Boiagi s'ar fi dus în Turcia, cu siguranţă erà să fie exterminat de către ómeniĭ Patriarchieĭ. Un cas analog s'a petrecut cu Naum Veckilharji, primul apostol al redeşteptăriĭ némuluĭ albanes. El, după refugiarea părinţilor sĕĭ de la curtea luĭ Ali Paşa, trăià la Brăila. Fiind un om fórte învĕţat şi cu ideĭ înaintate, s'a gândit la nenorociţiĭ sĕĭ fraţĭ, aflătorĭ într'o ignoranţă detestabilă. De aceea a compus şi a tipărit maĭ întâiŭ un abecedar albanes. Fiind favorisat de Sultanul de atuncĭ pentru serviciile aduse imperiuluĭ, cu ocasiunea revoltăriĭ şi supuneriĭ tiranuluĭ Ali, a putut obţiné dreptul de a tipărì cărţĭ şi de a deschide şcolĭ în limba sa maternă. După ce a stat la masă, acasă la marele vizir, s'a dus la Patriarchie. Acì a fost înveninat, considerându-se ca un mare inimic al elenismuluĭ. Martirul Naum a lăsat o ladă cu manuscrise, carĭ însă aŭ fost distruse de băeţiĭ nepóteĭ sale Maria Dimake Balaban.

(3) Dintre cele tipărite putem menţionà: *Orbis pictus* de Amon Comenius. tradus de dînsul în ḑece limbĭ: latină, francesă, italiană, daco şi macedo-română, grécă şi germană, Viena 1819. (Veḑĭ: *Calendarul* din 1821, atribuit de d-l O. Lugoşianu luĭ Zaharia Carcalechi.)

rea şi educarea copiilor sĕĭ, aducênd ast fel o daună mare némuluĭ nostru, căruia Boiagi, trăind numaĭ la Viena saŭ la Pesta, puteà să-ĭ deà şi alte scrierĭ însemnate.

La 1815 există la Buda o *Societate culturală a femeilor române* (1).

La 1819 apare la Buda: *Scurtă istorie a naţiuneĭ Române din Dacia şi Macedonia*, carte tipărită de maĭ mulţĭ negustorĭ macedonenĭ.

Vedem dar cum consciinţa naţională la aceştĭ coloniştĭ devine din ce în ce maĭ luminată, orizontul eĭ se întinde din ce în ce maĭ mult, până ce cuprinde pe toţĭ fraţiĭ de acelaşĭ sânge, pe atuncĭ cu toţiĭ persecutaţĭ de o crudă sórte (2).

Tot acelaşĭ lucru îl observăm şi din partea Românilor din monarchia habsburgică. Apostoliĭ lor Clain, Şincai şi Maior, maĭ ales ceĭ doĭ din urmă, cuprind cu mintea şi cu inima lor întregul ném românesc. Petru Maior întrebuinţéză cuvinte, carĭ se află numaĭ în dialectul m.-românesc, ceea ce probéză că dînsul s'a ocupat cu studiarea acestuĭ dialect.

Nu încape îndoiélă, ceea ce de alt-fel este un fapt cert, că erà o strînsă

---

(1) Vedĭ articolul din «Revista Nouă» (anul 1894, p. 278—284) intitulat: *Societatea femeilor române din anul 1815* de d-l O. Lugoşianu, unde se vorbesce despre broşura în versurĭ: *Neujahrs-Geschenk der Herren und Frauen Bürgern und Bürgerinnen walachischer Nation zu Pest am Abend des 31 December* 1819, dargebracht von Petrowitsch, precum şi articolul din *Ofner Zeitung*, No. 89, 90 (1817). V. p. 341.

D-l O. Lugoşianu a maĭ tipărit în *Revista Tinerimea Română*, anul XIV, p. 150, articolul: *Macedoneniĭ din Pesta la începutul seculuĭ al XIX-lea.*

(2) Ca ce-và caracteristic pentru nelimitatul patriotism al aceleĭ mişcărĭ românescĭ pot servì nisce manuscrise *macedo-române* aflătóre la Academia Română. Ele aŭ fost păstrate de familiile Gabrowsky şi Mutowsky şi cuprind următórele lucrărĭ:

a) Material pentru un *Vocabular românesc*, cu explicaţiune în limba grécă şi germană (pag. 1—112);

b) O Gramatică română (pag. 113—169);

c) Încercare pentru o *Gramatică română în limba germană* (pag. 163—268);

d) Sintaxis rectionis et constructionis (pag. 268—300);

f) Catequismul quel mare (pag. 316—347);

g) Traducţiunĭ m.-române din cărţile sacre (partea II-a):

1) *Lunariul* (Mineiul) cuprinde: versurĭ, cântece, sub-cântece, Apostolĭ, Evangheliĭ; urmacetele şi cuminicămintele pentru sĕrbătorile maĭ alese preste an, împreună cu descrierea lor şi viéţa sfinţilor atingĕtorĭ (partea II-a), pag. 350—382);

2) *Treinariul* şi *Cinzecinariul* (Triodul şi Pentacostariul), care cuprinde în sine versurile, cântecele, sub-cântecele, Apostoliĭ, Evangeliile, urmacetele, cuminicămintele, descrierea sĕrbătorilor şi viéţa sânţilor maĭ aleşĭ, precum şi rugăciunea cuminicătureĭ sânte, rugăciunĭ către prea sânta zeunăscătóre, rugăciunĭ deskilinite şi cântecile învieriĭ (pag. 382—426).

Aceste manuscrise pe nedrept sunt numite *macedo-române*, deşi sunt făcute de un macedonean, al căruĭ nume din nenorocire rĕmâne necunoscut. Autorul lor în

legătură între apostoliĭ şi luptătoriĭ redeşteptăriĭ naţionale aĭ celor două ramurĭ ale némuluĭ nostru. Unde găsiaŭ aceştĭ apostolĭ aĭ Transilvănenilor o iubire şi o încuragiare maĭ frăţéscă ca la aceştĭ fraţĭ Aromânĭ, carĭ eraŭ conduşĭ de o imensă dragoste pentru naţiunea şi limba lor?!

Probă despre acésta póte fi faptul că mulţĭ dintre învĕţaţiĭ conducĕtorĭ aĭ némuluĭ nostru de peste Carpaţĭ aŭ putut să-şĭ vadă scrierile lor tipărite prin bună-voinţa şi patriotismul bogătaşilor Macedo-Românĭ şi că multora din aceştia le dedicaŭ operele lor.

D. Cosacovicĭ, un tînĕr dotat cu simţiminte nobile, cu multă inimă, trăind în contact aprópe ḑilnic cu aceştĭ conducĕtorĭ (1), cu aceştĭ apostolĭ aĭ némuluĭ nostru, puteà să fie alt-fel decât aşà cum a fost în tótă viéţa: un naţionalist, un şovinist în cel maĭ larg înţeles al cuvîntuluĭ?! În primul pătrar al seculuĭ al XIX-lea, la Buda erà principalul focar al redeşteptăriĭ naţionale, atât pentru fraţiĭ de peste Carpaţĭ, cât şi pentru ceĭ de peste Em.

Cosacovicĭ a cunoscut pe Roza, Boiagi, Şincai, Petru Maior, Paul Iorgovicĭ şi pe alţĭ fruntaşĭ aĭ némuluĭ din acel timp.

Româniĭ de peste Carpaţĭ eraŭ tare jigniţĭ în desvoltarea lor din partea maghiarismuluĭ, iar ceĭ de peste Em din partea grecismuluĭ. Româniĭ uniţĭ nu pot luptà cu succes în contra inimicilor aliaţĭ. Guvernul sprijinesce pe Grecĭ şi de atuncĭ începe lupta, pentru ca coloniştiĭ noştri să nu se lase a fi jefuiţĭ de bisericile şi şcólele lor de către îndrăsneţiĭ Grecĭ. Slabă speranţă de reuşită, fiind în contra lor şi politica maghiară, care nu puteà vedé cu ochĭ bunĭ dragostea, unirea dintre fraţĭ (2).

Judecând că e maĭ bine a trăì în Ţéra-Românéscă, deşì dominată de străinĭ, dar românéscă, şi unde sufletul redeşteptăriĭ începeà să se simtă pretutindenĭ, junele Cosacovicĭ vine la Craiova şi de la Craiova la Bucurescĭ.

---

prea laboriósa şi vitrega activitate a voit să formeze o limbă literară românéscă cât se póte maĭ aprópe de latina literară, ast-fel că Massim rĕmâne cu mult maĭ pre jos în privinţa latinisăriĭ limbiĭ. Dialectul d-r e maĭ preferat.

(1) Spiritul seŭ avid de sciinţă îl făceà să caute cunoscinţa celor învĕţaţĭ Devine bun amic cu Boiagi, Roza, Gojdu, cu fratele mitropolituluĭ *Şaguna*. (G. Grandea, *Albina Pinduluĭ* din 13 Iulie 1868).

(2) Luptele bisericescĭ din Pesta între Grecĭ şi Românĭ contribuiră mult la deşteptarea simţimîntuluĭ sĕŭ naţional. Ungurĭ, Germanĭ, Slavĭ şi Grecĭ, toţĭ se ridică în contra Românilor. Probă despre acésta este o mulţime de opuscule în contra lor, eşite în timpul acela. (Grandea, l. c.).

IV. Venirea sa în România.

În capitala principatuluĭ Valachieĭ la început a dus-o fórte rĕŭ. Compatrioţiĭ şi concetăţeniĭ, pe carĭ ĭ-a găsit aicĭ, nu semĕnaŭ nicĭ pe departe cu fraţiĭ lor din Austro-Ungaria. Maĭ toţĭ eraŭ cu fumurí grecescĭ în capul lor, şi ce-và maĭ mult: aveaŭ un dispreţ colosal pentru limba şi naţionalitatea lor. Maĭ toţĭ se dedeaŭ de Grecĭ, şi chiar eraŭ, după recunóscerea statuluĭ grecesc, ca supuşĭ aĭ nouluĭ regat, creat maĭ mult prin sângele Aromănilor şi Albanesilor şi prin bună-voinţa puterilor europene.

«Românĭ de viţă nobilă, măréţă, trăind într'o ţéră românéscă şi să le fie ruşine a se numì Românĭ», acésta îl supĕrà pe naţionalistul nostru până la disperare.

Nu e vorba, în timpul acela şi Românĭ din România aveaŭ grózǎ de numele şi de limba lor. Numele de Român ajunsese în ţéra lor sinonim cu cel de ţĕran, ca şi cel de mojic în Rusia.

A trecut un secol de stăpânire fanariotă, în care interval Principatele românescĭ aŭ îndurat cele maĭ nepomenite devastărĭ materiale, fără însă ca moralul fiilor sĕĭ să fi putut fi neatins.

Pe când Româniĭ dormitaŭ, făcêndu-se în nenorocita zăpăcire, ce-ĭ cuprinsese, propriiĭ lor călăĭ, geniul roman, Dumneḑeul Românismuluĭ, veghià vecĭnic neadormit. Marele N. Bălcescu, uimit de supravieţuirea naţiuniĭ românescĭ în urma atâtor nenorocirĭ, ce o copleşiserĕ, credeà că acésta este o minune dumneḑeéscă, *că Dumneḑeŭ, când se scólă diminéţa, maĭ întâiŭ asupra naţiuniĭ românescĭ îşĭ aruncă privirea.*

Pe concetăţeniĭ sĕĭ dar din acel timp, luând în vedere educaţiunea lor cu totul străină şi duşmană educaţiuniĭ românescĭ, nu puteà să-ĭ convingă de drumul greşit pe care apucaserĕ, silinţa luĭ erà zadarnică.

Menţionăm pe uniĭ dintre aceştĭ fiĭ aĭ orăşeluluĭ Meţova saŭ Aminciŭ, carĭ se găsiaŭ în Bucurescĭ: *D. Zaman*, fost paharnic al luĭ Vodă Caragea (1812—1818), cel care a jefuit ţéra, făcênd, în şése anĭ numaĭ, o avere de nouĕ-ḑecĭ şi treĭ de milióne. Zaman continuă a figurà şi la curtea luĭ Alexandru Şuţu, care vine în a treia sa domnie (1818—1821). Un atare om, care servià cu credinţă pe nisce despoietorĭ aĭ Ţĕriĭ-Românescĭ, cu tóte cunoscinţele sale, nu puteà fi iubitor de cinstea şi interesul némuluĭ sĕŭ.

Fraţiĭ *Stamu*, arendaşĭ, eraŭ nepoţiĭ faimosuluĭ Zaman.

Triandafil Paciurea, care a studiat la Ianina, Chios şi Paris cu cheltuéla luĭ Stamu.

Fraţiĭ *Pociŭ*, carĭ eraŭ tovarăşĭ cu fraţiĭ Stamu.

Barta, arendaş, considerat ca om cult (1), erà tovarăş cu fraţiĭ Pociŭ.

Ce-và maĭ târḑiŭ a venit din Rusia şi s'a stabilit în România bogătaşul *Furniga*, cu a căruĭ avere, după voinţa testatoruluĭ, s'aŭ făcut aprópe tóte fântânele, şipotele, din comuna sa natală; între modul de a cugetà şi a simţì al luĭ Cosacovicĭ şi cel al acestor concetăţenĭ aĭ sĕĭ erà un abis. De aceea el s'a îndepărtat de dînşiĭ şi a căutat să se apropie de ómeniĭ, carĭ creaŭ curentul redeşteptăriĭ şi emancipăriĭ naţionale, al căruĭ representant erà nemuritorul Ioan Eliade-Rădulescu.

Acest curent erà în acel timp fórte slab. Ca probă ne póte servì că însuşĭ tatăl părinteluĭ literaturiĭ române, boer din nascere, luase armele pentru Grecĭ cu ocasiunea intrăriĭ în ţéră a luĭ Alexandru Ipsilante cu revoluţionariĭ sĕĭ.

În adevĕr trebue să recunóscem că graţie sălbăticieĭ acelor nemernicĭ, carĭ aŭ omorît şi batjocorit pe Domnul Tudor, ţĕrile românescĭ aŭ fost prea folosite, căcĭ sălbăticia şi dispreţul acelor tâlharĭ faţă de poporul cel maĭ ospitalier aŭ contribuit la deşteptarea maĭ grabnică a consciinţeĭ naţionale, precum şi la căderea domnieĭ fanariote, aceea care în tot-deauna va rĕmâné ca o pată négră în istoria nóstră.

De ar fi fost Româniĭ de piétră şi tot trebuiaŭ să se misce de barbariile, ce aŭ îndurat din partea aceleĭ drojdiĭ a maĭ multor naţionalităţĭ. Să auḑim glasul luĭ Eliade-Rădulescu în acéstă privinţă:

«De ce tatăl meŭ işĭ încinsese spada?... pentru cine s'a devotat el atuncĭ? Pentru cine, o Grecie! Pentru ce a alergat dînsul să se pună sub stégul Vladimirescului?!

«Dar resultatul aceleĭ strînsăturĭ de ómenĭ perduţĭ carĭ veniră cu impostorul fanariat (Ipsilante) a fost devastarea templelor nóstre, măcelărirea părinţilor noştri, violarea virginelor nóstre.

«România a scos un strigăt de durere. Vladimirescu mugì ca un leŭ la vederea lacrimilor sale şi tot Românul s'a grăbit a se unì cu dînsul spre a combate insolenţa străinuluĭ, care violà ospitalitatea şi pătà numele tĕŭ.

«Tare prin lungile tale suferinţe, tu aĭ fost mântuită, o Grecie! Dar nu de Fanarioţĭ, nu de acéstă drojdie spurcată a sclavieĭ.

«Eĭ sfâşiară pe orfanĭ şi văduve, aŭ bĕut sângele Românuluĭ şi aŭ devenit complicĭ.

«O Grecie! cât te-am iubit şi cât rudele mele te-aŭ adorat.

«Eŭ am cîntat triumfurile tale!

---

(1) Barta a făcut istoria renumiteĭ mânăstirĭ din Tesalia, *Meteorul*, care se bucurà de atâtea moşiĭ din România.

«Dar ce fatalitate! ce blestem! tot rĕul ne-a venit fără încetare de la copiiĭ tĕĭ degeneraţĭ.

«Tu aĭ scos adesea din cópsele tale şerpĭ şi ĭ-aĭ rĕspândit cu biciurĭ asupra patrieĭ mele, sora ta.

«Eĭ sunt ceĭ carĭ aŭ umilit naţionalitatea mea maĭ mult de un secol, eĭ, carĭ aŭ rĕsplătit prin batjocură şi chiar prin apĕsare binele ce le-am făcut!

«Eĭ, carĭ aŭ invidiat până şi progresul şi fericirea nóstră! Eĭ, carĭ ne-aŭ adus incendiul şi măcelul la 1821, carĭ vîndură bucată cu bucată patrimoniul nostru!

«Eĭ, arendaşiĭ de moşiĭ şi lipitorile muncitoruluĭ român; eĭ, carĭ parodiară claca, cea plină de umanitate, şi nu s'aŭ servit de ea decât pentru ca să facă la abusurĭ; eĭ, linguşitoriĭ şi corupţiĭ domnitorilor noştri; eĭ, parasiţiĭ boerilor; eĭ, spioniĭ!

«Eĭ, usurpatoriĭ ipocriţĭ aĭ mânăstirilor nóstre!...

«Eĭ inimiciĭ regenerăriĭ nóstre, reacţiunea incarnată, demagogiĭ incendiatorĭ, provocătoriĭ de desordine!

«O Grecie! ce-aĭ făcut ca să ajungĭ o mamă de fiére, un *pandemoniŭ de cabale!*

«Decăderea, umilinţa sclavieĭ, te-a adus în acea stare ca să daĭ nascere la atarĭ monştri!» (1)

Tabloul este cât se póte de viŭ şi cât se póte de dureros. Cosacovicĭ pe la 1821 erà să cadă victimă simţimintelor sale, scăpând ca prin minune de tentativa unor fanaticĭ eterişti, carĭ umblaŭ să pună mâna pe dînsul, fiind considerat cu multă dreptate ca un mare duşman al planurilor grecescĭ.

Din ce în ce dînsul se făceà maĭ bine cunoscut, ast-fel că ajunsese să fie un om de încredere al miculuĭ partid naţional, ce se crease în timpul celor şése anĭ de ocupaţiune ruséscă (1829—1834). Colonelul Câmpineanu, capul aceluĭ partid, ţineà fórte mult la acest Român din Dacia Aureliană.

Imediat cu venirea la domnie a luĭ Alexandru Ghica (1834—1842), om iubitor de binele şi înaintarea patrieĭ sale, D. Cosacovicĭ îşĭ împlinesce una dintre marile sale dorinţĭ, prin îmbrăţişarea carierei militare, pentru care erà făcut. Înalt, spătos, plin de vigóre, cu ochiĭ de vultur, cu caracter expansiv, altruist, idealist, întruniă tóte calităţile unuĭ brav militar. Pe lângă acésta: ostaş în armata românéscă (2), aşà ce-và erà pentru dînsul una dintre cele maĭ înalte fericirĭ.

(1) I. H.-Rădulescu, *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, Paris 1850.

(2) Pe basa Regulamentuluĭ organic s'a înfiinţat corpul de dorobanţĭ, de cordonaşĭ şi al regimentelor de linie.

Vodă Alexandru Ghica, ca şi fratele sĕŭ Vodă Grigore Ghica, fiind iubitor de Românii devotaţi némuluĭ lor, pentru care causă n'a putut să steà mult timp la domnie, şi avênd óre-care simpatie pentru Românii din Turcia, de óre-ce familia sa erà de origine albanesă iar nu grecéscă, l-a primit cu drag în armată pe D. Cosacovicĭ şi încă cu dreptul de nobil.

În noua carieră a înaintat cu paşĭ repeḑĭ, căcĭ erà un om harnic şi instruit. Timp de patru anĭ de la înrolarea sa în armată a putut să ajungă căpitan, ceea ce pe atuncĭ erà mare lucru.

Oficeriĭ (1) de tóte gradele îl simpatisaŭ mult şi nu-l numiaŭ alt-fel de cât simplu: *Macedoneanul* saŭ *Aurelianul*, de care nume el se simţià fórte mândru.

Fiind un oficer, care făceà fala armateĭ române, şi în acelaşĭ timp un om de încredere al prinţuluĭ, căpitanul D. Cosacovicĭ în curând ajunge aghiotant domnesc.

Ca atare el aveà ocasiune să steà cu Vodă maĭ des de vorbă şi să-ĭ pună în vedere ce strălucită faptă este de a ajutà pe Românii din drépta Dunăreĭ ca să ajungă la consciinţa naţională, şi să-ĭ împărtăşéscă nisce planurĭ superbe cu privire la înălţarea naţiuniĭ nóstre. Imaginaţiunea luĭ erà prea caldă, ca şi inima sa.

Prinţul, într'o ḑi, îĭ spuse că ar fi maĭ practic ca ideile sale în acéstă privinţă să le aştérnă într'un memoriŭ şi să-l înainteze spre cercetare frateluĭ sĕŭ Michail Ghica, pe atuncĭ Prim-Ministru.

Cosacovicĭ cu multă bucurie s'a pus pe lucru şi a făcut întocmaĭ cum l-a sfătuit Domnitorul.

Primul-Ministru, după ce l-a cetit, a chemat pe căpitanul Cosacovicĭ, şi ĭ-a spus aceste cuvinte: «Nu este timpul să ne ocupăm acum de asemenea lucrurĭ. Nu veḑĭ că suntem ameninţaţi chiar noĭ aceştia din Ţéra-Românéscă?!» (2).

Căpitanul a cam creḑut că Primul-Ministru aveà dreptate şi a plecat din cabinetul ministerial amărît, căcĭ realisarea măreţuluĭ sĕŭ vis întâlnesce în drumu-ĭ atâtea pedicĭ, fiind circumstanţele aşà de vitrege.

Cerul Principatelor abià se înseninase niţel şi iarăşĭ începe să se

(1) «Erà iubit de toţĭ boeriĭ aflaţĭ în armată: Bibescĭ, Câmpineanu, Filipescĭ, Mănescu. Am auḑit pe mulţĭ ḑicênd că erà cel maĭ brav şi maĭ inteligent din armată.» (Gr. Grandea, în *Albina Pinduluĭ*, l. c.).

(2) Grigore Ghica avuse de gând să vie în ajutorul desvoltăriĭ culturale a acelor Românĭ (din Turcia), dar, căḑênd de la Domnie, n'a avut timp să îndeplinéscă. (D. Bolintineanu, *Călătoriĭ la Româniĭ din Macedonia*).

întunece. Alexandru Ghica, neprimind a fi o unéltă órbă a Cabinetuluĭ din Petersburg, este îndepărtat de pe tron şi înlocuit prin Vodă George Bibescu (1842—1848).

Nu mult după numirea nouluĭ Domnitor, D. Cosacovicĭ a fost nevoit să-şĭ părăséscă cariera militară, cea atât de scumpă luĭ.

Causa este următórea: Bibescu spre a fi şi maĭ bine vĕḑut de către Curtea din Petersburg, a voit să trimită în Rusia câţĭ-và oficerĭ spre a urmà vre-o doĭ, treĭ anĭ la şcolile militare de acolo, maĭ mult ca să înveţe limba ruséscă decât arta militară.

Cosacovicĭ, fiind unul dintre oficeriĭ aleşĭ spre a se duce în ţéra ruséscă, a respins propunerea cu indignare, strigând: «Ce să caut eŭ în Rusia? ca să-ĭ învĕţ eŭ pe Ruşĭ?!»

Ceĭ carĭ făceaŭ parte din partidul naţional eraŭ neîmpăcaţĭ duşmanĭ aĭ rusismuluĭ. Ast-fel erà şi căpitanul Cosacovicĭ.

În urma acestuĭ act de violenţă şi de insubordonare, a trebuit să-şĭ deà demisiunea din armată şi să ésă la pensie. Erà omul principiilor, al convicţiunilor, càrora dînsul cu drag se sacrificà.

V. Cu cine s'a cunoscut şi a conlucrat.

Eşind din armată, Cosacovicĭ a putut să-şĭ sacrifice tot timpul sublimeĭ ideĭ, de care erà stăpânit (1).

Este nespus de dureros şi de descuragiator când cine-và gândesce şi lucréză pentru atingerea unuĭ scop frumos, care nu este priceput de către mediul încungiurător. Câţĭ dintre aceştĭ idealiştĭ n'aŭ fost taxaţĭ de descreeraţĭ şi încă amar persecutaţĭ ca aducĕtorĭ de nenorocirĭ, ca turburătorĭ aĭ ordineĭ publice, ca defăimătorĭ aĭ lucrurilor sfinte!

Cu tóte acestea, firile marĭ merg mereŭ înainte în marginea posibilităţiĭ, avênd nestrămutată credinţă în causa căreia îşĭ inchină viéţa, fiind-că nu le lipsesce convincţiunea în triumful drepteĭ cause, ceea ce de alt-fel ar puté să se întîmple după una saŭ maĭ multe generaţiunĭ.

D. Cosacovicĭ a fost unul din acest fel de ómenĭ, carĭ nu trăesc pentru dînşiĭ. De aceea a fost considerat la început de atâţĭ fraţĭ aĭ sĕĭ, carĭ disperară de salvarea némuluĭ lor, ca un om excentric. Ce e drept, Cosacovicĭ aveà partea sa originală, aveà un caracter puţin comun.

(1) «Din acel timp (de la eşirea la pensie), Cosacovicĭ se consacră apostolatuluĭ sĕŭ. Începù a propagà cu ardóre Românilor de la Carpaţĭ dorul Românilor de la Pind, dor de viéţă şi lumină!» (Gr. Grandea, *Albina Pinduluĭ*, l. c.).

Am amintit că dînsul nu erà străin de micul partid național, ce se formase în timpul Regulamentuluĭ organic.

Treptat, treptat el a putut să se bucure de cunoscința și amiciția celor carĭ aŭ făcut pe 1848, celor carĭ aŭ suferit exilul și tot felul de persecuțiunĭ pentru salvarea Românieĭ și înălțarea întreguluĭ ném românesc.

Cosacovicĭ a fost un bun și stimat amic al celor maĭ mulțĭ din aceste nemuritóre figurĭ. La 1848 el ĭ-a servit ca un soldat credincios și devotat.

Ast-fel el se cunosceà cu: *I. Eliade-Rădulescu, Ioan* și *Dumitru Brătianu, Cesar Boliac, Ion Ghica, Ioan Ionescu de la Brad, Costache Negri, D. Bolintineanu*, etc., și maĭ târḑiŭ cu *Vasile A. Urechiă.*

În aceștĭ uriașĭ el își pusese tótă speranța pentru mântuirea Românismuluĭ din Peninsula Balcanică. Pe dînșiĭ dar trebuià să-ĭ facă a înțelege însemnătatea acelor frațĭ îndepărtațĭ, să-ĭ facă a-ĭ cunósce maĭ bine.

În timpul acela, Româniĭ din Macedonia eraŭ prea puțin cunoscuțĭ în Principatele Dunărene, și vice-versa. Inimicul, prin nenorocita luĭ șcólă și prin necreștinésca-ĭ biserică, a reușit să sape un abis între aceste două ramurĭ ale națiuniĭ nóstre, în cât nicĭ bănuélă nu erà că între ele este vre-o legătură de sânge. Până astăḑĭ sunt atâțĭ Aromânĭ carĭ nu cred că ceĭ, carĭ întrebuințéză dialectul d.-român le sunt frațĭ. Tot din ignoranță, țĕranul român îĭ consideră pe Aromânĭ de Grecĭ.

Așà vedem cu multă admirațiune că martiriĭ de la 1848 cu drag se gândiaŭ la Românismul din Peninsulă, la reînălțarea întreguluĭ nostru ném. Neatârnarea Principatelor erà pentru dînșiĭ primul pas pentru atingerea sublimuluĭ lor ideal, pe care noĭ astăḑĭ cu greŭ îl putem pricepe. Cu atât maĭ puțin putem crede în realisarea luĭ.

În exilul lor, mă283rețiĭ martirĭ și apostolĭ, departe de a le amorțì sufletul sub apĕsarea nevoilor și a rĕutățiĭ omenescĭ, din contră desfășură o energie strălucită. Pe calea ḑiaristiceĭ și a literaturiĭ eĭ mânuesc condeiul cu o artă minunată, căcĭ nimic fals nu erà în înalta lor gândire și simțire. Ceĭ maĭ mulțĭ dintre aceștĭ martirĭ vor rĕmâné sublime figurĭ și în istoria literară a națiuniĭ nóstre.

Să menționăm ce aŭ făcut uniĭ dintre aceștĭ giganțĭ pentru frațiĭ din Balcanĭ în acel timp de restriște pentru întregul românism.

Să începem cu Ioan Eliade-Rădulescu, părintele literaturiĭ româneseĭ. El s'a ocupat cu cunóscerea istorieĭ și a dialectuluĭ fraților Aromânĭ, la carĭ dînsul a ținut tótă viéța sa (1).

(1) Pe lângă cunóscerea activitățiĭ literare a Macedonenilor din Austro-Ungaria, aŭ maĭ fost nisce scrierĭ ale unor străinĭ de la începutul secoluluĭ al XIX-lea, carĭ aŭ influențat fórte mult asupra acestor luptătorĭ aĭ națiuniĭ pentru înțelegerea și apreciarea valoriĭ Românismuluĭ de peste Balcanĭ. Așà aŭ fost:

Iată un pasagiŭ din poetica sa prosă, din cartea *Souvenirs et impressions d'un proscrit*, pag. 90:

«. . . . . Marco Bociari, Grivas, Giavella, copiĭ aĭ Pinduluĭ, vlăstare d'ale luĭ Adrian, sânge d'al Italieĭ, Românĭ din Macedonia, fraţĭ aĭ fraţilor meĭ, salutare! Numele vóstre rĕsună la urechile mele şi inima mea palpită de bucurie. Glorie vouĕ, glorie Românieĭ!

«Voĭ aţĭ liberat Grecia degenerată; devotamentul vostru şi inima vóstră generósă v'aŭ rĕsbunat în mod nobil în contra depravăriĭ, care de secole insultă pe părinţiĭ voştri cu numele de Românĭ-Şchiopĭ (Kuţo-Vlahĭĭ).

«Românĭ-Şchiopĭ! Şi voĭ aţĭ reînălţat Grecia!... Voĭ, sub comanda cărora Grecul cel olog învĕţă cum să urmăréscă pe neamic.

«Voĭ, şchiopĭ! voĭ, cu fruntea de leŭ, cu braţele erculiane, cu piciórele la fel cu cele ale ḑeilor luĭ Omer, carĭ săriaŭ din munte în munte (1).»

Despre ocupaţiunea sa cu studiarea dialectuluĭ Macedo-Român, găsim tipărită în «*Curierul de ambe sexe*», pag. 33, o scrisóre a luĭ Eliade către C. Negruţi.

Dimitrie Brătianu a visitat cósta apusénă a Epiruluĭ şi în călĕtoria sa din exiliŭ a avut ocasiunea de a cunósce pe mulţĭ din aceştĭ îndepărtaţĭ fraţĭ, pentru carĭ a păstrat o neţĕrmurită dragoste şi interes până la cele din urmă momente ale vieţiĭ sale. În casa sa s'aŭ ţinut maĭ multe întrunirĭ ale patrioţilor macedonenĭ, de carĭ a putut să se servéscă cu folos pentru binele naţiuniĭ şi al ţĕriĭ, când a fost Ministru şi Prim-Ministru.

Ca agent diplomatic al ţĕriĭ la Constantinopole, el a lucrat cu mult

---

L. Pouqueville, consulul frances de la curtea luĭ Ali Paşa din Ianina, care a scris cu mult entusiasm despre Aromănĭ„ în cartea sa: *Voyage en Grèce*. Paris 1820.

Colonelul *W. Martin Leake*, care a călĕtorit în Grecia şi Epir, între aniĭ 1800—1810 în cartea sa: *Travels in Northern Greece*, London 1835, acest învĕţat engles vorbesce de *Marea Românie* (Megale Vlahia), de eroismul şi aptitudinile multiple ale Aromănilor, cu multă laudă. El este cel dintâiŭ, care reunesce textele cronicarilor bizantinĭ cu privire la istoria nóstră, tipărindu-le în cartea sa: *Researches in Greece*, London 1874.

E. M. Cousinéry, fost consul general al Franciei la Salonic, a scris de asemenea în termenĭ elogioşĭ pentru fraţiĭ Aromănĭ, în cartea sa: *Voyage dans la Macédonie*, Paris 1831.

Ami Boué, La Turquie d'Europe, Paris 1840.

De observat este că maĭ toţĭ scriitoriĭ străinĭ aŭ vorbit de Aromănĭ cu laudă, considerându-ĭ ca poporul cel maĭ înaintat din Peninsula Balcanică.

Marilor de la 1848 nu le scăpă din vedere şi *Edrisi*, istoricul persan, care a scris despre *Turco-vlahiĭ* din Tartaria.

(1) Grigore Grandea, care în 1865 a ţinut la Ateneul din Bucurescĭ o conferinţă despre: *Româniĭ de la Emus*, a făcut un studiŭ istoric despre aceştĭ Românĭ, liberatorĭ aĭ Grecieĭ. (V. *Albina Pinduluĭ*, p. 92, 131, 153.)

devotament pe lângă Sublima Pórtă pentru obţinerea permisiunii înfiinţării de şcolĭ românescĭ în Imperiul otoman, precum şi pentru apĕrarea primilor apostolĭ aĭ redeşteptării Aromânilor, carĭ aŭ fost aşà de persecutaţĭ de către agenţiĭ grecismuluĭ.

D. Bolintineanu, naţionalistul neîntrecut, cel a căruĭ poesie curge ca un torent cristalin, fiul luĭ Cosmad din Niculiţa, a scris şi a lucrat mult pentru fraţiĭ din ţéra, unde s'a născut şi tatăl sĕŭ.

Prin faptul că părintele sĕŭ şi rudele sale din România îĭ povestiaŭ multe şi mărunte despre Aromânĭ, precum şi prin acel al simţimîntuluĭ, se explică uşor ardórea activităţiĭ luĭ Bolintineanu pentru a-şĭ redeşteptà şi a-şĭ face cunoscuţĭ pe aceştĭ fraţĭ aĭ sĕĭ.

Cartea sa: *Călètoriĭ la Româniĭ din Macedonia şi muntele Athos* (1), Bucurescĭ 1863, a făcut o adevĕrată revelaţiune în Principatele Românescĭ despre acéstă ramură a némuluĭ nostru, stârnind în inimile românescĭ un entusiasm puternic.

Macedonenele, un volum de gingaşe poesiĭ, în carĭ se cântă subiecte de la fraţiĭ din Macedonia, iarăşĭ va rĕmâné un monument neperitor pentru preamărirea acestuĭ nemuritor al naţiuniĭ nóstre, care şĭ-a dat sufletul pe patul spitaluluĭ. El nu s'a gândit câtuşĭ de puţin la sine, ci numaĭ la naţiunea sa.

În exilul sĕŭ, Bolintineanu a lucrat pe lângă Guvernul otoman pentru reînălţarea Aromânismuluĭ. Iată ce ne spune dînsul în acéstă privinţă:

«Adresasem un memorandum luĭ F. (Fuad) Paşa în privinţa îmbunătăţiriĭ sórteĭ acestor poporaţiunĭ române, arătându-ĭ tot de odată şi interesele Imperiuluĭ otoman de a întinde mâna şi de a creà şcolĭ românescĭ, bisericĭ cu preoţi de-aĭ lor, şi a organisà dintre aceĭ Românĭ o miliţie armată pentru garda linişteĭ publice şi a derventelor (strîmtorilor, trecĕtórelor din munţĭ), în felul grănicerilor şi dorobanţilor noştri. Înţelegĕtorul Paşă pricepù tótă importanţa uneĭ asemenea ideĭ; dar lucrul se amânà pentru cuvinte de oportunitate (2).

Cosacovicĭ erà în strînsă amiciţie cu poetul redeşteptăriĭ naţionale, pe care în exilul sĕŭ ca şi alte dăţĭ l-a ajutat bănesce, cu tot ce ĭ-a fost în putere.

Ion Ghica, guvernatorul Samosuluĭ, împreună cu *Costache Negri* şi *Ioan Ionescu* (de la Brad), fac acelaşĭ lucru. Şi dînşiĭ în exilul lor, stând la Constantinopole, aŭ adresat un atare memoriŭ pentru Româniĭ de sub dominaţiunea otomană, invocând argumente puternice, prin

(1) V. *Gazeta Macedonieĭ* din 7 şi 21 Septemvrie 1897.

(2) *Călĕtoriĭ* (loc. cit.)

carĭ se probà până la evidenţă că protegiarea lor nu póte fi decât spre folosul aceleĭ dominaţiunĭ, ceea ce şi până în ḑiua de astăḑĭ este purul adevěr.

Ion Ghica, marele om de stat, amintesce despre Aromânĭ în cartea sa: *Amintirĭ din pribegie după 1848*, precum şi despre întâlnirea ce a avut la Paris cu marele diplomat al Greciei, Coletti, cel de origine macedo-română.

Ioan Ionescu (de la Brad) ne povestesce cu ce ocasiune ĭ-a putut cunósce pe fraţiĭ sěĭ din Epir, în articolul sěŭ: *Păstoriĭ românĭ din Tesalia*, publicat în Albumul Macedo-Român.

El, pe la 1852, fiind administratorul moşiilor unuĭ paşă din Tesalia, venise un *celnic*, un fruntaş din Epir ca să închirieze de la dînsul locurĭ pentru păşunatul vitelor în timpul erniĭ.

«Un om intră în casă, om înalt şi frumos, cu sarica albă îmbrăcată, cu cămaşa peste iţarĭ, cămaşă nu fustanelă grecéscă, cu căciula în mână, căciulă nu fes turcesc, îl poftiĭ să şédă, căcĭ pe acolo orĭ-cine intră în casă maĭ întâiŭ şéde, se pune saŭ jos pe rogojină, saŭ pe divan, după cum se crede el că este demn să şédă. Şi apoĭ, după ce şéde, salută. Omul se puse jos, îl poftiĭ pe divan, unde şi venì şi se aşeză cu respect, adecă cu picióreIe îndoite la genunchĭ subt dînsul.»

«Când mě pogoriam de la Leftorohori, vĕḑuĭ în valea Alasoneĭ şi a Domeniculuĭ o mulţime de turme de oĭ! eraŭ peste 150 de miĭ de capete. Ciobaniĭ veniseră la ernatic, *hibernaculum.*

«Turmele veniaŭ cu miile, câte o mie de capete în fie-care turmă, precedată şi urmată de caĭ încărcaţĭ cu bagage şi de o mulţime de ómenĭ, femeĭ şi copiĭ. Dedeĭ pintenĭ caluluĭ şi eşiĭ înaintea unuĭ grup numeros, poruncind ómenilor din suita mea să se ducă la Vlahoianĭ să întindă corturile şi să facă de mâncare, să conăcim acolo. Aveam 40 de ómenĭ cu mine, arnăuţĭ daţĭ de pază.

«Am rěmas uimit vĕḑêndu-ĭ pe toţĭ curat şi bine îmbrăcaţĭ, albĭ şi rumenĭ la faţă, înalţi, frumoşĭ, bine făcuţĭ şi cu voie bună. Dar femeile? Cât de bine le steteà cu iţarĭ şi cu opincĭ, cu cămăşĭ albe cusute cu altiţe, cu cosiţele împletite cu panglicĭ roşiĭ şi albastre şi acoperite cu ştergare albe de in şi de mătase. Încălţămintea la toţĭ erà opinca! Opinca, astă încălţăminte de predilecţiune a Românuluĭ, m'a făcut să-ĭ salut, luându-mĭ «fesul din cap! Nu se iea fesul din cap. Dar ce să facĭ? Mĭ-am uitat de mórea «turco-grecéscă. Mĭ-am adus aminte că şi eŭ sunt din ţéra unde se pórtă «opinca şi am salutat opinca.

— Dar ce sunteţĭ voĭ?

— *Him Rumânĭ,* mi se rěspunse de unul, care se apropie de mine cu capul gol. Şi eŭ eram cu capul descoperit.

— Dar oile ale cuĭ sunt?
— Nóstre, noĭ him pastorĭ (picurarĭ)»...

Poetul iobagiuluĭ şi prea talentatul ḑiarist *Cesar Bolliac* (1) a fost un neobosit luptător pentru causa românéscă din Balcanĭ şi în acelaşĭ timp bun amic cu D. Cosacovicĭ. Prin ḑiarul sĕŭ *Buciumul* a luat des cuvîntul, îndemnând guvernele şi publicul din România spre a se interesà de sórtea fraţilor din drépta Dunăreĭ.

Marele cetăţean, *C. A. Rosetti*, de asemenea bun amic cu eroul acesteĭ scrierĭ, prin graiŭ viŭ, prin scris şi prin faptă, a lucrat pentru Macedo-Româniĭ, prea iubiţĭ de dînsul. În ḑiarul sĕŭ de fericită memorie *Românul*, eraŭ colónele deschise pentru causa aromănéscă.

Generalul Tell şi *Ioan Brătianu* aŭ lucrat cu râvnă pentru cestiunea macedo-română. Şi dînşiĭ ţineaŭ mult la naţionalistul D. Cosacovicĭ, pe care în tot-deauna l-aŭ încuragiat.

Ilustrul I. Brătianu, unul dintre executoriĭ testamentuluĭ sĕŭ, maĭ târḑiŭ, ca Prim-Ministru al Regeluĭ Carol, a dat un avînt considerabil cestiuniĭ nóstre din Peninsula Balcanică. Acestuĭ conducĕtor de partid Cosacovicĭ pururea ĭ-a fost un oştean fórte devotat.

Maĭ putem amintì şi pe genialul diplomat *Michail Kogălniceanu*, prin a căruĭ intervenire ministerială s'a obţinut memorabila *iradeà a* luĭ Savfet Paşa, prin care se acordă deplină libertate pentru înfiinţarea de şcolĭ românescĭ în Imperiul otoman, pe *I. Maiorescu*, autorul scrieriĭ: *Călĕtorie la Româniĭ din Istria*, şi pe însemnaţiĭ patrioţĭ de maĭ târḑiŭ: *G. Grandea* şi *V. A. Urechiă*, părintele Societăţiĭ de cultură macedo-română.

Maĭ mulţĭ sunt mariĭ patrioţĭ din generaţiunea trecută, carĭ cu dor s'aŭ gândit şi aŭ lucrat pentru îmbunătăţirea sórteĭ Aromănilor, lumînăriĭ cărora se puneaŭ şi se pun marĭ pedicĭ de către rĕŭ-voitoriĭ creştinĭ, dar nu este locul aicĭ a-ĭ cercetà pe toţĭ. Tinerimea cultă macedoneană însă va căutà să înlăture acéstă lacună printr'o scriere consacrată numaĭ acesteĭ cestiunĭ, fiind pentru dînsa o datorie sacră a exprimà din partea poporuluĭ ce represintă tributul de înaltă recunoscinţă faţă de mariĭ sĕĭ binefăcĕtorĭ.

(1) Este interesantă şi povestirea acestuĭ apostol şi martir al naţiuniĭ nóstre, cum în exilul sĕŭ a cunoscut pe fraţiĭ sĕĭ Macedo-Românĭ la renumitul bâlciŭ din Uzunjova, în Rumelia, stând cu eĭ la masă şi conversând despre limba şi naţiunea românéscă.

A se vedé la *Anexe* o parte din Memoriul sĕŭ adresat M. S. Împĕratuluĭ Francesilor, relativ la Macedo-Românĭ.

VI. Comitetul macedo-român.

Cădênd revoluţiunea de la 1848, atât în Principatele românescĭ cât şi în Transilvania, o grea şi rece promoróćă se pogorî peste némul românesc de pretutindenĭ. Speranţa mântuiriĭ némuluĭ dispăruse chiar din inimile unor bravĭ veteranĭ.

Prin convenţiunea de la Balta Liman (1849), *Domniĭ ajunseră nisce simpli slujbaşĭ aĭ consululuĭ rusesc, autonomia un nume, naţionalitatea ca şi îngropată, ţĕrile române luate ca zălog de Rusia* (1), cu gândul de a le deţiné pentru tot-deauna şi chiar de a-şĭ întinde stăpânirea şi asupra celor-lalte provinciĭ din Turcia europeană. Tocmaĭ când pericolul ameninţà cu distrugere fiinţa ţĕrilor românescĭ, de a căror sórte se légă viitorul întregeĭ nóstre naţiunĭ, iată că isbucnesce răsboiul Crimeeĭ, cel prea binecuvîntat pentru consecinţele sale binefăcĕtóre.

După acest strălucit eveniment stéua naţiuniĭ, care a pălit un moment în faţa aceluĭ uriaş pericol, îndată apare radiósă pe bolta ceruluĭ sĕŭ înseninat ca prin farmec, ca printr'o minune dumnedeéscă.

Prin tractatul de la Paris (1856), Principatele românescĭ sunt invitate de către puterile semnatare să-şĭ exprime dorinţa cum le-ar convenì ca să-şĭ asigure sórtea. Posiţiunea geografică şi originea latinéscă a poporuluĭ din aceste ţĕrĭ Danubiene aŭ determinat pe puterile marĭ să facă un atare act de extremă mărinimie.

Caimacamul din Muntenia, Alexandru Ghica, care ţineà àşà de mult la fostul sĕŭ aghiotant domnesc D. Cosacovicĭ, fiind un mare patriot, convocându-se *divanurile ad-hoc*, ţineà şi influenţà pentru *unirea* celor două Principate sub un singur Domn; Vogoridi însă, străin de némul nostru, şi unélta străinuluĭ, lucrà cu totul contrariŭ.

Cu tóte infernalele intrigĭ şi colosalele pedicĭ ale lacomilor vecinĭ, ideia uniriĭ a triumfat, graţie marilor luptătorĭ de la 1848, a geniuluĭ român şi în special a Împĕratuluĭ frances Napoleon al III-lea, căruia naţiunea românéscă şi întréga ginte latină în vecĭ îĭ va fi recunoscĕtóre.

În Ianuarie 1859, colonelul Cuza a fost ales ca Domnitor de ambele Principate sub numele de *Alexandru Ioan I.*

După acéstă neaşteptată fericire, o reînălţare morală a cuprins întréga nóstră naţiune. Şi ceĭ maĭ slabĭ de înger dintre Românĭ pe dată

(1) Grigore Tocilescu, *Istoria Românilor*, Bucurescĭ 1900.

şi-aŭ schimbat simţimintele şi principiile. A ajuns timpul ca orĭ şi cine să se mândrescă cu numele de Român.

Macedoneniĭ, ca şi alţĭ Românĭ carĭ până atuncĭ trăiaŭ în ţĕrile românescĭ sub protecţiunea uneĭ puterĭ străine—de óre-ce cu mult maĭ folosit erà cine-và de a trăì ca neromân în aceste prea încercate ţĕrĭ,—pe dată se lépĕdă de condiţiunea străinuluĭ.

Cât de mândru şi fericit s'o fi simţit în acest timp rĕposatul D. Cosacovicĭ! Într'un singur moment el a trebuit să se simtă rĕsbunat de tóte amărăciunile, cu carĭ l-aŭ adăpat vreme îndelungată connaţionaliĭ sĕĭ din Turcia, trăitorĭ în stânga Dunăreĭ.

Apostolul n'a căutat să-şĭ rĕsbune, ceea ce îĭ steteà în putere, ci s'a bucurat de pocăirea celor rătăciţĭ şi ĭ-a îmbrăţişat frăţesce.

Numaĭ pe un singur duşman el n'a putut să-l erte în tótă viéţa sa; pe cel care a lucrat şi lucréză pentru omorîrea consciinţeĭ naţionale a némuluĭ sĕŭ.

Omul acesta de câte orĭ n'a plâns în tăcerea nopţiĭ, gândindu-se la nenorocirile ce năvăliră asupra naţionalităţiĭ sale din drépra Istruluĭ. Nelegiuirile Sfîntuluĭ Cosma, sacrificiile Aromănismuluĭ la 1821 penliberarea unuĭ inimic şi pentru propria luĭ peire, precum şi ultima revoluţiune de la 1864 (1) a celor treĭ marĭ comune din Epir: Sa-Marina, Perivoli şi Avdela, eraŭ vecĭnic viĭ în memoria luĭ.

‹ Şcólă, lumină, este singura mântuire a némuluĭ meŭ!» Acésta erà devisa sa şi aceşteĭ devise, după cum vom vedé, şĭ-a sacrificat viéţa.

Abià a trecut un an de la proclamarea ca domnitor a luĭ Cuza Vodă şi Cosacovicĭ începe să se pună pe lucru pentru realisarea vechiuluĭ sĕŭ program naţional. Acum nu maĭ erà timpul de sub a doua domnie a luĭ Alexandru Ghica în ţéra Muntenéscă. El n'a fost amăgit în frumósele sale speranţe.

Chiar după un an de la proclamarea *Uniriĭ*, în 1860, Cosacovicĭ,

---

(1) La 1864 Rusia intrând în luptă cu Turcia, Guvernul grecesc a fost sfătuit să ridice armele în contra Osmanliilor spre a scăpà şi pe creştinii din Macedonia. Guvernanţiĭ din Atena, vĕḑênd turnura ce luaŭ lucrurile prin intervenirea Anglieĭ, Franţeĭ şi a Sardinieĭ, n'aŭ cutezat să facă pasul, la care aŭ fost îndemnaţĭ. Pentru ca să nu displacă însă Curţiĭ din Petersburg, de care grecismul aveà trebuinţă şi frică, agenţiĭ acestuia, archiereiĭ din Epir şi consulul din Ianina aŭ amăgit pe Româniĭ din ḑisele comune, hotărîndu-ĭ la revoltă. Nenorocirile Românilor nu costaŭ nimic pe Grecia şi în acelaşĭ timp se arătă supusă ordinuluĭ rusesc. În adevĕr după straşnica luptă din valea Filureană, acele marĭ comune aŭ fost copleşite de armată şi aprópe distruse. Atuncĭ aŭ perit însemnaţiĭ ómenĭ: Gogu Mişu, Poghiţa, Hagi-Matazi, Exarhazi, etc.

după óre-care trudă reuşesce să formeze un *comitet Macedo-Român* (1) dintre ceĭ maĭ bunĭ Aromânĭ, ce se aflaŭ atuncĭ în Bucurescĭ.

Membriĭ acestuĭ comitet eraŭ: fraţiĭ *Goga* din Clisura, poetul *Michail Niculescu* din Târnova, *Zisu Şideri* din Sear şi *Toma Tricopolu* din Cruşova.

Primul act al acesteĭ grupărĭ, care a trecut în analele istorieĭ nóstre, a fost un apel către fraţiĭ din Împĕrăţia otomană, arătându-le necesitatea de a se întrunì şi a se rugà Domnuluĭ în limba lor maternă. Apelul, redigiat în limba română şi grecéscă, a fost tipărit în miĭ de foĭ volante şi distribuit pretutindenĭ, pe unde se aflaŭ fraţĭ de aĭ lor Aromânĭ (2). Începutul pentru o întreprindere aşà de mare erà greŭ de tot. Înainte de tóte lipsiaŭ mijlócele materiale pentru înfiinţare de şcolĭ românescĭ.

De o cam dată însă Statul românesc nu-ĭ puteà ajutà. Atâtea nenorocirĭ, carì aŭ cădut asupra frumóseĭ Românii, nu se puteaŭ înlăturà într'un singur an. Tot de odată, din lipsa maturităţiĭ parlamentare, ceea ce erà fórte natural, guvernele se succedaŭ la prea scurte intervale. De aceea membriĭ comitetuluĭ de maĭ sus s'aŭ mărginit la folositorul fapt de a se pune în corespondenţă cu Aromâniĭ din tóte părţile şi de a-ĭ face cât se póte maĭ bine cunoscuţĭ în ţéră şi în străinătate.

Dejà concursul celor maĭ însemnaţĭ ómenĭ le erà asigurat. Se aşteptà numaĭ momentul oportun ca să intervie pentru procurare de mijlóce

Un mijloc eficace pentru a scăpà ţéra de un jaf năprasnic şi de a se puté venì în ajutorul redeşteptăriĭ fraţilor din drépta Dunăreĭ erà secularisarea averilor mânăstirilor închinate. În parte înfiinţarea de şcolĭ românescĭ în Imperiul otoman, prin venitul acelor averĭ, justificà secuestrarea lor. Scopul filantropic nu erà depăşit.

---

(1) Gr. Grandea, în biografia luĭ Cosacovicĭ, spune: «A invocat concursul maĭ multora dintre fraţiĭ sĕĭ şi nu aflǎ într'înşiĭ decât amorţélă şi scepticism. În cele din urmă făcù un apel publicat în gazeta Dâmboviţa, după care d-niĭ Goga fraţĭ, Zisu Sideri, Niculescu, Tricopolu ĭ-aŭ promis că-l vor susţiné şi vor suferì împreună tóte pericolele.»

Apelul menţionat nu s'a putut găsì în Dâmboviţa, dar nu este de credut că rĕposaţiĭ de maĭ sus aveaŭ trebuinţă de rugăminte, find dintre ceĭ maĭ înfocaţĭ naţionalişti.

(2) Tatăl meŭ, care în acel timp erà negustor la Galaţĭ, a adus la Gopeşĭ, comuna sa natală, un exemplar din acel apel, al căruĭ cuprins impresionă mult pe Macedonenĭ. Cu tóte cercetările, eŭ nu l-am putut găsì. După asigurarea unuĭ vechiŭ profesor, el este cuprins în prefaţa macedo-română a latinisatoruluĭ Massim.

Sub ministerul luĭ *N. Kretzulescu*, în ḑiua de 22 Decemvrie 1862, Camera votéză acéstă secuestrare.

Iată ce spune *Buciumul* din 1 Ianuarie 1863, în articolul sĕŭ intitulat:

«Mânăstirile române din Macedonia.

«Sunt secolĭ de când Statul român clădesce, împodobesce şi întreţine mânăstirĭ în Macedonia, în *România mare*, în *Valachia-mare,* precum o numesce *Vilharduin*, Euric Valansien şi alţiĭ, precum o numesc toţĭ cronicariĭ Grecĭ saŭ Românĭ greciţĭ din imperiul de jos, în România (Rumelia), precum aŭ numit-o toţĭ Sultaniĭ de când aŭ cucerit-o şi până în ḑiua de astăḑĭ.

«Sunt secolĭ de când mereŭ vĕrsăm comorĭ în aceste mânăstirĭ române, clădite unele din timpiĭ Justinianilor, şi altele din timpiĭ Aţanilor şi altele din timpiĭ Basarabilor. Atât am maĭ conservat în imperiul nostru de dincolo de Dunăre, cucerit şi cotropit de Turcĭ, după ce l-aŭ desnervat şi demoralisat Greciĭ.

«Onóre eternă, recunoscinţă profundă Camereĭ legislative din 22 Decemvrie 1862!! Ḑi memorabilă, egală cu ḑiua când Tudor a recucerit dreptul a ne guvernà prin noĭ înşi-ne, egală cu 11—13 Iunie, egală cu ḑiua când am aridicat graniţa de la Milcov! — Fie cuvîntaţĭ astăḑĭ toţĭ câţĭ aŭ luat parte la acest măreţ vot!

«Macedoneniĭ geloşĭ de naţionalitatea lor trebue să serbeze ḑiua de 22 Decemvrie. *Eĭ vor auḑì de acì înainte pe preot a se rugà luĭ Dumneḑeŭ pentru dînşiĭ în limba patrieĭ lor; şi juniĭ lor vor urmà o instrucţiune naţională în limba română, după programa Ministruluĭ Instrucţiuneĭ publice din Bucurescĭ.*

«*Acéstă politică naţională română trebue să surîdă fórte graţios în Cabinetul Sultanilor.*

«Luĭ Napoleon III nu se póte să nu-ĭ placă, fiind conform cu programa luĭ Napoleon I, cu care eroul modern a deschis acest secol şi era naţionalităţilor.

«Italia şi Spania cu Portugalia aŭ să se felicite la acéstă *descoperire nouă de fraţĭ atât de bine dotaţĭ de natură ca indiviḑĭ, şi atât dotaţĭ de sórte cu posiţiunea lor teritorială.*

«Rusia chiar, protectórea ortodoxieĭ întregĭ, nu sciŭ pentru ce s'ar obstinà să ne sacrifice în tot-deauna Grecilor. Noĭ ne-am amestecat şi *ne-am vĕrsat sângele mult şi adesea-orĭ* cu Ruşiĭ pentru gloria lor şi pentru interesul nostru şi al lor; iar când vom începe să-ĭ contăm ca amicĭ, suntem şi în posiţiune şi în numĕr a-ĭ interesà maĭ mult decât Greciĭ.

— Dar Româniĭ, aŭ fost ingraţĭ către Rusia, — ḑic Muscaliĭ ceĭ proştĭ, carĭ cred că se vor găsì naţiunĭ, carĭ să abdice la naţionalitatea lor.

— Apoĭ şi Greciĭ, în favórea cărora s'a despuiat în tot-deauna Statul ro-

mân, pentru carĭ Rușiĭ aŭ făcut mult maĭ mult decât se pretinde că ar fi făcut pentru Românĭ.

«Dar în politică nu este simpatie saŭ antipatie, nu este ură, nu este rĕsbunare, nu gratitudine și ingratitudine; este numaĭ interes. — Interesul Rusieĭ dar s'ar unì cu acéstă politică națională română.

«*Așteptăm să vedem așternerea budgetuluĭ de cheltuelĭ din veniturile desrobite ale acestor mânăstirĭ*».

1863 este un an memorabil în istoria Românismuluĭ din Em. Causa redeșteptăriĭ acesteĭ părțĭ a némuluĭ a intrat în politica națională. Ea este acum îmbrățișată și ajutată pe față de ómenĭ sus pușĭ, de conducĕtorĭ aĭ cârmeĭ Statuluĭ.

În acest an, Comitetul Macedo-Român, primenindu-se, îl vedem că se compune din următoriĭ membri: *D. Bolintineanu, Cesar Bolliac, C. A. Rosetti, Christian Tell, D. Cosacovicĭ, Iordache Goga și Zisu Sideri.*

Noul comitet șĭ-a pornit acțiunea pentru atingerea sfîntuluĭ ideal al redeșteptăriĭ fraților Românĭ dintre Dunăre, Adriatica și Archipelag, prin introducerea limbiĭ lor în șcóla și biserica lor, printr'un apel (1) care este un capo-d'operă în genul sĕŭ, ceea ce denotă înaltul patriotism, de care eraŭ însuflețițĭ aceĭ nemuritorĭ.

Din causa importanțeĭ ce presintă, îl dăm în întregime.

«Fraților Românĭ din Epir, Macedonia, Tesalia și Albania!

«*Părțile uneĭ națiunĭ nu pot avé consciință despre ele înși-le decât numaĭ studiind bine istoria națiuniĭ mume și căutând a se apropià cât se póte maĭ mult de orginea lor.*»

«Națiunea română este o ramură din marea națiune a Romanilor; trebue dar să scie cine aŭ fost Romaniĭ, să vadă ce este ea astădĭ și să cugete la ce póte fi. Tóte surorile sale majore, cum Franța, Italia, Ispania și Portugalia, ĭ-aŭ apucat înainte și cu naționalitatea și cu literatura și civilisațiunea.

«Dar Româniĭ din Dacia Traiană, începênd a cugetà să-șĭ desrobéscă naționalitatea, care erà înăbușită de alte popóre străine, înaintéză cu pașĭ marĭ ca să ajungă pe surorile sale și pe mama sa Italia; și grație Domnuluĭ într'un timp fórte scurt, partea cea liberă a Românieĭ a făcut progres însemnat. *Voĭ însă, fraților din Dacia luĭ Aurelian, voĭ ațĭ rĕmas într'o posițiune critică și sunterĭ amenințațĭ din dĭ în dĭ a vĕ contopì în celelalte naționalitățĭ, încongiurațĭ din tóte părțile de naționalitățĭ cu totul străine voué, apĕsațĭ de pretutindenea de influența străină, ațĭ ajuns în*

(1) *Buciumul* din 5 Ianuarie 1863.

stare maĭ a nu vĕ maĭ cunósce pe voĭ înşi-vĕ şi a rupe tóte legăturile cu fraţiĭ voştri, maĭ cu sémă de când nisce fanaticĭ străinĭ s'aŭ ispitit a vĕ face să părăsiţĭ cu desăvârşire limba naţională.

«Voĭ însă ţineţĭ minte faptele marilor împĕraţĭ Constantin, ş. c. l., ale marilor Aţanĭ, imperatoriĭ Românilor; voĭ n'aţĭ uitat că împĕraţiĭ Românilor aŭ despuiat treĭ secole, cu împĕraţiĭ Bizanţiuluĭ, Roma nouă. Voĭ dar, carĭ aveţĭ să vĕ mândriţĭ cu asemenea suvenire, de carĭ multe alte popóre ar fi gelóse, ce faceţĭ astădĭ spre a dovedì lumiĭ că împrejurările numaĭ v'aŭ ţinut până acum în neacţiune, iar nu perderea suvenirilor vóstre? *Dacă măcar limba naţională n'ar fi perit din bisericile vóstre şi din comerciul vostru, negreşit că naţionalitatea şi amorul de patrie ar fi deşteptat de mult în voĭ energia prin care se ţine patria şi naţionalitatea.*

«*Acésta şi numaĭ acésta a făcut pe fraţiĭ noştri, ceĭ de sub Austria maĭ cu sémă, să pótă luptà de secolĭ cu naţionalităţĭ mult maĭ puternice decât acelea, între carĭ v'aţĭ găsit voĭ.*

«Dar voĭ, fraţilor, în biserică aveţĭ limbă străină, în afacerile vóstre vĕ serviţĭ cu scriere străină, în public vorbiţĭ limbă străină, şi limba vóstră cea maternă aţĭ aruncat-o în fundul unghiuluĭ, ca cum v'ar fi ruşine de dînsa: o păstraţĭ numaĭ pentru femeĭ şi copiĭ.

«*Suntem ferı̆ciţĭ însă şi màrturisim recunoscinţa nóstră generală surorilor nóstre, carĭ aŭ pàstrat vatra română şi aŭ învĕţat pe fiiĭ lor să pronunţe tóte expresiunile inimiĭ nóstre în limba patrieĭ.*

«Dar, fraţilor, femeile vóstre aŭ păstrat Românismul între voĭ. Este timpul să se curme acéstă letargie dintre voĭ! Este timpul ca limba vóstră naţională să se verse din vetrele vóstre în comerciul şi bisericile vóstre! Până când veţĭ ascultà pe străinĭ rugând pe Dumnedeŭ pentru voĭ într'o limbă străină, pe care ceĭ mulţĭ nu o înţelegeţĭ? *Nu este de credut ca acea naţiune, care a vĕdut eşind din sînul eĭ atâţia rebelatorĭ* (1) *marĭ, atâţia literaţĭ şi politicĭ, carĭ aŭ luptat pentru independenţa altor popóre, să nu producă şi atâţia patrioţĭ adevĕraţĭ, cât să fie de ajuns a scóte şi naţionalitatea lor din vârtejul străinilor, unde este aprópe a se înecà.*

«Gândiţi-vĕ cât este dulce a rugà cine-và pe Dumnedeul sĕŭ în limba patrieĭ şi cât este de amar a-l rugà într'o limbă străină, în care să nu scie ce dice, să nu scie ce cere.

«Cugetaţĭ cât v'ar fi de plăcut vouĕ, femeilor şi copiilor voştri, a ascultà prin bisericĭ sântele slujbe în limba naţională; şi ce mare bucurie aţĭ avé când aţĭ vedé pe copilaşiĭ voştri învĕţând carte în limba românéscă, pe care o înţelegeţĭ toţĭ, *paralel cu cea grecéscă* (2). Ce fericiţĭ aţĭ fi să-ĭ audiţĭ

(1) Răsboinicĭ.

(2) *În paralel cu cea grecéscă,* pentru că, după judecata sănătósă a marilor ómenĭ din acest comitet, limba maternă ar puté fi cu maĭ multă uşurinţă îmbrăţişată chiar de către ceĭ maĭ rătăciţĭ Românĭ.

spuindu-vĕ că la şcólă învaţă în limba sa maternă să-şĭ iubéscă pe Dumnedeŭ, pe părinţĭ şi ţéră!

«Acestea sunt basele, ce ne-aŭ îndemnat pe noĭ să formăm în Bucurescĭ un comitet cu titlul: *Macedo-Român.*

«*Misiunea sa nu este alta decât a vedé şi pe aceste douĕ milióne de Românĭ dintre Dunăre, Adriatica şi Archipel, ascultând preceptele religiuniĭ în limba naţională, conform programeĭ trasă de Ministerul Instrucţiuniĭ publice din capitala Românieĭ; voim să vedem pe fraţiĭ noştri gemenĭ din Macedonia, Tesalia şi Epir cum şi pe aceia din Elada liberă, că recunosc pe fraţiĭ lor dintre Tisa, Dunăre, Marea Négră şi Dnistru, carĭ fac parte din naţiunea cea mare şi glorióşă, ce se întinde de la Oceanul Atlantic şi până la Marea Négră şi care a dominat odată peste tótă lumea cunoscută;* că recunosc în fine pe aceştĭ fraţĭ, carĭ îĭ privesc cu inima sfâşiată de durere, cum îşĭ perd naţionalitatea în aşà mare depărtare de noĭ şi în mijlocul atâtor naţiunĭ de diferite rase.

«Comitetul Macedo-Român din Bucurescĭ a luat însărcinarea *a dirigià introducerea limbiĭ naţionale în tóte oraşele şi târgurile românescĭ, ast-fel cum să vedem într'o di pe tóte 14 milióne de Românĭ avênd o singură limbă cultă, care nu póte fi alta decât cea din Dacia Traiană, care a ajuns a rivalisà la frumuseţe cu limba italiană.* Cere însă şi concursul vostru al tuturor, după mijlócele fie-căruia, invitând să vĕ formaţĭ şi voĭ comitete pe orĭ-unde sunt Românĭ maĭ concentraţĭ, carĭ comitete, în strînse legăturĭ cu comitetul central din Bucurescĭ, să lucreze în comun acord pentru realisarea scopuluĭ naţional.

«*Gândiţi-vĕ, fraţilor, că momentul este propice pentru acéstă mare întreprindere a Românilor; că Dumnedeŭ protege pe ceĭ ce lucréză în numele sĕŭ şi că responsabilitatea va fi greà asupra celor ce se vor arătà îndărătnicĭ.*

«**D. Bolintineanu, D. Cosacovici, Iordache Goga, Zissu Sideri, Chr. Tell, Cesar Bolliac, C. A. Rosetti.**»

Unirea legăturilor dintre fraţiĭ din drépta Dunăreĭ cu ceĭ dintre Tisa, Dunărea, Marea Négră şi Nistru; o singură limbă literară, cea din România, care se apropie în frumuseţe cu cea italiană, însemnéză *unitatea culturală a tuturor Românilor*, care este cea maĭ puternică legătură. Sublim ideal!

Limba naţională introdusă în şcolĭ, conform programeĭ trase de Ministerul Instrucţiuniĭ publice, este iarăşĭ un punct însemnat, care s'a şi realisat în ciuda celor cu ideĭ mărginite.

Acest sublim ideal, propagat prin diare, maĭ ales prin *Buciumul, Românul* şi *Dâmboviţa*, erà îmbrăţişat cu drag din partea publiculuĭ.

În anul acesta se tipăresce cartea neîntrecutuluĭ patriot Bolintineanu: *Călĕtoriĭ la Româniĭ din Macedonia şi muntele Athos*, care a avut puternic rĕsunet în păturile cele maĭ de jos ale naţiuniĭ nóstre.

Poporul român erà entusiasmat de descoperirea unuĭ popor frate, prea lăudat şi de către scriitoriĭ străinĭ pentru faptele şi aptitudinile sale.

Începù a se face o discuţiune asupra statisticeĭ Aromănilor. Inimiciĭ némuluĭ nostru erà natural să-ĭ arate cât maĭ neînsemnaţĭ din acest punct de vedere.

Învĕţaţiĭ noştri naţionaliştĭ, pe lângă afirmările luĭ Bolintineanu, aŭ făcut apel la mărturiile cronicarilor bizantinĭ, maĭ ales Nicetas Coniates, care arătà locuinţele Românilor pe o mare întindere, a cronicarilor francesĭ, ca Vilhardouin de Flandra, Pouqueville, a luĭ Benjamin de Tudella, Leake, Ami Boué, Hammer (1), Lejan (2) şi Heuzey et Daumet (3), etc.

Unul dintre ceĭ dintâĭ care a dat impulsul la aceste cercetărĭ, despre Româniĭ din drépta Istruluĭ pe terenul publicităţiĭ, este D. Cosacovicĭ.

Încă din anul 1859, anul unirıĭ, începù prin gazeta «Dâmboviţa» să facă cunoscut ferici̧ţilor fraţĭ din România limba şi istoria fraţilor lor din Dacia Aureliană.

Articolul sĕŭ cu privire la dialectul m.-român (4) este de mare importanţă, avênd în vedere restrînsele cunoscinţe ale filologieĭ române din acea epocă şi neîntrebuinţarea lor pe terenul istoric.

Prin cercetările linguistice, Cosacovicĭ emite o părere, aşà de combătută cu mult în urma luĭ de mariĭ noştri istoricĭ, ca d-l A. D. Xenopol, anume: *Aromăniĭ sunt unul şi acelaşĭ popor cu ceĭ-lalţĭ Românĭ, sunt urmaşiĭ coloniştilor luĭ Aurelian.* Părerea luĭ Cosacovicĭ va eşì triumfătóre.

Tot în acel an Cosacovicĭ începe în «Dâmboviţa» o serie de articole cu privire la Istoria Românilor din Peninsula Balcanică, care serie însă rĕmâne neisprăvită (5). În acéstă lucrare el se cam conduce de manualul luĭ A. Treb. Laurian.

În 1862 Cosacovicĭ, împreună cu bunul sĕŭ amic Clisureanul Ior-

---

(1) Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman,* 1840.

(2) Lejan, *Ethnographie de la Turquie d'Europe,* Gotha 1861.

(3) Heuzey et Daumet, *Mission en Macédoine,* Paris 1864. — *România literară,* Iaşĭ 1855. — François Lenormant, *Pâtres vallaques de la Grèce,* Paris 1865. — *Fóia pentru minte,* Braşov 1863, un articol reprodus în *Lepturariul* luĭ Pumnul.

(4) *Dâmboviţa,* anul I, No. 56. Din nenorocire acest numĕr nu se găsesce la Academia Română, spre inserà acì articolul în cestiune.

(5) *Dâmboviţa,* Anul I, 1859, din 13, 23 şi 30 Maiŭ, din 6, 10 şi 13 Iunie, din 1, 12 şi 19 August, din 2, 16 şi 19 Septemvrie.

dache Goga, aŭ tipărit cu spesele lor Gramatica Macedo-Română (1) a luĭ Massim, care este preţiósă şi prin poesiile în dialectul m.-român ale luĭ Michail Niculescu.

În anul 1863 Gramatica luĭ Boiagi se retipăresce cu spesele ilustruluĭ Costache Negri, cu o prefaţă de Dimitrie Bolintineanu, ceea ce este un înalt act de patriotism, scăpênd de la peire un monument aşà de preţios.

În ceea ce privesce polemicele cu penele duşmănóse faţă de Aromânĭ, maĭ ales ca cele grecescĭ, Cosacovicĭ erà un apĕrător, un combatant neadormit.

«Dacă bătrânul nostru se indignà une-orĭ de ce-và, erà când ḑiarele române, din nedibăcie saŭ ignoranţă, scăpaŭ cuvinte, carĭ atingeaŭ demnitatea Românilor din Pind. Dar fiţĭ sigurĭ că nu scăpà nicĭ unul din ḑiarele carĭ păcătuiaŭ fără de un rĕspuns public din partea luĭ (2).»

Ce-và maĭ mult: Cosacovicĭ în acéstă cestiune nu menagià nicĭ sexul frumos, atacând cu termenĭ cam cruḑĭ, deşì dînsul în tinereţele sale a fost un cavaler desăvârşit.

Ca probă putem vedé articolul sĕŭ în *Dâmboviţa* din 3 Ianuarie 1859, prin care atacă pe o literată francesă, alcătuitórea uneĭ colecţiunĭ de cântece poporale sîrbescĭ.

Iată cum sună articolul în cestiune:

«*Domnule Redactor,*

«Vĕ rog să binevoiţĭ a face loc acestor puţine liniĭ în estimabila D-v. fóe.

«Bărbaţiĭ ceĭ luminaţĭ şi dreptĭ (ḑic dreptĭ, pentru că uniĭ bărbaţĭ sunt însăşĭ rĕutatea!) s'aŭ constrîns tot-de-auna a face să dispară ura care există între naţiunĭ şi religiunĭ, *ura*, fiica întunericuluĭ, ce a causat atâtea rele geniuluĭ uman.

«Dama francesă care, traducênd cântecele poporale sîrbescĭ ale bravilor noştri vecinĭ, a observat că Macedono-Româniĭ pronuţéză des în limba lor pe litera ţ, prin urmare după părerea D-neĭ, Macedono-Româniĭ se pot supranumì *ţinţarĭ.* E de mirare că până acum istoriografiĭ şi geografiĭ n'aŭ reconmandat-o la... vr'o Academie din Groenlandia ca să-şĭ priméscă meritata cunună de laur (nu de cel latinesc) pentru gintila D-eĭ părere.

«Cât despre ceea ce aŭ lucrat Macedono-Româniĭ în parte-le şi pentru Românĭ în genere, voiŭ vorbì altă dată maĭ pe larg.

«*1858 Decemvrie 23.* «Sunt al D-vóstre sincer amic
«D. Kozacovicĭ.»

(1) I. C. Massim, *Rapida idee de Gramatică Macedo-Românéscă* (compusă după gramatica luĭ Michail G. Boiagi, Viena 1813), tipărită cu spesele d-lor G. Goga şi D. Cosacovicĭ, ca să se împartă gratuit Românilor din drépta Dunăreĭ, Bucurescĭ 1862.

(2) Gr. Grandea, în «Albina Pinduluĭ», l. c.

A vorbì de rĕŭ pe Românii din Macedonia, pentru Cosacovicĭ erà un sacrilegiŭ, o crimă de lesnaţionalitate, o colosală stupiditate, cu atât maĭ mult dacă aşà ce-và venià din partea unor inconscienţĭ cu numele de Românĭ.

Poreclele *cuţovlah* şi *ţinţar* îl supĕraŭ peste măsură.

«Audĭ, dicea dînsul, nisce capre râióse, carĭ de frica şi înjosirea lor ne-aŭ împrumutat numele de *Romèĭ*, după cum ciórele aŭ voit să se facă porumbeĭ, pe carĭ ĭ-am liberat prin sângele nostru, nisce capete gróse, *Ocaniĭ*, îşĭ permit astădĭ ca să-şĭ bată joc de ceĭ maĭ curaţĭ strănepoţĭ aĭ Romanilor, al căror nume Românii cu falà l-aŭ păstrat, ceea ce şi ĭ-a mântuit din noianul năvălitorilor.

«Numele nostru, costumul naţional, seriósele nóstre moravurĭ arată cu prisosinţă că suntem indiscutabiliĭ descendenţĭ aĭ stăpânitorilor lumiĭ de odinióră. Cine altul a ţinut maĭ mult la onóre ca poporul nostru? El a părăsit câmpia cu tóte bogăţiile sale şi s'a refugiat în creeriĭ munţilor celor neabordabilĭ, pentru ca onórea familieĭ, demnitatea de om, să fie neatinse, lucrurĭ pe carĭ dînsul în tot-deauna le apĕrase şi le apĕră cu sacrificiul vieţiĭ.

«Cu atât maĭ mult te revoltă, spuneà bătrânul, sunt revoltat şi este de revoltat, când ceĭ carĭ aŭ neobrăzarea să ne insulte fără nicĭ o dreptate recunosc superioritatea naţionalităţiĭ nóstre faţă de a lor, fiind între aceste naţionalităţĭ aceeaşĭ deosebire ca între aur şi alamă, saŭ ca între argint şi cositor.

«Acest adevĕr dînşiĭ îl cunosc fórte bine, căcĭ strălucesce ca lumina sóreluĭ şi nu se póte ascunde. Câţĭ ómenĭ marĭ n'a scos poporul aromânesc prin carĭ se ilustréză nu numaĭ némul nostru, ci şi atâtea alte némurĭ?! Aicĭ în România maĭ întréga pătură conducĕtóre îşĭ are originea din românismul din Turcia. Peste munţĭ maĭ acelaşĭ lucru. Astădĭ baronul şi mitropolitul Şaguna este adevĕratul lor conducĕtor. Dar Greciĭ, Greciĭ carĭ se mândresc cu atâţĭ fraţĭ aĭ noştri (1)—şi începeà să-ĭ numéscă—, eĭ, drept

(1) *Coletti, Vlahopulo,* fost ministru, *Colocotroni* poreclit şi Vlahos, *Carascaki,* Nichita Turcofagul, colonelul Perevos, generalul Macriani, Rangu, Griziotti, Deliany Tiopu, cincĭ fraţĭ Vlahu, Teodor şi Eftimie Vlahava, Delazéro, Mandal, Caracaş, Caras, Lejeniot, Ciongă, Caciandoni, Meţovoniti, Diamandi, Carataşu, Hristoda Hagi Cristea, Psira, Necotu, treĭ fraţĭ Ciatia, Cionda Costa, Iani Costa, Lazeĭ, doĭ fraţĭ Başdechĭ, doĭ fraţĭ Ioni Grivenitul, Pita, Beida, popa Dimaş, popa Costa şi Diacu. Binefăcĕtorul lor baron Sina, Voscopoleanul şi alţiĭ, ca Dionisie Piru, membrul universităţiĭ din Atena, Michail Botti, legist; Nufa, Postolana, Meţoveanul, capul museuluĭ de antichităţĭ din Atena, căpitanii Hagi Petru, numit Vlahava, Andruţul şi fiul sĕŭ Odisa, Jaga, Bucuvala, Palasca, Leascu, Coţar, Ioti, Alex. Nuţu, Dracu, fărşirotul Zerva, Fortumaru, Lambru, Darvari din Clisura şi alţĭ mulţĭ. Printre binefăcĕtoriĭ de maĭ pe urmă, menţionăm Sturnari, Tuşiţa şi Averof; iar ca învĕţaţĭ: Pantazi din Cruşova.

recunoscinţă, să ne fie duşmanĭ?! dar Sîrbiĭ şi dînşiĭ, drept recunoscinţă, să ne hărăzéscă cu numele de ţinţar?! Din némul nostru aŭ eşit ómenĭ, cu carĭ se mândresc Maghiariĭ, chiar şi civilisatul ném al Germanilor! Ce probéză acésta?!

«Românul nostru, şi fără a merge la şcólă, învaţă să scrie şi să cetéscă. Fără a sci carte şi fără de nicĭ un capital, se duce în străinătate şi face avere pe calea cinstită.

«Cine altul are maĭ mult decât dînsul spiritul de economie, dorul de muncă şi dorinţa ca numele sĕŭ să fie auḑit, să trécă la nemurire?!

«Nu numaĭ ceĭ cu averĭ, prin donaţiunĭ către comunităţĭ, prin măritişurĭ de fete sărace, prin construirĭ de drumurĭ şi cişmele saŭ şipote, prin clădirĭ de bisericĭ, şcóle şi spitale, caută să se facă cunoscuţĭ şi stimaţĭ, dar încă şi ceĭ săracĭ, bună-óră cum s'a întîmplat cu tînĕrul acela, care s'a făcut tâlhar numaĭ şi numaĭ ca fetele din sat să-ĭ scóţă cântec. . .»

Cu entusiasm vorbià Cosacovicĭ despre naţiunea sa şi când a ajuns într'o vârstă înaintată. Inima sa pururea a fost tînĕră.

Nu lăsà nicĭ un ḑiar necetit, numaĭ şi numaĭ ca nicĭ unul care ar fi îndrăsnit să spue vre-un neadevĕr jignitor pentru némul sĕŭ să nu rĕmână fără rĕspuns.

Vederea bătrânuluĭ luptător slăbise rĕŭ încă de pe la 1863. De aceea el puneà pe alţiĭ ca să-ĭ cetéscă ḑiarele şi să-ĭ scrie ce le dictà.

Dar nu erà de trebuinţă ca să cheme pe cine-và, căcĭ casa sa din Délul Spireĭ (1) erà ca şi o mânăstire pentru *Aurelienĭ*, cum se numiaŭ pe atuncĭ Româniĭ din Dacia luĭ Aurelian.

Tóte întrunirile Comitetuluĭ se făceaŭ la dînsul. Cel maĭ de jos din-

---

(V. Bolintineanu, *Călătoriĭ la Româniĭ din Macedonia*, pag. 106, şi broşura mea: *Rĕspuns*, Bucurescĭ 1896.)

În Sîrbia, fiind cele maĭ însemnate familiĭ din Belgrad de origine macedo-română, sunt mulţĭ dintre fraţiĭ noştri, carĭ aŭ ajuns la înalte posturĭ. *Ţinţar Iancu* este eroul de frunte, care a luptat pentru neatârnarea ţĕriĭ. *Vladan Gheorghevicĭ*, fost prim-ministru, învĕţatul *Nicolicĭ*, valorosul general *Ţinţar Marcovicĭ* sunt Aromânĭ. Ţinţar Ianco a fost din Beala, Ţinţar Marcovicĭ din Ohrida, Vladan Gheorghevicĭ, fost Prim-ministru, se trage din Turghia, Vasa Popovicĭ, fost Ministru al Instrucţiuniĭ publice şi al Cultelor, din Gopeşĭ, fraţiĭ Soboticĭ din Catraniţa. Părinţiĭ lor aŭ trăit la Neusatz. Unul dintre aceştĭ fraţĭ este guvernator în Vladivostoc. Şi în Bulgaria sunt nisce însemnaţĭ ómenĭ de origine macedo-română, după cum e de pildă: Radef şi Tachef. Ceĭ maĭ însemnaţĭ comercianţĭ sunt Românĭ. (V. *O călĕtorie de la Bucurescĭ lu Monastir*, în «Gazeta Macedonieĭ».—*Les Roumains de l'Ano Valachie* par de Morangier. — *Le Glaneur Moldo-Valaque*, Iassy 1841, şi *G. Misail*, în Alb. M.-Român, p. 78.)

(1) Acéstă casă erà în colţul dintre stradele 13 Septemvrie şi strada Casarmeĭ.

tre Aromănĭ aveà liberă intrare în acéstă casă, unde erâ ajutat şi încurajat materialicesce şi moralicesce.

Cosacovicĭ îşĭ iubià fraţiĭ cu o pasiune nemărginită, cum ceĭ maĭ mulţĭ dintre muritorĭ, maĭ ales ceĭ din ḑilele materialismuluĭ triumfător, nicĭ că-şĭ pot închipuì măcar.

VII. Şcóla macedo-română.

Comitetul macedo-român, condus de înalta şi umanitara ideie de a redeşteptà pe fraţiĭ Aromănĭ prin mijlóce aprobate de popórele civilisate—primul luĭ scop fiind unirea şi înfrăţirea naţionalităţilor balcanice,—în marginea posibilităţiĭ a lucrat în aceştĭ treĭ anĭ cu un deosebit succes.

El a reuşit să facă câte-và sucursale în şi afară din România, de aceea începù să se întituleze: *Comitetul central macedo-român.*

Activitatea Comitetuluĭ până acì a constat în a ţiné corespondenţa, de alt-fel fórte numerósă şi importantă, cu Româniĭ din tóte părţile, până şi cu ceĭ din Grecia, precum şi cu străiniĭ filo-românĭ; a polemisà cu foile duşmănóse, maĭ ales cu cele grecescĭ, carĭ cu furie începură să atace némul nostru şi pe acest comitet, denunţându-l Guvernuluĭ otoman ca periculos ordineĭ publice şi proprieĭ sale existenţe. Modul cum agenţiĭ grecismuluĭ sciaŭ să denatureze apelul, corespondenţa şi publicaţiunile de prin ḑiare ale Comitetuluĭ nostru, nu póte fi apreciat exact nicĭ prin închipuire chiar, decât cercetând şi cetind actele lor în original. Perversitatea şi sălbăticia, cu carĭ s'aŭ năpustit asupra mişcăriĭ de reînviere naţională, este maĭ mult decât revoltătóre. Mariĭ noştri luptătorì însă nu s'aŭ speriat cu tótă puterea religiósă şi politică, ce Grecismul aveà în împĕrăţia sultanilor.

Comitetul nostru a maĭ strîns de la buniĭ patrioţĭ óre-carĭ sume de banĭ, pe carĭ le-a distribuit ca ajutor unor comune românescĭ din Turcia, comune carĭ aŭ rĕspuns la apelul sĕŭ. Ast-fel este ajutorul de 50 lire turcescĭ, ce s'a înaintat comunelor Bojdov şi Şatra (1), ambele locuite de Românĭ din tribul Fărşiroţilor.

Tinerĭ şi preoţĭ începură să vie la Bucurescĭ din acele părţĭ transdanubiene spre a se pregătì în şcóla românéscă pentru apostolatul rĕspândiriĭ adevĕrateĭ credinţe şi învĕţăturĭ.

Pentru cariera popéscă a venit un diacon din Salonic, al căruĭ nume nu ne este cunoscut, şi tînĕrul Gheorghe al luĭ popa Mihalĭ din Târnova, lângă Monastir.

(1) V. la Anexe *Buciumul* din Iunie 1863.

Alţĭ doĭ tinerĭ (1) aŭ fost pregătiţĭ ca să mérgă în comunele lor spre a deschide şcolĭ în limba nóstră. Mijlócele materiale lipsiaŭ. De aceea s'a apelat la toţĭ buniĭ patrioţĭ din România şi din Austro-Ungaria, ca să contribue pentru acéstă faptă naţională. Marele Mitropolit Şaguna a fost rugat să binecuvinteze acéstă mărétă întreprindere pentru reînălţarea şi mântuirea sufletéscă a fraţilor sĕĭ Aromânĭ.

Ministrul Cultelor de atuncĭ a autorisat acéstă contribuţiune naţională dând celor doĭ junĭ apostolĭ o condică legalisată pentru strîngerea de ajutóre, ca mărinimoşiĭ Românĭ să fie sigurĭ de buna întrebuinţare a donaţiuniĭ lor.

De asemenea prea patriotica direcţiune a ḑiaruluĭ *Buciumul* a deschis liste de subscripţiune pentru deschiderea acestor şcóle, spunênd în apelul sĕŭ, ca ajutórele să se înainteze însemnatuluĭ negustor din Capitală şi bun Român, Boscu.

Mariĭ patrioţĭ, carĭ formaŭ acest comitet de fericită memorie, aŭ întrevĕḑut de la început câtă importanţă presintă pentru existenţa unuĭ popor biserica naţională. Cea maĭ mare nenorocire a Românismuluĭ din Peninsulă tocmaĭ de acĭ a provenit, fiind-că a căḑut cu totul sub influenţa nimicitóre a grecismuluĭ din causa bisericiĭ grecescĭ. Şi cea maĭ mare fericire pentru fraţiĭ din Transilvania a fost biserica lor naţională, fără de care eĭ aveaŭ maĭ multe şanse de a fi contopiţĭ cu naţionalităţile înconjurătóre, atât din causa civilisaţiuniĭ, cât şi din a interesuluĭ, causa uniriĭ cu biserica apuseană (2).

De aceea membriĭ comitetuluĭ nostru, după studiul făcut în acest interval de treĭ anĭ, hotărîră ca, pe lângă înfiinţare de şcolĭ, de la început să clădéscă în unele comune din Turcia bisericĭ şi să înfiinţeze la Salonic saŭ la Monastir un seminar, care să formeze preoţĭ, învĕţătorĭ şi cântăreţĭ. Pentru întreprinderea lor se cereaŭ însemnate mijlóce materiale, se cereà pentru atingerea frumosuluĭ ideal naţional intervenirea Guvernuluĭ românesc.

Din nenorocire, în anul 1863, acest ajutor nu s'a putut obţiné din următorul motiv: Ministerul N. Kretzulescu n'a adus la îndeplinire memorabila hotărîre a Camereĭ legislative din 22 Decemvrie 1862, cu privire la secularisarea averilor mânăstirilor închinate şi îndepărtarea

(1) Unul dintre aceştia a fost D. Atanasescu, cel dintâiŭ învĕţător al şcólelor românescĭ din Turcia. (V. *Macedonia* de Tache Ionescu, pag. 13, Bucurescĭ 1897.)

(2) Popórele creştine din Imperiul turcesc întru atâta trăesc şi etnicesce sub scutul legiĭ, întru cât ele aŭ biserica lor. În biserică se concentréză şi prin biserică se exercită o mare parte a drepturilor civile, căsătoriĭ, succesiunĭ, testamente, divorţ, administrarea fondurilor şcolare şi bisericescĭ şi a instituţiunilor de binefacere.

limbiĭ grecescĭ din bisericĭ. Din causa uneltirilor de tot felul şi intervenţiuniĭ conducĕtorilor bisericiĭ şi aĭ politiceĭ grecescĭ pe lângă cabinetele europene, temêndu-se de ce-và complicaţiunĭ ameninţătóre pentru România, cea prea tînĕră, acest minister, într'un consiliŭ al sĕŭ, hotărĕsce suspendarea secularisăriĭ, ceea ce a şi provocat demisionarea Cabinetuluĭ. Întréga ţéră erà pentru mântuirea averilor şi ridicarea demnităţiĭ sale aşà de nesocotite în curs de secole din partea acelor musafirĭ atât de periculoşĭ şi neumanĭ.

Ministeruluĭ Kretzulescu urméză ministerul gigantuluĭ *Michail Kogălniceanu* (12 Octomvrie 1863—24 Ianuarie 1865).

Maĭ toţĭ membriĭ acestuĭ cabinet eraŭ cunoscuţĭ ca apostolĭ şi martirĭ aĭ némuluĭ prin sacrificiile şi abnegaţiunea lor. De aceea a şi fost salutat cu bucurie de întréga suflare românéscă, ale căreĭ speranţe în noul minister, fiind fundate, nicĭ n'aŭ fost desminţite.

La marile fapte, carĭ ilustréză pe vecĭ acest minister şi pe Domnitorul ţĕriĭ, ca desfiinţarea clăciĭ şi împroprietărirea ţĕranilor, legea prin care învĕţămîntul primar devine obligatoriŭ şi gratuit, şi atâtea alte legĭ organice de cea maĭ înaltă importanţă, pentru ca România să pótă păşì pe calea progresuluĭ şi a civilisaţiuniĭ, se maĭ adaugă secularisarea definitivă a averilor mânăstirilor închinate, de care fapt stă strîns legată înfiinţarea şcólelor macedo-române.

În acest minister ca Ministru al Instrucţiuniĭ publice şi al Cultelor figurà *D. Bolintineanu*, cel care, cu ocasiunea secularisăriĭ mânăstirilor, într'o clipă puteà devenì bogat (1). Onórea, integritatea, patriotismul luĭ eraŭ din domeniul idealuluĭ.

Ca director al acestuĭ minister a fost renumitul naţionalist *V. A. Urechiă*, care în tot timpul vieţiĭ sale a fost un neadormit veteran pentru cultura românéscă din drépta Istruluĭ.

De asemenea Vodă, care până atuncĭ nu alunecase pe calea tiranieĭ, erà animat de cele maĭ frumóse intenţiunĭ faţă de Aromânĭ.

De aceea se puteà cunósce de maĭ nainte că sub acest guvern se va face şi un alt act de mâna întâia, care să ilustreze cu o pagină maĭ mult istoria de redeşteptare a némuluĭ nostru, anume: înfiinţarea de şcóle, de focare românescĭ în provinciile imperiuluĭ din drépta Dunăreĭ.

Româniĭ din Principatele-Unite, scăpând de întunericul secular, în pripă caută să mântue pe fraţiĭ lor de aceeaşĭ nenorocire, causată de

(1) V. în *Apĕrarea Naţională* din 1901 articolul: *D. Bolintineanu*, de naţionalistul profesor şi poet Păun.

aceiaşĭ neamicĭ, şi să-ĭ lumineze, pentru folosul şi gloria némuluĭ, precum şi pentru întărirea împĕrăţieĭ, în care eĭ trăesc.

Iată memorabilele cuvinte ale mareluĭ Ioan Brătianu în acéstă ordine de ideĭ: «*Deşteptarea Românilor din Macedonia va întărì Turcia şi noĭ, cu tóte greşelile Turcieĭ, avem nevoie să-ĭ întărim, căcì întărindu-ĭ, pe noì ne întărim*» (1).

Rĕmâne bine stabilit şi documentat că pentru redeşteptarea valorosuluĭ element românesc din Peninsula Balcanică aŭ fost consideraţiunĭ nu numaĭ de obligativitatea consciinţeĭ naţionale, ci şi de înaltă ordine politică. Timpul a dat maĭ multă tărie genialelor vederĭ ale marilor politicĭ şi apostolĭ aĭ naţiuniĭ nóstre.

* * *

În anul 1864 se iea istorica hotărîre de a se înfiinţà în Bucurescĭ, prin ajutóre date de minister (2) şi de buniĭ Românĭ, o şcólă-internat, cu misiunea de a formà pe apostoliĭ Românismuluĭ din Împĕrăţia otomană.

Se vede că înfiinţarea unuĭ seminar saŭ a unuĭ institut similar la Monastir saŭ la Salonic s'a credut neoportun pentru acele timpurĭ, luându-se în vedere dificultăţile ce puteà să întîmpine acea şcólă pentru buna eĭ funcţionare.

Tot de odată, trăind în România, aceĭ tinerĭ eraŭ să dobândéscă o educaţiune naţionalistă, ridicându-se moralul şi vederile lor prin respirarea din entusiasmul ce dominà atuncĭ întréga suflare din frumósele şi prea invidiatale Principate-Dunărene.

Acéstă consideraţiune erà bine gândită.

Înfiinţarea Şcóleĭ macedo-române din Bucurescĭ se face abià în anul 1865.

Pentru aducerea de elevĭ din comunele românescĭ din Turcia a fost însărcinat călugărul Averchie (3). Însărcinarea acésta de alt-fel erà

(1) Marele Kogălniceanu în acéstă privinţă dicea: «Deşteptarea elementuluĭ român va asigurà un factor maĭ mult întăritor Românieĭ.»

(2) Pentru prima dată se menţionéză în budgetul Statuluĭ suma de 14.000 leĭ, pentru şcólele românescĭ din Macedonia. Statul dar până atuncĭ subvenţionà şcóle din Bucurescĭ şi primele şcóle din Macedonia cu ce-và din cheltuelile extraordinare şi cu ajutórele date de unele Primăriĭ din ţéră, ca cea din Iaşĭ, care întreţineà şcóla din Perivole, etc.

(V. Discursurile din 8 şi 10 Decemvrie 1901, de Spiru Haret şi D. Sturdza.)

(3) Călugărul Averchie s'a născut în anul 1818 în comuna Abela saŭ Avdela. Erà din familia luĭ Jaciu Barda, primar al comuneĭ în timpul luĭ Ali Paşa, tiranul din Ianina. Nu se scie prin ce împrejurărĭ a ajuns Averchie călugăr la Sf. Munte. În

fórte greà, avêndu-se în vedere că, din causa lipseĭ de trenurĭ pe atuncĭ, distanţa dintre România şi Macedonia erà înspăimântătóre chiar. Călĕtoria durà o lună. Decĭ când vre-unul treceà în stânga Dunăreĭ, erà sinonim cu a-şĭ luà lumea în cap. De aceea şi rentórcerea luĭ erà problematică. Călugărul însă fiind şiret a reuşit să recruteze câţĭ-và tinerĭ, vre-o ḑece (1), din comuna sa natală Avdela şi de la Colibele-

---

anul 1862, el vine în România ca represintant al mânăstirilor sf. Pavel şi Iviru din muntele Atos, cu ocasiunea procesuluĭ secularisăriĭ averilor mânăstirescĭ. Cum se vede, Averchie erà apreţiat de fanatic grec, pentru ca superioriĭ luĭ să-ĭ deà o atare delicată însărcinare. Egumenul nostru însă, venind în contact cu patrioţiĭ românĭ şi el fiind Român, începù să-şĭ schimbe gândurile, cu carĭ pornise de la Sf. Munte. La biserica *Radu Vodă* din Bucurescĭ, biserică închinată Ivíruluĭ cu morile şi averile sale, Cesar Bolliac se duceà maĭ des ca să-l visiteze pe Averchie, cu ce-và în urmă devenit Archimandrit. Se spune că Bolliac l-ar fi dăruit cu vre-o patru miĭ leĭ pe călugărul nostru, căruia de alt-fel nu-ĭ displăceaŭ baniĭ. Superioriĭ luĭ, simţindu-ĭ purtarea, l-aŭ rechemat; dar Averchie n'a maĭ voit să mérgă la Sf. Munte.

«*Şi eŭ hiŭ Român!*» exclamarea luĭ Averchie cu ocasiunea defilăriĭ tinereĭ armate pe platoul Cotrocenilor, în faţa luĭ Vodă Cuza, a rĕmas proverbială.

Restul vieţiĭ sale de la 1871 a fost întunecat şi nu se scie unde şĭ-a dat sufletul.

(V. C. Bolliac, *Monastirile închinate*, şi T. Burada, *Cercetărĭ despre şcólele române din Turcia.*)

(1) În Albumul Macedo-Român, p. 85, figuréză portretul acestor primĭ şcolarĭ macedo-românĭ cu directorul lor, părintele Averchie.

Menţionăm pe ceĭ carĭ n'aŭ fost uitaţĭ. Din *Abella*: *Tuliŭ Tacit*, *G. Daut*, morţĭ în serviciul cauzeĭ; *Iuliŭ Caragiani* mort student; *Margariti* ajuns farmacist, împuşcat; *I. Tomescu*, învĕţător; *D. Papinian*, inspector silvic; din Perivoli: *G. Perdichi*, părintele *D. Constantinescu* şi *D. Şumba*, în serviciul cestiuniĭ naţionale întréga viéţă; *Apostol Teodoreanu*, funcţionar al Căilor Ferate Române, mort din accident; *Domenic Goma* are pension la Ploescĭ; *Gulioti*, director al gimnasiuluĭ din Brăila; *D. Abeleanu*, institutor la Giurgiŭ; *Buşu* şi *D. Ioachim* din Abela. Din *Verghia* saŭ de la *Călive*: *D. Badralexi*, veteran învĕţător; *N. Popilian*, *Guşu Popa-Costa*, aŭ fost dintre ceĭ dintâĭ învĕţătorĭ; *Economu*, ajuns doctor; *Constantin Cairetti*, baritonul teatruluĭ român, a fost profesor al gimnasiuluĭ din Monastir. Din Blaţa: *Andreĭ Bagav*, coleg de şcólă şi de gimnasiŭ cu C. Cairetti. Din Gopeşĭ: *N. Cosmescu*, şĭ-a făcut datoria; *D. Nicolescu* din Târnova, acelaşĭ lucru ; *F. Apostolescu* din Ohrida; *C. Ionescu Chirana* şi *Sergiŭ Dumitrescu* din Nevesca, la fel; *N. Ţipuri* şi *Caili* din Metzova; *Simota*, funcţionar la telegrafie; *Simuleanu*, negustor şi *Dedu* din Clisura, nu; *Cuza*, nepotul unuĭ archiereŭ din Volo; *Ionescu*, poreclit Caloiani din Bitolia, *Liofa* din Veles, nu; *Eftimie Majari* din Perlepe, mort elev; *H. Milga*, cântăreţ la Pesta. Aŭ maĭ fost elevĭ aĭ acesteĭ şcolĭ şi tinerĭ carĭ nu eraŭ de origine macedo-română. Menţionăm pe *Simeon Petrescu* din Silistra, maestru de gimnastică, cu încă un concetăţean al sĕŭ. Din Bucurescĭ aŭ fost doĭ fraţĭ. Unul din eĭ este maior. Părintele Vârnav a adus din Cavala pe eleviĭ *Nacu* şi *Teodor Fesa*. Din Magarova a fost *Dr. Licea*.

luĭ-Badralexi, aĭ căreĭ cetăţenĭ sunt coloniştĭ aĭ celeĭ dintâĭ, şi din Perivoli. Părinţiĭ ţin să-şĭ vadă copiiĭ fericiţĭ.

De sigur aceştĭ tinerĭ nu puteaŭ fi dintre familiile de sus, ci din cele cu o modestă stare materială, dar, cu mică excepţiune, maĭ tóte cu un trecut recomandabil. Viitoriĭ apostolĭ aĭ Aromânismuluĭ, ca şi ceĭ aĭ luĭ Christ, nu puteaŭ fi decât din clasa celor asupriţĭ de sórte. În schimb însă, după cum se va vedé din cele ce dînşiĭ aŭ făcut şi aŭ îndurat pentru triumful sublimeĭ şi drepteĭ cause, aŭ fost prea bogaţĭ cu sufletul.

În luna luĭ Octomvrie, anul 1865, se deschide Şcóla macedo-română în casele din curtea bisericiĭ cu hramul Sânţiĭ Apostolĭ.

Sosirea viitorilor apostolĭ aĭ Românismuluĭ transdanubian şi deschiderea acesteĭ şcóle a fost salutată de inteligenţa românéscă ca un splendid eveniment naţional.

Prea regretatul V. A. Urechiă, pe atuncĭ în flórea tinereţeĭ, iată cum se exprimă în articolul sĕŭ: *Macedo-Românĭ şi Românismul nu pere* din «Buletinul Instrucţiuniĭ publice»:

«Din fundul Pinduluĭ, Ministerul Instrucţiuniĭ publice a adus în Bucurescĭ un numĕr de junĭ Românĭ-Macedonenĭ, destinaţĭ a învĕţà limba cultă a naţionalităţiĭ lor române, ca apoĭ să devie la rândul lor apostoliĭ limbiĭ şi naţionalităţiĭ lor în mijlocul patrieĭ natale.

«Este o mândrie şi plăcere a-ĭ vedé în costumul lor naţional şi ḑicêndu-şĭ «în dialectul lor macedo-român: «*Noĭ him Românĭ!*» (Noĭ suntem Românĭ).»

Cel care se bucurà maĭ mult erà D. Cosacovicĭ. Bătrânul veteran al Românismuluĭ din Peninsula Emuluĭ îşĭ vedeà visul realisându-se. Pe aceştĭ băeţĭ dînsul iĭ iubià ca pe propriĭ sĕĭ fiĭ. Iĭ visità adesea şi chiar iĭ invità acasă la dînsul.

Dar eĭ maĭ eraŭ şi favoriţiĭ luĭ Vodă. Nu numaĭ că eleviĭ macedonenĭ aŭ fost îmbrăcaţĭ intr'o uniformă galantă, dar încă li s'aŭ dat şi arme. De aceştĭ copiĭ rĕsfăţaţĭ nimenĭ nu se puteà atinge. În afară din oraş şi în oraş chiar eĭ umblaŭ înarmaţĭ. Eraŭ mândri ca şi cum ar fi fost feciorĭ de prinţĭ. Se simţiaŭ fericiţĭ.

Acéstă şcólă la început a avut aprópe douĕ-ḑecĭ de bursierĭ, de óre-ce, pe lângă băeţiĭ aduşĭ de părintele Averchie, s'aŭ maĭ primit şi tinerĭ macedonenĭ, carĭ se găsiaŭ aicĭ în ţéră.

Peste doĭ anĭ (1867), Averchie s'a maĭ dus încă odată în Epir, de unde a adus încă o serie de elevĭ. Cu aceştĭ noĭ aduşĭ, Şcóla macedo-română numĕrà peste 40 de elevĭ. Prin şcólă însă aŭ trecut peste o sută de elevĭ.

Directorul de studiĭ al Şcóleĭ macedo-române de la Sf. Apostolĭ a fost

marele latinist Massim. Atât el cât şi ceĭ-lalţĭ profesorĭ predaŭ cursurile gratuit. Mulţumirea sufletéscă că munca lor are să aducă frumóse resultate Românismuluĭ erà cea maĭ nepreţuită rĕsplată. Numaĭ trăind într'o atare epocă de regenerare am puté să pricepem pe naţionaliştiĭ noştri de atuncĭ. Şi acestor Românĭ Aromăniĭ le datoresc recunoscinţă.

Iată numele lor şi materiile ce aŭ predat:

I. C. Massim, profesor de limba latină şi română.

Ilie Anghelescu, profesor de matematicĭ.

Tănăsescu, pe la 1867, funcţioneză ca profesor de limba francesă.

I. Cartu, de musica vocală, desemn şi caligrafie.

Ilarian, urméză după Cartu. El face cor cu eleviĭ.

Săulescu, vine în locul luĭ Tănăsescu, de l. română şi francesă.

Cerchez, în locul luĭ Anghelescu, de matematicĭ şi geografie.

Ca pedagogĭ: întâiŭ *Ianculescu* şi pe urmă *Anghel Dumitrescu* cu *Columbeanu*.

Ca director al internatuluĭ a fost la început părintele Averchie. Cu durere cată să spunem că acest călugăr nu rĕspundeà însărcinăriĭ ce i s'a dat, de conducere a administraţiuniĭ şcolare.

Erà stăpânit de viţiul banuluĭ şi al desfrâuluĭ.

Pe elevĭ îĭ tiranisà cu posturile, cu regimul cel insuportabil, pentru care aŭ fost nevoiţĭ să se jeluéscă maĭ adesea-orĭ.

Pe la 1869 Ministerul a fost nevoit să-l înlăture, numind în locul luĭ pe bătrânul profesor *Florescu*, însă acesta n'a stat mult. Călugărul Averchie, prin tertipurile sale, prin cumpĕrare de consciinţe, a reuşit să-şĭ redobândéscă postul sĕŭ.

Neputêndu-şĭ modificà conduita, de óre-ce jeluirile reîncepură în contra călugăruluĭ molipsit de traiul Capitaleĭ, Ministerul a găsit de cuviinţă, la 1871, să desfiinţeze Şcóla macedo-română, trecênd pe eleviĭ eĭ parte la liceul St.-Sava, parte la liceul Mateiŭ Basarab.

D. Cosacovicĭ n'a încercat amărăciunea ce, fiind în viéţă, ar fi trebuit să guste, vĕḑênd decăderea şi închiderea scumpeĭ sale şcolĭ şi nepĕsarea (1) ce a urmat faţă de cultura fraţilor macedonenĭ. Entusiasmul

(1) În *Albina Pinduluĭ*, din 15 Octomvrie 1868, cetim următórele:

«Şi cum să scusăm nepĕsarea nóstră pentru aceştĭ fraţĭ, carĭ aŭ atâtea drepturĭ la iubirea, stima şi chiar recunoscinţa nóstră? Ḑic recunoscinţă şi am cuvinte. Câţĭ din bărbaţiĭ noştri celebri, cu ale căror fapte politice şi eroice, opere literare, fapte mari şi generóse ne fălim, nu sunt din aceĭ Românĭ de la Pind, pe carĭ în unire cu Greciĭ îĭ numim Cuţo-Vlahĭ. Dar aceştĭ Cuţo-Vlahĭ aŭ o virtute de a excelà în *orĭ-ce* şi *orĭ-unde*. Vedeţĭ acì, vedeţĭ în Grecia, Italia, Austria şi veţĭ vedé că am dreptate.»

(A se maĭ vedé *Albina Pinduluĭ* din 15 Aprilie 1875 şi *Binele Public* din 19 Martie 1880.)

începù să se potoléscă. A trebuit ca să se întîmple ce-và mare spre a readuce la locul sĕŭ dragostea şi interesul pentru acéstă ramură cam îndepărtată a Românismuluĭ. În adevĕr geniul român n'a părăsit-o. Gloriosul eveniment, care aduse neatârnarea ţĕriĭ şi ridicarea eĭ la rangul de regat, a reaprins pe conducĕtoriĭ noştri de focul sacru al némuluĭ. Atuncĭ, în locul Comitetuluĭ macedo-român, a căruĭ durată a fost de cincĭ saŭ şése anĭ, s'a înființat Societatea de cultură macedo-română de toţĭ ómeniĭ marcanţĭ aĭ naţiuniĭ, dându-se ast-fel mişcăriĭ naţionale din Peninsula Emuluĭ un impuls aşà de puternic, în cât inimicul aprópe disperase de reuşita infernaleĭ sale plănuirĭ.

Putem fi sigurĭ că geniul român, geniul ceĭ bun are să învingă.

VIII. Mórtea sa.

Visul auriŭ al luĭ Cosacovicĭ se împlinià. El a vĕḑut cu propriiĭ sĕĭ ochĭ înființarea şcóleĭ Macedo-Române din Bucurescĭ, pregătitórea de misionarĭ aĭ sublimelor sale ideĭ şi simţiminte naţionale, el a ajuns să vadă deschiḑêndu-se cele dintâĭ patru şcóle din Macedonia. (1).

În anul 1865 s'a deschis la Monastir (Bituli) (2) cea dintâĭ şcólă naţională de către veteranul misionar al redeşteptăriĭ nóstre, Dimitrie Atanasescu; iar până la 1868 s'aŭ deschis încă treĭ şcóle, în comunele Avdela, Ohrida şi Gopeşĭ.

În anul 1866, înființându-se Societatea Academică Română, printr'un decret al Locotenenţeĭ Domnescĭ, Cosacovicĭ a fost primit ca membru al acesteĭ societăţĭ, maĭ târḑiŭ devenită Academia Română (3).

Acéstă onóre, ce i se aduceà veneratuluĭ bătrân erà pe deplin meritată. Pe lângă consideraţiunea înaltuluĭ sĕŭ patriotism şi serióseĭ sale activităţĭ, ce a desfăşurat ca naţionalist în întréga sa viéţă, el maĭ erà un om cult pentru acea epocă. Erà cunoscĕtor în filologie. După cum am spus, cunosceà maĭ multe limbĭ. El călĕtorise mult în apusul Europeĭ. Se ocupà serios cu studiile filologieĭ comparate.

(1) V. *Albina Pinduluĭ*, l. c.

(2) Este greşită afirmaţiunea că şcóla Macedo-Română din Bucurescĭ precum şi şcóla nóstră din Monastir, iar nu din Târnova, s'aŭ înființat în anul 1864. Hotărîrea luată în acest an nu s'a putut pune în practică decât în anul următor. (V. în «Buletinul Instrucţiuniĭ publice» din 1866 scrisórea luĭ *Tănăsescu* către V. A. Urechiă, directorul învĕţămîntuluĭ, care sună ast-fel: «Aflaţĭ că Ministrul de Externe, Alteţa Sa Ali Paşa, la care am petiţionat în privinţa împedecateĭ şcóle române din oraşul Bitolia (Macedonia)...»

(3) În Statutele acesteĭ Societăţĭ, ca şi în ale Academieĭ, se prevĕd douĕ locurĭ pentru Macedonenĭ.

Dînsul emise părerea că: pentru cunóscerea istorieĭ limbiĭ române, cunóscerea dialectelor italiane şi române este o condiţiune de neapĕrată necesitate. Călĕtorind prin Italia, a observat unele forme dialectale de acolo, carĭ se apropiaŭ de cele ale dialectuluĭ m.-românesc, ceea ce l-a impresionat mult.

Erà latinist *per excellentiam*. Cunosceà limbile slave, ca sîrbésca şi rusésca, precum şi limba grecéscă, însă evità cu sfinţenie în vorbirea sa întrebuinţarea de cuvinte grecescĭ, dar maĭ ales slavonescĭ.

Fiind-că, după dînsul, o limbă românéscă cu aşà capital de cuvinte barbare, neputênd fi frumósă, nu se puteà formà o limbă literară comună tuturor Românilor, şi susţineà studiarea consciinţiósă a tuturor dialectelor românescĭ, pentru ca, bine cernute, să putem culege din ele tot ce este maĭ bun, maĭ românesc şi pe urmă numaĭ să ne împrumutăm de la glosarul limbiĭ latinescĭ.

Aceste vederĭ eraŭ îmbrăţişate de câţĭ-và scriitorĭ din timpul sĕŭ.

Eĭ începură să întrebuinţeze cuvîntul *néuă* în loc de *zăpadă*, *păresimĭ*, *cuminicătură*, *sânt* etc., precum şi unele forme gramaticale. Aceste ideĭ le adusese din Pesta.

Cosacovicĭ, ajuns la adâncĭ bătrâneţe, nu erà în stare să facă vre-o operă literară, demnă de multiplele sale cunoscinţe.

Pe lângă bătrâneţe, se maĭ adăugă prea marea slăbire a simţuluĭ vĕḑuluĭ. Din acest motiv a fost silit să-şĭ deà demisiunea din Societatea Academică în 1867.

* * *

Ajungem la desnodămîntul fatal al acestuĭ mare om, desnodămînt care dă figureĭ sale o mărime uimitóre, demnă de figurile antice, a căror abnegaţiune pentru binele patrieĭ a rĕmas exemplară în istoria omeniriĭ.

Pentru Cosacovicĭ nu erà de ajuns ceea ce dînsul a lucrat cu corp şi suflet pentru naţiunea sa. Voià să facă ce-và, ce să rĕmână nemuritor.

El aveà óre-care avere, pe care o administrà cu multă băgare de sémă.

Duceà o viéţă economică, deşì nu lăsà în urma sa soţie şi copiĭ (1). El judecà ast-fel: «*Eŭ am ce-và, dar Naţiunea mea n'are ce trebue: nicĭ şcólă, nicĭ biserică. Nu se cade să cheltuesc ce am pe nimicurĭ şi să-mĭ uit de patria mea!*» Aceste sunt cuvintele sale (2).

(1) Cosacovicĭ a trăit cu o dómnă, fără căsătorie legitimă, care a murit înaintea sa, fără să lase copiĭ. Pe un băiat din Bitolia, G. Cristovicĭ, a voit să-l adopte de fiŭ, dar din causa uneĭ greşelĭ l-a îndepărtat.

(2) V. *Alb. Macedo-Român*, pag. 139.

Ce de măreţie sufletéscă nu este cuprinsă în aceste cuvinte!

Îşĭ pusese de gând ca să facă cu averea, ce ĭ-a rĕmas, o şcólă românéscă în vre-una din comunele românescĭ, şcólă a căreĭ fiinţare să fie asigurată pe vecie prin dobânda fonduluĭ danieĭ sale.

Gróza şi desperarea îl cuprinsese, vĕḑênd că rĕmâne orb. În acéstă deplorabilă stare, averea sa va fi consumată fără a-şĭ atinge sfînta ţintă, pentru care o conservà, viéţa de orb îĭ erà de prisos. De aceea încă de prin anul 1867, începură să-l persecute gândurĭ sinistre.

Iată ce povestesce veteranul D. Atanasescu, care îl cunoscea pe Cosacovicĭ de la 1860 (1), când pentru prima dată a venit la Bucurescĭ.

Fiind persecutat de archiereul grec şi ameninţat cu mórtea, Atanasescu venise la Bucurescĭ. După o ḑi a fost primit în gazdă la Cosacovicĭ, a căruĭ casă erà un asil pentru naţionaliştiĭ macedonenĭ. Atanasescu, pe atuncĭ tînĕr, îşĭ luase însărcinarea de a servì pe bătrânul ospitalier, cetindu-ĭ ḑiarele şi scrierĭ privitóre la Românĭ.

Într'o ḑi, cum conversaŭ despre importanţa şcólelor naţionale, bătrânul entusiasmat îl poftesce pe óspetele sĕŭ ca să cetéscă următorul:

Testament.

I.

«Necunoscênd ora morţiĭ mele, până când sunt sănătos şi cu mintea întrégă decid ca după încetarea mea din viéţă, averea mea mişcătóre şi nemişcătóre, care constă în [acì arată patru obligaţiunĭ, a căror sumă totală este de una sută opt miĭ nouĕ sute şépte-ḑecĭ şi şése (108.976 leĭ)] şi în casele mele, ce le posed în Délul Spireĭ, calea Spirea No. 45, şi din strada Cocorăscu No. 2, carĭ să se vînḑă şi baniĭ să se adauge la suma totală de maĭ sus; acéstă avere, ḑic, să se împărţéscă în modul următor:

(Acì arată cât să se deà pentru suflet.)

II.

«Iar cea-laltă avere să existe pentru eternitate (*ḑic, eternitate, căcĭ doresc ca România să existe cât lumea)* Statuluĭ român, ca din venitul acestuĭ capital să se înfiinţeze şi să se susţină o şcólă românéscă în Macedonia, Epir saŭ Tesalia, unde va fi maĭ mare necesitate, care şcólă va purtà numele de *şcólă română.*

«În acea şcólă se va predà gratis în limba română: gramatica, aritmetica istoria română, geografia elementără şi comptabilitatea.

«Fiind însă mic venitul anual al acestuĭ capital, rog pe d-l profesor, care

(1) Atanasescu povestesce cum a fost ajutat de Cosacovicĭ în acel timp, primind de la dînsul în fie-care ḑi câte un sfanţ.

va fi la acea şcólă să se mulţumescă anual cu un apuntament anual de leĭ româneseĭ actualĭ (1) 8.000 opt miĭ, din care să se plătéscă şi localul şcóleĭ, iar cu restul venituluĭ să se întreţină elevĭ săracĭ Românĭ din acea şcólă.

«D-l profesor va fi obligat a trimite pe tot anul la Ministerul Instrucţiuniĭ publice din România registru legalisat de comuna, unde se află şcóla, despre numĕrul discipolilor şi studiile ce aŭ făcut în limba română.

«Rog mult pe toţĭ d-niĭ profesorĭ românĭ, precum şi pe ceĭ de gintă latină aflaţĭ în capitală de a supraveghià să se execute *ad-litteram* paragraful acesta şi dorind ca şcóla acéstă să devie o şcólă demnă de naţiunea română, fac un apel ferbinte la tóte inimile adevĕrate româneseĭ să vie în ajutorul eĭ, ca să prospere după dorinţa fie-caruĭ Român.

«Acest paragraf să se publice pe tot anul într'unul din ḑiarele cele maĭ însemnate din capitala Românieĭ, plătindu-se şi costul tiparuluĭ.

III.

«Venitul din anul I-iŭ al acestuĭ capital destinat pentru şcólă să se întrebuinţeze pentru tipărirea cărţilor didactice, trebuinciόse la acea şcólă de dincolo de Dunăre, *cât se póte maĭ apropiat de dialectul din România, ca din ce în ce să se formeze o limbă cultă pentru toţĭ Româniĭ.*

IV.

«Îmmormîntarea mea să fie cât se póte de simplă la adormitorul (2) Mateiŭ Basarab saŭ Belu, ale căreĭ spese să nu trécă maĭ mult de 10 galbenĭ austriacĭ şi pe piétra mea mormîntală să se sculpteze:

Acì repausă remanentele (3) unuĭ Român Aurelian.

V.

«Rog umil pe d-niĭ I. Brătianu, General Tell, Vasile Alexandrescu-Urechiă, Zissu Sideri şi Iordache Goga să binevoéscă a executà acest testament.

«*Bucurescĭ 1867, Maiŭ 27.*

(Urméză legalisarea tribunaluluĭ civil de Ilfov, secţia III).

(Subscris) «*Dimitrie Cosacovicĭ.*»

Terminând Atanasescu cu cetitul, autorul testamentuluĭ începù:

— Cum îl găsescĭ tinere, îţĭ place ce am de gând să fac?

— Maĭ încape vorbă unchiule?! (4) E o faptă dintre cele maĭ frumóse.

(1) Leĭ vechĭ.

(2) Cimitirul.

(3) Rĕmăşiţele.

(4) Unchiule (lală) este un termen de onóre la Româniĭ din Turcia faţă de ceĭ maĭ vârstnicĭ.

— Nu mĕ îndoesc; însă fĕtul meŭ, pentru ca să pot aduce la îndeplire ceea ce grăesce testamentul meŭ, eŭ cată să părăsesc lumea acésta cu o oră maĭ de grabă.

— Nu te pricep, unchiule, îl întrerupe tînĕrul speriat.

— Viéţa mea de aicĭ încolo nu maĭ este viéţă. Pe lângă faptul că este o povară pentru mine, maĭ aduce nenorocire şi naţiuniĭ mele. Ajungênd fără lumină, averea mea se va prăpădì de unul şi de altul, aşà că testamentul meŭ de la sine se anuléză, se distruge.

Cu dînsul se distruge şi şcóla mea, acel focar de lumină, acea lampă care, după mórtea mea, va sta vecĭnic aprinsă. Fraţiĭ meĭ numaĭ prin asemenea lămpĭ, prin lumină românéscă pot să scape de întunericul înăbuşitor al străinuluĭ, pot să ajungă cunoscuţĭ şi stimaţĭ de lumea întrégă. Da, eŭ trebue să mor pentru fraţiĭ meĭ!

Ḑicênd acestea, bătrânul a suspinat şi lacrămile îĭ inundară faţa.

— Nu, nu, să nu facĭ pasul acesta! — reluă Atanasescu speriat şi hotărît a-l abate de la planul sĕŭ. Aĭ lucrat în de ajuns, unchiule, pentru naţiunea ta, care îţĭ va fi recunoscĕtóre. De ar lucrà mulţĭ ca d-ta, o să ajungem departe.

— Am lucrat cât mĭ-a stat în putere, nepóte, dar viéţa nu mĭ-am dat-o. Rĕmâne ca s'o daŭ şi pe ea, să o sacrific pe altarul naţiuniĭ.

— Bagă de sémă, unchiule, că ceea ce vreĭ să facĭ este privit de religiunea nóstră ca o crimă, şi prin urmare preoţiĭ n'aŭ să te îngrópe.

— Nicĭ nu-mĭ pasă, nepóte, dacă îmmormîntarea mea se face *cu* saŭ *fără* preoţĭ. Pe mine mĕ importă viéţa, fericirea naţiuniĭ mele. Cât despre îmmormîntarea mea, este de ajuns ca eleviĭ Şcóleĭ macedo-române să-mĭ însoţéscă dricul până la *adormitor* şi să-mĭ cobóre cadavrul în locaşul sub-pămîntean. Băeţiĭ meĭ aŭ să facă acésta.

— Dar sinuciderea nu este bine vĕḑută şi lumea are să te critice.

— Ce-mĭ pasă mie de ceea ce are să ḑică lumea, mulţimea fără de raţiune! Pe mine mĕ privesce judecata ómenilor cuminţĭ. Cosacovicĭ şĭ-a ridicat viéţa fiind că mórtea luĭ erà un folos pentru naţiune. O atare faptă a fost când-và criticată de istorie?! O atare fapte este, póte fi criticată?

— Nu, nicĭ odată, unchiule, rĕspunse Atanasescu la prea accentuatele cuvinte ale bătrânuluĭ.

Deşì Cosacovicĭ a vorbit fórte serios, luĭ Atanasescu nu-ĭ venià să crédă în realisarea tragiculuĭ sfârşit. «Aşà vorbesce bătrânul», îşĭ ḑiceà el. «Bătrâniĭ de ordinar vorbesc cam multe, dar puţine fac.»

Se înşelà însă, căcĭ nu este dorită mórtea unuĭ om iubit, chiar când este condamnat de vre-o crudă suferinţă.

Bătrânul Cosacovicĭ îşĭ păstrase integritatea minţiĭ sale, ca şi pe aceea a entusiasmuluĭ sĕŭ naţional, până la finitul vieţiĭ.

După vre-o jumătate de an şi maĭ bine, când aprópe uitase acéstă scenă dramatică, Atanasescu primesce la *Terr-nova*, comuna sa natală, unde funcţionà ca institutor, întristătórea scire: că D. Cosacovicĭ, protectorul şi amicul sĕŭ, nu maĭ este în viéţă.

După ce a invitat la dînsul pe legatarĭ, cărora le-a încredinţat testamentul sĕŭ şi îşĭ luase adio fără a fi priceput, Cosacovicĭ, în ḑiua de 20 Aprilie (1) 1866, se omóră trăgêndu-şĭ un glonţ de revolver.

La început actul morţiĭ sale a fost atribuit rĕufăcătorilor (2). Când s'a aflat purul adevĕr, mulţĭ eraŭ uimiţĭ de fapta luĭ, lăudându-ĭ patriotismul fără marginĭ.

În adevĕr, ce dragoste maĭ mare póte fi decât aceea pe care în tot-de-auna martirul Cosacovicĭ a avut-o pentru naţiunea sa!?

Câţĭ nu sunt, carĭ-şĭ bat joc de avutul lor, carĭ dispun însutit şi îmmiit de averea luĭ Cosacovicĭ, şi cu tóte acestea trăesc şi mor ca ceĭ maĭ ordinarĭ ómenĭ, nelăsând după dînşiĭ nicĭ o urmă, care să-ĭ amintéscă!

Îmmormîntarea a fost simplă după propria luĭ voinţă. Pe lângă eleviĭ Şcóleĭ macedo-române a asistat multă lume, buniĭ luĭ amicĭ, naţionaliştiĭ, dintre carĭ atâţia ajunseseră la cele maĭ înalte posturĭ ale Statuluĭ.

I s'aŭ făcut şi onorurile militare cuvenite unuĭ căpitan.

Pe piétra sa funerară din cimitirul Belu i s'a pus inscripţiunea:

ACI REPAUSĂ REMANENTELE UNUI ROMANU AURELIANU
DIMITRIE COSACOVICĬ.

Astăḑĭ în salonul Societăţiĭ de cultură macedo-română, precum şi în acel al frumóseĭ şcolĭ românescĭ din orăşelul Gopeşĭ, (3) numită

(1) Data de 21 August, pe care ne-o dă Urechiă ca data morţiĭ luĭ Cosacovicĭ, este greşită. Din registrele cimitiruluĭ Belu extragem următórele: Dimitrie «Cosacovicĭ, mort 1864, Aprilie 20, îmmormîntat în 24 Aprilie. «Sinucis», Pensionar, Ortodox, Spirea nouă, Colórea Verde, No. caseĭ 43, România, Român, îmmormîntat în Fig. X/IX, locul No. 12... Suma primită pentru mormînt este de 296 leĭ, 30 banĭ.»

Locul e de categorie de perpetuitate.

(2) V. *Alb. Pinduluĭ*, 1 c.: «Mórtea cumplită îĭ curmă ḑilele în mod tragic Ce mână omucidă a smuls din mijlocul nostru sufletul verde al acestuĭ bătrân apostol? saŭ fatala întîmplare?

(3) Averea şi dorinţa testatoruluĭ a fost ameninţată să nu-şĭ ajungă scopul. Un óre-care Mirescu, dându-se de moştenitor după dómna cu care a trăit Cosacovicĭ, şi de la care ar fi primit ca dar un imobil, vinde cele două case. Legatariĭ s'aŭ

Şcóla D. Cosacovicĭ, ca o icónă, figurézǎ tabloul acestuĭ bărbat, al căruĭ înalt exemplu de patriotism va rĕmâne pururea viŭ în faţa connaţionalilor sĕĭ. Portretul sĕŭ maĭ figurézǎ şi la Academia Română.

Româniĭ din Gopeşĭ, prea recunoscĕtorĭ acestuĭ binefăcĕtor, la a căruĭ lampă generaţiunile acesteĭ comune îşĭ vor luminà mintea şi consciinţa în secoliĭ secolilor, serbézǎ cu multă evlavie memoria sa, în ḑiua de Sumedru saŭ Sf. Dumitru, întocmaĭ cum se serbézǎ memoria celuĭ maĭ mare sfînt al bisericiĭ creştine. Eĭ aŭ proiectat ca să facă şi bustul acestuĭ apostol şi martir al némuluĭ nostru, care este cel dintâĭ şi până astăḑĭ cel maĭ mare apostol şi martir al ramureĭ românescĭ din Peninsula Balcanică.

Onóre şi închinăciune pióseĭ sale memoriĭ!

Fie ca naţiunea nóstră să aibă cât maĭ mulţĭ fiĭ, asemĕnătorĭ cu apostolul şi martirul D. Cosacovicĭ!

IX. Anexe.

Din memoriul adresat M. S. Împĕratuluĭ Francesilor de Cesar Bolliac.

Capitolul al şésclea.

Greciĭ din Bizanţiŭ saŭ Fanarioţiĭ ostilì de maĭ multe secole desvoltăriĭ Românieĭ.— Domnia tiranică şi conrupĕtóre din Fanar.

Istoria ne arată că în tot timpul cât a ţinut imperiul de jos şi al evuluĭ mediŭ, luptele aŭ fost teribile şi sângeróse între Grecĭ şi Latinĭ.

Ville Hardouin (paragraf. 106 şi 107) vorbesce de o céŕtă între aceste douĕ popóre pretendente la supremaţia Europeĭ orientale, céŕtă în urma căreia 1.500 Latinĭ, marĭ şi micĭ, fură îndatoraţĭ a eşì din Constantinopole, care a fost jumătate incendiat. Acéstă ură profundă s'a continuat între aceste douĕ puterĭ neîmpăcate.

Româniĭ din marele principat al Vlachieĭ din Tesalia se rugaŭ şi vorbiaŭ în limba naţională; Greciĭ aŭ anatematisat pe locuitoriĭ carĭ se ser-

---

trezit abià tărḑiŭ. Încă 24 ore şi termenul de protestare, de contestare, expirà. Bozianu a pledat şi a dobândit procesul.

De óre-ce concetăţeniĭ luĭ Cosacovicĭ n'aŭ primit a înfiinţà în comuna lor o şcólă românéscă, prin intervenirea fraţilor Dumitru şi Nicolae Cosmescu, cel dintâiŭ institutor român la Gopeşĭ, iar al doilea elev al şcóleĭ luĭ Davila, s'a făcut ca fondul Cosacovicĭ să întreţină şcóla românéscă din Gopeşĭ, care este una dintre cele maĭ bune şcolĭ din Macedonia. Ca clădire, este cea dintâĭ dintre şcolile românescĭ d'acolo.

Testamentul luĭ Cosacovicĭ cu actele privitóre la executarea luĭ se află depus în Archiva Ministeruluĭ Instrucţiuniĭ publice; iar fondul de 40 miĭ leĭ noĭ la *Cassa de depunerĭ* cu rentă perpetuă de 7%.

viaŭ de limba românéscă; aŭ impus liturghia şi cărţile bisericescĭ în idioma elenă. Aceştĭ barbarĭ aŭ răpit şi limba Valachilor carĭ se împotriviaŭ pretenţiunilor lor neghióbe.

Macedo-Româniĭ.

În fine seminţele *aruncate acum treĭ anĭ de către Comitetul macedono-român central din Bucurescĭ* aŭ început să rĕsară. *Preoţiĭ Românĭ din Macedonia, veniţĭ acì spre a învĕţà să facă serviciul divin în limba patrieĭ, se întorc între Româniĭ de acolo ca să-ĭ înveţe să se róge luĭ Dumneḑeŭ în limba română; juniĭ din Macedonia şi Epir fac studiile lor în şcólele şi institutele nóstre spre a puté să întindă limba regulată şi literele române între concetăţeniĭ lor.*

Doĭ Românĭ din Macedonia, apostolĭ aĭ naţionalităţiĭ române, trimişĭ de către concetăţeniĭ lor, se află astăḑĭ în Bucurescĭ spre a cere ajutorul cel cu putere pentru fondarea uneĭ şcóle române în Macedonia.

Ministrul Instrucţiuniĭ publice a autorisat acéstă contribuţiune naţională şi le-a dat chiar din Minister *o condică legalisată* spre a puté subscrie într'însa orĭ-cine va voì, cu orĭ-cât va puté, fără să se témă că fondul adunat nu va merge la destinaţiunea sa.

Direcţiunea *Buciumuluĭ* deschide *liste de subscripţiune* pentru acéstă şcólă şi pentru ca listele să nu se rătăcéscă, le mărginesce într'un numĕr de o sută, numĕrate şi însemnate cu sigiliul administraţiuniĭ ḑiaruluĭ.

Se va maĭ numì o comisiune de treĭ Românĭ macedonenĭ, aşezaţĭ cu credite în Capitală, în mâna cărora se vor încredinţà tóte fondurile, şi se vor luà tóte măsurile, pentru că fórte curând ceĭ ce vor binevoì să contribue să aibă plăcerea a vedé fapta lor realisată.

Sunt rugaţĭ toţĭ aceia, cărora se vor încredinţà aceste liste, sub luare de adeverinţă, să îngrijéscă a nu rĕpune vre-una dintr'însele.

Este de prisos să maĭ spunem carĭ aŭ să fie resultatele acesteĭ fapte patriotice.

Avem douĕ milióne de fraţĭ Românĭ concentraţĭ şi risipiţĭ în Epir, în Macedonia, în Tesalia şi Albania, şi simte fie-care că deşteptarea naţională printre aceştĭ fraţĭ depărtaţĭ aĭ noştri trebue să li se trimită de la noĭ din România liberă.

Negreşit că patrioţiĭ Românĭ, avutele case române de sub Austria şi maĭ cu sémă Eminenţia sa Baronul Andreiŭ Şaguna va impune mânile sale şi va binecuvîntă prosperitatea acesteĭ întreprinderĭ naţionale.

«*Buciumul*» din 11 Iunie 1863.

Arare-orĭ se întîmplă ca ceea ce se sémĕnă să nu rĕsară. Naţionalitatea română amorţise cu totul pe la finitul seculuĭ trecut. Confundată numaĭ în simţimîntul religios, se absorbià în *pravoslavia* slavonă şi în *ortodoxia*

grécă; şi Româniĭ îşĭ daŭ viéţa lor şi sângele lor când Ruşilor, când Grecilor, saŭ orĭ-cuĭ alt afară de lor înşi-le, afară de naţionalităţiĭ lor.

Simţimîntul naţional român s'a păstrat maĭ bine dincolo de Carpaţĭ şi de acolo, cu începutul seculuĭ acestuia, s'a întins şi dincóce de Carpaţĭ.

Aprentisagiul este necesar, se vede, şi naţiunilor ca şi indivizilor.

Individul lucréză pe séma altuia maĭ întâiŭ, până ajunge apoĭ să lucreze pe séma sa. Ast-fel şi naţiunile. Româniĭ şĭ-aŭ vĕrsat sângele când pentru Ungurĭ, când pentru Nemţĭ, când pentru Turcĭ, când pentru Muscalĭ, şi maĭ nicĭ odată pentru dînşiĭ, de este acum un secol şi jumătate. Nu putem însă ḑice, coborîndu-ne în consciinţa nóstră, că sângele românesc ce s'a vĕrsat dincóce de Dunăre şi dincolo de Carpaţĭ n'a produs nimic pentru Românĭ. Sângele românesc se varsă de secolĭ numaĭ dincolo de Dunăre, numaĭ dincolo de Balcanĭ, numaĭ în préjma Pinduluĭ şi a Olimpuluĭ, fără să producă nimic pentru Românĭ.

De s'ar luà istoria Grecieĭ moderne, ceea ce ar trebuì să ḑică cel puţin şi a Românilor de dincolo de Dunăre, s'ar vedé că nu este un act, nu este un fapt de arme, nu este un salt eroic, unde să nu figureze numele propriŭ al unuĭ căpitan român, al unuĭ eroŭ român, dar care să nu se confunde, să nu se generaliseze într'o acţiune numită grécă.

Civilisaţiunea grécă, reflexiunea anticeĭ civilisaţiunĭ grece, care s'a mănţinut peste tóte popórele, a unificat tot ce a fost ortodox într'o singură denumire sintetică: Ellenĭ saŭ Grecĭ. Fără să se ţie nicĭ o socotélă de sânge saŭ de rasă, intrà în acéstă denumire tot acela ce păşià în civilisaţiune printr'un grad óre-care de învĕţătură, care se păreà tótă în limba grécă. Tot cel ce nu scià grecesce erà incult; şi tot acela ce nu se ḑiceà elen trebuià să fie barbar.

Douĕ milióne de Românĭ, coloniştĭ Romanĭ, îşĭ uitaseră cu desăvârşire originea lor cea ilustră, şi limba luĭ Cicerone se retrăsese umilă numaĭ în căminurile ascunse, numaĭ în viéţa intimă de familie şi nu cuteză să ésă pe nicĭ o Plateă, unde se pronunţă cu ingâmfare limba luĭ Demostene.

Ortodoxia în Orient îşĭ apropriase altaruluĭ eĭ limba elenă, şi limba latină gonită cu catolicismul din Orient se retrăsese în Occident. Popórele ortodoxe din Orient, egalĭ înaintea dominaţiuniĭ musulmane, confundate de dînsa, respiraŭ numaĭ la altar şi trebuià să se róge Mântuitoruluĭ numaĭ în limba aceea ce se spuneà că este limba în care se pot înţelege cu Dumneḑeŭ. Slaviĭ şi Româniĭ ortodoxĭ trebuià să fie Grecĭ.

Nu este locul acì, nicĭ timp acum să disecăm naţionalităţile din Orient, alegênd firele diferitelor rase. Nu vom urmărì de loc pe *Solverein*, nicĭ pe ceĭ ce aŭ aprofundat ca dînsul aceste cestiunĭ; vom spune numaĭ acì în câtevà vorbe *ceea ce în curând vom desvoltà maĭ pe larg.*

Dincolo de Dunăre până la Dardanele, până la Archipelag şi până la Adriatica, sunt grupaţĭ prin Tracia, Epir, Macedonia, Tesalia, Albania şi Pelopones peste douĕ milióne de Românĭ carĭ, degeneraţĭ în civilisaţiunea

lor în Tracia, şi-aŭ păstrat tradiţiunile şi datoriile, maĭ mult saŭ maĭ puţin, prin tóte cele-lalte provinciĭ. Un secol, secolul al XII-lea, dete óre-care viéţă acestor Românĭ carĭ, în unire cu Bulgariĭ se agitară spre a-şĭ redobândì tronul strămoşesc, Roma nouă, Constantinopolea, şi a silì pe împĕraţiĭ carĭ îşĭ uitaseră, în moliciunea introdusă din Atena, gloria romană, pe care o moşteniseră cu condiţiunea eredităţiĭ spre a o transmite intactă posterităţiĭ lor. Luptele lor se prelungiră de la cel dintâiŭ Aţan până la Caliman, până când în fine Musulmanul venì să curme gâlcéva şi să se empare el de tronul luĭ Constantin, pe care Paleologu nu se maĭ puteà ţiné. De acì amorţì Românismul, strivit sub civilisaţiunea grécă.

Câţĭ-và autorĭ ca Boiagi, Roza, Filipid, Hammer, şi alţiĭ, începură să misce acéstă naţionalitate vie, trăind şi în alte spirite şi să-ĭ arăte originea eĭ. *Slabă mişcare pentru o amorţire, pentru o catalepsie seculară!*

Sunt treĭ anĭ în fine de când în Bucurescĭ se formă un Comitet *macedono-român*, care-şĭ propuse deşteptarea Românismuluĭ în fraţiĭ noştri din Turcia Europeĭ şi se şi anunţă acésta printr'un apel la patriotismul tutulor Românilor.

Foile grecescĭ turbaŭ din tóte părţile sfâşiind şi calomniând acest comitet, şi erà natural acésta. Este vexatoriŭ lucru pentru ceĭ ce posed ce-và, fără să scie cum, când se arată hoţiĭ de păgubaşĭ aĭ aceluĭ lucru.

Comitetul *macedono-român* n'a cerut nimic maĭ mult decât să se fondeze câte-và bisericĭ în carĭ să se ţină serviciul divin în limba română prin satele şi oraşele din Turcia Europeĭ şi să fondeze şi o şcólă în Macedonia, care să producă preoţĭ, cântăreţĭ şi ceĭ-lalţĭ servitorĭ aĭ altaruluĭ ortodox.

Corespondenţa s'a ţinut mult timp despre acéstă afacere naţională cu Viena, cu Pesta, Constantinopole şi cu cele maĭ multe oraşe din Turcia Europeĭ, pe unde se găsesc maĭ mulţĭ Românĭ. Avem multe scrisorĭ, a căror publicare credem că ar aduce plăcere lectorilor noştri, ne mărginim însă astădĭ a le transmite numaĭ una, pe care o primim de la satele Bojdov şi Şatra (1), cu sigiliul comuneĭ, pe care sigiliŭ din nenorocire nu-l putem înfăţişà.

Sigiliul este de mărimea unuĭ taler de 6 sfanţĭ; Maica Domnuluĭ cu Christ în braţe, în faţa dréptă, cuprind tot câmpul, Μρ̂ θεῦ şi anul 1861 sunt de laturile imagineĭ. O bordură înconjură câmpul, pe care este scrisă o legendă numitóre de localitate.

Noĭ publicăm acéstă scrisóre ast-fel cum este scrisă, ţiind numaĭ ortografia nóstră, spre a se vedé că se găsesc în acele locurĭ Românĭ, carĭ scriŭ fără mare deosebire de Bucurescenĭ.

Buzdov, 1863 Maiŭ 8.

---

(1) Sate în Tesalia.

Respectabile Comitat al Macedono-Românilor,

Cu bucurie inexprimabilă am primit ajutorul de cincĭ-ḑecĭ lire (1) trimis de către onorabilul Comitat. Membriĭ din acest Comitat sunt acum convinşĭ despre starea în care ne găsim noĭ Macedo-Româniĭ din Buzdov şi Şatra. Cu tóte că suntem despărţiţĭ de mult timp de fraţiĭ noştri din Principatele-Unite şi suntem înconjuraţĭ de diferite naţiunĭ, însă am păzit până în ḑiua de astăḑĭ limba nóstră şi sentimentele române. De acésta însărcinaţĭ că în Ţéra-Românéscă s'a format un asemenea comitat, al căruĭ scop este de a da o nouă viéţă la noĭ, grabnic am trimis pe Chehaia (2) nostrul, d-l Constantin Anagnosti, pentru a face cunoscut onorabiluluĭ Comitat, că avem mare dorinţă de a pune fundamenturile uneĭ şcóle române şi a auḑì în biserică sânta evanghelie în limba română. Însă prea apĕsaţĭ cu cheltuelile, n'avem mijlócele trebuinciόse pentru împlinirea dorinţeĭ nóstre. Pentru acésta rugăm ferbinte pe onorabilul Comitat ca să ne trimită banĭ pentru edificiul şcóleĭ, care are să fie cea dintâĭ în Macedono-Româna.

Recunoscinţa nóstră către onorabilul Comitat va fi eternă.

Chehaelile din satul Buzdova	Locul Sigiliuluĭ	Chehaelile din satul Şatra
Παναγηώτη χατζι αδὰμο κιχαῖα		Δικα Γιόργη κιχαῖα
(Panaioti Hagi Adam, celnic)		(Dica Gheorghi, celnic)
Γιάνκου δημήτρη κιχαῖα		Στεργιο Στέφο
(Ghiancu Dimitri, celnic)		(Sterghiŭ Ştefan)
Γιοργι Στεργιου κιχαῖα		Τικος Ιοάνγιου
(Gheorghi Sterghiu, celnic)		(Ticu Ioanghiu)
Διμου Ιοάνου κιχαῖα		Στεριου Μιζυίου
(Dimu Ioan, celnic)		(Sterghiŭ Miciŭ)
Μιγίου Λαζ κιχαῖα		Μιτρα Αδανας
(Miciŭ Lazu, celnic)		(Mitra Adana)
Νιτζου Νικολαου κιχαῖα.		
(Niciŭ Nicola, celnic)		

(Se lasă un pasagiŭ, care acusă pe unele familiĭ bogate, carĭ rĕmân indiferente faţă de o mare operă naţională.)

Noĭ facem din noŭ apelul nostru către naţiunea nóstră şi rugăm pe ceĭ ce vor voì să se însărcineze cu liste de subscripţiune să se adreseze la administraţiunea *Buciumuluĭ*, de unde le va primì sub dare de adeverinţă şi în care vor permite a se subscrie cu orĭ-ce sumă ar voì şi ar puté fie-cine.

Baniĭ se adună toţĭ la cassierul Comitatuluĭ d-l Ştefan Boscu, şi numele subscriptorilor, împreună cu suma ce va da fie-care, se vor publicà în colónele aceste foĭ.

«*Buciumul*» din 13 Iunie 1863.

(1) O liră turcéscă valoréză 23 leĭ noĭ.

(2) *Chehaia* este şeful, marele proprietar de vite, numit *celnic*.

Societatea femeilor române din 1815.

Scopul societăţiĭ erà de a terminà clădirea destinată pentru şcóla copiilor de ritul grecesc neunit.

Fie-care dintre societare îşĭ luă sarcina de a contribuì în tot timpul vieţiĭ şi după puterile sale pentru mărirea fonduluĭ şcolar, din care să se întreţie şcóla, să se plătéscă învĕţătoriĭ şi să se deà stipendiĭ tinerilor, carĭ s'ar distinge la învĕţătură.

Societatea aveà statutul sĕŭ. Împĕratul încuviinţă formarea eĭ şi le adreséză laude prin deputaţie.

În 1815 ca preşedintă a fost d-na Elena Grabovski, în 1816 d-na Maria Roza, iar în 1817 d-na Maria Nicolicĭ.

Iată numele societarelor:

Maria Rozsa, Elena Grabovski, Chatharina Gyika nobilă de Dezsanfalva, Pelagia Papacoszta, Juliana Pometa, Maria Derra născută nobilă de Zettiry, Maria Nicolics preşedintă, Catharina Grabovszky, Irene Raicovics, Juliana Iancovics, Elisabeth Koischor, Sophia Argiry născută baronésa de Horvath, Rosalia Fejérváry, Pelagia Manno, Sophia Vitály, Anastasia Petrovics, Anna Keptenár, Iuliana Steriozyssy, Maria Dócso, Elisabeth Mutovszky, Maria Schuljovsky, Dionysia Vitály, Elisabeth Lemberg, Helena Macsinca, Maria Alexovics, Johana Teodorovics (soţia preotuluĭ român, un om învĕţat), Elisabeth Czvijan, Ana Malagetz, Catarina Lepora, Catarina Csaprázy, Sophia Matso, Maria nobilă de Püspöky din Oradea-mare.

CUPRINSUL